

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

VIII. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

BUDAPEST, 1898.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS.

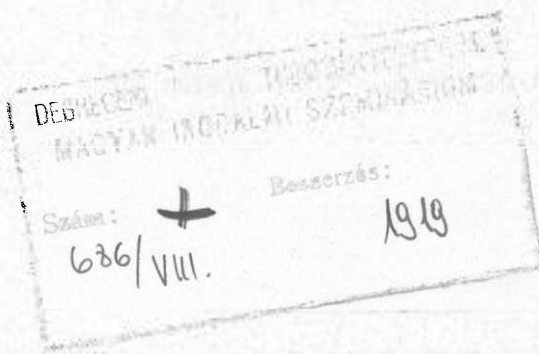
NYOLCZADIK KÖTET.

1810. JÚLIUS 1. — 1811. JÚNIUS 30.

BUDAPEST, 1898.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

Budapest. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

A Kazinczy Ferencz Levelezésének nyolczadik kötete az 1810. július 1-jétől 1811. június 30-káig írott leveleket foglalja magában, számra nézve 242-öt, a melyek közül 121 magától Kazinczytól, a többi pedig barátaitól való, a kik között mint új levélíró legnevezetesebb az erdélyi politikai életben oly fontos szerepet játszott Cserey Miklós. Rokona, Cserey Farkas ismerteti meg Kazinczyval, a kinek egyik leglelkesebb hívévé válik. A széphalmi mesternek legszebb levelei közé tartoznak azok, a melyeket hozzá írt s a melyekben főkép mint eszményi törekvésű hazafi s az általános mívelődés úttörője tűnik föl előttünk. Pályájának leginkább ez utóbbi oldalára nézve találunk sok becses adatot ez idétt írt leveleiben, a melyekben verses és prózai műveit is mind e szempontból magyarázza. Egyre öntudatosabban s erélyesebben lát munkájához, bár a kor nehéz állapota vajmi kevés biztatót ígér. De mint régebben, most is a hozzácsatlakozott írók elismeréséből merít bátorító ösztönt, hogy az egyetemes nemzeti élet, a társadalmi és irodalmi viszonyok megújításának szükségét mennél nagyobb lelkesedéssel hirdesse s valósítását előkészítse.

Midőn Vida László a magyar játékszin vezetésére vállalkozik: Kazinczy tanácsához s pártfogásához folyamodik, mert — úgy mond — »a sok irigy, áskálódó, kétszín ellenségek«, a kik még a lapokban is megtámadják hazafiúi ügyekezését, »felettébb megzavarodnak és elgyengülnek«, ha észreveszik, hogy Kazinczy tekintélye őt támogatja. Egyszersmind nem haboz bevallani, hogy midőn József császár uralkodásának végén a nemzeti törekvések fölébredtek, s az

írók «mintegy tilkos szent tűztől ihletve, egyszerre nyúltak tollaikhoz és mintegy újra alkották a már enyészetre siető édes magyar nyelvet, mely tulajdon maga országában oly nagy ideig a leggyászosabb számkivetésben senyvedett»: már akkor is Kazinczyt ismerte vezéreül, a kinck művei olvastakor »szíves könyeket hullatott«.

Cserey Miklós férfias vonzalommal emlegette már régóta s vágyott ismeretsége után. Föl is kérte az id. b. Wesselényi Miklóst, hogy ajánlja őt a széphalmi vezérnek, de Wesselényi meghalt, mielőtt ez óhaj teljesülhetett volna. A mint azonban Kazinczy első sorait megkapja, szívvel-lélekkel hozzácsatlakozik s a Cserey Farkashoz 1810-ben írott epistolájának kiadására önként vállalkozik, a minek Kazinczy azért örvend leginkább, mert e művét fölöttébb alkalmasnak tartja arra, hogy egyrészt őt, mint hűséges alattvalót mennél többen megismerjék, másrészt pedig, hogy Mária Terézia érdemeit az egész nemzet mennél nagyobb fényben lássa. Kazinczy ez epistolában elég merészen szemébe vágja a nemzetnek, hogy még csak kiskorú, s csupán az »atyai fenyték« tartja együvé, nem pedig »a köznek szent szerelne«; de azért »félvén a jó királyt«, boldogul élhet, mint élt a kegyes királynő oltalma alatt, mikor »a járom könnyebb lön a pór nyakán«. Meleg szívvel írta — mint maga mondja — ez epistolát, mert arra számított, hogy »haszna lesz«. Meg is kérte barátját, Cserey Farkast, hogy az erdélyi országgyűlés alatt kinyomtatván, ossza szét a rendek között. Sajnos, hogy maga a püspök, Mártonffy is azt mondá, hogy Erdélyben vajmi kevesen értik meg ez epistolát, mert ott »sem értője, sem becsülője nincs a fentebb literatura műveinek«. Tudja Kazinczy, hogy így van ez másutt is a magyaroknál; így volt ez Németországban is, mikor »Klopstock megszólalt s a Gottsched nyírvize helyett elikbe tokaji borral teljes poharakat tett. A lőrébe belészeregett íz hadd lármázzék, a mint akar, hogy ez a mi izlésünk nem *természetes*; tudjuk mi, mely különbség van a lőre és tokaji közt s nekik hagyjuk a lőrét. De keserves csakugyan látni, hogy kevés fejeket kivéven, a nemzet massája elébb nem megyen.« Szomorúan látja Kazinczy, hogy hangja nálunk is a pusztába kiáltóé, de vigasztalódik azon reménnyel, hogy »egy-két mag nem a kösziklára esik, s kész az aratás, mert itt egy mag ezeret ad vissza«; s hogy az olvasók közt mégis csak »hinteni fogja némely jónak szikráit«, noha bizonyára könnyebben értik vala művét, ha a rimék játékos csengése gyönyörködtethette volna őket, de ő a komoly tartalommal nem látta helyesen össze-

egyeztethetőnek a rimes formát. Az írónak pedig az a tiszte, hogy addig adjon példát a maga ízlése szerint nemzetének, míg lassanként bele tanul. Az epistola így is ösztönözni fogja az olvasókat, hogy Plutarchos művét forgatni kezdik s megismerkednek a classicus világgal; s ha csak tíz ilyen olvasó akad is, megvan jutalma. Mily örömmel írja, hogy még halála után is sokan lesznek, a kik »érzéseire gyűladnak«; mert — úgy mond — ez epistola »*sokkal közönségesebb* tapsolást nyert, mint gondolhattam, s azon felül, hogy érzéseim másoknak is átallángoltak szíveikbe, azt a jót szülte versezetem, hogy sokan tudakozzák, ki volt az a Brutus, Timoleon, Harmodius és Aristogiton, s így az, a mit Csereynek mondék, a mostaniakat s az utánunk élendőket is arra fogja inteni, hogy az emberiség két legnagyobb nemzetének történeteit tanulják. Így használ a hazának és az emberiségnek az, a ki verseket ír.« (L. az 1809. 1827. 1828. 1835. 1850. 1863. 2015. sz. leveleket.)

Ily módon vonatkoztat Kazinczy minden törekvést arra a legfőbb célra, hogy az általános művelődés útjába igazítsa téveteigül bolyongó nemzetét; hogy a szép s jó eszményeit hirdelve, megértesse a magyarral, mi biztosíthatja fennmaradását. Szinte pontosan kiszámítja minden munkájának, minden iparkodásának hatását, a mely a megújulás pályája felé hacsak egy rövid lépéssel is közelebb viszi nemzetünket. Sajnosan látja, mily roppant akadályok tornyosulnak előtte: a zsibbadt, eszmékben sivár elmék parlagisága, a fásult lelkek érzéketlensége, tétlen egyhangúsága, a melyek még a jobbakat is elfogják, s a melyek miatt valóban »siketeknek prédikál«. De azért képzeletében már ott él az ébredező nemzet, s izgatásai, lelkesítő szavai már itt-ott termő földbe is vetnek egy-egy magot. A hazafi erények magasztalásaival megjelöli a nagy ellentétet, a mely a csekély számú buzgólkodók s a tömeg közönye, boldogtalan vesztgelése között annál kiáltóbb, minél jobban fenyeget a végegyengülés veszedelme. Lángoló szívvel hivatkozik mindenre, a mitől a haladás útjának egyengetését várja; s ha gúny, megvetés fogadja is lelkesülését, ha az ellenvélemények harca hevesen zúdul is reá: szilárdan áll az igazság szikláján, a melytől visszapattannak az ósdi ellenzék nyilai.

Midőn a Győrnél elesett zempléni nemesek emlékezetét föl-
 újíttja a vármegegy megbízásából: főkép az a cél lebeg előtte, hogy a nemes példával másokat is honszeretetre, a honért való munkára lelkesítsen, hogy a kinek füle van, hallja, s a kinek szíve van, érezze:

mennyire »előlte a pulyaság szivünkben a virtusnak minden érzéseit,« s mély fájdalommal tekint elkorcsosodásunkra, mely a buzgalmat is kioltá belőlünk. »Elaludt bennünk — írja a *Vélemény*-ben — a dicsőség szeretete, mely nem abban áll, hogy több fényvel bírjunk, mint mások, hanem abban, hogy lelkiismeretünk és a közitélet bennünket jóknak és tisztáknak s nagyoknak tartson s tarthasson: *de fel fog ébredni, mihelyt az igaz érdemet becsülni fogjuk.*« Reméli, hogy az elesettek »oszlopa mellett új bajnokok fognak hazafiúi lángokra gyúladhatni s így akkor, *midőn csak hálát mutatunk nemes-lelkű férfiaink eránt, egyszersmind a hazát is tetemesen szolgáljuk.*« Ez a remény éleszti, midőn a nádornak, az országbírónak s más kiváló férfiaknak megküldi a gr. Dessewffy Józseffel együtt írt kis füzetkét, a melyben az emelendő oszlop iránti véleményüket mondják el. Bizik a természet bölcseségében, mert »ő úgy viszi az emberiség dolgait, hogy a setétség is világosságot, a részegség józanságot s a romlottság épséget von minden bizonynyal maga után«. Boldog az, a ki az óhajtott szebb jövődöt megéri; de boldog az is, a ki érette küzdhet.

Íme a Kazinczy törekvéseinek rugója. Ő boldogságot talál izgató tevékenységében, a nehéz munka szeretetében, az akadályok lerontásában, hisz »oly szép legkisebbet is tenni nemzetünknek nemesítésére«. Azt mondja, mint utána két évtized múlva Széchenyi, hogy nincs a föld kerekiségén egyetlen nemzet is, a mely a természettől bővebb adományokat kapott volna a magyarnál s könnyebben feljuthatna a műveltség legfelső fokára, ha úgy művelhetné a tudományokat, a mint az tőle kitelhetik. És íme, mégis mily alacsony sorsban sínlődik. Mik vagyunk, és mik lehetnénk? E gondolatokon töpreng, de távol van a kétségbeeséstől. Jöllehet, mint mondja, ifjúsága óta folyvást kesergett nemzete hanyatlásán, s most is elkese-riti ez a gondolat, és »felkönyörög a sorsot igazgató istenséghez, hogy álomkórságunkból engedjen valaha felébredni:« esüggedetlenül halad előre pályáján, tudva, hogy épen most szorúl reá a haza minden hű fiának a segítségére. (1830. 1919. 1924. 1926. 1973. sz.)

Cserey Miklós biztosítá őt, hogy a zemplénnegyei rendek hazafisága, a melylyel »a nemzeti caractert az idők omladékai alól kiemelni« segíték, Erdélyben is visszhangra talál; ott is becsülik a honfiúi erényeket, noha a politikai események súlya ott is megbénítja a lelkesedést. Az országgyűlés régóta együtt ül, de úgy szólván csak az időt őrli, a nélkül, hogy tisztában volna ezéjával.

Mintha csak sejtették volna, hogy valami nagy csapás közelg. Hírét már folyvást rebesgették, midőn 1811. márczius 15-kén megjelent a devalvatióról szóló kir. rendelet. Pesten, mint a Kulcsár lapjában olvassuk, a polgárságot a városházára hívták s felolvasták előtte a »kegyelmes rendelést«, a melynek rövid tartalmát aztán a vásártéren s az utczákon is kihirdették. A lapok már másnap közölték e rendeletet, a mely oly roppant csapást mért hazánkra. »A banco-czédulák iránt érkezett parancsolat — írja Kazinczy — bennünket földig vert«, a nemzetet koldússá tette, kiszámíthatatlan a nyomorúság, a melyet »reánk ez a banco sokasága vont«. Hánynak tette tönkre leghívebben ápoltt reményét, czélját, hányat vitt közel az éhenhaláshoz. »Az Isten könyörüljön rajtunk — sohajt föl Kazinczy — közel vagyunk az elsüllyedéshez. A mely országban pénz nincs, az a veszedelemnek párkányán lebeg«. Megesik a szíve a szegény, adófizető népen, a melynek ötszörösen kell fizetnie portióját, a sőt s a hatóságot. Az ifj. Wesselényi Miklós bárót is arra kéri, hogy most halaszszák el az anja emlékét megőrkítő oszlop felállítását, mert »az az ötszörös fizetés, és az a nagy nyomorúság, mely a haza leggazdagabb nemes embere, hg. Eszterházy kezdve le a legutolsó napszámosig, mindent, mindent földig rontott, arra szorít bennünket, a mi nélkül ellennünk épen nem lehet.« Ő előre látta, hogy előbb-utóbb ez lesz a vége, s jobb, hogy most történt, mint hogy még tovább is »bankrott alatt« lettünk volna. Ezt a veszélyt részben minmagunknak tulajdonítja; örültünk a háborúnak s nem láttuk előre mi lesz mind ennek elmaradhatatlan következménye. Most már hiába gyűléseznek a vármegyék, hiába írnak föl a kormányhoz, hiába hivatkoznak az alkotmányra; ha az osztrák tartományokban elfogadták: el kell fogadnunk nekünk is. Zeplénmegye is gyűlést tart, a hol a rendelet visszavételét sürgetik, természetesen minden remény nélkül. Kazinczynak szándéka volt felszólalni s elmondani, hogy »rendkívül való esetekben rendkívül valónak kell lenni a segédnek is, és ezt per rei naturam nem lehet előre tudatni.« Ha most hivatalban volna, azt javasolná, hogy 1812. január végeig minden fizetéséről mondjon le a hatóság. A gyűlésen azonban mások már elmondották, a mit ő akart s így nem szólalt föl, bár többször emlegette, mennyire szeretett volna segíteni a jobbsorsán.

A drágaság roppant nagy lett. Már az előtt is mindenfelől sok panaszt hallott a városokban lakó barátaitól s gyakran sajnálkozott Kis János és Rumy Károly barátjain. Legnehezebben viselte azt a

csapást, hogy a levél árát a posta fölemelte, midőn az előbbi négy, majd nyolcz kr. helyett harminczöt krt szedett egy levél után. De azért ő a levélfírást abba nem hagyhatja, mert hisz akkor mind az a kapocs, a melylyel a jókhoz csatolta magát, szertefoszladoznék. Pedig éppen ily nehéz időkben szorúl a nemesen érző szív másokra.

Erdélyben szintén nagy rémülést okozott a devalvatióról kiadott rendelet. A boltokat és mészárszékeket bezárták s a piacról mindent haza hordtak úgy, hogy semmit sem lehetett kapni. »Az emberek alá- s feljártak az utcákon, panaszkodtak, zúgolódtak«. Az országgyűlés megkezdődvén, a rendek képteleneknek látszottak a tanácskozásra. Zúgtak, boszankodtak. Többen azt indítványozták, hogy oszlojanak szét. Cserey Miklós, a ki — mint mondá — olyan szerencsétlen természetű volt, hogy mindent jó előre megérezvén, kibúsulta, kiboszankodta magát azon, a mi már régen sejthető volt, de »láthatóvá csak most változott«, szintén hozzászólt a kérdéshez és pedig fényes szónoki sikerrel. Rég meg volt már győződve, hogy a bankjegyek forgalomba hozatala alkotmány sértés, s most újabb alkotmány sértés azok értékének devalvatiója. »Méltó — így szólt — a mi megérzékenyülésünk; de illő-e hozzánk a legméltóbb érzékenyülésben is elfelejteni, hogy mik vagyunk s mivel tartozunk a hazának? Mi egy egész országnak képviselői vagyunk, a melynek részei tőlünk várják a vigasztalást és segedelmet. A mi eleink életek veszedelmével is összevegyültek az ország gyűlésére, mikor valami rendkívül való nyomorúság fenyegette a hazát — és mi eloszoljunk? Elejébe tegyük-e a mi élelmünknek csekély gondját a haza megmaradása nagy gondjának? Nem eloszolni, nem haza futni, hanem itt lenni s a nagyobb rossznak eltávoztatásáról tanácskozni a mi kötelességünk. Ez az, a mivel a hazának, önnön lelkiismeretünknek és a becsületnek tartozunk!« Indítványozta, hogy írjanak fel a királyhoz, őszinte egyenességgel, de erélyes hangon, hogy Erdély a maga sarkalatos jogairól még le nem mondott. »Ki az — kérdé — a ki mégis haza készül? A szemébe akarok nézni s látni akarom, mit érez a hazához«. Csendesség lőn, a megszügyenülésnek csendessége. Indítványa elfogadtatott, s a további bajok orvoslásáról tanácskoztak, kivált hogy a roppant drágaságnak elejét vegyék; s csakugyan másnap már nyitva voltak a boltok s mészárszékek, s mindent lehetett kapni az előbbi áron. E fényes szónoki siker sugalmazta Kazinczynak a Cserey Miklóshoz intézett sonettet, a melyben a jeles hazafi iránti

bámulatának ad kifejezést, midőn »a nép véneinek sorában hatalmas szózáttal mennydörög«:

Miklós! Erdélynek leikes, nagy polgára!
 Hazád isméri szent hűségedet
 S tölgyággal koszorúzza tetedet.

Szokás szerint a megyék megküldötték egymásnak fontosabb végzéseiket. Kazinczy fáradhatatlan volt az efféle határozatok másolásában s küldözésében, hasonlólt kérve barátaitól is. A két Cserey szívesen teljesítette a Kazinczy kérelmét Erdélyre vonatkozólag, mit aztán Kazinczy legott hírül adott pesti, Dunán túli s felsőmagyarországi barátainak, így pótolva a hírlapok szűkszavú tudósításait. Lassanként felocsúdtak az első meglepetésből, számot vetettek az állam nehéz helyzetével is, és arra a meggyőződésre jutottak, hogy a régen megromlott anyagi állapotnak mind ez a csapás szükségszerű következménye. »A fatalis banco-czédulák komor epochájának — írja Cserey Farkas — valahára már el kellett vénnyésztetni, jó királyunk ezen módnál sem szelídebbet, sem sikeresebb foganatút nem találhatott, és ezen operatum valóban becsületére válik financiaiális urainknak. Hogy ily nagy zavarból kárvallás nélkül kifosztolódhassunk, csak képzelhetni sem lehetett; azt a legjobb módot kellett tehát kitalálni, hogy a kár ne épen tökéletesen elrontó, és annak súlya egyforma mértékben háromoljon minden rendű és sorsú emberekre«. Kazinczy hasonlóképp vélekedik s egyre csak a háborút okolja. A veszedelemből kivezető Ariadne-fonálról sejteltne sincs, oly mélyen sújtja a csapás. »Mit kell csinálni? — kérdi. — Én meglopultam belé, nem értek semmit.« Hiábavalónak tart minden okoskodást. Eszes embernek nyugodtan kell várnia, míg a dolgok maguktól megérnek és kifejlődnek. Mert »akár gyújtogató vetett tüzet házunknak, akár gondatlanság hozta lángba, akár a menny nyila esapott belejük, már ég«. (1867. 1966, 1971. 1974. 1997. 2000. 2001. 2030. sz.)

A különben is mélyen súlyedt szellemi életre ez anyagi romlás kétszeresen sújtó hatású volt. A hazafias terveknek mind szárnyát szegte. Íróink csak a legnagyobb anyagi áldozattal adhatták ki műveiket. Hiába készítette el már régebben Kazinczy a Berzsenyi és Dayka költeményeit sajtó alá: ily körülmények között gondolni is alig lehetett a kiadásra. Egy ív nyomtatásáért 70-80 frtot kértek. Döbrentei is hiába buzgólkodik a már két év óta tervezett folyóirat meg-

indításán, a minek oka nemcsak az anyagi segély hiánya (két füzet kiadása 800 frtba került volna), hanem a censura kényszere is. Cserey Farkas ki is fakad, midőn csak a torvrajz jóváhagyását is hiába sürgeti a censurától s elkeseredve írja, hogy az »ilyen slendrián censort szeretné káplárpálcza alá adni, hadd tanulna jó rendet«. Gr. Dessewffy József is gyakran panaszkodik a censura ellen, a mely miatt »nehezen űzheti el a mértékletes világ a mértékletlen homályt, ezt a setéség tőszomszédját«. Ő még 1809-ben készített egy nyolcz soros epigrammát a király neve napja alkalmával rendezett kivilágításra, a melyben azt kérdi, hogy a kegyes király, »kiért annyi gyertyavilág fogy«, miért nem engedi meg, hogy ne csak sötét éjjel gerjeszsenek fényt, hanem nappal is világítsanak? . . . S bizony, ha a censura elé jutna, kétes, vajjon nem »egész Munkácsig világosíthatna-e neki egy sötét szobába«, pedig senki se hívebb tisztelője fejedelmének, mint ő.

A fásúlt közöny ránehézkedett arra a csekély szellemi törekvésre is, a mely még a jobbaknál látható. Cserey Miklós nem hiszi ily körülmények közt, hogy az erdélyi színjáték továbbra is fennállhasson. »Még él, vagyis inkább vándorog, de nem hiszem, hogy sokáig vigye«. Pedig a vármegyék utasítást is adtak követeiknek, hogy a színjáték ügyét gyámolítsák, mit »múltán is cselekedtek, mert ha messze jár is attól, a minek lennie kellene, de ha elenyészik, nehezebb lesz feltámasztani, mint életében céljára juttatni«. Csakhogy az udvari kormány ellenszenvre ide is kihat. Kiróni a segélyt veszedelmes, mert — úgy mond — »az udvariak, a kik ezt a szükség felett valók közé számlálják (mint a porkoláb a rabokra nézve a főtt ételt), azt magyaráznak belőle, hogy bővelkedünk, s egyszeriben új subsidium-kéréssel tisztelnék meg hazánkat«. Később mégis minden telekre 40 krt róttak ki a rendek, s ebből 60-70 ezer frtra számítottak, mihez még a gazdagabb főurak adományai járultak. Így aztán remélni lehetett az erdélyi színjáték nagyobb mérvű gyarapodását.

Kazinczy örömmel hallotta az efféle hazafias törekvéseket, s — mint mondá — nagynak képzelte Erdélyt; de midőn arról adtak hírt neki, hogy ott az irodalmi ízlés még annyira sínes, mint Magyarországon: »mind elveszett előle ez a szép képzelet«. Jellemző a kor szellemére, hogy néha kicsinyes okok is mennyire elkeserítik a vérmesebb reményűeket, a kik türelmetlenül nézik az egykedvű fásultságot. Cserey Farkas keserű szemrehányást tesz az országgyűlés rendjeinek, hogy az ifjú Wesselényi báró vizsgálatára alig mentek el

közülök néhányan, noha az özvegy »a statusok és rendek főbb részeit illendően meghívta«. Csak a szász követek közül voltak nagyobb számmal a vizsgálaton, jeléül annak, hogy »ők a culturának barátai«. Cserey Farkas az id. Wesselényi érdemeinek megvetését látja e részvétlenségben, a mely miatt szinte kész volna Erdélyt odahagyni, mert »elaprósodott pulyákból áll ez az erdélyi nemzet«. Az ilyen tudósítások Kazinczyt is arra a véleményre bírják, hogy mind hiába iparkodik Döbrentei folyóiratát megindítani, mert »Erdély nem az a hely, a hol az effélét kezdeni lehet«. A külföldön járt főuraktól azt várná, hogy a máshonnan hozott fényt terjesztik is a maguk körében. Sajnos azonban, nem terjesztik, mert különben az »aegyptusi sötét is kezdene valaha derülni, az pedig nem derül«. Ritkán találkozik, a ki megmondaná a maga őszinte véleményét akár az irodalmi, akár a politikai vitákban. Annál tiszteletreméltóbb Cserey Miklós, a ki egymaga mert szembeszállani az árral; annál tiszteletreméltóbb b. Apor, a kolozsvári plebanus is, a ki hazafias felháborodását az országgyűlésen titkolni nem tudta. »Ílát a méltóságos úr, — kérde tőle a gubernator — miért csóválta elébb a fejét s miért vonja most félre a száját?« »De — felelte a báró — nemcsak a fejemet csóválom, nemcsak a számat vonom félre, hanem a fogaimat csikorgatom, mikor látom, hogy azok, a kik a haza hűségére esküdtek, a haza java ellen cselekszenek«. (1824. 1834. 1835. 1852. 1853. 1876. 1964. 2018. 2032. sz.).

Talán senki sincs a Kazinczy hívei között, a ki reménynyel tekintene a nemzet jövőjébe. Többször ismétlik Herder véleményét, a ki az »Ideen zur Geschichte der Menschheit« című művében azt jósolta a magyarról, hogy közel van a végenyészethez. Csehy József ugyan nem osztozik e véleményben, de ő állandóan külföldön él s nem látja színről-színre pangó társadalmunkat. Érdekes adatot jegyez azonban föl Dugonicsról, a ki egy alkalommal benyitván az egyetemi könyvtárba, megpillantja, a mint Csehy a Herder említett művét olvassa s kérdi, mivel foglalkozik. Csehy azzal felel, hogy »este van a magyaroknak«. Mire Dugonics szokott nyers modorával így felel: »Ne higj neki, hazudik a számár német«. De Kazinczy íróársai e vélemény lidércznyomása alatt hasonló fatalismust emlegetnek. Berzsenyi már elzúgta a »Romlásnak indúlt hajdan erős magyar«-t. Kis János is bevallotta, hogy semmi vigasztalót nem lát nemzetünk sorsában. »Én is — írja — elenyészést kényteleníttem jövendőlni nemzetünknek és nyelvünknek«. Miért? mert a magyar nyelv nem

képes a maga jogait elfoglalni; mert a nemzet nem látja be, hogy csak a honi nyelv segítségével haladhat előre.

Kazinezyt néha-néha szintén meglepi a kétség, de a művelődés parányi fénye legott elűzi a homályt előle. Ő is emlegeti a Herder véleményét, de bízik a népeket vezérlő isteni Gondviselésben, hogy a mi páratlanul szép nyelvünket nem engedi eltöröltetni. Hányszor gondolkodik azon: »mi által kellene ezt a mi lethargiába süllyedett és *süllyesztett* nemzetünket elektrizálni«; hányszor kifakad azok ellen, a kik a tudomány káros voltáról beszélnek, vagy személyválogatást tesznek a mesterekben. És ha a Dunán túlról Sárközy István azt írja neki, hogy ott »nemesak a főbb uraknál sok helyen vannak jól elkészült theatrumok«, hanem hogy Kaposvárott a megyei tisztviselők is alakítottak egy színjátszó társaságot, a mely néhány szép darabot »naponként szembetűnő előmenetellel« előadott; ha íróbarátainak az ő nyomain járó működéséről értesül, öröme gerjed, hogy már haladunk, s »egünk derül«. Különben is — írja Sárközynek — »az emberiség előre megy és nem hátra, noha némely nyavalygó, ki nem szereti látni, a mit látni kénytelen, ezt nem hiszi s azt lármázza, hogy régen, régen jobban volt, mint most minden. Feljőve a csillag keleten s világít s nem is alszik el soha... Egy ideig még küzdeni fognak az emberek fiaí az Isten fiaival. De a ki feli az Istent s hiszen benne, tudja, mely fél fog győzni.« Berzeviczy Gergely véleményére, a ki szintén Herderre támaszkodva, a magyar nemzetiséget és nyelvet a sir szélén állónak hirdeti, az isteni Gondviselésbe vetett erős bizalommal felel s kéri Berzeviczyt, hogy áment kiáltson azon könyörgésére, hogy »nemzete és nyelve perennáljon s a virágzásnak minden részeiben a fő polczra lépjen«. »Én — úgy mond — erős hittel hiszem, hogy előbb-utóbb az megleszen«.

Ezt a hitet kell beoltani a nemzetbe is, mert a régi dicsőségen révedezés nem alkalmos a jövőt előkészíteni. Nemesak panaszkodni kell a nemzet romlottságán, hanem orvoslásáról is gondoskodni. Úgy érzi, mintha a Gondviselés éppen az ő feladatául jelölte volna ki, hogy fölrázza a magyart télen közönyéből, hogy oly eszközöket adjon kezébe, a melyek tevékenységre, vagy legalább a szép és nemes iránt fogékonyságra gerjesztik. Az aestheticai és erkölcsi szempontot összekapcsolja az eszközök kijelölésében s a romlottságot nemcsak az izlésben, hanem a jellemben is javítani óhajtja. Az emberi szívet kell tehát nemesíteni úgy, hogy a művelt emberhez nem illő kívánságoktól, önző vágyaktól megszabadúljon s emelkedett erkölcsi érzésre

gerjedjen. Ezt pedig a költészet, a szép mesterségek, a műzsák és gratiák körében érjük el. Látszólag csak gyönyört okoznak ezek, de »titkosan *haszon* a céljuk«. »Ha ezen az úton nem jut el nemzetünk a maga boldogságához, bizonyosan elcsúszunk«. De a szellemi munkához szerinte első sorban művelt izlés kell; erre pedig szoktatni kell a nemzetet, ehhez fogékonyságot kell beleoltani. A szép mesterségekben járatanok sértik az izlést, s műveik, azok a »semmire való románok és theatrumi darabok« még a józanabb főket is megtántorítják.

A finomabb izlés iránti fogékonyságra s evvel együtt a lélek nemesítésére, a mi maga után vonja a nemzeti élet fölébredését, szerinte legfoganatosabb eszköz az időszaki sajtó. Mert ha nagyobb munkát nehezen olvasnak is, »apróságokat mégis csak vesznek kezeikbe s erről aztán szó esik, egyik a másikat vezeti, egyik a másik mécsénél, gyertyájánál, szövetnekénél gyertyát gyújt, míg végre annyi világ gyújtatik, hogy az is lát valamit, a ki gyertya nélkül maradt«. Százszor és százszor hangoztatja, hogy irodalmi haladás e nélkül nem is képzelhető. Azért örül az *Erdélyi Múzeum* tervének, a melyet Döbrentei ápolgat; ezért az *Aurorának*, a melyet Szemere Pál épen ez időtt szándékozik megindítani. Kulesár szintén hajlandónak mutatkozott egy folyóiratot kiadni *Lehel kürtje* czímmel. A tudományos kérdések tárgyába így vonhatjuk bele a művelt közönséget, a mely úgy a külföldön, mint az itthon történekekről is szívesen vesz tudomást. Dessewffy József is hasonló véleményt táplál. Az akkori lapok (a Magyar Kurir és a Hazai és Külföldi Tudósítások) irányával már rég elégedetlen, mert azok mindent »teli szájjal dicsérnek«, vagy »merőben gyaláznak«, a mi a kiskorúság legesalhatatlanabb jele. Kis János is rég óhajt valami folyóiratot alapítani vagy legalább támogatni az erre irányuló ügyekezettel. De mivel ez ellen leküzdhetetlen nehézségek szólnak, legalább a német folyóiratokban kell a magyar művekről bírálatokat mondani. Nálunk az ilyen szándék megtestesítése lehetetlen. »Ha az abban részt vevő olvasók oly igen kevesen nem volnának is, mint vagynak: kik adják magokat társaink közül, vagy kik adhatják a literatura gyarapítására *con amore*? Csak egyéb csoportos foglalatosságokból lophatnak nagy részént egy kis veszendő időt erre, vagy ha kik szabadabbak vagynak, azoknak nincs a magyar tudomány úgy szíveiben, a mint kellene«. Kazinczy is sürgeti a bírálatot, még pedig »kiméletlen tonusban, ha nem vastagon is«. Ily hangon írja meg a *Himfy szerelmeiről* szóló bírálatát először

a német folyóiratok számára, aztán a Döbrentei *Erdélyi Múzeum*ába is; ily hangon bírálja meg a Baróti Szabó Aeneis-fordítását, a Hubay Miklós költeményeit stb. Nem a czukrozva adott, hanem a »borsolt pilulák« bevételeitől vár hasznót. »Próbát teszek -- írja -- a legrosszabb írónak ilyet adni, hogy jó s rossz, tudós és tudatlan érezze, hogy vagdalásaim érdemlett vagdalások voltak, s hogy a szörnyen rossz író vagdaltatásain az is jajgasson, a ki megérdemlette ugyan, hogy vagdaltassék, de kíméletet kívánt tekintete«. Pápay Sámuel nincs ugyan meglelégedve a Kazinczy ítéletével, de azért nem neheztel, mint Kisfaludy Sándor. Főleg az ellen van kifogása Pápaynak, hogy némely elveket csak Kazinczy és legszorosabb követői vallanak, mégis úgy hirdeti azokat a széphalmi mester, mintha általános érvényűek volnának. Döbrentei is szelidíteni kívánja a *Himfy szerelmei* bírálatát, mert ő arra törekszik, hogy »csöndes tónussal mondassék meg mindenkinek az igaz«, mire, bár nem örömet, hajlandó is Kazinczy annak az elvnek a szigorú megőrzésével, hogy »a mi nem érdemel irgalmat, ne kímélgessük«. Mégis készebb valamit változtatni bírálatán, csak a folyóirat valaha megindulhasson, a mire azonban még harmadfél évig kell várnia. Szemere Pál is egyre gyűjti a kéziratokat s küldi csoportosan Széphalomra, hogy a mester előleges ítéletét hallja felőlük, de a devaluatio őt is megakasztja az *Aurora* megindításában. Mások is csak az időtől várnak enyhületet az anyagi csapásban. (1809. 1826. 1833. 1835. 1876. 1878. 1892. 1983. 2000. sz.)

Csak Kazinczy nem tud nyugodni. Egyénisége legjellemzőbb tulajdonságait tagadná meg, ha az általános csüggettségnek ő is teljesen átengedné magát, ha megszűnnék íróársait tüzelni a munkára. Jelszava, hogy »az Isten kit-kit elhítt valamire, lám a prófétákat és az apostolokat keresztre feszítették, elfürészelték, nyúzták és mégis volt s lesz apostol«. Őt sem félemlítik meg az akadályok; harcra kél mindazok ellen, a kiket főttebb említett aesthetikai és erkölcsi szempontjából a nemzeti élet pangása okainak tart, a kik a műízlés követelményeit érteni nem akarják, a kik az újítástól idegenkednek s a »himpellér írókat« bálványozzák. Ha mások meghátrálnak a küzdelemben: ő folyvást előre tör. Csak érlelődjenek, surlódnak az eszmék s vélemények, az egyetértést majd meghozza az idő. Csak egyszer meginduljon a küzdelem, szóra szót adjanak, támadásra támadással feleljenek: lassanként majd erősödik a fogekonyság, s bizonyos irodalmi közvélemény keletkezik, a mely a nemzetiség és nyelv kérdéseiben minden művelt magyart egybekapcsol. Jól látja,

hogy a mit ő ír, csak barátainak tetszik, az írástudók nagyobb része kárhoztatja azt. De ez őt nem bántja, sőt szégyelné, ha tudatlanok magasztalnák műveit. »A keresztyén morál — írja — ezt tanítja: ne bánts más, hunyd be szemeidet vétkei előtt, mert te is vétkes vagy. De a literatura java azt kívánja, hogy keféljünk, a hol kell, mert egyedül ez a sanyarú mód verheti el álomkórságunkat, ez nyithatja meg szemeinket, hogy ismerjük magunkat, egymást és a nyelv s szép törvényeit«.

S vajjon kinek van joga ítéletet mondani az irodalmi kérdésekben? Kinek a feladata, hogy a gyomokat irtsa, a fattyúhajtásokat nyesegetse s a tisztultabb izlés kívánalmait megállapítsa? Meggyőződése, hogy néki is, másnak is; szabad az út. Csakhogy értenie kell a nagy titkot: »jót s jól«. A ki látni akar, *tanúljon* látni, különben hasonló lesz ahhoz, a ki béna létére tánczolni, szárny nélkül szállni akar. A tanítás, útba vezetés, még a gúny is, csak elmés legyen, nem bántja az igazi író. Mikor ő azokat, a kiknek működésében a haladás egy-egy elemét látja, dicsérettel halmozza el; azokat pedig, a kik izeveszett módon a vad hajtásokat ápolgatják, eleven, pajzán, csípős hangon támadja: magasabb szempontból az izlés nemesítésére s ezzel együtt a nemzeti élet kifejtésére munkál. »Tegye ki-ki — mondja — a mit tud; mint én írok más ellen: úgy írjon más én ellenem is, recensealjon, epigrammázzon s tegye, valami eszébe jut«. Látta, hogy Schiller és Goethe a német írók ellen »szűrös«, Klopstock pedig aesthetikai tárgyú epigrammokat írtak. De azt vallja, hogy ez epigrammokat nem is olvasta 1811-ig, s nem az említett német írók példája vonzotta őt, hogy a gondatlan írók ellen kikeljen, hiszen irodalmi állapotunk olyan, hogy »difficile satiram non scribere«. S bár a baráti kezek simogatása, mivel ő is Prometheus nemzetéből való, jobban esik neki, mint ha Horatius szerint »vakaróval vakarják«, ha tapsolnak neki, de csak úgy, mint Arbusculának s nem, mint a bécsi Caspernek: nem bánja, ha támadásait hasonlóval viszonozzák is, legfőbb czélja lévén, hogy ily módon »aesthetikai s moralis behatást tegyen«, s hogy »a mi rettenetes publicumunk kiverettségét indolentiájából ezen megrázás által«. Panaszkodik, hogy a magyar írók sem a magyar, sem más nyelv grammatikáját nem tanulják, még kevésbé törődnek az izlés követelményeivel, megelégszenek azzal, ha a verselés külsőségeiben némi jártasságra tesznek szert, ha jól-rosszul rimelni és scandálni tudnak. Önhittségükből annál szükségesebb kijózanítani őket, minél szomorúbban tapasztalható,

hogy egyetlen kritikai folyóirat sem tud létre jönni; az a néhány bírálat meg, a mely a külföldi folyóiratokban megjelenik, nagyon érzékeny sértést okoz az elbizakodott íróknak.

Ily czállal kezd Kazinczy már 1809-ben aestheticai tárgyú epigrammok írásába, a melyekkel részint a jelesebb írók érdemeinek tömjénez, részint a tehetségteleneket elriasztani s a maga ízlését és irányát igazolni törekszik, tudván, hogy versben sokkal több szabadsággal élhet az író, mint prózában. Nemcsak az említett német költők példája lebeg előtte, hanem a Voltaireé is, a ki Freront és másokat kiméletlenül üldözött epigrammaival. Nem bántaná ő a Lácza, Mátyási, Poocs- és Gyöngyösi János-forma írókat, ha az a remény nem kecsegtetné, hogy »a publicum így talán megérti, hogy azok nyelv- és ízléssrontók, különben meg nem érti«.

Egyelőre csak leveleiben s legszorosabb barátaival ismerteti meg az epigrammokat, a *virágokat* és *nyilakat* (mert először ezt a címet akarta adni gyűjteményének); csak később határozta el, hogy milyet százra szaporodnak, nyomtatásban is kiadja. De az agitator türelmetlen erélye képtelen vala hosszabb időt várni. Már 1810. végén úgy gondolja, hogy ha ötven darabot megír, legott nyilvánosságra bocsátja. S csakugyan sajtó alá rendezi s *Törisek és virágok* czímmel 1811. február végén meg is jelenik e gyűjtemény névtelenül, száz példányban a Goethétől vett aristokratikus jelmonddal: »Werke des Geists und der Kunst sind für den Pöbel nicht da«, a mivel arra czélt, hogy munkája nem a »communis saporis közönség« számára való. S megmondja, milyen szempontból kell ez epigrammokat felfogni. »Valamint — írja Rumynak — a gyermekeknél az úgy nevezett versus memoriales némi haszonnal járnak; valamint a görög törvényhozók — ha ez új összehasonlítás nem lenne fölötte merész — versben szerezték törvényeiket: úgy nálunk is, a hol az irodalom még mindig nem tud mélyebb gyökeret verni, joggal ki lehetett adni ez aestheticai tárgyú epigrammokat«. Ezekben szabadon hirdethette az epigrammai morált, hogy a lélektelen író »ütni, csigázni s agyonverni (nevetve) szabad«. Egyszersmind védelmére kelhetett az ízlés nevében a szokatlan, az új árnyalatú kifejezéseknek, a »fentebb« stílusnak; kiemelhetette a költői és prózai szolás közötti különbséget, magyarázhatta a műérzék természetességét, kimondva, hogy a szabad lépdelést a művészetek terén egyedül az »aesthesis« határozza meg, s hogy az írónak nem egyik vagy másik nyelvjáráshoz kell magát tartania, hanem az egyetemes irodalmi nyelvhez. Szóval: a maga

műízlését igazolta s az ódiságot élesen korholta, nem gondolván vele, ha — mint írja — »némelyek szokatlan szabadságán megbotránkoznak és azt vásottságnak veszik s bölesek lesznek azt itélni, hogy ötvenegy esztendőös emberhez az oly pajzánság nem illik«. Talán megérzik némelyek, hogy dévajkodni seriusabb dolog, mint a gravitást játszani«. Épen ez volt egyik fő oka az epigrammák keletkezésének. »Iróink -- mondja -- valaha merjenek abból az istentelen gravitas tónusából kilépni, melyben eddig jártak. Steif war ihr Gang, wie der Gang eines Pedanten, der glaubt jedes Aug' bewundere den grossen Mann«. Vagy a mint a Vitkovics Mihályhoz írott epistolában mondja:

Megvallom: a kedv szesszenései
S játékos hangja, mely símongva karczol,
Kedvesb előttem, mint az a komolyság,
Mely latra tészí gondosan szavát
S szokellést adni fél a gondolatnak.

Látni való tehát, hogy Kazinczy az általános szempontokon kívül különösebb írói czélt is el akart érni epigrammaival, a melyek az izlés és stíl reformjában nevezetes fordulópontot jelölnek; az elméletben tanított elveket átviszik a gyakorlatba oly módon, hogy a mint egy-egy tételt magyaráznak, legott példával is bizonyítanak. Az aesthetikai tárgyú epigrammaktól, a *virágoktól*, kevesebb hatást várt Kazinczy, mint a maradiakat ostromozó *tövisektől*. Amazokról író barátai is úgy ítéltek, hogy a régebbi írók aligha tanulnak belőlük; emezek azonban ellenvéleményt támasztva, védelmezní kezdték a maguk felfogását, pártul fogták a kigúnyolt írókat: szóval némi eszmesúrlódás képződött az irodalomban, s Kazinczy e részben czélját érte. Műízlése azonban kevesebb hívet szerzett, nem is igen értették, noha előtte épen ez volt a főfontosságú. »Midőn én — így szól — *írva* czívakodom, az nem azért esik, mintha garabonczás volnék, hanem azért, mert annak a félnek akarok elsőséget adatni, a melyet meggyőződésemm — *erronea vel non erronea* — legjobbnak kiált».

Maga az a kör, a melynek a mester első sorban kívánt tetszeni, s a mely az epigrammokat már kéziratban olvasta, szintén megoszott az ítéletben. Szemere Pál, a ki azt szerette volna, hogy még az imádságos könyvekben is legyen egy-egy költői vagy prózai darab Kazinczytól, természetesen magasztalással fogadta azokat. Berzsenyi igen elnéseknek s férfiuí philosophiával teljeseeknek mondá, egyedül

csak azt óhajtotta, hogy a nyilak szemlátomást ne sértsenek, csak titokban, mint Apolló nyilai. A Czinkére írott epigrammán akadt fel kívált s ajánlotta, hogy a helyett czinegét tegyen Kazinczy, hisz »ez a nyomorult ember elég epigramma maga magának«. Kazinczy erre azt feleli, hogy nyilai nem sértének nyilván, legalább Czinkét nem. E név egyértékesét, a czinegét csak azért tette versébe, mert más madár neve nem fért a mértékbe. Különben ki is hagyta az egész epigrammot, mert »Czinke nem méltó, hogy reá nyíl lövettesék, s aztán a nyíl tömpécske vala, pedig a nyíl nem nyíl, ha nem éles, ha tömpe«. Arra az ellenvetésre meg, hogy a tövisek személyt ne sértsenek, ezt válaszolja: »A Jézus Krisztus Isten volt és mégis korbácsot kapott azok ellen, a kik az ő atyja templomát megfertéztették«.

Gr. Dessewffy József leginkább a görög anthológiák és Martialis hatását látja a szóban forgó gyűjteményen. »Oly édesen szűrsz és döfsz — mondja — mint a lampsacusi isten«; de inti Kazinczyt, hogy kimélje barátait, mert a magyarnak kevesebb szabad, mint a görögnek. Később, midőn az egész gyűjteményt olvassa, így ír: »Epigrammaid nemcsak frissek és kellemeteseek, ha süjtök egyszersmind: mosolyogva vágsz, versz, hullnak alattok az életben maradó nevetéses halandók«. Kazinczy ismétli Desseffynek, a mit Berzsenyinek mondott, azzal a megtoldással, hogy »mindent szabad genievel.« Ő nem bánt nyilvánosan senkit, csak Gyöngyösi Jánost, a leoninus versírót. A Himfyre írott tövist nem tartotta különösen szúrónak.

Kis János a »bájoló munkácskát« nagy gyönyörűséggel olvasta s fiával is megtanúltatta könyv nélkül. Azonban sajnálkozott azon, hogy »a most író íróink hasznokat nem fogják venni, azok csak a tövisek szűrésát fogják érezni, a virágok illatját nem«. Hanem az ifjabb írói nemzedék szerinte különösen sokat fog tanulni Kazinczy tanításaiból. Csehy József hasonlókép nyilatkozik: ő is a fiatal írókra vár hatást, mert ezek »figyelmesekké tétetnek a hibákra és éktelenségekre s őrizkedni fognak«. Jankovich Miklós ellenben a virágok illatját élvezte, a töviseket nem egészen értette meg. Döbrentei az egész gyűjteményt »hasznos és jó jelenés«-nek mondja; de főleg a Baróti Szabóra írott virág vagy tövis ellen van kifogása; az agg író kimélteni szeretné, mert ő »a legritkább mély érzésű, nemzeteért sírni tudó hazafi«.

E véleményre Kazinczy érdekes különbséget tesz az írói tehetség és hazafiság között, elkülöníti azt emettől, a mivel egyszersmind

tiltakozik az ellen, hogy a hazafiság ürügye alatt minden munkát védelmezni lehessen. A kiskorúságnak szembeszökö bizonyítéka az ítéletalkotásban épen az, midőn a puszta jó szándékot egynek vesszük az eredménnyel; ha a jellem erkölcsi vonásait a szellemi tehetség nyilvánulásával helyén kívül s ok nélkül azonosítjuk. Kazinczy e részben magasan kiemelkedik kortársai fölött. »Szabó Dávid — írja Döbrentének — jó ember s szereti a hazát. Ha ez úgy van, pedig úgy van: valljuk róla ezt. De ha úgy van, hogy igen igen rossz versei vannak s hogy Gvadányit tartván jó poétának s jó historicusnak — ízetlen ember — pedig ez is így van ám — úgy esztren-gára vele, nyírjuk meg«. Többször ismétli, hogy a keresztény szeretet ne téveszsen meg bennünket az irodalmi kérdésekben.

Kölcsény örömmel olvasta az epigrammokat, de bár nem mondja nyíltan, sorai között kiolvasható, hogy fogamatot nem igen vár azoktól, mert »Fürmender uram soha sem fogja a *csendet* és *reményt* megérthetni«, s a »lúdhattyú« (Láczy József) is nehezen ismeri el ocsmány gágogását. Ellenben Kis Jánost annyira föllelkesítik a *Tövisök és virágok*, hogy önkényt ajánlkozott bírálatukra. Ámde Kazinczy már előbb felszólította Rumy Károlyt, megmagyarázva neki a maga célzatát s okait. »Mondjon az Úr — írja neki Kazinczy — annyi jót vagy rosszat, a mennyit akar, csak magamról ne mondjon semmi olyast, a mi miatt pirúlnom kellene. Óhajtom, hogy minden magyar írónak asztalán legyen e könyvecske«, a melynek ha van bece, a közönség Kis Jánosnak mondjon érte köszönetet, a kinek »buzdítása nélkül ez epigrammok soha sem keletkeztek volna.« Kölcsénynek is ugyanezt írja Kazinczy, de a Kis János régebbi levelei nem egészen igazolják ez állítást.

A bécsi német folyóiratban* meg is jelent pár hónap múlva egy fölötte kedvező, sőt magasztaló bírálat az epigrammákról, a melyben valószínűleg Rumy a többi közt ezeket írja: »Túlzás nélkül elmondhatni, hogy Széphalom hírneves énekesét maga a józan ész fegyverezte föl az élez nyilaival az írók balgaságai ellen. A 43 epigramma mind megüti a mértéket, a legnagyobb része mintaszerű. A formának majd minden változata megtalálható bennük, a melyek csak előfordulhatnak az epigrammákban: rövid rajzok, leírások, elmélkedések, kisebb elbeszélések, allegoriák, párbeszédes előadás. A tar-

* *Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume*, 1811. évf. jún. füz. 318. 319. l.

talom egysége, a kifejezés tömörsége, a várakozásnak a felvilágosítással arányos összhangja mindenütt egyszerre feltűnik. A legtöbb epigramm satírai élű, s a melyekben ez hiányzik, vagy a látszólagos ellentét pótolja, vagy a főgondolat gazdagsága s a kifejezés finomsága«. Végül a jó ízlés törvénykönyvéül ismeri el e kis gyűjteményt a bíráló.

A közönség hidegen fogadta a könyvecskét. Körülbelül négy hónap alatt öt példány kelt el belőle Pesten, a min Vitkovics nem győz eléggé sajnálkozni, de azzal vigasztalódik, hogy »a magyar olvasók előtt közönségesen ez előtt is igen drágának tetszett a magyar literaturának szépe, hát most ezen ötszörös árú világunkban? Mindenki drágán és szaporán eladhatja műveit, egyedül csak a magyar literátor nem«. (1835. 1874. 1876. 1907. 1912. 1943. 1944. 1950. 1956. 1960. 1988. 1989. 1993. 2012. 2021. sz.).

A *Tüvisek és virágokat* néhány hónapra követte a Vitkovicshez írt epistola, a melyben Kazinczy az idegen műrecek tanulmányozása útján fejlett ízlést védi s az ósdiak azon felfogása ellen szórja gúnyos megjegyzéseit, a mely szerint csak azt tartják jónak, a mi »köztünk lett, köztünk nőtt, köztünk maradt meg«, s így a művelődésnek szerinte legtermészetesebb csatornáját elzárják. Holott épen az volt a nemzet haladására nézve a legnagyobb akadály, hogy ez időben a külföldről sem könyvek, sem hírlapok nem igen juthattak hozzánk, s így az idegen műveltség nem lehetett forrása néhány szerencsés főúron kívül a nemzet nagy részének. Kazinczy ugyan azt vallja, hogy ő csak azt kívánta a maradék előtt emlékezetben hagyni, hogy Vitkovics az első görög vallású magyar író; de az első olvasás könnyen meggyőzhet, hogy ez csak mellékes célja volt, főcélja pedig a finomabb ízlés irányának egyengetése. Maga is mondja később, hogy »a pajkosság alatt serius is van« benne.

A trias és Virág Benedek azt ítélték ez epistoláról, hogy az Kazinczy minden munkái közt a legsikerültebb. Kivált Vitkovics fogadta belső megindulással s annyira örült neki, mint midőn Theodorája megvallotta szerelmét. »Sőt — írja — ennél is jobban, mint-hogy szerelmet többszörte éreztem, de ily megtiszteltetést, melyet tőled nyertem, sohasem. Barátom, általad szerzett örömet lehetetlen kifejeznem. Minthogy érzékeny vagyok, mindenem érezte azt a jót, azt a szívest, melyet ezen epistoládban nekem tettél. Áldás rád és tiedre«. Igéri, hogy valahányszor olvassa azt, mindannyiszor új ösztönt merít a munkára, s megmutatja, hogy nem méltatlan a

mester javalatára. Legott elhatározza, hogy a maga költségén kiadja; meg is jelenik 1811. júniusában.

Ez epistolával s epigrammáival ugyanazt mutogatja Kazinczy, a mit prózában írott bírálataival, hogy »a szép írónak szabad a szokást megelőzni s vezetni a helyett, hogy azt mindég követné«. Horvát István ellen, a ki a nyelvszokást egészen megvetni látszott, vitatta, hogy »a nyelv szokásának tyrannismusát sok helyett tisztelnünk kell«, s meg kell elégednünk, ha »nyelvünket azon úton tehetjük széppé, a melyen a régiek és újak lettek azzá«. Szerinte a rossz épületet előbb tatarozni kell s nem teljesen lerombolni s újra építeni. A nyelvben sem szabad sok változást tenni. (1793. 1911. 1941. 1988. 2021. 2023. sz.).

E felfogásának tulajdonítja, hogy a mit ő ír, barátai majd kivétel nélkül javallják; másnak a művében ő is szívesen elnéz egy-két hibát, csak az író egyénisége kitűnjék. Dessewffy József szerint az értelem a kellemmel kezét fogott a Kazinczy munkáiban, s a mit ír, az »többnyire világos, nem hórihorgas, nem czifra, nem keresett s még is szép és együgyű«. Jankovich Miklós is azért küldi hozzá a Szentgyörgyi Gellért Sallust-fordítását, hogy tőle hallhasson ítéletet, mert — így szól — »valamint tökéletességig lépett izlésednek tetszeni gyönyörűségnek érezzük, úgy ellenben hibáinknak ítéletét senkitől oly meggyőződéssel el nem fogadtuk volna, kit a magyar aesthesis Aristarchjának egy szóval vallunk«. Pápay Sámuel is arra kéri, hogy »poétai lelkének sok eredeti remekeit« mennél hamarabb ügykezzék közkinceskévé tenni. Jellemző, mennyire pártjára kél Kazinczy Goethenek Dessewffy ellen, a ki csak egy-két dalát tartja remeknek s hányszor magyaráztatja, hogy Goethevel a németek közül senki sem versenyezhet. Ha valamely tündér az ő vágyait egy varázsütésre teljesíthetné, semmi sem kívánna inkább lenni, mint Goethe — magyar nyelven. Ezért küldi annak műveit Döbrentei és tanítványa, gr. Gyulay Lajos kezébe, hogy ott is az »igaz izlést terjeszsze«. S midőn Szentgyörgyi József kérdőre vonja, hogy Gyöngyösi Istvánt miért nem festette a *Virágok*-ban úgy, mint Rádayt, Kist és Berzsenyt, stb.: Kazinczy azt feleli, hogy azért nem, mivel félt, hogy haragja igazságtalanná teszi a népszerű epikus iránt, a kinek ugyan szabadon ömlik verse, de ez minden érdeme, a melylyel megrontotta a magyarok izlését, mivel azóta mindenki könnyen ír, de nem ügyekszik szépet és jót írni. Mily egészen más Zrínyi; ő nem írt oly szépen, de jót s jól írt. Azért dolgozza át Kazinczy a *Szigeti Veszedelem*

bevezetését s készítgeti az egészét sajtó alá. (1826. 1876. 1902. 1976. 1985. sz.).

Azonban minden törekvése nagy akadályba ütközik. Nemcsak az általános anyagi romlás súlya nehezedik reá, hanem családi viszállya is, a mely házi boldogságával kiáltó ellentétet mutat. Otthon, neje és két gügyögő leánykája körében, a szeretet fénye sugárzik körüle; philosophiai nyugalomban éli napjait, ritkán távozik hazulról, csak néha látogat el a megye gyűléseire, a hol a nyilvánosság előtt keveset beszél, de annál többet a gyűlés után, vagy ha a főispán megvendégeli a megyei rendeket; ilyenkor történelmi adatokat, művészeti kérdéseket hord elő »csak azért, hogy terjedjen a világosság«: de a körülötte levők sietnek a beszédnek véget vetni, kártyázni akarnak, a mihez ő nem ért. (2012. sz.) Még inkább növeli házi boldogságát első fiának születése, a kit szokása szerint minden jó barátja szeretetéből ajánl. De anyagi sorsa egyre nehezedik. Nemcsak a maga testvére, de sógora is megkárosítja. Gr. Török Lajos úgy rendelkezett, hogy halála után osszák fel az örökséget, de sógora, gr. Török József erről hallani sem akar, sőt anyját is, a kihez Kazinczy úgy ragaszkodott, mint a maga édesanyjához, ellene izgatja annyira, hogy a per már-már kikerülhetetlen. Kazinczy a leghumanusabban módon iparkodik meggyőzni sógorát; nem őt okolja, hanem azokat, a kik neki rossz tanácsokat adtak. Eszményi felfogása itt is visszatartja őt a felindulás hevesebb kitöréseitől; esöndes lélekkel panaszkodik s főleg azon van, hogy semmi olyat ne tegyen, a mi miatt jelleméhez folt tapadna. Adósságait nagy nehezen tudja törleszteni, pedig cseléceit a lehető legkevesebbre szorította. Ide járul 1810. júniusában kiállott betegsége, a mely tartós nyomokat hagyott hátra testi szervezetén. S mégis lelki nemessége kiemeli őt a csapásokból. Rummy Károlynak, hogy Sopronba mehessen, száz forint segélyt ad; Virágnak, midőn a budai tűzvész alkalmával minden holmija elég, ugyanannyit, s másokat is segít több-kevesebb összeggel. »Isten tudja — sóhajt fel — mire visznek az ilyenek: de tudom, hogy ezt tenni szent kötelesség s öröm, és így teszem örömmel«. Lelki szükségeinek kielégítéséről azonban kénytelen lemondani; ezt fájlatja mindennek felett. Hanem midőn azt hallja, hogy a Cserey Farkashoz írott epistoláját Ürményi József, az országbíró, könnyes szemmel hallgatta s a Kazinczyné egészségére vendégei előtt üritett pohárt, nemcsak felejtí bajait, hanem oly tömjénfüstöt érez, a mely megszédíti őt.

Dr. Váczy János.

1792.

Kazinezy — Fazekas Istvánnak.

A' Péchy Laczi felől vett örvendeztető hírnek szívesen örülök. Fiatal ember botlása ritkán egyéb mint *gondolatlanság*. Köszöntse az Úr az Anyját 's atyját nevemben, de ezt úgy tegye az Úr, hogy a' házuknál megrögzött gyanúnak új alkalmatosságot ne nyújtson a' hamuból szikrát 's lángot vettetni. Tisztelni kell azoknak *megtévedéseket* is, a' *kiket* tisztelnünk *kötelesség*. Eggy nem régen Susi húgomhoz tett izenetem neheztelést vont reám. Ne tudassa az Úr ezt senkivel, hogy a' tűz *aludjon* és ne *nagyobbodjék*. Ezt a' czédulát pedig égesse-el.

[K. és h. n.]

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1793.

Kazinezy — Aranka Györgynek.

Mélt. Aranka György Úrnak

Kazinezy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Széphalom, Júl. 1jén 1810.

Fogadd tőlem a legszívesebb hálát jóvoltodért, hogy kérésemet teljesíteni méltóztattál, s velem születésed helyét s idejét tudattad. Erdemeid fenn fogják tartani nevednek emlékezetét sokaig még azután, hogy a Párka életed fonalát elmetszi; s ha születésed felől kétség léssen, leveled meg fog szólamlani s a versengőket elnémítja. Vádolom magamat, hogy némely tudósaink eránt e kérdést tenni nem annyira gondatlan mint félénk voltam (mert, bár mely nagy boldogságok legyenek azok a melyek bennünket ott várnak, a hol Szent

Péler a kapus, én még senkit nem láttam, a ki e siralom völgyéből nyugtalanul kívánczozzék oda); s a mit még e részben tehetek, sietni fogok megtenni. — E részben is nagy tiszteletet érdemel gróf Széchenyi Ferencz, a ki azoktól, kiknek Bibliothekája Catalogusait aján-dékban küldözgeti, azt kívánja viszont, hogy tulajdon kezekkel írjanak egygy köszönő levelet, melyben biographiai tudósításait feltalálhassa.

Hogy verseid az esztendőök számát magokban foglalják, nem sejtettem meg, míg leveledből nem értém a titkot. Ez a levél nekem sok tekintetekre nézve igen nevezetes. Örülök hogy a Czid fordítóját belőlle ismerhetem; mert az a tudósítás, melyet kérésemre egygy köztetek született ifjú küldé, mind csonka, mind hamis. Ez Gróf Teleki Ádámot Dobokai Fő ispánná tette, holott a Te leveled szerint az nem volt. — Melly kár, érdemes barátom, hogy nekünk holnapos írásaink s Intelligenzblattjaink nincsenek, s így a dolgozók egymást nagy számban nem is ismerik.

A Bécsi Annalisok ez idei April. füzetében az én Biographiám három lapon áll. Elrettentem látására, mert azt hírem nélkül küldé fel egy barátom; még pedig nem belé, ezekbe az Annalisokba, hanem valamely más munkába. Az Annalisták ezt onnan vevék ki önn magok-tól. Nyilván hetedfél esztendei szenvedésem teve előttök nevezetessé, noha, a mit nekik köszönök, azt ők nem is említik. — Ámbár örö-mest olvasom a mások biographiájokat, meg kell vallanom, hogy a magamét felette visszás érzések közt láttam ottan.

Levelednek egy második czikkelye is van, a mi figyelmessé tett: annak megmutatása, hogy Hunyadi János nem fia Sigmond gonosz Királynknak. Ha azt a munkát, melynek az egygyik darabja, még soká nem vehetjük tőled, kérlek, küldd fel magát ezt a czik-kelyt Kultsárnak, s bírd rá, hogy újság leveleiben vegye fel. Tap-solással fog fogadtatni.

Térek a harmadikra — hol Czidet, tudnillik Magyar fordításá-ban — magasztalod. Megvallom, iskolai esztendeim oltá azt nem olvastam. De emlékszem, hogy azt nagy gyönyörűséggel olvastam s magyarságáért is szerettem. E napokban kikeresem könyveim közül, mert birom, s megtekintem ha érdemli e dicséretedet. Te azt a kort tartod nyelvünk *arany korának*. Nem én. Én azt hiszem, hogy a Magyar nyelv *jobb idők* szüleménye lesz; mert hogy lesz *jobb idő*, azt szentül hiszem, hogy nem semmit szentebbül. Európát philosophusi *szellem* fujja végig, s ez a szellem nem nézhetné egy anyanyelvnek, még pedig egy igen szép nyelvnek, elenyészését. Meg-

foghatatlan dolog előttem, hogy Herder ennek mint jövedölhetett elenyészést.

A világosság még nincs elválasztva a sötétségtől, s egy némellyikünk azt tartja jó Magyarságnak, a mit a szokás sanctionált: más némellyikünk nem a szokást tartja Kánonnak, hanem azt nézi, hogy millyennek kell lenni a nyelvnek, hogy az légyen a mincképpen kell, ha bár erőszakkal esnék is — vagy a mint ezt a Pápai Sámuel munkájának Recenziójában mondtam (Leipziger Literatur Zeitung. 1810. Febr. No. 21.), azt tanítja, hogy a szépírónak szabad a szokást megelőzni s vezetni, a helyett hogy azt mindég követné.

Holt nyelv-e a Magyar mint a görög és deák, hogy azon változtatni nem szabad? a görög, deák, olasz, francia, német nyelveken nem változtattak e írók? Nem kell e köszönni Bárócynak, Baresaynak, Bessenyeinek, hogy ők is új iskolát kezdtettek? Higyjük-e Czinkének, hogy a mi nyelvünknek elég szava van, és hogy *mindent* kimondhatunk magyarul is? — Csak olyat ne kellene hallanom! Magát a virtust, Rechtshaffenheitot, bravourt, modestiát, Wahrheit, Gerechtigkei, Billigkei, sem tudjuk kimondani; pedig Herder azt mondja nem tudom hol, hogy a mely nemzet a szóval nem bír, az a dolgot sem bírhatja. Pázmány és Káldi minden bizomnyal szép Magyarsággal írtak. Ismeri e nyelvünket, a ki tagadni meri, hogy ők neologizáltak? Ha nekik szabad volt, miért nem nekünk? Neologizálás nélkül fordíthatjuk-e Marmontelt és La Rochefoucauldót? taníthatunk-e philosophiát, sőt akármit egyebet? A szerént a mit leveled mond, Gróf Teleki József és Ádám írt jól magyarul. A szerént a mit én hiszek, Orczy, Bessenyei, Baresay, de senki, senki sem még soha szebben mint Báróczy. Erről Daykának versei előtt szólok bővebben; itt engedd hogy Epigrammámmal mondjam el a mit mondani akarok:

A' Palaco- és Neo-logus.

Nem magyar a nyelv már, nem az a ruha, etc.

[Mint az 1647. számú levélben.]

[Máslata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

1794.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, Júl. 5-dik 1810.*

Tekintetes Férjfiú 's Barátom!

Hogy ódácskám Néked 's Kézynék tetszik, örülök; az illy bíráknak ítélete nékem gyanús nem lehet. — Köszönöm Néked Kézy' verseit, köszönöm, hogy ezen jeles talentomú emberrel is megismerkedtetél! Mond meg neki, hogy midőn én az ő verseit legelsőben olvastam, azt véltem, hogy azokat mind Virgílból rakogatta össze; mond meg neki, hogy én ötöt igen becsülöm, de ha akarja, hogy szeressem is, idegen nyelven többet ne írjon, mert én az emberi miveknek becsét csak azoknak czéljaikban keresem, melyek én előttem a' kiesint nagygyá, a' nagyot pedig semmivé tehetik.

Engedd meg, hogy kérdésidre röviden feleljek: Plutarch szerint Aethra Theseusnak anyja. Nem emlékezem, hogy én is másutt olvastam volna. Azt is kérde, mint vagyok, 's mit csinálok. Vesződöm mint Te, széllel, essővel, hideggel, meleggel; hol a' levegőben fellegek, hol a' porban izzadok, és igazi helyemet sem itt sem ott nem találok. A sok eső most Néked okozott károkat, tavál pedig nékem csaknem minden gabonámat el rothasztotta, és ötszáz kedves selyem birkámat meg ölte. De csak ilyen a' világ! Siessünk, Barátom, a' Képzeldések országába! nincs ott sem dér, sem zápor, ott mindenkor meg találjuk mind azt a' mi valaha lelkeinket feszíté, ott a' Dargó' lombjai fedeznek, ott Te az enyim vagy. - Élj szerencsésen! Grófnéd' kezeit csókolom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

1795.

Kazinczy — Rupy Károly Györgynek.

Sz[éphalom] 6. Júl. 1810.

Gr. I[udwig] T[örök] ist den 23 Jun. †. Geboren 1748 d. 7 Oct. — Ich bin so krank, wie ich es selten war. Den 2 Júl. überfiel mich in Kázmér ein Fieber. D. 3 gab mir meine Schwiegermutter

* «Vettem Júl. 20d.» — Kazinczy F. jegyzete.

Tart. Emet. und so ward ich vom Gallf[ieber] befreit. Seit dieser Zeit kam das Fieber nicht, aber da ich seit 5 Tagen nichts genesen kann; so bin ich ausgezehrt und äusserst matt. Doch mein Übel ist complicirt. Nun sehe ich was mir war als ich seit Jan. nicht genesen konnte. Die in Stockung gerathene ☉ Ader machte, dass mein Magen u. hinten das ganze † vom occiput an schwoll; das merkte oder achtete ich nicht. Nun erg[oss sich] die Galle. Ein Rheuma kam in den rechten Arm und Brust. Das Husten war schmerzlich und zerrüttet meinen ganzen Organismus.

Wie excellent ist Pápay's Recension. Ich habe viel gelernt, bewundert. Doch Tinódi hat n[icht] e[ine] Zeile *metrisch*. —

Die Rec. der *Regék* habe ich durch Takács erhalten. Sie erhalten bald die Rec. von Hubay's elendem Gedicht.

Bald das Geld für Weinzierl. -- Haben Sie meine Obligation erhalten; ich wünsche, dass Sie darauf Geld erhalten können u. nach Oedenburg abgehen. Adieu! noch stirb ich nicht, aber ich sehe aus, wie L. T., dessen Krankheit zuletzt Marasm. war.

Széphalom den 7 Jul. 1810.

Mein Arzt, Somogyi, findet meinen Puls frey von Fieber; aber mich durch das starke Erbrechen und noch stärkere Auslehrungen ganz matt. Wären diese evacuationen nicht geschehen, so wäre ich bis jetzt im Grab. Jetzt ist mein Zustand nichts als eine sehr leichte und gewiss nicht gefährliche

Lungenentzündung, für die er mir haftet.

Sagen Sie also Páphószom. Mir ist 's lieber.

Für Intell.Blätter.

Gr. Ludwig Török v. Sz. zweiter Sohn des im Jahre 1776 gest. Gr. Joseph Török, der unter Maria Th. als Diaetal. Abgesandter, dann Stadthaltrath, weiter Referend. und zuletzt Cameralis Adm. Cassov. Praeses durch alle Tugenden des Kopfes und Herzens gegläntzt hat, ward 1748 den 7 Oct. geboren. Er widmete sich dem Militär und nahm in dem Curassir Regiment Serbelloni Dienste. Aber da sein Vater, welchen Maria Th. zur Revindication eines Theiles von Galicien ernannt hatte, deutsche Aufsätze zu machen

nicht im Stande war, so verliess Ludwig seine Lieutenant Stelle um dem Vater etc. 1776 heurathete er Aloysia Gr. Rogendorf.

1785 denom. in Supr. Directorem Regium Schol. et Stud. in Distr. Cassov. — in welcher Stelle er bis 1796 blieb.

Da ihn Fanatismen und Ränke seines beneficiaten stürzten.

Seit dieser Zeit lebte er auf seinem Gut und seine Lieblings-Occupation war Oekonomie und Chemie. Sein Geist unterlag den Schlägen, die er vom Zufall wie von bösen Menschen litt, und der ihn einst und jetzt gekannt, musste klagen: er habe sich überlebt. Gestorben 1810. Jun. 23. nach einem 10 monathlichen Leiden.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1796.

Kis István — Kazinczynak.

Pestről 6dic 12a July 1810.

Érdemem felett való Ur!

Tek. Uram!

Minden ígéretemnek eleget akarok tenni, íme küldöm ezen Mustrát, melyet Ságai Ferencz Uram által adott. Budán a' munka sok és drága, méltóztassék az első Postán Parantsolattyát hozzám utasítani. Azon Napoleon és Luiza öszve keléseire szőlő Verseket Tegnap kaptam Debretzenből — a' kívánt könyveket pedig most jövő Augstusi Debretzeni Vásárra le fogom küldeni, reménylem magam is jelen fogok lenni. Nagy Öröm-volna a' Tudóssabb Publicum előtt, ha már ki jöhetett volna Dayka — de a' kik irigylük munkáját, nagyon szeretnék elnyomni. Sok és számtalan a' hosszú Fekete ruhás ember.

Magamat Uri Barátságában ajánlván állandóul maradtam mindenkor

hív szolgája
Kiss István mk.

Pesti könyváros Kis István gazságanak bizonyása.*

[Eredetije a Szemeretár II. kötetében.]

* Kazinczy F. jegyzése.

1797.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Júl. 12d. 1810.

Érdemes barátom!

Én e' napokban jöttem-meg a' Cocytus partjairól, a' mint azt ez a' reszkető zsibbadt kéz is mutatja. Kázmért múltatván a' szegény Ipam temetése miatt, egy reggel hideglelési rázkodás közt ébredtem-fel. Már rég olta változó vala egészségem. Más nap hánytatót vettem 's gyomortisztítókat, 's így elhárítottam az epehideget. De a' nyavalya harpyiai körmökkel ragadott-meg; észre sem vevém, midőn a' legveszedelmesebb tüdőgyulladásba estem. Nem először láttam a' Styx kénköves habjait; de nem láttam soha veszedelmesebben. Feleségemet, két lyányomat elhagyni, mely egészen más az, mint mikor ott kellett volna veszni, hol a' büszkeség és holmi egyéb nevelte heroismusomat! Elég hogy itt vagyok, túl a' veszélyen, de még nem baj nélkül. Még oldalomban a' tör, mely szabadon lélekezni nem hágy. Kérülnöm kell a' munkát, az írást; de Neked írni — eltölthet e ettől az Orvos? Örvendj visszanyert életemnek, kedves barátom, 's óhajtsd, hogy azt, a' minck elvesztésétől most olly méltán rettegetem, sokaig bírhasam. Több fél esztendőnél, hogy legvirítóbbnak látszó egységem is titkos sínlés volt. Úgy hiszem, most kitisztulok, erőt kapok.

Feleségem képét kívánod. Mint tudod, melly részen kell szíveimet érdeklened! — Venni fogod azt, édes barátom, úgy a' hogyan azt egy igen hasonlító festésről Májusban copizálta egy Festő, házamnál. De nagyon kétlem, ha szemed a' képben fellelik [!] e a' természet hív és jó gyermekét, és azt a' szép lyányt, a' ki tíz esztendő előtt Kassának gyönyörűsége volt, mind Öregei, mind Ifjai, mind Férjiai, mind Asszonyai előtt. Nem nagyítom a' dolgot midőn Sophie felől ezt mondom: úgy van, 1800-ban ő volt a' Kassai leányok koszorújában az első rózsza. Az a' Sophie most nincs többé; olly nagy mindenben a' változás, mint karjában, melly most felette vékony, holott akkor a' boltokban nem találta keztyűt, melly karjára felmenjen. A' kép ötöt 12 eszt. táján adja-elő. A' mellyet a' Festő ez idén festett, *maga* és nem *képe* után, olly rettenetes, hogy alig lehet reá ismerni. Neki még most is meg van angyali szépségű termete, de elvirult emlékekkel: ez a' kép pedig egy patyolatba öltöztetett konyhaszüzet mutat. Ezt én dugom, nem hogy neked küldhetném.

Házi bajaidról írsz. Én téged nagyobbnak ismerlek, mint hogy a' magad modulusodat másokhoz szabd. Végy engemet. Én nyolcz gyermek testvére vagyok, 's mind magam, mind feleségem minorennis, noha 51dik esztendőmet töltöm, és ez előtt csak négy eszt. előtt kezdtem gazdálkodni. Rabságom többbe került mint gondolni lehet, 's egy istentelen testvér öcsém az anyám paizsa mellé rejtzevén, bánthatatlanná teszi magát istentelenségeiért, melyeket rajtam 's testvéreimein elkövet. És nekem még is van quod satis est, van annyi is, hogy másoknak mind eddig igen nevezetes summák által lehettem elősegéllesekre. Nincs erre más calculus mint az, hogy vivamus non secundum similitudinem, sed secundum rationem. Én olly kevély vagyok, hogy azt hittem-el magammal, hogy nekem valami egyeb által kell ragyognom mint a' czifra által, 's látom, hogy jól ítéltem. Azonban Sonderling nem vagyok; 's cravátot, 's hónig érő nadrágot etc. hordok én is: de úgy, hogy nem látatom tudni, hogy rajtam az van. A czinoberszinű veres Zrínyi-sipka azonban sem télben sem nyárban nem marad-el a' frak [!] és nankin vagy bársony nadrág mellől, hanemha Gyűlésbe megyek; akkor módikalapig váltja fel. — Ezeket, édes barátom, levelednek második šra.

Göröghöz írt Ódád excellens darab. Ismersz, tudod mint veszem az afféléket. Sokat lehetne mondani az effélékre. Lángolok látni verseidet, de már nyomtatásban. Daykán kívül egy Éneklőnk sem tudja az én lelkemet úgy illetni mint Te. Nem vagyok ez által igazságtalan Kis és Virág cránt. Csak érteni kell akarni. Énelőttem egygy ideál lebeg:

De meg nem lelkesíthetem,
Csak tűnő képét kergetem.

En is megtoldám ismert ódámat.

A' pulya kér esedezve tőled.

Csillogjon a' kit gyors szekerére emelt

Fortúna imádott bábjaival, 's örök

Gondokra kárhoztatva, kincsét

Gyűjtse kamatra csikart kamatról

A' Gazdag! hogy ne a' Ménesi mézital

De Káp 's Malága is, 'a mi buzogva foly,

Hirdesse vendégének, őtet

Melly kegyelemben fogadta Plútusz.

Nem kell nekem kincs! etc.

De én nem szeretem az efféle műveket. A' Poéta tulajdon tűzétől égjen.

Az én Pesti három barátom három megbecsülhetetlen ember. Nem szeretnek ők engem inkább mint én őket. Meglehet, hogy szívem Szemerét szereti leginkább: de én Horvátot tartom a' legkészsültebbnek. Sokat tanúlok tőlök. Szemere kevés hetek alatt itt lesz.

Meghalván az Ipaun, ha Bécsbe megyek, a' Napammal megyek, ki két apácza testvérét látni akarja. Így nem fogom látni Miklát, sem Sopronyt, hová lelkem repdesni szeret. De nem halok meg addig, míg Berzsenyinet e' szívre nem szorítandom, míg neki ajakim is nem mondják-el, mennyi örömöket ada az ő barátsága az én életemnek. Élj most, édes barátom, szerencsésen. Oh mit vesztettem eltévedt leveleiddben.

[Eredetije a m. tud. Akadémia. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1798.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, 13d. Jul. 1810.

Különös bizodalnu drága jó Úram, Professor Úr,
minden becs felett való Barátom!

Én a' napokban halálfia voltam, az epehideg tört-ki borzasztón rajtam, 's csak a' bevett tisztító-porok verték-el. Túl vagyok ezen is, 's nem kell többé félnem, hogy meglátom a' Styxet. Az elvert veszedelemben sok édesség vagyon; én örvendek hogy a' halálos rettegéseket újra láthattam, tapasztalhattam, 's rajtok újra tanulhattam, hogy a' halál csak az elszakadások miatt rettenetes, 's osztán azért is, mert álmaink realisálatlan maradnak 's épen nem azért keserves, a' miért a' világ tartja annak. Tiszta lelkiismerettel, vagy legalább ollyannal, a' mi nincs undok tettel megmocskolva, bátran tekintünk a' Rhadamantus szemébe. De elszakadni azoktól, a' kiket szeretünk, azt látni, hogy nincs mind megtéve a' mit elvégezve szeretünk volna látni, ez a' legtisztább lelket is elcsüggeszti.

Ez a' betegeskedés engemet azon örömtől is megfoszt, hogy a' bibliothéka rendbe szedésére Patakra mennek, 's ott néhány napot az Úr társaságában töltsék, 's számot adhassak, hogy leczkénálam nem voltak sükertelenek. Annál inkább sajnálom, mivel emberileg szólván, ezek nyilván az utolsó napjaink voltak volna,

mellyeket együtt élhattünk. Nem kis veszteségemnek tartom azt is, hogy a' Prof. Úr Bucsúzóját, és Kézyét nem hallhattam. Non neglectus, sed contentus lélekkel ott leszek. Tudja e' a' Prof. Úr, hogy Patakon és tájékán nincs olly egy is, ki ezen elszakadás veszteségét inkább fájlalná mint én. Fogadja-el Prof. Úr legforróbb köszönetem megbecsülhetetlen barátságáért, és sok rendbéli ajándékiért, mellyeket előttem nem csak az adat tesz becsesekké; fogadja-el legszívesebb, leghűbb tisztelet bemutatásomnak megújítását. A' Prof. Úr neve nálam, és az enyimeknél örökké igen kedves vendég leszen, 's nincs hely, hol a' Prof. Úr felől érkezendő hír szivesb örömmel fogadtassék mint nálunk. Az Isten tegye a' Prof. Urat olly szerencsésé a' hogy azt ritka talentuma, és szívének gyermeki ártatlansága érdemlik. A' feleségem érzékenyen veszi bucsúját azon férjfitől, kit színtlen tisztelettel tisztel. Éljen igen szerencsésen Prof. Úr, én változhatatlan tisztelettel és barátsággal maradok. Nem bírom tovább.

Supremum quod te alloquor hoc est!!!

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

1799.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak,

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos Idvezletét!

Széphalomra — Pestről Julius 13ikán 1810.

Hogy több kedves Leveleidre olly rég olta nem adtam választ, szívemre, mellyet bírsz, kérlek, engedgy meg énnekem, mint áldott jó Anyát vesztette Fiúnak, mint a sok, Tatár vigye, Pörben munkálló Ügyésznek. De minek e kérdés? Hiszem, mit nem tudnál Te nekem megengedni a barátságtalanságot kivéve? Azonban, hogy hosszas várakozásodat kielégithessem, ime irok Hozzád.

Legelőször is tudgyad tehát, hogy kedves Dajkádnak Versei lomhán nyomtatnak; noha eleget unszolórn Kisst a hamar kiadásokra. De ő mind eddig azzal mentgeté magát, hogy Sághy Úr Bétsben való huzomosb tartózkodása miá késik a nyomtatás. Sághy Úr a napokban tére vissza, meglátogatám őt, és a Magyarság' szeretetére

's nevedben kérém, lenne rajta a Nyomtatás' siettetésén. Kézzsori-tással fogadá, hogy a jövő héten az első Arcus elkészül. Mihelyt kezemhez kapom, azt Neked azonnal elküldeni fő gondom lesz. Még pedig ez lenne, Kis István próbául néhány kinyomtatott Hexametrumokat és Alkaikumokat utasít Levelében-feléd. A Hexametrumok nagyon el vannak harapdálva. — Kiss a Hirdetést a helyett hogy Kultsár által közönségessé tétette volna, inkább szerette azt a leg-újabb Cathalogussa' végére kinyomtatni. Ennek a takarékoság, vagy egyéb mi volt e oka, nem tudom. Nagy kár az, sőt nagy hiba könyv-árosinkban az, ha mi szépen is nyomtattatnak, gazdálkodni szoktak, hogy annál nagyobb nyereségek legyen, semmit sem gondolván a hazai Literatura' nyereségével

Döbrentei e Folyó hónap elején vigasztaló Levelet írt hozzám. Többi között azon sopánkodik, hogy hirc 's tudta nélkül a Pozsonyi Újságban kihirjesztelték Hónapos Írását. Tőlünk kérdezősködik, nem tudnók e megmondani, ki volt ennek a Mestere? Elég gonoszúl tette, akár ki volt a Hirharang. Végtére közli velem a hozzá küldött Leveledből azon szavakat, mellyekkel meséimet hatalmasan magasztalod előtte. Ezen közlés olyan erős Lobb vala fellángoltatásonra, hogy Írásaim közt gyomlálatlan és szaporodás nélkül régolta heverő meséimet kikeresvén, nagy forró szorgal [!] javítgatni kezdém, 's magasztaló szavaidnak azon friss érzésében néhányval meg is szaporítám. Ezen Szent és nekem olly annyira édes foglalatosságban az a gondolat támadt fel eszemben, hogy talán jambusokba kellene azokat öntenem, hogy annál eredetiebbek, és, ítéletem szerint, szebbek lehetnének. Ezt a gondolatomat, vagy is Eltökéltemet Szemerénk semmi uton módon helyben nem hagyá, okúl adván, hogy Philosophusi Simplicitásokból igen sokat veszthetnének. Én hozzád intra Dominium appelláltam: Tőled várom a Deliberatumot. Andítom, hogy nagy munkásságomba fog kerülni a Jambus, minthogy ama tiszta Jambusok' mesterével, Baudius Domonkossal akarok erre nézve futtatni; de az a Viszketegség, hogy ez által is az eddig napfényre keltt Fabulistáinkat felül múlom, rajtam könnyíteni foghat a nehézségben. Mostan többnyire epigrammatizálók, mivel Ügyészi foglalatosságimban, a melylyek temérdekek (hogy pedig a Szépnek Áldozót halálra untatók, azt ugy is tudod), legalkalmasabbnak érzem magamat e picziny szabásu Poesisra. Ezen felül Nemes Csói Strokay Antal, Sopronyi születésű, ottani Magyar Társaságnak régi tagja, itt ügyészkedő Pajtásom, és barátom már nyalábra szaporodott gyönyörű Epigrammaival igen

feltűzelt. Nem sokára valamint enyéimből, úgy az övéiből is egy pár kosárával kedveskedni fogok Te néked.

Strokaimról azt írhatom, hogy sörényebb Magyar Író, és jobb szívű Embert nem kívánhatni. A Triás már kitette rá a Czelt, 's a jövő Terminuson Triásodat Quadriásodá teszi. Forróan tisztel és tsókol Tégedet, mint leendő Présessét.

Szemerénk a múlt héten Vida Urral, Játékszinünk Kormányozójával, kinek a Vers kiadása olta eloszolhatatlan mulatozó és egyszerűs mind utazó társává lett, Pestről Törtelre, a hol Vida Urnak nevezetes birtoka vagyon, elutazott. Onnan Debreczenbe szándékozna, 's talán még Hozzád is. Berzsenyi képét 's más Aprólékot, valamint a számodra meg vett Papirost is általa akarán elküldeni, de mivel bizonyos nem volt, meglátogat e, itten maradtanak.

Egy Nyalábot Egenbergertől kiváltottam számodra, melyly a mint Szemeréhez irtodból kitetszik, már kezdődni vagyon. A Klopstock' grammatische Gesprächéjét meghozatta ugyan Egenberger, de a Legénye, nem tudván, ki számára hozatott, másnak 9 fl. eladá.

Horvát tisztel, tsókol Triási szeretettel. Ő Pestnek régi Offen nevére írt értekezése' nyomtatása körül fáradoz. A jövő héten lesz kész. Ez a Barátunk nyelvünkhöz való kimondhatatlan Zelussából Májns elejétől fogva mind mostanig a Piaristák' Épületében, az Ifúságtól Instantia által megkérettetvén, a Magyar nyelvből praelectiókat tart. Rakja erősen fenekét annak, hogy a Magyar Nyelvet Philosophusi nyelvő metamorphisálhassa, 's megmutathassa Európának, hogy tsak a Magyar nyelven beszélhetni, írhatni philosophice. Én sikert ugyan mind ennek nem ígérek, de bezzeg ígérhetem azt a következőt, hogy ismét több Schismák eredni fognak Iróink között. Horvát minden munkáiban nagy, de nagysága az Ususon, mellynek Tirannuságát egy Nemzet se tiporhatta le, soha, soha nem győzedelmeskedhetik. Azt, a mit az usus a nyelvre nézve kezdett, és ab immemoriali tempore in optima Juris forma folytatott, és folytat, merő Philosophusi szabásokra fogni, ítéletem szerint valóságos lehetőség.

Mind e mellett az ő magos törekedése tellyes ditsérete méltó, mert, ha tellyesedésbe nem megy is, legalább Európának, eredeti tisztaságát minden egyéb nyelv felett, leghivebben, sőt egyedül megtartó nyelvünkből megmutattya azt, millyennek kellett lennie a nyelvnek, ha philosophice vesszük.

Ez a megmutatás időjártával okot módot nyújtand sok nyelvtanítónak arra, mint kellessék valamelly nyelvet tökéletesebbé tenni.

És, hogy Ezt egy Magyar, kitül a Külföldiek egyátallján tagadni szokták, hogy őket taníthatná, még pedig a Magyar Nyelv által mutattya meg, nem de ditséretes munkásság? — Ugy tetszik, igen is elmerültem Horvátunk Tanításának és Törekedésének foszegetésében. Holott a ki ötet foszegeti, tsak ugyan merülni kell annak. A ki pedig bele kap, fülni. Én mind az által élni akarok még 'Ti néktek, kik enyéim vagytok, és szerettek.

Levelemnek béfejezéséül ide irom egy újdonna új és eredeti Magyar Munkának a tizimjét: «Az Emberi Nemzetnek Történetei, «mellyeket a Magyar Nemességnek hasznos mulatságára öszvoszedett «egy Ember szerető Hazafi. 1 kötet, melly bévezetés gyanánt szolgál, «és az Embernek tulajdonságirul és külömbféle Organizációirul, 's az «ugy nevezett Természetnek és Vadságnak állapotirul értekezik. «Budánn a Magyar kir. Univers. Typographiájának betfüivel 1810.» Sajdithatnád e ezen Tzimbül, hogy Verseghy Ferentz az Author? Maga személyesen hozott hozzám egy példányt, 's arra kért, hogy ne a grammaticát, hanem a dolgot, és annak használó voltát tekintsük, és mint jó Hazafiak kellettessük másokkal is ezen Munkáját. «Én «az én Grammaticám mellett, úgy mond, hiven megmaradok. Más, «nem bánom, kövessen [más] Grammaticát, a millyen tetszik. A mara- «dék lesz minnyájunknak ítélő birója. . Nevemet sok fontos okokra «nézve ki nem tettem. Főképen azért, hogy ha valamelly Feketének «a jutna eszébe, hogy ki millyen rab volt, kész volna a Cathedrárul Anathemat szórni ártatlan könyvemre. Mások is elrettenhetnének nevem meglátásával a Könyv megvételeitül.» —

Barátom! Én V[erseghyt] igaz szívbül, 's forrón szeretem. Ő egy jó 's becsületes Ember. Horvátra, sőt rád sem haragszik. De hogy kinyomtatott Leveled néki ne fájjon, azt nem teheti. Mind e mellett köszönt, 's kívánnya egyenes szívvvel, hogy élyl még soká a Magyar Literaturának, mellyben való járatosságodat megösmeri, szépizléseidet inádgya, fáradságodat tiszteli.

Édes Miskám! (így nevez ő engem) K[azinczyt] egy sem szerette inkább nálamnál. Adgyon számot Isten s ember előtt, a ki szoros barátságunkat felforgatta. — Ezt igen érzékenyen elmondá előttem.

Istenem! millyen erős kaptokat szaggat széjjel a barátok közlt a boszszút szonjúzó Ember! — Értesz, mit akartam mondani? Isten velünk!

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

1800.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Tegnap estve érkezém-meg Superintendenzialis Conventünkről. Négy öt nap telvén ott létemben 's útamban, nagyon meggyűltek itthon dolgaim. Még is lehetetlen becses leveleidre, mellyek nagy öröömre hamar egymás után érkeztek, feleletemet tovább halasztnom. Irok a' mint irhatok, 's Te megfog'sz bocsátani.

Elmentemkor eleibe adtam Lajosnak kijegyzett verseidet, tsak nem minden magyarázás nélkül, azzal a' hagyással, hogy távollétemben fordítsa németre. Fordítása várásomat fellyül múlván, gyanítani akartam, hogy talám valaki segített néki (jöliehet olyat mit soha sem tapasztaltatott velem), lefordíttatám vele szemeim előtt Napoleon házasságára írt versedet is ma. Elküldöm mind a' két rendbéli fordítást minden hibáival, egészen úgy, a' mint tőle származtak. Mind a' három versedet tsak nem minden vagy igazabban tsak igen kevés magyarázással megértette, 's megértvén, minden segítség nélkül fordította, a' mint tudta. Elvégezvén a mai fordítást, azt mondja: «Ezt az alatt, míg fordítottam, könyv nélkül is megtanúltam»; 's valóban hiba nélkül felmondotta. Ebből láthatod, hogy talentom nélkül nintsen.

De még eddig épen nem serkentettem a' tanulásra. Minthogy erőllen szabású testi alkotással bír, önként időt 's alkalmatosságot adok néki a' pihenésre és játékra. Külömben igen örömet tanul, 's épen nem esik néki nehezen játékaírói lemondani a' tanulás' kedvéért. De az íráshoz semmi kedve sints, talám azért hogy eleitől fogva rút írásra szokott. Vagy vice versa talám azért szokott a rút írásra, mert nem volt hozzá kedve.

A jövő esztendőre alkalmasint Modorba adom a' tót nyelv kedvéért. Úgy látom, hogy belőle tudomány szerető ember akar lenni. Az idő megmutatja.

Rumi Ur' levele tegnap előtt érkezett, mellyben igéri, hogy eljö 's hogy még Augusztus vége előtt itt lessz. Igen örülök ezen, sok jót reménylven tőle Oskoláinkra nézve.

Hogy Horatziusomra oly nagy gondod vagy, igen szívesen köszönöm. A kézírás már nem sokára vissza jó a' Censortól. Wieland

jegyzéseit tsak nem egészen lefordítottam, fordítottam, mert nem volt kivel fordítatnom, s' tsak nem egészen, mert nehéz volt valamit kihagyni. Tsak azt kívánom, hogy a' Te tetszésedet 's a' Hozzád közelítőkét munkám megnyerhesse. Igen sajnálom, hogy fordításom még sem ért Hozzád.

Szívesen köszönöm azt is, hogy utolsó tsak épen ma érkezett leveledben idézült Ipadat velem olly tiszteletre méltó oldalairól esmérteted meg. Hogy sok tiszta ideái között olly zavarodottak is voltak, mellyek amazokkal öszveférhetetleneknek látszanak lenni, az az emberi természetnek azon sok inconsequentiai közzé tartozik, mellyeket a' figyelmes vi'ssgáló minden lépésén kénytelen észre venni és sajnálni.

Kedvesid' betegeskedését a' jó Isten fordítsa mennél előbb virágzó és tartós egészségre. Az én feleségem hasonlóképen hideg-
lelős ötödnapról fogva. Az efféle bajok ugyan kitsinyek a' nagyobbakhoz 's előttünk már tapasztalásból is esmértekhez képest, mind-
azáltal még is gyötrelmesek 's elnyelik létünknek egynéhány boldog óráit. Ki ne kívánná az olyanoktól is minél előbb szabadulását?

Jöllehet külömben is elég dolgom volt, még is új terhet vagy legalább gondot vállaltam reám az utolsó Ekklesiái Gyűlésen — a' Superintendentziai Nótáriusságot. Sokan futnak ilyes mi után és nem érik-el. Ilyen értelemben is igaz: nem a' gyorsaké a futás.

Lajosomra még egyszer vissza térek. Tudtom és hirem nélkül némelly rythmusokat tsinált rész szerént szabadon rész szerént fordítva. Az egyikből, mellyet Muretus intéseiből készített, egy néhány rendet leírtam vele számodra, hogy láthassd minden művelés nélkül termett virágjainak 'sengéjét. Az erőltetve érlelésnek külömben sem vagyok barátja; Lajosom' érését pedig annál inkább sem siettem erőszakosan, minthogy egyébberánt sem kevés dolgot ad néki a' Német, deák, görög 's frantzia nyelveknek nem a' legjobb methodus szerént 's nem a' legerősebb testi complexio mellett való tanulása. Tsak írásra tudnám szebbre szoktatni, a' többit reményem annak idejében meg fogná tanulni. Isten Hozzád és Kedveltjeidhez, Nagy Erdemű Barátom!

Soprony, Jul. 14-dikén 1810.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1801.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 17dik Júl. 1810.

Kedves Barátom!

25dik Jún. költ becses leveledet tegnap itten vettem — fájlalva értettem abbul nagy érdemű Mgos Ipod Uradnak halálát, eő érdemessen élvén a világon, érdemes arra is, hogy emlékezete tiszteltebe maradjon. Hogy édes Atyámról olj érdemes Uri gyülekezethez meg emlékeztél, háládatos szível köszönöm Neked. Hogy a portfeuillt még nem készítették számomra, igen jól esett.

Imé kívánságodra válasszát az Enyedi Professor Benkőnek, meljet tegnap Postával vettem, közlöm véled — leírom ide azon szomorú tudósítást is, meljet a N. Károlyi Piaristák Rectora küldött hozzám, az árra tett feleletemmel egygyütt.

«Husvét előtt való hétfőnek reggeli hat óra tája vala azon szerencsétlen idő pont, meljben Hannulikot a bal részín esett fél gutta ütés a fekvésre kényszerítette. Terhes ez a Collegiumra nézve, de káros a Tudományokra való tekintetre is. A böles orvosnak szorgalmas vigyázása tette azt, hogy eddig a második nyila nem érdeklette. A lábát már kezdi használgatni; nyelve, beszédje naponként értelmesebb, elméje, meljbe semmi változás nem látszatot, teljes, egyedül a keze haszontalan, ezen tagját, valamint lábát is *rusticus pes, rustica manus*-nak nevezi. Két erősebb iffiú szolgálattára szükséges — ezeket is kénytelenítetem tehetségem szerint tartani.» —

«Valóságos érzékenységgel értettem a Tudós Hannulikon esett véletlen csapást, sietek pedig a T. P. Rectornak tudtára adni azon készségemet, meljre engemet buzdít mind a Tudós férfiú iránt viseltető Tisztelet, mind azon kötelesség, meljnek a jó érzésű szívbe a szülék iránt viseltető szeretet után, magasztalt szentségre nézve első helje vagyon, azon kötelesség t. i. meljet Nevelőm iránt — hogy különös indulattal érezhetek, nem csak áldom érette a Mennyei fő gondviselést, de éltem örömeinek gyönyörűségesebjei közzé is szám-lálom. Én azon 2 iffiúnak, a kik a Tudós Hannulik' szolgálattára vannak rendelve, esztendőnként rendelek Hatvan Rhforintokat és ezen pénznek Tasnádról leendő ki fizetésire rendelésemet meg fogom

tenni; ezen csekélységen kívül, a miben még segedelmére lehetek és a töllem kitelhetőkbe sulját sorsának enyhíthetem — kérem, méltóztasson az iránt értesíteni és nekem kötelességem teljesíthetésibe való édes gyönyörűségemre utat mutatni.»

Nekünk a Diaetank most itten foljamattyában vagyon; az előbbeni Diaetakon ki rendelt Systematica Deputatiok' munkái vetettek elé. Micsoda Regia propositiók fognak előnkbe tétetni, még nem tudgyuk.

Szivemből és felettéb nagyon örvendem, hogy a Barcsay francia versei a Lipsiai Lit. Zeitungba iktattak, örvendek Barcsayra és a Hazára nézve. Feleségem tisztel, Grófnéd Kezeit csókolom és vagyok hív tisztelő barátod

Cserey mpr.

Major

Itten a Magyar theatrumnak decoratioi közzé most eggy német szabó igen szép és kölcséges tömletzet készítettelt ajándékba, — már puha Hazánk fiainak ha ez se stimulus, nem tudom mi buzdítja fel őket.

Kivül: ¹

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak, p. Debreczen. S. A. Ujhelj,
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1802.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

17. Júl. 1810.

Édes barátom!

Írásom mutatja, miért nem vettél olly régen leveleimet megbecsülhetetlen jóságú becses leveleidre. Júl. 2. rosszul lettem, eggy tüdő gyulladás esett rám, az halált is hozhatott volna, de megelőztem. Most gyógyúlok, de felette nehezen; igen elgyengültem.

Élj szerencsésen

örök tisztelőd

Kazinczy Ferencz.

¹ A levél zárlatán piros pecsét.

Kivül: ¹

Cs. K. Kamarás és Majór Méltóságos Cserey Farkas Úrnak Debreczen.
Kolozsvár.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1803.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Széphalom, Júl. 21d. 1810.

Kedves barátom, páratlan férjfi!

Tegnap estve vett leveledre azt mondom ismét a' mit már leveleidről mondtam: annyik azok nekem mint egy szép dal. Ismerem a' mi Kisünk leveleinek érdemeiket; azok a' legnagyobb esínnal vagynak mindég írva, még mikor siető kéz önti is soraikat. De illy genialis leveleket mint a' Tiéid, én senkitől nem vettem és nem veszek. Kibeszéllhetetlen gyönyörűség fog-el olvasások alatt, és, ha azt mondanom nem kevélység, tulajdon képem, tulajdon physionomiám sugárzik vissza belőlök. Jele, hogy lelkeink egyformán érzének, rokonok.

Írásom mutatja, hogy már jobban kezdek lenni. De erőm annyira elfogyott, hogy alig tudok járni. E' napokban csakugyan bészaladtam volt a' Sógorommal a' Pataki exámenre, mellynél fényesbb Gyülekezetet nem képzelhetsz — nem az exámen miatt, hanem hogy [a] Fő Curátorral, Mélt. Septemvir Vay József Úrral bizonyos dolog eránt szőljak. Orvosom eltiltott a' beszédétől, mert tudómben vala 's van még most is a' veszély. De ott Prof. Sípos és Kövy, 's továbbad a' Debreczeni Prof. Budai akadván előmbe, annyit beszéltem, hogy belé a' nem beteg de gyenge tudó is megromolhatott volna. Jónak, erősnek kell lenni tudómnak, hogy az Orvos parancsolatja megszégésének kárát nem vallám. Tegnap előtt Újházy Sámuel Barátom Prof. Scheverlayval jöve látogatásomra, tegnap pedig a' volt Prof. Beregszászy. Ezek közt ismét fel van bontva az orvosi tilalom, mert mind olyanok voltak a' kikkel *szólhattam*. Örülök, hogy nem vagyok rosszabbul, de idő kívántatik reá, hogy egésségem helyre álljon.

¹ A levél zárlatán fekete pecsét.

Feleségemnek képe a' régen megígért Höltyvel ma indul Pestre. Eggenberger Könyvárosnál fog letétettetni. Vétessd által, és vedd barátságom 's tiszteletem jeléül. Imhol a' czédula, melly mellett az által fog adattatni emberednek.

Betegen töltött napjaimban Gesszneremet, az az az ő írásainak fordítását tekintettem végig, hogy a' hol tollam megszikamlott, a' munkának igazítást 's főbb csínt adhassak. Bár csak már valaha ezt láthatnám nyomtatva, mert Idylljein és Első Hajósán lángoló szívvvel dolgoztam. Nem hiszem, hogy Idylljeit 20szor nem dolgoztam volna újra. — Vitkovics azt írja tegnapi érkezett levelében, hogy a' Dayka verseit végre elkezdették nyomtatni, 's első postával megküldi mutatóul az első ívet. Barátom, a' Dayka verseiben Te egy barátodra, rokonodra fogsz akadni. Dayka néked olly tisztelő fogott volna lenni mint én, ha olly korán meg nem halt volna. Őtet a' szerencsétlen házasság és a' Papokkal való viszálykodás ölte-meg. — Képedet Szemerénk hozza-fel September elején; úgy írja Vitkovics.

Kézy elbucszott a' Pataki exámenben 's indul a' külföldre, hogy ott a' Math. és Phys. Cathedrara, melly a' Sípos kilépte által kiürült 's neki jutott, elkészülhessen. Izenetedet általadom neki. Igazságod van: verse merő Virgiliusi Cento és Homéruusi. Ő ezt a' két Poetát csaknem könyv nélkül tudja. Elöttem sok helyeit monddta-el könyv nélkül a' Görögnek a' legirtóztatóbb Kálvinista pronuciátióval, úgy hogy sok szavaira reá sem ismertem. De az épen nem véték, sőt érdem, hogy a' Homéruusi képekkel, 's Virgiliusi 's Claudianusi szókkal 's phrázisokkal olly szépen tud élni. Írt már ő valamit magyar hexameterekben is, 's azt én a' Kultsár leveleiben közre csesztettem. Tetszett az Virágnak is. A' ki deákul úgy ír, szépen írhat magyarul, ha magát egy kis gyakorlásnak alája veti. De félek, hogy azt Kézy nem fogja.

Hogy az Aethra fíja Théseusz, azt megsúgta nekem a' Fabri Thesaurus Eruditionis Scholasticae nevű munkája. De még sem értem a' kő emelését. Plutarchuszt kell reá megolvasnom, 's fogom mihelytt időt kapok reá. Plutarch meg van könyveim közt, noha azt a' 8 kötetből álló exemplárt, melly a' fogságban volt velem, Munkácson hagytam az oda kerülfendő 's ott hagyott rabok mulattatására, 70 darab más könyveimmal.

Feleségem tisztel magadat és a' Te érdemes feleségedet. Ő most van a' sárgaság legveszedelmesebb grádicsán. Nagyobb lyánykamat elhagyá a' hideg, szemlátomást épült, s negyed nap olta

ismét sinlik. Ma délután valami pattanások ütötték ki rajta magokat. Vaccinálva lévén, a' himlőtől nem féltém: de rettegek mind az anyja mind a' gyermek miatt. Ah, illas meae si partem animae rapit maturior vis, quid moror altera nec carus aequae nec superstes integer. — Éljen szerencsésen!! —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1804.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Édes Barátom!

A' te litániádat én is bátran eljajgathatom. Egységemre nézve egy esztendőm sem volt még szerencsétlenebb, mint ez a' mostani, 's félesztendő alatt inkább megvényttem, mint hat esztendő óta. Elejétén az aranyér volt a' bajom, abban egész hátam és gyomrom meg dagadt annyira, hogy sokszori kenés által sem tudtam eloszlatni megkeményülését. Július másodikán kilelt a' hideg: forró nyavalyába akartam esni. Egy dősis hánytató megszabadított a' veszedelemtől. De bajom complicálva volt, 's kevés napok alatt tüdőgyulladás fogott el. Egy hajszálon múlt, hogy meg nem holtam. Vedd ezekhez: hogy feleségemre a' sárgaság esett, idősbb leányomat pedig a' hideg leli. De engemet még ennyi baj sem vihet arra, hogy veled együtt pessimista legyek. Kevés embernek van több oka zúgolódni a' sors esakodásai ellen, mint nekem, és mégis örülök, hogy a' világra jöttem, 's ritka embert láttam, 'a ki e' siralom völgyéből abba a' nagy boldogságba kívánczozék, melyről Sz. Pál azt mondja: hogy olyat szem nem látott, fül nem hallott. Eddig, reménylem, a' te bajaid is, szeretetre méltó Grófnédé 's Virginiádé elmúltak, 's így velem együtt te is optimista vagy. Daemon languebat, monachus tunc esse volebat, etc.

Ide zárom a minapi levelemből elmaradt Humano-capiti-t. Az írás olyan, hogy rosszabb alig lehet. Felette hosszú gyakorlás is nehezen tehetne belőle jót. 'S veszedelmes bolondság benne hogy, (a' mint e betűjiből láthatod) *ezifra* által reményli elnyerni, a' mit *szépség* adhat.

Újházy Sámuel barátunk a' Pataki examenről Budamérre visszamenvén, betért hozzám egy délután, 's három órát itt töltött. Orvosom még akkor megtöltötte nekem a' beszédet, de hogy lehetnék én néma

Újháznak és fija nevelőjének társaságában? Életemnek sok édessége volna, ha közel hozzám két-három ilyen gustusú ember laknék.

Kézy Matheseos et Phýsices Professornak neveztetett-ki a' Pataki examenben, 's ezer forint gyűlt össze segítségére, hogy Göttinga és Páris felé indulhasson. Bővebb úti költséget neki későbbben küldenek. Én Debreczeni Professor Buday Urat megkértem, hogy ötlet levele által az öreg Hejnének ajánlja, 's Superintendes Öry Úrnak azt tanácslottam, hogy Kézýt azzal az intéssel eressze tudományos útjára, hogy Pesten Mitterpacher és Pasquich, Schwartner és Schedius Professoroknak esmeretsége nélkül ki ne induljon. Mitterpacher, a' mint tudod, gyönyörű deák, Pasquich felől pedig a' nagy Pászthorý beszélt nekem, hogy Londonban mely becsületet tett a' magyar nemzetnek.

Még egy cikkelyt a' Pataki examenről: a' Theologiae Professor, a' ki eggyzersmind Exegesist is tanít, Pataý a' neve, azt a' Dacmont, a' kit a' mi Urunk és Idvezítők az ördögösből kiűzött, és a' Gergenézusok disznaiba hagyott menni, természeti nyavalyának magyarázta, és ezen magyarázat által nagy részét a' jelenvaló Patronatusnak, kivált a' vén Papokat, 's leginkább a' Pataki Plebánust, nagyon megbotrántkoztatta. Ezek magokat az ördögtől megfosztani egy általjában nem engedik. A' vén, de nem vén gondolkodású Superintendes az Ördögnek nem igen fogta pártját, Consiliarius Vay hallgatott, Rozgonyi és Kövy Professorok pedig bátran kiabálták, hogy görögül kell tanulni, a' ki az Új Testamentomot érteni 's magyarázni akarja. E' napokban egy buzgó öreg úr az én ítéletemet akarta hallani, 's megszóllalt, hogy a' disznókba mentt Daemon nem lehetett csak nyavalya, mert a' nyavalya nem *beszél*, az a' nyavalya pedig *meg szólallva* [!] kérte a' Krisztust. Én elégnek tartottam az öreg Úrnak a' Galilaei [!] történetét elbeszélni, 's azt vetni mellé, hogy most a' világ azt hiszi, a' mit a' tömlöczözött öreg tanított, és nem azt a' mit Josue mondott, 's a' pápa és a' cardinálisok Galilaeiból kiesikartak.

Zemplény Vármegye Májusban nem a' Magyar, hanem a' deák felül-írást fogadta el az emlékre. Nekem mind egy, akár ez tétessék reá, akár a' Báró Barkóczyé, akár egy harmadik. Csak hogy a' mi Relációnk, melyben egy igen jó paragraphus van, *elolvastatott*! Ezért az egy paragraphusért, és semmiért eggyebért, igyekezni fogok, hogy a' Relációnk kinyomtatassék.

Egy magyar Journálunkat Erdélyben Döbrentey Gábor fogja kezdeni Januáriusban, a' másikat Pesten Horváth István, Secretáriusa

az Ország Birájának, Vitkovics Mihállyal, a' ki fíja a' Budai Görög Papnak, 's Consistoriális Fiscalisa a' Budai Görög Püspöknek, Szemere Pállal, a' Budai Ágens fíjával. Ez a' Vitkovics gyönyörű mesét ír a' Lessing gustusával, szerencsés magyar Poëta; ő az első magyar író abból a' felekezetből, mely Sz. Miklóst tartja első szentnek, és ez a' szeretetre méltó ember épen olly barátja a' magyar nyelvnek, mint Sztratiimirovics ellensége. Ha néked, édes barátom, holmi rövid munkáid vannak készen, melyeket az Erdélyi Journálba letenni akarsz, küld kezemhez, 's Döbrentey köszönettel fogadja.

A' Lipsiai tudós újság Intelligenzblattjaiban ez a' rövid paragraphus áll: *Gróf Desseffy József Tacitusnak magyar fordításán dolgozik.* Elhűlve, de örülve is láttam ott ezt a' jelentést, mert a' Beküldő ezt a' hirt az én levelemből vette; de nekem nem mondta, hogy Lipsiába megírja. Ugyan ezekben a' Lipsiai levelekben jelent meg Oberster Barcsaynak két francia verse, az egyik Napolconra, kit magasztal, a' másik a' Francia revolutióra, melyet a' l'hombre játék alatt ad-elő.

Berzeviczy Gergelynek tegnapelőtt vettem levelét. Írja hogy a' *Patriotische Blätter*ben nevének aláírásával jelent meg egy munkája, melyben a' Feudale Systema ellen szól. Minthogy én azokat a' *Bécsi!!!* patrioticus leveleket nem jártatom, kértem Berzeviczyt, küldené-meg nekem mind azt, a' mit belőle bír.

Ímhol egy paragraphus válaszból: *Kaczagom én a' mit Herder a' magyar nyelvnek 's népnek elenyészése felől jövendől. Herder hamis Próféta. A' magyar nyelv 's nép elenyészni nem fog soha, míg Philosophusi szellem fogja kormányozni Európának dolgait, mint most kormányozza. A' nem-Vandalus Hódoltató csak azért is meghagyja ezt és azt, hogy tulajdon **characterű** 's **originális**, sehol másutt nem találtatható **szép** nyelv ki ne vesszen.*

Kedveskedem az ide zárt nyomtatványokkal, mert ezeket Bibliopóliumokban kapni nem lehet. De kedveskedem egy kézírással is, mely eggy olly lelkes embernek 's olly szent hazafinak, mint te vagy, édes Barátom, kedvesebb lehet, mint Schwartnernek és Schediusnak a' nyert arany-pixis.

Az Ipam júliusnak 23kán megholt. A' gyászlevelek Landerernél még el nem készültek. Te is venni fogod azt, minthogy ő neked rokonod volt: A' Papság miatt, és hogy tudja a' világ, hogy nem ő, hanem a' bátyja tért a' Kalvin hitére; a' Napam belészúratta, hogy pápistásan 's megolajozva ment a' más világra. A' Kalvinista bátyja,

a' *vak* és *arénás*, 68 esztendőskorában házasodik. — Elj szerencsésen, édes Barátom, 's tarts-meg meg-becsülhetetlen emlékezetedben. Grófnédnak kezeit csókolom, 's kívánok mindnyájatoknak hamar felgyógyulást. Széphalom, Július 24d. 1810.

Ezt¹ a' levelet, édes barátom, rész szerént azért, hogy beteg erőmön könnyítsek, rész szerént hogy az írást lássd, íráttam idegen kézzel. Ez azé az Ifjúé, a' kit Néked már egyszer ajánlottam. Azt hiszem, hogy Te kevés gyakorlás által ezt úgy elkészítheted a' mint óhajtod. Az illy Scriptoroknak meg kell mondani, hogy a' *k, s, p,* 's más betűk festéseikben mit nem szeretünk, 's megvan a' mit óhajtunk. Erkölcseivel, módjával, maga kedveltetésével, tanulásával meg fogsz elégedhetni, azt ígérni merem. Pesten Tóth-Pápai Úr mellett patvaristáskodott, onnan Festetics Antal mellé volt ajánlva; elment oda, ott lakott, de ki nem állhatta a' Somogyi levegőt 's vizet, melly ismeretes arról, hogy az ott nem születeknek veszedelmes. Nyelve magyar, 's úgy van készülve, hogy kedvedet megnyerheti. Én azt hiszem, hogy Te is nyersz benne, s ő is Tebenned, mert Nálad tanulni fog. Kora 24 esztendő, ligúrája kedves; véle akárhol fel fogsz léphetni: Pataki Deákkal azt nem fognál. Elvárom végezésedet, 's mind azért hogy ő tudhassa, tetszik e élned szolgálatjával, mind mivel leveleid nékem gyönyörűséget adnak, kérlek, ne késs írni.

Kazinczy Ferencz mpr.

A Preisschrift felől tudakozódol. — Pesten B. Prónay László Exc., Bécsben (ha jól emlékezem) Engel, a' Historicus azt mondák nekem Octób. 1808, hogy Tubingába a' mi Udvarunk küldé ki a' száz arannyal együtt egy Bécsben készült Pályairást, melly a' magyar nyelv **ellen** volt intézve, olly parancsolattal, hogy a' száz arany jutalmat ez a' munka kapja-el. Hihető, az én munkám a' diligence-szekeren felbontatott, és ki sem eresztetett. Annyi bizonyos, hogy a' száz arany még senkinek sincs általadva, 's a' beküldött munkák megítélve nincsenek. Legalább hallgat róla minden Újság.

Effelejtém mondani, hogy ez az ifjú Tóth-Pápay Úrnál patvaristáskodván, onnan Festeticshez azért ment *egyedül*, mert megszűnt

¹ Innen Kazinczy F. kézírása.

az Insurrectio miatt a' perek folyása. Az érték szűk volta és a' nehéz idők nem engedik, hogy Prókátorságra készüljön és e' miatt Pesten lakjon. Nékem ő ezen két íráson kívül, melyet itt vészesz, semmit nem írt: de ledictáltam neki orthographiai jegyzéseimet, a' hogy és a' mi eszembe jutott. Írására nézve két intést adtam neki: 1) hogy a' toll végét messe fel hosszabban, mert így a' toll a' tintát nem bocsáthatja olyan bőven mint kellene; — 2) hogy a betűket, midőn *csínosan* akar írni, fesse nagyobb betűkben; így inkább ki fogja ismerni, mi nem szép. Azonban ez az ő írása elég tiszta.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1805.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 26dik Júl: 1810.

Nagy becsű Kedves Barátom!

17dik p[raesen]tis költ leveledet mai postával vettem, nagyon meg illette az szívemet, és leirhatatlan nyughatatlanság gyötör, bizonytalan lévén hogy léted felől. Engedgyék az Egek, hogy Egészséged, melj nekem, tiszteletre méltó Grófnédnak, magzatodnak, Barátidnak és a Nemzetnek olj igen becses, mentül előb tökéletes javulásra térjen és kérlek ne hagy engemet e tárgyba kinos gyötrelmembe senyedni, írj mentül előb, és tudósics, hogy már egészszen jól vagy, eszt, hid el, olj ohaítva várom, hogy semmi síncs, a mit inkább kívánnék hallani.

A mi Döbrenteink éppen itt vagyon, és jó dologba fáradoz. Az Erdélyi Musaeum planumat ki nyomtattatom és munkás leszek benne, hogy az tökéletességre mehessen. A Lossonczi Magyar jádszó Társasághoz írt verseit is nyomtattatom — igen szép és nemessen buzditó munka az, meljre ha valaha, most ugyan szüksége van mi nemű álomba szenderedni kezdet Nemzetünknek. Innen semmi uiságot nem írhatok. Diaetank folj, de olj Lélekkel, hogy szégyelleném Néked meg is írni, micsoda ösztönök rugói Nemzeti representansainak. Az önnön haszonra-szeretetre való vágyakodás, a familiák privatismussa kormányozza dolgaikat, és így nem sok jó sülhet ki a dologbul.

A Párisi történet rettenetes és szomorú, alig ha nem egyeledet abba valami Anglus alacconság.

Ohaitva várom mentül előbbi vigasztaló tudósításodat. Feleségem tisztel, Grófnéd kezeit csókolom és vagyok igaz hiv tisztelőd

Cserey mpr.

Mayor.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak p. Debreczen, S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1806.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Kedves barátom!

Eddig már által meg által olvastad a' Priapot. Azon valék, hogy azt mondanám, a' mit Horatius Meczenása előtt felolvasott. Érzem, azt nem mondhatnám, ha csak egész szabadságot nem adnék lelkemnek; adtam tehát semmit nem gondolván a Grammatikusokkal, kiket Horatius nem egyszer emleget, a' mint tudod, és a' kik sokan voltak, mert: »Még egy grammatikus *czéhet*.« ... Ezeknek irta kétség kívül Perecsényi a' mint hallám azt, a' mit láttál a' Hazai Tudositások N. 4. pag. 31. Ezen Centóban nem hagyta el a' szerencse Perecsényit. *Difficile est satyram non scribere*, némellykor. Én igen gyönyörködöm, midőn a' sokféle elnékről gondolkodom, midőn azokat *láthatom*. Ha tőlem kitelnék, mindenikkel leveleznék: 's tőlök vett egy kis levelet nem adnék egy 50, 60 forintos pipáért, ebben a' pipa világban; sőt nem adnék olyan ünneplésért, a' millyent a' *Monitör* után emlegetnek ki így, ki úgy. Az emberi nem nyughatatlan, erőtelen, nem elégszik meg sorsával, boldogságával sem bír. Igazán irta Horatiusunk:

Meczenás! honnan vagy az, hogy senki közöttünk
Sorsával, legyen ész, avvagy történet adója,
Meg nem elégszik? azért a' másét szokta dicsérni.
Boldog kalmárok! mond a' vén 's öszvetörődött
Fegyveres; ellenben mikoron szél hánnya hajóját,
A' kalmár, jobb, mond, a' Zsoldosok élte. Miért-nem?

Ütköznek, 's hamar elhalnak, vagy győznek örömmel.
Igy a' Prókátor, mikoron tyúkszókor az ajtón
Nála tanátskérdője kopogván álmait űzi,
A' majoros gazdát boldognak mondgya, viszontag
Ez, ha kezes, 's meg kell várasba jelennie néki,
A' váras népét egyedül jól élni kiáltya.
Meg fáraszthatták (olly nagy számúak) az ilyen
Példák a' fecsegő Fabiust. Nem tartalak itten
Sok szóval, halljad hát a' mire mostan arányzok.
Igy szőllyon valamelly Istenség: A' mit akartok,
Megnyeritek; te, kinek had tetszett, ennek utánna
Kalmár léssz; te paraszt, Prókátor: mennyetek erre,
Ti pedig arra, hamar! mit vártok? Senki nem indul.
Ime, szabad boldog sorsot választani. Mi okból,
A' haragos Jupiter rájok nem fűvja pofáját!
Megmondván hogy már ezután nem eresztí fülöbe
Olly könnyen, ha miket kérendnek tőle. De még is,
Hogy tréfát ne tegyek, mint kik csúfságokat írnak,
Bár az igazságot mi gonosz kifejezni nevetve?
Mint nyájas mester süteménnyel esallya magához
A' gyereket, hogy jobb kedvel szoktassa tanulni.
Mégis csak tegyük a' tréfát most fölre, 's magában
A' dolog a' mint van, kezdgyünk el róla beszélni.
A' szántó, ki kemény ugarút hasogattya napestig,
E' hitető csaplár, katonák, 's kik bátran evezvén
Gályájukkal tengerről tengerre futosnak,
A' végből mondgyák magokat fárasztani, törni,
Hogy csendes napokat, mikoron vénségre jutandnak,
Lássanak öszvetakart jószágok birtoka mellett.
Mint kis hangya, de nagy munkás, mert példa dologra,
Szájával ha mit el vihet, el viszi, 's gyűjti rakásra,
A' mi jövend, okosan készülvén arra bevárja,
Melly, mihelyest az idő fordul bús tölre, ki nem esűsz,
A' mit előbb keresett, lerakott, él bölcsen azonnal.
Tégedet a' nyereség kereséstől el nem ijeszthet
Forró hév, tél, tűz, tenger, vas, semmi nem állhat
Ellent, náladnál hogy gazdagb senki ne légyen.
Mit használ sok ezüst, sok arany pénzt öszveszerezned,
'S titkon félelmek közt, azt a' földbe ledugnod?
„Mert ha belőle vehetsz, hitván sommára kisebbül.“
Hátha nem ezt teszed, a' te rakott halmodba mi szép van?
Százszor ezernyi képét szérűd nyomjon ki, hasadba

Mind azon által több nem férhet mint az onyimbe.
 Mintha talám rabszolga gyanánt válladra kenyérrel
 Telt zsákot vennél, teneked sem jutna belőle
 Több annál, ki teheret nem vitt. Vagy, mondsza, ki szentül
 A' természetnek meg tartya határit, akár egy
 Százat szántson, akár tizszáz hold földeket, azzal
 Mit veszti, vagy mit nyer? „Szép a' nagy garmada, 's venni
 A' sokból nagy öröm.“ Ha kevésből mink ugyan annyit
 Venni merünk, kisdéd kamaránknál a' te temérdek
 Pajtádot vallyon mi okod van többre böcsülnöd?
 Mintha csak egy korsó vagy akó víz kellene néked,
 'S mondnád: Inkább nagy folyamathól, hogy sem ezen kis
 Forrásból színt annyi vizet kimeríteni szeretnék.
 Innen esik, hogy kik mód nélkül többet akarnak,
 Elviszi partostól egygyütt sebes Anfidus őket.
 De ha ki, a' mi kevésre vagyonszüksége, csak arra
 Vágy, nem iszik zavarost, vízben sem vesztí el éltét.
 Nem kevesen, kiket a' kívánság megesala, mondgyák:
 Most a' Sok nem elég: több pénz, több tisztelet érdem,
 Már ki tud ilyenben jobbitani! Hagyd oda, 's minthogy
 Ők örömet boldogtalanok, még észre jövendnek.
 Ám legyenek, mint volt fősvény rút gazdaga hajdan
 Athénának: Ez, a' népnek röhögését imígyen
 Szokta ki állni: süvölt a' nép rám; én pedig itthon
 Tapsolok örvendvén, pénzes ládámra ha nézek.

A többit máskor, mert most sietek, hogy a' postára adhassam.
 Azért is közlöm veled, mert gyakran biztattál, hogy verseket is írni,
 ne csak Századokat, a' miből értem, hogy gyönyörködöl munkáim-
 ban, mint én a' líeídben. — Századaimban lassankint megyek; mert
 sokat kell előre olvasgatnom. Nem rég jövék olly helyre, a' mely-
 ről mondhatom: pins est Patriae vulnera flere dolor, Lottichiussal
 tudnillik. Ezt a' kedves Lottichiust, ifjaink közül, úgy tetszik nekem,
 kevesen ismerik. Jó volna egy szentek dudája helyett vagy rósás
 kert helyett kinyomatni. Vale. Budán 1810. Juli 26dikán Virag
 Benedek m. k.

Igaz, ha bő aratásod leszen, 's eladhatasz belőle, ne felejts el,
 hogy a' télen ne fázzam, mert bizony igen drága a' fa Budán. Engem
 ugyan hívtál Zirczre a Prior, hogy neki egy két Professort segítnék
 csinálni, de már a' Scholasteriat meg untam, jelesben most, midőn
 már hasznos dologra adtam magamat, azon régi bakokat nem örömet

nyúznám. — Hát Kis előmegyen-e Horatiusával? Az szép munka leszén. Én is ha mikor időm 's kedvem vagyon, Horatiust forgatom. Örömmel fogod majd olvasni nyelvünkön ínezt: *Flore bono claroque fidelis amici Neroni.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1807.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Júl. 27d. 1810.

Melly lángba hozza lelkem e' levél,
És a' mit e' levél kedvezve nyújt!
Elmedvesülve nézi itten szemem
Te, hív Királya a' Hívhez hív Magyarnak!
Te, nagy 's kegyes Théréz! vonásidat.
'S mivel kezedre nem nyomhatja szám
A' tiszteletnek forró esőkjait,
Fogadja-el őket -- aljas színlelést
Lelkem nem ismér -- e' szentelt ereklye,
Mellyen karod, betűjit írva, nyugvék.

Rómának délczeglelkű gyermeke
A' jó Királyt sem tűri! monda Brútusz,
És porba dőlt a' Clódiusz barátja.*
Ő gaz bitanglót ölt, és nem Királyt,
'S csak kart adott a' törvény' bosszujának.
Igy a' ki dőlyfös testvérét, nemes
Sírásra olvadva, megkéselteté. (Timóleon Timophaneszt)
És a' kik a' szent szűz nagy innepén (a' Pallászen, a Pana-
A' myrtuságba rejték kardjokat, thaenëjon innepén)
'S ismét szabaddá tették a' Hazát. (Arisztogilon és Har-
Ah, a' Szabadság nem nekünk való! módiusz tánczoltak

* Caesár, eltökéllvén hogy szabad hazájának nyakára jármot rak, és magát annak *Urává* teszi, 's látván hogy erre segéd társakra van szüksége, nem tell. válogatást a' társak választásában, hanem magát a' legfertelmesebb emberek közzé keverte. Illyen vala Clódiusz. Midőn Cicerót is a' maga részére akarta vonni, ez a' nagy de gyenge ember, bizonyosan eltért volna a' Caesár részére; de szégyenlett együtt lenni a' Clódiusokkal. — Kazinczy F. jegyzete.

'S nem a' Szabadságnak mi! Róma 's a' nagy innepen, 's
 Hellász a' myrtuság közzül,
 Kinőtt a' más igazgatása alól, melyet a' ceremonia
 'S nagy lelke bírta fékezni önnmagát. szerént kezekben kel-
 le tartaniok, kikapták
 Mi kiskorúk (minorennis) vagyunk, 's a' tört, 's által verék
 bennünket az Pisistratust.)

Atyai fenyték kapcsol egyyüvé;
 És a' mit ott a' köznek szent szerelme
 Hatalmasan tanított a' nagyoknak:
 A' jót szeretni, 's gyűlölni a' gonoszt!
 A' törpe népnél nem tanítja *szív*,
 De *bér*, de *büntetés* 's *parancsolat*!
 És még is így, félvén a' jó Királyt,
 Mint *ők magokban*, boldogok vagyunk.

Imhol kezdete azon háláló levelémnek, édes barátom, mellyel a' maradéknak hirdetem, hogy Te autographiai Gyűjteményemet a' Thérézia, a' Bajtay és Major, 's a' Barcsay kézírásaikkal gazdagítottad. Ez igen hosszú Epistola fog lenni, mert először a' nagy Théréziának gyönyörű képét fogom festeni; annakutána reá térek a' Barcsay levelére, melly teljes Patriotismussal, 's magasztalva emlitem Űrményinek és a' kopasz Poétának (Orczy Lőrincznek) neveiket, kik mindketten említettnek a' Barcsay levelében; úgy osztán a' Majoréra térek, 's ha a' plánumom meg nem változik, Atyád magasztalására térek által, ki már a' Major levelében elég tárgyat ad a' poétai előadásra; de ha valami fényesbb van kezeid között, kérlek, ne tagadd-meg tőlem. Ezeket osztán barátságod 's köszönetem fogja bérekeszteni. Mi lesz belőle nem tudom. Nagy tüzzel dolgoz-nán benne, kivált éjjelenként, (szokásom szerént plajbászt 's papirost tévén fejem alá, 's a' mit csinállok a' setétben írván le, hogy reg-gelig el ne felejtsem a' mit csináltam.) De magam is igen rosszul vagyok még, 's szegény Sophiem, a' ki a' legrettenetesebb sárgaság-ban kínlódik és naponként vész, sokszor felkiált segédjére 's így a' munka sokszor félbe szakad. — A' Diaetáról küldj interesszállható híreket, 's ismerlessd velem a' jókat és gonoszokat. Tudod mit mond Barcsay az Atyádnak a' tót Socrates felől: Enged okainknak, de féltvén a' koncezt etc.

Élj szerencsésen. — Korost köszöntsd.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1808.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét, idvezletét.

Széphalom, Júl. 27d. 1810.

Érzetted Te, nagy érdemű 's igen kedves barátom, mint fog fogadtatni ajándékod, 's szíved már előre megadta néked köszönetemet. A' mit szíved Néked jövendőlt, az valóban bételjesedett: képzelhetetlen örömmel olvastam-meg a' rövid, de tudós és fáradságos munkát. A' mit meg akartál mutatni, ítéletem szerint tökéletesen meg vagyon mutatva; nincs senki a' ki állításod igazságát kétségbe véhesse [!]. Sietek az újságot Prof. Szombathy János Úrral közleni, ki az offéléken szomjian kap, és az offélékhez úgy ért hogy senki nem külömben. A' dolgozó főknek az a' legszebb jutalmok, hogy érzik, hogy sokaknak nyújtanak örömet. Ez az öröm teljes mértékben Tiéd. Szeretném tudni *miként vette azt Pest és Pestnek Előljárója*.

En munkádat nem csak historiai néző pontokból néztem, de grammatikaikból is. Munkád kék papirosa tele van már illetén jegyzetekkel. Sok benne tetszett. Nevezetesen szerettem hogy *Pest Várost* mondasz, és nem a' szokás szerint *Városát*. Szerettem, 's nagyon szerettem pedig a' *Taksonyt* is és *Koppányt* Toxus és Kupa helyett. De min épül ez a' szóváltoztatás? Mert *Zoltán* nem *Zsolt*, hanem *Zoltán*. Eggykor a' három testvér Vayval ebédeltem Zsolczán, Miskolcz mellett; Dániellel, Józseffel a' Septemvirrel, és a' Generalissal Miklóssal. Miklós monda valamit, hogy a' Szabolesban lévő Zoltán Urak a' Magyar Vezértől vonják eredeteket etc. 's József megszóllala, hogy ő azt meg tudja mutatni — még most is birtokában vannak t: i: azon Józszágnak, melyet (ha jól emlékszem) a' Nevetlen mond övékének. Ha tehát ezek *Zoltánok* és nem *Zsoltok*, amannak is meg kell hagyni a' deákban szokott nevét; hanemha valamilyen ok volna ezen változtatásra. —

A' *föl* és *főlebb* talán nem Magadnak különösséged, hanem a' másodikkal is úgy fog élni a' Dunán túl fekvő rész. De a' *hel* talán

önálok is ismértlen, 's ők azt *helynek* mondják mint Magyar Ország-
nak három negyede és az egész Erdély. Kérek, kedves barátom,
értessd velem okaidat. Nem aggatózásból kértem ezeket, hanem
hogy tanuljak. — Elöttem váratlanok voltak a' *sött* is, a' *kapu*, a'
pont(j)ait lap 41., a' *czáfúlhatatlan* l. 47 és 48. sőt lap 55 is; a'
szólván 40, 41, 52. holott *szoolván* helyett áll, és holott Te is, igen
helyesen *hallgatnit* írsz; a' *kevesé* 56 e' helyett *kevésé*; a' *fér(j)fiú*
56, *Város* 57, 's a' *taga* tagja helyett l. 8. Ezek közt lehet valami
a' Betti-rakó hibája is, mert láttam hogy a' kérdő e mellé néhol,
bizonyosan czélod ellen, apostrophust teve. Ha itt botolhatott, botol-
hatott máshol is. NB. lépeM?

Hát a' *sem* és *se* között Te nem tartod e azon különbséget,
mellynek én olly szoros védője vagyok? Az 56 lapon kétszer lelem
eltévesztve.

Az *alja* szó lap 46 két llel van írva, l. 49 pedig eggyel. Virág
Benedek minapi munkájában azt vitatja hogy e' szót *j* nélkül *kell*
e vagy talán csak *lehet*, írni és kimondani. Én az ő állítását vétkes-
nek ítélem, mert vannak *aljas* és *aljasodom* szavaink is; miként
lehetne tehát jó az *ala*, *Heggyala*?

A' Te *tökéletesened*, eggy *l*-el, nékem nagyon tetszik. A' Révai
tekélltetese soha nem tetszhetett.

Székel-ed, *y* nélkül ellenére van a' szokásnak, de nékem nem
volna kedvetlen, ha vele élni mernék. Ez így megaggyez régi állítá-
sommal is, hogy a' hol deákban az *us* és *um* előtt *i* nincs, ott nem
kell magyarban is *y*. De vannak kifogások: *cristallum* *kristály*,
caminus *kémény*, *paganus* *Pogány*; talám mivel e' szók nem egye-
nesen a' deákból hanem a' tótból jöttek hozzánk.

»Nem foghatni e könnyen meg?« Így írod ezt l. 37. nem
bosszantásokra az Erdélyieknek és Szabó Dávidnak, de igen a'
Magyar Országiaknak 's Révainak. Wesselényihez írt Episztolámban
én is ezt a' vétket követtem-el a' vers miatt:

1 2 4 3 5 6
Kikapta, kapjon most ki téged is.

ez igazán így, és csak így volna *jól*, legalább *szépen*:

Kikapta, kapjon-ki most téged is.

De a' metrum, noha elég tág, nem engedte. —

Az *épinséggel* nékem irtóztató szó. —

Ismét meg ismét kérlek, méltóztassál tudatni velem a' miket itten kérdek. Annál inkább reméllem azt, mivel, a' mint feljebb említém, nem aggatózásból kérdek.

Honnan veszi a' Magyar a' *lejjebb* szóban a' két j-t, holott a' téma nem *lej*? És ha jó a' *lejjebb*, nem jól mondatik e *feljebb*? 's *felebb*-et kell e írunk a' törvény de a' közönséges szokás ellen?

Szemere hol vette azt a' bohó levelet? Azonban hála néked hogy azt elveszni nem hagyád! Nyelvünk bőségét mutatja, 's fogadom hogy némely szavainak hasznát veszem.

E' napokban Gessznernek fordítását, melyet sok esztendő oltá tartok készen a' nyomtatásra, olvasgatván, egy helyre akadtam, melly a' Te állításodnak ellene kiált. Kérlek, mondd-ei, helytelennek, rossznak leled e benne a' Syntaxist, s' mernéd e benne a' Te törvényedet követni? Imhol az:

Daphnisz. II. Könyv. Két Idegen, kik a' folyamban halásztanak 's tűzőkkel a' halakat vakították 's szédítették, barátságos készséggel fogadta őket, 's általvevők magokhoz, 's kiszállították kalyibájokba. — Én így vélem helyesnek, 's azt tartom, hogy a' nyelv szokásának tyrannismusát sok helyett tisztelnünk kell.

Végre arra kérlek, hogy Kis István Urat kérd, hogy a' megígért munkákon felül nekem a' Debreczeni vásárra viendő esomóba küsse-bé még ezeket:

Szabó Dávid *Szótárja*. Második Kiadás; és *Magyarság Virágai*.

Sándor István: *Lexicon*. Bécs. 1808.

Verséglynek *legutolsó munkáját*, melyet meg fog nevezni Vitkovics.

Élj szerencsésen, igen érdemes barátom! Mint Augustus vette balúl Horátnak hogy őtet barátjának nem nevezte: úgy én neked pag. 6.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. L. 1425.]

1809.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Júl. 27. 1810.

Nagy érdemű barátom!

Lajosunk előmenetelének, talentomai kifésleknek 's kinyilatkozásoknak talán még úgy sem örvendének inkább ha tulajdon gyer-

mekem volna, mint most örvendek. Örvendj, édes barátom, örvendj teljes mértékben: fiadnak a' történet egy igen kedves külsőt adott, 's a' mint a' három fordítás és a' mellé tett magyar vers mutatja, belső ajándékai Lucínának nem jutottak néki szűkebben mint a' külsők. Engem régolta kinez az a' gondolat, hogy azoknak gyermekeik, a' kik tudományok által vontak fényt magokra, többnyire fény nélkül maradnak. Vedd péld. ok. a' Német Szépirokat; szinte irigyleni lehet Klopstocknak, hogy megtagadtatott tőle az atyai öröm. Wieland, Geszner, Weisse etc. nem érték ez örömet; noha Geszner kifogást érdemel, minthogy idősebb fija igen szerencsésen dolgozik festésben, az ifjabbik pedig — a' Wieland veje — mint Könyvnyomtató és Könyváros, a' Literaturának csakugyan hasznót hajt, ha diszt nem nyújt is. Alig tudok a' két Scaligeren, Donsán, és Heinsiuson kívül valakit megnevezni, a' ki a' kifogás rubricája alá tartoznék. Hogy Te, megbecsülhetetlen, hogy Te nagy és jó Férjfiú, ezen kifogás alá számláltassál, azt óhajtottam mindég, és igen érzékenyül köszönöm néked, hogy velem reméltetni is hagyod. Valóban remélem ezen velem közlött próbatétek után. Lajos értette, a' miről azt hittem, hogy csak férjfi értheti 's kevés helyeket kivévén szerencsésen is tette által. Versei könnyűséget mutatnak, és én azt láttatom benne láthatni, hogy ő az atyját vette mustrául. Örvendek ezen szerencsés választásnak. Az én lány lelkem, melly oly igen érzi a' házi boldogság örömeit, könyvekben fogott volna széljel folyni, ha láttatlanul tanúja lehettem volna azon scénának, midőn űad a' Napoleonra írt verset előtted fordította, 's feldicsekedett, hogy a' munka alatt meg is tanulta. Hét esztendő múlva így fog majd Eugeniem körültem excerpálni, 's extractusokat csinálni, 's a' melly könyvet olvasott, fenn szóval elmondani. Tudós Asszonyt belőle soha nem formálok. De arra reá vezetem, hogy mind azt a' mi *szép*, érezze. Illy atyának mint a' Lajosé, nem szükség ugyan tennem azt a' kérést, hogy őtet *methodisch* nevelje: de engedd még is, hogy a' kérést tehessem. És azt a' másikat, hogy *emlékezetét* a' gyakorlás által élesítsd. Csókold-meg a' gyönyörű gyermeket, kedves barátom, az én nevemben, és köszönd-meg néki, hogy barátjának illy korán ezt az örömet adta. Az Isten és az ártatlanság anyala tartsák őtet szent védjekben, 's tegyék második atyjává.

Bölesen teszed, hogy vele a' tót nyelvet is tanúttatod. Csak azt sajnálom, hogy akkor megyen-el házadtól, midőn Rumi hozzátok érkezik. Lessd-ki, barátom, hogy ez az igen nagy szorgalmú és igen

szép készületű ember fiadnak és Vicefiadnak Arisztippnak, miben lehet leginkább szolgálatjokra, 's használd neki minden erejét.

Hogy én Júl. 2dikán halálra betegedtem, hogy elfordítottam ugyan az epehideget, de hogy a' tüdőgyulladás fogott-el, talán tudod levelemből. Némelly barátimnak megírtam, noha alig bírtam a' tollat. Már túl vagyok a' veszélyen, de még tudom nincs baj nélkül. Feleségemre a' sárgaság esett, és épen olykor, midőn a' bona Dea innepét ülte, és így orvosi szerekekkel nem élhetett, 's így véghetetlenül elnehezedett rajta a' baj; olyan mintha sáfrányban ferdett volna 's nagyon kiszáradt. Ennyi baj között enyhülésenre volt volna, ha dolgozhaték vala. Elkezdtem egy erotica Elegiát, de e' két sornál:

Him! neved **Űr!** monda a' születés. Érezzük hatalmát,

'S a' gyengébb nemnek durva tirannji vagyunk —

többre nem mehettem. Elfogott Cserey, ki nékem épen elbetegedésemkor M. Theresiának egy Handbilletjét, Bajtay és Major Erdélyi Püspököknek, Kaprinainak e **Soc. Jesu**, és Obester Baresaynak szent hazafiúsággal teljes leveleit küldé Autographum Gyűjteményem gyarapítására. Ez a' kincs, ez a' barátság halát kívánt; azt adom a' mi tőlem kitelik és a' mit ő leginkább vár. El ne rettenj a' kezdetől; úgy fog *elvégeztetni* a' mint *kezdem* 's a' Klopstock ideája lesz a' legfőbb fonál szövevényemben, dass nicht der allein frey ist, der dort lebt, wo hundert herrschen.

Melly lángba hozza lelkem' e' levél,

És a' mit e' levél kedvezve nyújt!

Elnedvesülve nézi itten szemem

Te, hív Királya a' Hívhez hív Magyarinak,

Te nagy 's kegyes Theréz! vonásodat.

'S mivel kezedre nem nyomhatja szám

A' tiszteletnek forró csókjait,

Fogadja-el őket — aljas színlelést

Lelkem nem ismér — e' szentelt ereklje,

Mellyen karod, betűjit írva, nyugvék.

Rómának délczeg lelkű gyermeke

A' jó Királyt sem tűri! Monda Brútusz,

És porba dőlt a' Clódiusz barátja.

Caesar ezekhez a' gazokhoz csapta magát, 's a' gyenge Cicero Caesarhoz állott volna, de szégyenlette a' Clódiuszok társaságát.

Ő gaz *Bitanglót* ölt, és nem *Királyt*,
 'S csak kart adott a' *törvény bosszujának*.
 Így a' ki dölyfös testvérét, nemes
 Könyűkre olvadva, megkéselteté.

(Timoleon, Timophanesz)

És a' kik a' szent Szűz nagy innepén
 A' myrtus ágba rejték kardjokat;
 'S ismét szabaddá tették a' hazát.

(Aristogiton, Harmódiusz)

Ah, a' *szabadság* nem nekünk való!
 'S nem a' szabadságnak *mi!* Róma, 's Hellasz
 Kinőtt a' más igazgatása alól,
 'S nagy lelke bírta fékezni önn magát.
 Mi kiskorúk (minorennis) vagyunk, 's bennünket az
 Atyai fenyíték kapcsol egyyüvé,
 És a' mit ott a' köznek szent szerelme
 Hatalmasan tanított a' nagyoknak:
 A' *jót szeretni*, 's *gyűlölni a' gonoszt*,
 A' törpe népnél nem tanítja *szíve*,
 De *bér*, de *büntetés*, 's *parancsolat*.
 És mégis így, *félvén a' jó atyát*,
 Mint ők *magokban*, boldogok vagyunk.

Ezek a' sorok nem csak kisimítást, de talán újra dolgozást is fognak kapni. Meleg szívvel fogom, mert haszna lesz, és azért, mert szükség, hogy **a' később kor ismerje gondolkozásomat.**

Berzeviczy Gergelynek 8 nap alatt két levelét vevém. Ez az ember azt hiszi, hogy én a' legvastagabb aristocrata vagyok — és miért? mert a' nyelvet és a' nationalismust mindenek felett vitatom, holott ő mind a' kettőt kész oda adni a' Commerciuemért, sőt, mint Herder, mind kettőnek elenyészést jövendől. Én pedig azt hiszem, hogy minthogy Európának dolgait philosophusi szellem (Geist) igazgatja, a' Magyar nép csak azért sem enyész-el,¹ mert véle egyyütt egy *sohol* másutt nem találatható, originalis és szép nyelv veszne-el. — Megírtam Berzeviczynek világosan, hogy azon írására, melly most jöve ki a' Bécsi Patriotische Blätterekben (még nem olvas-

¹ Először így írta: enyészik, aztán az -ik-et többszörösen áthúzta.

tam), Áment és ainski soit il-t kiáltok, ha csak a' miscra plebs mellett és csak az oktalan feudale Systema ellen szóll. De azt kívánom viszont, hogy ő is Áment és ainski soit il-t kiáltson azon könyörgésemre, hogy Nemzetem 's Nyelvem perennáljon, 's a' virágzásnak minden részeiben a' fő polczra lépjen. Én erős hittel hiszem, hogy elébb utóbb az meglészen.

A' Pataki igen fényes examenben nem voltam, de bészaladtam Mélt. Vay József Fő Curátor Úrhoz, vele szóllanom kellvén. Hallom hogy Theol. Prof. Pataynak lármás examenje volt, mert ő az Exegesisben a Gergenésusok disznaiba ment Ördögöt *nyavalyának* magyarázta. «Nyavalya nem szóll!» kiálta sok vén Pap és a' Pataki Plébánus. — Én azt tartom, hogy *legjobb* 's *elé*g volna azt a' propositiont rontani meg, a' melyre a' többi superstruáltatik. Így bannak a' Pápista Professzorok, 's azt nyerik a' mit Patay. Destructa principali propositione, ruit superstructum. — A' Te Notáriusságodnak, kedves barátom, tiszta szívből örvendek. Első lépés ez a' Püspökségre. Bár a' Luther sectáján is annyi volna a' fizetés, mint az Esztergomié 's Egrié. A' Haza annak több hasznát látna a' Te kezeden.

A' Gergenésusok disznai felől én 1790 táján egykori kedves Tanítónak Szent-Györgyi Istvánnak kérdést tevék. Te azt tanítod, mondám, hogy eszes emberhez nem illik saevire in Bruta; hát figefába! hát disznóba! — Nem felelek, felele ez az igen érdemes, és **németül nem tudó** Öreg. Elmékedjél, 's reá akadsz. De Semler azt tanítja és igen helyesen: Quidquid in. Rel. Christiana homines meliores reddere nequit, problema esto! —

Levelednek egyik Őra: Nem csudálom hogy a' legeszesbb emberek is inconsequensek. De felelj, ha felelhetsz: Miként lehet inconsequenttiákat **systemába szerkeztetni**. Ista meum superat tantum admiratio captum!!!

Elolvásám ismét leveledet; 's Lajosodra térek con amore: Mosolygok hogy Te tőle még szép befűk festését az az szép írást is kívánsz. Engedd erősödni, 's meg lesz. 'S ha nem lesz is: nem minden tudósnak van olly szép írása, mint Wielandnak. Heyne és Schlözer rútul *írtak*, de *szépet*. Nagyobb az, és ebben böles atyaként bánsz, hogy a' sok tanulás által alkotványát elgyengülni nem hagyod. Ha a' machina oda van: oda van minden. Erre légyen tovább is gondod.

Feleséged, édes barátom, úgy hiszem, mert óhajtom, eddig egészséges. A' Júniusi hideg nem tartós. Eggy dózis Tartar. Emet.

's Saliak vissza adjak egészségét. Jelentsd neki tiszteletemet és ajánlj igen becses barátságos emlékezetébe. Sokszor mondtam, édes barátom, nekem nem elég, hogy csak *Te* légy barátom. Általunk mind az egyyüvé van fonva a' mi hozzánk tartozik. — Élj szerencsésen! Ha Ádeszhez kellett volna mennem, utolsó pillantásaiban itt létemnek háláltam volna csillagzataimnak, hogy barátom valál, 's ott feldicselkedtem volna vele. Élj ismét szerencsésen!

La Rochefoucauldt még sem láttam nyomtatásban. Te küldj nekem pecsét alatt (így hamarabb el nem vesz) egy Prónay felett mondott Beszédet. Bár a' Nagy József Rosos felett mondott Beszédét is megküldhetnéd. — Horáztod még sem ért hozzám.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1810.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Júl. 28. 1810.

Édes barátom!

Most nem csak a' baráthoz, de az Orvoshoz is. — Jún. 23d. meghala az Ipan. Általszaladánk mind ketten, 's egynehány napot az olly bajok miatt mint a' mik magokat az efféle környülállások közt előadják, ott mulattunk. A' feleségemet kilelte a hideg. Hánytatót veve, 's háromszori négyszeri hidege után felegésségesedett. Júl. 2dikán engem is kilelt egy hideg. Hánytatót vettem más nap, akkor nap estve pedig Digestivumot, 's így megmenekedtem az Orvos szava szerént az epehidegtől, de tüdőgyulladásba estem. Az a' jobb oldalon a' 4dik borda alatt jelentette magát egy helytt, egy pontnyi kicsinységen. Halálra betegedtem meg, de kiszabadultam a' pokolból újonnan.

Az én tüdőm még nem egészen jól van. *Sokszor*, igazában csak *néha*, hebegve az az rándított és sietve reiterált lélegzéssel kell vennem levegőt. Elmúlik e ez, és szerekkal való élés nélkül e, vagy kell valamivel élnem? Sophienak nem kellene e Bartfai fürdő?

Kisnek utolsó postával vevém levelét. Lajosának egy magyar versét és két Ódának 's Napoleon lakadalmára írt elegiámnak német fordítását küldé-meg, bizonyossá tévén, hogy az utolsót a' kis gyermek az ő szemei előtt fordította, és így semmi segítője nem volt. Igen kevés helytt tévesztette-el az értelmet. Én nem hittem, hogy

azt a' 3 darabot, kivált az Ódát, *gyermek* megérthesse, és így igen sokat ígerek magamnak róla. A' gyermeknek külsője is igen szép. Maga a' mi érdemes barátunk éppen most választatott Superint. Notáriusnak, melyet (ismered modestiáját) éppen nem keresett. Régen megjövendőlém hogy ő Püspök fog lenni, 's ime itt az első lépés reá.

A' Pataki examenben nem voltam, beteg lévén. De Cons. Vayval dolgom volt, hozzá bészaladtam, 's elvégezvén beszédemet, ismét haza jöttem. Még akkor tiépgve jártam. Nála látám Prof. Buday és Magyar Urakat, és Buday Úrral egy kedves fertályt töltöttem, nem gondolván az Orvos tilalmával, ki meg nem engedte hogy szólljak. Magyar egy hangot sem szólla az egész idő alatt; bizvást némának vélhetném.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Ne vedd alkalmatlanságnak megszállításomat, sőt vedd bizodalman jelölül, mely kedvesebb lehet minden hideg tiszteletnél. Feleségedet 's gyermekeidet szívesen tisztetem, ölelem. Lónyai Menyhárt e' földön járt, és B[erzeviczy] G[ergely] felől így szólt: Úr az! Úr! paszomántos Jäger etc. Nagyon felvitte tehát az Isten a' dolgát, mert 20 esztendő előtt az ki nem tölt volna. Én az ollyat nem irigylem, talán észre sem venném ha nem mondanák. De Cui bono az ollyan? Azt hiszi némelly ember hogy ötet nagyítja. Be nagy bohóság!

[Megjelent a «Kazinczy lev.» III. kötetében.]

1811.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Széphalom, Júl. 31d. 1810.

Kedves barátom!

Epistolát óhajtál; imhol van:

Kazinczy Ferencz,

Csász. Kir. Kamarás és Major, Mélt. Nagy-Ajtai Cserey Farkas Úrhoz, midőn Autographiai Gyűjteményembe néhány nagybecsű leveleket küldé. —

Széphalom, Júliusban, 1810.

Melly lángba hozza lelkem' e' levél!...

[sb., mint a Kazinczy eredeti munkái között.]

Óhajtom hallani ítéletedet, kedves barátom. ... Poétai műve nem elég, hogy a' gondolatok jók legyenek, 's jó és igaz az érzés. In poetischen Werken musz Phantasie vorherrschen: in ihnen darf Verstand nicht zu laut werden. Engedd, hogy szabadon szóljak: ez nekem igen kedves művem. Talán ugyan nem egyébért mint csak azért a' mit értesz Te. — Én még is hordom a' betegség nyilat oldalomban. Sophiem pedig gyógyulni épen nem tud. Éljen szerencsésen 's felelj mingyárt!

Atyáji nem atyai; das letztere ist sehr unedel. Eben so sagt der Dichter nicht *Thüler*, sondern *Thale*. — *Atyám*, *atyád*, *atyája*, per crasin *atyja*. Faggyúm, faggyúd, *faggyúja* et *faggya*. Hattyúi csak *hattyúja*, *fattyúja* és *fattya*.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1812.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Júl. 31. 1810.

Érdemes barátom!

Kevés napok előtt ment hozzád egy levelem, mellyben mind a' Pataki *Humano-capitit* megküldöttem, mind a' másik kéz írásbeli mustráját. Volt ezen felül két nyomtatott munka is mellé téve; mind a' kettő a' Cházár Andrásé. — Most vedd e' gyászlevelet, 's az egyiket küldd Maitre P—hoz.

Egy Episztolát írtam Csereyhez. Leírtam néked is, vagy inkább csak a' dolgozás alatt készült két első lap mellé hozzá írtam a' hátra valót. Éljen szerencsésen. A' Mélt. Grófné kezeit nagy tisztelettel csókolom. — Én még is oldalomban hordom a' nyilat, Sophie pedig épen nem akar gyógyulni sárgaságából.

E' napokban vettem postán egy 2 f. 48 xros levelet. Horvát István, Secretáriusa Ürményinek, és Révainak mind legkedvesebb mind legérdemesebb tanítványa, és az a' kit Révai maga helyébe ajánlott Magyar Nyelv Prof.nak az Universitásnál, küldé-meg ezen munkáját:

Pest Városnak Ofen német nevérol. Pest, Trattnernél 1810 (Júliusban jött ki a' sajtó alól) tökéletesen megmutatta, hogy Pest

és Ofen eleintén azon egy várost a mostani Pestet, jelentették. A mostani vár Pest Városnak filiája volt, s valamint egy ideig Kis Pest és Pesti hegy nevét viselte, úgy viselte az Ofen nevet is. Végre az Ofen tulajdona maradt Budának. Sok historiai tudomány van benne. S ez egészen új découverte, és reá én adtam alkalmaztosságot Sylvestert kiadván, és hozzá egy, ezen materiára tartozó, Scholiont tévén. Ha ide haza volna a' munka, ide zárnám: de elküldöttem Patakra, Prof. Szombathinak.

Mit végszesz az Író Deák eránt? add, kérlek, tudtomra.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1813.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Hogy halálra beteg voltam e hónap 2dika oltá, Vitkovicstól fogod tudni. Még bal mellyemben, az az tüdőmben, a' gonosz, és két nap oltá, úgy tetszik, meg akar újulni. Feleségem a' legmélyebb grádicsán van a' sárgaságnak, lyánykaim mind ketten betegeskednek Thalie ugyan csak fogaira, mellyek közzül 8 nap oltá kettő kijött, Eugénia pedig gilisztájira. Ispotály a házam, 's legnagyobb bajom, hogy erőm egészen elveszvé, nem dolgozhatom 's az által bajomat nem felejtethem. Az én Csereim mindazáltal nékem igen nagy örömekeket ada, és épen jókor: Autographiai Gyűjteményem számára M. Theresiának egy Kézi levélkéjét, Bajtay és Major Erdélyi Püspökökét, B. Dániel Istvánét, Kaprinaiét és Oberster Barcsayét küldé ajándékban. Most köszönöm meg neki egy Episztolában mellyet venni fogsz. Tele lesz Maria Theresiának tiszteletével, ki nékem idolumom, mert halálakor Eszterházy Ferencznek azt parancsolta, hogy minden Vármegyének külön köszönje meg egykori szolgálatját. Jósef nem engedte-meg, hogy a' levél írátt...¹

Széphalom Júl. 31. 1810.

Horvátjának Kazinczy.

Imhol Episztolám,² kedves barátom! Vedd ezt azon ajándékok helyébe, mellyet nem *utolsó* leveled hozott, hanem egy *régibb*.

¹ A többi hiányzik. Valószínű, hogy ez inkább csak czédulácska, mint levél vagy a Vitkovics, vagy a Szemere levelébe volt beletéve.

² A Cserey Farkashoz írottat érti.

Azért a' régibb ajándék (a' Capiák) helyébe, mert ezen Episztola szelleme a' Capiák szellemével egyez, nem az utolsó levél ajándékával. Szeretnélek tőled nem láttva [!] tégedet látni midőn ezt olvasni fogod, 's Vitkovics fogja és Szemere, 's hallani mit mondotok. Szó lévén benne Ő Exc.ról az Ország Birájáról, módját ejthetnéd, hogy ezt Ő Exc.nak felolvashassd, 's ha felolvasod, kérlek, engedd tudnom, Ő Excja mit monda. -- Én azt hiszem, hogy Cserey ezt ki fogja nyomtattatni Kolosvártt, hogy ott a' Diéta alatt öszvegyűlt Rendei között kioszthassa; melly ha megtörténik, nekem igen nagy kedvetmet tölti, mert én ezt az Episztolámat különösen szeretem.

A' 68dik versre azt kell néked és barátinknak jelentenem, hogy Maria Therézia halála előtt kevés napokkal vagy talán órákkal magához hivatá Gróf Eszterházy Ferenczet a' Cancellariust, 's azt hagyta neki, hogy mihelytt meghaland, írjon külön külön minden Magyar országi Jurisdictionokhoz, és ezeknek köszönje meg a' mit érte Friedrichchel folyt háborúja alatt tettek. Ezt nekem Kassán mindjárt akkor mondta Eszterháznak a veje Gróf Sztáray Mihály; 's midőn kérdém, ha ezt szabad e úgy beszélnem mint kétséget nem szenvedő esetet, ezt felelte: Ha tetszik, írjon Őcsém Uram az Ipamnak, hozzá tévén, hogy erre én buzdítottam, 's kérde-meg tőle.

Azon kéréssel rekesztém be leveletemet, hogy ha Kis István a' kért könyvek közül egyikét vagy másikat Debreczenbe nem vitte volna el számomra, ne engedd Szemerét nélkülök jóni hozzám; 's tégy rajta hogy La Rochefoucauldt, a' Szabó Aeneisét, Szótárjának általad említett Kiatlását és Magyarság virágait, leginkább pedig a' Sándor Lexiconát vehessem. Szemere tíz nappal elébb hogy megindul, adja tudtomra indulását.

Édes barátom! Igyekezzél gazdagítani Te is Autographiai Gyűjteményemet. Ezt a' kérést Vitkovicsához 's Szemeréhez is teszem. Te a' többek közt nekem a' Judex Curiaenak valamenly conceptusát küldhetnéd. Osztan sok levelek vettetek el ott, a' mellyek nálam kincsek volnának. Éljen szerencsésen.

Bessenyei György vér szerént való rokona lévén az Ipamnak, hozzá is megyen egy Gyászlevél. Meg fogom újítani a' felelet nélkül hagyott kérdést.

Perecsényi Nagy László nekem megküldötte nyavalyás hexameterait. Haragszik, hogy ötlet bántotta Pest a' Czinke Recenzióját.

ban. Így panaszkodék Ragályi Tamásnak Nagy Ferencz a' Pataki examen alatt, hogy Szemere Pál *Patakot* nagyon megrugdosta. Én Nagy Lászlónak azt feleltem, hogy rossz író bántani *szabad*, sőt *kötelesség*; 's hogy Recenziók **sohol** nem írattnak az Irónak neve alatt, 's hogy a' Leoninusok valóban korbácsot érdemlenek. Továbbá hogy az ő hexameterai a' rosszat jóvá nem teszik, 's csak azt mutatják, hogy ő *haragszik*. Azt pedig jobb nem tudatni. —

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. L. 1425.]

1814.

Aranka György — Kazinezynak.

Maros Vásárhely, Aug. 1 napján 1810.

Nagy Hazafi, Tudós Férfi, Magyar nyelv Reménye.

Kedves Barátom!

Barátságai tiszta szivességemet!

Leveled örömömre volt; nagy örömömre, ujjulásomra! A nyelv mestersége vizsgálásából már régen kijöttem. Nem unalomból, mert szerettem: hanem erőtlenségeim között más nemesebb dolgoktól elfoglaltatván, és miben áll az most Nemes Magyar országban, nem tudván. Leveled megújította kedvemet. Némelyekben nem egyezem veled: de örömet kívánnék tanulni. Ha meg engeded, a' tölled feltett nevezetesebb pontokra örömet felteszem vélekedésemet. De félek hogy ne talám a' Te Barátságodat megbántom: azért elvárom tudósításodat és engedelmedet elébb.

Addig azok közül a mikén dolgozom, egy darabocskát ide zárok, ha megtekinteni nem sajnálsz! kedves dolgot csinálnál, ha *elsőben*, kedves mlgos grófnédnak, kinek kezeit csókolom, megolvasnád.

másodszor: Ha Németre fordíttatnád számomra, változtatás nélkül, és a fordítást béküldenéd nekem.

Közölheted jó barátaiddal is ha tetszik. Elvárom parancsolatodat és ezerszer ölelvén vagyok

régi hív Barátod, alázatos szolgád

Aranka György.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 37. sz.]

1815.

Döbrentei Gábor — Kazinczyna.

Bonyhán Aug. 4dikén 1810.

Ezer meg ezer áldásom arra a' Doktorra, a' ki azt igére, hogy a' Tekintetes Úr' élete veszedelmében nem forog. Tisztelni fogom Őt, ha azon makats nyaválát elkergeti. Sőt tisztelem most-is, 's kérem egy a' tiszteltt beteg barátjának, tisztelelét fogadja úgy, hogy őt az Eliziumi mezők' látásától még megmentse. — Nekem sok nyughatatlanságomban kerül, édes, tiszteltt Tekint. Ur, most is érzem, milly nehezen esik midőn ezt írom, míg Széphalomról az a' bizonyos hír nem érkezik hogy már egészséges. Eljiedtem Cserei Farkasnál is Kolosvártt, el itten is, a' hova Andrásfalváról a' levelet küldötték.

A' Grófné-is nagyon megdöbbsent. Ah, sok öröömöm függ nekem a' Tekintetes Ur életétől! — A' megszorodott Széphalmi Grófné kezét, tisztelettel tsókolom. Bár tsak az az érdemem lehetne, hogy Denka és Thalie, valaha mint Atyjoknak barátjára, rám esmerhetnének. —

Szemere nekem egy betűt sem ír. Minek az olyan barát, a' kinek minden esztendőben jutok eszébe? Nem tudom mint vagynak a' Pestiek. Prof. Fejér azt igérte, hogy a' Nemzeti Múzeum plánumát megfogja számomra küldeni, 's már esztendeje lesz, mióta küldi. Ha ők elfelejtkeznek-is, ha nem írnak senunit-is plánumunk eránt, én Kolosvártt a' jövő Januárius kezdetével az Erdélyi Múzeumot küldeni elkezdem. Elmondom most plánumomat. Cserei Farkashoz elnenvén, Kolosvártt közlöttem vele a' dolgot. Elfogadá utoljára, mert elcinte azon kételkedett, hogy Erdélyben ollyasmi nem megyen. Hogy tulajdonképpen való praenumeratióval ne jőjjön-ki, ezt gondolám-ki éppen akkor, mikor a' minap a' Grófnét 's Lajost az ide közelebb lévő faluig elkésérém, 's vissza gyalog jöttem. Kérettessenek-meg néhány Uraságok, a' kik két füzet kinyomtatására elég pénzt, 800 Rf. adjanak. Mert illyen drága a' nyomtatás! Az első füzet kinyomtatván, ki irok Kultsárnak s' Détsynek hogy hirdessék ki. A' füzeteket elküldöm itt-is néhány helyekre, el Magyar-Országra-is. Ekkor kezdem-el a' praenumeráltatást, mikor tehát már látják a' Munka' mivoltát, a' mint a' Tekintetes Úr gondolta. A' praenumeratio árrán reménylem ki fog a' könyv nyomtattathatni későbbben, addig pedig fundusul leszen

a' 800 Rforint. Ha ez a' 800 forint bérjő 's többé nem kell, akkor felteszem vagy kérdésekre, vagy egyéb nagy Munka megjutalmazására.

A' Plánumot, mellyet írtam, Cserei Farkas eddig kinyomtatattatta, 's azon 42 személyeknek adja, a' kiket vele együtt felírtam. Ő magára vállalta ennek a' pénznek begyűjtését, 's a' nyomtatásra-is felvigyáz, míg ott lesz, azután Prof. Szilágyi. Minden füzet 8 -10 árkus lesz, minden fertály esztendőben. Jobbnak találtam halkal kezdeni. Az elsőben ezek lesznek: A' Magyar Literatura történetei. Kazinczy. Az Elogeról, (én tisztelő beszédnek nevezem.) 's osztán Bartsai Ábrahám' emlékezte. G. Haller. Bartsainak nálam lévő töredék versei. Gróf Dezsőffy József versei. Tőlem egy. Himfy Szerelmei Recenziója. Fencelon élete, a' Magyar fordítás megmutatásával tőlem. Szeliko, Novella, Floriánból, Prof. Szabótól fordítva. Azután vagy Pope kertje Turickenhamban, vagy Archenholtzból valami utazás darab.

Kérem a' Tekintetes Urat, hagyassa-ki velem ezt a' rendet: Így igen is könnyű f—ni a' verseket. Ezt Szemere tüze tevé, de tsűf, aesthetikai helyen. Más a' természeti Philosophus szájából. Tegyük inkább firkálni. Én azt a' véghetetlen kemény kifejezést is elhagynám, hogy legalább Himfy harmadát Vulcánusnak adta volna. Azt a' karaktert akarnám adni e' Periód. Irásnak, hogy tsendes tónussal mondassék-meg mindeniknek az Igaz. Ezt teszem a' Praefatióba is. A' helyett bár megengedné a' Tekintetes Úr hogy tsak e' tétessék, a' *harmadát elhagyta volna*. Ez bizonytalan kifejezés, felét vagy legalább harmadát. Legyen az utolsó. Ez a' pont úgy-is megvagyon mondva Péteri Takáts Józsefnél.

A' Tek. Úr verseit a' második füzetre hagyom, mert oda olyan jóm még nints. Az Apollóhoz, igen tetszik. A' Grátziákhoz való mértéket nem értem.

Gróf Török Lajos képét tehát elvárom a' Tekintetes Urtól, a' mint Kolosvárról írt levelemben, kértem. Vitzayét hasonlóképpen.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev.4r. 199. sz. II. k.]

1816.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitikovits Mihály

barátságos Idvezletét.

Ime küldöm azt, a mit régölta ohajtva vársz, a minek látása után olly annyira égsz. Lásd kedveltedet lefestve, lásd, mi képben lakik ama magyar Literaturának fényére, díszére termelt szép Lélek. Ez úttal közlöm Veled azt is, a mit hozzánk írt. Küldöm a papirost is, feljegyezvén árokat. Hidd el, ezen mai világunkban jó papirosra sem tehetünk szert: pedig több rongy nem vala soha, miolta országunk fenn áll, mint mostanában. Mellyik féle fog tetszeni, küldgy belőlle mutatót, 's többet veszek számodra. Ezt sietten írom, mint-hogy véletlenül tudám meg Kisnek elmenetelét. A két utolsó Leveledre a jövő Postán felelni fogok. Isten Velünk! Pesten Aug. 4ikén 1810.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

1817.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Hosszas halgatásomnak bűnét azzal kissebbítem, hogy ezen órában vett betses leveledre haladék nélkül válaszolok. A' boldogúlt M. Grófnak mind hosszas betegségét, mind halálát, nagy meg illetődéssel értettem, méltó lett volna sokunknak kívánságunk szerint hosszabb és szerentsébb [!] életre!

De nem kevesebb érzéssel olvastam a' Méltóságos Aszszony betegségét, mint szintén a' Tiédet is. Barátom! kéntelen vagyok Tégedet szemtől szembe vakmerőséggel vádolni, hogy Galénus rendeléseit fel emelt kézzel meg rontod, törvényeit által hágod. Tudva van előttd, hogy szegény Csokonai épen pontba ezen módon vonta magára a' száraz betegséget, és még is, Te, ki még mostanában annyira nem kívánnál meg ditsóítottetni, nem tsak beszélleszsz, hanem utazol is. Ezt akarta az a' néma Tanító maga viselésével értésedre adni. Csak ugyan kedves Barátom azt a' helybeli fájdalmat ha még meg van, nem kell tsekélységre vélni, mert az a' volt gyuladásnak vagy maradványát vagy meg újulását jelenti, és azt szükség a' sze-

rekkel való élés folytatása, 's tsendes diéta, ha még ez elég nem lenne, a' szenvedő tájékra tejendő hólyaghúzó flastrom által is egészen meg szüntetni, 's még azután erősödés végett is orvossággal élni. Szolgáljon egyszersmind ez az eset tanúságul arra is, mennyi kárt tehet egy nem idejében és nem helyin vett hányató; mellyel pedig némellyek, mint valamelly panaceával olyan bőkezűek.

A' Méltóságos Asszony betegségét illető dátumok olly kevesek és bizonytalanok, hogy azokhoz képest általán fogva ítéletet hozni és orvoslás-módját fel tenni nem bátorkodom, hanem a' miket leg nevezetesebbeknek és leg hasznosabbaknak ítélek, ide teszem:

1., Szükség a' vizeletnek és széknek nem csak mennyiségére, hanem mivoltára nézve is figyelmeteseknek lenni; ebben az állapotban a' szék fejeres vagy szürkés szokott lenni, a' vizelet ellenben barna és lúgszínű, 's a' bele mártott ruhát sárgára festi: mikor ezek természeti színekre vissza mennek, akkor van a' betegségnek fundamentomos gyógyulása.

2., Ha a' rhabarbarás orvosságtól meg undorodott ő Nagysága, vagy az igen bőven dolgozik, lehet változtatás végett egy jó marék perje gyökeret (*radix graminis*) más fél itze vízbenn addig főzvé, míg a' levinek harmada el fő, abba fél asztali kalán borkövet, és két kavés kalán tzitrom héjjhoz dörgölt tzuikort tévén, ezt gyakrann kevesenként inni.

3., Semmi módon meg nem foghatom, hogy botsáthatja ki száján a' diplomatica személy, hogy a' méh'baja, ha ott van a' fájdalom, a' hol az oldal hártya gyuladás (*Rippenfellentzündung*) volt. Az oldal tsontok a' mellyüregének falai; azt pedig maga is *bőltsen* tudja, hogy a' méh a' hasüregében vagyon.

4., A' Méltóságos Asszony el fogyását tulajdonítom nem csak a' nagy ki ürülésnek, hanem a' tápláltatás munkája meg bomlásának. Mihelyt ennek eszközei helyre hozódnak, mellyet érdemes Orvosa az erősítő keserű szerek által fog annak idejében meg tenni, azonnal ismét meg fog ő Nagysága telni és testesedni.

5., A' bába asszonytól javasolt kenésnek szükséges voltát, és a' kenetnek minéműségét csak úgy lehet meg határozni, minek utánna meg vizsgálódik, hogy a' májnak, lépnek és portzogók allyának van é dugulása, feszülése vagy keménysége?

6., A' lassan való sictés a' sárgaságnak orvoslásábann azért szükséges, hogy annak eltévesztése gyakorta fuladozásoknak és vízi betegségnek szülő anyya.

7., Ha feredőre szükség lenne is, még mostanában tsak korpával és székfű virággal készültet javasolnék: az erősítő ásványos feredőknek későbbben leszsz helyek. Ezekhez képest igen ajánlom a' szemmel látó és a' Méltóságos Aszszony természetit esmerő érdemes Orvosnak tanácsát húzomosan követni, kinek egy meg vizsgálása és tekinteti többet ad tudtára, mint én egygy egész levélből érthetek. Tisztelem Ő Nagyságát alázatosan, és erősödéssel egygyütt a' halál szín helyébe hajnal szint kívánok.

Térek előbbeni betses leveledre. Nekünk úgy nézem, holni *αδιαφορο*okban majd mindég fenn álló perünknek kell lenni: de szorosann meg tartsuk és betű szerint, a' mit sok törvényes Őri emberek vagy félig értve, vagy épen hazugon forgatnak, betűhöz és nem lélekhez szokott nyelveken: *Amicus personae, inimicus causae*. Kívánod kedves Barátom! hogy életemnek le irását veled közöljem. Az ugyan igen kitsiny munka és a' Gellért Greis-jánál nem sokkal fogna többre terjedni: de engedd meg, hogy akaratos fejemnek és magam eránt is részre hajlás nélkül viseltető szívemnek egygy ítéletit és egygy érzésit elődbe terjeszthessem. Mi szükség az időnek már is megtódult és által gázolhatatlan ondoit illy' aprólékságokkal szaporítani? A' históriának tzélja az, hogy abból a' maradék tudományt, követésre való példát és épületet vehessen: nem kellene hát annak theátrumára egyebet fel állítani, hanem az olyan nagy érdemű embereket, kik vagy az egész emberi nemzetség, vagy leg alább hazájok 's nemzetjek javára tett fontos fáradozásaik által magokat a' halhatatlanságra érdemesekké tették; kiknek oszlopa mellett az öreg háládatos könyvekre fakadna, az ifjú nemes lángokra lobbanna. Hidd el barátom! ez nem alázatos kevésység, hanem az én valóba igen kitsiny vóltomnak igaz érzése bennem, ki legjobban tudom, tsak a' meg esmert jónak is mennyi híjjával vagyok, hátha még az esméret fogyatkozásait fel veszem. Erre nézve egynéhány jó lelkű és érdemes ember helybe hagyásával meg elégedvén, soha örök emlékezetre nem vágyódom. Öllelek czerszer, és az enyimeknek tiszteletét jelentvén, vagyok

Debr. Aug. 8-án 1810.

tisztelő hív barátod

Szent-Györgyi József m. k.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

1818.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvár 11dik Augst. 1810.

Nagy becsű Kedves Barátom!

Leirhatatlan nagy és édes kellemű Innep nap nékem a mai nap, — hosszas nyughatatlan aggodásaim után mai postával vehetvén Julius 27ikén költ azon szívemet örvendeztető kedves leveledet, meljbül egésségednek heljre álását érthettem — az Egck tegyék asztot olj álandóvá, a mint ohaitom.

Akár melj szép, és jó cselekedetemnek magam se várhatnám édesb jutalmát azon epistoládnál, — melynek kezdetét nékem meg küldötted, olj tűzzel van ez elkezdve, hogy akár melj hosszasra terjedjen is az ki, nem fogyhat ki a leggyönyörködtetőbb és elevenítőbb tűznél. Én most Atyámrul egyebet nem írhatok, hanem olj tanácsos volt eő, a ki a fejedelembé a Hazát boldogító atyát, a Hazába a Hazát legszentebb értelmébe tekintvén végéig, soha a legterhessebb környül álásba se tántorodot el, eszt a szent Hitét buzgón tisztelni, és ezért a fejedelemtül meg különböztetve szerettetett, a Hazátül tisztelve becsültetett. Ez gondolom előtted elégséges lészen, az eő tökéletességeinek lefestésire. Olj sok jót és szépet tett eő, hogy köz háláadásra is érdemesedet az által.

A kívánt Német szók ki feitésit köszönettel vészem, Sophied gyengélkedésit szivemből sainállom, az a fatalis nyavalja itt is uralodik, alkalmatlan inkább, mint veszedelmes, tökéletes heljre álását egésséginek szivembül kívánom és kezeit csókolom.

Nekünk a Diaetank folyamatba vagyon, de olj keveset dolgoztunk még, hogy valóba interesszantot Néked nem írhatok egyebet, hanem Uraink dolgaiknak főbb, utálatos rugója az alaeson egoismus, és ennek annyira áldoznak, hogy valóba sokszor el unom kösztök az ülést. A dagályos Rhédei Lajos is most néhány napoktól fogva itt fitogtattya magát, unalom és botráncokzás látni ezen alaeson fenhéjazó embernek bolondságait — én olj szerencsés vagyok, hogy se eő nem köszönt nékem, se én Nékie és így nem is beszéltem velle, vannak azonba olj bábaiink, kik szerencséjéket abba lelik, ha Rhédey Lajos nekik köszön és vellek beszél.

Mártonfi Püspök alatt miljen gyönyörű censura legyen itten, arányozhatod abbul, hogy Döbrönteinek versei és a Magyar Museumot tárgyazó anoncejai még a censurán által nem ment [!], meljért véghetetlenül boszorkodom.

Már most egy igen nagy kérésem van hozzám — járj mentül előb végire, kedves Barátom, hogy Rosnyón a fein, szép és jó qualitasu asztali viasz gyertyának fontját hogy lehet meg venni? És ennek meg vételit kire bizhatnám olj móddal, hogy jóeska quantitassal debreczeni Mihály napi vásárra le hozzák? Nagyon le fogsz ez által engemet kötelezni, és kérlek, e tárgyba tudósics mentül előb, hogy ahoz képest illő rendelkezéseket tehessek, a' ki örökre vagyok hív tisztelő barátod

Cserey impr.

Mayor.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.

1819.

Gr. Desseffy József — Kazinczynak.

A. O. 11-dik Aug. 1810.

Édes Kedves Jó Barátom!

Két rendbeli Leveledre egyszerre felelek. Igazságod van, nem kell zúgolódni. Levius fit patientia quidquid corrigere est nefas. Szády egykor az Isteni gondviselés ellen morgolódva, miért imádlak, úgy mond, mindenható, ha mesztelen lábbal jártatz, a' midőn a' tégedet tagadó és engemet elnyomó sach a' magos és fényes Bagdádi palotában bíboros zsámolyokon és divánokon nyújtogatja ambrával ítatott paputsokhan nyugvó lábait? A' mint így szöll, íme az ablakjának által irányában építetett Moschének ajtóján ki indul sántikálva szeme láttára egy mankókon nehezen haladó ember, a' kinek lábai se valának, és a' ki szinte azt köszönte ama Moschében a' mindenek Urának, hogy legalább a' tzombjait hagyta meg nékie. Nem a' sachal, hanem a' mankóssal fogom magam' ezután egybe hasonlítani, úgy mond Szády.

Egy húron pendülünk, Barátom; ez az esztendő szerentsétlen reánk nézve, és mivel érzékenyebbek vagyunk másoknál, még szerentsétlenebbnek látszik. Nékem alkalmasint használt a' Bártfai ferdés,

és ivás, és ha jobb idők jártak volna, még jobb hasznát vettem volna. Feleségem is jobban van, de nem egészen, Virginia pedig tökéletesen ki gyógyult; de most vissza jövet Aureliusnak kezd baja lenni; nem tudom mi lesz belőle. Bártfán a' társaság és a' gondmenekedés térszen leg többet, azután a' gözének bé szivása. Sok Magyar van ott ez idén, Lengyelek is vannak elegenden, és valamint már most fogyni kezdenek a' Magyarok, úgy szaporodnak a' Lengyelek. Nehezen fér együvé ez a' két szomszéd Nemzet, úgy láttam, hogy ők a' Zánoki tsapást el nem felejtették, és méltán. Nem volt azonban senki is közzülök, a' kinek társaságát vagy a' mulatságra nézve vagy más tekintetben méltó lett volna keresni. De valának némelly igen kellemetes, kedveltető és tettetős Lengyel Aszszonyok, mellyek merő aszszonyiságban és bájokban mint egy lebegtenek; még a' lehetetek is méz ragadós volt. Egy igen rendes és elmés Özvegy, Báró Bánfiné született Gróf Petki Kisaszszony Erdélyből, nagyon tettett mind a' Lengyeleknek, mind a' Magyaroknak. Ott vala Báró Vay Miklós is, minden tekintetben jeles feleségével eggyütt, 's az apjára ütött Borbélyné; a' gyönyörűségesen tekintető Bek Pálné, Keglevits Ágostonné, Gróf Károlyi hátra hagyott Özvegye, mulier Junonia, kiről a' tsintalan Ovidius azt mondaná:

Dura supercilio est, rigidas imitata Sabinas,
Velle, sed ex alto dissimulare, puta.

A' humano capiti Irójának az írása nem szép. Köszönöm barátságodat, van már egy meg lehető író, a' mint ezen Levélből láthatod. Kézinek örvendek, jobb ezer forint, ha papirosban van is, semminél. Valahányszor a' nagy érdem elő segéllésére kiss adakozást szemlélek, mindenkor eszembe jut, a' mit írtam valahol:

Szükséges most a' pénz a' Koltok számára,
Nem ez el zárt magyar Litteratúrára.

Be kár, hogy annyi adóságom van, és annyit kell a' magam házárol gondoskodnom!

Ugyan hogy lehet, Kedves Barátom, valamelly Századnak (akár mellyik legyen is) a' világosodását hántorgatni, midőn még itt 's amott azon törik az emberek fejeiket, hogy tsuda vagy természetes orvoslás vala é az ördögnek ki üzése a' nehéz nyavalyásból? Nem tudom, melly Philosophus azon fárasztotta sokaig eszét, hogy valyon

miért szalad az embertől a farkas, ha valaki egy szál szalmát le figyegtett és maga után vonogat előtte? Végére ki sült, hogy nem a szalmás, hanem a fegyveres embertől szalad a farkas. Nints valóban világosodott Század, hanem van némely Századokban egy néhány nép, a' mellynél a' tizedik vagy huszadik része a' lakosoknak nem egészen babonás, és a' mellynél ennek a' tizedik vagy huszadik résznek kémélleni és tsalogatni kell a' többi kilentz vagy tizenkilentz részt. A' Német Theologusoknak azon módját (melly a' Német Nemzetnek hátralévőségét elegendőképpen mutattya), a' melly által t. i. a' positiva vallást nem úgy mint egy political hasznos, hihető és vigasztaló hypothezist, hanem mint egy valóságos dolgot tekinteni kéntelenítettnek és azért ezen positiva vallást nagy mesterséggel és mesterkedéssel a' természeti vallásra által olvasztani igyekeznek. Ezen módot, úgy itélek, jó volna a' Magyar intézeteknek igazításában és a' mostani környül-állásokhoz való alkalmaztatásában el fogadni és követni. A' Sz.-Írás és a' Corpus Juris olyan két könyv, a' melyből mindent lehet ki hozni, azzal a' külömbséggel, hogy a' felengebb lélek és képzetek lehelnek a' Sz.-Írásban, és ez az oka, hogy a' nagy Loke sajnálá vénségében, hogy elébb nem kezdett a' Sz.-Írásnak olvasásához. Az Alkorán, a' Biblia, a Vedan etc. etc. mind ezen egyenlő tekintetben érdemlik meg az olvasást; én fiatal koromban még a' Chinaiak szent könyveit is, a' mennyire esmeretesek Európában, olvastam, és meg valloim, hogy noha sok Poësis van mind ezekben; de én még se adnám tsak a' Psichéről való Alegoriát, és mesét is, a' Görög Mythológiából, valamenyi Szent Írásokért az egész világon. A' Görög Mythológiát a' Görög nép költeményesége, a' többi theo- és Mythológiákat pedig a' papok szerzették, azért van amabba annyi élet, elméség, képzelődés, mozgatóság, érzékenység, változandóság, és olly kevés systhema, azért leg szebb és örök képe az a' természetnek, azért bájollya az a' leg szebb és elevenebb elméket. Találkoznak ugyan benne is parasztságok és babonák, de sokkal kevesebb mértékben, és többnyire úgy fel ékesítve, hogy tűrhetőkké válnak. Sokszor gondolkodtam, hogy valyon mi az oka, hogy úgy tetszik a' régi Görögök' bő 's tenyésztes vallások, és hogy nem tettzik annyira a' Keresztén vallás, akár hogy magasztallja is azt a' szép 's tüzes képzelésű Chateaubriand? és én azt nem tulajdonítom másnak, hanem annak főképpen, hogy a' mi vallásunkban az Istentől tettek embert, a' Görögökében pedig az emberekből Isteneket. Jupiter, Apolló teli vannak emberi indulatokkal, Krisztus Urunk tele Istennikkel, és ez az

oka, hogy az emberek közt és az emberi társaságban könnyebb volt követni Júpitert, mint Krisztus Urunkat, és hogy kevesebb ellenkezés vala a' régieknél a' vallás és társaságos élet között, mint nálunk. A régiek vallása emelte és fejtette az emberek tehetségét, a' Keresztyén vallás ha igazán practice Keresztyének tudnánk lenni, azt fojtogatná, és tapodná; azonban a' Keresztyén vallás, melly theoretice morálisabb, nagyobb és számosabb, mint közönséges, mint külön fogott tökélyeket nem nemzet a' világra, valamint a' Görögök' vagy Rómaik' vallások. 'Tsak a' leg tudatlanabb és leg butább emberek és a' leg homályosabb időnek be következése által lett azon gyönyörű vallásnak el töröltetése lehetséges. De hova szárnyalok, és merre viszi lelkem szelelete repülő ideáimat? Egyik gyengeségeim közt az, hogy ha néki erednek, úgy úzik egy mást, mint a' madarak, midőn a' bagolynak támadnak.

Roszúl emlékezel, vagy rosszúl hallottad, Barátom, hogy a' Déák felfül írást fogadta el a' Vármegye, hiszem én is jelen valék, és esküdhetem reája, hogy a' magyar fogadtatott el. Ez alatt megint cabala fekszik.

Hála legyen az Istennek, hogy egy egy magyar napló mind a' két magyar hazában születik a' világra, ennél egy egy kedvesebb hírt nem közölhetnél volna velem, kivált a' mostani időkben, midőn a' tudós publicumnak nagy része majd hogy nem olvas egyebet naplóknál. A' Magyarok Istene segítse Döbrentei Gábor, Horváth István és Vitkovits Mihály Urakat, és ója őket idősb testvéreknek, a' hazai tudósításoknak kisedes lelkétől. Legyenek józan ész és a' jó ízlés *Kultúrjai*, ne a' szavakat, ha a' dolgokat hajhazzák írásikban; tudgyák a' jót a' rosszúl, a' meg lehetőst a' felségestől különböztetni, quam distent aera lupinis; ne rágalmazzanak senkit, de ne is ditsérjenek hijába valóságokat; ha majd munkákat rostálnak, ne vegyék mindenben például a' Jénai Litteratúra újságot, ne legyenek unalmasan hoszasak. Pásztori, a' kiről te annyit tartasz, és a' ki sok tekintetekben meg érdemlette ítéletedet, azt mondá, hogy egy tökéletes egybe vonás (Extractus) mindenkor remek munka. Nem azt akarom én tudni, hogy mit ítél a' naplós valamelly munkáról, hanem hogy miben áll az a' munka, kivált ne keresenek hibákat; nints könnyebb, mint gazt találni; tsak akkor valóságos a' hiba, mikor minden fürkészés nélkül reá akad a' naplós; ne hitesse el magával ökeme, hogy az olvasóra nézve kell ki kurkázni a' hibákat, az Íróra nézve pedig elég egy kettőt emlegetni. Nem kell a' szegény botlót sárral el borí-

tani, legyenek elmések, *ridiculum acri fortius ac melius magnas plerumque secat res*, de legyenek egyszersmind türelmesek is; látasson ki a' jó szív elmések közt, tsiklandoznak néha, tsipjenek is, nem bánom, ha szükség; de soha se döfjenek, szúrjanak, vágjanak, ne gondolyák azt, hogy tsak nekik vagyon jó izlések, és eszek, és tudományok; semmi munkának a' világon nem kell akarni regulázni a' publicum ítéletét, azok a' kik a' Litteratúrát művelik, egy közönséges társaságot formálnak, mellynek leg főbb törvénye az egyenlőség, és a' mellyben se despotát, se rabot nem lehet el szenvedni. Tsak a' Rómaiknál *litteratus* vala a' rab, mert betűt sütöttek reá. A' Litteratura közönséges társaságában nem lehet más despotismust meg esmerni annál, a' mely az elmének tehetségén és felsőségén fundálódik. Nints egy egy neme a' Litteraturának, a' melly jobb és szebb nevelést és több mértékleteséget meg tudományt kíványon, mint ez, a' melly a' ki jött munkáknak valamelly gyűjteménybe való bé vétele vagy rostálása körül forgolódik; de azért nem kell mindentől félni és szüntelen reszketni, mint a' nyírfa levél. Kultsár Úr még az önön maga árnyékától is rettegett, de azért félt a' világoságtól is; ő olyan finyás volt, mint a' kiss matska. Ő a' maga és másnak ideáit úgy préselte ki mindenkor, még minek előtte a' nyomtató sajtó alá jönének, hogy ez alatt tsak tsupa lőre gyűjtőthetett. Élni fogok barátságoddal, és küldök majd némellyeket általad Döbrentének, minekutánna egynehány ki jött darabjait által fogom tekinteni. Ha eddig hozzád írt Leveleimből ne talántán némellyeket bé akarnál iktatadni valamelly naplóba, nem bánom.

Igaz, hogy mulatom néha magamat Tacitus fordításával. Rousseau jobban tudott talán frantziául mint én magyarul; de én talán jobban értek Deákul mint ő. Maga mondgya, hogy nem igen jártas ebben a' nyelvben, és látzik is. Minekutána már egy néhány könyvet fordított volna, azt mondgya, hogy félbe szakasztja munkáját; mivel az, a' ki Tacitus után járt egy ideig, erőt kezd kapni és kedvet egyszersmind, hogy önön maga után haladgyon, én pedig ellenkezőt tapasztalok, féltékenyebben kapaszkodik az ember az önön magától tsinált úton, minekutánna olyan jeles vezető után eredett, — semmiféle fordítás közt se tetszik úgy ki a' Deák nyelv takarékos volta és a' Magyarinak húzomossága. Én ugyan igyekezem nyelvünknek ezen pazérló voltát a' mennyire tsak crúszak nélkül lehet, szűkebb, de erősebb határok közzé szorítani, észre vévén azt, hogy a' Deák nyelv, melly olly szabad és formálatos mint a' miénk, tsak Tacitus pennája

alatt lön olyan hathatós. Nagy tökélye az a' Déák nyelvnek, hogy mint Cicero, mint Tacitus stýlusával lehetett abban egy forma tökéletességgel írni. A' nagy Íróknak önön lelkisége formál minden stílust valamely nyelven. Voltér a' Frantzia nyelvet egy kényes koldusnak hívja, és még is melly nagy különbség p. o. Bossuet és Montesquieu stílusa között. Valamint az ortzák és a' testek, úgy különböznek a' ruházatok: valamint a' lelkek és gondolatok, úgy azok ki nyilatkoztatásának módgyai: ha nem uralkodna a' módi a' ruhában és a' gondolkozás módgyában, több eredetiség találkozna mint a' testek mint a' lelkek öltözetében. Azt kellene a' szerzőknek tselekedni, a' mit a' szép, okos, fiatal menyetskék tselekszenek, tsak azon módikat követik, a' mellyek testi állásokhoz és ábrázattyokhoz illenek, és azokban, a' mellyek a' módin kívül, vagy túl vannak, szinte azt mívelik. A' természeti ösztön eszközzi mint a' választást, mint a' követést, mint önönségeket.

Valamint Te el húlve olvastad a' Lipsiai Újság toldalékjában hogy én Tacítust fordítom, szintúgy el hültem én is, a' midőn a' Jenaiában tavaly Poetai érdemünknek védlését Rumi Úrtól olvsnám: ő, a' mint tudod, tavaly vagy másod éve egy német Almanakot ada ki Magyar Országban, a' mellyet a' Múzsáknak széntelt. Te, a' ki soha se vóltál ezeknek mostoha fia, kiss magyar versezetedet, mellyet a' búsuló atyai szív szült és a' melly hozzám vala intézve, feleletemmel együtt, a' nélkül hogy tudtam vólna előre valamit felőle, megküldödted nékie, ő pedig mind a' két darabot itatós és selejtes Almanakjába szúrta. Ki kelvén egy Német fondorló az egész Almanak ellen, szokás szerint a' benné találtató verseket is mind kéméletlenül le gyalázta. Ámbátor nem érdemes se versezetünk, se a' kérdésben lévő Almanak, se pedig annak taglaltatása (Recensiója), hogy eránta tsak egy szót is veszejtsen el valaki, fel boszontatván mindazonáltal Rumi Úr a' Német turkáló illetlen ki csapásitól, neki esik a' gyalázónak, és íme egy zsombik körül a' béka viadal, a' mellyben P'oetai érdemünkről a' kurutyolók közt baj-vívás támad. Társaságban el szalasztatott kiss fattyainkról azok veszőznek, a' kiket én leg alább keresztatyáknak meg nem hívtam. Hiszem tökéletessen, hogy szerentsétlenek azon Magyar versek, a' mellyek egy Magyar Országban költ német Almanakba oda tévednek: de se Te, se én nem vagyunk azért szerentsétlenek, mivel útvesztett kiss szüleményeinket külső kezek nem ápolgatják. Legyen hát békével Rumi Úr, és miattunk ne boszongodgyon. Mi pedig vigyázunk jobban ezután szét futosó zabgyermkeinkre,

ne hogy a' kiss német és Déák tsapongók közzé egyeledvén, noha magok talán ártatlanok, azoknak disztelenségek miatt; társaságokban ők is virgáztassanak.

Mitsoda tartozás (relatio), mitsoda csatlás (nexus) vagyon a' Feudalismus és a' magyar nyelv közt? Ez előttem igen magos. Annyit tudok, hogy az egész hazában senki se fogna úgy örülni a' Feudalismus fel bontásán, mint az egész gyökeres magyar parasztság; mert ennek a' politicai egyenlőség hemzseg minden ereiben. Berzevitz Gergely Úr derék és tudományos ember, de sok dolgokat csak a' könyvekből esmér, a' Cultúrája német, és így sythematicus ugyan, és rendessen gondolkodó, de nem psychologus, és azért leg-szorossabban öszve kötött ideái közt is olykor olykor hézakot kell találni. Sokat leveleztem és levelezek én ezen emberséges Úri emberrel, valóban nagy kár, hogy a' hazai nyelv és a' vallás politica tekintete dolgában olly kantsalok az ideái; mindent el követtem, a' mint számos hozzá írt Leveleim bizonyítták, hogy ezen dolgokban a' valóságos néző pontra helyheztessem, de vagy tehetetlenségem, vagy néző eszközöknek [!] természete úgy hozta magával, hogy semmi képen nem boldogulhattam. De bezeg gyökeres ember ám mind azokban, a' mellyek a' politicai gazdaságot illetik, már ezekben ugyan ember a' talpán. Ezekben is sokat leveleztünk életemben; most is Praesesse vagyok Sáros Vármegyében egy Deputációnak, mellynek (leg közelebbről az éjszaki Kereskedésünkről írt munkája feletti) véleményét a' publicumnak elébe kell terjeszteni. Jókat, szépeket akar, de se mink, se országló székünk nem ért még meg ezekre, hihető, hogy rövid idő múlva a' szükség fogja végbe vinni, a' mit a' józan ész nem eszközölhetett.

Hallottad, reménytem, hogyan qualificálta magát Szepes Vármegye arra, ut per Decreta regatur, én ugyan nem vagyok egészen ellensége ezen módnak, midőn t. i. a' Nemzet igaz szükségéhez képest elegendőképpen felvilágosodott a' Kormány-Szék, — mert szemnek kell vezetni a' szűkölködő vakságot, de hol van szem a' mi országló-székünkben? Ime a' Szepesi Históriát illető acták. Kérlek, írasd le magadnak, és küld vissza. Közlök még veled két más Documentumat is: az egyik a' Bankó czeduláknak el fogadását illeti a' törvényes végre hajtásokban; a' másik Pest Vármegyének férfias és gyökeres, a' Bétsi Béke kötés után való Repraesentációja. Ezt a' két darabot meg tarthatod. Jövő Levelemben meg küldöm neked Kolbielszky Úr a' jövedelmezést illető munkáját, mellyet Eö Felsége

parantsolattjából Minister Onodel Finantzialis pátense ellen készített; ez ugyan indúlatos, de remek munka. Minekutánna már ki jött volna a' pátens, meg hagyódott Kolbielszkinék, hogy azt taglalja, és véleményét rólla senkivel mással, ha tsupán magával Eő Felségével közöllye; azonban a' hívságos Szerző, kéz írását el szélyezté, és azért, minekutánna 6000 ftot vett volna jutalomúl, árestomba záratata.

Nem köszönhetem neked eleget azon kéz írást, melyet velem közlettél. Svartner és Schedius arany piksiseket kaptak; de a' mit te küldöttél, az éppen ellenkezője a' Pandora piksisének, mert ki vévén a' reménységet, mind azon roszakat foglalja magában, a' mellyek régtől fogva vannak el rejtve és el zárva a' hazánknak kárára.

Sajnálom Ipádat; nem volt közönséges ember; engemet szeretett, és Kassán Directorom lévén, minden pedantizmus nélkül, sok jó 's hasznos tanításokat ada; úgy szerettem mint Atyámat. Igaz e, hogy annyi kárára szolgált néki Chemiája, mint másoknak hasznára? A' szomorúan szép Levelet által adom magam Jekelfalusinak. Én Ipádnak ezt írnám sirjára:

Még a' nap sűgár is meg szólalt szavára,
 Nagy gonddal, nagy észszel, annyi pénz költéssel
 A' Természet titkát mindenkor vi'gálta;
 Köztünk, némellyeknek akada nyomára;
 A' mit nem fejthetett határozott érzéssel,
 Azt ott kell keresni; 's eddig meg találta.

Azt a' mit a' Pálya írásról írsz, tud meg, kérlek, bizonyossan, hogy igaz e?; ha igaz, jó hasznát veheti a' haza ezen fertelmes Dátumnak.

Pest hát és nem Buda hazánknak fő városa Horváth István szerint? Bár tsak szebb vidéke volna Pestnek, szeretném ezt e' történeti értekezést által futni. Olvastam Csereihez botsátott Epistoládat; szebb az, a' melyet nékem írtál, a' mellyre még tartozom felelettel, és a' melly bizonyossan meg fog érkezeni. Grófnédnak kezeit tsókolom; az epének úttyait kell tisztítani a' sárgaságban, nem kell ezt a' nyavalyát el hatalmaztatni, az Európai Aszszonyoknak fejéreknek kell lenni. Te is jobban gondoskodgy oldalodról, reménylem, hogy non haeret lateri lethalis arundo. Nem vagy te szarvas, nem Dycamusra, hanem jobb testvérekre és kegyesebb anyára volna szükséged!

A' Bibliothecámat rendbe szedem még ez idén, számot tart-hatz reá, hogy könyveimnek Lajstromát még újj esztendő előtt meg kapod; soha semmit se felejték én el, a' mi tégedet tekint, remény-lem, hogy el fog érkezni az a' boldog idő is, melyben ezt neked hathatóssabban meg mutathassam. Szeresd egy keveset.

igazán tisztelő és szerető hív Barátodat,
Jóskát mpr.

Jövő levelemet Szent Mihályról kapod, a' hová holnap után indúlok.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1820.

Vida László — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vida László szíves tiszteletet.

Életemnek legfőbb örömei közé számolom azt, hogy hozzád botsájtott leveleimre betses Feleletedet nyerhettem. - Akár minemű legyen is azon tettem, melyet meg ditsérni méltóztattál, és a' mellyel Édes Hazám' szeretetének oltárán tsekély tehetségemhöz képpst áldozni kívántam, hidd el hogy annak fő ditsősége (szabad legyen nyilván szóllanom) mindenkor a Te helyben hagyásod Lészen. —

Az 1788 és 1789 Esztendők, a midőn édes nemzetünk, és nyelvünk, a dühös üldöző ellenséges és irigy viszontagságoknak szélvésztes tengerén tsak nem végső hajó törést szenvedtek, éppen akkor az Isteni gondvise-lés ugy intézte ügyünket, hogy Nemzeti Iróink mint egy titkos szent tűztől illetve, egyszerre nyúltak tollaikhoz, és buzgó hazafi töreke-déssel mint egy újra alkodták a már enyészetre siető édes Magyar nyelvet, melly tulajdon maga országában olly nagy ideig a leg gyá-szossabb számkivetésben senyvedett. — — —

Óh te! Te voltál Nagy Lélek ezek közt a Ditső Hazafiak közt Az, a kit az én szívem már akkor is Vezérnek, és Gyámolítóknak ösmért.

Még gyenge voltam akkor, még nem metélte szakállamat a kés, midőn Nagy Nevednek, akár nyilván, akár el rejtett nevezete alatt költ munkáknak édes olvasása és az ott találtató számtalan szívre ható ki fejezések közt szíves könnyeket hullattam.

Nem a munkáidnak, nem is az abban foglalt gyönyörködtető tárgyaknak folytak könnyeim, hanem az azokat alkotó Nagy Kazinczy Ferencznek, mely Ditső Névvel igen is tüzes és erejében lévő elmém mindenkor egygyütt képzelte a fedhetetlen igaz hív és tántoríthatatlan Hazai szeretetét. [!]

Meg szerettelek attúl fogva, szeretlek azólta, és ezen hív szeretetemben csak a gyászos halál vethet véget.

Büszkélkedik benne szívem, hogy Te nemes Lelkű Férfiú, a kit nem csak a két Magyar Haza, hanem a külföldi híres Gesznerek és — többen mások bámulva tisztelnék, nem tartottál engemet méltatlannak barátságodra.

Sajnálom Nagy lelkű Ipadnak el holtában történt kárvallásodat; ő neked (azt irod) húszon hat eszt. oltá barátod sőt atyád, vezetőd, oktatód, mestered, 's hivatalbéli előljáród volt. Néked? — — — Oh nagy lélek volt tehát ő, nyugodgyanak békével az Ő Ditső hamvai!!! emberi sorsunknak, 's mulandóságunknak díjja a Halál, — — igaz fájdalominknak orvossa az idő. Néked nints mit szólnak többet erről — — — Ilyen fájdalomid közt még is barátságossan el fogadtad leveletem. Engedd ezért szíves köszönetemet.

— — — Tiszta szívvel érzem betses Barátságodnak Érdemét. Oh tarts meg kérlek abban öröké. Vedd ezen Leveletem saját értelmében. Hidd el, hogy sem a hízelkedésnek, sem más részre hajló bal indulatoknak motskátúl meg nints fertőztetve, mert még holtom után is szégyenlenék azok közé számlaltatni, kiknek szavaik, és írásaik ékessen hangzanak, szíveik pedig ellenkező indulattúl duzzadoznak.

Most Nagy Lélek csak azt kérem tőled, hogy hatalmas tanátsoddal, írásoddal, fogd pártját gyenge és tsirájában lévő Játékszini alkotmányunknak. Nagyra törekedünk ugyan mi gyenge erővel, meg sértenélek ha annak tzélljárul csak egy szót is írnék, de nem sértelek ha azt mondom, hogy a sok, irigy áskálódó kétszin ellenségek, kik még ujságokban is ki kelnek ellenünk, felettébb meg zavarodnak és el gyengülnek ha észre veszik, hogy Te valamint mindenkor, úgy most is pártfogónk vagy.

Élly szerentséssen Nemes lelkű Barátom, a te jobb vagy bal sorsod valamint eddig tudtodon kívül, úgy ezután is tudtoddal, közös lesz vélem. Élly szerentséssen mondom, lellyed a kedves tiedben mind Férfi, mind Atyai örömedet, ezek a barátságoknak édes kebelében minden örömek között leg nagyobbak. — — Méltóztassál

engemet állandó barátságodra, szeress, és ne felejts engem, akkor tetézt az én boldogságom. Törtéyen, 12a Aug. 1810.

Addig is, még ohajtott tiszteletedre lehetünk a mi kedves Szemerénkel, Tégedet 14 nappal előre tudósítani el nem mulattyuk, ezen tudósításunk mentül előbb meg lesz.

[Eredetije a Szemeretár II. kötetében.]

1821.

Kazinczy -- Cserey Farkasnak.

Ujhely, Aug. 13d. 1810.

Édes barátom!

En két nap óta itt vagyok. Ranieri [!] Herczeget várom itt sokakkal másokkal. Ungvárból jó hozzánk, minekutána Máramarost 's Galiciát megjárta. Már tegnapelőtt vártuk, 's csak holnap délután fog köztünk lenni. — Tudod e Te, hogy ezt a' Herczeget nem Rajner-nek hanem Ranieri-nek hívják? A' Herczeg Pisában született, 's annak a' Városnak e vagy tartománynak, illy nevű szentje van; 's Leopold Császár ezt a' fiját ennek nevére hagyta, annak emlékeztetere hogy a' gyermek ott született, így kereszteltetni.

Udvari Consiliarius Szirmay Antal Úr, ezen V[árme]gyének egyik érdemes tagja, úgy beszéli, hogy egy Bécsből érkezett levélből, mely a' Szatmar Vármegyei Fő Ispánnak volt írva, ezeket olvasta:

1.) A' Francia Császárné teherben van, és ezt az örvendetes hírt Bécsbe Berthier hozza-meg; ki Metternich kövünkkel együtt jó oda.

2.) A' mi Palatinusunk a' maga 1796 óta viselt méltóságát leteszi, 's helyébe az Udvar Ranieri Herczeget állítja Locumtenensnek, vagy ha Diaetánk tartatik, Palatinusnak választatja.

3.) A' Párisi veszedelem (a' Schwarzenberg Herczeg bálja) mesterséges és akart gyűlés volt. Josephina [!] Császár vétetett gyanúba. En azt hiszem, hogy nem ötet hanem azokat kell gyanúba venni, a' kik a' Höllemaschint készítették.

4.) Az Angol véletlenül megjelent Koppenhága mellett és az egész Királyi házat elfogta 's Angliába vitette. Nem

elég mocskot ejte magán az a' Ministerium azzal, hogy három esztendő előtt Koppenhágát a' Nemzetek jusiai ellen öszve-lövöldöztette: új gyalázzal fertéztette-meg magát, 's most egygy oly király személyére is reá tette kezét, a' ki disze volt az emberiségnek. — Igazak e ezek a' hírek vagy oly haszontalan csevegés, mint a' millyekben elég módunk volt belé csömlörölni, az idő megmutatja.

Eddig vetted Epistolámat. Nyugtalanul várom mint vetted és mit mondanak barátid, kikkel azt közleni fogtad. Én azt olvastam néhány barátimnak, 's pirulva mondanám-el még Neked is, mit ítélték. Javallások annyiival kedvesebb, mivel egyik maga is Poeta; pedig versnek becsét csak versírónak kellene megszabni. Bár csak nyomtatva látnám. Ha kiadod, kérlek változtassd-meg az utolsó paragraphusban az itt következő sort, és írássd-bé az én orthographiámmal:

Ölölje Barcsaink itt is kedveseit,
'S Bajtayt 's M — — — — —
— — — — — (a' mint tudnillik ott következik.)

Igy szerencsésen elkerülöm a' nála m szónak kétszeri előfordulását.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Feleségem gyógyúl veszedelmes sárgaságából, 's többé nem reszketek életéért. Ajánlom magamat becses barátságodba.

Nem lévén itt pecsétnyomóm, ne akadj fel rajta, hogy levelem idegen pecséttel van lepecsételve.

Kivül: 1

Császári Királyi Kamarás és Major

Méltóságos

Cserey Farkas Úrnak

Debreczen, Somlyó,

Kolozsvár.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1 A levél zárlatán ép piros pecsét.

1822.

Kis Imre — Kazinczynak.

Tekintetes Ur!

Valósággal sajnálom, hogy a' Aug. 7dikén költ Levelét 17dikére hozta el a' Posta Debretzenbe, a mikor már Könyváros Kis István Ur elment volt Debretzenből. Mert más képpen szivessen vittem volna végbe az ott kívánt Dolgot. — Én vele az előtt beszéltem és azt mondotta, hogy Dajkából már egynehány arkus kinyomtatódott. — Az Austriai Annalisokat egynehány Esztendő óta én is járatom, és sok gyönyörüséget éreztettem már vellem; mert csak jól esik az embernek, mikor a' Recensiókba olyan emberekre talál véletlenül, a kik éppen úgy gondolkodnak valamiről — mint Ő, és ezen eszméletlen Barátokkal nagyon jól eltölti az időt. — De hát az Ujj Holmi második Tsomóját láthatjuk e recenseálva? mint az elsőt.

Volt Professor Sipos Ur itt menvénn keresztül, egy Tiszt Társával a Pataki Collegium' mostani Physices Professorával megkeresett, és említette hogy a' Ttes Urtól való Butsú Levél Írására annyi Ideje, mint kívánta, Patakon nem lévén, az új lakó Helyéről fogja azt elküldeni.

Csokonaynak az Anyja ezelőtt egynehány Héttel megholt.

Itt most a Collegiumból Akademiát, Universitást fűrnának, faragnának, majd megválnak mi leszsz rólla?

Én pedig érdemlett Tisztelettel vagyok
Debretzenben 1810 Eszt. Aug. 17dik.

a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja

Kiss Imre.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1823.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különös bizodalomú drága Úram!

Azok felől, mellyeket reám bízni méltóztatott, tudakozódtam.
A' szent Házasság meg van; a' Copulatio az elmúlt szombat

reggel, és így 18a Aug. megesett a' Várbeli Templomban; hová a' Gróf Professor Rozgonyi által vezetett. Nyoszolyó Asszony volt Professor Rozgonyiné; mások is voltak jelenn valami Vilesek Fami-liából valók. A' Lakodalom *kávé-ivásból* állott, *et, hic peracta est fabula, plaudite!* Köpönyeget, a' mennyire tudhatom, nem tserélt: mindenektől azt hallom, hogy a' *pápisztás esküvés formáját* nem mondotta el néki a' Pap. Most hirtelen csak ezeknek mehettem végére: máskor többet.

Professor Szombathy Úrral közlöttem a' Recensiót — igen szívesen tiszteli a' Tek. Urat, 's köszöni eránta való jó hajlandóságát — Ugy hiszem, hogy Levelet is írt volna; de beteg. Az *Ónodi Conventiculum Historiáját*, és a' Horváth István Úr Munkáját tőle által vévén, küldöm. Ebbe belé néztem sietve: de, az Orthographiáján majd megpukkadtam nevettemben sok helyekre nézve, meg pag. 48. a' Szemere Copiázott Levéljén. Ugyan hogy tudnak illy hitványsá-gokat a' Publicum nyakába szuszakolni magyar szók neve alatt, akarám írni *szavak*, mint Horváth Úr írja, *főlebbi* kifejezéssel pag. 49. — nem csak itt pedig, hanem egy néhány *heleiben*, és épenséggel így pl. 42. — Más helyen többet p. 42.

Sajnálom, hogy most csinosabban és hosszabban nem írhatok; de sem műszerem jó, sem időm nincsen — az elmaradtakat máskor.

A' Nagyságos Asszonyt feleségem velem együtt szívesen tiszteli. Én pedig szokott tisztelettel vagyok S. Patakon 22dik Augus-tus, 1810.

A Tekintetes Adsector Úrnak

alázatos kész szolgája
Nagy Ferencz.

U. i. A' Recensiót máskor küldi vissza Professor Szombathy Úr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1824.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolozsvárt 25dik August. 1810.

Nagy Becsü kedves Barátom!

Fogad el leg forróbb köszönetemet dicső szép epistoláért, melyre kevés vagyok. Tegnap vívém revisiora a Püspökhöz, két

exemplarba, az általad küldetbe t: i: és a meljet tisztába nyomtatás alá irattam, meg mondanék Nékic kívánságot, cö tehát előttem nagyon (fenn szóval¹) azonnal el olvasta, és az Imprimaturt tüstént mind két exemplárra fel írta, a mint láthatod a kívánságodra itt vissza küldöt exemplarba. Dicsérte, magasztalta Munkádot, és azt jegyzé meg, kevesen fogják Kolosvárt meg érteni, mert itt se becsüllői, se értői a fentebbi litteraturának nincsenek. És ez fájdalom! Barátom, igaz, nagyon igaz. Epistoládot Cserey Miklós nevezetű igen kedves Atyámfia kérte ki, hogy ki nyomtathassa. Ezen Atyámfia valóságos successora a szegény Wesselényinek, eö szól hozzá hasonló tüzzel Diaetánkon, gyönyörű és ékesen szólló orátor, tántorithatatlanul hív az Igassághoz és egy szóval eö csinál Diaetankon leg több jót és szépet, kevésj vagyok reá, hogy nevemet viseli. — Lipsiai portékáim meg érkezvén, birom köre metszet képedet és most foglaltatom is gyűrűbe; a munka igen szép és jól is vagy találva, egy Barátom, a ki légedet személjesen nem ismér, csak rézre metszet képedről, miheljt látta, mindjárt reád ismért. — Gondold el, a Döbrönteí versei és a Magyar Museumról való anonce, még mind a Censurán hever, e valóba nagyon keserit engemet, az iljen schlendrian censort szerelném káplár páleza alá adni, had tanulna jó rendet. Sophied hogy létérül kérlek tudósítsd hiv tisztelődet,

Cserey mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1825.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Aug. 26. 1810.

Édes barátom!

Tegnap vevém April. 8dikán költ leveledet. És így két elvesztett leveleid közzül már csak az egyike van hátra. Ha az is illy szép mint ez, — melly vesztesség, hogy meg nem kaptam! Mondom neked, minden leveled felér egy dallal.

Verseidnek kiadásokat nem merem reményleni, hogy hamar megláthassuk. Daykamat Martiusban vette Kis István, és még sines nyomtatva egy ív is. Azt írja minap, hogy a' Papok ellenkeznek

¹ Kazinczy F. jegyzése.

kiadásával, holott a' Versekre én magam megnyertem az Imprimáturt ez előtt egy pár esztendővel, 's a' Censúrának csak a' Praefatiót és a' Toldalékot kelle általadnia. A' ki megszokott hazudni, észre sem veszi mikor hazud.

Biographiádat, lelkednek érését, talentomaidnak kifakadásokat ígéréd ezen levélben. — Melly igen óhajtom, hogy azt bírhassem! Az effélékben a' mértéken túl vitt szerénység (modestia) nagyobb, károsbb véték mint a' kevélykedés, mert erre reá lehet esmérni minden nyomon, amannak titkolódásait a' Delphii Isten sem találhatja-ki.

Pesti barátim, igen is, valóban igen is, engem *imádnak*. Szántszándékkal tartom-meg kifejezésedet. — Én túl vagyok azon, hogy a' tömjén nékem kedves csiklandást csináljon, sőt *pirít*, mindég pirít. De

Nagyitva látni a' mások érdemét
A' tévedésnek egyik szép neme.

A' ki mást csudál, ha Istene el nem hagyja, felfül fogja haladni a' Csudáltat. Ez az az ok a' melly miatt én azt fiatal emberekben elnézem, sőt igyekszem elnyerni.

Az a' fa, a' melly eránt tudakolódol, az a' catia. Így is határ nélkül szeretlek. Ha nem volt volna már szükséged a' kérdést *tenni*, még inkább szerettelek volna. Ültess egyet a' jövő téiben (Január. 16dikán) vagy ez ősszel (Novemb. 11-d.) 's nevezd az *én* fámnak. Az utolsó házasságomnak 6dikszor előforduló innepe, az első 27dike annak az estvének, a' melly oda vezetett a' hol az a' fa terem. Szegény Ipam akkor estve nyomta ott reám az első csókot, és az a' nagy ember, a' ki a' Diaetákon és most a' Septemvirátuson első ember.

Raniéri Ercz Herczeg August. 14-d. jött Újhelybe Gróf Inzaghi (olv. Intzági) Károly 's Gróf Eszterházy Mihály Kamarás 's Consil. Bek Pál és egy Jaschke nevű Bécsi Rajzoló társaságában. Hűsz couvertre terítetett a' Vice Ispánunk Consil. Horváth László. Én ebéd előtt megtudtam ki legyen Jaschke, 's mellette fogtam helyet, mind azért, hogy legyen a' ki ötet mulattathassa, mind hogy tőle tanuljak. Örvendett, hogy e' földön olyanra akadt, a' ki a' Mesterséget annyiban mennyiben érti 's Johnt és Kiningert ismeri, a' Belvederből egynehány cópiát, 's Kreutzingernek egy festését bírja; én pedig annak örvendettem, hogy benne egy szeretetre méltó embert,

találtam, és tőle nem keveset tanulhattam. Beszélli, hogy Denon, kit Napoleon Aegyptusba is elvitt a' Mesterség maradványainak látására, magyarázására, 's rajzolásaira, előkérte a' Belveder Directorától Füger Úrtól az előtők eldugdosott darabokat, 's a' mire a' francziáknak szükségek volt, elvitte. Elvitte a' gerenda vastagságú fára tett festést is. Híjába protestált Füger, hogy vétek elvagdálni. Bizza reánk az Úr, felele Denon. 'S a' festés oldalán penicillus hegye-nyi metszést tétetett, azután keresztül vagdaltatta ennek nyomán a' fát. Kipakkolva Párisban, a' hézagokat ahhoz értő kéz kipótlotta, 's olyan a' kép mint volt. Így hordta által a' Római Diadálmas Graeciából a' falra festett darabokat. Vas abroncsba szorította először a' képet, azután elfürészeltette a' téglát, mellynek vakolásán a' festés volt. A' Bibliotheca Mstumait 's becsesebb Codexeit is elpakkolták volt a' Bécsi Conservátorok. Eltagadták hogy nem tudják, melly ládában van a' Codex. Denon elvitette a' ládákat mind, 's Párisban kiszedték a' mi kellett. Nékünk vissza kelle hozatni a' többbit.

Beszéllé Jaschke, hogy Munkácsen egy Bankóczedulák miatt raboskodó Festő a' vas kemencze rosdájával 's seprőjének öszverégesált vesszejével a' falra négy religiosus képet feste, mellyek esudálást érdemelnek az eszközök alkalmatlan volta mellett. Mondtam neki, hogy August. 25dike oltá 1800- -1801-nek 28dik Júniusáig én azon lyukban laktam, és ha rajtam állott volna, el fogtam volna hozni a' legkissebb Madonnát (Mária és kis Jézus). Szegény embernek olly kevés világossága volt, ott közel 2 ölnyire lévén egy kis, régi üveg, vas drót és vas rúdák által elsetétült ablaka által, hogy valóban esudálni lehet ügyességét.

Ezek miatt a' Herczegnek, kitől 7dik ültem, alig hallám szavát. Jaschke 30 Magyar Országi Costümöt és nem tudom mennyi vidéket feste. Patakon a' Collegiumot és a' várat kapta-le hirtelen. Ezeket rézbe fogja kiadni illuminált darabokban.

Én nem lelem végét leveleimnek midőn hozzád írok, te pedig rövid vagy. Világos mellyikünk szereti inkább a' másikat. Én ezen felül gyakrabban is írok. Vetted-e Csereihez írt Episztolámat? Mit mondasz reá? Igaz a' mit írok. De minden dolognak vannak különböző oldalai; mondhatnék én magam is arra holmit. -- Csókolom hitvesed kezeit 's magadat s gyermekeidet.

Engem a' harmadnap hideg lél és sárgaságban vagyok. Ezen felül hacret lateri laethalis arundo. Hólyagvonót kell viselnem oldalom jobb bordáján minapi tüdő gyulladásom miatt. Feleségem már jobban van 's sárgaságából gyógyúl.

Felbontám levelemet, hogy elődbe adjam, miért tévedt el, miért bújdosott ez a' leveled. Adresze így volt: Székes Fejérvár, Pest, Újhely. Írd ezután mindég így: Pest, S. A. Újhely, Széphalom, in Comit. Zempl., 's el nem téved.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1826.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Aug. 26d. 1810.

Érdemes barátom! Nyolcz egymásra gyűlt levél között (mert engemet a' harmadnapos hideg lél, sárgaság vett-elő, és hólyag vonó flastromot hordottam e' napokban jobb bordáimon, melyek alatt tüdőm Jul. 2dikán gyúladást szenvedett vala) az Uré az, a' melyre legelőbb felelek, pedig ezeknek számokban vagyon a Virágé is, 's Vidáé is. — Csókolom a' betegeskedésem hírére *megdöbbsent* kedves Grófné kezét és gyermekeit, 's Lajosnak azt ízenem hogy tegnap, az ő neve napján, róla is emlékeztem. Az vala az a' nap hat esztendő előtt (1804), a' melyben én Sophiet legelőször piritottam-meg, magam elsápadva, azzal a' kéréssel, ha akar e enyém lenni. — Örvendek hogy valaha Göthe Andrásfalván van. Annyira nem magamon akarék én az által hogy ezt a' nálam *superf[luum]* exemplárt (mert még ez jött, én nem győzvén várni érkezését, más uton azt vettem meg, mely ezt szükségtelenné tette nálam) a' mi kedves Grófnénkra toltam, könnyíteni, hogy még az olta is minden olly barátimmál, kiknek erszények ezt a' megvételt bírja, azt tanácslom, hogy Göthét hozassák-meg. Az Urat arra kérem, hogy tanítványával és ennek grátziai testvéreivel éreztesse, mennyivel több Göthe mint a' Kotzebüek egész nagy serege, 's az ő Egmondja, Clavigója, Testvérei, Halászlánya, — annyival inkább pedig a' nagy darabok Iphigenie, Eugenie (Natürl[iche] Tochter), Tassó mennyivel érnek többet azoknál a' semmire való mázolásoknál, melyek a' mi theatrumainkon, (németül és magyarul) olly igen csudáltatnak. Egy szóval: Göthét én egyedül azért küldém

Andrásfalvára, mert ott az igaz izlést óhajtottam terjeszteni. — Lajos, az *Úr vezérlése alatt* Egmondnak és a' Schiller Don Carlósnak olvasásaiból, az izlésen kívül egyebet is tanulhat. A' Propylaeen-ek azért nem vették fel ezen gyűjteményben, mert azok nem Kunstwerkek, hanem csak didacticusok, 's nem is mind a' Göthe munkái. Hogy a' Schwarze Mann a' Göthéé legyen, nem tudtam. Azt nem is ismerem. — Az Urnak magának azt javaslanám, hogy el ne síklassa szemét *Achillesen*; mert azt imádva kell bámulni.

Én e' napokban Ujhelyben öszve akadtam Kovachich Urral, kit a' Palatinus utaztat az Országban, hogy a' Museumnak holmi kincseket gyűjtsön, vegyen; de kívált hogy az Archivumokat tekintse végig, hogy a' mit ezekben a' Banderiumok homályos czikkelyének felvilágosíthatására találhatna, kiíratassa. Ez az érdemes ember nékem hűsz, sőt több esztendő óta tisztelt szeretett barátom. Udv. Cons. Szirmai Antal Úr megszözlita, hogy Kovachichot vigyem el Patakra. Tegnap reggel bemenék tehát Újhelybe 's Patakra által vittem, Prof. Szombatial a' B[iblio]thecába vezetém, ebédet Prof. Rozgonyinál ettünk; azután hozzá vezettem Nagy Ferenczet, ki eránt Kovachichnak eggy, felesége halálát tisztelő Ódaért háladatos kötelességei voltak; annakutána megjáránk a' Pápista templomot és a' Várat, 's éjtszakára én haza jöttem, ötlet Ujhelyben lévén. Ő holnap indul Szepes felé. — Ez a' halhatatlan ember (300 nagyobb 's kisebb kötet manuscriptuma van — **tulajdon kezeivel írott!**) a' Széchényi B[iblio]thekájában még eléggé győzi a' munkát 's lelke eleven. Bár csak Nestori időt élhetne! Az ő lelkében olly láng lobog mint a' mienkben 's a' Czinkeében mikor az Úr előtt meg-nedvesedtek szemei. 'S hogy is lehetne másképen, egész éltét a' Nemzet történeteinek szentelvén?

Beszölte mit monda egykor neki Széchényi, arról lévén szó, hogy ő Müller Jakab Ferdinándot és nem Kovachichot, (azt, a' kitől Széchényi azt a' gondolatot kapta, hogy illy Museumot állítson) tette Bibliothecariusnak: Miller hat sich bei den inlaendischen u. Auslaendischen Gelehrten in Achtung zu setzen gewusst, und er ist bei Hof gut angesehen. Ez vala a' Széchényi szava 's oka. Mennyire és miért kedves az udvarnál, tudjuk: de hogy sem a' bel sem a' külföldön nem vont figyelmet magára, azt mutatják írásainak kegyetlen vagdalásokkal tett recensióji és csak az a' kis Antierifica is, a' melyet én az általam Pataknak adott régi Mappa ideje felől való öszvekapásunkban ellene írtam a' Hazai Tudósítások 1807ben vagy 08ban.

A' kinek aranygyapjas pántlika fityeg a' nyakán, és a' ki valaha Pászthornak barátja volt, kit most rettegve pirulva vallana barátjának, a' kit Born, noha néki (Széchényinek) 25,000 fval adósa volt, Testamenti Executornak neveze, kit ő (Széchényi) most szégyel említeni, mert az Udvar a' kömivességet eltiltotta, — az ilyen ember ezeket a' mostani gyengeségeit jóvá hozhatná az által, hogy visszaemlékezvén azon idejére, a' mellyekben a' fény nélkül való érdemet becsülni tudta, Kovachichot a' Kovachich modulusával mérje, nem azzal a' mivel Kovachichot a' Pest és Buda Pflastertreterjei szokták. Was? es ist halt a Gelehrter! ezt mondják ezek. Én pedig, ha az én nyakamon figyelnie az a' gyapjú, én Kovachichchal kevélykedve jelenék-meg in publico, tudván hogy az én gyapjúságosságom felől 50 eszt. mulva is kevesen fognak valamit tudni, de Kovachichot mind addig tisztelettel fogja említeni a' Magyar, míg *Magyar* lesz. — Ezt a' tisztelt szeretett férfinak mondtam tegnap; noha vigasztalásaimra nincs szüksége, mert ő a' rongyos ezüstsínórból font övecske mellett is érzi a' maga igaz érdemét. Szerénysége 's lelke szép volta felől imhol Johannes von Müllernek a' bizonyossága, mellyet hogy az Úr, édes barátom, az *Erdélyi Museum*ban (nem a' Daciaiban, mert ez antiquariusi Journált fogna jelenteni) felvegyen, nagyon kérem. Megérdemli azt mind Kovachich mind az a' mi itt pag. 7. lin 3- -10. mondatik, és a' mellyet az Úr is sirva fog olvasni, mint én olvastam. NB. a' titulus a' Journálban ez lehetne:

Westphaliai Minister 's Tudománybeli General-Director Johannes von Müller Úrnak levele Berlini könyváros és Tudós Nicolai Urhoz.

Jó az effélet tudatni, hogy lássa a' mi nemzetünk, hogy bennünket csak az Austriai és köztünk lakó német tart barbarusnak.

Szemerének hallgatása engem is kinez. Kifakadok az Urral: minek az olly barát, a' kihez szöll az ember, 's úgy tesz mintha nem hallaná, 's arra emlékeztet bennünket a' mit gyermekkorunkban hallottunk: inanis questio tollitur silentio. — De valljuk-meg, hogy a' nem felelésnek sok okai lehetnek, a' mellyeket az a' ki általa megbántva vagyon, meg sem álmodhat. Így kinez engem most Horvát és Vitkovics is. De épen így kinezott egyszer, 's eggy későn érkező Pakét láttatta velem hogy ők feleltek, 's bővebben mint reméltem is. Azért barátink ellen ne ítéljünk hamar és hévvel, csak a *rosszak* azok, a' kiket gyűlölni kell, a' kikre *nehézteni* szabad.

Minden fertály esztendőben 8 – 10. árkus lesz. — Ez valóban kevés, édes barátom! Ha nem *holnapos*, hanem *fertály esztendei* írássá csinálja az Úr a' Journált, úgy legalább adjon neki justum volument, 18 20 árkust. Ámbár kezdetnek elégnek látszhatnék a' kevés, én azt állítom, jobb volna mingyárt *sokat ígérőt* adni. Minden dolgaink merő próbák, próbácskák; már belé esőmörlöttem ezekbe a' próba és próbácska tételekbe.

«Igy igen is könnyű f—ni a' verseket.» — Ám, hagyja-ki az Úr. A' *firkálni* kevés itt. A' mi nem érdemel irgalmat, ne kímélges-sük. De tegye tehát az Úr, ha a' hely engedné. — Igy, igen is *ömlőve ömlhetnek* a' versek. — «Vulcánusnak ...-ta¹ volna.» Hogy ezen az Úr felakadhasson, nem hittem. De ha ez kemény talál lenni, a' minek ugyan én nem nézem, kívált ha az ember egy kevésbé játékosabban adja-elő: (Minekutána Venusnak etc. annyit áldozott, bátran áldozhatott volna harmadával férjének is). — ... Ezt is kihagyhatja az Úr, ha tetszik, 's tegye a' mit jelentett. A' harmadát elhagyhatta volna, (vagy a' mi szebben hangzik ha vele ritkábban élünk,) *elhagyható vala*.

A' Gráziákhoz írt Ódám első három sora Phaleucus vagy Hendecasyllabus sorok. Illyen ez Mathissonban.

Einsam		wandelt dein		Freund im	;	Frühlings		garten,
Mild vom		lieblichen		Zauber-		licht um		flossen,
Das durch		wankende		Blüthen-		zweige		zittert,
				Adela		ide!		

Valamikor az Úr valamelly versemet kiadni akarja, kérem előre adja híremül, mert meglehet hogy Variánst küldök. Igy Sonettóm első sora ezután így fog lenni:

Milliók | között | sincs eggy | kit a | fene...

Mert a' *milliók*-at jambusosan hangzó spondeus gyanánt kell olvasni tudni.

A Napoleonra írt *Elfolya két ezer év* darabomat én annál inkább szerettem minél későbbben olvasom. Elcintén nem szerettem így. Tűz van benne: a' tűz pedig jó portéka, mind versben mind nem versben. De eggy sorát így kell tenni:

Mint a' vén Bernhárd reng vala lábai alatt.

¹ Olvashatatlan szó, nyilván: «adta volna».

En Gotthárdot tettem volt, noha tudtam hogy Napoleon és serege Bernhárdon és nem Gotthárdon ment keresztül. De azt hittem hogy Gotthárd nagyobb mint Bernhárd, 's kész voltam a' *nagyítás* miatt a' *historiai factum* ellen szólni. Most látom a' Guide des Voyageurs en Europe par Mr. Reichard. Weimar 1805. Tom. 1. pag. CLXXV. hogy a' passage du St. Gotthard 6390, a' passage du petit Bernard 6750, a' du grand Bernard pedig 7530 Párizsi régi lábbal magasabban áll a' tengernél Tralles Úrnak mérése szerint; 's kérem az Urat hogy ezt a' darabomat az első füzetben felvenni méltóztassék, de ne másképen mint a' hogy a' Decsi M. Kurirjában 1810. Jul. vagy Augustusban megjelent, 's egy jegyzésben ott mondja-el mind azt a' mit veres plajbással itt megjegyeztem. A Correctiók ott ezek legyenek:

1.) Titulus: A' Nagyság és Szépség Diadalma.

2.) Achilleusz | nem Achilleusz.

3.) 'S ah! a' Spréai	csatáját,	Exclamatio post ah et non post csatáját Amazon.
'S ah! —————	Amazon,	

4.) Mint a' vén Barnhard *)¹

5.) Paean, ió Paean — | Pacán

6.) Kedvesem énnekem is | nem énnékem

Ezeket megváltoztatni, 's Gabrielle d'Estrees felől szólni, 's a' Bernhárdot illető jegyzéscmet ezen levelemből stylusba szedve felhordani el ne mulassa az Úr. — Ezt azért szeretném, mivel némelly félbüles erre a' bizony nem rossz darabra azt a' gáncsot tette, hogy az Idai versengés már *elnyűtt* história.

Felvehetné az Úr a' Sípós és Kézi verseiket is épen ezen Decsi leveléből. Cum correcturis sequentibus.

Kézi. pag. 1. versus 9. Coelicolas, quos bella

pag. 3. v. 18. volatu. | v. 24 Talem magnanim.

pag. 5. Sequana | v. 13. Conflentur, | non; |

versu penult. coeli de parle serena kein Comma.

Sípós verse ugyan a' Decsi levele szerint.

Miserabilis error *Comma* manus exclamationis nota

Tu, felix Austria nube *exlam. nota*

Adnuit ajenti | nem *annuit* és nem *jaenti*

manu *punctum* | novis *punctum*.

¹ Az eredetiben is csillag, de a jegyzet hiányzik, vagy a fentebbieket kell ide értenünk.

Éljen szerencsésen az Úr, igen kedves barátom! Azt merem hinni, hogy mind a' mellett hogy régóta betegeskedem 's egészségem egészen megbomlott, meg nem halok. De fogy az erőm ezen betegeskedések által, és a' mi fogy, vissza azon mértékben nem jó. Miért nem ifjodhatunk-meg. Akkor dőlünk ki, mikor valami jobbat csak kezdhethénk. Andrásfalva nekem olly kedves emlékezet, mint Széphalom az az Andrásfalviaknak, — 's ez az igaz mértéke a' szeretetnek. — Öleljük az Urat. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz.]

1827.

Kazinezy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 28ten August 1810.

Theurester Freund,

Ihr Brief vom 10ten Aug. liegt wohl über acht Tage in meinen Händen. Vergeben Sie mir, dass ich ihn so spät beantworte. Ich bin wieder kränklich; die Gelbsucht ging von Sophie auf mich über, ausser diesem abscheulichen Zustand habe ich auch noch das dreytägige Fieber, und was mehr als beydes ist, ich spüre in meiner Lunge ein Übel, welches die Folge [einer] Entzündung ist, an der ich in Jul. krank lag; wollte Gott, dass diess mir nicht die Hektik zuziehe. — Gerne will ich glauben dass Ihre Frau, mein theurer Freund, sich durch die unerwartete Theurung hat abschrecken lassen und bedauert aus dem abscheulichen Kessel von Schmölnitz in das friedliche Oedenburg gezogen zu seyn. Trösten Sie sie! Diese Theurung ist nun auch unser Loos; heute verkaufte man den Kübel Waitzen um 30 f. in Ujhely. Ein paar kordovanene ungarische Zischmen kosten hier und in Kaschau 30 fl. Theurer kann es auch in Oedenburg nicht seyn. Und welche Aussichten eröffnen sich Ihnen dort, die Sie in Schmölnitz nicht gehabt! Ich habe besonders wegen der Nähe von Wien Sie nach Oedenburg gewünscht. Sie sehen ein welche Vortheile diess Ihnen sogar in Rücksicht des Beutels gewährt.

Recht sehr freut es mich zu hören, dass unser Kis Sie so freundschaftlich bewillkommt hat. Von dem Adel seiner schönen Seele habe ich so etwas erwartet. — Bis jetzt werden Sie den liebenswürdigen und talentvollen Knaben, seinen Lajos, nicht bloss

dem Sehen nach kennen. Er und Aristipp Németh interessiren mich. Ich bitte Sie um die Güte, mir bald umständliche Nachrichten, ohne Übertreibung aber auch ohne Rückhalt, von beyden zu schicken. — Lajos hat Talente und hat schöne Fortschritte gemacht; ich habe eine nicht revidirte Übersetzung von zwey Oden von mir und von dem Hymenaeum (wenn ich es so nennen darf) des Napoléons, das ihm bekannt ist, in Händen, das mich in Erstaunen gesetzt hat. Nie habe ich geglaubt, dass ein Kind sie verstehen könne, und Lajos hat den Sinn nur in wenigen Örtern verfehlt. — Ich schicke ihm eine Epistel an Cserey, die eben müssig vor mir liegt; bitten Sie den Knaben, dass er sie für Sie übersetze, Ihnen aber nur dann präsentire, wenn der Vater seine Arbeit revidirt haben wird. Die Arbeit gehört zu denjenigen, bey denen ich froh bin sie mein nennen zu können. Alles Ding hat mehrere Seiten, so auch die Sache worüber ich dort spreche, und Sie könnten mir manches sagen, was auch ich mir sage. Aber Sie werden sich hinwieder auch das sagen können, was ich Ihnen sagen müsste. Republik hat nur unter *unverdorbenen, unverderblichen* Menschen Platz; unser heutiges Europa ist für diese grosse, herrliche Idee zu klein. Frankreich ist glücklich einen Napoléon zu haben; unter dem abscheulichen Pentarchat war es unglücklich und wäre untersunken. Hier würde Washington die Zügel gewiss auch ergriffen, die Krone sich gewiss auch aufgesetzt haben. Ochlocratie ist schrecklich. — Was Cserey über diese Epistel gesagt haben wird, weiss ich nicht. Nagy Ferencz hat ihr mehr als bloss Beyfall gegeben; und so zwei bessere Köpfe. Ich habe Cserey gebeten, sie bey dem Reichstage in Siebenbürgen drucken zu lassen. Gerne will ich für die ungarische Miszellen etwas schicken, doch jetzt fehlt [es] mir an Zeit und Kraft.

Bewegen Sie Hartleben, dass er mit diesem Journal fortfahre.

Ich schreibe Ihnen während das Gäste in meiner Nähe sind, und in ihrem fracas war ich alle Augenblicke gestört. Drücken Sie meinen Kuss dem Lajos und Aristipp und meiner Amelie auf. Kis und Sie umarme ich herzlich. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

1828.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Kedves barátom! Olvassd ezt az Episztolát. Az Erdélyi Püspök, ki Librorum Revisor is, reá írta az Imprimaturt, 's Cserey Miklós (ki most olyan Orator a' Kolosvári Dietán mint valaha Wesselényi volt) kinyomtattatta. A' Püspök ezt mondá Cserey Farkasnak: Kevesen fogják megérteni Kolosvárt, mert itt sem értője sem becsülője nincs a' femtebb literatúra műveinek. — Ugy van ez barátom, nálunk is. Vox clamantis in deserto! De egy két mag nem a' kösziklára esik, 's kész az aratás; mert itt egy mag ezeret ad vissza. Én szeretem ezeket az ideákat cursusba hozni, 's M. Theresziát, kit én kimondhatatlanul tisztetek, hirdetni, magasztalni. Ő szeretett bennünket. Egy barátomtól értem hogy a' Prussziai háború végével megköszönte a' V[árme]gyének a' mit tett. Felkerestetem azt a' parancsolatot, 's megtartom.

Én édes barátom, kértetek már egyszer, 's újra kérek, hogy a' szegény Spisicsnek valamelly subscriptióját vagy ha lehet tulajdon kezével írt levélét szerezzd-meg nekem. Engedd megújítnom kérésemet. Autographiai Gyűjteményt gyűjtök. Segíts úgy mint Cserey segített; küldj akármit, csak ne épen érdem nélkül való ember keze írása legyen. Az a' szerencsétlen Farkas András ki a' Pokolbeli utazást írta 's egyebeket firkált, minap 10 ft alamárnába került, mellyet tölem is mint másoktól haramia módra csikara ki. Legalább azt adta érte, hogy valami bolond versét Gyűjteményembe tehetem, a' hozzá hasonlók czikkelyében.

Az Ipam halálát az Ujságból fogtad olvasni. A' Hazai Tudósításokba azt én küldém-meg, Decsynek nem, noha én mind ezt mint [!] azt jártatom. Azonban Decsy is szóllott róla, 's talán a' Kultsár leveleiből vette a' hírt. Bár csak a' Viczay halálát is kihirdette volna, mellyet a' Kultsár leveleiben én tettem-fel. Szegény jó Ipam! melly tiszteletre méltó ember vala még most is, noha 1796 táján ért szerencsétlenségei 's az azoknál irtóztatóbb rettegtetések olly annyira félelmessé tövék, hogy a' ki akkor nem ismerte mikor a' *meg nem gyengített testben* szabadabb volt a' lélek, ezt a' szünetlen rettegést butaságnak nézte. Feljárt a' Gyűlésekre, és *nekem nagy bosszúságonra* olly feltétellel hogy száját soha meg nem nyitja. Kértem hogy tehát ne is jöjjön. De feljött még is. — A' Kalvinis-

tává lett bátyja 18. Aug. elveve egy Asszonyt Patakon. Vak, arenás, 68 esztendő és púpos hátú, 's egy hamis vérű asszonyt veve el. Qualis vita, finis ita.

En Júl. 2dikán rheumai nyillalásokkal [!] kaptam hideget, egy vomitorium a' rothasztó hidegtől megszabadita, de jobb oldalom bordái alatt fájdalmat éreztem, 's kísült hogy az antecessora a' tüdőgyulladásnak. Kigyógyultam ebből is, de tudom mindég érez fájdalmat. Azután sárgaság esett reám. Egész esztendőben betegeskedém. Látom hogy hívnak haza felé. Pedig még sokáig szeretnék élni mind házamnak mind hogy lássam mint végződik-el az a' dolog, melly oly sok esztendő olta mozgásban tartja Európát. Éljen szerencsésen.

A levél elején említett költemény mellékelve van a levélhez:

Csász. Kir. Kamarás és Major Nagy-Ajtai Cserey Farkas
barátomhoz, midőn *Autographiai Gyűjteményembe*
némelly nagy becsű leveleket küldé.

Széphalom, Júl. 1810.

Melly lángha hozza lelkem e' levél....

[stb. mint Kazinczy eredeti munkái között.]

JEGYZÉSEK.

13d. vers) Caesar, urává akarván tenni magát szabad hazájának, 's látván hogy segéd társakra, még pedig minél többekre, van szüksége, barátságába fogadta a' legútáltabbakat is. A' nagy, de félénk és e' miatt állhatatlan Cicero bizonyosan el fogott volna tántorodni a' Catók feléről, de átalott egy részen lenni a' minden vétkekkel megfertéztetett Clódiuszokkal.

17.) Timoleon sok izben kérte szeretett bátyját Timóphaneszt, hogy tenne-le vétkes szándékáról. Nem hasznaltak kérései. Mostan tehát meghittjeivel hozzá ment, 's ezekkel, míg maga a' testvéri hűség könyűjít sírt, mint törvény-tisztelő 's hazáját-szerető polgár, az uraságra-vágyót megölette.

19.) Harmódiosz és Arisztogiton Athenének elnyomóját, Piszistratuszt, az áldozat myrtuságaiba rejtven-el törjeiket, a' Panathenaeon nagy innepén megölték; 's neveiket a' dicső tettért egy ismeretes görög *Szkolion* (asztali-dal) magasztalja.

80.) Csereynek Ipa Gubernalis Consiliarius és Erdélyben fő Prov. Communissarius Gróf Haller Gábor Excell.; a' Sógora a' tavaly meghalálozott nagy Wesselényi.

87.) Barcsay Orczyt szokott enyelgéssel e' levelében is *kopasz Poetának* nevezi. Orczy nem pirúlt hajatlansága miatt, mint a' Clódiuszok erkölcesire nézve is érdemes társa; 's fedezőjét a' hideg holnapokon kívül csak ott tette-fel, a' hol a' nélkül meg nem jelenhetett.

91 -94.) József az Erdélyi Cancellariát a' Magyarral ekkor csatlá-összve. Két értett légyen Barcsay a' tót Socrates alatt, a' leveléből nem tudhatni. Úgy látszik a' Besztercze-Bányai születésű Tudóst.

121.) Cserey Lőrincznek korán halálában sokat veszte a' Haza. A' Referendárius neki gondos nevelést adott. Egyik érdeme az volt, hogy a' Külföldről sok könyveket küldé-bé a' Magyar földre, mellyek most, a' Kaprinaiéival és a' mellyeket a' tudós Referendárius maga szerzett, Krasznán tartattnak. Megholt a' nagy reményű Ifjú Coloniában, a' Rajna mellett, 1783. Sept. 27d.

128.) Czélzás Luthernek két keze-írására, melly az Episztola Írójának Gyűjteményében áll.

[Eredelje a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 251. sz.]

1829.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, 1ma Sept. 1810.

Barátom!

Leveleid, mellyek nékem olly sok szép örömöket szoktak hozni, mast többnyire szomorúságot hoznak, s félve nyitom meg azokat. — Mindenikben nyavalyádat 's Kedveseid nyavalyájit jelented. Vajha én azt néked meg tudnám mutatni, melly szíves részvétellel fájlalom szenvedéseket! Hidd el, nyugtalan leszek, míg örvendetesebb tudósítással meg nem vigasztalsz. Én olly kevés embert szeretek ezen a' világon, hogy én teveled igen sokat vesztenék.

Keresd fel, kérlek, nyavalyátok okát, 's tanuld ki, miben sértettetek meg a' szent természetet, 's engeszteld meg azt, hogy még Töletek meg ne fosztassunk. A' gazdagoknak többnyire a' dús asztal és a' heverés a' veszedelmek. Ezek a' természeti erők harmoniáját meg bontják: némelly erők igen munkálódtatnak, némellyek ellenben

igen is kevésbé gyakoroltatnak. E' szerint az ő munkájokban egy arányúság nem lévén, a' nedveket roszszúl elegyítik, mellyek ha egyszer a' kívántató rendes vegyülést el vesztik, meg romlanak. Nem ez é bajotok? Ha ez, éljetez, kérlek, mindenek felett az én együgyű praescriptiómmal, melly nem egyéb mint — diaeta és mozgás. — Grófnéd kertészkedjen, Te pedig lovagolj. Így nyavalyátok okát el hárítjátok, mellyet egyéberánt semmi orvossággal el nem háríthatok. A' hólyagvonónál hathatósabbnak gondolnám én az igen meleg izzasztó ferdőt. Ez nem csak a' bőr alját 's a' testnek némelly részeit tisztítja, hanem az egész testet; ez a' leg belsőbb edényeket fel forralja, és azokból fel olvasztó forrása által minden mérget 's nem rokon részeket elválaszt és ki hajt. Én ennek csudálatos hasznait tapasztaltam.

Epistoládat nem magasztalom. Ismèred te azt jobban mint én, de, hidd el, én is ismerem, szabadon megvallom, hogy literatúránkban még csak ezt és ennek testvéreit irigylem. Örülj, Barátom, ezen szép mívednek! Ez a' te képedet elevenebben festi, s tovább is fent tartja mint John' és Kíninger mester kezeik, — örülök én is! — Ezen szavakat: *Könyű, leghűbb*, nem igen szeretem; ezt pedig: *kéj*, nem értem. Mellyen karod, *betűjít* öntve, nyugvék. Tán jobb lenne: *betűjüd*?

Grófnéd képét küldöd. Esküszöm, barátodnak küldöd!! Úgy veszem én ezt mint szívedet, és azon szépségnek tisztelendő ereklýéjét, mellyet a' mulandóság kezeiből hálás szerelnéd kiragadni kívánt, és én is kívántam. Olvasni fogom annak vonásain örömidet, és érzeni.

Az *acatiút* nem értem. Kérdésekkel nem terhellek. Tudod te meddig, mit lehet és kell nékem látnom. Melly sok van még ezen a' világon, mellyet én nem tudok, pedig melly igen vágyódnám ebben mindent megtekénteni, minek előtte belőle ki költőzném!

Állapotodat is említéd. Utrumque nostrum incredibili modo consentit astrum! Szint úgy vagyok én az Atyámmal, pedig kívülem semmi gyermeke nincs. Én ötet nem vádolom, sőt azt vallom hogy ő tanult, okos és igen jó ember, 's minden hibája csak az volt, hogy engem nem ismért, és az én szilajságomat nem mérsékelni, hanem zabolázni akarta. Ebből harc lett és örökös idegenség. Az ő háza nékem Munkács volt, mellyet csakhamar el is hagytam, és anyai jószágomon magamat meg húztam. De a' harc az én lelkemet nem csüggesztette, hanem emelte 's érlelte. Csakhamar jobb

gazda lettem mint az Atyám; Somogyi Józsaomat ki váltván, többet kaptam rétben és szántóföldben ezer holdnál, 's ugy szintén egy igen szép szőlőt, melly hat s hét száz akó legjobb bort terem. Ezekhez tudván az én életem módjának nagy egyszerűségét, tehát én elég gazdag vagyok. Mind ezeken fellül pedig szerzettem magamnak egy olly kincset, melly mind ezeknél véghetetlenül többet ér — a' tudományokat és a' Te barátságodat; ugy hogy már most még csak az az egy bajom és hijánosságom, hogy az én Gunyhóm az én nagy Barátom kastélyjától olly meszsze földre esett! — — —
Élj szerencsésen!

Berzsenyi Dániel mpr.

Verseim régen Pesten vagynak. Írj, kérlek, Szemerének, hogy tegyen velek, a' mit tehet, hogy ismet Pestre ne kelljen mennem. Rochefoucauldodat most olvasgatom nagy gyönyörűséggel. Csapody consiliárius leve.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

1830.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Széphalom, Septemb. 3d. 1810.

Érdemes barátom!

Második leveled is, mint az első, eltölte tisztelettel Erántad. Világosan mutatja az, hogy Te is keseregsz azon a' min én kesereggek első ifjúságom olta, és hogy azt szoktad kérdeni, a' mit minden jónak illik:

— Mik vagyunk? 's miért?

És mik lehetnénk?

Nagy textus ez az elmélkedésre, 's a' kinek van feje elmélkedni, 's még inkább érzeni szíve, az minden erejét arra fordítja hogy használjon a' hogy' használhat. 'S a' kik ezen az úton ismernek egymásra, azoknak lehetetlen barátokká nem lenni. Te mind írsz, mind tehetségednek nagy részét a' köz jónak szenteled. Ha sokan tennék ezt, jóval előbb mehetnénk. Hátra maradunk, mert

* Ez a Csapody Gábor v. ispán. — Kazinczy F. jegyzete.

nem sokan teszik, és a' kik tesznek is valamit, miért tészik? azért e hogy használjanak vagy csak hogy ragyogást vonhassanak magokra? A' mi Istenségeink megvetik a' pulyák áldozatjaikat, 's csak a' tisztá kezekét szeretik. — —

Nem régiben Gulácsy Antal rokonomnak levelét vevém. Jelenti hogy áttalvette a' Színjászok igazgatását Debreczenben, 's theatrális darabokat kér tőlem. — Megírtam neki mit ítélek a' directiőről. Kőcsi musikáltatta őket Debreczenben, hogy tanulniok ne kellessék, 's nem jó, hanem csak tetsző darabokat játszatott. Arra kértem Gulácsit, hogy ne hizelkedjék a' tanulatlanok ízléseknek, 's csak jó darabokat játszattasson, és soha ne egyet is elébb míg a' dramai darabok Irójinak vagy Fordítójinak vétkeiktől az eljátszandó darabot a' mi Szemerénk a' grammaticalis vétkektől megüsztitandja. Továbbá hogy a' Színjászokat hozza tekintetbe a' Publicum előtt a' velek való társalkodás, ebédre invitálás etc. által: ellenben azt, a' ki magát úgy viseli, hogy elveszti a' Publicum becsülését, 's a' ki az eljátszott darabot derekasán meg nem tanulta, irgalom nélkül csapja-el. Lesz e foganatja tanácsomnak, nem tudom; de én más tanácsot nem adhattam. — A' mi kívánságát illeti, hogy néki theatr. darabokat küldjek, arra azt feleltem, hogy originalis darabjaim nincsenek, mert én egy jó theatr. darab írását csaknem olly nehéz munkának tartom mint a' millyen egy Epopéa; fordításaim pedig nem olyanok a' miket játszhassanak. — Göthének Sztélláját, Clavigóját, Testvéreit most dolgozom újra; még Feri és Bätelyjét 's Ilalászeányát fogom fordítani hogy egy tómust tehessenek: Emilia Galottim és Minna von Barnhelmem kész, de tudom, hogy az a' Magyar Publicumnak, melly a' sok dibdabságok által annyira el van szoktatva, hogy a' jó darabokat nem is izleli, nem volna kedves. — A' Kotzebue tetsző de nem classicus, sőt a' mennyiben ismerem, sokszor rossz darabjait én nem tartom érdemesnek [!] a' fordításra, sőt nem az olvasásra is. 'S ezeket, édes barátom, vedd leveledre tartozott válaszom gyanánt. — Nagy munkát vevél magadra. Swieten, a' Tudományok Minisztere, azt vallá az Ipamnak 1795 táján, hogy neki több dolgot ad a' Bécsi Theatrum igazgatása mint a' Tudományoké az egész Monarchiában. A' Theatralisták mindég veszednek magok között. Herculesi erő kell ezeket rendben tartani.

En Jul. olta mindég betegeskedem. Tüdőgyuladásomból kivergödtem, de haeret lateri lethalis arundo! Hólyagvonó flastromot kelle hordanom oldalamon, 's még sem szabadúltam-még minden fajda-

lomtól. Azután a' sárgaság 's hideglelés vett-elő. Ez kinzotta feleségemet is. Csak leányaim voltak egészségesek. Ennyi baj rendetlenségbe hozta dolgaimat 's e' két holnap alatt keveset csinálhattam. Aug. ban Vitkovicshez kezdtem egy Episztolát, de azon 60 versnél, melyet az első két nap írtam, tovább nem vihettem mind eddig. Júl. ban írtam egy Episztolát Csereyhez, és annak mását megküldém Horváthhoz. Szeretném ha Ti, kik Pesten vagytok, azt megolvastátok volna. Azt hittem hogy Horváth arra nékem válaszol, 's nem válaszolt. Sok a' dolga, hiszem, sőt tudom. De a' barátság lelet időt.

Szemerénket kérem hogy ezt az Episztolát Horváltól kérje el 's mutassa-meg Virágnak. Második kérésem az, hogy tudósítson, nyomtattatik e Dayka, sőt a' nyomtatott árkusokat adja által neked olly kéréssel, hogy Te azt tedd postára, hogy láthassam. Harmadik hogy tudósítson, hol az a pakét, melyet Kis Istvántól várok, — ruháimat általvette e Vitkovics a' Bécsi szabótól, — 's Eggenberger-nél nincs e valamim. Ezek helyett vegye az ide zárt Ossziáni darabot, melyet neki általam küld Döbrentei.

Ha nem jöhetsz, kérlek, add tudtomra; Biharba kellene men-nem, 's Miskolczra 's ki nem merek indulni hogy házamat üresen ne leld. Sürgessd, kérlek, Pesti barátimat hogy portékáimnak csinál-janak lábakat. Berzsényinek képe még is oda van, pedig tavasszal már kezekben vala. Soha ők engem még illy sokáig nem vára-koztattak.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Ajánlom magamat becses barátságodba.

tisztelő barátod

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 146. sz.]

1831.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Septb. 4d. 1810.

Kedves barátom!

Vendégeim lévén 's a' posta még ma indulván, kevés időm marad ezen levelem írására. És így engedd kéréseimet 's kérdéseimet igen röviden tennem.

1.) Mi történt Epistolámmal? Nyomtattatod e? Mit mondtak reá a' jobb fők?

2.) Mi igaz azon rémitő hirekben, melyek itt is szállonganak az Erdélyi só história felől?

3.) Légy rajta, hogy Erdélyben el nem költ Exemplárjaim — (mind Marmontelem mind a' Kis lakadalmi Epistolája) — Debreczenbe küldessenek Kis Imre salétromházi Inspektor Úr kezéhez, honnan vehessem.

4.) A' Bethlen Gábor képéből végy számomra 2 nyomtatványt, görgessd egy koncnyi papiros tekercsre, és ismét ugyan annyi papirost tekergess a' kép felibe 's pecsételd-le, úgy meg nem rontva vehetem. —

5.) Ha mi pénz gyűlt az Exemplárokért, azt pecsét alatt küldd Kiss Imre Úrhoz. — Nyugtalanul várom leveledet az Epistola eránt.

Elj szerencsésen.

Kivül: ¹

Cs. K. Kamarás és Majór Méltóságos Cserey Farkas Úrnak Debreczen,
Somlyó, *Kraszna vagy Kolozsvár.*

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1832.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos Idvezletét!

Engem egyik szomorúság után a másik ér. Alig enyhült áldott Anyámnak halálán eredt fájdalom, 's ime új mély bánat érte szívemet. Tudnillik Budán a Rátz Városban a' múlt szerdán * Tizenkét és egy óra között egy Bodnárnál tűz támadván, az egész Rátz Várost egyszerre lángba borította: sőt a Vizi Várost is a Duna részről egészen a Kaputzinusokig felgyújtotta, 's így közel ezer házat felprédált. — A Rátz templomot is a Plébániával együtt fel 's beégette, következőképen szegény János Ötsémnek, az ottani Plébánosnak mindene

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét.

* «Sept. 5dikén». — Kazinczy F. jegyzete.

oda égett úgy, hogy ő, Felesége, gyermeke, tselédje tsak a rajtavalóival menekedhettek meg. Ez a tsapás, Barátom, sok könnyeimbe került, melyeket ezen kedvelteimnek szerentsétlenségén, de még inkább mély szomorúságán való részvételem ontatott ki. — Kipótolhatatlan kárunk az, hogy boldogult atyánknak válogatott könyvekből álló könyvtára végképpen elégett — a sok rátz, Görög, Deák kéziratokkal együtt. Így járt kedves Virágunk is. — Századainak folytatása, 's több betses kézíratai hamuvá váltak. Ezen baltörténetből kiláthadd, hogy rendesen nem felelhetek soraidra. Engedgy meg, a jövő Postán kipótolom mind azt, a mit itten kihagytam. Azonban egy Odát Horátrbúl fordítva és Epigrammáimat küldöm kóstolónak. Kérlek légy olly részre nem hajló Birójok, a millyen a recenziókban és egyéb rostálásokban szokál lenni. Isten velünk.

Pesten 7ber 8ikán 1810.

Horvát, Szemere tsokolnak. Közültem velek a Terebesi Gyűlést. Jaburek Szabónak Bétsbe írni kellene, hadd tudósítna, hol tette le ruháidat. A Vásáron nem voltam Pesten. B. Laffert Vincze Fiscálisává lévén, sokáig oda jártam a Jöszágok összeírattásaiban.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

1833.

Kis János — Kazinczynak.

Soprony, Sept. 9dikén 1810.

Kedves Barátom!

Jul. 27dikén írt betses leveled' ide érkezése után való nap Pestre indúltam, mint követ a' Generalis Conventre. Mihelyt onnét megjöttem, Modorba vittem másnap Lajosomat. Még nints egy hete, hogy onnét haza értem, 's azolta is volt már rövidebb útam: ma pedig viszont Kőszegre indúlok egy pár óra mulva.

Pesten sem az elegyes Gyűléssel, sem a' Lutheránusokéval (Néked megvallhatom) épen nem voltam megelekedve. A' Gyűlés előtt való nap egynéhány Fő embereket meglátogatván, úgy tapasztaltam, hogy a' Convent felől és annak tárgyai felől tsak úgy beszéltek, mintha semmi közök sem lett volna hozzája. A' Gyűlésben pedig egyik 's másik olly hevesen kifakadott az előfordult dolgok cránt, mintha azok lettek volna eleitől fogva egész figyelmettségének tárgyai. Én előtttem ez megmagyarázhatatlan máskép, hanemha indúla-

tosság' szüleményének tartom. Szeretem, sőt óhajtom a' vallásbéli okos buzgóságot, de ha vak, szánom; ha lárva, útálom. A' vallásbéli buzgóság én előttem az igazság és Virtus' legtisztább szeretete: 's azt bánom 's kész volnék megsíratni, hogy ez olly ritkaság a' Főb-bek között. Az egész Gyűlésnek most is igen kevés haszna volt. Részünkről Balogh Péter Excellja sem lehetett jelen, a' ki legalább kellemetességet fogott volna néki adni.

A' Nagyoknak nagy része, a' mint látszik, valamint egyebet, úgy a' vallásbéli tanátskozást is csak mulatság gyanánt nézi.

Kultsár, Fejér, Horváth István, Szemere, Vitkovich és Sztrokay társaságokban egy délestart egész éjjeli tizenkét óráig igen kellemetesen töltöttem. Szemerét és Vitkovichot ekkor láttam először. Vajha az a' sz. tűz, melly most az említett Literátorokban, kivált az ifjabbakban ég, soha el ne aludnék! Melly díszére lehetnének 's lennének a' Magyar Helikonnak!

A' többek között egy időszaki írás' kiadásáról is sokat beszélgettünk. A' plánum cránt nagy részént megegyeztünk volna, de Kultsár vállalván magára a' redactiont, ezt a' rettenetes nevet akarja néki adni: *Lehel' kürtje*. A nevezeten denique nem tudtunk megegyezni. — Általában egy Magyar folyómunkát olly nehézségek környékezhettek, melyeket csak a' közönségesnél jóval nagyobb buzgóság és szorgalom győzhetnek-meg.

Vitkovichtól érttettem, hogy Horáztom' manuscriptuma, melynek sietve kell vala hozzád menni, Kiss Istvánnál hevert felbontva. Ő újra bepetséltette, úgy mondja, 's elküldötte Hozzád. Eddig talán már vetted. Igen nagy óhajlással várom észrevételeidet. A' munka már nyomtatatik; de minthogy a' nyomtatás itt Sopronyban lassan halad, hasznokat vehetem még, ha mostanában elérkeznek. Minden esetre simítom a' fordítást' a' mennyire lehet.

Fejér György azon panaszkodott, hogy ő Téged kimondhatatlanúl tisztel, itt is már több rendben Hozzád 's nem nyerheti válaszat. Megigérttem néki, hogy megkérdezem Tőled, ha neheztelsz-e reá. Én ő vele régolta, még 1791diktől fogva levelezek. Fejérvári káplán korábban esmerkedtem-meg vele, még pedig előttem elfelejt-hetetlen móddal, midőn a' boldogult Némethel az Országban szerte-szélllyel jártunk. Fejér engem több ízben lekötelezett, Göttingában létemben még egynéhány forintot is küldött, azolta is életem 's éleki szíveességével. Mint Literátor pedig, tsudálkozásra méltó szorgalmatossággal különbözteteti-meg magát, a' mint jól tudod.

Meggyógyulásodón nem csak én örültem mértéket nem esmérő örömmel; a' Pesti Tudósok is sokképen jelentették azon való örömket. Azt a' tiszteletet 's szeretetet, mellyel azok is erántad viseltetnek, le nem írhatom, 's lehetetlen volt szívbeli nagy gyönyörűség nélkül látnom. Sunt hic etiam sua proemia laudi! ezt gondolám magamban, 's ezen gondolatot önként nyomban követte eme másik: Semper honos nomenque Tuum laudesque manebunt. —

Azon könyörgésedre, hogy Nemzetünk és nyelvünk perennáljon, 's a' virágzásnak minden részeiben a' fő poltzra lépjen, én is egész szívemből Ament és ainski soit ilt kiáltok. Nem csak azért, mert különben egy sehol másutt nem találatható és szép nyelv veszne-el, hanem azért is, mivel akármelly nemzet is az itt alatt elérhető leg szebb boldogságban csak úgy részesülhet, ha anyai nyelve' segítségével formáltatik.

De mind a' mellett nem titkolhatom-el, hogy én is elenyészést kénteleníttem jövendőlni Nemzetünknek és nyelvünknek, mert az a' filosofusi lélek is, melly Europa' dolgait igazgatja, tsak a' maga hasznát nézi. Nem a' Socrates', nem a' Krisztus', hanem a' Helvetius' és a' Voltaire' filosofiájának lelke uralkodik. Vajha hazug jövendőlő lennénk!

Hogy Prof. Patay lármát tsinált, azt én éretlenségnek tulajdonítom. Talán még fiatal, 's fitogatni akarja tudományát; másképp nehéz általlátnom, mikép tudott olyat mit olyan helyen vitatni. Minden józan Veled tart; megelepszik azokat a' propositiokat rontani, a' mellyekre a' superstitió superstruálva van.

Azt kérded: mikép lehet inconsequentiákat systemákba szerkesztetni? 'S azt mondod: Ista meum superat tantum admiratio captum. Én még az inconsequentiák systemába szerkesztését sem tsudálok, mert az iskolai böltselkedés kezdetétől fogva mindennapi dolog. Ha mindennapi, nem tsudálni való, ha szintén nehéz is megmagyarázni.

La Rochefoucauld't én sem olvastam még. Prónay felett mondott beszédem még mind eddig sints kinyomtatva. Sokan sürgették nálam; némelylek a' Megboldogult' Attyafiai közzül azt gondolták, rajtam múlik a' kinyomtattatás. Most Pesten B. Prónay Sándor Úr mentette magát, hogy mind eddig nem lehetett, 's ígérte, hogy nem sokára ki lessz nyomtatva. Ennek az Urnak a' Végzések nemes szívet adtak; de különben tőle igen sokat megtagadtak — még a' valamivel sietni tudást is. Nagynak Rosos' felett mondott beszédét még nem láttam.

Lajosomat nehéz szívvel hagytam Modorban; jóllehet Martini a' Rector, és hajdani Győri tanítványom, egy minden tekintetben derék ember, kimondhatatlan örömmel fogadta 's mindenféle szolgálataját igérte. A' melly állítások Csereyhez intézett versedben vagynak, azok előttem is mind igazságok. De már vár a' szekér. Isten veled.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1834.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt, 9dik Sept. 1810.

Igen becses Barátom!

Oka hosszas halgatásodnak valóba meg foghatatlan dolog előttem és sok nyughatatlanító gondolatokra szolgáltat alkalmatosságot — Kérlek tehát, menes meg aggodásaimtól, és írj mentül előb. A kis Wesselényinek most foly itten examennye, az Anyja behozta őtet és az özvegy Bárá Dánielné Excell. házában tudományi próba tételt ad; ma dél előtt és dél után foljt ez — Speciment adott a Theologiából, Algebrából, Historiából, holnap folytattya a többit. Igen derekassint viselte magát, és a midőn egy felől meg felel a rólla való jó reménynek, derék Nevelőjének, Szabó uramnak is (a ki a gr. Teleki László fiait nevelte), becsületére válik. Csak gondold el, kedves Barátom, minő hitvány lélek van a mi embereinkbe, itt most Diaeta vagyon, és még is ezen examenre, noha az Anyja illendően a Statatok és Rende fő részeit meg hívta, még is igen kevés számmal jelentek meg. Leg többen a szász nemzet követtyei közül voltak, és ez nekik becsületekre válik és jele annak, hogy ők a Culturának barátjai. — Sainállom, hogy olj sorsra alacsonodott Nemzetem, melj szerint a Hazafi érdem iránt ilj hidegséggel viseltetik — Wesselényi, valóba nemes törekedéseiert, sőt nagy áldozataiért töllek ennél többet érdemlett volna — tudom én, hogy nemes fáradozásainak ösztöne nem annak kívánása volt, hogy rólla soha el ne feleltkezzenek, de az ilj cselekedetekről való el nem feleltkezés diszesen karakterisalvan egy Nemzetet, mindennek, a ki Nemzetét szereti, jól, igen jól esik aszt nagynak és Nemessen érzőnek tudni és látni. El aprósodot pulyákból ál ez az Erdélyi Nemzet és hid el, Barátom, úgy meg van az kicsinülve, hogy ha egy jó feleségnek szövetsége nem tartózkod

tatna, ide hagynám ökel. Ebből eléggé arányozhatod raizolattyokot. — Epistolád még nincs ki nyomtatva. — Annyira se mehettem, hogy Döbrenteinek az Erdélyi museumról szóló hirdetményit és a Losontzi jádszótársasághoz irt hirdetményét minden napi unszolásom után is ki tudgyam nyomtatni. Minden dolog nagyon kicsiny lábon át itten. Képed, melj igen jól van találva, már gyűrűbe van foglalva. Ez, Barátom, egy remek munka, és kevésj vagyok birtokára, hogy képedet viselhetem ujamon jeléül annak, hogy Te egészen szívembe lakozol. Küldöm W[esselényi] M[iklósnak] egy, az atyáimhoz mátkás korába irt, levelét — élj Boldogul és írj mentül előb hiv tisztelődnék.

Cs. mpr.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak p. Debreczen, S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1835.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Sept. 10d. 1810.

Kedves barátom!

Nem csudálkozom én, hogy az én Epistolámat, és mind azt, a' mi a' fenntebb Poezis nemére való, — (a' mint Ő Excellenziaja a' Püspökötök mondá) — Erdélyben becsülni sőt csak megérteni is igen kevés számú Olvasó tudja; úgy van az itt is. Németországban is úgy volt, mikor Klopstock megszólalt és a' Gottschéd nyírvize helyett elikbe Tokaji-borral teljes poharakat tett. A' lőrébe belé szeretett íz hadd lármázzék a' mint akar, hogy ez a' mi izlésünk nem *természetes*; tudjuk mi melly külömbség van a' lőre és a' Tokaji közt, 's nekik hagyjuk a' lórét. De keserves csakugyan, édes barátom, látni hogy, kevés fejeket kivévén, a' Nemzet Masszája elébb nem megyen. Az az Erdély különös Ország lehet, és nekem megmagyarázhatatlan. Ha Te 's Zsibó, 's Baresay 's Sipos forogtok előttem, akkor Erdélyt nagynak képzelem. De mikor osztán ollyast hallok valamit, mint a' mit azok beszélnek a' kik onnan kijönnek, akkor megint mind elvész előlem az a' szép képzelet. Azonban ne pirulj a' Te Erdélyedért; mondok én ollyat Neked misfelőlünk is.

Kovachich az ebnúlt holnapban Ujhelyben vala. A' Müller levelének exemplárjait és a' feleségének John által metszett képe nyomtatásait ajándékban osztogatta az Uraságok közt. Én mind a' kettőt elragadtatással vettem, 's Te, a' kinék a' Müller levelét már postára megküldém, érted miért *azt* elragadtatással. Azonban Ujhelyben az történt, hogy a' midőn Kovachich azt egy jó fejnek adná, az elvette ugyan, 's hallgatta a' mit Kovachich a' levél felől magyarázatképen előre, az az addig is míg megolvashatja cz, mondott, de alig hagyta abba K[ovachich] a' beszédet, 's ez az Úr hidegen le tette az asztalra 's ott felejtette; úgy hogy Udvari Consiliarius Szirmay Antal Úr kéntelen vala kérni Kovachichot, hogy ajándékait ne vesztessen olyanokra, a' kik azt becsülni nem tudják. Ennél többet Erdély se tenne! — De mi által kellene tehát azt a' mi lethargiába süllyedett és süllyesztett Nemzetünket electrizálni, mert az a' sok semmire való Román és theatrumi darab, melyet azoknak Irójik, Fordítójik, a' nyelv grammaticájának 's a' könyv csinálás mesterségének értése nélkül, mindég írnak és mindég egygyformán rosszul, — az jobb időket nem hoz reánk. Ifidd-el, fogatososbb eszköz erre nem volna mint a' Zeitschrift. Sokan nem olvasnak valódi munkákat, de apróságokat még is csak vesznek kezeikbe; 's erről osztán szó esik, egyik a' másikat vezeti, egyik a' másik mécsénél, gyertyájánál, szövétnekénél gyertyát gyújt, míg végre annyi világ gyújtatik, hogy az is lát valamit, a' ki gyertya nélkül maradt. Semmi nem volna pedig hasznosabb mint a' Recenziók, még pedig kiméletlen tónusban, ha nem vastagon is. A' Bécsi Annalisok' élességét némellyek kárhoztatják. Nem én; én azt nagyon szeretem. A' mi kedves Uralkodónk Monarchiájában felette sok a' himpellér Író; ezeknek korbács kell. Ne hidd, hogy úgy majd kevesen mernek írni 's elhallgat a' jobb Író is. Irni mindég fognak, mert az Isten kit kit elhítt valamire; lám a' Profétákat és Apostolokat keresztre feszítették, elfürészelték, nyúzták, és még is volt 's lesz Apostol. Vagy jól kell írni, vagy épen nem, mert a' rosszul írásból semmi haszon. Ezért szeretem én a' Bécsi Annalisok' borsolt pilluláját. Döbrentei retteg a' pillulák' osztogatásától. Tisztelem okait, 's recensioimban szeliden fogok szólni. De próbát teszek csakugyan a' legrosszabb Irónak illet adni, hogy jó 's rossz 's tudós és tudatlan érezze, hogy vagdalásaim érdemlett vagdalások voltak, 's hogy a' szörnyen rossz Író vagdaltatásain az is jajgasson a' ki megérdemlette ugyan hogy vagdaltassék, de kimélést kívánt tekintete.

Mélt. Cserey Miklós Úr felől úgy szóllasz, hogy lehetetlen ötöt forróan nem tisztelnem 's szeretnem. Hogyan lehetnék-e én annak barátsága nélkül, a' kiről ezt írod: Ezen atyámfija valóságos successora Wesselényinck; ő szóll hozzá hasonló tűzzel Diaetánkon. Gyönyörű és ékesen szólló Orátor. Tántoríthatatlanul hív az igazsághoz, 's ő csinál Diaetánkon legtöbb jót és szépet. — Nem csuda ha az illy férfi megérti Epistolámat 's azt kinyomtatattja; nem csuda ha Püspökötök, ki jó fej, tudós ember 's szerencsés Poéta, megérti 's sajnálva jövendőli hogy meg nem fog értettetni. Ne rettenjünk el, édes barátom; értik, nem értik, jó lesz belőle. Engedd festenem azt a' mi történni fog. — Egy pipázó szobába bejő valaki 's ezt mondja:

A. 'S itt ez a' bolond vers? Sokat nevettem rajta. 'S hát vers az ilyen is? Hiszen ilyen verset minden igazítások nélkül lehet írni. Nosza gyújtsunk pipát rajta.

B. Hogy hogy? hiszen azok jambusok: Quinariuskok és hol Catalecticuskok hol acatalecticuskok; azért hosszabb némely sora egy syllabával.

A. Én ahhoz nem tudok, de fülem nem érez semmi csiklandást; pedig a' melly vers azt nem ad, az nem is vers. De egyéb-eránt is, hiszen abban sem gondolat, sem semmi.

B. Én pedig azt is, érzést is leltem benne. 'S ha minden más érdem nélkül volna is, be szép annak a' nagy Asszonyinak az érdemei 's kegyessége emlékezetét megríszítve látni. Olvassuk csak együtt. 'S ekkor olvassák, 's A. tudakozza, mi volt az a' Brútusz és Caesar 's Clodiusz 's B. magyaráz, 's A. haza megyen, 's eszébe jut mit halla B.-től, 's elmélkedik, beszéli a' Brútuszt és Timoleont 's Harmodiuszt; 's vagy ő, vagy az, a' ki előtt ő beszélt, vágyást kap megolvasni Plutarchot; 's a' szikra íme lángot vete, 's a' mag aratást hoz. Ne fáradjunk el soha jót tenni, édes barátom; nem bánt az engem, hogy sok mag kösziklára esik; tudom én, hogy az az egy-néhány szem a' melly földre kapott, vissza adja a' munkát elébb utóbb.

Ő Excell.nak a' Püspöknek Imprimaturját Autographiai Gyűjteményembe bétévém. Kötelezz-le engem, édes barátom, új meg új darabokkal. Most a' Diaetán jelen van Népeteknek színe; mi könnyű kérésemet teljesítened!

Mélt. Kenderesy Mihály Úr bizonyosan azok közül való, kik

Epistolámat megértik. Megérti tudom az én Zsibói kis barátom is. Részeltesd, kérlek, mindezt mind azt az Exemplárookban. Nekem pedig küldj póstán vagy négyet haladék nélkül.

Rokonodat Mélt. Cserey Miklós Urat, szeretném közelebből ismerni. Tudósíts ideje felől? házasság e? atya e? hol lakik? Visel-e hivatalt? Kell-e neki a' mi czifra? vagy zsíros? 's a' Diactán tulajdon magát repraesentálja-e vagy Vármegyét? Nagy nyereség nekem ennek a' nagy Férjfinak ismeretsége.

Hogy képeimet gyűrűdben hordod, azon nagyon örvendek. Érzem az olly tiszteltetés becsét. Szerettem volna parancsolatodat teljesíteni az Opálok eránt hozzá. Te *tapasztaltat* melly drágák. Tettem próbákat; lehetetlen boldogulni. Engem, a' ki tudom, hogy 1786 előtt még nem tilalmaztatott ásások, melly olcsó volt az, ez még inkább rettent mint ha ezt nem tudnám. Neumányi egy követ illyet 30,000 n. tarta a' mi Udvarunknak 's a' Berlininek. —

Mi gyógyulunk: de egészségünk még mindég gyenge. Nekem kivált a' tudom rosszat ígér. — Éljen szerencsésen, kedves barátom. Feleségednek, Ipadnak tiszteletemet bémutassd. —

Szent Páli Úr kezébe adta-e már Leonardus Aretinust?

[Eredetije az erdélyi múzeumi-egylet könyvtárában.]

1836.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 11dik Sept. 1810.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Én egy hétre szabadságot kapván, tegnap haza érkeztem, és itt kaptam egy paketába három darab nállad lévő kéz írásaimat — nem mehettem jól végire, hogy jutot legyen ezen pakéta ide, csak annyit tudtak mondani: hogy az ide való Reformatus Rectorhoz eggy Sidó tette legyen le, akár hogy, kezembe vagyok, és örvendem, ha kedvedet nyerhettem vélek. — Én Barátom! most a legkedvetlenebb humorba vagyok. Tudod hogy kertészemet el üzték, és kertem körül most csak eggy ügyetlen, ostoba exkertész legény vagyok — most két holnapig itthon nem lévén, — tökéletes pusztulásra jutot kertem, oda van, el enyészet annyi esztendei fáradozásom, annyi kölcségem,

el veszet minden, a mibe örömöm volt, és a midőn csüggedhetetlen fáradozásim gyümölcsét meg érni reméltem, akkor el hervadot minden reményem. Te nemessen, és igazán érezni tudván, magad képzelheted, minő nagy keserűség ez nekem — az Anyám pedig örvend nékie — hogy planumát iljen szépen ki vihette, és törekedéseimet el enyészttette. Bizony sokra vittem vala kertemet, de mind ennek Barátom! már most csak eggj sivatag pusztja helj a maradványa és ennek örül az, a ki még csak azt az ártatlan örömet se engedte nekem, — örvendenek azok, a kik irigylve szemlélték, hogy az Isten törekedéseimet elésegíttette; ezen elé segítő Mennyei felségnek kegyelme most is vigasztaló erő reám nézve, és benne vetvén bizodalnomot, erősödöm nagyon el csüggedt keservembe. Az Isten mencesen meg minden halandót ilj szomorú sorstul. — Ohaitva várom, hogy Epistolad ki nyomtattassék, de arra Erdéljbe még sok idő kell, itt, Barátom a culturát illető dolgokba nagyon hátra vagyunk, nem megyek kiljeb, csak aszt mondom: hogy Magyarországon eggj városba több miveltség, és annak több eszközei vannak, mind egész Erdéljbe — Élj boldogul és meg ne szüny meg becsülhetetlen Barátságoddal meg szomorodot Barátodat vigasztalni, vagyok

Hív tisztelőd.

Kivül: ¹

SomlJORUL. Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen
S. A. Ujhelj. *Széphalom.*

Percepi 21. 7b. 810. ²

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1837.

Vida László — Kazinczynak.

Pest, Septemb. 18a. 1810.

Kedves és Nagy Erdemű Barátom!

Utóbbi leveled, mind a benne foglalt igazságokra nézve, mind irántam méltóztatott szivességedre tekintve, valamint állandó tiszte-

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

² Kazinczy F. jegyzése.

lettel töltött el Irántad, úgy könnyekkel tölté el szemcimet is ezen Nagy textuson való elmélkedésemben, melyet leveledben olvastam:

— mik vagyunk! 's miért?

És mik lehetnénk — —

Egy keserves, igaz szívből áradott sohajtás valamint kezdete, úgy vége vala e textus felett való fontossabb elmélkedésnek. — — —
A Te Orpheusodnak első részében a Báró Prónaynak Hozzád a Ribári Fördőből intézett levelében találok egy helyett oly vigasztalást melly minden ellenvetésem mellett is vigasztal, és mint egy tsuda erővel azt sugárolja nékem hogy — — még remélhetünk!! — —
A Természetnek Igaz Istene is naponként láttatik kegyessen felénk tekinteni. — — — a többit! — — Ha Tégedet láttak, — akkor.
— — —

A mi kedves Szemerénknek — — ez ő szava szerint való metamorphosissa okozza, hogy már most Néked mint bizonyost írom, nem elebb mint a jövő 8ber Holnapnak végén lehetek tiszteletedre és barátságos ölelésedre, és akkor is talán nem véle, hanem más barátunkal. — — Ő az Fiui engedelmességnek mint remeke Vay József Eő Nagyságával utazni indult, és nem tudom hová vagy meddig, — ohajtva várom vissza jövetelét, azomban ezen levelemet még is ő küldi meg néked, vagy talán Személyessen adgya kezédben, a több reá bizott dolgokat betses Leveledben, ő maga elbeszéli. Dajka még az ő utasítása szerint nints sajtó alatt. — — Horvát is nem kapta leveledet, és azért nem felelt reá. — — —

Utazz tehát szerentséssen Biharba, és ha arra esik utad Tisza Füred mellett Tisza Eörs Felé, minthogy azon jószágot én árendalom a Kassai Káptalantul, szállj be tsekély házamhoz és az Inspectorom Lehótzki Jób mindenekbe szolgálatodra lészen, ha én ott nem lennék, én már az 8ber utóllján tett parolámat megtartom, és vagy Vitkovitsal, vagy Virággal leszek tiszteletedre, ha Szemerénk addig elé nem jönne.

Élly szerentséssen Kedves Barátom, ajánlom magamat igen betses barátságodba

híven tisztelő barátod

Vida László mpr.

[Eredetije a Szemerétár II. kötetében.]

Az Eőrs A.
Kassai Káptalantul

1838.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Sept. 19. 1810.

Kedves Barátom!

Az Alvázcai feredőből Aug. 27dikén írt levelét az Úrnak utolsó póstával vettem. — Öröm nekem azt látni hogy az Úr egész tüzzel gondoskodik a' Muzeum kieresztéséről. Én holnap indulok Semlyénbe 's viszem magammal azt a' csomót, melyet ennek elősegállítására készítettem. Ott utat csinálok neki Mélt. Kenderesy Mihály Úrhoz, kitől az Úr venni fogja.

Hogy Buda elégett, eddig hallotta az Úr. — Virág volt első gondolatom a' mint a' hírt a' Gróf Vondernothné leveléből értém, ki épen Pesten volt midőn égett, 's levelét akkor írta midőn égett. Nem sok napok múlva Bárá Sennyeyvel valék Ujhelyben, ki onnan jöve, 's őtőle hallám hogy az a' sor épület is hamuvá lett, a' hol Virág lakék. Még is volt reményem, hogy munkái megmaradhattak. Talán, mondtam, kapta szekrényét, 's ment. --- Végre itt a' Vitkovics levele: elégett mind! mind! versei, századjai! 's minden birtoka! Az Úr megért ha mondom, és így tartalék nélkül mondom: száz fiatal segéllem veszteségét. Ez második áldozatom ez idén; ugyan ennyit adtam egy más tudós és segédemre szorult barátomnak. Minorennis embertől, ki ennyit szenvedett és *szenved*, ki 51 esztendősen korában csak 4 esztendősen gazda; ez ez idén, midőn Subsidiúmot, Coronationálét, Insurrectiókat kell fizetni 's az aratás nagyon megesalta, nem kevés. Isten tudja mire visznek az ilyenek: de tudom hogy ezt tenni szent kötelesség és öröm, és így teszem örömmel.

Sándor Istvánnak külföldi utazását nem ismerem. (Itt könyvet nem kapni, 's Pestről pedig haszontalan várok. Soha sem láttam olly hideg embereket mint a' mi Pesti barátink, kiknek restségek ellen az Úr is panaszkodik. Még Febr. ban le ment oda Daykám, reájok biztam a' nyomtatás sürgetését. Hiszi e az Úr hogy mindeddig vettem hírt, hogy hozzá fogtak e a' nyomtatáshoz? Egy sort sem. Pedig a' Dayka megjelenése kevesebbé interessálja e őket mint engemet? Én az illy non-chalant bánást nem értem. --- La Rochefoucauld-ot is tőlök várom. Esztendeje hogy árultatik. Nem láttam mind eddig. Meg vagyok ígérvé hogy ne boldoguljak semmi igyekezeteim-

ben.) — Visszatérek a' hosszú Parenthezis után Sándorra. Ismerem magát egyszeri látás után; ismerem 's bírom könyvházát és sokfé-
léjét. Ezek felől azt szoktam mondani hogy igen derék és felette
rossz munkák; 's ezt sok ember meg nem tudja, meg nem akarja
érteni. Seicht! seicht! superficialen beteg, de jókat mond; 's a' külső
tartományok 's helyek elmagyarosítása által nevetséges Újító. Örven-
deni fogok hogy az Úr ítéletét róla olvashatom. — (Mídőn 1808.
Októb. Bécsben nála voltam, azt a' megjegyzést tettem, hogy ő
épen olly mozduhatatlanul ült az egész vélem létel alatt mint én
mozongva; ő Orientalisnak látszott, én Olasznak. Úgy ült ott mintha
attól tartott volna hogy minden szavát, minden mozdulását lesném.
Félve szóllott, mérte minden szavát. Én szabadon, mintha régi,
mintha mindennapi barátommal voltam volna.) — Ő nemeslelkű
ember. Révaival, midőn Bécsben mulatott, hogy a' Cs. Bibliothecából
a' régi magyar Bibliát excerpálja, kiírja, és midőn ez csak a' misélés
taxájából élt, sok jót tett. — Munkájiban (Sok félek) sok jó van a'
philológiára 's régibb könyvek ismételére nézve, csak hogy a' mun-
kákat meg kell olvasni 's állításait rostálni.

Eddig Cserey *Miklós* kinyomtattatta azon Epistolámat, melyet
Jul-ban Farkashoz írtam. Farkas írja hogy azt Miklós *magának*
kérte-ki. Az Úr Epistolája revisio nélkül hevert a' Revisor kezében.
Én szerencsésebb valék. Farkas azt (*úgy kívántam én*) a' Püspök-
höz vitte revisio végett. Ez felolvasta Farkas előtt fennszóval, reá
írta az imprimaturt, és javallását hallattatván ezt mondta: Kevés
ember fogja érteni Kolozsvárt, mert itt a' Literatura fenntebb nemeit
becsülni nem tudják. Ha nem látta volna az Úr a' nyomtatott Epis-
tolát, írjon Farkasnak, és kérjen egy exemplárt, 's olvassa-meg azt
és mindjárt utána Egmondot Göthében, még pedig mind a' kettőt
a' mi kis barátunkkal és ennek anyjával 's testvéreivel. A' mi Lajo-
sunk és Wesselényi nem lesznek azok, a' kikről Mártonffy azt mond-
hassa hogy az ollyat *nem értik*. — Kis Lajos az én két Ódámát
úgy fordítá-le németre az atyja hagyására, hogy ez nem hitte hogy
a' gyermekeket a' munka alatt más ne vezette volna, 's a' maga szeme
előtt fordítatta-le a' Napoleon házasságára írt darabomat. A' gyer-
mek a' lefordítás alatt meg is tanulta distichonaimat. Kezemben a'
fordítás, és ollyan, hogy abból egészen értem, a' gyermek melly
sokra ment.

Örvendek hogy az Úr Barcsainéval volt és felőle 's férje felől
sokat mondhat. Óh mondjon! mondjon! Én még nem kaptam időt

Orczy 's Ráday felől ollyat dolgozni. E' napokban jámbusokban dolgoztam az *Orczy csárdáját*, azt, a' mit én olly igen csudálok mind a' mellett hogy a' vers olly rossz. Az Orczynak philosophiáját festi.

Balkay nálam volt a' minap kevés órákig, 's itt pecsételte-le azt a' levelét, melyet másutt írt; itt írta a' levélre az adresst. Ne tudassa az Úr vele a' mit mondok; ő nem szerencsés portraírozó. Még azt a' Cópíát sem dolgozta jól, a' mit B. Prónay Simonnének készítettem vele a' Kreutzinger által festett képem után, holott azt *csudálta*, 's szemeit róla (a' Kr[eutzinger] munkájáról) elvonni nem tudta. Örömmel tenném a' barátságnak azt a' kedves áldozatot, hogy azt az Úrnak ajándékban küldjem, de erszényem ezt a' költséget nem győzi, mert sok illyes toldult öszve. Tarczalon Tokaj mellett van egy Grosschmidt nevű Úr, fíja a' Máramarosi megholt Camerális Administrátornak. Ez olly tekintetű ember, hogy pénzért nem dolgozik. De Bécsben 1803. nekem copírozta a' Carlo Dolce Madonnáját a' Belvederben, és azt pénzért. Ha akarja az Úr a' képet, megszóllítom ezt, ha nem fogná e copírozni pénzért, és mennyiért? Örvidenek ha a' kép oda juthatna, a' hol egy fedél alatt lakik egy barátném, egy barátom, és egy olly ifjú, a' ki barátom lesz.

Kérem az Urat, a' Goró munkáját látassa az Úr velem *egészen*, és tudósítson mi történt vele. — Mi mindketten felgyógyultunk: de úgy hogy az én tudóm még is szenved. Félek, hogy megromlottam. Nem élni 's betegesen élni szörnyű eset! A Grófné *ajánlását* még mind ez ideig nincs szerencsém *elfogadhatni*. Hijába plántál Pál, hijába öntöz Apolló, azt mondja a' harmadik egekbe elragadtatott Apostol. Mondja az Úr ezt a' szép és jó Grófnénak, 's csókolja ezerszer kezeit nevében, 's idvezlje az én nevében és a' Koma-Asszonyáéban, ki velem az Urat szívesen öleli. A' kedves Lajosnak váljon egésségére a' ferdés! Öleljük őtet is barátsággal.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz.]

1839.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 20dik Sept. 1810.

Kedves Barátom!

Krasznárul ide vissza érkezvén, nagy örömmel vettem 4dikén írott kedves Leveledet, melynek pontyaira itt rendre meg felelek.

1-ő. Epistolád által van adva a Nyomtatónak, de éppen valamely Diaetalis dolognak is haladék nélkül való ki nyomtatásuk parancsoltatván, még 10 napig nem nyulhatnak annak nyomtatásához.

2. Az itten Sóval történt rémitő hirekről semmit se tudok. Itt még a nyáron 5 Rftra fel emeltetett a sónak árra — de mind eddig nem történt leg kisebb ellenkezés is a miatt; sőt a mint gyanittyuk, még feljebb is fog emeltetni. Ez ugyan nem esik senkinek is innye szerint, de illő a status terheit tekinteni és így áldozatokra is készeknek lenni.

3. El nem költ exempláraidot, ha haza mégyek, Debreczenbe el küldeni lesz gondom.

4. Bethlen Gábor képe iránt tudakozódtam, de még nem kaptam — utánna járok és 2őt kerítvén, utasításod szerint meg küldöm.

A mi Diaetánk 6dik Octobristul 10dik Novemberig szüretezésre haza bocsáttatik. Ide most quartirozásra 2 Lovas Regiment be fog jönni. Semmi különös uiságot nem irhatok — hanem aszt, a mi nállatok se uiság, hogy t. i. minden féle dolgok felettéb meg drágultak. — Semmit úgy nem ohaitok, mint hogy Erdély Magyar Országgal egybe kapcsolatnék. — Ez volna a Nemzeti erőnek és Méltóságának emelkedésire szolgáló foganatos eszköz. Bár ezen dolgoznának a Haza nagyjai a heljet, a min csupán az önnön haszonra való vágyódásbul dolgoznak. Éljl leg boldogabbul.

Cs. mpr.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz urnak. p. Debreczen, S. A. Ujhelj.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1840.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Ér-Semlyén, Biharban, Sept. 24-d. 1810.

Kedves barátom! Kezemben végre képe annak a szép lélek külsőjének, melyet szeretni 's csudálni eléggé nem tudok. Egyik leveledből tudtam eddig is, 's tudtam a Szemere leveléből, hogy

* A levél zárlatán piros pecsét.

kövér testben lakik az; de hogy illy kövér légy, azt meg nem álmodtam. De a' Brútuszok 's Cassiuszok mellett, kiknek testetlenségétől Caesar félt, kövér Dolabellák is voltak! — Lyányom mellettem volt, midőn képedet a' boritékból kivettem, 's csaknem sirt, hogy azt adjam neki. Oda adtam 's megcsókolta 's kebelébe rejtette-el. Ez tegnap estve történt, az első órájában ide érkezésemnek, 's már ma ismét sokat alkalmatlankodott, hogy azt neki adjam-elő. Így a' kis Eugenie, a' ki Decemb. 4dikén lesz három esztendő. Képzeld miként nézem azt én, ki ebben a' képben azt a' szép lelket lesem 's találom, mellyet verseiből 's leveleiből ismerek.

Itt leltem a' Kis Horáziusi Episztoláit is. Gyönyörű munka, 's méltó, hogy azt Te is lásd. De erről másszor bővebben. — Négy öt nap alatt vissza indúlok Széphalomra. Bár ott lelhetném leveledet. Élj szerencsésen Kedveseiddel együtt.

Kivül:

Tekintetes Berzsenyi Dániel Úrnak. Pest, Székes-Fejérvár,
 Marczali, Mikla.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1841.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Ér-Semlyén, Sept. 24d. 1810.

Érdemes barátom!

Tegnap estve ide érvén, a' Predikátor kezembe adá Horáziusi Episztoláidat, mellyeket az Augustusi vásárkor Kis Istvántól veve által. Nem aludtam-el addig, míg a' *Quinque dies tibi pollicitus* és a' *Villice silvarum* Episztolákat, és a' két legrövidebbet, el nem olvastam, 's valamikör egy két pillantásnyira félre lophatom magamat, ezzel töltöm gyönyörködésimet. Kevés napok múlva vissza megyek Széphalomra, 's még Octóberben útnak indítom mind a' Tőled vett Kézírást, mind jegyzéseimet. Melly szerencsés gondolat vala, hogy Te erre a' munkára állottál! Mind a' mellett, hogy a' rimolt versekben a' romai color — a' color antiqus — elveszett, mert nem lehetett el nem vesznie, a' munka véghetetlen kedves olvasású munka, 's valaki ítélhet, csudálni fogja, mit mivelél benne nyelvünkkel. Sok kifejezéseid annyira elragadnak, hogy azok eránt jegyzéseket csinál-gatok, 's dolgozásaimban követni foglak. Jól esett hogy a' deák

Horáitz úti-társam lett, mert ezen, könyvet vásárlani 's könyvet tartani nem szerető vidéken nem kaptam volna kölesön; pedig én a' Te munkádat sok helytt az Originállal vetegetem öszve.

Kis István felbontotta leveledet, 's lepecsételte ismét; lévedésből e, melly rajtam is nem ritkán esik-meg, vagy hogy lássa, mi lehet a' csomóban, azt az ő lelke tudja. Én öfelőle az elsőt is feltehetem. Nagy veszedelme literaturánknak, hogy nincs tiszta morálitású Könyvárosunk. Eggenberger az; de ő Magyar könyvekkel nem igen traficál. — Leveled Apr. 17dike olta volt útban. De csak hogy el nem veszett.

Lajoskádat csókolom. Közöld vele itt menő Episztolámat, melyet Orczy után dolgoztam, mert versei darabosok, de a' munka csudálást érdemlő. Nyert e az új Episztola kidolgozásom által, azt nem tudom, és midőn ezt mondom, szám nem hazud. Az első št kivévén, az egész Episztola fél napomba került, 's olykor dolgoztam azt, midőn sok kapkodások közlt kelle Kázmérba készülnöm. Egyéb eránt azt tartom, hogy a' városi cultúra ellen declamáló Episztola könnyen ellehet a' pipere nélkül.

A' mi kedves és az általam mint poéta és mint ember szeretett 's csudált Berzsenyink nékem megküldötte igen szépen dolgozott képét miniatűrben. Pesti barátin azt írják, hogy jól van eltálva. Soha sem hittem, hogy az Ő lelke kövér testben lakozhassék, 's ime abban lakik. De a' Brutusok és Cassiusok mellett, kiknek hűsatlanságoktól Caesar félt, *Dolabellák* is voltak.

Hogy el ne felejtsem Velel tudatni, itt jelentem, hogy Himfy az Insurrectio ideje alatt tavaly a' Palatinus ebédjénél theologiai discursust kezdé, 's a' Protestánsok ellen költ-ki. Kapitány Csohány, fíja az Igazságnak, megszóllalt és Himfyt elhallgattatta. A' Palatinus, úgy mondja az, a' ki jelen volt, mosolyogva nézte a' szerelem Lantosát. Nem szokatlan dolog látnunk, hogy az ész és nem-ész egy fejben együtt laknak, de az effélét Poétától és Matematikustól nem várnám; Himfytől mindent várok.

Az itt menő Episztolát¹ Cserey Farkas elvitte Mártonffyhoz, a' Püspököz, 's kérte, hogy szenteljen neki egy fertályt és ha méltónak látja, írja reá az Imprimaturt. Mártonffy fenn szóval elolvasta, hogy Cserey is végyen új részt benne, 's az Imprimaturt reá írta, magasztalással szólla felőle, és ezt vetette szavaihoz: De ezt itt nem

¹ A Cserey Farkashoz szólót érti.

csak becsülni de megérteni sem fogják, mert Erdély a' Literatura fentebb neveit becsülni 's érteni nem tudja. — Cserey Miklós (honor. Assessora a' Kir. Tábl. Erdélyben, 's az a' ki most első a' Diaet. Ablegatusok között) kikérte Farkastól, hogy azt Ő adhassa-ki. Még nem láttam nyomtatásban. Én azt óhajtom, hogy soknak legyen füle megérteni, és hogy némelly mag ne csak kösziklára essék. Mondjad Ruminak, hogy ötet úgy szeretem mint mindég. Élj szerencsésen, Kedveseiddel, kiket a' barátság legszentebb érzései közt ölelek.

ORCZY A' BUGACZI CSÁRDÁRA.

Csikós 's gulyás nép clubbja, rossz vityilló!
Körüldünyögve szúnyogok 's legyek
Legiójítól, 's a' bókák ezredétől!
Vesztekre a' marhatartó jámboroknak,
Ki tett, zsványok fészke, jer, beszéld-el,
Ki tett e' pusztá helyre tégedet.

Te nem vagy a' minek látszatni akarsz,
Az útaxót nem vészéd-fel kebledbe,
Bár álnokul e' ezímet hordozod.
Négy megkopott-fal, roskadásnak indúlt
Kürtöd, bogárteknőjű fedeled,
Játéka a' nyári megdühült szeleknek,
Ez mind az, a' miben kevélykedel.
'S melletted eggy gödör, melly rejtve tartja
Piros pofájú szurtos csábítótát,
És e' leásott vastag két bitó,
Mellyhez vendégeid a' lovat kötik.

Bográcsod és e' megrepedt fazék,
Melly a' dögbéltől még most is bűdös,
Nagy számban nem hoz szállókat neked.
Gyanús előttök e' czégér, 's remegve
Futnak tovább, 's készebbek kin [!] tanyázni
'S didergve várni a' reggel érkezését,
Melly hosszú útjoknak végét hozza-fel.

De bezzeg a' midőn borúl az ég,
A' tornyos fellegek esatára kelnek,
Villámlik, csattan, hűl a' menny nyila,

Nyargalnak a' szelek, 's a' zápor ömlik,
 'S a' puszta egyszerre tengerré leszen —
 Oh akkor elhagy e' finnyáskodás!
 Nem kérjük akkor a' Farkast 's Arany Sast,
 Nem a' Vad-embert és a' Hét-Electort,
 Jobb Ninneró [!] miatt nem zaklattatjuk
 A' tévedt kolesot nem loló legényt,
 'S hotel garní gyanánt van szűk hajlékod.

Építgetés! nagy hívság van tebenned!
 Hazánk most e' korságban nyavalyog,
 Míg, bár ne későn! csábulása csozlik.
 Ki boldog csendben élni vágy, szorítsa
 Szűkebb korlátba szívét, 's azt elérte.

Templommagasságú márványfalak,
 Trümeauk, parqueták, kristály lüszterek,
 Carrarai urnák, porcellán pagódok,
 'S a' túlvilág piroslóbb fájival
 Bélelt, nyugvásra vonzó pamlagok,
 Ti vagytok a' boldogság czímere?
 A' boldogság ti köztetek lakik?

Elcink, még józanon, nem vágytanak
 E' balgatagságokra. Nékik a' tölgy,
 Mellyet tulajdon erdejek nevelt,
 És a' vadon-termett barkócza 's körtvély,
 Adott elég szép bútort, 's a' fenyő
 Deszkázatot, 's nem gyéren a' — tapasz.
 Megfértek eggy szobában, és ha sok
 Vendégek érkezek, csak ponyva kelle,
 Nem kárpitokkal cifra nyosszolya.
 Csáté volt a' fedél, 's a' ház falát
 Megholt barátjaiknak czímereik
 'S nem papiros 's nem selymek ékesíték.
 Fa széken 's lőczán ültek asztalokhoz,
 'S az éték ónban jött-fel és cserépben,
 'S a' faggyugyertyát nem tartotta ezüst.
 'S e' durva nép közt kedv 's nyájaskodás
 'S igaz barátság fogtanak kezét.
 Most meg van a' szín, nincs meg a' valóság!

Hány cifra kastélyt látni most hazánkban,
 Hová nem léphet patkós csizma. Van

Sok olyan is, a' mellynek pitvarában
Kapezát von a' pantoffli alatt nyögő
Vert gazda, vagy pizsengve kinn marad.

Nem szükség, nem haszon, nem alkalom,
Nem ház és nem kalitka az illetén mív.
Minek van ez? — Minek? Merő czifrának,
És hogy bohó lakóját elgyötörje.
Ragyogni vágy, és szenved, csak ragyogjon.

Oh csárda, kedvesebb nekem szugod,
Mint a' bolondok cifra bábozásai.
Te nappal, éjjel, sárosan, 's alázva,
'S bár jöjjenek olykor negyvened magammal,
Engem jó kedvvel látsz mint egy Királyt,
'S mint egy Királyt, jó szívvel látsz magadnál.
Maradj békével e' pusztán! Kemenczéd
Süssön még jobb czípót, mint Kecske-mét ad!
Pinczédbbe folyjon Kőrösnek bora!
'S falad tövében nyugodjék sok útas!

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1842.

Horvát István — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak Horvát István alázatos
üdvözlését!

Pestről Sept. 26dikán Széphalomra, 1810.

Keseredve tapasztaltam, hogy azon városban, mellynek Magyar lakosokat adtam Diplomatikai igyekezeteimmel, Németek a' Posta hivatalbéli Tisztek. Utóbbik betses leveled másfél havig tébolygott a' város lakosai között egyedül azért, mert Magyar tizmet viselt. Több izben észrevettem már, hogy a' Frantzia vagy Latán tizim alatt, főképen ha tsupán Titoknoknak hivatom, sokkal hamarabb veszem a' hozzám küldeteket. Így tselekedjél, kérlek, ezután Te is, kiváltképen olyankor, midőn valamit szaporábban akarsz kezemhez juttatni. Ezt azért köllött minden sietésem mellett mondanom, hogy tudd, mi későn vettem volt azon leveledet, melly a' Te magos, és fölséges Poétai Episztoláddal meg ajándékozott.

Most mondtam ki épen mi légyen róla ítéletem. A' munka igen szerentsés, és teljes a' leg finomabb gondolatokkal. A' második és harmadik *elszakasztás* engemet szent gondolatokkal szokott mindenkor eltölteni, 's melly örömet valloim bölts alkalmaztatásodat: *Ah a' Szabadság nem nekünk való, 's nem a' Szabadságnak mi!* — *Mi kis korúk vagyunk, 's bennünket az atyai fenyték kaptsol együvé.* — El hiszem, 's mi babonásan elhiszem! azt is, a' mit kedves Csereidnek híven szívére kötsz: *Fényt bírni, 's a' fényt érdemelni, dics; nem bírni 's érdemelni — nem kevésbb dics: De bírni 's meg nem érdemelni — szenny!* — Édes Kazinczim! nem bir tollam a'nyi erővel, hogy elődbe terjeszthesse mind azt, a' mit e' tárgyra nézve érezek, 's más felül tartóztatnom köll magamat attól is, hogy híz elkedőnek ne tesse. De bátran mondom még is: Veselényihez íratott Epistoládod *betsültem*; ezt a' Csereihez íratottat *imádom* a' leg nagyobb vallásbéli cultussal. Tudod mit akarok mondani, 's a' Te egyenes ítéleted nem fog, úgy hiszem, sokat különbözni ítéletemtől.

Közlöttem küldeményedet mind Vitkovits és Szemere barátaimmal, mind Vida Lászlóval. Ezek velem egyet tartanak. Közlöttem az öreg ország-Bírójával is. Ez az utóbbik örülve hallotta magasztaltatásait, 's velem együtt nem érté a' Tót Socratest. Ő keveset tud a' vershez — főképen a' magyar vershez — azért töle művészi pilantatokat nem várhatunk: de bezeg örült Maria Theresia dicséreteinek, pedig könyezve örült. Ezen országló alatt tűnt ő föl a' Magyar égre, 's e'től nyerte a' Váli és Agárdi jószágot.

Nem térek itten ki más tárgyra. Egy hosszú levelet régen készíték hozzád, mellyben bőven megleszen minden, a' mit e'kédig mondanom lehet vagy köll. Hivatalaim alig engednek időt, 's az a' gondolat, vagy is föltétel, hogy *sokat* akarok hozzád írni, azt okozza, hogy *semmit* sem írok. Másképen is szerentsétlenségem, hogy lassan, és igen nehezen írok.

Virág Benedekünk az égés után igen kevés napokkal Ertsi nevű mező városba utazott ide két postányira. Onnand vettem a' napokban levelét. Nem sokára vissza tér, 's a' télen Poéta lenni szándékozik. El égtek nála a' Magyar Századoknak folytatásai, elégti nála az én 1382dik évi Magyar Szent-Írásom is, mellyet Révaim — kinek képe itten most vésetik rézbe, másolt le. El égett! 's ezt leginkább bánom azon számos régi és új könyveim között, mellyek nála hasonló sorsra jutottak.

Küldöm Bernhardi munkáit. Vedd hasznokat, 's úgy küld vissza midőn jó alkalommal lehet. Küldök eredeti írásokat, a' Nándor [!] Ispán, és Rajner tollából folytakat. Tsókollak egyébaránt Vitkovitstsal. Szemere Vay Abrissal elutazott, 's talán Tégedet is meg fog keresni. Élj boldogul! — Most hallom Virág megérkezését egy hív Barátomtól.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. II. 1425.]

1843.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

(Észrevételek Horatius Leveleire.)

I. LEVÉL.

3. *Metzenás.*) *tz*-vel. Jobban vala az Episztola titulusán írva a' *Maccenás* mint itt; 's úgy látszik, hogy itt csak a' leíró tolla ejte hibát.

3. *színre kívánsz*) elmaradt az *i* felől az *accentus*.

5. Előbbi már.) *Punctum*, és nem *comma* kell.

8. A' néptől megúnván engedelmet kérni. — Ez a' *megúnván* nem látszik könnyen construáltathatónak.

12. *purgatam* aurem. Az epithetont sajnálom hogy fel nem lelem a' magyarban.

16. az író hibásan írt *szégyenedre* helyett *szégenyedre*-t. Itt is sajnálom hogy nincs-meg az allegoriát kifestő: *peccet ad extr[emum] ridendus, et ilia ducat*, melly festés a' Horátz néki tulajdon jó kedvével, melly szeretett szelid tréfát indítani, igen jól illik egyyüvé, és nem *hívságos* festés. (otiosum.)

17—20. excellenter!!!

21. felekezet nem Felekezet.

22. Tanítványa non nny, quia ny non recipit duplicationem in affixis. Kár hogy elmaradt az ismét nem otiosum quo *Lare*? A' mi következik, ismét igen szép. Érzette a' fordító, melly igen szép hely a' mit fordíta.

28. furtim!!! praecepta relabor!!! kimarada.

32. mentitur amica. Nem a' *szépek*, hanem az ő *szépje*. A' különbség nagy a' kettő közt.

33. robotálóknak, nem *robotoló*, mind a' monotonia, mind az etymologia miatt: *robo*tá, *robotám*, nem *robotó*, vagy *robot*; az utol-sóból lenne *robotló*.

34. Pupillis — pajkos ficzkóknak.

36—40. excellenter!.

Restat ut his — elementis. — Nincs *kitéve*.

41. post mehetek et biztatván *comma*.

43. idem post *szemére*. — Post *kezére* semicolon.

59—60. derék!

68. figyelmezz rosszul van mondva figyelmezzel helyett.

69. útszán 's a' korcsmában. Nem jó volna e elhagyni itt az a' articulust? így: úczán és korcsmában stb. — Én az úczát ez által szeretem írni, mert ez jött a' tót *uliczától* és nem az *út-tól*.

73. becsesebb, nem becsesebb, quia *s* non patitur reduplicationem in nominibus. Nem kedvesebb, nem kedvessem, hanem kedvesebb, kedvesem.

75. talán: *mást szokás tart* et non *más szokást*. Post *tartani* posui duo puncta.

79. az az *Ámen* jó volna más helytt. De alig ha jó Horátzban.

83. erköltsel, nyelvvél, quia *erköltsvel* nyelvvél.

87—88. nem kell subtrahálni, mert ezt nem a' gyermekek mondják, hanem Horátz. És ugyan ezért nem értem mit tézen: *lészen érez bástyája*. Kinek bástyája?

90. törvénye: nem nny és nem helyesebben, hanem helyesebben.

91. *ár* (pretium) cum affixo pronominis in tertia persona ára, non *árra*. Nil obficit, ita esse in exemplis. Aequè male scribitur ex más, mássa.

124. Be szépen van fordítva: *sentit amorem festin[antis] heri!*

133, 134. szekrénye, kénye, nem nny.

135, 136. pipesen, kényesen, nem ss.

155. Böltsesség nem bölcsesség. quia non datur adjectivum bölcses, unde originem trahere queat bölcs-es-ség, — Ex bölcs fit bölcsesség, interjecto e epenthético.

160. Nem tudom mint teszi-ki Wieland a' *pituítátt*. De nekem a' Te rossz nedvességéd nem egészen tetszik; már csak azért is mert a nedv(es)ség szenvedhetetlen poetai munkában *nedv* helyett. Causticusabb szó kellene; mert Horátz ezen utolsó sorával nevetést akart támasztani.

Az Episztola mindennek, a' ki jól ismeretes a' Horátzéval, nagy gyönyörűséget szül. A' vers, a' magyarság szép. Kár hogy elveszett

benne holni, a' mi Horátzot mint egy szemmel láttatja velünk. Si forte *subucula pexae trita subest tunicae*, vel si *toxa defluit impar*.

II. LEVEL.

1. *Ös* (∞) nem *ös* (—).

5. leezkéje in *sing.* ergo plural. debet habere leezkéji. Suadet hoc ipsum hiatus, qui interjecto *j* facile et feliciter tollitur.

6. *felülhaladja* rectius quam *folyúl*. — Unde hoc *y*? — Observamus quidem emollientem sonum in *feljebb*; sed hoc non oriri ex *y* docet *lejjebb*.

20. Béke adjecto *ség* *békeség*. Non datur *békés*, ergo male dicimus *Békesség*. Vel si datur, *békesség* dici et scribi debet. Sed *Békés* non est synonym. vocis *békeség*.

Usque 24. excellenter! —

48. *szégyenljük*. Nehéz kimondású szó. Az euphonia azt kívánja, hogy vessük ki az *n* betűt (*szégyeljük*). Így lett a' *segédleni*, *beszédleni*: *segélleni* 's *beszélleni*.

68. Be szép *gnóma*! és be szépen van kitéve!

69. *Kezd-el*. — Valóságos hiba *Kezd*. — Innen *kezdjed*. Rövidítve *kezdd-el*. Mint *mond* (dicit), *mondd* (dic).

88. Bravo!

100. *Hóhérja*, melius quam *hóhéra*.

III. EPISZTOLA.

21. *Mondd*.

36. *Bölcsesség*.

Olly szép a' 2dik és 3dik Episztola is, hogy velek eltetni nem tudok.

IV.

1. Szívesen, nem *ss*.

2. *tétet*, nem *tétet*.

17. *Míg* (donec). Adhuc est még.

11. *mondd*.

25—28. Ki van bővítve; 's látom, érzem, miért. De a' két utolsó vers, kivált a' penult., nem egészen van tetszésem 's óhaj-

tásom szerint. — *Beszélni? Mit beszélni?* — Csudálkozva róla.
— Osztan az *óll*ből cum affixo lesz *óllja*, nem *ólla* vagy *óla*.

V. LEVÉL.

5. Az író talán megtévedt tollal irt *kötsön-t* *köszön* helyett.
6. *tája*, nem *tájja*. — Horvát István, a' Révai tanítványa, *Pattantyúsok*nak nevezi azon magyar Írókat, a' kik a' Consonánsokat kettőztetni szeretik, a' hol a' kettőztetést a' törvény nem kívánja. Én tőle tanultam-el, hogy *utána* és *tökéletes* írjak a' szokott *utánna* és *tökélletes* helyett.
12. edénye, nem *nyy*.
13. Hagyj-fel, nem *Ha ggy*.
15. Én az *öröm-innepét* egy szónak venném, 's nem vetnék közzé Synaeresis jelét (-).
17. nyájasan, nem *ss*.
21, 22. A' te gnómaidban valami varázsló van. Meg fogja tanulni az olvasó első látással.
28. valósággá két g-t kíván.
30. böltsé nem böltsé. Két *t* kell, nem egy.
36. nálunk csömörletre. És ez csak azért is jobb, mert elkerülteti a' 4 *e* betűt 's hangot.
44. Bravo hogy az *Umbra* el nincs kerülve azoknak kedvéért, a' kik azt meg nem értenék.
46. Az *olidae caprae* elmaradtak, 's értem a' *delicatesse* okait. A' mai olvasó azt nem vette volna *Rómaisán*.

VI. LEVÉL.

A' két első sor sokat elugrott, és az nagy kár. *Facere et servare* nem üres kifejezések. Így *prope res est una, solaque*. — Semmit *sem*; én ezt a' két negatiót nem szeretem. Ez németül ezt teszi: *auch nichts*, mert annyi mint *semmit* is *nem*. E' helyett így szeretek szólni, ha csak azért is bár, hogy eltávozzak a' köz nép szólásától: *semmit nem*.

8. *gyéb*, nem *egyé b b*. Hiszen in accus. nem *egye b b* et. A' gondatlanság a' casus comparativus két *b*-jéből kezdette *e'* hibát ejteni.
16. nyava *ly* ad.
18. remén *y e*.

19. *lessz és tesz. Lesz* kurlítva lelt a' *leszenből*. Épen így a' *teszenből* a' *tesz*. Vagy a' *lesz* is egy *sz*-et kíván, vagy a' *tesz* is kettőt. Eggyel bizonyosan jobb.

24. Miért. *K*-val a' *Corinthus*, holott másutt (kivéven a' Kré-zust és itt 63 Lukullus) deák orthogr. szerint *C*-vel irattatott.

25. Nagy véték a' Grammatika ellen, melly bünt magam is követtem Egyveleg stb. ben. Kérkedik, és így Kérkedjél, nem: Kérkedj. Az, a' kitől itt tanulom hogy olvasz van jól, 's az olvasol rossz, ezt a' vétket meghagyni bizonyosan nem fogja.

26. nem gyűlés, hanem Gyűlés — szóllasz nem szollasz.

27. Virradt nem egy r, hanem kettő. Szüntelen megkívánja hátul az apostroph jelét, mert egészen így volna: szüntelenül.

31. mértékelje. Talán az Író tett botlásból *t-t s* helyett. — bosszús, nem bosszús.

Ezen Episztolában és az előbbiben gyakor helyeken megváltoztattam az Író hibája miatt az accentust. *szienek* stb irta a' *szívet* etc. A' commákat is felraktam a' hol jónak láttam és elmaradtnak hittem. Ezt azért jegyzem-fel itt, hogy szorgalmasan végig nézzel, nehogy a' Te vélekedéssel ellenkezésben legyen az én másolásom.

46. Kövessd, quia kövess(e)d. Látom hogy egyebütt e' részben velem tartasz.

49. botsássd.

50. kössd.

51. Zsidójira quia Zsidója.

54. nyugtassd.

62. Kappadótziában e vagy Cappadócia?

82. Gyű stb.

85. nyájasan.

86. mondd.

VII. LEVÉL.

3. hónap. Nincs hónap. Vagy ha van, az nem mensist tesz, hanem *dies mensis*-t.

7. Ruházzd.

20. Kéméli, nem kéméli, mert vers. 5. k/mélet vala, és igen jól.

Érzem én a' szépséget a' 24dik versig, a' hol van, teljes mértékben. De szabad vagyok kimondani hogy itt sok szépség elveszett. Hová leve példának ok. a' Dum pueris omnis pater et matercula!!!

pallet!!! Officiosaque sedulitas et opella forensis — 's a' Designatorság lévén fő méltóság, visszásan hatnak reám. Ellenben melly szép 20—24!

30. Nem lesz ez. Én a' pronomen relativumot szeretem *z* által éreztetni ha utána consonáns jó is. Így itt 58 és 84.

33—38. igen szép. Sőt a' 45dikig igen szép.

50. KamArában.

62. lássd máslelkűvé, én ezt egy szónak forrasztanám.

Excellenter usque 70.

Lágy henyelés! Excellenter. Nem érzed Te, mint örülök én az illyennek. Debreczen talán nevetni fogja. Hadd nevesse!

80. Ez volt. *izén* cum accentu.

81. Kérdezzd —

95. Így írnam: És Nem-mel (nem *nemmel*) válAszol. Hogy-hogy! quia = hogyan.

116. táját, nem jj.

118. nyugvó-helyt.

138. nem hívhatsz *csak* annak. Inkább *mint*.

142. Ajándékozzd.

VIII. LEVÉL.

1. Titoknokjához.

3. Mondd.

9. nyavalya.

IX. LEVÉL.

Igen szép. És ezt az mondja, a' ki alkalmasint érti, mibe kerülhetett ezen nehéz levél fordítása.

X. LEVÉL.

1. Várost-szerető cum nota diacreseos. Mert csak a' nominativus szenved-meg a' tökéletes öszveforradást.

3. *épen*, noha az *intégré*-t is jelent. Nem *éppen*.

4. Bár *másban*; inkább *mint* *máskép*.

6. Excellentissime! et si quid supra dici post.

Usque 16. nem szoros fordítás; és még is szép. A' 15. és 16. sor rímje igen szép.

17. Bölcsesség, nem ss.

23. Ebcsillag, ha Oroszlán ♌. 26. — *Enyhet fűni!!!*

25. A' *lehet* és az *e* közzé diaeresis vagy inkább synaeresis (-) van vetve. Minek itt a' kapocs? azért *e csak*, mert úgy szokták? Ha az encliticum *e* kapesot kíván, kell az a' *nélkül, mellett, körül* elébe is.

32. hanggal, nem hangal.

49. Szarvas és Ló — mert előbb *Eger* [!] és *Menyet* [!] vala.

51. *Ember*. 52. önként és önnként, soha nem ön.

70. nagyra-vágyás cum signo diacreseos.

XI. LEVÉL.

13. szárAzon.

16. *felyül*haladja. Így egykor én is. Botlottam. Az *ynak* nincs itt semmi helye, 's jól így van: *felül*.

16. *haladja* nem *ll*.

18. hátra-hagy. Cum signo (-).

Hová leve az igen szép: Oblitusque meorum, obliviscendus et illis? — Ezt, kérlek, ki poltold, el ne hagyd.

27. semmit *nem* szeretne.

32. Mihelytt duplicatum t requirit.

33. kályha, nem kálha.

39. *orczája* nem *arczája*, ex *arcz* fit *arcza*, ex *orcza* *orczája*.

Orcza genae, *arcz vultus*.

Olly szép, hogy talán egy episztola sem szebb!

XII. LEVÉL.

27. pálya, nem pallya, quia *παλή*.

32. Nem lehetne *e a' trucidast gyilkolni* által ejteni?

40. Halld-meg. 44. Térden-állva cum signo (-).

XIII. LEVÉL.

2. Ujra, non sine accentu. Új est semper digitus, hinc ujja digitus illius. Új semper cum acc. est novus. Hinc *újabb, újítom*.

4. Excellenter!

13. szerencsésen.

19. beszél/d.

24. essék quia esik, et non es. Ezt az anomaliát meg ne hagyd. A' Révai árnyéka átkot kiáltana versedre, és bizony méltán.

XIV. LEVÉL.

Nincs semmi változtatni való benne.

Saltus terrae gravis. Vallyon mint teszi-ki ezt Voss? Itt elmarada.

XV. LEVÉL.

17. szólnunk. — 18. szájában, nem szájjában. *ŷ* ult. kinttel, quasi kintsvél.

XVI. LEVÉL.

18. foly, nem folly.

28. egészség, integritas, Ganzheit. Én ezt a' pronuntiatio szerint egészségnek szeretem írni, mert az egészség nekem messzűnven hozott képnek látszik.

31. szégyenlvén. Elidálnám az *n* hangját. Elég *szégyelvén*.

46. Mihelytt.

70. ahhoz, quia azhoz. Si bene dicitur attól, annak, azzal, bene dicitur et scribitur etiam ahhoz. Si hoc male scribitur, debet etiam scribi *a'tól*, *a'nak*, *a'zal* vel *a'val*, aut omisso signo apostrophí *ától*, *anak*, *azal* vel *aval*.

79. *felyebb*, non *fellyebb*. — Unde hoc *jebb*, mihi non liquet. Sed adparet hoc etiam in *lejjebb*.

96. vide supra felyül, et non fellyül.

99. eladhat/d, non adhad/d.

118. Enyém, male. Rectius Enyém, uti Tiéd, övé, enyéim, non enyém. Vide Scholia mea Gramm. Sylvestri subjecta.

XVII. LEVÉL.

2. mikép; non miképp. — főbbekkel, non Főbb.

4. rá-szorúl, non est una vox.

6. lássd et vehet/d e.

11. Rectissime jusa, et non jussa. Hoc indoctorum est, et eorum quibus Horvát nomen Pattantyús indidit.

22. *mond*-meg.

25. Cynicust. Ha *k*-t vetünk, miért nem *Tz*-t elől?

36. bravo!

52. Fél-Isten.

55. *K* vagy Corinthus?

XVIII. LEVÉL.

8. *nyavaly*.

20. *játszanék*, nem *játszana*, mert *játszik*.

33, 34. *lessz*, *tesz*.

36. Itt és másutt *bűtán*, nem *bűtán*.

40. *lyány*, nem *lány*, mert az *l* után lágyító *ynná* válik az *e*.

41. *eképen*. 46. *vetélkedjél*.

49, 50. *lészen*, és így egészen, melly helyes.

54. *álmadozik*, nem *álmadoz*.

65. nézzd.

67. *kutyájit*, nem *kutyáit*, mert *kutyája*.

98. *szólj*, nem *szólj*.

100. A' mindég *tárt* e, vagy csak *tár*?

103. *csin cultúra*, *csíny*, honnan *csínyán*, *csínyára*. Vélekedésem szerint csak egy *ny*-et kíván.

104. *bűja*; *szobalyánya* egy szó és 2 ypszilonnal.

106. *hiba* van a' leírásban.

108. ne *szőjjön* vagy *szövjün*. Jó mind a' két mód.

120. *hibásnak* látszik a' leírás.

122. *gálya*, nem *ly*.

143, 144. *fénye*, *ösvénye*.

149. *csenddel*.

XIX. LEVÉL.

1. *Meczenás*, vagy *Maecenás*, nem *Metz*. Hiszen nem írod *Tzézár*.

6. *megszállt* 2 *l*-el.

ittosan, nem *ittossan*. Hogy ezt csak a' Leiró írta vétkesen, nem Te magad, mutatja az előtte álló rim; de feljegyzem még is, hogy hibásan ne nyomattassék, 's auctoritásod az anomaliát ne sanctionálja.

13. Én a' *puteált* tartanám-meg.

14. osztály (nem lyja).
 18. éj-nap id est éjjel nappal. Si dicitur *éjt*, debet dici etiam *nappal*.
 20. nem *arczával*, hanem *orczával*.
 29. köménylevél.
 43. lüszszü egy szó. Sapphó nem *Saphó*.
 46. érdemesbb *lárgggyal*, nem tárgyal.
 47. verssel, rossz.
 71. mézizü.

Ér-Semlyén, Octob. 2d. 1810.

Öt nap múlva kezdődik a Debreczeni vásár. Akkor e' nyalábot általadathatom Kiss Istvánnak, kitől Te biztosod által ezt általvétetheted. Ez a' tekintét arra birt, hogy jegyzéseimet még itt felraktam, 's nem halogattam addig, míg Széphalomra, hová 3 nap alatt indulok, felmehelek. A' Voss Horátzával ezt összevetni nem szükség. Ez nem az ő Horátza, hanem a' Darü-é. Reménylem, hogy a' szónak Kissnél nincs szükség magyarázatra. Én a Darüét csak a' Hálai Lit. Zeitungból ismerem. Ott olvastam egynehány mutatóul előhozott gyönyörű darabjait. A' mit a' francia bír e' részben, a' magyar épen azt fogja bírni a' Tiédben, 's itt annyival többet, mivel itt azt is bírja a' mit a' Német Wielandtól bír. Verseid gyönyörűek; csudáлом, szeretem munkádat, 's örvendek szerencsémnek, hogy az első koszorút kezemből veheted. Paeon! io Paeon, nagy Férjfi!

Bár csak ez a' munka igen szépen nyomtattathatnék. Ha szép betűket vétetsz hozzá, nyomtattass az én számomra öt exemplárt minél szebb velinre. Adja Isten, édes barátom, hogy ez a' munka neked ne csak köz tiszteletet hozzon, hanem jutalmat is. Ha én osztanám, ezért is mellvedre függeszteném a' Legion d'Honneur csillagát.

Élj szerencsésen új fényvel ragyogó nagy és jó Férjfi, nekem barátom, 's dicsőségem.

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a »Kazinczy Lev.« I. kötetében.]

1844.

Kazinczy — Kis Imrének.

Érdemes barátom!

Én e' napokban Debreczenben valék, 's nem láttam az Urat. Nem engedte rövid mulatásom és sokféle apró dolgaim hogy az Urhoz kimenjek; mert gyertyavilágnál értem-be a' Városba, 's másnap már az Anyámnak vacsorálása után értem ismét haza. Nagy Gábor és Doctor Szent-Györgyi Urakon kívül nem is valék senkinél. Így nem veszi az Ur barátságatalanságnak, hogy az Urat nem látva jöttem-el a' nagyon megszépült Városhól. Végye az Úr ennek poltoléka gyanánt ide zárt Epistolámat. Ez eddig ki van nyomtatva Erdélyben; Mártonffy Püspök reá írta az Imprimaturt, megjövendőlven hogy annak Erdélyben kevés kedvelőji 's megértőji lesznek. Én ugyan azt ígérem neki Magyar-Országra nézve is. Azonban annak, a' ki nem numerálja, hanem ponderálja a' votumokat, elég öröm az, hogy három négy embert talál, a' kinél a' szó nincs elveszve.

Méltóztassék az Úr tiszteletemet jelenten Tiszt. Diószegi Úrnál; és megmondani, hogy midőn most a' Város háza előtt a' nagy Templom felé elindultam, 's azt a' gyönyörű Jonicus oszloprendet 's a' már emelkedni kezdő frontot megláttam, szinte elszégyenlettem magamat egykori ítéletem miatt. De közelebbre jutván a' Templomhoz, 's meglátván hogy azok az igen szép oszlopok bé tapasztattak a' falba és a' Tiszt. Földvári Ur lakásánál azt látván hogy a' kapu mellett egy felől ilyen bétapasztott gömbelyeg oszlop, más felől lapos lezének állanak, kéntelen valék visszarogyni előbbeni állításomba. Bár csak már a két keskeny oldalon hagytak volna egygyformákat! A' párkány (Gesims) sem itt, sem kivált a' Kollégiom épületjén nincs az épület magasságához 's nagyságához arányozva; és az nagy kár. Voltam a' Kollégiumbeli épületben is. Melly grádics az ahhoz a' nagysághoz! és a' rajta fel 's le járó ifjúság számához képest! Kívülről szép, pompás és még is modestus épület. Ez oxymoronnak tetszhetnék, de nem az. Oda volna a' modestia, ha a' középben emelkednék egy nagy fronton. — Bár csak többé Debreczeni 's Váradi kőművesekkel ne tételnének rajzolatokat!

Én holnap indulok Széphalomra. Sajnálom hogy a' Vásárt és ezzel együtt azokat a' kik Debreczenben nem csak tiszteletemre 's becsülésemre, de háládatos szeretetemre is méltók, nem láthatom; de

mennem kell. Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába 's maradok alázatos hív szolgája. Kazinczy Ferencz mp. Ér-Semlyén, Octób. 3d. 1810.

A most már meg nem levő borítékról idegen kézzel a következő czímzést olvashatni a levél első lapjának felső szélén:

Intézve Salétrom-ügylelő Kiss Imre Urhoz, Debreczenbe.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1845.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Budán October 4ikén 1810.

Édes Barátom!

October negyedikén jött kezemhez leveled, melyet Vitkovicsébe zártál volt. Látnom belőle egészséges voltodat, a' min örvendek; mert hallám, mely súlyos állapotban valál, a' mit te tölem eltitkoltál ugyan, de hosszas hallgatásod nyilván jelentett nekem. Annál inkább örvendek most, ezen csapásokban is, a' melyekről érzékenyül írtál. Örömdre mondom: Én csendesen tűröm ha mi rossz szorongat, annál inkább, hogy többen vagytok, kik nem csak bátorítottok, hanem segítetek is, minden megszólítás nélkül. Némely könyvem, leginkább pedig írásaim után nem lehet nem sohajtanom. A' mit Horatiusból fordítgattam, (Satirákat és Epistolákat) meg vannak Kondé József-nél, írtam is neki, hogy küldené vissza. Nem sokára meg kapom. Ez az ember, a' magyar literaturának; és Horátiusnak nagy baráttya: ennek kedvéért írtam, a' mit írtam Horatius után. Divinitus factum est, hogy a' darabokat egymásután megküldözgettem neki. A'mint te hozzád is kezdtem küldözgetni. Ímezek pedig a darabok: 1. Qui fit, M. 2. Olim truncus. 3. Ibam forte via sacra. Nem jut eszembe, ha meg küldöttem-e ezt neked 4. Tiresias. Ulisses, etc. -- De azt a' corrigált ódát megette a tűz, azért téled várom a' Duplumot. Öszveszedem poétai munkáimat mind, és újonnan kiadom, de némely ódákat elhagyok.

Az Otium Divos-t, azaz, Csendre vágy-at, ha jól emlékezem, meg küldötte neked Vitkovics. Mert az égés előtt nem sok nappal jött ki, csak egynehány, 20 v. 30 exemplárban.

Igaz! Kassán Filep Urat kérd rá, hogy szerezze meg Fragmenta Historiae Ungaricae, mert ez a' könyv Kassán nyomtatott. Talám még találtatható.

A' telet a' Ráczvárosi Parochialis házban töltöm el, mert alkalmasb szállást nem lelhetek. Azért leveleidet ide utasítsd. Alig várom, hogy valamihez foghassak.

Úgy tetszik két esztendő előtt jött ki a' Pesti Újságban inez Óda: »A' kemény télnek hava már eloszlott« etc. ebben inez változást tettem, (a' végére) —

A' halál szintűgy zörög a' királynak
Ajtaján mint a' nyomorúlt szegényén,
Itt paraszt kunyhót tapod, ottan elhány
Herczegi tornyot.

A' veszendők közt, s' kis időd folyásán
Nagy reménységgel magadat ne bíztasd,
A' halandóság fia halhatatlan
Érdemek által.

Erre törj mint legnemesebb arányra.
Költözésedkor ha siratnak édes
Honnysid, nem kis jele, hogy sokáig
S' hasznosan éltél.

Conferáld ezt amazzal. Légy boldog. Virág Benedek.

Budán 8hr. 4dik. 1810.

Kívül: ¹

Tekintetes

Kazinczy Ferencz Úrnak

Sátor Allya Újhely

Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában. M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét.

1846.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kedves Barátom! — Hosszas halgatásomnak oka az, hogy epistoladból nyomtatványokat küldhetek Néked, de még nincs ki nyomtatva. Cserey Miklós tisztel, és nagyon örvend, hogy veled meg ismerkedhetik — fog Néked nem sokára maga is írni. Mélt. Kenderesi Mihály Ur tisztel — számodra által fog Nekem még a héten 3 darab originalis írásokat autographica gyűjteményedbe adni — az egyik Boeckainak egy Csákihoz írt igen nevezetes levele, a másik a Császárnak ugyan ezen Csákihoz küldött Regalissa, a 3dik Udvari Cancellarius Gynlaflinak Erdélyi Thesaurariusához B. Bornemisza Ignácához küldött levele. Ezeken kívül ad egy ólomra vagy rézre mettszett eredeti peccsnyomóját a Boeckay szövetségeseinek, ezek igen nevezetesek, és nagyon örvendem, hogy meg kapod azokat — gondos el küldésekre ügyelni fogok. Ide zárva küldök 15: Egy Comedia czédulát;¹ kedves örömmel jelentem meg a jádzó színen azon estve, a Te munkádol láthatván elő adatni. A másik Szomorú jelentés a Szekér Aloisius haláláról, eszt én írtam és én nyomtattam ki, de Nevemet szántszándékkal ki nem írtam. A Monumentumra ma kezdődött a subscriptio és a mint M. Fekete Ferencz is mondgya, jól gyűl a pénz. Ezen Szekér Aloisius egy derék ember vala, és szorgalmatos előmozdítója a Magyar literaturának, halála előtt való estvét még vele töltvén vigan, jó kedvel és remüléssel hültem el belé, a midőn másnap reggel haláláról tudossittattam. — Julianusnak az utolsó Deligenceal meg kaptam rég várt képit, hátulról következendőt írta: »Andreas Liber Baro Ridele, natus Windobonae XIV Sept: MDCCXLVIII, obiit civiliter ibidem XXVIII Julii MDCCXCV. post agonem CCCLXIX. dierum — Ex inde — In umbra mortis civilis sedens Julianus Adversitatis mancipium Utriusque patientiae, apertae et occultae, divina favente clementia studiosus. — Pannonicae gentis ornamentum, Anchora Manfragalis fati mei Amice Venerande Optime Dator En cujusnam feceris Te Patronum, Cujus eram censu non me sensurus egentem: Trist: IV. 5. — Nutu atque Gratia Datoris et Sonorae Felicibus amicitiae oris in Dacia speciem meam ostendit Musa Ignatii Weidlich. — Multaque praeterea manifesti signa favoris

¹ L. a levél után.

Pectoribus teneo, non abitura meis. Trist: III. 5. — Brunac Moraviae in monasterio fratrum S. Francisci Serafici minor Conventual: XVIII. calend. Januar. MDCCCVIII. Ego Julianus mp pr. — Élj boldogul. — Kolosvárt 4dik Octb. 810.

8dik Szám.

Kolo'svárt.

A' FELSŐBBEK ENGEDELMÉVEL.

Ma, Kedden, Septembernek 25dik napján 1810.

A' Nemzeti Játszó Társaság

Fog előadni

Egy nagy Indiai érzékeny Játékot

IV. Felvonásban,

ezen Nevezet alatt:

L A N A S Z S Z A.

Szerzette Kotzebue, Fordította T. Kazintzy Ferentz Ur.

Játszó Személyek:

Montálbán, Europai Seregnek Vezére	— — — — —	Vandza.
Egy Oberster	— — — — —	Eder.
Lanaszsza, egy Indiai fiatal Özvegy	— — — — —	Borbára.
Palmira, Lanaszszának Barátnéja	— — — — —	Jo'séfa.
A Fő Brámin	— — — — —	Jantsó.
Egy kis Brámin	— — — — —	Pergő.
Harmadik Brámin	— — — — —	Diószegi.
Bráminok	— — — — —	} Rätz. Kornéli. Nagy.
Europai Tiszt	— — — — —	
Indiai Tiszt	— — — — —	
		Farkas.
		Kováts.

Gyászos Asszonyok. Europai és Indiai Katonaság.

A' bemenetel árra

Egy Logé	— — — — —	Rf 2 xr 30.
Zárt Szék	— — — — —	xr 48.
Első Hely	— — — — —	xr 30.

Kezdődik 7 órakor, vége lesz 9 után.

Az Érdemnek tisztelése egy Fő Disze a' Character miveltséginek. — Az illetén tisztelő figyelem valamint egyes embert diszesít, úgy egész Nemzetet Jelesít-is, mert a' mely Nemzet érdemes Tagjait meg-betsülni tudja, és meg-becsülésinek Jelét-is adgya, a' bizonyosan eljutot azon Nemzeti erőre, melyet az Érdem gyámolitván, virágzása kies derületekre emelkedik. — De mit szólnak itt sokat, Nemzetemhez szólván, azon Nemzethez, melynek virágzása a Jónak, és Szépnek magasztalt izelése által gyarapodik? És a' midőn éppen ily magasztalt Izlés serkent a' szőlásra, nem kételkedhetem elő adásomnak foganatos ki-meneteléről. —

'Tisztelendő SZEKÉR ALOISIUS' a' Cisterciák Rendjének Tagja, és a' Báró Splényi Nemes Gyalog Ezredgyének Tábori Papja, ezen folyó holdnak 26-kán reggeli 6-órakor becses életének 57-dik esztendőjébe, véletlen gutta ütés által az örökkévalóságba által ment. — Meg hült tetemei 28-dikba a' testi enyészésnek helyére tétettek, a' van tehát hátra, hogy azon Sír halomnál, mely becses tetemeit fedezi, Jelít adgya a' Nemzet annak, a' mivel az Érdemhez kötelezi Nemzeti léte, és a' mi által meg-bizonyította asztot: hogy önnön meg-becsülésibe Nemes kevélységet érez. — A midőn tehát szomorú jelentésem által meg-holt Barátom becses Árnyékának áldozok, ugyan akkor meg-tészem azt-is, a' mivel Nemzetem Diszének gyarapítására köteles vagyok, és említem asztot: hogy Tisztelendő SZEKÉR ALOISIUS Ur több esztendőig Tanító, és Nevelő tulajdonba szolgálta a' Hazát, azután Tábori Papi Hivatalba 13 Esztendőig volt Hazánk-nak ezen Báró Splényi Nemes Gyalog Ezredgyénél, a' mely Nemzetünk fényre gyarapodására, a' Becsület, és Dicsőség Mezején mely jelesen Vitézkedett, mindennek előtt, a' kik az Érdem fényének becsülői — ismértes, és így illetlen volna leg-kissebb alkalmatosságot-is elmélni, mely által a' Nemzet ezen Vitéz Sereg iránt tisztelő figyelmének nyomós jelszót bizonyíthatta; a' midőn tehát Tábori Papjának hamvait meg-tiszteli, és az által a' Nemes Sereg iránt-is szeretetét nyilvánosítja, egyszersmint becses, és fényt nyert, fényt érdemlő Erdemeket-is jutalmaztat: Kö-Emléssel diszesítván azon Sír halmot, mely gyászos rejtekébe fedezi enyésző részit azon Hazafinak, kinek halhatatlan Része az örök dicsőség Hazájából meg-elégedéssel tekint azon szép Hazafi cselekedetre, mely által egy a' Magyar Literaturát valamilyen ékes, éppen oly köz hasznu számos Írásaival nemesítette. — Ályunk egybe tehát ezen szép Tettnek végre hajtására, tégyünk egy az ő Erdemcihez illő Kö-Emléknek fel állítására pénzt egybe, —

érdemes Hazafi Társunk Meltóságos Fekete Ferentz Ur a' szépet és Jót betsülni tudó tulajdona szerint magára vállalta ezen költségre a pénzt a' Nemzeti érdembe gyönyörködőktől által venni, több jó izlésű Hazafiak pedig fognak az iránt gondoskodni: hogy ezen Kő Emlék meg-feleljen azon szép intézetnek, a' melyet valamint a' Tárgy, úgy a' Nemzetnek is jeles Tette meg-kíván.

Kolosvárt 29ik Septemberben 1810.

A' megholtnak egy hív Baráttya.¹

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1847.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Nagyérdemű Hazafi!

Kedves Barátom!

Beszéd közben szoktuk rend szerint barátságunkat költsönösen megnyerni: miért ne jó hír, név, derék cselekedet, sőt irás által is: betűink is éppen mint szavaink, gondolatainknak, és így szívünknek külső jelei. Részenről a kit jó híre, neve, és gyönyörködtető írásaiért tisztellek, azt szeretem is, még igen is nagyon, a kit pedig erőssen szeretek, azt egyszersmind hogy ha meg enged, kedves Barátomnak szoktam szöllíteni. A csupa személyes találkozás csak arra szolgálhat, hogy megláthassuk, külső Uniformisunknak milyen szabásokat rendelt a természet: de e csak kíváncsiság; a meg érett emberek csupán a Derékségért szerethetik méltán egy mást.

Cserei Farkas jó Barátunk hővebben meg fogja magyarázni, mi okon mennek az ide zártak Kazinczým kezében, melyeket Virág Benedek uttyán akartam volt elébb, hogy láthassa, és mi okon juthat már most Virág Benedek ezeknek esmeretségéhez, csak Kazinczy által.

A miket küldök imé czek:

1ször. Ausztriai Mátyásnak Csáki Istvánhoz intézett hívogató Levele. Hazánk történeteire nézve nevezetes. Kelt Bétsben Xbr. 5dikén 1604-dikben maga eredeti valóságában.

2szor. Ugyancsak Csáki Istvánhoz fejedelem Boeskey István hadi utasítása. Eredeti. Költ 1605dikben Augustus 20dikán. Igen

¹ Ez a felhívás nyomtatásban van csatolva az eredeti mellé.

nevezetes, mind a Hazai történetekre mind pedig a Magyar Nyelvre, és ennek írása módjára nézve. Baráttya azon írás módjának, hogy az ú, ó, ő, ü és i, ha hol hosszszak, accentigaltassanak, nem is voltam, nem is vagyok, mert sok eszeveszetségre ad utat: a Bocskai írásában még a hosszú á, és é, se kapott egygyetlen egy vonást is: de ez már régiebb szokás lévén, maradjunk annál. Ezen hadi Utasításban a Magyar Literaturára nézve szép több is van. Példának okáért *Mű*, a 3-ik sorban az első szó, a 6-dikban a' Második, és a 15-dik sorban a végéhez a Második szó nem *Mű*, hanem *Mi*; de seholse *Mink*; a *jo* nem *jo*, hanem *io*, a *tsak* nem *tsak* a mint most sokan írni szokták, nem is *csak* a mint mások, hanem *czak*, a szürke ló sem szürke hanem kék, ez is rendes, de hát még maga a rendelés.

3szor. Küldök egy igen nevezetes Petsót nyomót. Találjátok ki, mire való volt? én is meg fogom írni, hol? mikor találtatott? mihelyt több időm lesz.

4szer. Groff Gyulafi László néhai Udvari Cancellariusunknak Erdélyi Thesaurarius Bornemisszához írt, és ide zárt eredeti Levelét, mely költ 1752dikben Bétsben, sok okokra nézve méltónak tartom gyűjteményedre.

5szor. Küldök két Kozon Aranyat; azzal a kéréssel; hogy S. Pataki Professor Nagy Ferentznek (kinek odái a Kozon Aranyoknál hogy tovább tarthassanak, ohajtom) szolgáltatassad kezében.

Az érzésről írott Odát, sőt a többeknek is nagyobb részét, érzés nélkül nem olvastam.

6szor. Durván, csak úgy a mint németül tudok, mit írtam legyen az Augsburgi újság-írónak 25 forintok fel küldése, és annak kérése mellett, hogy újságaiban nyomtassa ki; ide zártam: későbbre Groff Teleki Lászlónak-is ezt elküldtem volt ugyan azon kéréssel, okát tölle, miért lett az egész dologból semmi, meg lehetne tudni.

7szer. Küldök kedves Barátom Virág Benedek számára, egy Bádokba azon tobákból, a milyen nékem is csak egy annyi maradt, és kérek hogy a történetekre és Magyar írásmódjára tartozókat is velle, midőn időd lesz, közöld. Igen nagyon örvendeném hogy ötlet a Budai Nagy szerencsétlenségben, azon kívül, hogy Felebarátin szánakodni fog, semmi veszély se érte legyen, és állapottya jó karban létét szívesen kívánom. Küldeni fogok néki minél korábban tehetem olyast, a mit ő nagyon szeretni, és talán csudálni is fog, olyan hagyomással, hogy ő is közölje, minekutánna meg látni fogja törvényes hitelességgel, hogy a szálláspataki Kenderessy, mint Hunyadi

János Familiarissa, és hadi pajtása, velle sok ütközetekben, Privilegiumnak Stílossa szerint victoriosi sőt a Várnai veszedelemben is jelen volt.

Ezek mellett legg főbb képpen méltán szeretet nagy érdemi Groffnédatt megkülömböztetve tisztelem, és azt ohajtom, hogy holtig lehessek

Kolosváratt October 6-dikán 1810ben

érdemes hív barátod
Kenderesi Mihály.

[Megjelent a *Figyelő* 1876. évf. 11—119. l.]

1848.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 11. Oktober 1810.

Theurester Freund.

Ihren reichhaltigen Brief vom 15ten September habe ich gestern abend erhalten, da ich nach einer 3 Wochen langen Abwesenheit aus dem Biharer Comitát nachhaus kam. Sie haben mir einen (nach Platons Ausdruck) wahren Geistes Schmaus gegeben; ich werde den Brief noch oft lesen und wieder lesen. Besonders ist mir der § über Wien und Ihre dortigen gelehrten Freunde sehr interessant. Von Engels ungarischer Geschichte erwarte ich sehr viel, wiewohl der Umstand, dass er das Werk ohne das Tribunal der Wiener Censur passirt zu haben, herausgibt, wenig zur Sache thut. Dies ist fast so viel als hätte das Werk es passirt, da er in Wien lebt und im Dienste ist. — Ich glaube Ihnen schon gesagt zu haben, was mir Jaschke über die nach Paris von Wien mitgenommenen Codices und Incunablen gesagt hat. Vielleicht war der Feind nur discret nicht alles wegnehmen zu wollen, denn ganz gewiss waren in Wien Männer, die diese Schätze zu schätzen gewusst haben.

Ich erhielt ein exemplar meines La Rochefoucauld von dem Buchhändler Kis. Aus Versehen war das Titelblatt zweymal dabey. Da diesses bey dem Ihrigen fehlt, so lege ich das eine von den zweyen für Sie hier bey. Welch ein Mann ist dieser Geistinger! Ich übergab ihm die ganze Auflage, weil ich nicht zu hoffen wagte sie damals von Wien erhalten zu können, mit dem Bedingniss, dass

er das Titel Kupfer und die Vignette, welche mir zu diesem Werke Gerstner gearbeitet hatte, auslöse und beydrucken lasse. Gerstner hatte beydes schon an Institoris abgeschickt. Was that der einsichtsvolle Mann? Er lösete aus Blaschkes Händen das zu meinem Össian bestimmte Kupfer (das Sie hier erhalten) und setzte es bey. Grade so, als wenn man ein Kupfer, das die Kinder Abrahams um den [!] goldenen Kalb tanzend vorstellte vor ein Algebräisches Werk stellen würde.

Dass Ihr nach Schlözer gearbeitetes Werk nicht erscheinen kann, bedaure ich herzlich; freue mich aber, dass Sie aufgefordert sind eine Geographie von Ungarn zu arbeiten, und Ihr geographisches etc. etc. Wörterbuch etc. neuherauszugeben.

Schade, dass die Annalen nicht fortgesetzt werden sollen. Es sind wenige, die die ausländische critische Journale halten, weil sie der erhöhte Preis abschreckt, und nun sollen wir auch die Annalen vermissen.

Ich kam Abends in Debreczin an und ging den andern Tag vor Mittag weg. Ich hatte mit Procuratoren zu thun, und sah von meinen Freunden bloss den würdigen Szentgyörgyi. Er wird fett, und hat noch wenig graues Haar. Die Farbe und sein äusserst liebenswürdiges Wesen ist noch immer was er war. Die ganze Familie ist gesund. Sagen Sie das unserem theuren Kis, den ich herzlich umarme. Ich will an ihn mit erster Post schreiben, und seinen sehr interessanten Brief, den ich an meinem Tische fand, Punkt für Punkt beantworten. Seine Horáz'sche Episteln habe ich dem Buchhändler Kis István den 8. Oktb. in Debreczin übergeben lassen. Unser Freund trage jemand auf, den dicken Brief (das exemplar ist beygeschlossen) von Kis István abzunehmen; doch hiezu muss seyn Bevollmächtigter eine schriftliche Commission vorweisen. Dieser Horaz ist nicht der Vossische, aber gewiss so vortrefflich als der von Daru. Ich war bezaubert, als ich die Uibersetzung las. Bey den modernen Versen fehlt der color antiquus wie in der französischen, nicht metrischen Uibersetzung des Daru. Aber man kann nichts schöneres in dieser Gattung der Versifikation lesen.

Das Äussere des Collegiums ist prächtig; es ist mit Ziffersteinblatten gedeckt, mit zwey Frontons an der Forderseite, und schönen corinthischen Säulen. Aber das Innere! das Innere! Die Stiegen viel zu eng und dunkel. Die innere Abtheilungen habe ich wenig abnehmen können, weil noch nicht alle Mittelwände stehn. —

Die Kirche eine wahre Pracht, mit Ionischen, die runden Ionischen Säulen, welche aber an der Mittlags Seite *rund*, an der Nordseite *flach*, — halb eingemauert! stehen. Und eine Calvinische Kirche **prächtigt!** wie nicht zusammenpassend mit ihrem Cultus! und dann die **gubás emberek!** Alle Zelten, wo verkauft ward, sind abgerissen. Die ganze Gasse ist nun frey weit über den [!] Wirtshaus beym Weissen Ross. — Leben Sie wohl.

Vay Abrahám, Sohn von Joseph, ist seit 3 Tagen Bräutigam meiner Cousine Sophie Kazinczy, Tochter von Peter. Ein interessantes Paar.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1849.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 12dik Octobr. 1810.

Érdemes Kedves Barátom!

Diaetánk 10dik Novemberig el oszolván, én is haza jöttem szüretezni. M. Secret. Kenderesi Mihály számodra egy packetat, Virág Benedek Úrnak pedig egy pléhbe sárga tubákot ada kezembe; én Tasnádrul ezeket Ér-Semljénbe magam el küldhetvén, — kérek, tudósics mentül előb — kinek küldgyem oda. Már most minden igyekezettel azon vagyok, hogy Döbrenteinek periodicus Irása 1a Januarii meg jelenhessen, az eö felségétül erre szükségkép meg kíván-tató engedelem nyeresre meg kértem Gubernatorunk eö Exját; két esztendei előfizetésre Döbrentei planuma szerint 800 frt kell a Typo-graphusnak — a kiket eö az adásra nyomtatot planumaba meg szölitott, azoknak nagyobb része fog adni, de ha nem ad is, ezen szent igyekezetnek ha csak élek, végre kell haitódni, aszt meg muta-tom. Senki se találkozott aval ellenkező — Mártonffi Püspökön kívül, ez a Guberniumnak Consiliumjába nem általlotta ellene debachálni és pedig sértő hangon, melj illetlen cselekedetiért aval vészek elégtételt, hogy meg mondom Néked, mivel és miért kapta legyen most a Szt. István comendatori keresztjét: eö Dioecesissebül egy falka Istennek szentelt ezüst edényeket egybe szedvén, hevennyébe fel küldötte, és ezen tetemes nagy érdemért, az igaz érdem jelét nya-

kába függeszték. - A Jónak uttyán véghetetlen sok monstrumokkal kell küszködnünk, de ne rettegjünk, mert édes jutalma fáradságunknak a raitok vett diadalom. Élj tökéletesen, szerencsésen kedves Barátom!

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1850.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Octob. 13d. 1810.

Kedves barátom!

Harmadik napja, hogy Ér-Semlyénből három héti távollétem után haza érkeztem. Azolta gyűlt leveleimet egy halomban találtam asztalomon. Közöttök vala a' mi Kisünké, közöttök a' Báró Prónay Simonné is, ki legszebb asszony azok közt a' kiket valaha láttam, 's testvére lévén az én kedves Hirgeistomnak, maga is olly kedves lett nékem és én neki, hogy ámbár kilencz esztendő oltá csak két esztendő előtt Bécsi útamban láttam, még is négy gyermekeinek *én* vagyok keresztatyjok — és még is a' Te leveled volt az a' mellyet legelőbb bontottam-fel. Ezen vétket Kis és a' szép Niny ellen azzal hozok [!] helyre, hogy Nékik már meg van írva a válasz, Berzsenyihez pedig később szöllok — *cujus amor tantum mihi crescit in horas, quantum vere novo viridis se subjiicit alnus!*

Levelednek czikkelycire sorban felelek, és igen röviden, hogy egyebeket mondhassak. 1) Mind én mind feleségem mind gyermekeink egészségesek. Felette józanon gondolkozol az egészség megszerzése és fenntartása dolgában. Én lovagolok, még pedig ezután a' Weselényi leányán, a' szép Anikón. Egy nagy testű kanczámat beküldém Zsibóra, hogy bocsássa reá azt a' ménét, mellyet ő mint *tudós Istállómester*, a' kanczához legillendőbbnek ítél. Egy tíz ezer fntos mént ereszte reá, úgy hogy emberei ezt kérdék emberemtől: Micsoda ember lehet az a' Kend Ura, hogy a' miénk ezt a' kedvezést teszi neki, holott e' ménnel magának is ritkán hágat? Ez lett, az az született Kázmérban 1786. apr. 26d. Szébb főt lehetetlen képzelned. Egyéb tagjai is szépek. Nincs más hibája, hanem hogy hátulsó két lábának hátra álló térdkalácsai vastagabbak mint lenniek kellene. Színe daruforma szürke. Szürke vala a' mén is (az anyja fekete). — Feleségem annyit mozog, hogy kertészkedésre nincs szük-

sége. Tüzes házi Gazdasszony, kegyetlenség és vadság nélkül, ugymint a' ki csaknem a' hibáig jó és nem kevély. —

2) Kéj, arbitrium. Kény, Wollust, voluptas. — Leghűbb pro leghívebb. A' *hű* jó szó; látni ezt a' *hű-ség*ben; a' hol *ív* forma hang fordul elő, mint *hív szív*, a' *hű*-vel *kell* élni, nem a' *hív*-vel; és hogy szokatlan ne legyen, még ott is *kell* élni a' *hű*-vel, a' hol *ív* hang nem hallatszik. — Könnyű, még most is szokásban vagyon sok tájékokon. »Szingt úgy hullott szemeiből a' könnyű«, így mondja ezt Biharban a' paraszt nép is. A' *könnyv* úgy leve a' könnyű-ből, mint a' szarv a' szaruból, és az odv az odúból.

3) Vetted e már feleségem képét? — B. Prónay Simonné már vette az enyémet, mellyet egy órában tettek le a' Hozzád menő feleségemével Eggenbergernél. 'S ha vetted, feltalálhatod e benne Sophicmet? mert nem egészen jól van eltalálva.

4) Ha együtt volnánk, mind azt a' mit az acatia felől mondani lehet, elmondanám Előtted.

5) A' ki ezer holdat bír, 's egy szeretett Asszonyt 's ép gyermekeket, egészséget, ifjúságot 's olly lelket mint a' Tiéd, az a' legboldogabb ember a' földön, annak nincs semmi más könnyörgése a' Mája űjához, mint hogy adományait *propria munera faxit*. A' pingve pecus mellé nem kell tennie: *praeter ingenium*. Mennyivel boldogabb vagy nálamnál!

6) Verseid kiadása felől alább.

7) Hogy Csapody Consiliárius leve, annyinak veszem azt a' hírt, mint ha azt mondanád, hogy kövekkel kirakott mentekőtöt vagy kardot vett volna. Hivatalához illett az a' *csecsebecse*, megillette magát is, és így ollyat tett, melly a' jó és nem jó között épen középen fekszik, az az épen adiaphoron. Csak az bolond az én szememben, a' ki az olly csecsebecsére vágy, melly ötlet nevetségessé teszi, vagy a' ki azt gondolja, hogy az a' csecsebecse *valami!* — Én inkább gyönyörködöm abban, hogy az Őcsém Dienes a' Bihari Susbst. V. Ispánságot önként letette most, mint ha Consiliáriusságot hozatott volna. Rhédey Biharban a' kormánytartó. Értesz e? 'S Rhédey nekem osztályos kedves atyámfija; olly kedves, — értesz-e? — mint érdemli.

Eddig a' válasz.

Hagyj feldicselkednem. — Annak a' Magyarinak a' fija, a' ki, ha Kálvinnak a' hitén nem volna, Minister volna vagy Judex Curiae, legalább mind egyik mind másik hivatalt érdemlené — ennek a' nagy Magyarinak a' fija, *Ábrahám*, e' héten gyűrűt váltott Kazinczy Péter Onkelemnek Sophie nevű 17 esztendői még egészen el nem töltött leányával. Vay Ábrahám még nincs 24 esztendő. Talentuma olyan, hogy kiismerszik rajta hogy ki fija; excellenter tanult; szép kisdéd növésű, kedves physionomiájú. A' kis húgom hasonlóul kisdéd termet, színe lilium és rózsza, ajaka kláris, szemc viola, gondosan, az az a' világ bolondságaitól 's romlottságától megőrizve neveltetett; francziául 's olaszul beszél; anyanyelve pedig a' magyar. Nem képzelhetsz szebb párt, 's érted miben kevélykedem. De hogy lehetne annak nem kevélykedni, a' ki Vay Józsefet, Ábrahámnak atyját, úgy ismeri mint kell, 's még jobban, mint mindennek kell, — mert *minden* nem ismerhette őtet különben mint csak hivataljaiból és csak mint Status-férjűjét, én pedig úgy is mint privátus életet előtt. 'S a' húgom ennek lesz menyje. Sardiniai Király ő Felsége lehetne ipa, 's nem kevélykedném. Igen ennek.

Az Ábris Onkelje Miklós, kit Te, ha jól gyanítom, egy leveled kérdését, nem ismersz a' maga igazi oldaláról, de a' kit én főkéllatesen ismerek, és igen is bőven, méltó azon szerencséjére, hogy Báróczynek legkedvesebb barátjai közé számláltatott légyen. Báróczi neki hagyta halálakor kocsiját és két hámját. Ez a' megbecsülhetetlen ember, megégvén az idén Tálja, másnap száz mérő lisztet küldé oda, hogy az éheket enyhítse. Nem ismerek szebb lelket, mint a' Vay Miklósé. Sokat benne félre értenek. Lehet benne 's van is gyengeség. De la Rochefoucauld azt mondja, hogy a' nagy ember karakterében az erőtlenség az, a' mi a' patikában a méregnek sok neme.

Semmi munkám nem óhajtja inkább javallásodat mint Csereyhez írt Epistolám óhajtotta. Örvendve olvastam mit írsz felőle. Laetus sum laudari a Te laudato viro. És így *Te* engem itt is *értesz*. Be sok van 's lesz a' ki nem *ért-meg*. De igazán mondd, hogy ez az Epistola tovább fenntartja nevemet, mint a' John 's Kininger és Kreutzinger festése. Legalább tudom, hiszem, hogy az még akkor is lángot fog vetni a' szívbe, mikor az enyém már hamu lesz. Horvátunk felolvasta azt a' Judex Curiaenak, 's az könyezve hallgatta. Horvát maga (így ír) a' Weselényihez írtat becsülte,

ezt imádja religiosus cultussal. — Értem ötet, 's örvendek az illy tömjénnek. A' másfélét nem tartom méltónak keresni.

Kisünk azt írja, hogy Pesten lévén, barátságosan örvendett annak látásán, hogy én ott melly kedves vagyok barátim circula-saikban. Sunt hic sua praemia laudi! ezt veté mellé. — Hogy ők szeretnek, régen tudom, és — higgy állításomnak! — nem tudom mint jutok e' nagy, e' szívesen becsült szerencséhez. Én olly felette kicsiny vagyok, olly felette keveset tettem 's tehetek! Az pedig a' mit Horvát ír, hogy Május 15dikén nyilván itták a' feleségem egészét Váiban a' Judex Curiaenak minden vendégei, az igen érzékennyé tett. Az én barátim tudják, melly oldalról kell nekem köszö-rüt nyújtani.

Szemere Palit ma várom ide. Biharban mulatván, üresen lelte házamat Vay Ábrissal. Patakon keresztül jöven Octob. 10dikén, ezt a' két barátomat Prof. Nagy Ferencznél, az Ódák éneklőjknél, leltem. — Szemere mondja, hogy Kis István nyilván kimondta neki midőn Daykát sürgette, hogy ő Borkereskedő 's nem Könyv-áros. Elvételtem tőle, 's magam nyomtattatom. Ezt tanácslom néked is. De szeretném előbb látni Mstumodat, hogy az orthogr. botlást, ha talál lenni, kijegyezhessem, és hogy a' Betűrakónak és Factornak a' sorokra 's holni effélére intést adhatnék, mert nem képzelheted Te, mennyire nem értenek ezek az emberek a' poétai művek kiraká-sához. 'S bár az a' két Poetánk, a' kit én, a' magok nemében és mint nékem barátimat, olly igen szeretek, tökéletesen egyfor-mán, egy formátumban, ugyan azon betűkkel jelenhetnének meg. — Éljen igen szerencsésen! Mikor veszem ismét leveledet? —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1851.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom, Oct. 14d. 1810.

Érdemes Férjfiú, kedves barátom!

Negyed nappal ezelőtt megjöven Biharból, asztalomon leltem leveledet. Nem képzelted Te, midőn nekem a' Zrinyi Miklós sírköve képét megküldéd és felőle olly mikrologiás magyarázatot tevél, hogy azzal az egész Magyar Publicumot fogod lekötelezni. Igen is, barátom! nem csak engem köteleztél-le, hanem a' Magyar Publicumot

is; mert én ezt el fogom beszélni a' Zrinyi Miklós poétai munkájának elébe teendő Praefatióban, 's tisztelnék ismerem 's örömmelnek érzem megnevezni azt, kinek barátsága ennek birtokába juttatott. A' könyv kiadására már megnyertem az engedelmet, de úgy hogy az alább előhozandó sorokat kihagyjam. — De engedj egy kérdést: -- Azt teszed fel felőlem hogy tudom hogy azt a' nagy embert nem kan ölte-meg — (ezt eddig tudtam) — hanem hogy maga választotta magának (tollad kifejejté ezt: a' *halált*) inter duo mala. — Én eddig azt hittem hogy ő olly formán hala-meg mint *Martinusius*. Ha tudsz valamit e' részben, add tudtomra. Szeretem én az ollyakat tudni.

Nincs kezeimben a' Csokonai keze írása is, mélyet Tőled most veszek. Undorodások közt olvastam-el. Mit akart ő ezzel a' fertelmes darabbal? Azt hitte e hogy a' Római példa ezt kimentheti? Poeta, Faragó, Festő meztelenségeket is mutathatnak, de úgy hogy a' meztelenség szép legyen. Mit kell arról ítélni, a' ki a' rútát mutatja egyedül azért, mert a' Régiség is mutatta?

Fráter István barátunk hektikában fekszik, és úgy hogy nem remélhetni felgyógyulását. Szegény ember, azt az utolsó pihenésig kinozza az a' gondolat hogy ő hivatalba soha nem léphetett. Most V[ice] Ispán lehetne ha egészsége engedné, és ha Rhédeynek kedves barátja Domokos Jakab — (nem Lőrincz, mert ez nem barátja) — nem állana útjában, mert az öcsém Dienes resignálta hivatalát; miért? azt nem mondja, hanem nyilván azért, mert Rhédeynek administratorsága alatt haszontalan Vice Ispánkodik mind Beöthy László mind Dienes, az az: *nincs foglalatosságok*. Rhédey egész Cancellariát tart magánál, 's az Instantiák, Parancsolatok nem a' V[ice] Ispánoknak adattatnak-bé, hanem a' Mélt. Administrator Úrnak. — Ez az ember nagy füstöt csinál, 's káromkodva támadja-meg azokat a' kik kritizálni merik. »Minél nagyobb valaki, monda neki Szilágy György, az én Budai és Brünni bajtársam, annál inkább tetszik szembe, 's annál inkább ki van téve a' Crízisnek. Ki vala nagyobb mint II. József? 's volt e valaki a' ki őtet inkább kritizálta volna mint Gróf Úr?« — Erre Gróf Úr kéntelen volt volna elnésműlni, de káromkodva folytatta haragos kifakadásait. Gróf Úr és a' Pápastává lett Hatvani nagy kegyelmében állottak Beatrix Herczegnéknak. Ez Hatvaninak egy pixist ajándékozott 50 arannyal. Az ő Prodirectorsága alatt tanuló Ifjúság ezért a' pxisbe rejtett 50 aranyért a' Hatvanit Ötvennek [!] nevezte-el.

Én néked akkor tájban midőn Te irtad hozzám leveledet, Cserey Farkashoz írt Episztolámat küldém-meg. Talán meg irtam, mit monda reá az Erdélyi Püspök. Sok olvasója volt, a' mint hal-lom, a' kin betölt a' jövendőlés, az az, a' ki az Episztolát nem is értette. De voltak olyyak is a' kik értették. Horvát István, Secreta-riusa a' Judex Curiaenek, azt írja, hogy Űrményi Jósef Exc. könyezve hallgatta felolvasását, az én Berzsenyim pedig, ki maga nagy Poéta, valami olyyat mond, a' mit én nem mondhatok. Hát Te, hát Szokolay, hát Horvát Ádám mit mondatok?

E' napokban a' Palatínusnak is Rajner Herczegnek is egy tulajdon kezeikkel írt levelét kapá Autographiai Gyűjteményem. Kérlek, gazdagítsd azt Te is, és Szokolay, kihez sok olyas levelek mennek, mellyeket nékem engedhet. Csak egy sort, egy subscrip-tiót Spisichtől, Somsichtől, Czinderitől! —

Élj szerencsésen, kedves barátom. Érdemes hitvesednek kezeit 's gyermekeidet csókolom. Öröm nekem azt látni hogy Te szeretsz.

Obsidionis Szigetianae. v. 29, 30, 31.

Bízol e Németben te okos Horvát Bán?

Hogy hamar segítséget küld neked talán;

Német, melly tégedet az föld alatt kíván

Lenni, segítséget hoz kárával talán.

Ki nem ismérheti német barátságát,

Leginkább Magyarhoz gonosz akarattját?

Hogy gyűlöli Német a' magyar katonát,

Ha akarod, adok neked ezer példát.

De bár az úgy legyen eljűjön az Német,

Rákháton tinéktek hoz ő segítséget,

Elvesztitek akkor kedves éltetőket,

'S ők török kezében találják Szigetet.

Csapodi Consiliariussá állott. Hivatalához úgy illet, és így jól tette, hogy azt meghozatta. Az efféle csak akkor nevetséges, mikor nevetséges ember kapkodik rajta, 's azt hiszi hogy a' miatt megszűn nevetséges lenni. Kérlek, tudósíts, mi miatt sújtotta-meg Vajdát a' menny köve?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 251. sz.]

1852.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Octób. 15d. 1810.

Kedves barátom!

Prof. Rumi Úrhoz írt levelem egy postával hamarabb ér Sopronyba mint ez, mert haza érkezvén Biharból, azonnal írtam neki, nehogy *hosszas* és, a' mi több, *szokatlan* hallgatásomat hidegülésnek végye; 's abban már tudósítottalak, hogy Horáziusi episztoláidat a' Debreczeni sokadalomban (így hívják ott a' vásárt) egy lepecsételt levélben Kis Istvánnak adattam-meg, hogy ő azt ne másnak mint annak, a' ki írott felhatalmazást mutatand-elő általvételére, adja. Siess tehát illy felhatalmazást küldeni valamely Pesti barátodhoz; onnan olly gyakor alkalmak vannak Sopronyba, hogy nem sokára veheted. Ismét felemeltetvén a' postán menő levelek díja, nem annyira fősვნისეგბől mint valami egyébből történt, hogy postán nem küldém Hozzád. Nem hallgathatom-el itt újra, hogy fordításodat a' Vossé mellé ugyan nem teszem, de igen a' Darié mellé.

Quand on est égal aux François
Ce n' est pas un mauvais partage.

Siettessd nyomtatását, hogy a' Publicum csudálhassa munkád becsét, 's tanulja szeretni 's érteni azt a' Poétát, a' kinél szeretetre méltóbbat nem talál. Ő a' Magyarok közt mind e' mai napig nem találhatott érdemesbb férffijat fordítóul, 's czen állításomban csak az gyaníthatna hízkelkedést, a' ki Iróinkat nem ismeri, vagy becseiket megszabni nem érti.

Szemerc Pállal Patakon akadtam össze, midőn ott 10dikben keresztül jöttem. Mára ígérkezett hozzám. Tőle érttettem azon rendes történet hírét, melyet Te is említesz, hogy *K[ulcsár] Lehel Kürtjé*-nek akarta neveztetni az időszak munkát. Minden esetben nevettem volna ezen a' bohó tituluson, de mivel a' gondolat K.-tól, jött, kifakadva kaczagtam rajta, mert holnit egyebet juttata eszembe, a' mit tőle más esetekben hallottam és a' mik engemet sokszor nevetésbe hoznak. Az egy igen különös ember. Jó ember és buzog, de még soha sem juthattam-el arra a' pontra hogy őtet ismerjem, sőt csak meg is foghassam. Hogy Festetics reá bízta a' fíja nevelését, azt nem csudálom. Két originalis, két megfoghatatlan ember akadt

eggyüvé. Akármint essék az, igyekezni kellene hogy folyó irásunk legyen valahára. E' nélkül nem fog boldogulni Literatúránk. Tehet e valamit Döbrentei, nem tudom; 's félek hogy ha kezd is, nem sokára elakad, mert Erdély nem az a' hely, a' hol az effélét kezdeni lehet.

Fejérnek nem vettem egy levelet is. Megértvén Tőled, hogy ő nekem írt, megelőzőm újabb írását. Gyönyörködve hallom mit tett veled, míg a' hazán kívül valál. Az olly tett más érdem nélkül is ajánlhatja tevőjét.

Nékem, igazán mondod, az a' szép sors juta osztályrészü, hogy a' jóktól szerettessem, 's forrón szerettessem. Ismered, Pesti barátim melly hévvel szeretnek. Hamis alázatosság nélkül mondom, hogy nem értem mint nyertem e' szerencsét. Én olly felette kicsiny vagyok! én olly felette keveset tettem 's tehetek izzasztó szorgalmaim után is. Végy magadhoz, mérsekelj magadhoz, Virághoz, Berzsenyihez! Mit tettetek ti, mit én? Egy kis Sonett, egy Epigramma, egy fénytlen, piperétlen Epistola! De (Horvátnak most vett levele szerént) a' Judex Curiae Csereyhez írt Episztolámat nedves szemekkel hallgatta felolvastatni, 's Váiban Május 15dikén az egész asztal nyilván itta a' feleségem egésségét. A' Judex Curiae asztala! az Ürményi asztala! Ez olly temjén, mellytől szédülök. Barátom, kinek köszönjem én ezt? Nem Tenéked e? nem a' Te felséges Episztoládnak e? melly Sophiet ellefelejtethetlenné tette a' Magyar Literatúra barátjainál az idők végezetéig. Oh, bizonyosan annak, és egyedül annak. Azt hiszik, hogy az, a' ki ezen dicső mív által megtiszteltetett, Hérós, és hogy a' Hérós kedvese Fél Istenné. — Akármint van, enyém ez a' fény, ez a' szerencse, 's örvendek hogy Tőled jött, hogy Tőled vettem!

Te elenyészést kántelenítetel jövődölni Nemzetünknek 's nyelvünknek — (sorban veszem elő leveled czikkelyeit) — mert az a' philos. lélek is, melly Európán végig fű, »csak a' maga hasznát nézi.« — Ne szidalmaz, barátom! Ha a' maga hasznát nem nézné, ha *kevésbé* nézné, ha *így* nem nézné, mi lenne az *Egészből*? Nagyön tetszik az nekem, hogy nem teszen az a' lélek *ugrást*, hanem *érlel*. Tekints vissza: *így* van e a' dolog a' mint sokan vélték nyolcz esztendő előtt? Én innen azt hiszem hogy más 8 esztendő múlva ismét másként, ismét jobban lesz. Gyermekeink, unokáink új Rómát, új Hellaszt fognak látni. Kár hogy Isteneik nem térhetnek vissza [!] soha.

Hogy a' Helvetius 's Voltaire philosophiája uralkodjék ismét, azt én nem hiszem, 's ne is engedje az Igazság lelke! De adjunk hálát hogy az valaha uralkodott 's a' setétség kárpitjait öszvetépdelte. — De micsoda teremtések vagyunk mi? Keressük az Igazságot, 's mikor templomainak *némelly* tornáczaiba bémegyünk, akkor látjuk, hogy azt látni nem *embereknek* való, és hogy ezeknek csak az ő bábjai kelljenek. Az osztán igen comique, hogy kiki a' *maga* bábját tartja jónak, legjobbbnak. Hellász és Róma a' bábót bábnak hagyta 's tiszteletben tartotta — mint *szükséges* bábót, és nem mint *politikai ravaszság eszközt*. Azonban a' Socrates kakasa 's a' Cicero nevetett Augurjai Socratesnél és Cicerónál tekintetben tartattak ugyan, de otthon, az az magokban, csak az ész Istenének hajtottak térdet: annak az Istennek, a' ki a' maga tiszteletét a' jó gyakorlásában hagyta keresni, mint az a' ki ezt tanította: szeressed Istenedet 's felebarátodat. Nem ez esik e most, édes barátom? Oh bizonyosan épen ez! A' Religio substitutuma az észnek a' gyenge embernél! ezt mondá az igazi Pontifex Maximus, midőn Portalis Minister leve. De a' mondást érteni kell, és nem félre csavarni.

Hogy Acsán elnondott beszéded nyomtatatlan, azt nagyon sajnálom, 's azt mondom egy bizonyos Úrról a' mit Te: Sok van tőle megtagadva. Erről sokat mondhatnék neked. Hát még Gábor!!

Vay Józsefnek 23 esztendős Ábrahám fija Oct. 9dikén jegyezte-el a' Cousine-met Kazinczy Sophiét, ki 17 esztendő. Szép pár. Az Ifjú lelket, talentomot az atyjától kapott, jól tanúlt, képzelheted tapasztalásait. A' mi még most nincs, az idő megadja. A' leány képe liliom és rózsza, pipacs és viola 's gesztenyeszög; physionomiája kedves. Gondosan, őrizve neveltetett. Francziául, olaszul beszéll. Pénz ott és itt sok. Fényesbb házasság nem lehet.

Miklós, 1810.

Generális Vay Miklós a' meggyúladt Talyának (szomszédjában lakik) száz mérő lisztet küld. A' Báróczy széplelkű barátja sok ily tetteket teszen. Pedig erszénye rongál.

[Eredelije Kis Gyula birtokában]

1853.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Méltóságos Bárá,
nagy tekintetű kedves barátom!

Mélt. Cserey Farkas Úr leveléből értem, melly szép próbatétel által nevelte a' Mélt. Bárá azt a' reményt, mellyel a' Haza a' nagy Wesselényi fja lelkének 's talentomainak kifejtődését várja. Ugyan ez a' kedves barátom írja azt is, hogy a' Nagy Özvegy meghívását igen kevesen fogadták-el Erdélynek felgyült Rendei közzül, és hogy leginkább a' Szász Követek jelentek-meg a' próbatéten. Valami a' Mélt. Báráról éri, az engemet is szorosan interesszal, 's tudja, hogy én a' Mélt. Bárá éresét, lelke kifejtődéseit 's fakadozó ragyogását gyönyörködve nézem 's várom. A' Cserey tudósítása engem eltöltött örömmel, de eltöltött szomorúsággal is. Melly nép az az Erdélyi! Nekem arról olly nagy ideám volt! Azt hittem hogy ott gyakor jelenések a' Telekiek, Barcsayak, Cserey Farkasok és Miklósok; azt hittem hogy az a' sok, külföldet bejárt Magnás fényt nem csak *hozott*, hanem *terjeszt* is. Nem terjeszt; mert, ha terjesztene, az Egyptusi sötét is kezdene valaha derülni, az pedig nem derül. Mi Magyar-Országiak alig ha több fénnel nem dicsekedhetünk. Itt is elég kongó fej van ugyan, itt is sok Phaeax, de mi tanulni kezdünk, látni kezdünk, 's egünk derül. A' Mélt. Bárától én azt várom, hogy többet tégyen mint száz más tett 's tészen. — A' mi Erdélynek háládatlanságát illeti, azon nem csodálkozom. Így volt az mindenütt és mindég így lesz. Urit fulgore suo qui praegravat artes infra se positas. Bár azt mondhatnánk ez mellé, a' mit Horácz mond! De az *amabitur* nem az első generatióra, nem az első lustrumra való a' mondásban. Wesselényi annál nagyobb fényben fog a' rövid homály után előtűnni. Egyébiránt van egy igen szép neme a' kevélységnek; az, a' melly nem tartja magához méltónak a' megbántások panaszlását. Ezen szép kevélységgel ragyog a' legújabb időkben a' Lengyel Wielhorszky. — A' Mélt. Bárá előtt ez az érzés nem ismeretlen, bár néha hallatni szoros kötelesség is.

Olvasta e a' Mélt. Bárá azt az Episztolámat, mellyet Júliusban írtam Csereymhez? Ennek igen érdemes rokona a' kit én sem nem láttam, sem valamilyen cselekedetéből nem ismerem, de a' ki felől

azt hallom, hogy az Erdélyi Dietán ez lépett a' Wesselényi nyomdokába, ezt az Episztolát ki akará nyomtattatni, 's eddig talán meg is jelent. Kérem a' Mélt. Bárót alázatosan, méltóztassék azt megolvasni. De ne csak azt olvassa belőle a' mit szeme lát benne, hanem azt is a' mit szeme nem lát, de lelke benne talál, mert ez az Episztola csak olyanoknak van írva, a' kik *így* tudnak olvasni. Ő Exc. Mártonffy Úr Csereymnek azt jövendőlte, hogy azt Erdélyben nem csak becsülni, de érteni sem fogják. Pesten az Episztola javallást nyert, 's az öreg Judex Curiae Ürményi József Exc. sírásra fakadt, midőn előtte felolvastatott. — Ismeri e a' Mélt. Báró Egmondot Göthéből? 's mint tetszett?

Udv. Consil. Mélt. Vay József Úrnak Ábrahám fija e' napokban jegyzette-el az Onkelemnek Kazinczy Péter Úrnak 17 esztendőös leányát. Dicsekszem e' hírrel, mert az a' kis fiú a' ki rokonom lesz, atyjától vett lelket 's az atya fija. Nem fognék dicsekedni ha a' Sardiniai Király Ő Felsege fija volna.

En rég olta szándékozom a' Mélt. Báronak volt Prof. Sipos Pál Úrnak deák Ódáját 's Kézy Mózesnek deák hexameterait 's Nagy Ferencznek magyar hexameterjeit megküldeni: de beteg is voltam, 's Biharba is kelle utaznom. Mihelytt dolgaim megengedik, azonnal fogom közleni.

Jelentse a' Mélt. Báró alázatos kézesókomat 's feleségem hív tiszteletét a' Nagy Özvegynél, 's ajánljon bennünket kegyes emlékezetébe. Pataki Urat szíves barátsággal idévezlem. — Ilgyje a' Mélt. Báró, hogy szívesebb tisztelője nálamnál nincs és soha nem lesz.

A' Méltóságos Báronak

Széphalom, Oct. 15d. 1810.

alázatos szolgája

Kazinczy Ferencz mpr.

Generalis Vay eggy új szép tett által dicsőítette-meg magát. Tályá elégett. Golop, hol a' Gener. lakik, úgy fekszik, hogy ablakából láthatta az égést. Másnap száz mérő liszt ment oda az éhen évöket enyhíteni. Mennyit teszen illyet az a' széplelkű ember!!

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görcsöni levéltárában.]

1854.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitikovits Mihály

barátságos Idvezletet.

Pestről — Széphalomra October 16ikán 1810.

Nem győzhettem tsudálni az általam Hozzád küldötteknek olly soká elmaradásokat, holott én azokat még az előbb múlt Debreczeni Vásárkor utasítottam Feléd. Bizonyyára ezen elkésésnek nem más, hanem ama Debreczeni Tiszt, kire bizattattak, oka volt. Akár mint esett, jó, hogy kezedhez kerültek. Hogy Ber'senyinek Tzömök-sége [!] igen is szemedbe foghat tűnni, azt előre elgondoltam. Hát ha még in Origine, az egész Somogyiságban, úgy mint mi, ötet láthatnod lehetet volna; figyelmes nézésed, tudom, megtagadta volna tőle, külsőjénél fogva, ama Szépeket termő belső tehetséget. Tsak ugyan igaz marad az, hogy a külszín tsalni szokott. Azon képirónak, ki őt festette, Kherkling* a Neve, a mint (ha jól jút eszembe) fel is vagyon írva a képen, de igen aprón. Lakása az Új nagy Piatzon, az ugy nevezett Gabler Házban vagyon. B[erzse]nyit 50 f. festette. Most szinte ollyan formában 60 f. lefest akár kit. Ezt a Képirót képevonásairól, és a Német szó' ejtéséről zsidó nemzetségűnek nézem. Fiatal az ember, 's egészen a Portraitok' festésének adta magát. Sokakat láttam általa lefestetve, sőt ön magát is: mondhatom, helyeseb Eltalálót nem kereshetni. Midőn a Tzömök Magyarot festetni akartuk, előre elbeszéltük előtte, kit fog festeni. És ez nem keveset hajtott a helyes Eltalálásra.

A Számodra hozattandó Könyvek közzül Egenberger Úr kettőt által adott nekem. Úgy mint *Klopstocks* Grammatiche Gespräche és *Vaters* Versuch einer Allgemeinen Sprachlehre. Az első alkalommal Feléd küldöm. Edig tán már vevéd Szeretted Dajkádnak 1ső Ivét kinyomtatva, melyet Kiss Úr egy hétnek előtte, míg én oda jártam a szüretre, Postán Széphalomdra küldött. Hála légyen! hogy már egyszer elindult a munka.

* «Kaerling.» — Kazinczy F. jegyzete.

Virágnak Leveledet által adám. Hazafiui érzéssel fogadta tett ajánlásodat. Ő neki Kultsár Úr ingyen való szállást és tartást ad. De ez a Poeta, kinck mindene oda égett, Koszorúját kivéve, miért miért nem? Kultsárral nem egészen férhet össze. Többnyire a közel fekvő környékeket járja, és ösmerős Paptársainál felejteti károsodását. Ő rá nézve annyiból jól esett a Budai gyulladás, hogy ezen tűz újra fellobbantotta Benne a Poetizáláshoz való kedvét, a melyt őtet ez előtt igen el kezdette hagyogatni. Megígérte nekünk, hogy ezentúl büfelejtésül többször megpendíti Lantját. Mert úgy-mond, nints hatalmasb Bút üző a Poesisnál. Az a nyomtatott oda is, melyet Véled közlöttem, az ő fordítása. A télen, ha Pestre begyülünk, lesz dolga a Lantolásnak. Tsak győzd hallással és olvasással.

Magam is most többnyire Pest Buda körül fekvő vidékeken ösmerőseimnél, Causansaimnál bolyongok, 's nállok felejtetem magammal az Ügyézi perpatvaroskodást. Pomázon (Wattay Familiáé) szerentsém vala megösmérkednem Botsári Motsári Antal Úrral, a' ki Tégedet, Barátom, jól ösmér, és különös tiszteletben tart Literátori érdemeidért. Ő egy igen buzgó, még pedig Cadentiás Költő. Többi között a Cadentiák ellen való kifakadásommal annyit effectuáltam előtte, hogy ott létemig egy Alagyt kerekített. Fel magasztaltam érte őtet, és nem egészen hízeltedve. Mivel tsak ugyan több költő a mértékesekben, mintsem a Cadentiásokban, a hol egyedül a záros hang terjeszt kevéske Árnyékot, hogy poeticum mi akart lenni. Megvallotta, hogy ő örömelebb hexametrizálna, de sok munkájában kerül. Azért tsak a Cadentia mellett szándékozik tovább is megmaradni. Stans pede in uno. Ő, a mint mondgya, egyedül a maga időtöltéséért, és nem másért dúdolgat. Kérésére néhány Epigrammimat leírtam. Nem tudom, lelnek e Nógrádi Tsudálókra?

Szemerénket eddig tán már személyesen is ölelhetted. Vay Ábris még a 7ber végével magával levitte őt Zsoltzára. Ezt a Barátunkat igen tanácsos volna amugy zsirosan megházásítani. Ugyan e végből esett meg lementte is. Nem tudom, leszen e foganattya? Én igen kívánnám. Masként semmi hivatalt vállalni nem akarván, fiatal esztendeit elpazarolgya, a nélkül, hogy megletebb korára providálva lenne. Ő egy jó szívű Férfi; megérdemel akármelly házból való Leánykát. Hát én, nem kérded, mikor fogok hozzá a párosodáshoz? Mikor? — Azt én nem tudom. Hogy számtalanszor lehetett volna, azt régtől tudom. De Imperium dote vendere nolui. Amugy

pedig szépet, szegényt elvenném. Pesten való élésem, és az a vízikórságként nevezkedő drágaság nem engedték. Ha tsak Mikes Kelemen szavai után nem kérttem volna: »Gyere hozzám, szegényhez, Te szegény, legyünk ketten szegények! —

Már igen is hosszasan írok. Ugy tartom, nem untattalak el, minthogy Kedvelteidről írtam. Élly boldogul, és fizessd vissza Levelem hosszúságát. Vagy a mit mohón várok, látogass meg hozzám készülöben lévő Epistoláddal, melyre tán fel otsódik az én szunyadni indult Lelkem is, és vestai lángot vethet. Isten hozzád!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

1855.

Kazinezy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, Octob. 17d. 1810.

Tisztelendő Úr, nagy tekintetű barátom!

Küldöm itt a' Bécsi Annalisoknak ez idei nyolcz füzetait, 's képzelem melly gyönyörűségeket fog az Úr lelteni bennük. Ezen felyül küldök ajándékban egy prohibitus könyvet, mellynek titularis pagináját a' Typographus ki sem rakhatta, mert eventilálódott hogy nyomtattatik, 's alig volt ideje az exemplárokat a' háztól elvitetni. Így kapta-meg a' Világ a' könyvet. A' tendenciája jó, de tele van a' leg-hazugabb állításokkal. Én e' miatt egy szörnyű recensiót készítettem, de már késő volt. Péld. ok. azt mondja, hogy M[agyar] Országban a' *nem nemes* nincs hivatalban. Ha igaz e az? Nézzük a' Titulare Calendariomot. Ő Exc. Szécsen Ur talán Camerac Praeses korában lett nemessé. Kovachich most lett nemes, pedig közel 50 eszt. hogy szolgál. Hajnóczy kard által idvezitettetett, és nemes ember nem volt, még is Secretarius volt a' Budai Kamarán. A' Sedes D[omi]nalisok felől hosszasan kellene szóllanom, 's szóllok a' Recensióban, 's apodictice megmutatom hogy hazud. Mit kell arról tartani: a' ki hazud hogy Humanitáts Freundnak mutassa magát? Szabad e hazudni jó végből? Nem ártott e tulajdon czéljának vele? — Semlyénben a' nem nemes fél-nem acceptálta az Urbariumot, és így — — Berzeviczy azt hiszi, hogy a' Bihari Rusticus sorsa is Szepesi Rusticus sorsa, ez pedig nem igaz. Azonban nem a' *czéllal* ellenkezem én, hanem csak az állítást mondom hazugnak. A' *czél* szent és idves-

séges. Minél könnyebb a' szegény nép sorsa, annál virágzóbb a' Haza. Ezt B[erzeviczy] sem hiszi inkább mint én.

A' könyv titulusa ez volt volna: Gregorius Berzeviczy de conditione et indole rusticorum in Hungaria. Leutsoviae, Typis Mayeri.

Egy exemplárt méltóztassék a' Debr. Collegiumnak küldeni ajándékban. Az egyik a' Nagy Gábor Úré a' Kézy verseivel. Ez a' derék Ifjú eddig Göttingában van. Kinyerte a' Passust.

A' feleségem tiszteli az Urat és az Ifjasszonyt. Én az Öreg Urat is tisztelem 's Szántó Urat. Ajánlom magamat becses barátságába.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1856.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 19dik Octob. 810.²

Kedves Barátom!

Hogy epistolád ki nyomtatott, és hogy több exempl. abból kezemnél is legyenek, bizonyította ezen levél, és ahoz ragasztva egy exempl. Én November elein Tasnádon lévén, ha addig leveledet nem vehetem, tehát nállam lévő portékáiddal, az az írásaidal együtt, az Ér-Semlyéni Papnak kezébe fogom adressed és pecsét alatt küldeni, hogy szolgáltatssa kezedbe. A mi Munkáidnak nyomtatványait illeti, azokat egy ferslagba jól be rakva a vizkeresztli Debreczeni vásárcsoporthoz oda a Nagy Gábor ur kezébe fogom küldeni. — Mi lehet az oka, kedves Barátom, hogy egy időtül fogva oly igen ritkán örvendeztetsz becses leveleiddel? Feleségem tisztel — Grófnéd kezeit csókolom és vagyok örökre hív tisztelőd.

Cserey mpr.

Sept. 20dika óta Oct. 10dikéig Semlyénben voltam s az úton.³

¹ Percepi d. 4. Nov. 1810. — Fazekas J. jegyzése.

² A kelet alá Kazinczy ezt jegyezte: «Vettem 31. Sbr. 1810.»

³ Kazinczy F. jegyzése.

Tihon, Oct. 17kén 1810.

Kedves Őcsém Barátom!

Ki nyomtatódván az Epistola, küldöm az Exemplároknak nagyobb részét: harmadát magamnak meg tartottam. Örvendem, hogy módot engedtlél a nagy elméjű Kazintzi apróbb munkái közül egyiket ki terjeszteni. Általod esett, hogy az én nevem esmeretessé vált előtte: essék meg az is, ha lehet, hogy bizodalmat és barátságot általad meg nyerhessem. Távollétem el rekeszt személyes ismerkedésemnek siettetésétől; távollételemet mondom, de még inkább kötelességeim. Most házi kötelességem szüretre küld, oda az hol többetskét reménlek; majd Hazámhoz való kötelességem esmét Kolosvárra fog berekeszteni, és ki tudgya meddig? — Mind jó, tsak látattya lenne készségünknek, de még a Vetésnek sem jött el az éppen — jó ideje s az aratás meszsze van.

Az enyinek köszöntetnek, tsókolnak, tisztelnek Téged 's a Tiédet. Mikor írhatom már *Tiédet* — mikor hivaszsz keresztelőbe? — A Mtgos Ángyom kezeit tsókolyuk.

Kérlek, hozass meg nekem egy könyvet *Thomsons Jahr-Zeiten*. Válaszodból egésségedet érteni ohajtja Igaz véred, barátod

Cserey Miklós mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1857.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Hazai Tudósítások 1809. II. Rész. No. 49. lap. 374.

A' bűnnel eltölt földet az Istenek
Midőn megúnván, a' nagy egek felé
Menének, Én, mond a' Reménység,
Itt lakozom veletek, Halandók!

E' szóra vigan dörge Diespiter.
A' gyáva Bú, 's a' rest 's huta Félelem
Eltűntek, a' bátor Szabadság
Hősei közt lobogót emelt-fel.

'S mint hajdan egy szívf 's lélek Erősei,
Most Hunniának táborá: vítt 's neki¹

Majd cserfa', majd szőlő' tövében

A' Haza Dallosi zengedeznek.

Kedves barátom Virág Benedek! Kimondhatatlanul vigasztal engem az a' hír, hogy a' Budai Vulcánus meg nem égethette poétai munkáidat. Tudom, hogy azon kívül is sok kincs veszett-el szobádban: de nincs sajnosbb veszteség előttem mint a' művésziek vesztesége. A' mit gonddal, fáradsággal lehet kipoltolni, helyre hozni, mind megszerezhető: de a' sugallás óráját nem adja vissza semmi gond, semmi fáradság. Nagyon éleszt engem az a' reménység,² hogy Verseid újra kijönek. Ezt én régen óhajtom, a' mint Te is tudod. Te vagy és Dayka 's Kis és Berzsenyi, kiket, valamint barátimnak, úgy Magyar Poetáinknak is számokban, rendekben, legfelül fíltettek. Nem bánom ha némelly ódáidat kihagyod, nem, ha a' nagyobbak, hangosabbak közül hagysz is ki némellyeket. Bánj szabadon, 's tulajdon ítéletedet kövessd, ne a' másét, akárki legyen bár az a' más. Örömeoseb látok én a' mesteri kéz munkájában holmi botlást vagy szokatlant, ha belőlök az Írónak individuálitása sugárzik-ki, mint ha csak azt látnám, hogy az *Ország-útján* jár, andalodva, szunnyókálva. Osztan sume superbiam quaesitam meritis! Te az vagy, a' ki némelly szóknak, szóllásoknak sanctiót is adhatsz példáddal. Én e' nélkül nem éltem volna soha a' Hős névvel Heros értelembe, mert a' *hőst*, a' Te példádig, mindég *Hérost hadba követő legényekért* vettem, 's a' Te példád bátorított hogy az év szóval a' szenvedhetetlen esztendő helyett éljek. Vezér lehet kiki, csak bízzék magához! ezt mondja Kis a' maga Horátiuszában. Cicero pedig de Oratore L. I. C. 34. halld csak mit mond: — «Postea mihi placuit, eoque sum usus adolescens, ut summorum «Oratorum graecas Orationes explicarem; quibus lectis hoc adsequerbar, ut cum ea, quae legerem graece, latine redderem, non «solum *optimis* verbis uteror, et tamen *usitatis*, sed etiam exprimerem quaedam verba imitando, quae *nova* nostris essent, «dum modo essent *idonea*.» — Ne rettegj tehát az *alkalomtól*, mert ez szebb mint az istentelen *alkalmatosság*, 's végy-fel némellye-

¹ E sort Virág B. így javította ki: *Vitt Hunniának táborá: most neki*.

² Virág a *ség* tagot kitörülte a szóból.

ket azoknak számokból, melyeket Verseglynek köszönhetünk, mert igen szépek. Recensorom ezt vagy illyet nekem méltán, bölesen javasolt, 's elfogadom a' jó tanácsot. Bár csak ő vagy Te, vagy akárki, a' hasonlóképen istentelen foglalatosságnak is rövidebb és *ság, zás és dás* terminatio nélkül való nevet adhatna!

Csendre vágy-odat nékem Vitkovics nevednek említése nélkül küldé-meg. Álmélkodva olvastam a' munkát, 's csudáltam melly Irónk lesz Vitkovicsban. Ne vess megtevédesemen. Kondédát, a' ki szent Magyar, és a' kinek elég ajándék juta szerethetni Horáztot — oh hány Judliumunk van a' ki nem szereti, nem érti! — Kondédát, mondjad neki hogy szeretem.

Verseid kinyomtatása eránt ne tégy semmi lépést hírem nélkül. Díszesen kell kijönniek, 's képedet a' Publicumnak bírní kell, még pedig a' Kaergling rajzolása után; mert ez a' Kiningere sem jó; hát még a' Stunderé!

Én ma indúlok szüretelni. Asszunk egy szem síncs, és így oda az ígéret, mert én mind eladtam tavaly Januáriusban a' magamét. Színborunk is felette kevés. Nagy csapások! hát még a' sok teher, melyet reánk szokatlanúl rakott a' háború.

Non, quia crudelis ille: sed quoniam grave

Omne insuetis onus.

Phaedrus.

Ugy parancsolod hogy leveleimet a' Rác városi Parochialis házhoz útasítsam. A' Pestihez e vagy a' Budaihoz? nem írod. Hogy el ne tévedjen, Vitkovicshoz útasítom. Olyan időket élünk, hogy még a' Postapénzzel is kell gazdálkodnunk, mert azt is rugtatják felfelé. Isten tudja mi lesz mind ezekből. Élj boldogul 's szeress. Széphalom Oct. 21d. 1810.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: 1038. Q. H.]

1858.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Okt. 21d. 1810.

Kedves barátom!

Most veszem Október 12dikén irt leveledet, midőn épen indúlok szüretelni. — Az egész Hegyalján nem esinálnak egy icce

Tokajit is, mert Auguszt. oltá nem lévén eső, nincs aszu-szőlő. A' színbor sem lesz sem sok, sem jó, mert meg nem érhetett a' mi van.

Mélt. Kenderesy Úrnak küldeményét tétessd le Ér-Semlyénben az Anyámnál az én Adreszem alatt, vagy a' Calvin Predikatoránál, Tiszt. Fazekas István Úrnál, a' Fő Hadnagy rokonánál, ki tiszteletre méltó Ifjú.

Fejednek is szívednek is becsületére válik, hogy a' Döbrentei periodicus írását pártfogásodba vetted. Légy rajta hogy az nyomtattathassék. Arra hogy kijőjön, nem kell privilegium, csak arra kell kegyelem hogy póstán mehessen, azt pedig adnak örömet, mert pénzt hoz-bé. Meg nem foghatom, melly okoknál fogva ellenkezhetett a' Püspök ez igyekezettel. Hiszen ő neki *feje* van. Belé fárad az ember ezeket a' megfoghatatlanokat megfogni akarni. Pedig igen *világos*, miért ők *megfoghatatlanok*.

Kapitány Máriási Gergely negyednap előtt ebédele itt. Elvégezte a' mit neki parancsolál. De én is el, nem csak ő. Mert tegnap ment hozzád a' Repraesentatio, mellyet kívánsz. Bihari Fő Szolgabíró Dobozy Mihályhoz utasítottam, hogy a' Somlyóval határos Bihari Helység Bírójának parancsolja hogy azt adja által a' Somlyó Városa Elöljárójának. Parancsolj tehát Somlyón, hogy adják ki emberednek, ezeknek pedig hogy nyomban küldjék utánad. Nem tettem belé hozzád semmi levelet. De a' te adreszed alatt megyen lepecsételve.

Mélt. Aranka Úrnak mondjad, hogy kezemben van lefordítás végett ide küldött Magyar munkája. Sok jó van benne, magam fordítom. Mélt. Kenderesy Urat tisztelem. Előre örvendek a' küldöttnek. Ez az Úr is veszen a' Debreczeni vásárból Kis István könyvtáros által valamit tőlem. Döbrenteinek szőlő holmit zártam a' hozzá adreszált levélben.

Élj szerencsésen! Mélt. Cserey Miklós Urat úgy tiszteld nevemben mint a' ki érdemes minden róla tett dícséretekre. Másoktól is ezt hallom felőle. 'S az illyes hír az illy embert mint én, feléleszti, megengeszteli a' sok Herostratus ellen való haragjában. Ha Episztolám kijött, küldj vagy négyet póstán.

Azt hallom, az Erdélyi Diaetán lévő Calvin híveinek Patáki volt Professor Sípós Úr predikálja az Evangeliumot. Ha ez igaz, neki is egy exemplárt, és csókold össze az én és a' feleségem neveikben.

Kivül: 1

Méltóságos Cserey Farkas
Cs. K. Kamarás és Major Úrnak
Debreczen,

Kolozsvár.

[Kraszna]

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1859.

B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak.

Méltóságos Úr

különös tiszteletű Barátom!

Egy nagy, egy el-felejthetetlen Nap szakasztya félbe némultságot; a mostoha szerentsével teherbe esve jött vala az én nékem tavaly; egy *Atyát*, egy *Jóltévőt*, egy *Barátot* ragadott el én töllem, egy *Vezetőtől* fosztott meg, ki ifúságot vezetelte, 's a' férjfiui páljára meg erősítve botsátott volna ki. Szomorú nap ez és szomorú 's gyászos volt tavaly; de hálát adok az Égnek, (akár milyen hamar esett is) hogy még jobkorobb [!] nem történt: mert soha el nem fogok felejtkezni azon Szempillantatokról, midőn intéseivel erősíteni kívánt; midőn figyelmetessé tett azokra, melyek kerülni valók, midőn a' *Szépét*, *Nagyot*, *Jót* a' maga Méltóságába mutatta, követésekre kényszerített, 's végre bizodalját egy köny-tseppel petsételte. — El törölhetetlen betűkkel metztzettem szívemben, sokszor ujjítya meg ezeket Kedves Anyám; minden tselekedeteimben szemem előtt vagyon Kedves Atyám, szemem előtt vagynak intései, sinor mértékül vettem ezeket, 's az Epicurus tanátsa szerint ki választottam éltém örökös követőjének, hogy tselekedeteimet örökké úgy határozzam, mintha ő tölle láttatnának; — azon fogok igyekezni, hogy Atyámnak vára-kozását meg ne tsaljam 's méltatlan fia ne légyek. Azon kérem az Eget, hogy soha ezen Indulatott bennem el alunni ne engedje, azon kérem a' Mlgs Urat is, hogy eztet elevenítstse. —

Két engem különösen érdeklő 's nagy bötsű levelére tartozom a Mlgs Úrnak válasszal: az első a Nyomatványokról való Planum, a' másik Martiusi levelemre való válaszsza a' Mlgs Úrnak. Mi lehet

1 A levél zárlatán ép fekete pecsét.

e két tárgynál rám nézve fontosabb; de hogy mind eddig nem választam, annak okát 's mind a két levélre való válaszmát a jövő Postára fogom el küldeni. Ajánlom magam[*t*] a Mlgs Ur gratiajába 's barátságában 's maradok

Méltóságos Ur

különös tiszteletű Barátom

Sibó 25ik Octób. 1810.

alázatos szolgálja

Ifj. Wesselényi Miklós mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1860.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Octób. 26d. 1810.

Kedves barátom!

Az éjjel múlt esztendeje hogy a' Te nagy Sógorod, az igazán-nagy Wesselényi, elaludt. Szent érzések közt tisztelem emlékezetét, 's kértem a' Haza' Isteneit, hogy követőjét, Cserey Miklóst, éltessek tovább, 's igyekezeteinek adjanak több sikert. Hogy a' vádaktól, rágalmazástól mentse-meg Nemezis, — azt nem kértem. Mindég kíséri az a' Nagyokat; mint a' Triumphátort a' katonaság' vad szidalmai. És gyakorta a' vádak *nem méltatlanok*; 's igen sokszor annál igazságosabbak, minél nagyobbak azok a' kik ellen tétetnek. Nincs oktalanebb cselekedet mint azt kívánni hogy a' nagy emberben *hiba* ne legyen. Épen ez a' *hiba* cselekszi sokszor, hogy ők *nagyok*. De azért a' Scipiók mindég Scipiók maradnak; 's mikor őket a' világ szidalmazza, akkor ők, ha különben érzik a' magok nagyságokat, a' helyett hogy magokat a' védelmet hallani áhító nép előtt mentegessék, a' Templom felé indulnak, hogy a' nép ott adjon hálákat az Isteneknek azon jótételekért, melyeket ő velek az Istenek a' vádlott által közlöttek. Have grandis anima, Wesselényi!

Kérd Cserey Miklóst, hogy a' Wesselényi képét tartsa azon négy fal közt a' hol legtöbbet múltat, 's merüljön-el nézelléseiben. Így soha sem lesz hasonlatlan Wesselényihez és magához. Ő ezen izenetemet a' tisztelet leglőbb jelének fogja venni.

Kolozsvárról Októb. 4dikén irt leveledet akkor vevém tegnapelőtt, midőn igen szűk szüretemről haza felé tértem. Nagyot sikoltottam örömben, úgy hogy az a' derék ember, a' ki velem együtt

ment az utcán, soha sem tudta mi ér, midőn leveled azt hagyta velem tudatni, hogy mi az a' mit nekem Melt. Kenderesi Mihály Úr küld. Téreden állva fogom elfogadni ajándékát. Mondjad ennek a' széplelkű férjfiúnak — hogy ő az, régen hittem, régen tudtam — mondjad neki hogy csak egy kézírás van a' mit ennél inkább óhajtának bírni, vagy talán egy sincs. A' legforróbb, a' legmérészbőbb kívánság sem engedte soha reménylenem, hogy ennek birtokába juthassak. Tudom mit köszönhetek neki mint Magyar és mint az, a' kinek *alkalmasint* szabad azt hinni a' mit elhihet. Mialta ez a' remény szálla lelkembe, azolta láng vagyok. Nem képzolhetni, melly tűzbe jöttem e' birtok reménylése, az izenet által. Szép tettek nem kell bér, de a' hálá el nem fojthatja a' maga érzéseit. Óhajtom hogy az lármásan erumpálhasson belőlem, 's úgy hiszem hogy fog.

Mondd-el nékem, édes barátom, de ezt bizonyossággal kell tudnom, hogy Melt. Cserey Miklós és Kenderesy Urak meg tették e azt az utat, melyet Te készültél tenni Berlinbe? 'S kik azok nálatok, a' kik legjobbabak azok közt, a' kik megtették? Feltehet'd hogy ezt nem kértem ok nélkül.

Szép a' mit Székér Aloyz eránt tettél, 's ha becsesebbé nem tesz is mint vagy, intensióban neveli érdemedet előttem. De érdemes volt e igazán az az ember? Szeretném ha képét festenéd, millyen volt barátjai között; mert még az hogy irt, nem tesz mindent. Sokan vannak a' firkálók! és gyakorta melly galádok ők!

Lanasszál én még most is szeretem, nem mint Aesthetikai darabot — azon tekintetben kevés becsé van — hanem mint Philosophicait. Bár mind azok a' kik megjelenéck játszásán, többet tudnának *érteni* mint a' mit az Actor *mond!* bár azt a' levelet is el lehetne mondani, a' mit én Ajánló-levél képében Spisicshez írtam volt Lanassza elébe! Spisich, a' ki nem csak volt Berlinbe, hanem másokat is vitt oda, értette; Schédius pedig, a' ki ott csak testben járt, öszve csókolt azért a' levelért. Te is fognál, ha olvasnád.

Most élj szerencsésen, édes barátom, lelkem hív rokona! Én holnap rekesztem-bé életem 51dik esztendejét, Te holnapután a' 37diket. Örülj hogy nálamnál távolabbra vagy az idevezüléstől, 's használd életedet. Júliusban fiat reménylek. Bár azt Néked is adna valaha Lucina. Öllelek tisztelettel, barátsággal.

Töredék a' Lanassza Praefatiójából. Lásd az Endrődy theatromi Gyűjtemény IV. kötetét.

Lanassza nem kevesbbé tiszteletes mint amazok. Annál sikeresebbek philosophiai tanításai. Nem fonhat az igazságnak tűzpróbáját ki nem álló tanítás és példa oly kemény hármaskérget a' szívnek eredeti lágyága felibe, hogy ha a' Természet emeli fel a' maga mindenható szavát, a' kérges le-ne pattogzzanak, 's le ne hulljon a' helytelen tanítás és példa szemkötője. Mert különben haszontalan 's álnok vezetőt adott mellénk a' Teremtő a' setéség, álvilág 's igazi fény szövevényessé tett útjain; mert különben nem lesz superstitio és impostúra az, a' mit a' szokás helyesnek, az értelem helytelennek kiált; mert különben cselekedeteinket nem fogja belső meggyőződés vezérleni, 's moralitásunk pengő érecczé lesz. Ezek azok, a' miket Lanasszám tanít, 's ezek cselekszik, hogy e' rövid és csaknem minden fáradság nélkül készült munkámra gyönyörködve fogok nézni mindenkor. 'S hogy annál nagyobb kedvességgel fogadja-el a' Haza ajándékomat, általam nyújtom azt neki, megvilágosodott elméjű, tántorodhatatlan egyenességű jó ember és hazafi! Dicső példád adjon új erőt Lanasszám intéseinek, 's azok a' kik intéseit hallani fogják, ébredjenek fel olyanokká lenni mint Te.

Jan. 16d. 1793.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1861.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Oct. 29d. 1810.

Kedves barátom!

Neveltségesnek tetszhetik hogy verseimet, műhelyt most leírom, egészen régiebb szokásom ellen, midőn azokat titokban tartogattam, közlöm belsőbb barátimmal: de ha nem volna neveltséges azokat a' jelenvaló barátnak mutatni, miért legyen az a' távollévőnek? — Te buzdítál hogy *Nyilaimat* folytassam. Buzdításod olta nem kovácsoltam újakat. De ez álmatlanul töltött éjjel megszálta ismét a' Vulkánus lelke, 's ímhol van a' mit készítettem.

A' KÉT TERMÉSZET.

(tudnillik a' Nach der Natur és az εις το φυσικον.)

A' Poezis kikap a' népből 's a' durva valóból,
 És kiesebb tájra 's lelki valóba viszen.
 És te kevélykedhetsz, hogy az eltévedtet az eggy és
 Szent Természethez, Béltcki, visszahozod? —
 A' mit lát, neki Természet, 's nem semmi tovább: de
 A' *mesterség' természete* neki titok.

KÜLÖMBSÉG A' PRÓZAI 'S POÉTAI MÍV KÖZÖTT.

Természet, te vagy a' törvény 's a' mester. Igazgassd
 Verseimet, 's hagyjad folyni szabásid után!
 Így Futaki; és mivel ez prózáját szórja, különbség
 Nincsen verse között 's prózai míve között.

S Z O K Á S.

Berki szokottat imád, nekem az keces a' mi szokatlan;
 'S kényesbb vagy makaestült izletem újnak örül.
 A' mit Berki szeret, megavulttá válhat: az újért
 Hamvamat a' maradék áldani fogja nekem.

Zeng dalod; eszküszöd azt, 's mivel eszküszöd, elhízem.

Oh de

Nem szépet zeng. A' fülhile nem czinege.

S U B A I.

Te czifra szókkal élsz: poéta nem vagy.	} ranschende Wörter. Reime. Metrische Verse.
Eggyhangzatokra akadsz: poéta nem vagy.	
Mértékre lépni tudsz: poéta nem vagy.	
Múzsákat emlegetsz: poéta nem vagy.	
Csók és bor éneked: poéta nem vagy.	
Mi híjod? — Értem én! Poéta nem vagy.	

Alig ha ezt az utolsó causticus darabot feljebbre nem becsülöm mint az elsőbbecket, noha örvendek hogy az elsőfőtőlem veszi literatúránk; mert hanyadik magyar Író az, a' ki az Aestheticának ezt a' törvényét csak megálmodni is tudná. És erre az utolsóra egy boldogtalan Hubai Miklós nevű Kálvinista deákbold Prokátorrá lett emberke adott Originált. Azért említem mi volt, mert ez is *harangot-kongoló*.

Egy óra múlva Consil. Vay Józsefhez indulok familiari kedvetlenségek miatt. Most tehát csak azt, hogy Webert megkínáltam Gesszneremmel, Egyveleg Irásaimmal pedig Institórist. Mi lesz ajánlásomból, nem tudom. Szeretném valaha ezeket a' dolgozásaimat nyomtatva látni. Éljen szerencsésen, édes barátom, köszönts a' mi Ruminkat.

[Eredetiye Kis Gyula bírtokában.]

1862.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Novemb. 3-d. 1810.

Kedves barátom!

Engemet egy éjjel a' minap meglátogata az Epigrammai Múza, s ötször nyújtotta kedvezéseit; a' mai éjjel is visszatére, de már ma kevesebb kedvezéssel volt. Engedd, hogy mutathassam virágait, melyeket nyoszolyámban hagyott, midőn a' reggel feltűne. De hagyjuk az allegoriát.

A' mi Kisünk engem arra buzdított, hogy írogassak több *Nyílat* (*Nyílak és Virágok* czímje alatt készülök kiadni azon epigrammáimat, melyeknek tárgya a' mesterség.) Az első darabja az lesz a' mi íme itt következik:

HERCULESZHEZ.

Hatalmas Herculesz, nagy Emberisten!
 Dicső fajzatja a' Mennyropogtatónak,
 Kinek most már fényében osztozol!
 Te nem csak a' föld' undok szörnyeit, (monstra)

A' hétfejű Hydrát, a' holdszülötte
 Oroszlánt, és a' Créta' vad bikáját,
 'S a' mind czeknél rettentőbb Buziriszt,
 Diomedeszt, a' hármás Géryont,
 'S a' tűzokádó Cacuszt öldöséd-el.
 Hogy jót tchess, te nem kerülted a'
 Kevésbbé bajnok tettet is, 's az óll
 Marháinak szemetjeit kihánytad;
 'S ég 's föld javallá hasznos tettetted.
 'S a' mit te nem szégyenlél, Bajnokisten!
 Dicső fajzatja a' Mennyropogtatónak!
 Én, nyomorúlt emberese szégyeneljem?

Az emberese a' Terentius homunciója szerint van formálva,
 's az olvasott Olvasót arra emlékezteti. Emlékezel e a' helyre? Ott
 van az, a' hol az ifjú, a' Jupiter és Léda képét nézegetvén a' bor-
 dély falán, azt mondja, hogy nem szégyen neki, a' mi az Istennek
 nem volt az.

Szokott és szokatlan.

Berki szokottat imád...

[stb., mint az 1861. számú levélben.]

Fülmile és Czinke.

Zeng dalod; esküszöd azt, 's mivel esküszöd, elhiszem. Oh de
 Nem szépen zeng. A' fülmile nem czinege.

Törvénszegés.

Járg egyenest! ki ne térg! így rendeli az Iskola; nem szép

A' mi szabásom előtt helytelen, a' mi hibás.

Járg szabadon! ne remegj! mond Aesthesis; és ha van ok rá,

Térg-ki; ne hidd, hogy szép 's jó legyen a' mi feszes.

'S a' Genie pártázott fővel jó, 's sanctionálja

A' mit az iskola tilt, a' mit az Aesthezis hágy.

SUBAI.

Te czifra szókkal élsz, 's poéta nem vagy...

[stb., mint az 1861. számú levélben.]

Prózai 's Poétai szóllás.

Természet, te vagy a' törvény 's a' mester...

[stb., mint az 1861. számú levélben.]

Fenntebb stílus.

«Téged senki sem ért: minek írsz hát?» — Pór sereg! im itt
Lőrét árúlnak, 's nyírvizet! édes italt!

A két Természet,

A' Poezis kikap a' népből 's a' durva valóból

[stb., mint az 1861. számú levélben.]

MIKROLOGUSZ.

Mikrologod gyakran elkinzott. Oh de miért vagy

Eggyütt Mikro-, Pikro-, Mákro-, Makárológusz?

Mikrósz: apró; Pikrósz: keserű, nehéz; Makrósz: hosszú; Maká-
rosz: boldog (magával eltelve boldog).

Délután Szőlőskére indulok a' Kazinczy Sophie és Vay Ábra-
hám öszeeskettetésekre. Élj szerencsésen, édes barátom, általam is
szeretett házad'-népével. A' kis Eugenie már ki tudja mondani neve-
det, 's író asztalom felett függő képedet Berezenyi Bácsinak
hívja. Melly öröm szememet reá vethetni, mikor lelkem veled telik
el! Csereihez írt Episztolámat már nyomtatva látom. Erdélyiesen
van nyomtatva, az az *csúnyán, hibásan*.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

1863.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Nov. 6d. 1810.

Kedves barátom!

A' mint az elmúlt szombaton Szőlőskére mentem a' Vay Ábra-
hám és Kazinczy Sophie öszeeskettetésekre, az Ujhelyi póstán vet-
tem azon leveledet, mellyben nekem az Epistola nyomtatványát
megküldeni méltóztattál. Már tehát kezeken forog Erdélyben, 's nem
sokára kezeken fog forogni nálunk is, 's hinteni fogja némelly jónak
szikráját. De hanyadik az, a' ki azt megértse? Jobban fogná ha

rímes versekben volna írva: de olly hátra vagyunk, hogy azt sem értjük, mi a' különbség a' kettő között, és hogy e' tárgyhoz jambuszi gravitás illet, nem pedig a' rímek játékos csengése. -- Addig kell példákat adnunk, míg a' Nemzet belé tanul érteni. Én azt hiszem, hogy minden haszon nélkül *most* sincsen, 's legalább azt a' jót szűli Episztolám, hogy némelly Olvasója, megértvén hogy Brútusz, Timoleon felől olyat Plutarchban talál, meg fog ismerkedni Plutarchal. 'S ha ezt fogja Erdélyben csak tíz is, nyertem.

Talán egyszerre fogja venni Mélt. Cserey Miklós Úr is ezen levelemmel hozzája irandó köszönetemet. Episztolámat Udv. Cons. Vay József Urnak nem mutattam; igen nem szeretem az afféle mutogatásokat, mert azok ritkán mentek a' pedantereytől 's hiúságtól, mellyet sem magamhoz nem tartok illőnek, sem olly férjfiúhoz. Más az mikor az affélét azokkal közlöm, a' kik a' Mesterségnek közelebbi barátjai. -- Mélt. Cserey Miklós Úrnak még izlése felől is sokat sejdítet velem az a' Hozzád intézett kérése, hogy számára hoztassd meg Thomsonnak Évszakait. Nékem két exempláromat nem hozták vissza a' könyveket nem vásárlani, hanem csak kölcsönözni 's elveszteni vagy megtartani szeretők, most pedig a' francia Cazin kiadású fordítást eladtam; mert iszonyú dolog *franciára fordított Anglus munkát* olvasni.

A' kis Consine-m összeesketésén vércim között csak magam valek jelen; feleségemet Thalie leányomnak épen most ütköző negyedik foga tartóztatta ide haza. Péter bátyám a' 17dik esztendejét még el nem töltött menyasszonykának zokogva adott áldást és tanítást, azután Prof. Nagy Ferencz elkezdé az Agendát 's az esketés megesett szobában (4a November); 's én délután haza jöttem, rettegven hogy lyányomat baj érheti. A' Consiliárius a' Mélt. Asszonynyal és a' Vőlegénnyel ismét eljönnek 16dik táján, 's Erzsébet napjára (a' Consiliáriusné Mocsáry Erzsébet) haza viszik magok és a' bátyám is elkiséri. Ez így szokatlan Magyar Országban, de a' Consil. megnyugvását igen igen jelenti.

A' Consiliárius 1752. Octób. 29dikén született, 's 1774. Dec. 4dikén házasodott. Ezt azért jegyzem-fel itt, mivel tudom, hogy előtted is becses dátum; 's ha leveleim nálad megmaradnak, maradjon-fel emlékezete. — Rólad is, Mélt. Cserey Miklós Úr felől is tisztelettel emlékezett a' Consiliárius, noha rokonodat csak hírből ismeri.

Nékem ma vala egy vendégem, a' ki bizonyosnak mondja, hogy a' Német Rend volt Mestere Antal Cs. K. Herczeg Magyar

Országi Primás lett; 's azt is mondja, hogy az Olmüezi Coadjutor Rudolph Cs. k. Herczeg a' maga Papi méltóságáról lemondott: a' mint mondják azért, mert a' Papi birtok Morvában már elfoglaltatott. Herczeg Lichtenstein János felől különös hír bolyong az emberek között; nagy maga elszánásával szólott az Uralkodóval a' Bancó papiros eránt, mellynek az vala következése, hogy helyébe a' Würtembergi Herczeg lett Fő Igazgatója hadi seregeinknek. Más nap, azt mondja a' hír, bészárattak, vagy igazábban, ki nem nyitattak a' Bécsi boltok. A' Kalmárok azt declarálták, hogy nekik kedvesebb a' portéka mint annak papiros-ára. Imhol pedig az a' mit egy Udvari Agens ír, még pedig szóról szóra:

Bona Cleri in hacreditariis ditionibus pro Conventionali moneta venduntur. Jam fiunt oblata. Sed multi dubitant rem hanc ad maturitatem perventuram. Cursus monetae est ut $\frac{100}{550}$. Sua Maiestas cum medio Octobris redibit. Comes Metternich a Napoleone cum inexpectatis nunciis expectatur. Omnes Galli et Itali revocabuntur — (Barátom, mi ez? ha ugyan igaz a' hír.) — Modernus Financiae Praeses cum statione sua non contentatur, nec harmonizat cum reliquis magnis viris. Diaeta ante Aprilem non erit. Quo ad proxima Suae Maiestati maiora individua, ut dicitur, mutatio imminet. Novalium etiam pretia cum novo anno enormiter augebuntur. — Eddig az Ud. Agens.

Tavaly egy Magyar (nevét 's lakását nem tudom) Bécsben volt. A' Francziák 52 lepecsételt levelet adtak kezébe, hogy hozza-bé 's küldözze-meg az 52 Fő Ispánnak; és ezekkel a' lepecsételt levelekkel két csomó Proklamatiót. Ez elment a' Bécsi Austriai Commissariushoz 's tanácsot kért, mit tegyen. Az nem mert senkit tanácsolni, de Testimoniálist ada neki hogy nála magát jelentette. Elnent hasonló végből az Érsekhez is. Ez sem ada tanácsot, de hozzá tette mint Pap, hogy jobbagynak hazája és Királya ellen illet nem szabad. Elfelejtém mondani hogy 40 aranyat kapott a' Francziáktól és szabad szekeret a' Cordonig. Beérvén a' nő akkori határunkon, össze varrta a' papirosokat, 's egy követ kötött mellé 's bévetette egy kútba. A' Fogadós konyha szolgálója a' vederrel történetből kivonta, bémutatta, Insurgenseink utána mentek 's az embert elfogták. A' Kir. Tábla és Septemviratus abszolvalta.

Elj szerencsésen, Kedves barátom! Panaszolkodol hogy leveleim ritkán mentek. Akkor Biharba utaztam volt 's ez okozta ritkább-ságokat. Azolta bőven mentek. Mélt. Kenderesy Urat tiszteld, 's mondd

hogy rettegek hogy ajándéka el ne vesszen az úton mint a' Benkő József felől várt tudósítás két esztendő előtt. Kérlek, adresszáld Ér-Semlyéni Predik. Tiszt. Fazekas István Úrhoz, de az én nevemmel bélyegzendő 's lepecsélt levélben. — Ma tiellertnek, 's közel 20 nagynevű Németnek kézírását kaptam. Öllek hív tisztelettel.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1864.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Nov. 7. 1810.

Tiszt. Kis János Úrhoz.

Kedves barátom!

Kevés napokkal ezelőtt ment hozzád egy levelem egynehány *Nyílammal*. Vedd itt, a' mi azolta készült. De a' Nyílak és *Virágok* ezímet *Tövises és Virágok*-ká változtattam-el azolta; rendesnek tetszvéen a' két egygyvé nem illő symbolicus ideája a' *Nyíl és Virág*-nak. A' *tövis* is szür, mint a' *nyíl*. —

A' legelső darabja a' kis Gyűjteménynek ez leszén:

HERCULESZHEZ.

Hatalmas Herculesz, te bajnok-Isten!...

[stb., mint az 1862. számú levélben; utolsó sor:]

En, nyomorúlt embercse* szégyeneljem? —

AZ ISKOLA TÖRVÉNYE.

Járj egyenest! ki ne térj! így rendeli az Iskola: nem szép...

[stb., mint az 1862. számú levélben.]

EGGY HIÚ FECSEGŐHÖZ.

Mikrologiéd minket sokat elgyötör. — Oh, de miért vagy

Együtt Mikro- Pikro- Mákro- Makárologosz?

* Az embercse a' Terentz homunciojára alludál. Ott van az, a' hol a' bordélyban egy ifju a' Jupiter és Danac képét látja, 's az Istentől vesz példát. — Kazinczy F. jegyzése.

NB. Nem merem bizonyosan állítani, hogy a' makárológusz jó e abban az értelemben hogy a' magával elteelve lévő boldogot jelentse? 's nem hibásan van e scandálva?

FENNTEBB STÍLUSZ.

«Engemet a' Sokaság ért 's kedvell.» — Pór sereg! erre!

Lórét árúlok, 's nyírvizet; édes ital!

(Ez im Geschmack von Göthe.)

Élj szerencsésen, kedves barátom! Öllelek tisztelettel 's szeretettel.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1865.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 7 Nov. 1810.

Theurester Freund!

Krank bin ich nicht, aber seit einiger Zeit bin ich so sehr aus meiner Sphäre heraus, dass ich mir wegen meiner Saumseligkeit im Schreiben keine Vorwürfe machen kann. Meine Reise in das Biharer Comitát, die Weinlese, und ein paar Reisen in Familien Angelegenheiten liessen mir in September und Oktober wenig Zeit, an meine Freunde zu schreiben. Ich fühle, dass ich Ihnen darum Ersatz schuldig bin, und will das versäumte einholen.

Als ich den 3ten nach Szőlöske zur Copulation meiner kleinen schönen Cousine, die den 4ten in Gegenwart des Hofraths Joseph Vay vorbeysing, fuhr, erhielt ich zu Ujhely Ihr Schreiben, vom 15ten October und Csereys Schreiben mit einem exemplar meiner Epistel an ihn. Diese ist so gedruckt, als wäre sie aus der Leutschauer Druckerey hervorgekommen. Druck, Papier, Format, alles ist execrable daran, und der Elende, den Cserey zur Abschrift gewählt hat, verstund weder die Regel der Orthographie und interpunction, noch was er schreibt. Hogy Érted 's házadért hat er in házadért umgeändert. Die Ungarn fochten also für Theresia und Ihr Vaterland nicht und für dein Haus!

Ich presste aus der Hofräthin heraus, dass der Hofrath 1752 den 29ten Octob. gebohren sey, und den 4. xber 1774 geheurathet

habe. Sein Sohn, der Bräutigam, ward 1789 den 16. Junii und die Braut den 11. Januar 1794 geboren. Das erstere ist für Sie kein unwichtiges Datum. Ich theile es Ihnen mit, dass wenn mein Noten verloren gehen sollten, wir es doch immer wissen können.

Sennovitz in Eperjes hat mir Elias Hellners Stammbuch, von welchem ich Ihnen einst schrieb, gestern zugeschickt. Hellners Sohn war so gütig, es ihm für mich zu leihen, aber es ist ihm um keinen Preis feil. Sehen Sie, welche Namen es enthält:

Achenwall, Bister, Büsching, Bahrdt, Carpzov, Ebert, Eschenburg [?], Gatterer, Gellert, Jerusalem, Klotz, Kaestner, Less., Joh. Petr. Miller, Michälis, Noehelt, Schröckh, Semler, Spalding. — Tessedik und Wallaszki schrieben ungarisch hinein.

Man sagt Lichtenstein habe das Commando an den Herzog von Württemberg wegen einer zu freyen remonstration wegen den Banconoten abtreten müssen, und dass in Wien die Kaufmannsladen einen Tag nicht geöffnet waren, weil den Handelsleuten lieber ihre Waaren als das Papiergeld ist. — Ist es an dem?

Die Weinlese war hier nicht so übel, als wir es befürchteten: aber doch weit geringer als wir es vor dem Monat Junii erwarteten. Ich habe nichts als 9 Fass, wo der Weingarten schon 45 Fass, und gegen 100 Butten trock[ene] Beeren gegeben hat. Heuer ist, so zu sagen, kein Tokayer gemacht worden. Hofrath Vay wird in *allen* seinen vielen und sehr grossen Weingärten nicht 3 Butten gehabt haben, und man verkaufte die Halbe von Trockenbeeren (icze) zu 4 f. Die ord. Weine werden aber gut werden.

Leben Sie wohl, theurester Freund! Ich umarme Sie.

Professor Nagy Ferencz, der Odendichter, hatte die Function bey der Vermählung in Szölöske. Er war dabey frey von pedanterie, was bey ihm ein seltener Fall ist.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1866.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Tasnád 11dik Novemb. 1810.

Igen Kedves Barátom!

Ma küldöm emberemet Ér-Semlénbe, és az oda való Papnak T. Fazekas István Urannak küldök: 1ső: Számodra egy packetát, meljbe vagyon Secretar. M. Kenderesi Mihály Urnak neked küldött becses ajándéka — a mirül Kolosvárrul tettem Néked említést. 2or: Egy vászony boritékba lévő bádog edénybe sárga por tubák Virág Benedeknek, ez is Kenderesi Urtul megyen. Ennek Boritékján **V** van feljül, és alol a Te adressed, belől pedig a Bádok fedelire ez irva: Tisztelendő Virág Benedek Urnak Pesten. Az 1ső szám alatt lévő packetába vagyon 60 exemplár a Nékem irt szép Epistoladbul is. — A melj ajándéka van abba Kenderesi Urnak, asztot cö a Splényi Reg. meghalálozot Tábori Papjátul Szekér Aloisiustul Virág Benedeknek akarta küldeni, és az az nap reggel, hogy ezeket által vennie kellett volna, gutta ütést kapván, még az nap Kenderesi urral Róllad, és Autographiai gyűjteményedről beszélvén, azonnal számodra szánta el, a mint hozzád intézett ezen packetába levő levelébül bővebben által látod. — Vettem itt Barátságodbul a Szepesi irásokat, szivessen köszönöm meg küldéseket — azok iránt való gondolatimat szóval szeretném Néked inkább ki fejezni, mint papirosra bizni; röviden csak aszt mondom, hogy egy Universitasnak ma oljat illik, olyat kell, ugy kell mondani, hogy holnap asztot el ne roncsa, vissza ne vonnya, még pedig úgy, hogy ezen el rontás, vissza vonás következése és következhete Századokra is ki terjedő nem Jót vonnyon maga után. — Feleségem tisztel, én pedig vagyok örökre hív tisztelőd

Cs. mpr.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak.p. S. A. Újhelj. *Széphalom*.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1867.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 15. Novemb. 1810.

Theurester Freund!

Unsere Post in Ujhely blieb seit 8 Tagen aus, aber heute brachte sie mir Ihr freundschaftliches Schreiben vom 2ten dieses Monaths. Ich nehme den herzlichsten Theil an allem was Sie betrifft, und wünsche, dass Ihr Fieber Sie bald verlassen möchte. Das ist ein schlimmer Gast im Herbst. Trachten Sie von dem Impertinenten bald los zu werden.

Auch bey uns ist die Theurung schrecklich, aber bey Ihnen ist sie es noch mehr. Und was steht uns noch vor! Kis und Sie, Sie sind mir sehr oft im Sinn. Reich ist auch mein Kis nicht, wie ich dies aus seinen Briefen weiss. Welch eine Gottheit könnte uns Festetics und Széchényi werden, wenn sie das zu werden wüssten und zu wissen wünschten! In dem Elend zu steuern kann nicht einmal die Gottheit; sie *würde* es, wenn sie es *könnte*; aber sie ist so göttlich, die Freude, gutes zu thun, und durch kleine Wohlthaten das Gute zu befördern! O der schönen Zeiten, wo Born Talente hervorzog und unterstützte, wo Sonnenfels einen Ochsen-Notar (so nannte sich Ratscky als er schon Hofconceipist war, in dem Kreise seiner Vertrauten) auf den Weg führte, auf welchen er dann Staatsrath ward! Der Bund, welcher sich rühmen darf, selbst unverbündete protegirt zu haben, ist zerstäubt, und ihre Wirkung ist mit dem schönen reinen Bündniss aus. Jetzt wirken *unzusammenhängende* Kräfte; und was wirken *die*!

Ich verdanke Ihre Anstellung bey den adelichen Convict — mir schon wegen ihrer Benennung verhasst — dem Herzensadel des würdigen Asboth, und nicht dem des ziemlich zweydeutigen Festetics; an dem ich nie in Ruhe denken kann, wenn ich mich erinnere, wie klein er unsern Kis empfing. Dass unsere Grossen noch so sehr zurück sind, um zu begreifen, dass sie dann erst Gross erschienen, wenn sie einen Mann wie Kis ist, zu schätzen wüssten. Nemesis rächt sich an ihnen, da sie das nicht zu wissen verstehen.

Unsern kleinen Lajos haben Sie, mein Freund, nicht vor Augen. Aber den Sohn des unvergesslichen Németh, den kleinen Aristipp, den Neffen des Asboth, den sehen Sie oft. Lassen Sie sich diesen

Knaben sehr angelegen seyn, und tragen Sie alles bey, dass er das werde, was ein Sohn des Németh werden soll. Ich besorge sehr, ohne mich in Erklärung einzulassen, die bey Ihnen ohnehin überflüssig wären, da Sie die Umstände kennen müssen, dass er eines leitenden Freundes wie Kis und Sie nöthig hat. Glauben Sie mir, ich habe auch wegen den Knaben gewünscht, dass Sie nach Oedenbourg kommen; und bin ich nicht warmer Freund des Knaben: so mögen auch meine Kinder keinen finden, wenn ich nicht mehr bin.

Bey dieser Aufwallung des Herzens melde ich Ihnen, dass Sophie allen Zeichen nach seit October in Mutterumständen ist. Ich müsste verzaubert seyn, wenn ich auch bey der vierten Niederkunft meines Weibes Vater eines Mädchens würde.

Als ich den 10ten Nowember nach Ujhely fuhr um dort meinen Szemere Pál abzusetzen, (er hielt sich 48 Stunden bey mir auf) fand ich den [!] Sept. Heft der Wiener-Annalen. Ich las mit ihm die Recension von Pápays Werk, und er war mit diesem Aufsatz zufrieden. Sie fiel sehr gut aus; ich hatte eine Freude an dieser meiner Arbeit. Mir scheint, sie fiel so besser aus — ich meine nicht die Weglassung des historischen Theils, welcher in den Leipziger Blättern so vortrefflich ausfiel — als in den Leipziger Lit. Z. Ich wünschte sehr zu wissen, was Herr Prediger Kis darüber urtheilt. — Szemere las für sich die Recension von Kisfaludy Regéji und widersprach dem Rec. Ich blickte in das Blatt, und fand, dass die Recension nicht diejenige ist, die ich arbeitete. Viel Glück zu dem Compliment, das der Rec. Herrn v. Kisfaludy S. 44. in den letzten 6 Zeilen des 3ten Paragraphs macht. Ist nur das einfach was Plan ist? und ist jeder Schmuck Ziererey?

Ich bin zufrieden, dass man mein Gedicht auf Napoleons Vermählung nicht angeführt hat in den Leipziger Lit. Zeit. Blättern, aber ich wünsche dass Kézys Verse angeführt seyen. Bis jetzt ist der vortreffliche Mann bey seinem Heyne. Er schreibt an Niemand, und eines Theils ist das zu billigen, denn viel Geld nahm er nicht mit. Die Superintendenz hilft ihm, aber selbst dann, wenn sie ihm 5000 f. gäbe, würde er nichts mehr als 800 f. erhalten, da unser Papier Geld so sehr an ihrem [!] Werth leidet.

Pethe ist also der Mathematiker, dessen Anzeige vor kurzem in den Blättern des M. Kurir erschien? Ich danke Ihnen für die interessante Notiz. Was ich in seiner Anzeige fand, hat mir sehr gut gefallen. Sagen Sie ihm das, wenn Sie glauben, dass es ihm

Trosst bringen kann. Der Mann scheint eines besseren Looses werth zu seyn, und seine Verdienste bey seinen schon vergessenen Oekonomischen Zeitungen bleiben dauernd. Ich wünschte sehr davon ein exemplar zu erhalten, da ich es bis jetzt nicht erhalten konnte; — als sie erschienen, war ich ausser allem menschlichen Verkehr. — Aber wie kommt es, dass Festetics einen solchen Mann der Oekonom ist und gut ungrisch schreibt, nicht fest hielt? Ausser dem einzigen Asboth kenne ich niemand, der mit Wärme, ja ohne Klage von dem allgepriesenen Maecen spräche.

Szemere sagt: Die Preisfrage von Consil. Puky Ferencz wegen dem ungarischen Namen von Spiritus (bey Zrinyi Miklós schon szelet — aber da szelet nichts anders als szelés, und Szelés das synonym von metszés ist, besser szellem, wie kellem, von szelelés per crasim szellés) — und die von Balla Antal wegen dem ungarischen Namen von Universum (durch mich egyetem; universalis egyetemi, und universitas egyetemség benannt) haben keine Beantwortungen erhalten. Ich habe mich gestern darüber gemacht, und will jetzt eine kleine Abhandlung az új szókról arbeiten. Die Lösung der Frage wird mich nichts kosten. Aber ich möchte dabey viel anders sagen, was unsere Kunstrichter und Büchermacher nicht wissen wollen. —

Meine freundschaftlichsten Empfehlungen an den lebenswürdigsten Mann. Ich sende ihm hier zwey Epigrammen aus meinen *Dornen und Blumen*.

Arbuscula (vid. Horat. serm. sat. X. in fine.)
 Láta, hogy a' vad nép, melly ötet pisszegi, tapsol
 A' rossz játzóknak, Roscia, 's tűznek hevült.
 A' te javallásod, pór Rend, úgymonda, gyalázat:
 Mesteri játszásom csak lovagoknak örül.

Az avatatlan.

Catull. Epigr. No. 53.

Risi nescio quem modo in corona,
 Qui cum mirifice Vatiniana
 Meus crimina Calvus explicasset,
 Admirans ait haec, manusque tollens:
 Di magni! salaputium disertum.

Ámbár lelkemet **Izisz és Ozorisz** (Zauberflöthe)
 Elyzjumba kapá, nem állhatám-meg,

Hogy nagyot ne kaczagjak, a' midőn eggy

Füstös Amphionunk, kit édes hangjaid

Tornáczodba vonának, ezt kiáltá:

«*Mint big (bög) a' pipogya! Andri!*» 's eggyet inte

Fejével; «*nosza kezd-el: Hol lakik kend . . . »!*»

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1868.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Édes Kedves Barátom!

Íme az ígért kéz írás a' Finantziákról, melyet íráss le magadnak mentől elébb, hogy nekem vissza küldhessed; mert a' jövő hónapnak elején Gróf Keglevits Ágostonnak kell meg küldenem.

Sz. Mihályról nem írhattam a' sok mindenféle baj miatt, öt hetet töltöttem ott Feleségemmel, de nem éltem egy fél órát, hogy vagy ne boszorkodtam vagy ne búsultam volna, Feleségemet a' hideg lelte, a' Gazdaság mérgei pedig majd hogy engemet nem hideg-leltettek.

Lelki tsendeségem' 's nyugtom 6dik Novemberben 1811. fog kezdődni, a' midőn meg szűnik fele Sz.-Mihálynak árendája, és én adóságokat fizethetni fogok, nem pedig kéntelenítetni úntalan többet meg többet tsinálni. Nem illik ugyan egy Filozofushoz ezen múlandó javak miatt annyira gyötrődni, de ezen Filozofusnak már három kiss Filozofuskái vannak, a' kiknek függetlenséget kell szerezni a' világon, mert minden hízkelkedés nélkül merem mondani, hogy nem minden ember tudgya úgy mint Te és én, a' szükségesek közt is a' függetlenséget meg tartani. Éljen igen szerentsessen, Kedves Barátom, írj nékem gyakran, tudósíts hogy mi esik a' Magyar Litteratura Németektől őrzött, kiss, tsendes, de azért még sem egészen üres piatzán. Rövid idő múlva meg küldöm néked Tacitus esztendőkeinek 1ső könyvét Magyarúl, azzal a' kéréssel, hogy leg szorossabban igazíts rajta, és pedig minden leg kissebb kímélés nélkül; el biheted, hogy a' leg nagyobb köszönettel fogom azt venni, tsak arra kérek, hogy minden erizisednek rövideden okát adni méltóztassál. Így tanul az

* Hol lakik Kend Hugom Asszony? Kereszturban etc. eine Vaudeville des Pöbels und der Zigeuner Musikanten. — Kazinczy F. jegyzése.

ember. Öllelek ezerszer, Kedves Barátom, Feleséged kezeit tsókolom, az enyim ortzáját; téged pedig köszönt annyával egygyütt, kit közelebből meg látogattam Egerben, és a' ki igen érzékenyen vette emlékezetedet. Még most is látszik hogy szép volt, és valamint az agg tölgyfán sina mohot nevel az idő Istenc, úgy nem használta le egészen napám romlandó képéről a' kellemeknek minden pelyheit. Maradok szeretettel el tölt szívvel

A. Olysó 15dik 9bris. 1810.

Igaz hív Barátod

Jóska mpr.

P. S. Minap nem mehetvén magam Jekelfalusihoz, Expressus által akartam meg küldeni a' parte leveledet Ipád haláláról, midőn épen sógorom Albert megérkeze, 's erővel kínálkozott, hogy úgy is Keltsén keresztül menvén, által adgya vagy küldi a' Levelet. Azonban el aludott, se nem adta által, se Nagy-Mihályról, a' mint tsak most tudtam meg, nem küldette. Jekelfalussy felette sajnálja hogy nem kapta a' Levelet, én még jobban, mivel reám biztad. Soha életemben nem fogok többé gyerek nagy úra valamit bízni. Te küldgy nekem még egy oliyan Levelet Jekelfalusihoz. Ha magam megyek gyalog Keltséig, el viszem és által adom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1869.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Mélt. Gróf Desöffy József Úrnak

Kazinczy Ferencz

tiszteletét 's baráti szíves idvezl.

Nagy tekintetű Barátom! Magyar Régiségeim 's Ritkaságaim' első kötetével íme kedveskedem néked, mert óhajtom hogy ismérd, 's leginkább a' Te javallásodat akarnám megnyerni. A' három elfelejtett munka újabb kiadása által minden bizonnyal érdemet szereztem magannak a' Haza előtt. Sylvester nem csak igen sok fáradságomba, hanem nevezetes summájú pénzembe is került, mert Sinaival nem tudtam boldogúlni. Ő körülte, ámbár nagy szegénységben élt, még az az Isten sem segíthette elő szándékomat, a' melly egykor az Acrisius' zárjain győzedelmeskedett 's sok Danaeinknál

még most is győzedelmeskedik. — Szeretném látni, hogy Recensenseink mit mondanak fölöle. Sokan majd azt fogják, hogy a' Magyar Írók' szokásaik szerint, valamit tudtam, mind előkrámoltam. De fel-érik e, hogy ez azért esett, mert a' könyvnek minél több Olvasót akarván szerezni (külömben nem reménylhetem, hogy nyomtatóm a' következő darabok' kiadását is felvállalja, mert költség és nyereség az övé), illő vala minél több interezzét adni a' Praefatióknak 's jegyzéseknek? Innen lehet és kell egyedül megmagyarázni, miért voltam sok helyeken olly piquant. A' jövő esztendőben ismét közre lép egy kötet.

En Septembr. 11dikén Bécsbe útaztam. Pesten egy hetet töltvén, B. Prónay László Excnak a' Prof. Schwartner jelenlétében olvastam fel pályairásomat. Schwartner vagy két helyen felakadt, nevezetesen ezen soron:

In den Augen des Besserfühlenden ist nichts Verächtlicheres, als der Schwabe ist, der sein Vaterland verlässt und hinzieht, wo seine Krippe sich reicher füllt.

Sch. azt jegyezte meg, hogy a' Sváb nem *jászolból* eszik. Igen, mondám: de az olly rossz emberről, a ki muthwillig *emigrál*, élesen is szabad szólni. Ő nem értett magyarázatot. De Ő Exc. és az ő igen érdemes leánya, Kubinyiné, azt ítélték, hogy a' kifejezés megállhat, sőt a' §. vesztene, ha a' point épen a' végében elenyészne, és így Schw. kénytelen vala magát megnyugtadni.

Látták a' pályairást Kultsár és Virág is, 's Sopronyban az én Kisem. A' két utolsó nem lelt benne kitörlni valót, Kultsár sem igen: de ő nehézkes ízlésű, mellyen azonban én épen nem akadok-fel. Ki lelné mindennek kedvét, 's ha az lehetséges volna is, ki kívánná épen mindennek kedvét lelteni?

A' jutalom még sincs elítélve. — Mind Pesten, mind Bécsben azt hiszik, hogy a' Palatinus tette-fel a' bért, még pedig ellenkező czéllal mint a' mit én és Te 's Prónay óhajt. Tubingába a' 100 arany egygyütt küldetett-ki egy pályairással, melly nyelvünknek elfojtását vette czélul. Nem rettensz e el ettől? Vártad volna e ezt? Úgy mondják, hogy midőn arról volt szó, hogy a' felkelendő sereg ne német, hanem Magyar nyelven exerciroztassék, a' Patatinus azt mondta, hogy ha nem németül kell exerciroztatnia, tótul kell, mert az a' többség nyelve.

Mind a' mellett Márton József egy arany pixist kapa 4-a 8br. és egy olly megdicsérő levelet B. Hagertől, mint a' millyet Schwartner

és Schedius, a' Magyar literatura körül tett szerencsés fáradozás miatt. — Mint tudja az uralkodás, kik a' M. literatura legérdemesebb művelőji! —

Szerezd-meg Virág Benedeknek Magyar Századjait 's szeresd! —

Kishez belépővén 12d. Oct., egy kötet versekkel ugrott előmbé. Egy Szala Vármegyei fiatal 's már házas Földes Úr (Berzsenyi Dániel, — a' Luther tanítványa) reá bízta verseinek kiadását. Elhoztam magammal, mert az orthographia 's interpunctió benne képzelhetetlenül vétkes. De a' versek olly jók, sőt oly bájölők, hogy nem lehet szíves elragadtatás nélkül olvasni. Sok helyeken a' Salis verseinek édességeket lehet benne lelni. Görög mértékre is sokat írt: a' többi éneki sorokban vagyon, scansio nélkül, írva. Újabb költőink közt Himfy és ő az első.

Bécsben Sándor Istvántól, a' Sokfélék Írójától, értettem, hogy Bacsányi is előlép sok esztendei homályából, 's kiadja verseit. Ő egy nap a' Vad-emberhez jött enni, hol én egynehány Magyarral asztalnál ültem. Egy fiatal Magyar Asszonytól tudom, hogy ő nékem nem barátom, és így a' mint másfelé pillantva belépett, én őtet látatlanná tevém, hogy ha néki tetszik, szóljon velem, ha nem tetszik, elmehessen mellettem, 's fenn szóval beszéltem magyarul. Székem megett ment a' más szobába. —

Komáromot láttam. Egy Fő Hadnagy, és egy Ober Arzt minden szugaiba elvezetett a' várnak. Csudáltam a' képzelhetetlen munkát 's eliszonyodtam. Már akkor (23d. Sept.) öt ezer beteg katona volt ott.

Pozsonyban sokat láttam 's hallottam, a' mit nem szeretnék papirosra tenni. Bezerédi volt a' Vay helyében: de Vaynak még ellenségei is azt vallották, hogy nagyon megtetszik, hogy ő ott nincs. Osztán Bezerédi 's az én Majthényim úgy szállának valamikor hallottam, a' hogy nem vártam tőlök. Balog és Baloghi azok voltak, a' kik annakelőtte. Baloghi egy nap későn jöven a' Circuláris ssesióba, nem fért az asztalhoz. Szállott 's nem hallgatták. Utolsó szava ekkor ez volt: «Mert én azt tartom hogy nem csak az asztalnál van tanács.» Ez a' fiatal ember még külsőjével is emlékeztete Baranyi Gáborra. — Már Bécsben valék, mikor ezt mondá: Addig leszünk *szabadok*, míg *igazak*. Ez a' gondolat francia móddal van kifejezve, és bizonyos vagyok éránta, hogy sokan meg sem értették.

Úgy mondják, hogy Drevenák el vala tiltva a' Diaetától, és hogy azt egyenesen Szvetics vitte véghez. Elébe terjesztette a' Felségnek, hogy az afféle hűségű embereknél a' Diaetákon semmi sem lehet ártalmasabb, mert ők előlik a' viszont bizodalmat és csak izgágát szűlnek. — De Rhédey nagy tekintetben van még is, 's már kék sinórú insurgens uniformban jár. A' gonoszok azt mondják, hogy eddig is úgy kellett volna néki a' Diaetákon lenni mint most, azaz *Ajtós* karakterben. — Beszéllek azt is, hogy midőn a' Majláth és Aezél pártfogóji között volt a' versengés, hogy melyike légyen Personális, Ő Felsége azt mondotta: Ich will dem Streit ein Ende machen, ich will den Rhédey dazu machen. Egyedül azon múlt el kinevezése, hogy Rh. Protestáns. Így a' haza sokat köszönhet ismét Kalvinnak.

Lánczi bizonyosan Archiepiscopalis Assessor Tab. Regiae. — Ezt Ragályi Ábrahám magától vette Ürményi Józseftől. Tiszta majd megpattan mérgében, hogy nem ő lett az.

Én Bécsből egy Balkay Pál nevű, Egri születésű, 28 eszt. ifjú embert hoztam-le M. Országra, a' ki öt esztendő olta tanúlja Bécsben a' festést, és olly sikeresen, hogy az iskolában talán az elsőnek tartatik. Belépven hozzá, elcsudálkoztam, melly szerencsésen másolta le a' Mengs, Corregio [!] Van Dyk, Rembrandt, Guido Rheni, Battoni 's Angelica Kaufmann darabjait. Őtet a' természet maga szülte festőnek. Fest ábrázatokat is. Lejött hogy pénzt gyűjtsön Római 's Párizsi útjára. Munkát eleget szerzek neki. Kérni foglak téged is, hogy magadat festessd, mert azt egyyik kötetéhez egyveleg írásimnak metszetni óhajtom. — Most Egerben múltat, de itt lesz nem sokára.

Bátorkodom neked egy kérést tenni. Herdernek minden munkáját hozattam-meg. Már 28. Tómus jött ki. 10 Tómus a' Religion und Theologie, 8. Tómus a' Philosophie und Geschichte, 10. Tómus a' Schöne Literatur u. Kunst. Nála nélkül te sem lehetsz-el, én sem. De az én erszényemre ez sok mostan, mert ez idén sok fizetni valóm vagyon. Nem vennéd e által úgy a' hogy az árúltatik? Nem akarálak terhelni, de szeretném ha kedvedet lelhetném ezen átaladással, 's magamon könnyíthetnék. Még kötetlenül állanak a' szerint a' mint érkeztek, 's így fognak, valámíg eránta végzésedet vehetem.

Pályairásomat venni fogod mihelytt visszakapom. Nem csak azért hogy véled megismertessem, hanem azért is, hogy igazításokat tchess rajta, ahol botlásaim ollyakat kívánnak. Éljen szerencsésen, kedves barátom, 's tarts-meg minden becses meghaladó barátságodban.

Kazinczy Fer. mpr.

Mednyánszki, a' Lucetius imádója, meghagyta, hogy tiszteljelek nevében.

[K. és h. n.]

Kivül:

à Monsieur Monsieur le Comte Joseph Desöffy.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1870.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Gróf Desewffy Józsefnek, a' Corculumnak

Kazinczy Ferencz

baráti szíves tiszteletét.

Útban vagyok, édes barátom! Péter bátyám ma estvére várja Consil. Vay Józsefet és az *Asszonyát* magához, hogy *ennek* neve napján kelhessen a' fija, Ábrahám, abba a' kebelbe, mely jobb mint a' Patriarchác, kinek nevét a' szőlőskei vőlegény hordja. Az esketés, sans consequence, Novemb. 4dikén esék-meg. Jelen voltam azon is, mint most leszek a' lefekvésen, legalább ennek azt megelőző ceremoniáján. Csendesen 's láрма nélkül ment az véghez: úgy leszen ez is; ismered a' Consiliárius génusát; a' bátyám mindent a' szerint hágy menni, a' mint ez kívánta. — De rendesek az öregek és az atyák örömei. Eggy órával az esketés előtt a' Consiliárius épen velem beszélt, 's az ő szájából folyt a' szó, midőn a' kis húgom (Sophie) a' mi circulusunkból felkölt 's végig ment a' szobán. A' Consil. folytatta ugyan a' beszédet, de szeme a' menyére tapadt, 's mindaddig kísért szemével a' gyereket, míg az az ajtón ki nem ment. Szeretem az illy szemeket. Úgy tettem, mintha észre nem vettem volna exaltációját.

Te, a' ki alkalmasint tudod, mi nékem Vay József, gyanítod, mely kevély vagyok én erre a' házasságra. Ha a' Cousinem Szardiniai Király Ő Felségének fijához menne, nem volnék kevély rá. Csak az a' hía van még örömömnek, hogy azt csináljam a' mit a' Mithridatesz Ipa, a' ki lóra ült, végig nyargalta a' várost, 's kövekkel hajigálta azokat, a' kik nem akarták hallani, hogy Mithridatesz az ő leányát veszi. — Ez a' pár gyönyörűen assortirozott pár, ha kül-

¹ A levél zárlatán ketté töri piros pecsét.

sőjőket nézzük; kisdéd testűek, 's a' Völegény Jun. 16dikán múlt 21 esztendőös, a' Menyasszony Jan. 11dikén tölti-bé a' 17diket. O Thalassio! Thalassio! Be jó volna megifjodni és úgy járni mint ők fognak 24 vagy 48 óra múlva. Ez a' kívánság természetes; noha én dicsekedve említhetem, hogy Sophiem (ha a' bona dea titkai nem hagynak hamisan augurálni) Júliusban ismét szülni fog. Nyári betegeskedésem után helyreállott egészségem, 's jó éjeim voltak. Ezt olly vadság nélkül beszéllem neked, mint a' hogy' a' Róma Matronáji pirulás nélkül nyújthattak 's nyújtottak áldozatot a' kertek Lampszacuszi Istenének.

Köszönöm a' közlött írást, de én azt olly káromkodva fogom olvasni, mintha — ¹ könyveket adnál kezembe, olly parancsolattal hogy megoldvassam. Kedvesebb volt ennél a' haszontalannál, a' mit utolsó leveledben küldél; a' Szepesi Repraesentátiót 's a' miket az maga után vont, értem. Cserey Farkas kért hogy azt neki küldjem meg, minthogy az Erdélyi Diaetán némelly jó fej látni akarja. Azonnal indult a' pakét. Még nem kaptam reá választ.

Bajaidról írsz. Édes barátom! láss engemet az én bajaim közt, és tanulj tőlem szenvedni. Minorennis vagyok magam, minorennis feleségem is; 's alig ha már nem hallottad, noha én meg akartam kimélni a' Sógoromat és senkinek nem panaszkodtam, mint viseli ő magát. Az ő véghetetlenül szép lelkű atyja azt a' rendelést tette, hogy gyermekei halála után osztozzanak. Pepi, kit én véghetetlenül szerettem, rendes ugrásokat teszen. Én ki nem jövök phlegmámból, semmit nem tettem a' miért pirúlni lehessen, 's kevélykedem vele hogy tiszta vagyok. Másnak nem szólok, de Desöffy engemet megért, és a' mit most ért tőlem, nem *dicsekedésnek*, hanem csak *örömnék* fogja venni: Nekem annál nagyobb szükségem volna segédre, mivel én is segítek mást: Ruminak, hogy Sopronyba mehessen 's a' Predikátori tóga helyett a' Philosophiai Cathedra palástját vehesse fel, a' nélkül hogy kért volna, 100 f. segedelmet adtam. Virág Benedek úgy elégett Budán Septbr., hogy semmije nem maradt egyebe, mint az a' mi rajta volt az égéskor, ennek is 100 f. megyen. — 50 f. egygy harmadiknak. — Vedd ezekhez azt a' mit Vármegyéinknek kell fizetnünk, 's más költségeimet. — Én segítek máson: hát rajtam fog e valaki? Du hast gehofft; dein Lohn ist abgetragen! (Schiller)

Tacitusoddal azt fogom cselekedni, a' mit parancsolatod velem tétet. Nagy gyönyörűséggel fogom olvasni.

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

Küldöm a' Gyászlevelet. — Mi dolog az, hízelkedés e vagy megvakulás, vagy igazi érdem, hogy nekem holni apróságaim olly kegyesen vétetnek? Ez a' kurta levél nekem sok complimentet szerzett; ki ismerték sokan hogy én írtam. Én azt tartom, hogy semmi egyéb mint a' meleg szív ömledézése. 'S mint írhattam én egyebet eggy inconsequentiák systemájával eltölt emberről ugyan, de arról, a' kinél szebb lelkű embert soha nem láttam, sem látni soha nem fogok?

Kis János gyönyörűen fordította Horátnak Epistoláját. A' Daru fordítását csak Recensiókból és az ott például felhordott darabokból ismerem. De a' Kisé nem lesz alább való. Csak azt sajnálom, hogy nem metrumokban, hanem 12 syllabájú rímes sorokban dolgozta. De az a' pedestris Múza'n nem áll rosszul.

Ő (Kis) buzdíta engem, hogy írjak több *Töviseket*. *Tövis*ek és *Virágok* titulusa alatt akarok kibocsátani 50 vagy 100 Aestheticai materiájú Epigrammát. Most ez a' gond fogott el egészen. Engedd hogy néhányat ide tessek.

Nr. 1.

Herculeszhez. (Dedicatio képen).

Hatalmas Herculesz! nagy Emberisten!

Dicső fajzatja a' Mennydurrogtatónak...

[stb. mint az 1862. számú levélben; utolsó sor:]

Én, nyomorúlt emberese, szégyeneljem? *

Tornáczodba vonának, ezt kiáltá:

'S jaj mint big (bög) az imílyen! Andri, hallod

Mint meg big? Uezu, kezd-el: **Hol lakik Kend...!**

Már fogják lovaimat. — Beszéld reá Jekelfalasy Sógorodat, hogy resolválja Reláció'nk kinyomtatásának költségét. Ő annyit költ haszontalanra: miért ne költhetne erre?

Hogy imádást érdemlő Napad rólam kegyesen emlékezik, azzal kevélykedem. Gyönyörű lelkű asszonyiség! 's nem vala érdemes annyi szerencsétlenségre. Óhajtanám ismeretségét csinálni Grófnédnak is, kit nem csak azért tisztelek igen szent tisztelettel, mert Te imádod, és Téged boldogít, hanem azért is, mert minden jók jól beszélnek

* Versu ultimo allusio ad Terentianum homuncionem. A' Bordélyházban az ifjú a' Jupiter és Danae képénél logicáz is. — Kazinczy F. jegyzete.

felőle. Jelentsd neki szíves tiszteletemet 's kézsókomat. Sophiem érzi egész becsét idvezlésteknek. Éljen szerencsésen, édes barátom.

De mikor nyerek [!] én Tetőled Autographiai Gyűjteményembe az Ipadnak valamelly keze írását?

Consil. Vay József születése napja

1752. Octób. 29dike.

Ezt magából ki nem csikarhattam, de a' Consiliáriusné önnként elmondá.

[1810. nov. 16. v. 17?]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1871.

Kazinezy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr, különös bizodalomú Drága Jó Uram!

Itten küldöm a Leipzigi Liter. Zeitungnak 33 füzetét, a' 34dik az Úrnál vagyon már. Ezeket mikor reájok szükség nem lesz, úgy bepakolva, hogy az úton meg ne romoljanak, méltóztassék nekem vissza küldeni. Küldöm azon felül a' Pataki Collegium történeteit. De rajta lévén a' Prof. Szombathy Úr keze írása, méltóztassék ezt az elpiszkolástól megőrizni. —

Ezen felül küldöm ajándékban Szemere Pál Úrnak az Agens Úr 26 esztendő s fájának versét, melly, reményilem, az Úrnak javallását, 's talán csudálását is meg fogja nyerni. Ezt három exemplárban küldöm, hogy Esperest Úrnál is meglegyen, kit barátságosan tisztelek. — Az Úré a' Müller levele is.

A Magyar Régiségek 1. Tom.

Wesselényihez írt Episztola.

Csereyhez írt Episztola.

Szemere Pál verse 1. expl.

a' Dienes Öcsémé.

Méltóztassék ezt Asszonyámnak által adni. Feleségem barátságosan tiszteli az Urat és az Asszonyt, kíván az[t] a' mi nincs. Maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgája

Széphalom, Nov. 16. 1810.¹

Kazinezy Ferencz mpr.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ Percepi d. 24. Nov. 1810. — Fazekas I. jegyzése.

1872.

B. Wesselényi Miklós -- Kazinczynak.

Méltóságos Ur!

különös tiszteletű Barátom!

Mult levelemet az idő rövidsége mián félbe küldém-el, annak ki-pótlását a' jövő Postára halasztván: de ettől is el-tartóztattam, ki-fizetem hát mostan oly régi adósságomat. —

Azon két levél, melyre mostan válaszzsal tartozom, reám nézve olyan fontos, hogy annak mind eddig válasz nélkül való hagyását akárki is méltán roszra magyarázhatná: de azt az őszön esett próbatételem 's az azt követett ide 's tova való járásaink okozták. Ezen haladék által mind a' két dolog nagyon hátráltatott, azért mostan annál nagyobb utánna való járást 's gyors végbe-vitelt kíván. A Tempelnek fel álitása már az időnről elmarad, de erről alább. 1-o. A *Versek ki nyomtatásáról*, mely hogy a' Mlgos Ur Planuma szerint meny-nyen (ha fen maradást kíván), szükséges, 's Kedves Anyám is köszönete mellett helybe haggya, azért

1-ben A' Versek iránt, Erdélyből még egyet se küldhetek, hanem Butzi Emiltől reménylek, de Elekes és 'Sombori Urakat is meg kerestem, mivel kivált az utolsó Atyámnak ismerője 's Barátja volt, azon kívül kárt nem fognak tenni, ha munkájokat a' Vers írók sorba fogják nézni; reménylem a Mlgos Ur azon ki nevezett Nemes férjfiaktól, kiket meg-keresni ígérni méltóztatott, már több munkákat is bir. Oh ha olyanok lesznek, mint a Berzsenyi Uré, nem lesz a' felelősenység praedájává 's nem fog szűkölködni Atyám a Horácz szava szerint »*Vate Sacro.*«

2-or. A Prosában valók iránt: Pataki még nem küldheti fel a reája bízott írást; mert ámbár sok akadályai voltak, de még is egyszer már ki dolgozta, de annak utánna több datumokat kapván, mostan újra dolgozza 's tisztelete mellett jelenti a Mlgos Urnak, hogy mentől hamarébb ki fogja küldeni. A Kolosvári Orátor 's Praedicator munkájokat elküldötték, de nem úgy a mint el mondták, 's már mostan az én ítételem szerint nem fognak ártani, 's kivált az Oratio meg érdemi a nyomtatást, azért mostan ide zárva küldöm: méltóztatson a Mlgos Ur meg ítélni, 's meg ítéltetni, hogy valyon méltó é a nyomtatásra.

II-or. A Tempelről; A Mlgs Urnak erről tett Planumát is Kedves Anyám lőkélletesen helybe haggya azon meg jegyzéssel, hogy talám a Statuák sok volta mián el készítésében 's be hozatalában jó módot nem lehet kapni, melyért instalyuk a Mlgs Urat: méltóztassék készítettése 's el hozattatása módjáról minket tudósítani, hogy mostan a szükséges készüléteket tehessük meg, 's a' jövő esztendőben magát a' Tempelt is fel állthassuk. —

Mikor éppen végezni akarám levelemet, vettem a Mlgs Urnak 15ik Oc. dátált levelét, örömmel olvastam abból az Erdelyick hidegségek iránt való részt vételét a Mlgs Urnak; szomorú dolog, midőn egy Hazának oly kevés gondja vagyon fiaira, hogy oda is, a' hol a' forog kérdésben, hogy következendő Polgárai közzül, egyből egy oly igaz fiának fiából mit remélhet, oda is meg jelenni méltónak nem tartja; mélyen sajnálom én ezt nem annyira magam, mint házamra nézve. A Mlgs Ur Cserei Farkashoz írott Epistolájáról emlékezik, de én nekem még mind eddig aztat olvasni szerentsém nem volt; de az iránt már Kedves Bátyámat bátorzkodtam meg keresni: melyek után tisztelettel maradok Mlgs Urnak

különös tiszteletű Bárátom

Sibó 22ik Nov. 1810.

alázatos szolgálja

Ifj. Wesselényi Miklós mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1873.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, 23-o. Nov. 1810.

Barátom!

Te engem minden képpen meg szégyenítesz, mindenben meg haladsz, még a' szívettségben is, mellyben én minden becsemet gondoltam lenni. Grófnéd képét vettem, 's melly indulattal, azt Néked mondanom nem szükség. De hiszed é, hogy ez a' leg szentebb érzés sincs keserű nélkül? — Nem tudlak visszonozni! Már én Néked olly sokkal tartozom, hogy írni is alig merek, nem hogy leveledet nyerni reményleném, és ime még is csak nyerem! Úgy bánsz Te én velem mint a' jó Isten a' bűnösökkel. Ne véld, hogy ezen leg főbb vonásod előttem el fedhesse fényét. Úgy látlak én ebben Téged, mint

egy sok oldalú Prizmában!! Montesquieu a' Tudósokat histrióknak tartja. Te nem vagy histrio!

Az elnésség nékem nem tulajdonom ugyan, de még is látom, hogy Epigrammáid igen elmések és férjfiúi philosophiával tellyesek. Te valóban mindenben útnyitónk vagy! Egyedül azt óhajtanám, hogy nyilaid nyilván ne sértenének, hanem csak titkon és látatlan, mint az Apolló' nyilai. Tégy, kérlek, a *Czinke* helyett *Czinegét*! Ez a' nyomorúlt ember elég epigramma maga magának. Az ilyenekért bosszúságot nyerhetsz, mellytől én Téged inkább féltlek mint magamat.

Verseim hét holnapi bujdosás után ismét el értek Pestre. Melly igen örülnék, hogy ha azokban tett változtatásimat meg tekinthetnéd. Ha Kis István le mond is a' kiadásról, én a' tavasz előtt Pestre nem megyek. Melly nyomorúlt teremtmények vagyunk mi magyarok! Melly nehezen tudjuk magunkat az Oláhoktól meg különböztetni! Rakunk é mi valaha templomot a' szent Egyességnek mint a' vén Camillus? Mi éneklő madarak vagyunk, de a' prédára le csapni mint a' Súlyom, nem tudunk!

Portraitem nagyon hibás, ha engem igen kövérnek mutat. Válam és mellem ugyan plátói, de kövér éppen nem vagyok. Mind Szemerét mind a' képirot az én bellelt teli mentém csalta meg. Add, kérlek, ezen cöpiámat Kisasszonykádnak játszani. Küldök én Néked másikat, melly meg fogja mutatni, hogy a' Te barátod egy egész araszszal vastagabb mellben mint hasban. Azt pedig, hogy én az első döfés dicsősségét másnak nem engedném, az én ódáimból láthatod.

Engem az én Istennéim egészen elhagytak. A' Te szereteted az én dicsőségkívánásomat egészen bé töltötte. Írj, kérlek, hogy azon szent tűz, mellyet bennem gerjesztél, egészen el ne hamvadjon!

Ber'senyi Dániel mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod.-Lev. 4r. 44. sz.]

1874.

Cserey Farkas — Kazineczynak.

Kraszna 30ik Novemb. 1810.

Nagy becsű Barátom!

Tegnap estve valóságos örömekezt ada Nékem, a Postárul Oct. 26. és Nov. 6. költ nagy becsű Leveleidet egyszeribe hozván ki. Ezek Kolosvárt mind meg járták, én pedig némely foglalatosságaimra

nézve oda még be nem mentem, még vagy egy hetet mulatok itt-hon. Már most rendibe felelek Leveleldre.

Hogy a Hegyalján Tokait készíteni nem lehet, ez az én Fruhs-tökömrre (!) nézve nékem igen rossz hír. — Eddig a Tiszt. Fazekas Urnak Tasnádrul által küldött packetádót és a Virág Benedeknek szálló bádokat kezedhez vetted. Előre képzeltem, és mondtam is Kenderesy urnak, hogy ezen ajándékja Néked minő nagy örömöket fog szülni. Ha Szekér Aloisiusnak hirtelen Halála nem történt volna, ezek Virág Benedek kezébe mentek volna, mert ennek számára való-nak packetázva és a melj reggel a gutta Szekért meg ütötte, az nap ebédre Kenderesy Urhoz (kinek különös barátja vala a meg holt) volt hivatalos, délig nem is tutla a történetet — Néked a táiba érkezett egy leveled, meljbe Kenderesy Urat köszöntötted, és azt mondád — hogy cö azok számokba vagyon, kik Epistoladat meg értik, eszt én is éppen azon napon estve mondam meg Kenderesy Urnak, ki is tüstént arra határozá magát, hogy ezen becses dolgokat Néked ajándékozza. — Döbrenteinnek is kapám tegnap egy levelit, örömmel írja, hogy Gr. Bethlen Imre nékie irt szép levelibe eszten-dönként ezen periodicus írásra ígér és ajál 100 Rftot. Hogy Már-tonffi ellenkedik ezen szép, és közhasznu aránnyal, nem lehet csu-dálni, ezen nem csudálhatásnak pedig röviden ki fejezett oka csak az, hogy az eö Excellenciája meijén függö St. István comandeur keresztjének nem a szive ad fényt, hanem ezen kereszt a Sziv némely homáljait el fedezvén — fényt sugározta a körül — Értesz éngemet. Én egy Planumomba most eö Exját véghetetlenül meg dicsérem, azért pedig csupán — mivel ezen Planumom a Gubernium elibe menvén, ilj móddal inkább reméllem foganatosságát. A Döb-rente period. írására azért kértem királji engedelmet, mivel én valóba Januariusba mingyárt akartam volna aszt Postán küldeni, de ezen Planumomtul már el estem. A mint már írtam Néked, a Szepesi írásokat igen nagy köszönettel hiba nélkül vettem kezemhez, meg is írtam e tárgyba röviden gondolatomat.

Wesselényi kimulásának napját én is szent emlékezettel ültem. — Az alacson Laskai nem szünik meg a legalábvaló incselkedések-
kel gyötreni özvegyét, ez a tökéletes gaz ember nem elékszik meg
aval, hogy jól tévőjét, W[esselényi]t, a ki Vice Ispánnya tette az
exprokatort, a sirba küldötte alacson vexaival, hanem most özve-
gyét is minden kigondolható módokon kesergeti, de talán az igazat
eszközölő Egek az eö hatalmának is vetnek határt.

Cserey Miklós és Kenderesy a Berlini utat bizonyossan meg nem tették: az első kész, igen is kész volna megtenni, a mint ez iránt magát nékem gyakran ki jelentette. Az ezen utat meg tették közül most Erdéljbe csak kettő él — a ki ezen utat tökéletes, és igaz értelemben meg tették [1] és a részbe külföldhez tartoztak — Az Ipom és Mélt. Fekete Ferencz ur, egy tiszteletre méltó igen derék uri ember, a ki iffiúságába Európának nagy részit meg utazta. A többiek, kik csak az Erdélji Berlinhez tartoztak — valóba olyan emberek, hogy ha csak belőlök állana minden, egy nyílt fő, és egyenes Szív se vágya Berlinbe utazni.

Szekér Aloizius, úgy tudom, Berlinbe volt. Eő nem minden napi író volt — hanem írásai és ezek közt főbb képpen a Magyarok eredetéről irt munkája meg érdemli a köz becsülést. A társalkodásba nyájios és oly ember volt, a ki a fentebbi izléshez magát minden cselekedetei által alkalmaztatni tudta és értette a társasági életnek azon nagy mesterségit, hogy magát közönségesen mindennek által szeretttetni tudta. Csügedhetetlen volt munkálkodásába, de a midőn társaságba lépett, tekintetn, szóllásán, maga alkalmaztatásán ki teezett, hogy a Tüdori morositást Író szobájába hagyta. Ezen szerint reméllem, magad is méltónak tartod ütet: hogy az enyészésnek által adott testit fedező halmot kő Emlék diszesicse, és a késő kornak is hirdesse az Erdéljnek oly szép izlésből és lélekből származó tettét, mely szerint földjébe enyészó részeit egy Szomszéd Magyar attya fiának meg becsüli.

A Lanassa Praefatiojából le irt töredékbe annyi igasság van ki fejezve, hogy foliantok se elékségesek, a tanulni akarót többre oktatni. Sokszor által olvastam én eszt egy más után, és csókot nyomtam ezen Szentelt igasságra.

A Way Ábrahám és Kazinczy Sophie öszve keléseken szivemből örvendek, egyszersmint kívánom, hogy ezen Szövetség, mind a szüléknek, mind az iffiu párnak csoportos örömöket adjon. — Nagyon örvendem tudni a Consiliarius születése napját, és némű érdemet lelek abba, hogy oly nagy férjfinak születése napja az enyimhez közel esik.

Herczeg Lichtenstein János hogy udvarunknál disgustusba esett, aszt tudtam — de okáru eddig tudositatva nem voltam. Udvarunk nem igen akar a Bancocződülak állapotjárul hallani, pedig én nem tartom asztot eő Felsége rosz hívének, a ki e tárgyba nyílt egyenességgel szól, mert valóba méltán félhetni attul, hogy ezen czéduláknak nem lessz jó kimenetele.

Gróf Metternich úgy hallatik, magával hozta a mi és a francia udvar közt való of és deffensiv allianceot, melynek tartása szerint mi segítő Sereget $\frac{m}{80}$ embert adunk, de azok Spanyol ország és Sicilia ellen nem tartoznak agálni. — Gr. Wallis, Zichy Károljal és Collin nevezetű Udv. Cam. Consiliariussal olj nagyon egybe habordott volt, hogy eő Felsége még akkor Horváth országi utjába lévén, az iránt Courier által tudósíttatott, és eő Felsége is ezen környül álást olj nyomósnak találta, hogy a miatt vissza térő utját siettette. — Az én Bécsi Kriegs Agensem eszt írja utolsó levelébe. «Nun soll es entschieden sein, dass die reclamirung der Fremden sich nur auf die Alt französischen unterthanen, dan auf die Piemonteser und Ex Venizianer erstrecke, welche ihre Dimission und wen Sie es bedürfen auch Ihre Charaktermessige Pension erhalten werden. Man spricht von der Organisirung eines neuen Staats Directoriums, und nent als mitglieder desselben die Grafen: Zichy und Metternich, dan den H. F[eld] M[arschal] L[ieutenant] Duka, und Staats Rath Baldacci.»

Az én igen szorgalmatos Agensem ezen reclamalasrul már ez előtt is irt volt, és meg vallom, sokat gondolkodtam okairul, végre következendőbe állapotdam meg, és aszt hiszem is. Mivel a reclama-landok mind Hadi szolgálatba vagynak és Armadanknál annyi a Supernumerarius tiszt, hogy azoknak fizetése valóságos nagy csonkulást okoz a Status Cassába, tehát udvarunk egyezett meg a francia Udvarral az iránt, hogy az említettek reclamaltassanak és azok által valóba felesen ehmenvén töllünk — nagyot apad a Supernumerariusoknak minden tekintetbe valóságos Supernumerariusi számok. Én így vélekedem, de ki tudja, hogy ez é az igaz oka.

Kolosvárra Deligence hozván feljülrül holmikat nékem — azok közt érkezik Napoleonnak és Louisenek rézre metszett képek, melyek Parisbul jönnek — a még be érkezem, addig ezek ott lésznek. — Én a Te és Grófnéd Portraitjeit még mind ohaitva várom, pedig Ui író Cabinetembe szántam ezeknek heljet; a télen, kérlek, készítted el azokat. Kolosvárt van egy Pictor, a ki a férjfiakot igen jól, az asszonyokat rosszul találja, evel én most festetem magamat. Az édes Atyám képit is kicsidbe copiaztatom a végre, hogy arrul rézbe meczessen — ennek pedig Bécsbe rézbe léendő meczésit reád akar-nám bizni: alája eszt metzetvén: *Vita et pectore puro*. Ha te eszt jónak, illőnek itéled — ha nem, kérlek, javalj magad egy mást nékem. Későbbre a testvérem, Lőrincz, képit is rézbe metzetem, mind kettőjöknek képe pedig a Döbrentei periodicus irásába is fog állani.

Szeretném Barátom, hogy a Te képed is ott álna. Az apám inscrip-tiója felől úgy tartom, hogy az illeni fog képe alá, mert egy jó Tanácsost semmi [sem] characterisal nyomóssabban, mind Erkölcei-nek és szívének fegyhetetlen tisztasága, meljről eő szegény elég nyil-vánságos és közönségesen ismeretes bizonyítást ada egész élete által. -- Mostani itthon mulatásom alatt következendő a kir. Gubernium-nak ajánlott apró munkákat készítettem. 1-o: Eggy fordítás a Tor-mentilla gyökérnek eser kéreg heljet való használásáru. 2-o: A Rabar-bara Planta termesztésinek módja. Evel egyszersmint 3 nemű Rabar-bara magot mintegy 15 fontnyit nyuitok be: u. m. a) Rheum Undulatum, b) Rh. Rhabarbara, c) Rh. Palmatum. Hogy ezen magok-kal a gubernium Erdéljnek külömbféle részeibe próbákat tétessen. 3-o. Jovallat eggy a kolosvári accademiahoz felállitandó Erdélji Bota-nicus kertrül. Ezeket Kolosvárra be menvén szándékozom a Guber-niumnak benyuitani. Éljj leg szerencséssebben.

Közlöttem volt é veled azon levelet, meljet Berlinbül, az oda való utazásom tárgyába még 1808-dik eszt. kaptam. Errül tudósics — mert ha meg nem küldöttem, közlöm veled — egyszersmint további Tanácsodat is e rekintelbe a leg nagyobb barátsággal ki kérem. Rettenetes dolog aszt csak meg is gondolni: hogy a tökélle-tességre süker nélkül vágyódjék az ember, és földi páljáját el végezze ugy, hogy az a mi által tökéletességibe a leg foganatossabb gyara-podását hiszi, az örökre titok maradjon előtte. Barátom! Én Berlinbe nem azért vágytam menni, hogy annak Tornyait, Palotáit, Templo-mait, pompás épületeit lássam, mert oljanokat láttam már én eleget, és képeken is láthatom, és ha tetszik képzelődéseimet mulatni, le is raizolom, hanem ohaitottam Berlinbe menni azért, hogy annak nem testi, hanem Lelki kincseibe részesüljek. Ugyan nincs é mód ezen kincsbe részesülni egyébként, csak ugy, hogy az részesülni kívánó személjesen mennyen oda? Én ugy tartom, hogy a része-sülni kívánók közt valamint külömbség vagyon, ugy ezen külömb-séget meg is kellene tartani. Ha p. o. Eggy vagy több Berliu lakos a Magyar földön, a Berliu Polgári jusnak birhatására tökéletesen alkalmas, és arra a legszentebb ösztönbül való vágyódót találak az eő vagy eők különös ajánlásokra és jót álasokra, nem adathatik é meg nékie a Berliu Polgári jus? Ez iránti vélekedésedet, kérlek, közöld vélem. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1875.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, December 1jén 1810.

Igen kedves barátom!

Tegnap vevém Tasnádról Novemb. 11dikén írt barátságos leveledet azon kedves izenettel, hogy a' pakétokat Ér-Semlyénbe küldeni méltóztattál. Mennyire köteleztél-le ezen küldéssel, mennyire örvendezettél-meg ezen tudósítással, könnyen képzeled, 's így nincs szükséged köszönetemre. Nem rettegek többé a' becses ajándék elveszésétől. — Örvendek annak is hogy tudhatom, hogy a' Szepes Vármegyei írások hozzád eljutottak. Értem soraidat. Szerettelek volna látni, midőn azt Mélt. Cserey Miklós Úrral együtt olvasád. — Most egy Finanzproject forog kezeken, melyet egy Kolbielszky nevű Moszkva születésű Tüdős írt, és a' kiről az a' hír, hogy ezen munkája miatt elfogattatott 's zárva tartatik. Láttad e ezt?

Melly igen szerettem volna e' napokban, ha a' szerént lehattél volna együtt Consil. Vay József Úrral, 's testvérével a' Generálissal, mint én valék. Szintűgy fogtad volna csudálni ennek a' két legnagyobb embereinknek nagyságokat mint én csudáltam. Az Onkelem Kazinczy Péter, ki a' Septemvört addig nem ismerte közelebből, hallván azokat a' majd politikus, majd tudományos, majd religiónárius, majd Diaetai, majd Zeitungtárgyú, majd Oeconomicus discursusokat, melyekre én a' Consiliáriust **csalogattam**, 's hallván, hogy a' Consiliárius ezeknek mindenikét úgy érti, hogy a' ki csak egyikét hallotta volna tőle a' tárgyaknak, azt hihetné, hogy ő csak abban az egyben mester, így kiálta-fel: De mikor akadunk végre olly tárgyra, a' melyben Consil. Úr járatlan lesz? — Én megvalloam, minél tovább vagyok Vayval, annál inkább csudáalom és szeretem. Ítéletei józanok, tudománya 's tapasztalásai megmérhetetlenek, szíve, lelke magas, nemes.

Vay Ábrahám (eggyetlen fíja Józsefnek, 's most 21 esztendő és 4 holnapos) a' Péter bátyám 16 esztendő és 10 holnapos leányával Kazinczy Sophieval Novembernek 4dikén eskettetett össze atyjának és anyjának jelenlétekben. Novembernek 17dikén ismét megjelentek, 's a' két pár egygyűvé fektetett. 21dikben elhagyánk Szőlőskét 's Zsolczára menénk. A' társaságból egyedül a' feleségem 's lyányom maradt-el. 22ben Golopra menénk Gener. Vayhoz. — 23ban beértünk

Zsolezára, 's más nap ebédkor a' Generális a' maga hasonlíthatatlanjával 's két szép fíjaival Zsolezán valának. 26dban Miskolezra menénk a' Consil. praesidiuma alatt tartandó Superintendentia' Gyűlésére, — hol nézzd az ide zártat, mi forga fenn. Te Pálista vagy; azonban úgy hiszem még is hogy azt mondod róla a' mit én, hogy az néked is *credo et confiteor*od, mint nékem az. Az én valásom nyilván meg van benne.

Rettegek, édes baratom, belé fogni azoknak előbeszélésébe a' miket én a' két Vaytól tanultam, mert annak egész konciz kellene. Én mindenkben vele egy értelemben nem vagyok, 's régolta tapasztalom hogy ez a' nagy ember (a' Consiliárius) azzal verettetett-meg a' Nemczis által, hogy csaknem épen abban a' mértékben ne esmerje az embereket, a' mellyben ő a' dolgokat ismeri. De jó tudni azt is hogy ő mit tart az emberekről. Csak azt kell megjegyznem, hogy ő nem hazudja a' mit mond, az az hogy a' mit *mond*, azt hiszi is; és nem titkolódzott előttem, midőn szóllott. Ime itt van holmi a' mi eszembe jut. József, Leopold és Ferencz három nagy Fejedelmek, de különböznek egymástól. Leopoldnál nagyobbbat gondolni nem lehet. Ehhez hozzá teszi a' Consil. hogy ez ötöt (a' Consiliáriust) nem szenvedhetette. Kevés ideig uralkodott, és így nagyságát nem bizonyíthatta-meg mindenknek. Az ő módja az volt, hogy a' Dicasteriumoknak azon Relatiojikat, a' hol nem volt separatum votum, meg nem olvasva signálta *placet*-tel. De a' hol csak egy separatum votum volt is, ott képzelhetetlen fáradsággal olvastam-meg a' Relatiót 's Actákat, és mindég bölesen és igazságosan decidált. A' mixta iskolák soha sem dőltek volna-el, ha nem olyankor vétette-fel Zichy, mikor nem vala ott a' ki separatum votumot adhattott volna. Leopold látván, hogy a' Consilium tagjai mind ellen vagynak, subscribálta, 's elmúltak. — Mostani Uralkodónknak, mikor selbstständig hoz ítéletet, még soha sem látta Vay egy hibás decisumát is. De sokszor körül veszik olyanok, a' kikkel kifarad bírkózni. Midőn a' Consil. Tihanyi leányát elszöktette egy csábító 's pápistává tette, a' Császár így kezdette Handbilletjét: Da ich ein abgesagter Feind von aller Proselytenmacherey bin... A' Magyar Cancellária ezt elnyomta. Vay megjövendölte Izdenczynek hogy el fogják nyomni. Izdenczy azt kérte: Warum bin ich denn hier? 's hányta, hogy el nem nyomják. Vay czédulát írt Izdenczynek, 's emlékeztette, hogy el nyomták. — Károly Herczeg igazságtalanul vádolatik azzal hogy ellensége Nemzetünknek, mert Vaynak ezt 's ezt

mondta. Grüne adott-ki egy fekete papirosba kötött broschürt, az adott okot e' vádra. A' Palatinus 's Reiner Herczeg 's János is tudományos fők, nagy talentomok, az volt a' Primás is, a' legutolsó. Cardinális Batthyáni nagy hazafi és Ministeriális fő volt.

Camerárius Szvetics kegyelmében volt II. Leopoldnak. A' legközelebb megholt Császárné miatt eltiltatott az Udvartól. 1808ban az Udvarnak nagy hive volt a' Diaetán. A' mostani Császárnénak a' szobájában lévén egy nap, meglát az asztalon egy levelet. Baldacci Cseh Országi V. Cancellárius írta azt a' Császárnénak a' Palatinus ellen. Szvetics magában maradván, a' levelet zsebjebe dugja, 's a' Palatinushoz viszi. — Kisült a' dolog 's Szvetics az Udvartól eltiltatott.

Gömöri Vice Ispán Márjási István (kinek levelét láttad minap) Status Consil. Izdenczynél ebédelvén, Izdenczy valamit nem úgy mondott mint hitte. Márjási észrevette hogy hamiskodik Izdenczy. Tudakozza, ha tudja e Izdenczy, mi a' Minister anagrammája? — Nem tudom. — Márjási felel. Mentiris. — 'S ezt Izdenczy elnézte neki. —

Schloisnig eleresztetett szolgálatjából. Könnyen szenvedte a' csapást. De Felségedet szánom; monda. Felséged a' leghívebb szolgájától fosztotta-meg magát. Kiméne Mammersdorffra, 's kertészkedett. Egyszer jő Ferencz Császárunk és Mária Therésia. Igazat monda kend; de késő!

Elbocsáttatott Spielmann is. Kiesvén a' Ministerségből, Botanicát és Chémiát tanult az Universitás praelectiójin megjelenvén.

Generális Vay gespannt lábon állott Barcsayval. Ez bon motista volt és szurkálgatni szeretett. Ilovánál 1788 Vaynak ezt mondá: De még akkor Őcsém 'Te nem voltál *Báró*. — Vay kevés pillantás után ezt mondá: De Bátyám te még akkor nem valál *Pápista*. Ezen Barcsay szörnyen confundáltatott. Messze ki késérte Vayt, 's így szólla: Une sottise altire l'austre. — Elfogdosták Barcsaynak néhány leveleit, melyekben Cancellárius Telekit vén gólyának, Leopoldot pedig vén szakácsnak nevezgette, 's e' miatt B[arcsay] szerencsétlen lett.

Máramarosi Fő-Ispán Gróf Haller József Exc. 1795ben elment a' Palatinushoz, 's elébe terjesztette, hogy ha Őz Pál és Szolaresik Sándor bátran találnak veszni mint Hajnóczy, a' nép nem fogja e őket martYROknak nézni. Ezért cassáltak.

Gróf Hadik Consiliáriusa a' Budai Kamarának elment Német Jánoshoz a' nyakaztatóhoz: Consil. Úr! ha még két Protestáns úgy

vész el mint Hajnóczy meg Őz, én hat héti Censura nélkül leszek kálvinistává.

Gener. Vaynak gyönyörű paripáji vannak. Illyen a' Zsibói Jupiter. Illyen a' Gr. Bethlen Farkastól vett hámos fekete esődör. De illyen a' maga ménesebeli Cupidó is.

Gener. Vay 1785. ment Párisba Hollandiából, hol vársánczokat ásatott. A' mi követünk díszéretesen szólla felőle Józsefnek, 's Vay szabadságot kapa addig múlatni Fr[ancia] Országban, a' meddig a' béke tart. 1788ban Belgrád alatt a' szeme megromolván, 1790ben ismét Párisba ment és Londonba.

De élj szerencsésen, kedves barátom, Feleségem tisztel. Köszöntsd Zeyk Urat a' Vay vejét. Leveletem csak jókkal közöld.

A' mint 21. nov. Patakon ebédlénk, Consil. Vay Erdély felől szállván, azt mondá, hogy az ifjabb emberei közzül Erdélynek kettőt jegyzelt-meg, kiktől sokat várhatni; az egyik Cserey Farkas, a másik. B. Józsika. Leköteleznél ha tudatnád velem, ki ez a' Józsika? hol lakik? mennyi idős? és van e hivatalban?

A' más három Helvét vallás tételt tartó Főtiszt. Superintendentiáknak és az Augsburgi Confession lévő Atyáknak Gener. Inspectorának tudtára fog adattatni, hogy ítéletünk szerint ezen tárgyról csak a' 8 Evangelica Superintendentiak követői összeülésében lehetne rendesen tanácskozni, melyre részünkről az egész dolgot halasztottuk is. Onnan, vélekedésünk szerint, világosan meg kellene a' Nagy Melt. Helytartó Tanácsnak írni: Hogy a' Római Cath. és Evang. vallás principiuma között a' legfundamentomosabb különbségek ezekben állanak: hogy ez a' vallás dolgában minden erőltetéstől irtózik; hogy minden okos teremtettt állat kötelességének tartja teremőjét abban a' formában imádni, melyet önnön meggyőződéséhez képest legjobbnak vél; hogy kiki, bár hibás lelkiismeretének tanácsát mindaddig tartozik követni, még az igazabbról meg nem győztetik; hogy ezen kötelesség csak azt a' határt szenved-meg, melyet elebe a' mások hasonló szabadsága megsértésének tekintete téssen; hogy ezen kötelességgel egybe kötött, mindennek vele született Jusról sem le mondani, sem akárminelly hosszas idő alatt is ennek praescribálni nem lehet; hogy mind az, a' ki felebarátját ezen kötelessége teljesítésében akadályoztatja, ezen just megtapodja; hogy a' ki valakit lelki ismeretével ellenkező cselekedetre kényszerít, magának világosan a' lelki

isméreten való uralkodást tulajdonít, 's azok közt van, kik bűnre vezérlik a' népet; hogy a' Jézus szelid vallásának bélyege a' *szere-
tet lelke*; és az ezzel ellenkező Antichristus lelkét sehol hátrabban keresni nem lehet mint a' hol, akár hol légyen az, a' lelki ismérettel parancsolnak; hogy a' szüléknek sincs jusa gyermekeiknek, ha már a' dolgot megkülömböztetni tudják, vallást parancsolni; hogy nem azért tartozik akárki is ehhez vagy amához a' valláshoz, mivel olyan szüléktől született, hanem azért, mivel, úgy lévén meggyőződve, azt a' vallást vallja.

Melleyekhez képest a' Fels. Herczeg Nádor Ispánunk és a' Nagy Mélt. Helytartó Tanács bőlebbben által fogja látni, hogy Praedika-
toraink, hanemha vallásunk principiumaihoz hűségtelenek kívánnak lenni, semmi olly rendelések végre hajtásában, mellyek a' feljebb említett kívül kívül vele született Jus megszorítására és az ezzel össze kötött kötelesség teljesítése megakadályoztatására ezelőznek, actíva részt lelki ismeretek ellen nem vehetnek, 's többet e részben tőlök csak kívánni sem lehet annál, hogy szemek előtt tartván az Apostol intését, az olly felsőbb rendeléseket is, mellyek nekik igazságtalanoknak látszanak, békességesen túrják el; kik egyéberánt a' vegyes házasságra-lépni-kívánókat, mivel a' törvény úgy kívánja, tudva soha össze esketni nem fogják.

[Eredelije az erdélyi muzeum-egylet könyvtárában.]

1876.

Gr. Dessewffy József - Kazinczynak.

Alsó-Olyson, 1810. 1-ső Decz.

Édes, Drága Barátom!

Meg érdemlené Vay József, hogy lássa *et natos natorum, et
qui nascentur ab illis*. A' végsőt alig fogja érní; de fiának fiát, vagy leányát hűtheti még terepély árnyékával. El illantott alóla idősbb, nagy reménységű fia, és hazáján kívül hajházván a' ragyogó fényt, mellyet nemzője körül találhatott volna, oda vészett tenyészetlen, és szerentsétlenül, Szülei mély szomorítása között felben szakasztván a' haza reménységét. Pronuba Juno és Ilithia Isten Aszszonyok vigasztalják a' Consiliárinust, és pótolják mint neki, mint a' hazának házi vesztését. Ez a' Vay Nemzetség mindenkor a' hazának élt, és azt kell neki óhajtani, a' mit én egykor egy szép, de meddő és merő virtusból maradékokra nem igen törekedő Aszszonynak kívántam:

Hallyanak meg mások; de te szaporodgyál. Ugyan jó két vér jött öszszve, elhiheted, hogy örvendek örömednek, mellyel olly méltán által jártatva szemlélek Tégedet; de még vissza térő éjeidnek is örvendek; mennyivel érnek többet a' nappalotoknál! Nem kiss Isten az a' kertek Istene, ki olly kedves vala a' Lampsacusi Aszszonyoknál, hogy mind meg betegedtek, minekutánna férjektől el kergettete. Most fedik, rejtik, nem tsak a' városokban, mint régenten, hanem a' faluban is; hajdan processiósztaáltak, Egyiptomban kőbe faragták; mert tudták, hogy nála nélkül fogynának idővel mint a' processiók, mint a' képfaragók.

Óráid follyanak gyönyörűségekben,
A' nap tsókjaidat irigyelve lássa,
Élj mindég leg édesbb érzékenységekben,
És éjzakáidnak ah! ne legyen mássa!
Szent-írásunk után, midőn szaporítasz,
Feleséged benned Herculest talállyon,
'S minden fiú, a' kit világba indítasz,
A' derék Apjához hasonlóvá váallyon.

Küld vissza a' szelessen 's hibássan le írt haszontalant, minekutánna által futottad, vagy le íratlad. Meg írtam neked okát. Szinte azért remek munka ez az írás; mert haszontalan nálunk. Írd meg, ha választ kapsz, mit ítélnék az Erdélyiek a' Szepeségiekről; én éppen ellenkezőt ítélek, mint a' mit Horátius azon asztalosi munkáról, melly lótzának vala szánva, és Isten lett belőle.

Cum faber, ignarus scamnum faceret ne Priapum,
Maluit esse Deum.

Mert ők Energiát kezdettek faragni, és alacsonyság lett belőle. *Currente rota, urceus exit.*

Mivel Horátius jutott eszembe. Ime küldök két forintot, kérlek praenumerálj *Horatius-Wieland-Kiss* Leveleire számomra; mert én, ki vévén Tégedet, és Professor Sárvarit Debreczenben, Egy magyar tudóssal sem levelezek, a' pedig azért van, hogy Ti kettőkteken kívül a' többit tsak munkáikból vagy tsupán hírekből vagy látásból esmerek [!]. Több új magyar munkák jönnek most ki ezen időkbén, közben járásod mellett szívesen szerezném meg magamnak azokat; de szeretném előbb hallani rólok ítéletedet. Mert semmi sints a' világon, a' mit a' Magyar Kurir vagy Kultsár Úr teli szájjal ne ditsérnének, én pedig semmit se tartok se a' merő ditséretekről, se a' merő

gyalázatokról. A' mint már mondtam, ha, nem fordítás valamely könyv (mivel tsak a' jobb írókat szokás fordítani), azt akarnám én tudni, hogy mit foglal magában in specifico extractu valamely új eredeti munka. Tsak azon új magyar könyveket, melyeket Te fogsz nekem javasolni: akarom magamnak meg szerezni. Virág Benedek Magyar Századgyait olvastam minapában; de nem találtam benne semmi újat, sem a' történetekre, sem a' dolgokra, se pedig a' formára nézve. — Nints benne semmifele új történetbéli értekezés, semmi új resúltatumok vagy új kombinációk. A' ki régi Historiát ír, annak vagy új 's még ismértlen factumokat kell ki kaparni az ótska penészes írásokból, vagy úgy kell helyhezírtetni, és előadni a' már tudva lévőket, a' mint még elő nem adódtak úgy; hogy előadások vagy felette el ragadó legyen, vagy igen bé ható, vagy olyan, hogy új és még eddig észre nem vett következtetésekre vezessenek. Ha úgy nem íródik a' régi História, nem egyéb, ha compilatio, és jobb egy régi História fordítani! De ebből nem következik, hogy Cicerónak és Horátiusnak fordítója nem érdemes ember, és hogy nem szánakozásra méltó szerenisétlensége. Fáj a' szívem, hogy nem segíthetem. De enged meg, mondhassam neked én is kérkedés nélkül, hogy annyi szűkölködő, és hozzám folyamodó atyámfiait segéttetem már ez idén, én magam szűkölködő, hogy valóban határt kell szabni költségeimnek; mivel ha így megy a' dolog tovább is, lehetetlen leszsz valaha magam magamnak ki szabadulnom inségemből, és soha se fogok képes lenni másoknak is tetemessebb segítségekre. Gondolj rólam, Barátom, a' mit akarsz; de az idő meg fogja neked mutatni, hogy én most ex principio fősvény vagyok; de hogy az én természetem adakozó, és hogy én inkább semmit se adok, hogy sem olly keveset, hogy se én, se a' szűkölködő ne elégedhessen meg véle. Három tsep eső után még egy kóró se serdülhet a földből. Nekem annyi a' mindennap növekedő adóságom, Barátom, hogy minden jószágaim mellett is Te most még gazdagabb vagy nálamnál; de hihető, hogy rövid idő múlva én leszek gazdagabb, és akkor reménylem, hogy Schiller Resignációjára nem leszsz olly mértékben szükséged, mint most. Engemet is ez e' felséges munka inkább vigasztal most még, mint sem gyönyörkedtethet. Tudom én jól, Barátom, hogy a' segítség akkor leg kedvesebb, mikor leg szükségesebb; de azt is tudom, hogy tsak akkor telik ki, mikor lehetséges. Nem merek Jekelfalusynak szállani, hogy nyomattassa ki Relációkat. Annyi költséget tesz ez az emberséges ember egy időtől fogva a' köz jóra,

annyi tetemes barátsággal van irántam, hogy nem merem ötöt annyszor terhelni. A' minap is olly barátságot tett velem, hogy ki mondhatatlan. Egy időtől fogva Tytus [!] lett Pompignanból. Akkor katzajt érdemlett, most háladatosságot, tiszteletet, és szemérmet.

Pepi Sógorodat tsudálnám, ha nem esmerném feleségét, és ha nem tudnám, hogy ő bárány léteére úgy vonakodik ezen fősvény Aszszony lábai alatt, mint a' paracitsomi kígyó a' boldogságos szűzéji alól. E' tudom, hogy fáj neked; mert a' véghetetlen szép lelkű atyának fíjától mást várt a' vő és a' Sógor.

Nintsenek rózsza nélkül töviseid, és Kiss Úr buzdítását szeretném gerjesztelni, ha azt foganatossabbá tehetné előtied unszolásom. A' bé vezetés kivált igen szép, mindenütt látom az Antologiák és Martialis nyomdokait. Olly édesen szűrsz, és döfsz, mint a' Lampsacus-i Isten. De kéméld Barátidat; mert azok szűzek, és Te magyar vagy, nem pedig Görög.

Nem mondom ezt, mintha magamra vettem volna valamit, vagy panasznék; mert én nem vagyok ollyan mint G. Barkóczy János, vagy G. Fáy János, a' ki minden betegségben szenved, a' mellyről olvass; hanem a' köz vélekedés szerint egy átalyában rettegni kell az Epigrammatistáktól. Én ugyan eleget irtam életembe magam is, a' midőn még élessebb vala elmém. De mivel láttam, hogy gyakran vétéknek tartatott a tréfa, most tsak ollykor ollykor ütök szikrát, és azt is tsak magamnak, és távol a' szalmás és szösszös emberektől, a' kikbe olly könnyen bele akad a' szikra, noha tsupán a' taplónak vala arányozva. Ime próba gyanánt p. o. egy kiss friss Epigrammátska, melly tavaly Ferentz napjakor egy pompás ki világosítás alkalmatosságával készült, Eperjest:

Drága, kegyes Ferentz, kiért
 Annyi gyertya világ fogy,
 Mond meg, kérlek, ó vallyon miért?
 Nem engeded nekünk, hogy
 Nem tsak tsupán setét éjjel
 Fényes napot indítsunk;
 Ha diszedre szerte széjjel
 Nappal is világosítsunk?

Ez ez Epigramma Lessing Theoriája szerint van, mint várakozást, mint ki fejtést foglal magában. De azért nem következik, hogy jó, sőt olly rossz lehet, hogy egész Munkátsig világosíthatna nekem

egy setét szobába, és pedig mégis igaz, hogy senki se hivebb tisztelője Fejedelmének, mint én. De az is igaz, hogy a' censura nálunk nem igen liberális, és hogy így mindennemű tárgyban nehezen űzheti el a' mértékletes világ a' mértéktelen homályt, ezt e' setétség töszomszédgyát. Igaz é hát, hogy a' satiricusok, és Epigrammatisták rosszsz indulatú, rosszsz szívű, és ártalmas emberek? mivel módos tsipkedésekkel érintenek némellyeket? Éppen olly igaz, mint az: hogy a' rózsza tsúnya és veszedelmes virág, mivel tövissek környítik, és így néha meg szúrják a' vigyázatlanul közelítőket. Tsinályunk hát Epigrammákat akár mennyit és akár kire is, tsak hogy sósok legyenek és hogy ne bosszszonkodgyunk, ha mások is reánk tsinálnak.

Ugyan, kedves Barátom! miért mondod embercse? (homunculus), mikor bé van már véve az emberke? bármilyen tótos legyen is.

Tudod é Barátom? hogy miért szeretik azt a' Titusok szintűgy, mint a' Domitzianusok olvasni, a' mi a' pennádból foly: Azért, Barátom, mert az többnyire világos, nem hőrihorgas, nem tzifra, nem keresett: és még is szép és egyűgyű; egy szóval; mivel az értelem a' kellemeikkel nálad megbékéllettek [!]

Az Értelem hajdan Minerva fejéből támadta, valamint maga Minerva a' Jupiter fejéből. Ez az unokája Jupiternek, mint anyjáról mint nagyattyáról igen kevély vala, és a' kiss Ámort mint örökös gyermeket tsúfolá. Erősz anyához, a' sebápolgatónéhoz méne panaszkodni. Törölgetvén könnyeit a' kiss sírónak Cytheré, így felely néki, fiam, úgyimond, ha még egyszer tsúfol; mit tsúfolkodol te fattyú Kamasz? a' ki nagyannya és édes atya nélkül születettől?! A' vigasztalt Ámor úgy teve, a' mint anyja javasolá néki, 's ime forrón ejtett szózatnak úgy néki szégyenüle a' kevély Értelem, hogy azonnal a' fénytlövellő Apollót édes attyának, az öröm hintő Aphroditét pedig nagyannyának és nevelőjinek fogadná. Az olta nem pirúl többé, ha bátor szeméremmel köszönt be kedveltyeinél. Azokat a' borszosokat azonban, a' kiket gyűlöl, régi büszkeségével el tölt, hogy ők is, mint ő hajdan, pirúlyanak. Valahányszor nálad bé köszönt (igen gyakran jelenik meg pedig), mindenkor, még a' könnyen-szökő kellemeket is, mellyekkel ollykor őszszeve vész, hó karjaikon hozzád bé vezeti.

Sermonum nostrorum candide iudex! Köszönöm előre tett igéretedet Tacitus fordításom iránt.

Keresek majd Ipamtól egy Levelet, mert sokat leveleztem vele Frantziául és Déákul, midőn nem vala még Ipám. Feleségem, természetesen, úgy tiszteli minden maradványit, hogy a' világért sem

adná ki semmiféle levelét kezéből. Ez által, tudom, hogy nem veszt semmit is Te előtted: A' Tiédet csókollya, néked barátságodat köszöni, én pedig tellyes szívvél ölelvén, maradok változhatatlan szívességgel

igaz hív Barátod

Dessewffy Jóska mpr.

U. i. Ugyan hogy tettik neked, Barátom, hogy hív társunkat Apollóban, az öreg Vékei Szirmay Antalt, kegyes felesége könyveivel és írásival edgyütt 6. nagy szekerekre pakoltatta, és el küldte ide 's tova bújdosni? Jamque faces et saxa volant. Úgy tett hajdan egy Portugallus Királyné is a' fel szentelt urával, ki az előtt már igen sokszor vala fel koronázva, és még is elűzettegett! El fognak e minket kergetni feleségeink? ha egyszer olyan állapotban lészünk, hogy a' régi kép saragóknak, akár hogy akarnánk is, példázatúl többé nem szolgálhatnánk? Vagy meg fognak é emlékezni: *Tibi si quid fuit unquam dulce meum*. Ugyan beszéld el nékem ezt c' Szirmay történetét; mert valósággal nagy pökedelem, ha igaz, és Xantipéje részéről szinte annyi vadságot, mint az övéről gyávaságot mutat. A' rossz feleségtől békeséges türeést lehet tanulni, úgymond Socrates. De hogy lehet tanulni, ha el kergeti az embert? Köszönnyük a' mézepés Hymennek, hogy eddig tsupán a' házasság édességeit kóstoltatta velünk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1877.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, Dec. 2d. 1810.

Tisztelendő Úr, bizodalmas Drága Jó Uram!

Cserey Farkas barátom tegnap vett leveléből értem, hogy ő egy pakétot és még valamit küld az Úrhoz számomra. Bátorkodom kérni az Urat, méltóztassék a' pakétot felbontani, 's belőle magának annyi exemplárt, a' mennyit maga és barátjai számára kivenni tetszik, kivenni, tiz exemplárt pedig nevemben Igaz Sámuel Urnak, (ki a' Tisza Ur gyermekeit tanítja Váradon) általküldeni. A' több exemplart pecsételje-le az Ur, 's adja által Asszonyámnak, hogy ha feljön, felhozhassa. — Az ide zárt levelet azért zárom az Ur levelébe, mert félek, hogy Asszonyám útban lehet. A' hűgomat és egész házáat csókoljuk, tiszteljük. Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába,

feleségem barátságosan tiszteli az Urat és az Asszonyt. Örvidenek ha azt hallhatnám, hogy Juno Lucina szerencsésen forgolódott. Maradok hiv tisztelettel

alázatos szolgálja:

Kazinezy Ferencz mpr.

A most már meg nem levő boritékról a következő, idegen kézzel írt följegyzés található a levél tiszta lapjának felső szélén:

Ér-Semlyéni Predikátor tisztelendő Fazekas István Úrnak.
Debreczen, Ér-Semlyén.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1878.

Kis János — Kazineczynak.

Soprony, Dec. 3dikán 1810.

Nagy Érdemű Barátom!

Oct. 2dikán, 15dikén, 29dikén és Nov. 7dikén írtt leveleid már tovább nem hagyják békével lelkiismeretemet. Mind eddig mentségemre szolgált magam előtt az et voluisse sat est; mert Novemberben a' Sopronyi Predikátornak a' hivatalbéli dolgokon kívül vagnak legalább 120 -130 látogatóji, a' kik majd egynéhány itze bort, majd egy kis gabonát hoznak, 's a' kikkel, ha egyre egyre tsak egy fertály óra számláltatnék is, nem kevés időt kell eltölteni. De már most a' szüretnek is, valamint az aratásnak vége lévén, menthetetlen lennék, ha tovább hallgatnék.

Hol kezdjem a' feleletet, midőn minden rended annyira bájol magához? Rendel megyek, de tsak summa sequar fastigia: mert még most is alig képzelheted, mennyi munkának vagyok rabja.

Horáztomra tett jegyzéseidet nagyobb köszönettel vettem, mint gondolhatod. Már akkor a' nyomtatással mintegy félig haladtunk; sajnálom, hogy elébb nem érkeztek-meg; de ettől fogva valamint tudtam hasznokat vettem és veszem. Az Orthographiában a' minémű jegyzéseket feltél, azok tsak nem minden kivétel nélkül megnyerték egész helybenhagyásomat. Legnagyobb részént a' leirók' hibái azok, a' mikben megütközött figyelmed. Két deák írta-le a' sajtó alá adott exemplárt is, egyik hibásabban, mint a' másik. Jobbítgatok rajta, a' mit vaksi szemeimmel lehet, a' nyomtatás közben; de a' különbség

annyival is inkább megmarad, minthogy eleinten a' deák szokat egészen Magyar Orthographia szerént akartam nyomtattatni, 's utóbb azt helytelennek találtam és már most egészen azzal tartok, hogy a' Sokratest, Luceretiust szintúgy meg kell hagyni, mint a' Shaftesburyt és Boileaut. Maradjanak minden tsonkítás vagy egyéb másítás nélkül; minden olvasó látja, hogy nem magyar szók: olvassa őket úgy a' mint tudja vagy szokta.

Horátzom épen nem lessz, oh fájdalom! olly tsínos, mint Te kívánod, 's mint én is kívánnám. Tsak nem semmi praenumeratio sem jöven bé, félnem kellett, hogy kevés vevőji fognak lenni. Tsak kevés exemplárt és ótska papirosra lehetett hát mostani környüllálásaim között nyomtattatnom; 's még is az is többbe kerül, mint erszényem kívánná. Hogy ezen munkám, a' te óhajtasod szerént, jutalmat is hozzon, arról nem is álmodozom. Nem ollyan Olvasó publicumunk vagyom.

Hogy folyóíráskunk lenne valahára, azt veled együtt én is, a' mint tudod, régen óhajtom: de mikép lehessen magyar nyelven, azt most sem láthatom. Ha az abban részt vevő Olvasók olly igen kevesen nem volnának is, mint vagynak; kik adják magokat Társaink között, vagy kik adhatják a' literatura' gyarapítására con amore? Tsak egyéb csoportos foglalatosságaikból lophatnak nagy részént egy kis veszendő időt erre; vagy ha kik szabadabbak vagynak, azoknak nints a' magyar tudomány úgy szíveken, a' mint kellene. Még most nehezen van más mód, hanem hogy a' Német folyómunkákban igyekezzünk a' Magyar literaturára nézve valamit tenni. Erre nézve engagiroztam magamat a' jövő esztendőre a' Bétsi Annalisoknak magyar könyvek' recenseálásával való gyarapítására. Erre, a' mint Glatz írja, Téged is meghívott vagy meghív, és Te kívülötte Budait Debretzenben. Egyébbberánt rám bizta, hogy Ti kívülöttek én szöllitsak-meg egyebeket, de még eddig semmi lépést sem tettem. Ha Te a' meghívást elfogadod, (a' mire kérlek is) közöld velem szándékokat, hogy ne tsak ne collidáljunk, hanem a' magyar literatura' jó ügyét, a' mennyire lehet, egy plánum szerént forgassuk. — Én arra kérettem különösen, hogy az utolsó öt esztendőket rajzoljam-le röviden a' Magyar literatura' történetéből. De melly keveset tudok! Mire mehetek? Jöllehet igen szeretnék, tsak tanulás végett is, próbát tenni.

Melly igen szerettem volna, ha Nemzetünk' 's Nyelvünk' állandósága felől tökéletesen meggyőződött volna az az egyébbberánt olly

igen szép értekezés, melly egyik leveledben vagyon. De én még most is kénytelen vagyok azt hinni, hogy mind Nemzetünk mind Nyelvünk az elenyészéshez közelget. Kevés dátumait tudom a' most uralkodó politikának, 's azoknak öszve hasonlításokhoz 's következtetések meghatározásához igen keveset értek, de még is hihetőnek látszik előttem az említett vélekedésem. Igaz hogy *érlel* és igen *böltsen* érlel az uralkodó lélek, de érlel a' maga politikája számára, a' melly ha az előbbieneknél jobb is, de csak ugyan nehezen van örökös szövetségben a' tiszta moralissal. Nem lehetetlen, hogy gyermekeink 's unokáink új Hellást, 's új Rómát lássanak: de én több mint egy tekintetben még Hellásnál 's Rómánál is nagyobb tökéletességet óhajtanék. 'S ha csak a' szóban lévő kérdésnél maradunk is, — mit törődött Hellas, mit Roma az egyéb apró Nemzetekkel 's azoknak nyelvével? Nem tapodta-e le inkább őket, valahol lehetett?

A' mit a' vallásról írsz, igen szép. A' most uralkodó lélek azt alkalmasint olyan tekintetből nézi, a' mint Te fested, 's az neki ditsőségére, nekünk örömünkre szolgálhat: de nemzetünknek és nyelvünknek állandóságával nem függ össze.

Tövisseidet 's Virágaidat (mert ez a' tziún, mihelytt *Nyilak* nem egyedül, hanem *Virágokkal* együtt állanak, sokkal jobb) nagy gyönyörűséggel olvastam, legnagyobbval azokat, a' mellyek a' következő felülírásokat viselik: *Herkuleshez, Az Oskola' törvénye, Fenntebb Stilus; A' két természet, Szokás; Subai*. Excellenter!

A Lajosom felől már egy hónap (miért holnap, holott Karátsón' havát írjuk?) olta semmit sem hallok. Akkor azt írta, hogy akkor tájban érkeztek hozzá általam küldött verseid, hogy már fordítja, és minden órán Po'sonyba küldi. Tegnap írtam neki, hogy tudasson valamit maga felől. Mit felelt Weber, mit Institoris? Nem tudom, ha boldogulhat-e velek; én nem. Menanderem és Glyceram vagy két esztendeig hevert Institorisnál; vissza vettem. Webert kínáltam meg vele, az talám haladék nélkül kinyomtatná, de ingyen kívánná a' kézírást. Kiss Istvánnal sem vagyok szerentsésebb. Éljen szerentsésen, írj sok szép Virágokat 's hasznos tövisseket, ajánlj kedveseidnek, 's neveld barátságoddal ezután is gyönyörűségemet.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1879.

Kazinczy — Ferenczy Lajosnak.

Széphalom, Deczemb 4. d. 1810.

Ferenczi Lajoshoz.

Szeretetre-méltó barátom! A' mi Ábrisunk 24 órával az után, hogy a' kis Sophie' karjai között hált, meleg ömledézzel szállott előttem gyenge örömei felől, 's felkölt, 's előhozta az Úrnak azon levelét, mellyben neki a' gyűrű váltás után a' megteendő lépéshez baráti áldásait adta. Ez a' levél nekem felette sok tekintetekben vala kedves; örvendtettem rajta, hogy annyi idők után ismét hallhatok valamit egy kedves barátom felől: és ezen ugyan annál inkább, mivel csak azt sem tudhatom, hogy azon válasz, mellyet utolsó levelére Kis Imre Úrhoz küldöttem Debreczenbe, kezéhez jutott e. De még ennél is inkább örvendtettem azon, hogy ezen levelém egy nagy nyughatatlanságomat csendesítette el. Tartalék nélkül fogok szólni. — Én az én kis cousinemet, ki November 17dike oltá in optima forma Vay Ábrahámné, kimondhatatlanul szerettem. Ő egy rendes, kedves, meg nem romlott jó gyermek, 's a' természet tőle sok talentomot nem tagada meg, némellyike mivelést is kapott. Azt óhajtottam neki, hogy Némezisz azon jókért, a' mellyeket neki adott, abban a' pontban ne álljon boszút, a' melly, ha nem szerencsés, azt cselekszi, hogy a' legesillogóbb boldogság átkunkká vál — azt, hogy olly férjnek jussón, a' ki az ő birtokában boldogságot találjon, azaz a' ki őtet szeresse. Bizonyos történetek után, mellyeken annyival inkább nem akadok fel, mivel előre megjövendöltem volt, az eránt tünődtem, ha e' lépést a' mi barátunk szíve' hajlandósága miatt teszi e, vagy csak azért, mert azt szülei kívánják. E' részben az Úr levele tökéletesen megnyugtató; hittem minden kifejezéseinek, mert a' levél nem olly szándékkal vala írva, hogy én lássam. 'S ekkor kezdettem tartalék nélkül örvideni a' kis hűgom szerencséjén; a' következő napok pedig még inkább megnyugtattak.

Az Úr tehát tudja, hogy a' mi kedves barátunk még Patakon ismeretségében vala a hűgomnak. Ez három esztendő előtt volt, a hűgom most 16 esztendő és 10 holnapos, kis férjecskeje pedig 21 és 4 holnapos. — Ábris szólla velem szerelméről. Én örvidtettem neki, mert mind a' két fél nyert szerelme által: a' felette bormirozott leány' szunnyadozó talentumait ez a' gyermeki szerelmes-

kedés felkölthette, Ábris pedig ez által épen úgy vonatTAThatott el a' rosztól és az ifjúság szilaj örömeitől, mint én valaha egy tiszteletet érdemlő leány szerelme által. De megmondtam néki, hogy ezen szerelmeTESkedésnél egyebet sem kívánni sem remélni nem kell. Megmondtam, hogy úgy fog járni mint én: elvitetik Patakról, mást lát, 's mást fog szeretni; ez rendében van a' dolgoknak, 's idővel épen úgy fog örvendeni hogy első álma ifjúságának elmúlt, mint én örvendettem s' örvendek. Ábris még Patakon vala, mikor tüze megváltozott; 's a' kis leány mátkája leve eggy ellenség által megölt tisztnek. Sophie többé nem gondolkozott Ábrisoról. Ha én gondolkodtam e, képzelheti az Úr és minden. Azonban Aug. ban kérő levél jő mind Ábristól mind a' Consiliariustól. Véletlenül, váratlanul jelentem meg a' Bátyámnál 's ez kegyes volt mutatni a' leveleket. Mig csak a' Consiliarius levelét olvastam, nem voltam hajlandó: de láttam azt a' kis levélkét, a' melyet Ábris írt a' kis leánynak, 's elmúlt tétovázásom, mert az a' levél szívből jött; olyat a' világnak semmi Consiliarius nem tud írni, dictálni. Ábrisban minden meg van a' mit egy 21 esztendő ifjában keresni kell: sok talentom, sok tanulás, ifjúság, születés és pénz. A' két utolsó czikkely a' legszorosabb Stoicus előtt is szerencse, ha az elsőbbek vannak meg vele, 's a' dolog megkészült. Minden áldásom, a' mit a' kis Sophienak adhattam, az volt, hogy úgy szeressen 's szerettség végig, mint most. Úgy tökéletesen boldog leszen.

Az Úr levele azt tudatja velem, hogy a' Sophie név az Úrnak épen olly kedves, mint nekem és Ábrisnak. Ha javára van az Úrnak, óhajtom, hogy azt lelje az Úr e' névben, a' mit Ábris lelt, és még inkább én.

Jelentse az Úr a' Mélt. Asszonynak alázatos tiszteletemet 's kézesókomat. Az Úr tanítványkáját óhajtanám látni, mert azt remélem, hogy az anyjára 's nagyatyjára érdemes lesz.

Maradok szíves barátsággal

Az Úrnak

alázatos szolgája

K. F.

[Eredetije a Szemecretár II. kötetében.]

1880.

Kazinezy — Gr. Gyulay Karolina és Lajos testvéreknek.

Gróf Gyulay Lolotte és Lajos testvéreknek.

Szeretetre méltó barátném és barátom! Nagy baj az a' mi igen szép nyelvünkben, hogy annak nincs Sie-je és Vous-ja, és így vagy a' hideg titulaturákkal kell élni leveleinkben, vagy a' barátság bizodalmas de félre értethető 'TE nevezettel [!] Ezen alternatívban az utolsóbbat választom, mert a' hideg titulatura meg nem fér azon barátságos ömledezéssel, melly Véletek való beszédemnek tónusa; 's azért is, mert barátságatok, mellyel engem megszólítani méltóztatatok, eltölt tőlem minden rettegést az eránt, hogy bátorságomat balúl találjátok venni.

Én egy holnap olta lakadalmaskodók között forgom. Péter bátyámnak még nem szinte 17 esztendőös Sophie leánya Udv. Consiliarius és Septemvir Mélt. Vay József Úrnak 21 esztendőös és 4 holnapos Ábrahám fiához eskettetett Novembernek 4dikén, 's 17dikén ezt osztán az öszvekelés követte. Úgy kívánta a' bátyám, hogy én mind a' két alkalmatossággal jelen legyek, a' Consiliarius pedig hogy kis Menyét le is kísérem Zsolczára. Elfoglaltatván így, versem, mellyet hozzátok köszönet képen kezdettem megelőző becses barátságtokért, el nem készülhetett, azolta pedig hogy haza jöttem, olly környüállások közt élek, hogy lehetetlen vala folytatásához ülnöm. Venni fogjátok mikor készen leszen; most elégedjete meg elejével:

Azt a' virágot, gyermekek,
 Mellyet már félig-ősz fejemre
 Hízeltedve nyújt kezetek,
 Egykor, míg kedves lengzetek
 Fuvalltak ifjú életemre,
 Süsie hintette volt egy két kis énekemre.
 Triumphusom volt javallása,
 'S egy fojtott sohajtás 's egy néma pillantása
 Szerencsésebbé tehetett,
 Mint az kit csillagá thrónusra léptetett;
 Mert szívem' titkosabb vágyása
 Hajlandóság gyanánt vevé a' dicséretet.
 De már most más szemekkel látok;
 Most nem csalódhatik a' Megöregedett.
 Nem nyújthatjátok ti, a' mit nyújtott Anyátok.

Hintsétek c' virágokat,
 Szép és jó gyermekek, Anyátok' ösvényére
 Ah! az, hajolván estvelére,
 Kődös 's sziklás tájakra érel
 Hintsétek-el vele saját útjaitokat — — —

Mondjátok Döbrenteinek, kedves Lolotte és kedves Lajos, hogy Szemerénk 8—10. Novbr. negyven nyolcz órát tölte nálam, tegnap pedig Nagy Ferencz feleségestül vala vendégem, 's mind ketteje cínlegette nálam Döbrenteinket. Szemere, ki nem szeret levelezni, azolta csak azt sem tudatta velem, hogy hol múltat; de úgy vélem, ismét lement Pestre. Pedig a' Kázmér szomszédjában házasodni gondolkozott. Ő is szerelmes az én Sophiembe mint Döbrentei; mert azt mondotta Tolcsván, hogy miolta a' feleségemet látta, olly kedvet kap a' házassághoz, hogy meg nem fogja állhatni, hogy próbát ne tegyen, lehetne e ő is illy boldog? — Szemere nekem ennél kedvesebb Complimentet nem tehet. — Döbrenteinek nem sokára írni fogok. Vette é már Mélt. Kenderesy Úrtól pakétomat? Láttátok e Csereyhez irt Episztolámat?

Csokolom, kedves gyermekek, tiszteletre olly igen méltó Anyátok' kezeit. Ajánljatok neki engemet, feleségemet és harmadik esztendejébe épen ma lépő Denkámat 's Thaliemat; 's szeressetek mindnyájan, mint mi szeretünk mindnyájatokat.

Élj boldogul te kis barátom!
 Élj boldogul te szép, te jó,
 Parányi kedves Csuklató!

Széphalom, Dec. 4d. 1810.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredelije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 211. sz.]

1881.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Dec. 6d. 1810.

Kedves barátom!

Inhol mégyen a' legszivesebb köszönettel vissza a' közlött írás. Sokat tanultam belőle, és örvendtem hogy még is van ember, a' ki szóllani mer, mert azt kötelességének ismeri mind Fejedelne mind

hazája eránt. De óhajtottam volna, hogy ne érzette 's ne érzettette volna azt a panaszt, hogy ellenkezői Ordót 's jószágokat kaptak, ő pedig köszönetet sem. Igazán nagy ember azt nem érzi, legalább nem *úgy* mint bántást. — Elvittem magammal az Irást a' lakadalomra; Cons. Vay már hallotta hírét, 's éjjel elkezdette olvasni; a' mint pedig Zsolczára értünk, vette ugyan ezt Fáy Barnabástól azzal a' hírrel, hogy Kolbielskyt miatta megfogták 's zárva tartják. Nem veszed megbántásnak sem Te, sem az, a' kitől ezt vetted, hogy nehol az Író botlásait megigazítottam; az pedig talán kedves is lesz, hogy a' literárius Notitiát az utolsó lapra felírtam.

Gen. Vaynál 22dikben ebédelt és hált az egész Caravane, mi pedig, kik a' Menyasszonyt lekísértük, tudnillik, a' bátyám, a' néném és én magam, 27dikben is ott háltunk. Képzeled mint töltöttem annak a' nagy Asszornynak és annak a' tiszteletre 's szeretetre olly igen méltó embernek társaságában a' kevés időt. A' többek közt gyönyörködtetett annak a' szép két gyermeknek látása; mert én régen nem láttam szebbet.

Vedd e' két exemplárt barátságosan; most kapom őket Erdélyből. Csúnyául nyomtatva, 's hibásan. Úgy nyomtatnak Erdélyben mindent. Az egyiket add Újházy Sámuelnek.

Tegnap Újhelyben voltam. Lónyai betoppant Consil. Horváthoz, kit szemem láttára öszve meg öszve csókolt. Udvari emberhez úgy illik. Azt mondják, hogy idvezült a' Diaetai barátja Drevenyák.

Szirmay Ádám, az öreg, Bényén Dec. 1. napján hala meg, B. Luzsinszky Pál 2dikban. Kár érettek. Volna elég, a' kikkel az ilyeneknek életüket jó volna megvásárlani.

Biharban az Öcsém resignált. 26. Nov. volt a' Gyűlés, melly e' miatt tartatott. Semmi kérés nem mozdíthatta-el szándékától. Ekkor választatott helyébe Subst. V. Ispánnak *Domokos Jakab*, Lajosnak fija, 's Lőrincznek a' Fő Notariusnak testvér bátyja. — Megválasztatván ez — képzeled hogy Mélt. Gróf Administrátor Úr intézte a' választást, mert Jakabot nagyon szereti, Lőrinczet nagyon üldözi — Lőrincz beadta a' már írásban előre elkészített Resignatiót, 's ezt az Administrátor azonnal elfogadta, 's helyette ezek választattak:

Fő Notáriusnak: Tokodi,

Első Vice: Szarka.

2dik Vice: Fráter Mihály,

3dik Vice: B. Vécsey Pál, Józsefnek fija.

Elj szerencsésen, édes barátom! Életed kedves boldogítójának jelentsd alázatos kézesókomat, 's ajánlj kegyességeibe. Kívánok szerencsés esztendő, melly a' kimúlóért tökéletes kielégítést adjon. —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1882.

Kazinezy — Sipos Pálnak,

Széphalom, Dec. 8. 1810.

Nagy érdemű kedves Barátom!

A' mi Kézynk első levelét nekem Göttingából írja, Nov. 4d. ebből tudjuk hol van, 's Heyne ezen szókkal fogadja: Servite ad nos venturum, dic, quibus modis inserviem tuis commodis. Bécsből bajosan ment ki, mert úti-levelét bajosan veheté-ki. Barátságosan köszönti az Urat, és jelenti, hogy Mayer és Thybaut Prof. Urak a' trigon. táblákról írt munkáját magok fogják recensealni, vagy recensealtatni. Ez a' Mayer magyarul beszéll, 's Kézy előtt a' Budai «Tudós világ historiaját,» és Kant philosophiai gyalázatos megrostálását kihozván könyvei közzül, széltebe magyarázta, és jól értette. Az én nevemet Kazineczkynak mondogatta, kértem Kézyt hogy róla szoktassa-le, mert a' czky végezet lengyel származást gyanítat, és éppen olly vétek, mintha a' Francia, a' Német Gellertet Zscllernek pronun-ciálná. Mayer neheztel hogy a' magyar írók munkáikat az ő bibliothékaikba nem küldik. Ha Erdélyből valamenly magnás ifjú találna Göttingába kimenni, kérem az Urat, adja azt tudtomra, hogy általa egy pakétocska könyvet küldhessek fel a' Göttingaiaknak.

Eddig azért nem írtam, mert nem tudám a' postát a' hol veszi, ezt is Cserei Farkas úr által küldöm.

Vay Abris megkérte K. Sofia hugomat Nov. 4-én. Nagy Ferencz által megeskettetett. Magam is Zsoltzára menék.

Szathmári Pap Dániel Sept.be beköszöntött Theol. Professzornak, és a' theológiát egészen in spiritu ante palationem tanította. Augusti oratioja azt beszéllette, hogy nincs veszedelmesebb mint az ifjakat az ellenkező dogmákkal historice megismertetni, és világosan mondani meg, hogy mit kell tartani. Én pedig éppen azt a' módot szeretem, kivált ha ollyan a' dogma, a' mit tartani kell.

Cons. Vay sajnálja az Úr elmentét, 's hallván Nagy Ferencz által, hogy az Úr jövedelme megnyirbáltatik, felkiálta: «Bár csak

vissza jönné Patakra haragjába, én azt az embert örömost elartanám házamnál egész haláláig.»

Kis János Soproni predicator arra tüzelt, hogy aesthetikai tárgyú epigrammákat írjak, mivel megszerette a' véle közlöttek, 's arra birt hogy ha százat írhatok, «Tövisék és Virágok» titulusa alatt kiadjam. Küldök egynehányat belőlök az Úrnak magyarázat nélkül, mert arra a' poetának és philosophusnak nincs szüksége; — eggy tudós, kiről már ezen levelem folytába emlékeztem, nem értette, vagy nehezen érthette, nem is csudálkoztam, mert a' pupos «mutató nominéje» reá volt kaptázva, és osztán ezek a' Magyar országi nagyok nem is érteni tudó értelmesek.¹ Ajánlom magam

igaz tisztelője

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

1883.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Dec. 8d. 1810.

Kedves barátom!

Engedd-meg, hogy ezen levélnek póstára tételével terhelhesselek. Hol van az a' Tordos vagy Tordocs, a' hol Sipos barátom, Predicatoroskodik, nem tudom: te Erdélyben lakván, meg fogod tudhatni, 's szokott barátságod szerént készen teljesíted kérésemet, mint egyéb kérésimet teljesítgeted. Méltóztassál tudatni velem osztán, hogy oda másszor melly póstán írjak, az az, mellyik az az utolsó pósta, a' melly Tordosra kiadja a' leveleket.

Itt egyéb hír most nincs, mint az, hogy Drevenyák Ferencz Szomolnoki Inspector és Sz. István Keresztes Vitéz Novemb. utolsó napjaiban idvezült. Ez az ember nemtelen szülektől származott;

¹ Az eredeti kiadás szerkesztője a következő jegyzettel kíséri e levelt: Közöltettek az Eredeti munkában kijött Dedicatio Herculeshez; Iskola törvénye, Subai, Prosai és poetai szöllás; A' két természet, s. a. t. Nyelvrontók, illy jegyzéssel:

«A' XVI. század elején egész Európában a' góthiai stylus architectura volt tiszteletben, Palladio és Vignola néki szegzék magokat ezen izetlen stýlnek, 's ámbár a' publicum kiáltozá, hogy rontják az ízlést, ők az architecturát restabillalták, 's hogy nékiek a' Görög és Romai munkák adtak példázatot, rontók voltak, mert az architect. ízlést építeni, alkotni akarták, mint mi nyelvrontók, kik szünetlenül perliünk a' szokás buta tisztelőivel.»

eggyik veremásója volt a' nagy Born szerencsésének; a' Diaetákon hatalmas beszéllő, csak hogy az olly emberek mint Vay és Gróf Desőffy Pipsz sokat ellenkeztek vele. Végre Donatiót kapu Takta-Kenezre. Ott rajta valami történt, a' mit kedvem van elbeszélni.

III. Meg nemesedvén az ember, és idegenek közt látván magát, Statutióján szörnyű göggel viselte magát, hogy ezen emberektől inádtassék. Eggy csintalan Vice Ispán, a' ki épen azt a' Dámát szerette, a' kit Drevenák [1] is szeretgetett mikor hozzá férhetett, bosszút akara állani quod falcem alienam in ejus segetem immiserit, így kiálta fel a' sok vendég előtt, a' ki a' Szent István keresztje miatt az embert nagyon csudálta. Frater Drevenyák, ego in te duas contrarias qualitates miror. — Quas? kérdi Drevenyák. -- Multum Oras, et multum Stupras, felele Szent Imrey Gábor Abauj Vármegeyi Vice Ispán. Képzelheted, hogy ezt hallván a' Rhédey Lajos és Lónyai Gábor Diaetalis barátja (Drevenyák), mint állá félre minden szó nélkül. A' Vendégek rühögve kacagtak, Szent Imrey pedig ezt mondá: Így kell leütni a' taréját az ebalelke semmi emberének.

Gener. Vaynál Golopon kevés lépésnyire a' falu mellett egy hegy emelkedik, mellynek köve valóságos Vulkánra mutat. Annak declarálta Major Tihavszki és őutána a' Bécsi 's Pesti Professorok. Ebben a' hegyben Vay 75 ölnyre ásatott-bé egy nagy és széles boltú pinczét. A' föld ott fehér és zsíros, néhol korom forma por látszik. Elrothadt fának gondolom. 1 — —

[Eredetiye az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1884.

Szemere Pál és Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

[Eleje hiányzik.]

Vitkovics most érkezik Könyváros Kistől, a' kit sürgetett Dayka eránt 's azt a' hírt hozza, hogy Kis neki Sztrokay előtt állita, hogy Daykának A. B. C. ivjeit ez előtt több napokkal útnak ereszté Széphalomra. E' szerént bocsásson meg! De méltóztassék Édes Uram Bátyám minél hamarább tudósítani bennünket, ha igaz e a' mit Kis mond és állít.

Horvát szinte mostan mene el innen. Ismét grammatikázás tartatott. Nem jól van vEszen, tEszen; tEszen, vEszen van jól. Mert

A levél többi része hiányzik.

ve-e-sz-en 'sat. 'S ha vee, tehát összeolvadva VÉ. Mint mEgyek, mejek, (gyógyítok jógyítok), mejész mész, Jelenté azt is, hogy Doctor Kovács arra tette — vagy teVÉ — figyelmesnek, hogy a praeteritummal-élés hibás, mert, ugymond, «Kezdetben teremté Isten» Horvát ezt épen hibás élésnek nem tartja, de helyben hagyja azt, hogy kerültessék. Az igaz, hogy gyakran zordon hangokat adnak. Írt, szórt, vert, járt. Itt a grammaticáról lévén szó, Révai juta eszembe. Tegnap ülé a Triás emlékezetét. Képe már ki van metszve. Kézírásban lévő verseiből Horvát nyujtand néhány darabot Aurórámba.¹

Nagy Erdemű Barátom! Szemerénkre bízam a Hozzád való Levél írást, mint hogy nekem a sok Per Patvar nem engednek se időt, se kedvet. Itten egyedül arra emlékeztetlek, hogy Könyváros Kis Hitelességét eljátszani kezdi előttünk. Holnap magam megyek a Typographiába, és ha hazugságban lelem, legottan el veszem tőle a kézírást. Nem érdemli kedvezésünket. Élly boldogull! és Palink' Elmkákásítasan légy rajta. Pesten 10ber 8ikán. 1810.

Vitkovitsod mk.

[Eredetije a Szemeretár II. kötetében.] 1885.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 9 Xber 1810.

Theurester Freund! Drevenyák flog zu die [!] Götter hinauf. So viel ist gewiss, dass er nicht mehr lebt. Schade dass er todt ist: er ward schon so gross; wie gross würde er noch gewesen seyn! — Da ich von einem Sterbefall spreche, so lassen Sie mich sagen, dass auch Ádám Szirmay zu Tolcsva, Gemahl der Baronne Therése Podmaniczky, den 1 xber, so wie Baron Paul Luzsinszky, wohnhaft bey uns zu Szécs-Keresztur, den 2ten, beyde in Sand und Stein, gestorben sind. Adam Szirmay hinterliess zwey Söhne, Anton und Adam, und eine Tochter, die Frau von Kosztolányi. Die Kinder des Luzsinszky sind noch nicht emancipirt. Er wird wenig Jahre über die vierzig gehabt haben, aber Szirmay war 63 Jahre alt.

Eddig Szemere P. írása.

Habe ich Ihnen schon geschrieben, dass der Autor operis: Hungaria in Parabolis, sich von seiner Ehefrau, Franzisca Baronissa Ghilányi, in seinem hohen Alter getrennt habe? Er wohnt bey seinem einzigen Sohn aus der ersten Ehe, Joseph, eine halbe Stunde von seinem vorigen Wohnorte. Seine lebende Frau erbrach seinen Kasten, und fand da das Testament. Da sie sah, dass der Vater dem Erstgeborenen favorisirt, (diess that er nicht ungerecht, denn dieser hat nach der Mutter eine schmale Succession erhalten; auch lässt der zweyte Sohn wenig Hoffnung übrig, dass er je heurathen wird, da ihn ein Landtag in seiner ersten Jugend zu dem Stand eines Ehemannes ganz untüchtig gemacht hat) — so zerzankte sie sich mit ihm, und er fand für gut, sich endlich Ruhe zu schaffen; sein ganzes Leben war bey dieser Frau eine lange Verkettung von Qualen. — Das Sie mehr als alle diese Nachrichten interessiren wird, ist, dass ich seine Autobiographie jetzt für mich copiere. Bis er lebt, soll diese nicht bekannt gemacht werden.

Kézy ist mit Ende Oktober in Göttingen angekommen. Heynes erste Worte waren: *Scivi te ad nos venturum*; die *quibus modis inserviam tuis commodis*. Er fand in Professor Mayer einen Mann, der ungrisch kann. Dieser gab Kézy den Wink, dass Ungarns Büchermacher ihre Arbeiten der Universitäts Bibliothek schenken sollen. Ich will es thun sobald ich Gelegenheit habe, und schicke auch die Horaz'sche Episteln unseres Kis, so wie seine eigene Epistel an mich dorthin.

Wenige Tage ausgenommen, verlehte ich den ganzen November in Gesellschaft des grössten Ungarn: Joseph Vay. Es war mir schwer so lange ausser dem geliebten Kreise meines Weibes und meiner Kinder zu seyn, aber ich kehrte reich beladen zurück. Er erschien den 3ten Nov. zu Szölöske, um bey der Copulation seines Sohnes mit meiner Cousine Sophie Kazinczy, die Professor Nagy den 4ten verrichtete, gegenwärtig zu seyn. Den 17ten war die *Consummatio matrimonii*; beyde Akten ohne Gepränge und Gästen. Mein Onkel machte mir den 20ten, als wir eben bey Tisch sassen, den Vorschlag, sie nach Zsolca zu begleiten, und der Hofrath drang in mich. Sophie kam nach dem Essen zu unserer Thalie, die noch immer in ihrer Vierzigern leidet, zurück, und ich fuhr den folgenden Tag in dem Wagen, in welchem die zwey Alten, der Hofrath und mein Onkel sassen, nach Zsolca. Baron Niclas Vay, der General, und jüngerer Bruder des Hofraths, erwartete uns den 22ten zu

Mittag. Wir blieben den Rest des Tages bey ihm. (Bey Fackeln führte uns dieser zu dem Keller, welchen er eben graben lässt. Dieser ist ohne Gleichen. Sie, Mineralog, werden mich aus wenig Zeilen verstehen.) —

Major Tihavszky war 1804 zu Golop, wo der General einen Theil des Jahres wohnt, seine andre Wohnung ist zu Zsolcza. Dieser Major dirigirte einige Jahre die CanonenGiesserei in Neapel. Als sie im Hof herumgingen, sah der Major von ungefähr einen weissen Stein. Wo kommt dieser Stein her? fragte er. Auf sein Dringen, spazierte der General mit ihm zu dem Berg, der sich am Ende des Dorfs, eine halbe Stunde von Tálya erhebt. Er heisst Somos, und ist fasst rundum mit Reben bebaut. Man liess nachgraben, und Tihavszky, der den Vesuv und Aetna gesehen hat, declarirte den Berg für einen Vulkan. Der General nahm Proben nach Wien und Pesth mit, und die Proben wurden durch alle die, die sie sahn, für vulkanische Production erkannt. Nun liess der General einen Keller anlegen, der schon 75 Klafter lang ist, und noch länger werden soll. Er ist etwa zwey Klafter hoch, und so breit, dass 4 Reifen Fässer, wie die sind, die wir hier haben, Platz darin haben können. Der Keller ist weiss, als wenn er mit Kalch bestrichen wäre; nur sieht man hie und da einige mit Russ gefüllte Ritze, welchen Russ ich für verfaultes Holz halte. Ich nahm von diesem Staub oder Russ etwas mit. Die weisse Erde scheint fett zu seyn, als wäre sie eine alte Seife. Welch ein Gewinnst ist dieser Keller so nahe bey Tálya, und für den Grundherrn von Golop! — Die Generalin Baronne Jeanette Adelsheim, Nièce des Oberstforstmeisters im Badenschen, (mein Bruder, der Oberst, hat ihn gekannt, und sagt, er sey der erste Mann nach dem Grossherzog im Land) eine Frau von 3 bis 4 unddreissig Jahren ist die Krone von Ung[arns] Frauen; schön, gut, und sehr gebildet. Sie ward mit der Kayserin von Russland, der eidevant Königin von Schweden, und der Königin von Bayern erzogen; spricht und schreibt excellent ungarisch; und ihre Kinder Miklós 9 Jahre alt, und Lajos 7 Jahr, sind die Modellen für Kinder. Der General erzieht sie zu Haus. Ein *Szabó* war ein paar Jahre auf seinen Kosten in Heidelberg, und ist jetzt bey Pestalozzi.

Wir kamen den 23ten in Zsolcza an. Den 24ten erschien der General um uns die Visite zurück zu geben, und kehrte den 26ten nach Golop, wo mein Onkel, die Tante und ich den 27ten wieder übernachteten. Den 26ten hielt Joseph Vay eine Superintendenten-

Conferenz zu Miskolcz und lies [!] uns den Aufsatz vor, aus welchem eine Repraesentation gearbeitet werden soll, wider den Befehl, dass protest. Prediger bey jeder Copulation untersuchen sollen, ob die Brautleute nicht katholisch hätten erzogen werden sollen. Die ist so excellent, dass ich den Aufsatz gleich dort copirte. Es ist mein Credo et Confiteor. Der grösste Unterschied (heisst es darin) zwischen der katholischen und den zwey ewangelischen Kirchen besteht darin, hogy ez a' lelkiisméreten semmi erőszakot meg nem szenved; und wenn dieser sehr weit und breit ausgeführte Satz kalvinisch ist, so ist auch Socinus und sogar Voltaire Kalviner. Der Aufsatz war aplaudirt. Er wird den 3. Kalvinischen Superintendenten und an Peter Balog abgeschickt, damit sie gemeinschaftlich um den Widerruf dieses edicts anhalten sollen.

In Nov. arbeitete ich nichts, als eine Epigramme über das Gemählde von Correggio aus der Bildergalerie in Wien: Io und Jupiter. Es ist eines der schönsten Gemählde des Belvedere, und ward auf Kosten von Joseph durch Bartolozzy in London gestochen. Es ist 4 Schuh hoch, und $1\frac{1}{2}$ Schuh breit. Ich erhandle eben eine sehr glückliche Copie von der nehmlichen Grösse. Io, ein sehr schönes Mädchen, sitzt gegen den Zuschauern mit Rücken; dieser sieht nur ein paar schön geformte *πυγν*, den linken Schenkel, und eine durch ein accident de lumière erhobene Wade. Der Gott ist in einen Aschgrauen sehr dichten Nebel gehüllt, so dass man von ihm nichts als das Gesicht und die Finger der rechten Hand, die das Mädchen an den Lenden ergreifen sieht. Das sitzende Mädchen erschrickt von dem Kuss, den ihn ein Ungesehener andrückt, und reisst den Kopf zurück, so dass der Zuschauer ausser dem schönen Körper auch eine schöne Physionomie erblickt. Das Bild ist excellent gedacht, motivirt, und ausgeführt. Hier die Epigramme.

Elvesztem! 's ah lyányka, te benned vesztem-el! E' csók,
Melly ajakidra nyomúl, engem is elragadott.
Félre te Mennyrázó! fordulj, szép lyányka, 's ölelj-meg;
Szedje az emberi lyány' csókjait emberi száj.

Ich bin verloren! ich habe mich Mädchen in dir verloren.
Der Kuss, welcher deinen Lippen angedrückt wird, hat auch mich
mir entrissen. Weg, du Himmelschütterer! kehre dich, schönes

Mädchen, und sinke mir in die Arme! Die Küssen des menschlichen Mädchens pflücke der menschliche Mund! — Alles freundschaftliche an Kis und ihre Familien. —

Wer ist der, wegen seinem Finanz Project arretirte Baron Carl Kolbielszky? Eben erhalte ich den Oktober Heft der Wiener Annalen. Ich erkannte den Recensenten von *Fejér*.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

1886.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pesten, December 10d. 1810.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Szemere Pál alázatos tiszteletét!

Edes Uram Bátyám! A mi Triásunk ismét egy nevezetes társaságban jelent-meg. Kultsár Ur tegnap magához invitála bennünket négy órára, 's Vitkovics és én megjelenénk nála. Ott leltük Philosophiae Professor Szűcs, Doctor Bene és Kovács, és Secretarius Horvát István Urakat: még Professor Fejér és Virág Benedek váratott, és Pyber Benedek. Nem érkeztek ezek, 's Kultsár Úr ülést fogatott velünk asztalánál, 's megszözlita bennünket: Érdemes Hazafiak, Társaim! *Ciceró a' hazaszeretet felől dicsőségesen emlékezik Mivel hogy pedig tehát* Öszvesereglésünknek¹ tárgya az, hogy azon nemeslelkű Hazafinak jutalmát azoknak, kik azon kérdésére, hogy 100000 forintnyi summáját miképen fordíthassa közönségesebb haszonra, az én és az ő vizsgálása szerint leghelyesebben felelének, kiosztogassuk. Örömmel említem neveiket: Virág és Fejér Urak azok; kik azon summa pénzt a' magyar Literatura elősegállítására fordíttalni javasolák . . .

Most az elősegállítás módjáról lett a' beszéd. Eggyik egyet, másik mást javasolt. Panaszolkodott D. Kovács Úr a' könyvárosok ellen, kik csak az olyan könyveket árulják gonddal, mellyeket önmagok adnak ki; ellenben a' rájuk bizattakat feküdni hagyják. Azon summa pénz interessén tehát egy könyváros boltot kellene felállítani. Ez is meg lehet, amaz is meg lehet, ez is jó lenne, amaz sem fogna

¹ Itt a sorok végére a lap hosszában Kazinczy ezt írta: *fulánk*.

haszon nélkül lenni — ezek voltak a' külömbféle javaslatokra tett feleletek, 's a' dolog meghatározatlanul maradt. Kultsár Úr általment beszédének tárgyra. Ez egy folyó írás jelentéséből állott. Szinte a' plánról akara értekezni, midőn az ajtó megnyílik 's belép Pyber. A Literatori Junta felkél, köszöntik egymást 's Pyber Úrnak helyet adván Kultsár Úr a' Praeses, tudtára adja a' most érkezettnek a' társaság egybengyülésének mivoltát, 's tovább folytatja beszédét. Végig hallgattatott. Prof. Szűcs Encyclopaediai dolgozásokat kívánt a' folyó írásba. Így néhány esztendőök után minden tudományokban mester szavaink fognának lenni, 's út nyílnék mind a' Literátorra mind a' Publicumra nézve. Doct. Kovács teljes meglegegedéssel hagyja helyben ezt, sőt azt jelenté hogy ha a' folyó írás csak apró Értekezésekből álland, Társ lenni nem fog. Osztassanak fel a' tudományok, így szólla 's kiki a' magának választottat dolgozza Encyclopaediai rendben. Én a' Mineralogiát veszem, Bene collegám a' Boneczolás' tudományát, Prof. Szűcs Úr a' Philosophiát, úgy szinte Prof. Fejér Úr is a' Philosophiát, 's így tovább. Azonban ez addig nem mehet, míg egy társaságba nem állunk. Készíttessék el a' plan 's minden Társ írja alá nevét, úgy mindazáltal hogy titokban tartassék az öszveszövetkezés. A' nyomtatásra nézve Kultsár ezt terjeszté elő, hogy Ujságai mellett eresztteni legfoganatosabb lenne. Helybenhagyatott, 's a' plan kidolgozása reá bízaték. A' Literatori tanácskozást egy vacsora követte. Baróti Szabóról kezdé a' beszédet Pyber, 's Horvát és Kultsár szinte a' prűszköltetésig bocsátgatták a' tönjénfűstöt Pyberre a' Maecenasra 's Szabóra a' Poetára. De Lille' fordítása csak paraphrasis Sz[abó]éhoz képest, monda Kultsár: a' Judex Curiae 's több Nagyjaink csak az Aeneist magasztalják, monda Horvát. Melly kár hogy a' Georgicont nem fordítja! Irjanak neki az Urak 's buzdítsák, én is fogom, szólla Pyber, 's megígértük hogy az öreg Tárogatóst serkenteni fogjuk leveleinkkel. A' társaság azzal rekesztett bé, hogy Pyber a' feljebb említett jutalom pénzhez még 300 fíot ada, 150 Kultsárnak az ő fáradságiért, 150 az első Jutalmat-nyertnek Virágnak. Ezenkívül egy új jutalomkérdést teve fel. Ez az: Lehetünk e addig Magyarok, míg a' *patyolatos nép* magyar nem lészen? Öt száz forint a' megjutalmaztatandó felelet' bére. Vitkovics erősíté, hogy a' jutalmat elnyerni ő fogja. Ezek szerint a' — Lehel' kürtje kürtölni fog.

Az én *AURORÁM* már 14 ívekre szaporodott. Vitkovics szüntelenül tüzel, 's fáradhatatlan vagyok az írásban. Méltóztatik e meg

engedni Édes Uram Bátyám, hogy a' Dayka után álló Értekezés a' Magyar Verselés némelly nemei felől Auroránkban megjelenhessen? Már ezt le is irtam, 's óhajtanám, igen igen nagyon óhajtanám, hogy Édes Uram Bátyám engedelmet megnyerhetném. Az Intelligenz Blatokba — hogyan nevezsem magyarul? — az Orczy életét is szeretném betenni 's talán a' Rádayét ha az Édes Uram Bátyámnál kész volna, vagy lenni fogna. A' Recensiokból kívánnám a' Pápay munkáját és a' Márton Német Grammatikáját az új kiadás szerint, hol M[árton] az olly fordítás ellen mint Marmontelünk van, kikél, 's a' **NAK**, 's a' szókönyvbe fel nem vett szavak, mint: *báj, kecs, inger* 's.t.eff. Hát a' Barkóczi-Jelentés nem állhatna Aurorámban? Én azt akarnám hogy Kazinczytól még az Inádságos könyvben is lenne valami. A' jó nem láttathatik elégszer. Mintegy 40 arkusnyira viszem fel Aurorámat. Mihelyt készen leszek 's alkalmatosságom adódik, felküldöm Széphalomra; 's remélem hogy Édes Uram Bátyám méltóztatik olly kegyel lenni erántunk, hogy azt egészen a' Széphalmi Izlés szerint fogja elrendelni. Prof. Schedius ad bele valamit. Talán B. Prónay Sándor is. Prof. Beregszászitól is szeretnék.

Dayka még sem nyomtattatik. Kis nagy gaz ember. Azt tartom, jó lenne tőle elvenni a' kéziratot. Minden esetre jégre viszen a' gonosz. Széphalmon létemben emlitem a' Librorum censor kitörését. Itten most közlöm:

Dayka Életéből:

Egyik botránkoztató tette az volt, hogy a' magyar* 's német ujságleveleken kívül franczia nyelven irottat* is hordatott.

és:

Daykától elkéretett a' papiros. A' tanítás a' szerint volt* a' millyennek a' papiros mutatta: de a' papiros nem* volt a' szerint a' hogy megvizsgálva volt. A' bevádlott* azzal mentette magát, hogy a' megváltoztatott helyeket* későbbi olvasásaiból 's elmékedéseiből merítette, 's bé*-akará bizonyítani helyes voltokat. Nem* az kívántatott tőle, hanem* hogy állításait

Ila a' *Nincs müll* . . . megváltoztatik, úgy ezen sorok is változást kívánnak:

Kedvetlennek tartathatnék az első sorban egymás mellett álló három *i*. De egyike a' *cs*, a másik a' kettős *l*, a' harmadik a' követ-

* A *-gal megjelöltek piros czeruzával áthúzvák. —

kező vocalis által olly hasonlatlanná tétetett két társaihoz, hogy monotoniát itt nem a' fül, hanem csak a' szem érez. A 7dik sorban a' három *ú* és *j* diszt ugyan nem csinál, 's óhajtani lehetne, hogy az *új* más szóval tétethetnék-ki.

Törlést kívánnak még az olvadsz, bágyadoz 's több iketlen igékhez ragasztott *ik*-ek. Álmodozik, mert álmodik; de nincs olvadik, bágyadik, 's az olvadozik, bágyadozik hiba. Leng, lengedez, 's nem lengedezik. Osztán bár kevesebb *ik*-es igéink volnának. Horvát jelen-ik, lép-ik-et mond! — Mint a' szerelmes járja Párosával. Itt az a' jár... és pár nyomban egymást követő hangok talán kedvetlenek. Nem lehetne e *Tánczosával* helyre hozni? Azonban engedelmet instállok hogy Davus létemre a' Winkelmann pallástjába öltözzém. Az a' barátság, melyet Édes Uram Bátyám Széphalmon erántam mulatni méltóztatott, az vétette velem e' szabadságot. Én a' Nines milli-t el nem változtatnám semmi tekintetért; de a' Lankadva — noha Horvát előtt nem ad olly erős és igaz képet mint az Ájulás — előttem igen édes változás. Sokat törtem útamban fejemet azon, hogy ha lehetne e az *a*-ból álló lankadás helyett mást tenni. Próbáltam *oád*-val. Bőrzadva? Rz! — Roggyanva? (!) Omolva dülök újabb omladásba? — Édes Uram Bátyám »Az én Boldogitóm«-at én mindennapi inádságnak fogadtam el, 's mennél többször declamálom, annál inkább gyűjtnak kecasei. Hát még mikor előmbe lebeg Maga az a' Göthei esetre méltó Asszonyiság! Újhelyben Dókus barátimnál 's Szemere László Bátyámék előtt nem tudtam végét lelmi dicséretimnek. Prokátor lennék — nagyobbbat nem tudok mondani — ha az ég nekem Sophiet adna. A' legszentebb tiszteletnek érzéseiben csókolom kezeit.

Kedves lészen Édes Uram Bátyám előtt azon ujság, hogy Szögyényi Úr — keresztnevére nem emlékezem — a királyi Táblánál Assessori hivatalba lépett.

Vitkovics barátunknál tartózkodom még most is (Fáni nem érkezett még be Péczelről); körülöttünk, most midőn soraimat írom, Pörösök zajognak. Miskánknek annyi a' dolga, hogy fejével sem bír; 's válaszolni Édes Uram Bátyán' levelére nem lothat időt. — Szüleim már megegyeztek abban is, hogy Szemere Tercsát vegyem: mert Jankó [?] Úrról valamit hallának. Nem tudom még mire határozni magamat. Igen sokra kellene nékem házassági lépésemben vigyázni. —

[Eredetiye a Szemeretár II. kötetében.] *1810. 4. 10. Budapesti Lapok. A. 1.*

1887.

Kazinczy — Cserey Farkasnak.

Széphalom, Dec. 14d. 1810.

Édes barátom!

Ma fordúl-elő tizenhatodszor az a szerencsétlen napom, mellyen én 1794ben Regmeczen, ide fél órányira elfogattattam. Az ég nekem sok pótlásokkal vala adós annyi érdemetlen szenvedésért, és valóban sokat adott; hidd-el, kedves barátom, nálamnál nehezen leszszerencsésebb halandót. Szenvedtem Jún. 28dika 1801 olta is eleget, most is eleget szenvedek, és ismét méltatlanul: de azt akarom e tehát, hogy én elkényeztetett gyermeke legyek a' Sorsnak? Azt akarom e, hogy ennyi boldogság nekem ingyen jusson? — Ma, ezen rettenetes nap' visszafordulóján három forró hévvel írt levelem érkezik: Szemere Páltól, Báró Prónay Simonnetól (az én rabtársamnak Hirgeist Ferencznek gyönyörű alakú, 's még gyönyörűbb lelkű testvérétől) és Tőled, igen szép lelkű férjfiú! Ez a' három levél felejtetné velem szenvedéseim' emlékezetét, ha egyéb boldogságim el nem felejtették volna is már.

Sorban megyek végig leveled' czikkelyein. Ér-Semlyénbe küldött ajándékaitokat a' nagy sár miatt mindeddig nem vehettem, de e' héten melly reánk jó, bizonyosan fogom; most várok onnan szerket. — Köszönöm hogy tudatni méltóztatal velem, miként juték én azon megbecsülhetetlen kincshez, mellyet nekem Kenderesy Úr — és ő benne Te — küldetek, mert világos, hogy azt én Néked köszönhetem. Virág bizonyosan nekem fogta volna azt adni; adott már sok afféleket: de hadd örvendjek rajta, hogy ollyat Virágon kívül is ad nekem más szép lelkű ember. — (Nagyon megcsalákoztam azt hivén, hogy K[enderesy] Úr külföldi útazású ember. Ha az volt volna, eggy poétai Episztolában köszöntem volna meg neki. Azt már elkezdtem írni, de ha nem utazott, nem veheti.) — Hogy Döbrenteit Erdélynek tehetősb fajai segéllik, Erdélynek dicsőségére válik. Annál szükségesebb az, mivel az én kedves Szemerém is kezd illyet, és így a' vevők száma a' két periodicus írásra megoszlik. D[öbrentei] és Sz[emere] Nemzetünknek Literatur Zeitung formát adnak, 's épen erre vala a' Nemzetnek legfőbb szüksége. Eddig sem azt nem tudtuk mi történik a' tudományok körül nálunk, sem azt mi a' külföldön.

Mélt. Cserey Miklós Úrnak még sem irtam. Rendes dolog, az ember hogy magát meg nem ismeri, 's látatlan hatalmak által vonattatik. Eljő az órája hogy fogok. Talán ugyan csak azért haladt ez a' levélírás, mert azt vártam tudni, ha utazott e? — Sok ember utazott, és haszon nélkül; haza tér, 's mint a' bohó ezt kiáltja: Nincs biz abban semmi! Én az illyek előtt szörnyű hidegségre vonódom-öszve; fagy vagyok erántok. Ők magok az okai hogy láttak és nem láttak. Az ollyakat szeretem, a' kik forró hévvel szólnak. Én álmaimban is gyakorta járok ott.

Religiosus tisztelet' érzései környékeznak-meg, midőn látom mint tiszteled atyádat, a' ki a' Jók képeit tiszteli, a' Virtust magát tiszteli. Vetessed alá a' *Vita et pectore puro*-t; szebbet nem vehetsz alá. Hogy a' Te Atyád egyike volt a' legtisztábbaknak, azt nevezetesen a' Barcsay' levele látatja velem. Eljő az idő, édes barátom, hogy ez a' Barcsay' levele is ki lesz nyomtatva, habár akkor is, midőn mi már nem leszünk. — Hol metszeted azt? Én jónak látnám Neidl Bécsi metsző által, a' ki Wesselényiét metszette, mert John most fizethetetlenül drága, és ő ollyan, a' ki ha nem szép a' festés, a' képet fel sem vállalja. Báró Vay László Urat egyenesen abweisolta magától, noha Ő Méltósága tulajdon érdemes személyében kereste-fel John-t. Meg lehet ugyan, hogy *épen ezért*; látta nyilván, hogy kit fogna repraesentálni az ő munkája. Hogy osztán Lőrinczetek — in plurali a' Csereyekre czélzok — metszettessék, az gyönyörű idea. De nem fogja e Lőrinczet Miklós, a' Diaetai Bajnok, követni? Barátom, a' mit e felől a' szent érzésű férfi felől tőled és másoktól hallottam, ez megérdemli e' tiszteletet. Kérlek, kapd meg jó képét, és metszettessd. (A' képek alá a' születés és halál napját felrakd.) —

Képeinket kívánod. A' feleségem épen nincs festve, — mert a' mit Balkay festett, azt szeretném elégetni, ha bizonyos lehetnék benne, hogy akad más valaki a' ki jobban festheti. Nincs senki a' ki jól festhetne e' tájon. Tarczalón van egy Grosschmied nevezetű Úr, Máramarosi Camerális Administrátornak fija, de ezt mindaddig nem szözlítom-meg, míg nem látom hogy *talál*. A' magam képét, melyet Kreutzinger 1808ban festett, copizáltattam B. Prónay Simon-nának Balkay által. De az olly savanyú, olly hideg ábrázatot csinál a' Copiában, hogy sok munkámba került világosan nem mutatni Balkaynak neheztelésemet. Húsz esztendő múlva sem leszek öregebb mint az ő festésén. Hogy szebbnek fessenek mint vagyok, azon

nem kapok; az nevetség volna. De a' *fagyos* kép irtóztató. Várd tehát, kedves barátom, míg neked jót küldhetek.

Azt kérde, ha nem lehetne e *most* utazni. — Én legalább nem látom módját. Óhajtanám hogy utazhassál, mert érdemli.

Sietek elvégezni leveletem, mert félek hogy a' posta indul, 's ezt is itt hagyja. Élj szerencsésen. Grófnéd kezeit szíves tisztelettel csókolom. Tiszteli a' feleségem is, 's mind ketten kívánunk minden örömet a' beálló esztendőhöz. Mondjad kedves Rokonodnak 's Mélt. Kenderesy Úrnak, hogy őket forró tisztelettel tisztetem.

[Eredetije az erdélyi múzeum-egylet könyvtárában.]

1888.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, december 16. 1810.

KIS ÉS BERZSENYI.

Külömbözők és eggyek arcaik...

[stb., mint az 1890. számú levélben.]

Ez, édes barátom, a' mai éjjelem munkája, 's sietek azt Kisnek is, Neked is megküldeni. Bár festhetné előttetek, és a' maradék előtt, mint tisztelelek benneteket; mert *itt* a' barátságnak nincs szava. Ezt mondanám rólatok, ha nem ismernétek is.

Ez az epigramma *Tövis* és *Virágok* nevet viselendő epigrammáim közt fog megjelenni. Még Sylvestert és Virágot, Orczyt és Gvadányit, Ányost és Csokonait, Daykát, Zrinyit, Kisfaludyt fogom festeni. Báróczyra írt epigrammám, és az a' mit Fábchichra írtam, előtled is ismertetsek.

R Á D A Y.

Én újabb Mózes voltam, 's népemet...

[stb., mint az 1890. számú levélben.]

Vetted e már Eggenbergertől feleségemnek képét?

Én ma kaptam Erdélyből Boeskey Istvánnak egy tulajdon kezével aláírt parancsolatját. A' levél magyar, de a' kezdet az akkori szokása szerint a' Cancellariáknak deák. Ez az ember nekem idólu-mom. Mik volnánk, ha ő nem volt volna! Ide festem neked a sub-

scriptiót, és ide még három nagy emberét.¹ Éljen igen szerencsésen. Adjon az ég Néked és a' Tieidnek, kiket tisztetek, boldog új esztendő.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 213. sz.]

1889.

Kazinczy — Szombathy Jánosnak.

Széphalom, Dec. 16d. 1810.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram Professor Úr, nagy érdemű s tekintetű barátom!

A «Vaterlaendische Blaetter» három Tómusát elhozta az Öcsém gyermekeinek nevelőjök, s beszéltte, hogy az Úr Prof. Úr nagy örömet lele annak látásában. Képzelttem volt azt, és azért küldöttem által. Nagy gyönyörűségem van nekem abban, ha valami illyet más-sal közölhetek. Az Úrral Prof. Úrral annál nagyobbab közlöm, mivel azt hiszem, hogy minden illyen eselekedetem leröv valamit azon szíves háladatosság kötelességeiből, mellyel olly sok s megbecsülhetetlen oktatásaiért tartozom.

Ez úttal küldök egy exemplár Csereyhez írt Episziolámat. Van abban valami, a mit azok megértének, a kiknek orrok van. Erdélyben megértették, s azért adták ki.

Mélt. Szirmay Antal Úr megengedte, hogy Biographiáját leír-hassam, s azt nekem általküldötte, de kikötötte azt, hogy életében közre ne eresszem. Érzem én, mit kíván a moralitás és háladatosság az illy határt nem ismerő bizodalomért, barátságért, s sem ki nem adom, sem leiratni nem engedem. De ha én láthatom azt, miért ne az Úr Prof. Úr is. Azon kikötés alatt tehát hogy azt az Úr Prof. Úr sem mással senkivel látatni nem fogja, sem soha az asztalán nem felejtí, hanem mindenkor elzárja ha mikor olvasását félbe fogja szakasztani, közleni fogom azt is. A' Historia Jacobinorum in Hungaria nevű kis munkát régen leírtam magamnak, 's azt már a' Collegium számára is leíratathatnám, de azt glosszálni kell: Szirmay Úr maga sem hitte a' mit írt. Mondottam azt neki, s azt felelte,

¹ A levél véglapján e hasonmások: Federic (Nagy Friderik), Henry (IV. Henrik francia kir.), Bonaparte (egy Aegyplusban írt levele után), Stephanus (Bocskay Istv. 1605. aug. 20.), Martinus Lutherus 1519.

hogy neki sok baja volt már életében; nem akarja hogy új baja legyen; lenne pedig ha úgy írna a' mint kellene. Megérti ezt az eszes olvasó magától is. Én ettől a' Grundsatztól iszonyodom, 's inkább nem írok, nem szólok, mint lelkiismeret ellen. — A' munka tele van tévedésekkel, mellyeket látni fog az Úr Prof. Úr a' reá teendő glosszákból. Nem bocsátkozom én is az olly titkok felfedezésében, a' mellyeket a' kinek helyén van az esze, hallani sem akar: de legalább a' historicumot úgy adom elő, a' mint történtek.

Most egy Finanzprojektet copizálok. Egy Russziai születésű Kolbielszki Károl Báró megszóllítatott a' mi Uralkodásunk által, hogy adná vélekedését ezen Projectum eránt. Adta, 's elfogattatott érte. — Ez a' Kolbielszki egyyike a' Vaterlaend. Blaetterben dolgozó Tudósoknak.

Mélt Fő Curátor Úrnál mulatván Novemberben, egy nagyhasznú Atlást mutata nekem. Ide írom titulusát, azt remélvén, hogy a' Collegium Bibliothecája és sokan mások a' Collegiumban meghozatják.

Allgemeine Weltkunde oder geographisch-statistisch-historische Uebersichtsblätter aller Länder von Prof. F. G. A. Galletti. — Leipzig van a' titulusra nyomtatva, de Hartleben Pesti könyváros nyomtatatta Pesten. 15 ft forma az ára. Minden országnak historiája 's statistikája mobilis betűkkel van néhány paginára nyomtatva. Ezt követi az igen derek rézbe véselt láblája annak az országnak.¹

Derek munka ez is, 's a' Fő Curátor javasolta hogy hordasam; de nem győzők mindent hordatni a' mi kellene:

Buchholz neueste Ansichten der Geschichte, Politik u. Weltkunde 1810. Ebből ezeket a' Chirographonokat festettem-ki, mert kezem derekasan van gyakorolva az ilyenekre:

Federic.² Ez a' nagy király keze után van rézbe metszve s az van mellé téve, hogy ő az F után mindég elhagyta az r betűt; talán propter Euphoniám. —

Henry. Ez a' Gabriela d'Estrées szeretőjéé, a IV. Henriché.

Bonaparte. Napoleon ezt így írta egy Egyiptusból küldött levelében.

¹ E munkáról a lap szerkesztője a következőket jegyzi meg: «E jeles mű 1807-ben jelent meg németül először s 1860-ig tizenkét kiadást ért. Az első magyar kiadást Vállas dolgozta ki 1845-ben, a másodikat (1857.) Falk Miksa.»

² A közleményben a nevek phototipizálva vannak. —

Ez pedig a Magyar szabadság és Protestantismus Herósáé, Bocskay Istváné, az én Autographiai Gyűjteményemben: Stephanus rex.

Ugyan az én Gyűjteményemben ez a' Lutheré: Martinus Lutherus 1519.

Ez a' Melancthoné: Philipp, de a' toll vastagabb 's a' kéz reszketőbb.

Az Angliai Erzsébet illy formán írta nevét; sajnálom, hogy azt le nem írtam, és itt csak emlékezetemből festem: Elisabeth R.

A' feljebb említett két munkán kívül még kettőt jegyzek ki, mely érdemes a' meghozatásra.

Szabad volna nekem azt kérni az Úrtól Prof. Úrtól, hogy engemet tudósítani méltóztatnék

1.) hol találtatott fel legelőbb az Anonymus Belae Regis Notarius? Ezt Ibrányi János Ur akarná látni az Úrnak Prof. Úrnak kezével írt levélből.

2.) Boesckaynak életét nyomtatott munkában vagy irottban hol lehet kapni, *legigazúbban*; mert a' Loyola' érdemes tanítványai 's fiai igen is hogy tagadják ennek az én idolumomnak nagyságát.

Maradok hű tisztelettel 's forró barátsággal az Úrnak, Prof. Úrnak

alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Megjelent a «Hazánk s a Külföld» 1865. évfolyam 4. számában.]

1890.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Dec. 16d. 1810.

Kedves barátom!

Töviseim 's Virágaim 31 számra nevedtek. Mihelytt 50re szaporítatnak, azonnal kiadom, ezen hozzá adással:

Izé Gergely

Peleskei Notáriusnak

Commentariusaival

ad modum Ruaci et Minellii.

Az Izé Uram Praefatiója 's Magyarázata a' XVI. század Pedántjainak módjokkal lesznek írva. — Olvassd e' két *Virágot*.

GRÓF RÁDAY GEDEON.

Én újabb Mózesz voltam, 's népemet
 Kihoztam a' rabság' hajlékiból,
 'S a' hagymatermő honn' helyébe neki
 Tej- 's méz- 's borfolyta Kánaánt adék.
 Fény' oszlopában ment Apoll előttem,
 Fény' oszlopában én a' nép előtt.
 Megcsaptam a' tengert, 's nyilván állt az út,
 Megcsaptam a' sziklát, 's folyt a' patak.
 Az új törvénynek kettős ércz táblájit
 Lehoztam a' Parnassz' szent bérziról;
 'S hatalmas jobbam azzal forgatá fel
 Az undok tisztelet' tornáczait. (Leoninus versek ellen írt.)
 Lehült a' fal, de fenn maradt a' tábla.
 Apoll kedvelte tiszta tettemet,
 'S bérül öreg zöld kort nyújtott nekem
 'S szépzengzetű lantot 's hattyúi dalt.
 Kivette fürtjei közzül a' borostyánt,
 'S hogy csendesen feküdjek árnya alatt,
 Önnön kezével szúrta sírom mellé.
 Nagy volt nevem, 's örökre nagy marad.

Ma éjjel pedig ezt írtam:

KIS ÉS BERZSENYI.

Külömbözők és eggyek arczaik,
 Mint lenni kell a' szép testvéreknek,
 Kik egy anyának nőttek karjain,
 És bájaiban megosztva részesek.
 Költ homlokát az eggyiknek szelid
 Szög fürtök ékesítik 's a' cyane'
 Színéhez jól hasonló nagy szemek
 Szikráznak a' játékos ív alól.
 A' másik barna selymet húllogat
 Pároszi márvány-vallain alá;
 'S melyly Isten álljon ellent, a' midőn
 Az éjnél-barnább szem pillantja-meg?

Az egyik Spártai karesú szép leány,
 Körülaggatva a' párducz' leplegével,
 Kit a' hegyekben süjtött-meg nyila.
 Lezbósz nevelte a' másikat, dalok
 'S a' lant zengése mellett; ezt mutatja
 Fürtjei között az ion koszorú.
 Mellyiké az alma? — ah, ki mondja-meg!

Kiben kétségeim biztos oktatót

Találni szoktak, Delphinek Királya,
 Szent és nagy Isten! verd-el e' homályt
 'S, hogy bírja fényed, illessd-meg szemem?
 Tripószodon ég a' tömjén, 's magas
 Boltjaidat sűrű felleg tölti-be.

Segíts! itt térdelenek —

Ím a' falon

Lángolnak a' betűk: KEDVES NEKEM

A' MESTER, ÉS A' NEM KISSEBB TANÍTVÁNY.

Ma veszem Csereynek egy pakétját, hozzá írt Episztolámnak 60 nyomtatványával. Azt Cserey Miklós nyomtattatta-ki Kolozsvárott, in 8-o 7 paginára. — Mellette drága ajándékot Mélt. Kenderesy Mihály Gubernialis Secretarius Úrtól: 1) Boeskey Istvánnak egy tulajdon kezével subscribált parancsolatját. 2) Mátyásnak, a' Rudolf Cs. testvérének 's későbbben Királynak, egy Regálisát. 3) Erdélyi Cancellarius Gyulaffynak levelét. 4) holmi más apróbb és kissebb becsű régiséget. 5) Egy Typariont ezen körülírással: DISSIDENTIUM IN FIDE SOCIETAS. — Képzeled, melly nagy örömöm.

En, édes barátom, isteni napokat élek kedves jó feleségem és igen kedves szép gyermekeim társaságokban. A' nagyobbikat a' giliszta bántják, és ez a' betegeskedés a' gyermeket még bájosabbá teszi. Az atyai szeretetet neveli a' szánás. Nincs szó a' mi fesse érzéseimet. — 'S ezen indulatok között a' szép Hirgeist Nini levele! Ez az első rendű szépség most festeti nékem magát Pesten egy tanult Művésszel, 's a' levél ezt a' hírt hozza. Előre érzem a' gyönyörűséget. Szép festésű képem lesz, 's az Ninyt, az én testvéremet adja előmbe. A' ki engem most lát, 's nemtelen érzeni, hogy lehet igen tiszta szerelem, Isten tudja mit vél. 'S ezen megtévedésre magam adok alkalmat. De Prónay Simon ismeri felesége hűségét, 's az

enyémét Sophie. Utálnám magamat, ha gaz ember lenni tudnék. Én hű férj vagyok, mind aus Grundsatz, mind azért, mert én feleségemen kívül senkit nem szerethetek.

Élj szerencsésen, te és a' te Boldogítód, 's szeretott gyermekeid. Ruminak e' napokban írtam. Ő közli, tudom, minden leveleimet: Te csak azokat közöld, a' mellyeket közölni jónak ítélsz. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1891.

Cserey Farkas — Kazincezynak.

Kolozsvár 17dik Decemb. 1810.

Igen Kedves Barátom!

En ide 15-dik Decemb. megérkezvén, itt kaptam December 8dikán költ nagy becsű leveledet. Eddig reméltem, hogy a M. Kenderesi Ur becses ajándéka kezébe vagy. Se Kenderesi, se Cserey Miklós nem vették még leveledet. A miket vélem ezen Leveledbe tudatni méltóztattál, azok reám nézve nagyon interessantok, és köszönöm közléseket. Jó, felettébb igen jó az oljasokat tudni. Méltó kevélykedésre szolgálhat egy Way József előtt jó opinioba lenni, az iljest tudhatni valóságos őszön a jóra. Azon B. Josikát, a kirül eő emlékezett, Jánosnak hívják, nekem igen kedves érdemes Barátom. Ez oskoláit itt végezte, azután Bécsbe az udvari Cancellarian practisalt, onnan le jöven, utazni ment Olasz országba, hol is Turinig járt éppen, mikor Melas vezérsége alatt ott háborut folytattunk. Utazásaibul haza térvén, supernumerarius assessornak tétetett a Királyi Táblán, de érdemei el mellőztetvén, érdemetlenek elibe tétettek, és eő magát a Királji Táblától el vonta.

A mi Diaetank lassan haladhat, mert a sistematica Deputatiok munkáinak hányásával sok idő telik. Még eddig semmi Regiae propositionok nem tétettek előnkbe — forró vágyódással várjuk azokat hallani — mert attul füg minden, a mi voltakép való Diaetai határozás lészen; ezen Operatumokba sokat igazítunk: veszünk belöllek, és tészünk hozzájuk, és a végén még is csak úgy lészen, a hogy [az] Udvar kívánni fogja.

Itt most semmi különös uiság nincsen: a Török szélekrül olj tudósításaink vannak, hogy a Muszkák magokat Jassi hátaához vony-

nyák vissza, és Oláh országra (a hol sokat praedaltak, és így talán nem akarják magoknak megtartani) kevesset ügyelnek. — Feleségem tisztel, én Grófnéd kezeit csókolom, és hív tisztelettel vagyok.

Ezerszer köszönöm a Miskolczi Superintendensia gyűlésin foljtnak közlésit. Igen is Credom és Confiteorom az nékem, és nem is emberséges ember, nem is keresztény az, a kinek nem az a hito és vallása.

Kivül: ¹

Clausenburg.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Somlő. Debreczen. S. A.
Ujhely. *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1892.

Pápay Sámuel — Kazinczynak.

Kazinczinak Dec. 20d. 810.²

Most esztendeje írtt mind két rendbéli igen betses Leveleidet sokkal kedvesebb érzékenységgel vettem, mint egész esztendei hallgatásombul gondolhatnád. Szíves aggodásod, tavalyi háborús viszonytagyainkban, életemnek 's szerelmesim' élttének sorsánn, tellyes nagyságát mutattya az a' Te baráti lelketet, melyet én régolta tisztelek 's tiszteltem már akkor is, mikor még Te felőlem semmit sem tudtál. —

Valóban rémitő volt a' mi tavalyi állapotunk, kivált az ellenségnek véletlen berohanásakor. Ingyen sem véltük t. i. hogy a' melly nap (Jun. 12.) János Hg nálunk tanyázott, az nap az ellenség rajta 's rajtunk üssön. Mind maga a' Hg, mind a' Tisztyei megbiztattak bennünket, hogy még egynehány napig nem látunk ellenséget, 's azomban alig ebédelhetett önmaga is, láрма esett — itt az ellenség — ágyúink megdördültek a' Város alatt — katonatsoportyaink siettek ki a' városbül Győr felé — 's az ellenség, tüzes tsatazás közben, fél óra alatt a' piatzunkon termett. Lakásom a' piatzonn lévően, ablakomonn néztem, melly mérgesen viaskodtak Huszárjaink

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét. —

² L. Kazinczynak Pápayhoz 1809. dec. 9-én írt levelét. (VII. k. 1613. sz.)

a' tóduló Francia Lovassággal, melyből kettőt szemem láttára ejtettek el lovastúl. A' mi hátráló népünknek tsatázva nyomult utánna az ellenség' előtsapattya, de a' derék sereg a' Vice Királlyal nálunk szállott meg, 's estvére már az egész várost ellepte. Az ehés Farkasokat alig lehetett tele tömni; egész éjfélig dorbézoltak, 's sokan — az erős bortúl — garázdálkodtak is, sőt némelly házaknál prédáltak. Szerentséesebbek voltunk, kikhez Tisztek szállottak, 's a' kik velek egy keveset parlírozni tudtunk. Más nap koránn elment innét a' nagy sereg János Hg után, 's tsak 500. főből álló Őrizetet hagyott nálunk, de nekünk kellett a' nagy sereg számára még azután is egy hétig élelmet szállítani, 's a' Győri 4000. sebbe-esteket is házainknál ápolgatni; ezenn felül a' szüntelen járó kelő tsapatok elég zaklatást követtek el rajtunk — kivált az Olaszok 's Rajnaiak — mind addig, míg osztán 18 nap múlva, Junius utolsójára következett éjfelkor, innét fel (a' Marchfeldre) egészen eltakarodtak. Soha edesebben nem szálltam a' pihenő lehelletet, mint ezen ellenség elmenetelekor — nem, mintha szörnyűségeket szenvedtem volna, mert alkalmasint öszve tudtunk félni, 's tetemes károm sem esett, de az ellenség közt éjjel nappal rettegni, nem rend kívül való nyughatatlanság-e? Azt a' nyereséget, hogy a' híres nevezetes Francia Armádiát láthattam, tudom, nem irigyllek. Azt mégis mondanom kell, hogy ha ugyan tsak szükség ellenségünknek is lenni, az inkább Francia legyen, mint más, mert ez mint ellenség is, mutatott hozzánk emberséget — kivált a' Magyarokat különösen respectálta, 's mind nagyitva voltak azon hírek, hogy az némelly fő rendű embe-reinkkel is vastag gorombasággal bánt, 's hogy, mint nálatok is hallottam, a' Szombathelyi Püspököt megbotoztatta volna. Annyi igaz, hogy a' nem kedves vendégek sokat alkalmatlankodtak, dorbézoltak a' szelid Püspök asztalánál, melyet ő igen szívére vett, 's elvonta magát fölök, a' kik osztán annál pajkosabbak lettek. A' dolog attúl függött, ki miként tudott velek bánni. A' mi jó szívű 's már akkor beteges Rozsos Püspökünk is, igaz, hogy szertelen ijedésbe jött, 's az nem kevésbé sullyosította Nyavalyáját, de halálát egyenesen nem az ellenség okozta. — A' mit mi Requisitio formában adtunk az ellenség tartására, mintegy 150. ezerre megy, 's nem rég döjtöttük el a' kérdést, hogy mivel ezt az egész vármegye képét viselő Deputatzio szolgáltatni ki, tehát közönségesen viselje is azt egész megyénk. Elgondolhatd, mely nehéz volt elsűtni ezen Gönner Ideáját (Archiv für die Gesetzgebung) kevés Puplicistáink, 's sok

Egoistáink között. Nevezetes az, hogy ezen Requisitionbéli terh alól a' Jobbágyságot kivettük, minthogy ez a' tavalyi hadjáráskor ügyis elég hajtogatást szenvedett egész' az Insurrectio eloszlásáig. — A' mi Insurgenseink jókor kiállván a' tsatapiatzra, sok helyenn tsatáztak az ellenséggel, 's nem keveset vesztek. Negyvennél többen maradtak oda. Ezek özvegyeinek 's árváinak, 's a' sebbe esett nyomorékoknak felsegellésére 18 ezer forintot adtunk össze, 's közöttök irányosság szerint kiosztottuk. Ez igen megtetszett Palatinusunknak, a' ki egyébiránt is a' Veszprémi Insurrectiót olly megkülömböztetéssel betsülte, hogy Fő Hádi szállásának őrizetül elejétül fogva végig ezt tartotta maga mellett. Különös kedvességgel vette azt is, hogy mi törvényes kötelességünk szerint az idénn is Május Hónapban kívántunk élni a' Felség Dispensatiójával. Dispensationes et Privilegia sunt vulnera segum. — De térjünk helesebb tárgyakra.

Recensiodat munkámról soká vártam a' Bétsi Annalokban, a' hol az nem régiben megkurtítva meg is jelent, de egész kiterjedésében már az előtt a' Lipsiai uj Tudós Ujság' Februáriusi Darabjában olvastam, olly tonussal írva mint Leveledben rajzoltad. Igen köszönöm, hogy munkámat Recensensi figyelmedre méltóztattad. De azon ítéletedet: hogy *der Ite Theil wenig Verdienst hat*, igen keménynek tartom. Nem olly rossz hidd el, az első Rész, még fogyatkozási mellett is, mint ezen Sententiád mutattya. Azon Résznek tsak egy fő tárgyról a' Nyelvszokásról értekeztél hosszasabban, 's sok egyéb derék dolgok elmellőzésével olly apróságokat hozol elő, mellyek Munkámban tsupa jegyzésképen említettnek. Mondasz ollyakat is, mellyeket tsak magad vagy kevesed magaddal hiszel 's mégis úgy adod ki azokat, mintha közönségül [!] regulául régen már tartatnának. Egyébiránt sokban megegyezel Hálai Recensensemmel is — sok derék jegyzéseket teszel, mellyeket haszonra kívánok fordítani. — Kisfaludy is köszöni Ilmfijének Recensióját, ámbár nem megy a' fejébe, hogy mind azok hibák volnának, mellyeket Recensense olyanoknak mond. Én ezen Recensiót mindgyárt első olvasáskor a' Te munkádnak esmertem, 's Takátsnak 's Kisfaludinak is, kik azt még nem tudták, azonnal erősítettem, hogy az nem lehet másé, mint a' Tied. Leveled azután megbizonyította, hogy igazán eltaláltalak, mert én Lelked 's tollad járását valamint a' Magyarban úgy a' Németben is egyszerre kiesmerem. Most Kisfaludi a' tavalyi Insurrectionak documentáltt Historiájában dolgozik a' Nádor-Ispán rendeléséből, a' ki az e' végre szolgáló Actákat egész öllel adatta ki ezen kedveltt

Adjutansának. A' Munka — eredetikeppen magyarul írva — azután németre fordítva — két részre oszlik, az első a' Győri ütközetig terjed, a' másik onnét az Insurrectio eloszlásáig, 's ez a' másik (a' mint Kisfaludy mondgya) országunk alkotmányára nézve sokkal, igen sokkal érdekeszsansabb az elsőnél; benne a' Palatinus — igen derekasan [a'] fő személyt, Károly 's János Hgek nem a' legszebbet. [?] Ezen Munka olly igasságokkal rakva készül, hogy az közre éppen nem bortsáttathatik, hanem be fog tétetni az ország Archivumába.

Takáts a' mult tavasszal elhagyta a' Veszprémi Káptalant, a' hol akkor mint Director szolgált, 's jóságába vette magát Tétre, (Győr 's Pápa között). Ő ezen Jóságot (Téti Helységnek egy nagy részét) 1808ban pénzenn megvén, arra Királyi Consensust nyert, 's különös diplomát kapott még Praedicatumárul is *de Tét*. A' jóság szép jövedelmű, de keveset adott, míg Ura, Veszprémben, távol lakott. Most tehát Takáts egészen a' gazdaságnak adta magát, annyival inkább, mivel ezen hely a' Posta útban a' tavalyi hadjárásnak egészen ki lévén téve, benne Takátsnak 12 ezernél több kára esett. Az idénn épült fel Rezidentziája is sok ezrekbe telve; egyébiránt gazdasága mellett kedve szerént él, mint maga Ura. Tisztel Téged, 's köszöni velem együtt a' megküldött Berzevitzzi Munkáját 's Epistoládat, a' melyekre egy Veszprémi Barátom a' nyáronn véletlenül akadott a' Pesti Eggenbergernél, máskülömben az talán örökre oda maradt volna, mint elmaradott Marmonteled valamely rossz útonn, de a' melyet osztán Szőgyénink — tavaly nálam járván -- a' maga exemplárjaiból szinte barátságos ajándékképen kipótolt. — Berzevitzidért szívesen szolgálnék a' kívánt Proclamatióval, ha volna birtokomban. Tsak egyet dughattam el gyűjteményembe, attúl pedig, tudom, megfosztani nem kívánsz: de azonn leszek ezután is, hogy ha valamikép kaphatok, vele szolgálhassak. A' helyett, egy más szinte azon időbeli deák nyomtatást fogsz tőlem kapni, tsak kerestess Eggenbergernél, kihez leszállítom.

Most már különösben magamra térvén . . .¹

[Eredeti fogalmazványa Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

¹ Itt megszakad a levél. —

1893. X. hó 25. napján Pesten.
 1893. X. hó 25. napján Pesten.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Schon der köstliche Reim *kürzen* und *vierzehn* beurkundet
 meinen Beruf zum Klingding, Sonetto genannt, noch mehr aber
 mein gewaltiger Pruritus zum Kindhaften, Romantischen und Spa-
 nischen — — M.

Kazinczynak Vitkovits Boldogságot!

Az én Pesti szép szobám, a mely három esztendő óta a
 Grammaticusoknak gyűlés helyül szolgált, és még mostan is szolgál,
 Novembernek közepétől fogva Méheskerté lett. Kérdeked hogyan?
 Egy méhet, a mely ekkoráig kinn repdegélt, befogtam, és Ez most
 nálam a legnagyobb szorgal mézel. Ez eddig Ezopusi stílus: Magya-
 rúl pedig azt teszi, hogy Szemerémet szállásomra édesíttettem telelni,
 a ki is míg én nagy főtöréssel, és gyomorháborgással replicázok,
Aurora név alatt kiadandó Évi Irást készít, gyűjt a' mint oda fel-
 lyebb maga is megírta. A' leghívebb szívű Leánykának édes keble
 legyen bére ezért. A' választást nagy Crisissel teszi, 's többnyire
 azzal a fő intézettel, hogy a béiktatott Darabok Eredetiek legyenek.
 Nem sokára venni fogod az egész Nyalábot. Az *Aurorának* múlt
 Vasárnap az én jámbor Aszszonyomnál Triásod Virággal egyetemben
 ártatlan Vigsággal meg itta az áldomását. Adgy Isten, hogy olly
 kelete legyen, mint akkor a bornak vala!

Adgy Isten, hogy Te is, kit legforróbban szeretek, a jövő
 1811dik Évet olly vigan és barátságosan töltsd, mind Triásod azt a
 szent napot töltötte. Ezt kívánnya Neked, és a Kedves Tiednek
 Vitkovitsod, Horvátod, Szemeréd. Elly még soká!

Pesten Karátson napján 1810. Dec. 25.

[Szemere másolata a Szemeretár II. kötetében.]

1894.

Horvát István — Kazinczynak.

Tekéntetes Tudós Kazinczy Ferentznek

Horvát István alázatos üdvözlét!

Pestről Széphalomra Dec. 25-dikén 1810.

Holnap Válba indulván Kegyelmes Urammal (Ürményi József Exeval),¹ ezen utolsó estvét, mint egyéb kedvelteimnek, úgy Neked is szentelem, de tsak igen röviden, mert a' sok írás sokra időt nem enged.

Mig vissza jövet, melly Uj évünk harmadik napán fog meg esni, béfejezhetem régen készület alatt nyögő levelemet. vedd jó néven kised ajándékimat, 's fogadd bé eredeti Írás Gyűjteményeid közé. Küldöm Vaynak — a' Nagy Embernek — Praynak, Fabónak és Piringernek keze vonásait. A' három elsőbről nem köll említést tennem! A' negyediknek legujabb könyve sok imádókat egyfelől, több gyalázokat érdemlett másfelől. Nekem kedvem volna a' Nemzet jusait sértegető Férfiú ellen nyilván kikelni; 's ki is kelnék bizonyosan: ha a' betsűlhetetlen időnek olly nagy szükében élni nem kényteleníteném, mint a' millyenben élek. De a' mit én talán nem teljesíthetek, azt mások szorgalmatosan fogják véghez vinni, 's e'kor nem veszt semmit hallgatással a' Ilaza.

Megküldöm Révaimnak rözbe vésetett Képét is, mellyet Nagyokra született Tanítványom Kápolnai Paur Antal kedveskedésből közön-ségessé tétetett azon kép szerént, mellyet számomra a' jutalomnak 's hálaadásnak reám nézve legbetsesebb neméül az Ország Biránéja Nagy Méltóságú Ürményi Anna* ó Excellentiája festetett. Révait c' példa nélkül való mostani Magyar Dámának kegyelme büszkévé tudta tenni a' halál környékeztésekor is: engemet pedig mennyire lekötelezett, ha nem mondom is, elgondolhatod. A' Vendég haj főjéről elmaradt, mivel maga a' boldogúlt haldokló tsak így, 's nem amúgy kívánta rajzoltatását. Vonásai képenek elvagnak találtatva, de a' koponya kelletnél nagyobbnak tetszik előttem, a' min már

¹ Kazinczy F. jegyzése.

* Komjáthy Anna, Ürményi Józsefné. — Kazinczy F. jegyzése.

nehezen lehet segíteni. Az alá írás még elnem készült, mert e'ben tanácsodat akarjuk hallani, 's úgy dolgoztatni. Írd meg tehát e' tárgyról Észrevételeidet, 's engemet a' Trias egyéb Tagaival egyetemben szeretten szeress; és azon tisztelőid közé számlálj, kiknek keblökbe hazafiúi Nagy kebled, és számtalan érdemeid erős gyökeret ültettek. Élj szerentsésen Nagyságos Grófnéddal, kinek hév kéz eskülösomat küldöm, és Magzataiddal együtt a' reánk siető évben; 's őrizze Széphalmodat a' Nyugalom és Egészség Istene!! --

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

70

10

1895.

Cseréy Farkas -- Kazinczynek.

1895.

1895.

Kolosvárt 26dik Decemb. 1810.

1895.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

1895.

Decemb. 8dikán költ becses leveledet mai napon vettem, T. Sipos Urnak szőlő levéllel együtt, meljet csak ugyan mai Postával nékie Tordosra el küldök. Epistoladbul pedig és a Döbrentei Losonczy Társasághoz irt verseiből több exemplarokat -- a Szász városi Diaetai Deputatusok által fogok nékie el küldeni. Tordos vagyon Szászváros Székbe -- eő a Szászvárosi Postán veheti ott Leveleit. -- Gyönyörű levelet kap tölled Sipos, és nagyon köszönöm, hogy asztol velem meg olvastatni méltóztattál. Siettem ezen levelet mentül előb Sipos Urnak meg küldeni, és azért hirtelen le nem írhattam, meljet nagyon sajnállok. A Dedicatio Herkuleszhez, Iskola törvényre -- szóval mind egyik, egyenként renek magába, és kár, örökös kár volna ezeket közre nem bocsátani. Meg kérem Sipos Urat, hogy ezeket számomra le írja, és elküldje. -- Vagy örökös jutalma a jónak ninesen, vagy lehetetlen az, hogy egy Drevenyák üdvözült. Az oljan ember ugyan jól teszi ám, hogy meg hal. -- Golopon a melj heljen generalis Way Ur pinczét ásatot, az a helj ha Vulkanra mutat, jól meg kell vizsgálni -- hogy a földnek belső üregibe lévő erek minő föld nemből huzódnak hosszában, mert az oljas heljeknek vannak oljan föld nemből álló erei, meljek álandóságot nem ígérnek. Ha Vulkan productumai találtnak ottan, szükséges tudni asztot is, hogy a heljnek emelkedése vagyon é és micsoda formába, mennyi kiterjedésbe, meredeksége az emelkedésnek miljen, és a közel levő

földnem minő tulajdonú? Viz, mocsár van e közel, és micsoda nemű kőveket találhatni annak környékén? Forrón ohaitom válaszat venni — a minapi levelemre, melyet a Berlini utról irtam. Reménlem, megnyugtató válaszat kapom. Küldök ide foglalva gyűjteményedbe egy Levelet. Ez gr. Bánffy Dienes a mostani Gubernatorunk Apja, néhai Atyámnak irta volt. Bánffy Dienes egy valóságos nagy ember, és szép nagy ur volt — Bécsbe nagy roltt jádzott, és a Nagy Theresia őtet különösen meg különböztette. Fő Ispánnya volt Kolosvár megyének és az ide való academianak Directora.

Feleséget Tégedet és Grófnédát (kinek kezeit csókolom) tisztelem és kívánnuk mindnyájatoknak, hogy a beálló Új esztendő számosokkal a legkívánatosabb örömek és áldot Sors bővségei közt érhesétek, és tölthessétek, és kedves, tiszteletre olj igen méltó Grófnéd tégyen egy fiú apjának.

Kivül:

Clausenburg. Tektetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen.
S. A. Ujhely. *Széphalom.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1896.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Dec. 27d. 1810.

Édes barátom!

Neved napján irtván levelemet — ez nekem 25 esztendővel ez előtt igen boldog napom volt — engedd, hogy azt kívánhassam, hogy a Gondviselés tartson meg igen hosszú időkre, még pedig, minthogy a nélkül az élet nem gyönyörűség, testi 's lelki elevegségben. Lásd virágzani házadat 's szíved barátjait, lásd virágzani nemzetedet, és a nagy hazát a kisebbikkel együtt, lásd azt, hogy nemünk a virtus útján igazán halad, és így igazán boldog. Ezen óhajításaim mellé nem tudok tenni semmit egyebet, 's nem is akarok.

Dec. 3dikán irt leveledet közel egy hete hogy vettem. Azolta nem valék ide haza; az innepeket kedves Napamnál töltöttem. Osztan egyéb gondok is foglaltak volt el. —

Glatz Úr nekem maga is irt. Még nem felelhettem neki. Kevélykedve fogadom-el hívásokat, nem csak azért mert olyanra hívtok,

a' minek nagyon óhajtom gyarapodását, hanem azért is, mert én Glatzot nagyon becsülöm, szeretem (sokáig kínzott, hogy egyik munkájának *Íróját* nem ismertem, 's örültem rajta, midőn megtudtam, hogy az ő volt. Az nekem igen kedves könyvem). — Most egy munkát sem tudok nevezni, a' mit recenseálni készülnék: de soha sem fogok úgy egyet is, hogy Te előre ne tudósitással szándékom felől. A' Recenziót pedig által küldöm Ruminak, hogy azt ő adja-be, 's ha valamit kaphat érte, fordítsa szánakodást érdemlő sorsának könnyebbitésére. Ez az igen jó ember felette siralmas tónusú leveleket ír nekem; panaszolkodik a' szertelen drágaság és a' tanulók vad-sága ellen. Sajnálom mind egyikért mind másikért. Az elsőt mi is érezzük, noha messzebb vagyunk Béctől. Az elmülő esztendő nekem felette szerencsétlen volt, 's csak nagy erőltetéssel tudok adósságaimból valamit leróvni. Cselédeimet igen kevésre szorítottam, 's feleségemnek több philosophiája lévén mint közönséges személyben leltem volna, az nekem nagy áldozatba nem került. De képzelheted mibe kerül *lelki szükségeimről* nem lehetni. Ezután kevés új munkákat fogunk vásárolhatni.

Tegnap vevém Andrének levelét, mellyben az Oeconomische Verhandlungenre hív-meg. Vele eddig nem voltam semmi szövetségben. Becsület és háladatosság kényszerítnek elfogadására. Oda legalább a' Hegyaljai szőlők műveléséről írok valamit, úgy mint a' Lübeck Journaljában írt valaki a' Ménesi borokról. 'S talán valamit a' Magyar Országí tierseiat-ról is, de csak oeconomicai tekintetekben, mert a' politikait illetni nem merem, ámbár nem vagyok épen Berzeviczy Gergely. Valami túl megyen a' határon, nem használ, hanem árt; 's hogy használna a' *legvastagabb hazugság*? 'S nem *sok* e csak az is, a' mit hazugság nélkül *lehet* mondani? De ezek a' dolgok engem nagyon elvonnak azoktól, a' miket tökéletességre akarnék hajtani.

Tudni akarod, mit felele Weber? mit Institóris? — Weber ezt: Ajánlásomat köszöni; a' mit kívánok — (100 nyomtatványt, de úgy hogy a' papirost én fizetem) nem sok: de Gesszner nem fogadhatja-el, mert Daphnisának 's Első Hajósának nyomtatványai felénél nagyobb csomóban nyakán vesztek. Ezt Nagy Sámuel fordította.

Institóris kész mindenre; de úgy ha Praenumeránsokat szerzek ígéretemhez képest. Én még soha sem nyertem semmit dolgozásaimon. Pedig nem olesó áron adom. De az én Publicumom felette kicsiny. — Látlad e minapi Catalogusát Kis Istvánnak? *Miket* árú! és *melly nagy* áron!

Most tüzzel vassal azon vagyok, hogy Töviseimet etc. adhasam-ki. A' reátok írt 's utolsó levelemben közlött epigrammának némelly variánsai vannak.

Külömbözők és eggyek arczaik,
Mint lenni kell a' szép testvérekének
Kik egyg anyának nőttek karjain,
És bájaiban megosztva részesek.
Aranyszög fürtök ékesítik az
Eggyiknek fenn költ homlokát, 's cyane
Szinét felülhaladt nagy 's szép szemek
Szikráznak a' játékos iv alól.
A' másik barna selymet hüllogat
Pároszi márvány-vállain alá;
'S melly Isten álljon ellent, a' midőn
E' két setét csillag pillant reá?
Az eggyik Spártai karsú szép leány,
Körülaggatva a' párducz' leplegével,
Kit a' hegyekben sújtott-meg nyila.
Lesbósz nevelte a' másikat, dalok'
És lant' zengése mellett: ezt mutatja
Fürtjei között az ion kosszorú.
Mellyiké az alma? — ah, ki mondja-meg!

{ Facies non omni-
bus una, nec di-
versa tamen;
quales decet esse
sororum.

Kiben kétségeim biztos oktatót
Találni szoktak, Delphi nagy Királya,
Szent és nagy Isten! verd-el e' homályt;
'S hogy bírja fényed', illessd-meg szemem'.

(A' minapi apographumban háromszor fordul elő ez a' szó: szem.)

Tripószodon ég a' tömjén, 's magas
Boltjaidat sűrű felleg tölti-be.
Segíts! itt térdlek —

Ím a' falon,
Betűk lángolnak: KEDVES NÉKEM A'
NAGY MESTER, ÉS A' VÁLASZTOTT TANÍTVÁNY.

P É C Z E L I.

Libánnak nagy magzatja 's a' kicsiny
 Izsóp között Zeusz hézagot hagyta, —
 És melly igen nagyot! melly végig láthatatlant!
 Társaid' sorában, Tölgy, te állsz ugyan,
 Eggy győzedelmes nagy Király, elől;
 'S a' szüntelen' zöld lombú jegenye (pinus)
 A' véle testvér bús, de szép fenyővel (abies)
 A' kőrös, a' bikk, és az illatos hárs,
 A' játszva rezgő nyár, nyír, és topoly (Silberpappel),
 És a' juharnak sok neme a' szerint
 Hajt terdet és főt néked mint azok,
 A' mellyeket Pomóna 's Flóra véd,
 És mint a' Liliodendron és Platan,
 A' Bignon, a' Negundó és a' Getics,
 'S te, Tölgykirályné, szép Acátia!
 De Zeüsz igaz volt társaidhoz is,
 'S becs nélkül még a' fűzet sem hagyá:
 Buján ereszti gallyait, sebet tűr,
 Hamar tenyészt, nem kíván művelést,
 Árnyékot tart a' háznak és akolnak.
 'S midőn a' vad tetők dühödt vize
 Pusztítja a' jámbor gazda' földjeit,
 'S atyai hajlékát elseperni készül,
 A' fűz, nem a' tölgy, gátolja a' veszélyt. —
 Sok a' mit tettem, és nem hasztalan.
 A' nem-hazúg három rokkás leány
 Igéretét nagy keggelyel teljesíté:
 Szolgált Hazámnak végleg helyttem is!

A' L U D I A T T Y Ú.

Czélzás Látzainak azon írására, mellyet ez idén Januárban,
 vagy tavaly Decemberben a' Hazai Tudósítások leveleiben adott-ki
 és a' mellyben Pooes, Mátyási — és több ehhez hasonlókat *Hattyák-*
 nak mond, gémm-ről szólt, és így végzi,

úsznának hogyha volna *mivel*.

Ez Pataki Witz. —

Cayster és nem — — — e' szép viz neve. (Bodrog.)

Zavaros! büdös! De semmi! Benne én lakom.

Én nem vagyok lúd többet; én hattyú vagyok!

Mert úszni láb és szárny nekem is adattalott.

Pöffedj begyem, 's te nyak, ha nem hajolsz, meredj.

Hattyúnyakat jól játszol; a' ki lát, csudál.

El, el, te kolcsaggém, vízemnek széliről!

Te úszni nem tudsz, bár fejér tolladdal a' —

Hadak' Vezére kalpagának fényt szerez,

'S gyémántboglárt rak rája, nem tudsz úszni te!

Én úszni jól tudok. Oh kegyetlen Istenek,

De mért adátok nekem e' csúf gágogást!

Miért adátok nekem e' csúf gágogást!!

Miért, miért e' rút, ez ocsmány gágogást!!!

EPIGRAMMAI MORÁL.

»Bántani mást vadság« — 'S más a' lélektelen Író?

Azt hozzád 's hozzám nem köti semmi kötél.

Csípő, döfő, rugd valahol lehet a' gaz latrot! Az illyet

Bántani, vágni 's agyon verni *nevetve* szabad.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Két cikkelyére levelednek
másszor. Ajánlom magamat megbecsülhetetlen barátságodba.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1897.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Decemb. 27. 1810.

Erdemes és igen kedves barátom! Az Urnak nov. 23dikán
írt becses levelét tegnapelőtt vevém Kázmérban hol innepelénk. —
Akkor még nem vette sem a' szép Lolotte, sem Lajos barátocskánk,
sem az Úr későbbi leveleimet, de eddig, úgy hiszem azt, fogták
már venni.

Azt véltem hogy az Úr nékem első levelében, mellyet venni
fogok, az Erdélyi Muzeuumnak valamelly mustráját fogja megküldeni,

hogy abból a' formátumot, betűket, papírost ismérhessem, 's megírja hogy már hány ív készült-el. Mind ezek helyett csak három sornyi tudósítást kaptam a' második negyedbe menendő darabok felől. — Ezekre, azaz az ezen három sorban tett kérdésekre így felelek:

1.) *A' boldog alkonyban* nincs semmi variáns. 2.) Nincs az *Erdőben* is. 3.) Az egyik Sonetto titulusa ez: Az Én Boldogító m. 's variánsai ezek:

Milliók között sincs egy, kit a' fene
Vak áte etc.
Lankadva dőlök újabb lankadásba,
És im miolta ő nekem áldást nyujta — —

4.) *A' Sonettó Muzsájában* ez a' változtatás:

Mint a' szerelmes járja lyánykájával — —
A' négyest öszvefűzve harmasával.

Én Töviseim és Virágaim Epigrammái között (a' mint azt minap is írtam) némelly íróinknak képeiket igyekezem festeni. Ide teszek háromat, mert a' Báróczy halálára írt Distichonon 's a' Fabchichéra készült jambusokon kívül még csak ez a' 3 kész. Valamint Fabchichot úgy Szabó Dávidot is tulajdon ecsetjével festettem. Die Ähnlichkeiten ist um so pikkanter [!], 's magunk között legyen mondva, szegény felől igen sok jót mondani nem is igen tudnék, mert voluisse non est satis. Óhajtanám hogy a' ki ezt olvasni fogja, épen akkor olvasta volna a' Szabó hitványka és poétai érdem nélkül derekasan szükölködő 's leginkább csak munkásságáért dicsértethető verseit.

Baróti Szabó.

Isten veled, Virth! és te kedves Pyberem, —
[stb., mint az 1904. számú levélben.]

Benczém — Pyber Benedek, — *diófiatal*. Szabónak gyönyörű Ódája: Eggy diófára. Te ássd neki a' véglakást *meg*: e' helyett Te *ássd-meg*. Ezzel az irtóztató széljelhangzással Szabó Erdélyiesen él, 's Révai értte megkorbácsolta.

PÉCZELI JÓZSEF. (az igazi ungarischer wasserige Gottsched.)

Libánnak nagy magzatja 's a' picziny — —
[stb., mint az 1896. számú levélben.]

KIS és BERZSENYI. megváltoztatva.

Külömbözők és eggyek arcaik . . .

[stb., mint az 1896. számú levélben.]

A' LÚD HATTYU. (Láczainak a' Hazai Tudósítások tavaly Decemberben írt gondolatlan Aufsatzára.)

Cayster és nem Bodrog e' szép viz neve, — —

[stb., mint az 1896. számú levélben.]

Ez a' három utolsó sor Arisztophaneszi módon caustisch.

Ezt nyomban követi töviseim közt az

EPIGRAMMAI MORÁL.

«Bántani mást vadság» —

[stb., mint az 1896. számú levélben.]

Az én Töviseim három holnap alatt bizonyosan megjelennek. Már csak 16 Epigramma kell hogy számok ötvenre szaporodjék, mert 34 van készen. Ezeket tehát nem lesz szükség felvenni az Erdélyi Muzéumban. De ha tetszik az Úrnak, éljen vele teljes szabadsága szerént. Szemere Pali felveszi a' két Sonettot Aurorájában. Pestről írja Institoris, hogy az Úr emberének (maga sem tudja többé, ki volt lögyen az) által adta az Ipm rezét.

Int az Úr, hogy Lolottot ne nevezzem *gyermeknek*. Ha maga intene Lolott, a' Gellért meséjét adnám kezébe, hol a' férjhez menni akaró gyermek protestál midőn *kevesebbnek* mondották esztendejét. Az Úrnak csak azt felelem, hogy a' *leány* és a' *szép leány* mindég gyermek, per blanditiam. Örülve hallom a' mi kis Lajosunknak mind morális tettét, mind azt a' hírt, hogy ő mesét költ. Gyakorolja, kérem, az Úr czekben. Lelke mindég felséges ideákban fog élni, ha Musicus és Poeta lesz eggyütt. Csókolom a' két kedves gyermeket.

Grosschmidnek nem vehetem levelét. Örülne ha képem arra a' helyre jutna, a' hol azok laknak, a' kik engem olly megbecsülhetlen szeretettel szeretnek. Csókolja az Úr a' Grófné kezét, és jelentse, hogy ma 25 esztendeje Bárczán voltam; ebédnél értem őket, délután Bárczay Farkashoz mentünk által, ott játszottunk, és a' *gyermek* Süsie egy mókust kapott az én istentelenségeim által,

noha a' mokus a' háznál is nagy becsben volt. Azután szánóztunk, 's én ölemben vittem Imádottomat Theresinek szekeren bé Kassára. — Édes emlékezetek! — Sophie e' napokban Gessznert olvasá, 's ma végzé-el Daphnisz és az első Hájós után Abelt, kit még amazoknál is örömetsebb olvas, noha poetai érdemekre ez nem érdemli az amazokhoz hasonlítást.

Irjon az Úr Kis Istvánnak, hová tette Raphaelt, hova az idei Octoberi Debreczeni Vásár oltá a' Muzéumba küldött darabokat. A' kis Denkát Sophie tudakozta, köszöntse a' Papa Lajos bácsit. Tudakozta ki az? No igen!

Ez a' gyerek igen szeret képet nézegetni 's irogatni. Németül még csak ezt az egy szót mondta-ki Kof. Kérdem mit akar? Megütötte a' fejemet: «*A baba fej!*» — mert a' Sophie öccse lánykája németül beszéll, 's ott hallotta a' szót. Mon père avoit un âne ezt már dadogja tout comme vous je crois que c'est vous. Szép dal, úgy e? De akár millyen; csak hogy nyelve hajlásra szokik általa.

Nagy-Ajtai

CSEREI FARKASHOZ

Krasznára, a Szilágyban

1810.*

Melly lángba hozza lelkem e' levél — — —

[stb., mint az eredeti munkák között.]

HYMNUSZ

KESZTHELYI ISTENEIHEZ.

Ki zengi e' nagy század' erőseit — — —

[stb., mint Berzsenyi művei között.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 199. sz.]

* Kamarás-Ur és Major, 's Levelező-Tagja némelly külföldi Tudós Társaságoknak, fija az 1782. Okt. 8dikán megholt Referendáriusnak, 's Wesselényinének testvér öccse, 's Thesaurárius Gróf Haller Gábor Exc. veje. Ez a' szeretett barátom Autographiai Gyűjteményemet az itt említett kézírásokkal gazdagította. Született Bécsben 1773. Októb. 28dikán.

1898.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 27ten Xber 1810.

Theurester Freund! Mein Herz springt mir wenn ich Ihre gerechten Klagen höre; und fast möchte ich mir Vorwürfe machen, weil ich Sie so dringend bat, den Ruf nach Oedenburg anzunehmen. Wären Sie ledig, so würde Ihre Noth weniger drückend seyn. Gott tröste Sie und Ihre liebe Gemahlin, der ich mich herzlichst empfehle. — Dass die Herrn Glatz und André gütig waren, mich zu Ihrem Institut einzuladen, werden Sie aus meinem Schreiben an unsern gemeinschaftlichen Freund Kis vernehmen. Alle meine Recensionen will ich an Herrn Cons.-Rath Glatz immer durch Sie einsenden; diese haben Ausglättung nöthig, die mir Ihre Güte nicht versagen wird. Das Institut in Oedenburg, mit welchem Sie mich bekannt machen, ist eins der schönsten, ich wünsche ihm herzlich Gedeihen. Bey uns ist nichts Neues. Seit einer Zeit arbeite ich bloss an meinen Epigrammen, die ich im Januar dem Druck [zu] übergeben wünsche. — Leben Sie recht sehr wohl. Die drückende Hand des Geschicks möge sich über Ihnen erleichtern! Meinen Kuss an unsere Amelie, die bis jetzt umhertrippeln wird. Thalie hat noch immer ihre vierziger, sonst ist sie gesund, stark, schön.

Kivül:

à Monsieur Monsieur Jean de Kis, Ministre de l'Eglise Evangelique
Pest, Raab

franco

à

Oedenburg.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 208. sz.]

¹ E levelet Kazinczy a Kisnek írt levél borítékjára írta Romyhoz. Innen a címzés.

1899.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

1810. Xbr. 27.

4. A' Magyar Országí Typographiák. Institóris.

4. Jutalomkérdés. A' Trias.

5.) Kézírások készen.

Ts. Petrásovits András Ur és Barátom kéréssemre lefordította Deákra Palinknak ama szép Versét, «Míg más szép hitvesét» etc. A Fordítást veled közleni akartam, hogy arról ítéletedet ird meg.

Quum formosam alius calida inter brachia sponsum
Versans, Amoris dulce sorbet toxicum,
Inque jocis gnati, transactis junior armis,
Sua reversum aestate roseum ver agit;
Conjuge tu chara, dulcisque levamine Nati
Orbus, cui omnes Atropos Spes absceidit,
Deliciis procul usque tuis, ac te procul ipso,
Tali querela tempus adgredere imminens:
Nullus adest qui cum tantum juvet ire viam,
Qui corruenti dextram opiferam porrigat,
Quo nitar, qui me cupiat prensare vicissim,
Errareque simul et quiescere velit
Heu! ubi maestarum premar aegra mole dicum
Et fessa baculum recipiat acclinem manus,
Numquis erit, dorso pondus qui demat iniquum,
Animumque det illis transpositum amplexu ostiis?
Cerno equidem, cum sol, largus pater ille bonorum,
Cedit, universum hoc integri luctu gravi;
Absentem seri adspirans gemit Aura Favoni,
Rurisque Flores lacrymantur conditum.
Me quis, ubi geniale solum, conversaue coeli
Praecludet avidus noctis aeternae sinus,
Imbre rigaturus tepido est, umbracque silenti
Memor benedicet? Quis cupressi addet decus?
Nemo. Mundus hic est simulacrum prole carenti,
Sterilis soli est arena, quamque is contigit;
Unde miser gressus ut primum evolvit, in ipsa
Eranida vanescunt via vestigia.

An vivam Patriae? Summi haec sunt munera civis,
 Qui sibi colossum statuatur aureum quoque.
 Cui tantum lacrymae, cui tantum est pectoris ardor,
 Pro patria illi nil, nisi emori licet.
 O si, qui praestant aliis, sic augerentur,
 Famaeque suae sic extimescant nubila.
 Donec promoveant communem floris honorem,
 Atque, sibi clari, solis ex stadio evolent,
 Qui faciles in ver rigidam convertere brumam,
 Radios ad instar evibrant Lunae alidos;
 Et sperant tamen, ut Veneratio fida colentum
 Sepulchrum, ubi exciderint, adornet marmore.
 Incassum! vivus merito perit omnis inanis,
 Metit perenne, merita qui serit, decus.
 Illum lenta prement oblivio; quum tibi vitam
 Peperere jugem tua benefacta in Patriam,
 Radia fulsit tuitus gentile Theatrum,
 Vortex vetustus poene quod jam sorpserat.
 Hoc, patrii vindex moris, linguaque, et amictus,
 Directionem Tu recepisti sub Tuam.
 Atque en turmatim, laniant quos taedia, acerbis
 Curis relevandi, tecta properant sub Tua;
 Panduntur portae subeuntibus, atque molestiae
 Gaudent solutis illico vitae vinculis.
 Hic placidus Lar est, tutum hic patientis asyllum,
 Oppressus onere hic omne dejicit jugum;
 Atque cui implicitas tellus male detrahit alas,
 Aera volatu libera hic nanciscitur.
 Hic gradus, hic aetas, hic gens, hic Religio omnis
 Mentem jocando moribus informae probis:
 Quem neque consilians, neque mortua Littera tangit,
 Is quoque Speculi huius imagine conformabitur.
 Tu clavis vitam reddens heroibus olim,
 Facinora eorum suscitasti clavigra,
 Tu corpus largire suum Virtutibus, unde
 Spectator igne pectora sacro incanditur.
 Mollia tunc horrent rigido praecordia ferro,
 Cruore primum hic saxeum pectus madet.
 Abjicit immanis populorum flagra Tyrannis,
 Vindicta rabidae mitius tigridis furit.
 Sic dum quemque Boni, dum ducit regula Pulchri,
 Animumque Virtus Masculina firmat aegide,

Tuto etiam in vallem Noctis, mediasque tenebras
 Ducis, severo scelera quoque digito notans:
 Ut cernatque malos tetra illa opprobria terrae,
 Aconita pessum quos dedere criminum,
 Pygmaeosque greges, vanorum exempla tuatur,
 Odisse et illos discat, hos derideat.
 Si quis adhuc superest patriam fulcire labantem
 Tardans, cui pro Rege non bullit cruor,
 Si Iudex, qui non pandit justa omnia lauda,
 Locuplesque torpidus miserari pauperem;
 Vitricus in proprios charissima pignora natos,
 Sobolesque, sancte quae parentes non colat,
 Si quis adhuc, fratrem amplexus frigentibus ulnis,
 Consanguineisque subdola oscula dividens;
 Quive odiis thalami socialia foedera turbet,
 Audax datam violare pro lubitu fidem,
 Si levis, inconstansque amor, et malefidus amicus,
 Denique sit ostentum hominis, hominem tu facis.
 Gaude Vir Generose! Tibi nam irrupta manebunt,
 Viris sepulti queis ligantur, vincula.
 Quisque suae gentis virtutes expolit, ille
 Memores relinquit fama gnatos post sua.

A Viczay és Török rézre metszett képeit át vevém, és mennél előbb küldöm Döbrenteknek.

Karátson másod napján Petrásovits Úrnál literátori ebéd tartott, mellyen jelen voltak Halitzky, Kováts Doctor, és több mások. Halitzky, a ki Téged különösen köszöntet, a többi közt azt az újat beszéllé, hogy Göthe a Historia Naturalisnak egy ujdonat új systemáját elaborálta, melly a Linaeusét egészen felforgattya. Mit nem tesz végre a nagy Poeta!

Még egy Újságot. Kis Könyváros a szemtelen hazugságban annyira mene már, hogy Dajka Verseinek három ivét kinyomtattnak, és hozzád küldöttnek lenni előttünk állítani merte, holott még hozzá sem fogtak a nyomtatáshoz. Ezen felindúltam, és vissza kértem bizonyos változások megtevése végett a Kéziratot: Még vissza nem adta. Mászt kell keresnünk, hogy Dajkát nyomtatassa. Ha a jövő Terminusom olly zsiros lesz, mint e mult, ugy talám én vágok bele. — Nem érdemli Kis hogy egy Magyar könyvet is nyomtattasson. Ez az ember végképpen a hazudozásnak és a borkereskedésnek adta magát. Sajnállyuk, hogy a Dajka kinyomtatására irtt előjelentésedet a

Cathalogusában már kinyomtatta. Kapott a ditséreten a nélkül, hogy arra legkevésben is méltóvá tette volna magát. Ezután mi lépéseket teendek Dayka Versei iránt, tudodra adom. Élly boldogúl. Vitkovics 10ber 27ikén 1810

Kazinczy F. jegyzete:

Ide tészem-le Kis Istvánnak Júl 12d. hozzám irt levelét. Bár minden gaz ember' homlokára így lehetne sütni a' bélyeget!

Széphalom, Júl 8d. 1811.

[Eredetije a Szemeretár II. kötetében.]

1900.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Szemere Pál alázatos tiszteletét.

Édes Uram Bátyám! Vitkovics barátunk arra kért engemet, hogy hányám fel Édes Uram Bátyámnak azon leveleit, melyekben a' Dayka körül téendő igazítások, hozzáadások felől tudósítatunk 's cselekedjem a' szerént a' mint Triasunk' Mestere kívánja hogy cselekedtessék. Elfogadtam a' kérést 's imé közlöm a' kívánt változtatásokat 's hozzáadásokat.

A' Dayka' Életében. Ezen ponthoz: — *A' nemes lelkű Viczay gyógyító kezek alá vevé, 's nem csak orvosa, de jóltevője is lett, 's eltiltotta a' tanulástól.* Ez a' tilal....*

* Azolta hogy ezt írtam, ez a' megbecsülhetetlen ember, ez a' megbecsülhetetlen barátom sem él. Áprilisnek 5dikén hala-meg. *Fektessetek oldalt 's képem alá hajtott jobbal*, monda Doctor Krieger Úrhoz, kit Eperjesről magához szállított; *hogy, legalább halva, nyugodni láttassam, nem nyughatván soha Életemben!* 'S az egész Kassa bizonyosság reá, hogy igazat mondott. Kassának szegényei, kikért ezekkel maradt adós a' Patikában, öszvefutottak temetésekör, 's sírva kísérték koporsóját; az uraságok ezeket tesznek öszve, hogy egy emlék által neve megtiszteltesék, 's ezzel bizonyítyják hálájokat, minthogy a' Megholtanak széplelkűsége a' jutalmat igen sok esetekben magától eltiltotta. Igen jól eltalált képét én ez előtt nyolcz évvel Czetter által metszettetém rézben (Talán jobban volna: metszetém rézbe? Horvát) mert engem is nem egyedül virtusainak tisztelete 's a' legszentebb barátság, hanem életem megtartása is csatlott hozzá. — Kazinczy F. jegyzete.

Ezen § után:

Eggy két darab ki van fordítva az Aeneiszből is; — nem sok rend és talán csak első kidolgozással. — Említést érdemel, hogy ő Gróf Teleki Józsefnek a' testvére Gróf Toroczkaíné' halálára írt, egykor közönségesen-csudált 's méltán csudált 's sok és nagy szépségekkel 's sok és nagy hibákkal teljes kesergését német Alexandrinusokba fordította. Nyilván meg akarta igazítani oly kéz által, mely annak megadhatta volna a' simítást, 's kiadta volna. Az egészen meg van a' Sárka-kötésben. Eggy ivnyi Excerptákat is lelek e' költeményből. Daykanak akkor, midőn a' *Nemzeti öltözetet* írta, Teleki volt példánya. A' ki verset ír 's versíráshoz ért, rá ismér a' franczia-izlésű szójátékokon, antitheziseken, melyeket a fiatal író szépeknek vél.

ezt parancsolja tétetni egyik levél:

Ugyan ezen kötetben áll eggy kis része az *Aeneis' prózai fordításának*, 's három darabja *hexameterekben*; de ezeknek alig lehet hasznokat venni, mert mind ez mind az első dolgozás, minden későbbi igazítások nélkül. — Három darab német vers. (Ezekről igen méltán elmondhatta a' mit Vitéznek ír a' Ildik Könyvben álló Episztolájában, hogy olyan zengésűek mint a' lánczolt kerék és a' bilincs csörgése. — Nem kevés íve *Magyar Grammatikájának*, de eggyüvé nem mindenütt illő renddel és hasonló képen első kidolgozásban. — Valami az *Izlés' Historiájából*, a' *Meséről*, a' *Drámáról*; (Úgy látszik, a' Batteux' munkáját magyarra akarta fordítani.) *Atticus* és *Epaminondas*; *Cornelius Nepos* után. Életírások: *Jézus. Socrates. Damon és Pythias. Marcus Aurelius. Antoninus Pius. Julianus. Diogenes és Alexander. Ferdinandus Catholicus. Cortes. Pizarró. VII. Gergely. Johanna. Gray. Essex. II. József*, valamely előtttem nem ismért német munkákból. Eklésiai Történetek. (töredék és hasznavehetetlen dolgozás.) Továbbá: *Dissertatio de Religione. Dissertatio de animarum immortalitate. Dissertatio de Phantasia*, deák nyelven és a' mint látszik, *Concursus*ra. Végre az *Europai 's Azsiai Hunnuskok' dolgaik felől írt Bárdosy János Úr' deák munkájának magyar fordítása*, sok, de elhányt ívekben; 's eggy két levél, Lőcsei szállása felől kötött alkulevél, 's holmi, kevés figyelmet érdemlő 's kiadást nem kívánható írárok.

Eggyik levélben ez parancsoltatik: §. 1. in vita Daykae addatur loco opportuno et quo fieri potest paucioribus verbis: Dayka a' kereszteleési Testimonialist, kilépven az Egri Seminariumból, magával elvitte, 's ott arról, hogy ő mikor született, nem találhatik jegyzés.

Ezt nem cselekedtem. Ide írom az 1. §-t, méltóztassék Édes Uram Bátyám tulajdon kívánsága szerént beiktatni, 's tudósítani bennünket.

Daykának születést Borsod Vármegye ada, nem Zemplény 's vezetékneve előtt az *Újhelyi* nem honnjára mutat, hanem régi nemes törzsökére, mellynek ez familiái praedicatuma. Kevés-értékű szülőji Miskolczi lakosok voltak, 's atyja, István, Szabómesterséget űzött. Azonban a' Miskolczi Plebánia' matriculájában, valamint az Emődi-ben is, hová szülőji vagy rokonaikhoz vagy csak jóakarójikhoz kifordulni szerettek, és a' hol e' szerént a' mi Daykánknak nem volt lehetetlen születni, keresztelési jegyzék róla nem találhatik. A' kevés-sel ez előtt meghalálozott Egri Prof. Bodnár Antal, Daykának leg-régibb 's legszorosbb barátja, úgymint a' ki, Miskolczi születésű maga is, ötödik első gyermekébe oltá ismerte, bizonyossággal meri állítani, hogy a' mi Daykánk 1768ban 's Miskolczon született; és ez alkal-masint megegyez azzal, a' mit esztendejiről, hihető, magának Dayká-nak szavai után, halálára írt deák Elegiájában Ungvári Director Fekete Imre Úr mond. — Gyermek a' szűk háznál kettő vala. Az idősb, István, katona volt, 's Martinestye alatt, hol seregeink győz-tek, elhullott. Atyjok is korán múlt-ki 's a' gyermeket még alsó iskolai esztendeiben egy ügyefogyott Özvegy' gondjaira hagyá.

A' kis Dayka

Az' Értekezésben. Lap 31. hozzá adatott: Matthias, Mátyás 8¹ Lap 34. igazított: Látni óhajtja az egész sokaságot az isteni Achil-leusz. Lap. 40. — Milliók között sincs Egy, kit a' fene . . . Lankadva dőlök újabb lankadásba . . . És im, miolta ő nékem . . . Lap. 42. Mint a' Sz Párosával.

Nem kívánnának e még e' következők is igazítást? Lap III. hoNNjára. Itt-hon, otthon. Lap IV. esztendeIben, holott a' III. d. lapon esztendejiről áll. — Lap XVIII. mondattathatnék. Révai szerént mon-dathatnék. — Lap XX. hibázIk pro hibáz. — Lap XXX. köZZül. A' »közül akaratul«ban egy z-vel mondjuk, 's talán olly különbség fog lenni ez és amaz között, mint az épen és éppen közt. Osztán alul felül, 's nem allul fellül. — Lap 161. Mellyik szót akarNÁnk kimozdítani helyéből? 1., Sz@vat,² 2., AkarNÓK. Az akarnók Erde-

¹ Ilyen jegy alatt csatolta Kazinczy a toldalékot. Az eredetiben is ilyen jegy van. — Alább látható. —

² Azt a kört, a mely az első a-t körül veszi, Szemere O-betűnek kívánja olvastatni, hogy egyszerre két félekép jelölje a szót.

lyizmus. Horvát és Báró Prónay Sándor erősen harczolnak mellette. — Lap 165. olvadoz(ik) bágyadoz(ik). Erről már írtam 's várom a' parancsolatot. — (Igy vétett Berzsényi, Dalában a' Csermelyhez: Tán most is ott múlatozik A' rózsák árnyékában...)

Itt Berzsényinkről lévén szó, jelentem, hogy Versei nálunk vannak. A' hizakokat, melyeket benne Édes Uram Bátyám tett, már kipótolta: teve némelly változásokat is.

Berzsényi Dániel
Versei
—
Pesten
1810

Ajánlás. Mint a' világnak hajdani diszei,
Csendes mezőkben rejtéd el éltedet,
Hogy ott magadnak 's nemzedetnek
Élj Eratód' arany édenébe
Kazinczy, 's -mérész.....

Első könyv. — *Küpriszhez. A' MELANCHOLIA.* Nyögdelő lágy szellő..... A' Szerelenhez: Mennyből eredt balzsamait. A' Jámorság és Középszer: *Régi* Jámorság 's te arany középszer. *Gróf Török Sophie*hoz, midőn Göthe és Siller.... *Melisszához Pelides 's Abíd.* A' *Közelítő Tél.* 'S tükrét (barna) *durva* csalét fedí. Itt hágy 's vissza (sem áll) *se tér*.... (Czenczim' barna kökényszeme) *Lollim barna szemöldöke!* Horátz: Mellyet (Sírja) *Bengala'* napja főz. Az én osztály részem. *Eggy Hívtelenhez.* Kit lát gyenge (kebledbe) *öledbe* most... Az én *Műzsám* (Az bájolva hever) *Bájoltan heverész.* Mint kis (méh egyedül...) *méhe csak itt.* (ritka) *zsenge* virágain.

Chloe. A' Tavasz.
A' Tavasz, rózsás kebelét kitarva,
Száll alá langyos levegőn mezőnkre,
Balzsamos fürtjén Zephyrek repesnek,
'S illatot isznak.
Flóra zsengét nyújt mosolyogva néki.
Nyomdokin rózsák 's violák fakadnak.
A' vidám Tréfák, Örömek, Szerelnek
Lejtnek utána.

Alkotó aether lehel a' világra,
 Mellyre a' zárt föld kipihenve ébred:
 Számptalan létek' lekötött csiráji
 'S magvai kelnek.

Én is idvezlő dalomat kiönt(vén) **öm**,
 'S (E) egy virágbimbót tűzők, édes Emmim,
 Gyenge mellyedhez. Valamint te, oly szép,
 'S mint mi, mulandó!

Kimaradt e' két Stropha **A' kies zöldben . . .** és **A' pacsirták** is . . . *Egy szilaj Leánykához. Hív lelket adok én néked*
Még koporsom be nem sár meg maradt. Az utolsó hézagos
 Strópha így póltoltatott ki: (az utolsó előtt való, akarám írni)

Halld, melly édesen **csatináz**
 E' völgy' ,
 A' vig madár mint **titiláz**,
 'S mint nyög a' f(ü)ilemile.

Az Örömhöz. Csak messzinnen kínálkozol
 De közel (meg) elkomorodol
 'S szeretődöt megejtet.

A' Múzsához. Chloe. (Úgy nyögdelsz) **Nyögdécselsz . . .** 'S vas
 bék(ly)ódra szemed (könnyei) **gyöngyei . . .** Rabságod' kötelét meg
 nem (ereszthetik) **emészthetik.**

A Szerelem. 'S (semmi földi erő nem szab néked határt) *nem*
szab semmi földi Barátomhoz. A' Magánosság. Nem jó lenne
 e Berzsenyivel is bevetetni a' **MAGÁNY** szavat? Azon sor: Légy,
 Magánosság! vezetőm 's barátom, -- talán lehetne így: Lógy, Magány!
 nékem vezetőm 's barátom; vagy neologizálva: vezető 's barátom? . . .
Az Esthajnalhoz, A' Sonetthez. Amathus. Illatozó (Amathus') **Ama-**
thunt' (keblében.) **ölébe.** — *Búcsúzás. A' Csermelyhez. Egy Leány-*
kához.

MÁSODIK KÖNYV. Virág Benedekhez. Itt szegdelsz te (örök)
dicső Delphusi ágakat. — 'S eddig nem töretett Hela(szi) szirtokon.
A' Tudományok, Allegória Plató után. Görög Demeterhez midőn . . .
 Újonnan írva. *Orczy' Arnyékához. B'. írása. A' Magyarokhoz B'. írása*
A' Megelégedés. Felső-Bükki Nagy Pálhoz.

Néked is buzgón szedi Delphi lombját
 A' magyar dallos koszorúdba (,) oh Nagy!
 Ritka erkölcsöd, magyar ősi lelked
 Tiburi dalt vár.

A' közembernek neve

Itt az érdempolez! ez az égnek útja

'S (ősi) **régi** magyar disz!

Az Ulmui Ütközet. Péteri Takács Józsefhez. Horatiushoz.
 Tiszta forrását (kobozomra) **huraimra** csalni; — *Az Élet' dele. Kis-*
hoz. Búcsúzás Kemenes-Aljától. Ti láttatok az én (bölesőinne)k
pólámnak ringását. *Keszthely.* A' százféle gyümölcs 's a' **zanatos** [!]
 gerezd; — — Gyakran műlatoz itt **hínaras öblökön.** *Bacchushoz.*
A' Feltés. A' Felkölt Nemességre. B' kezc. *Hg. Eszterházy Miklós-*
hoz. B. A' Magyarokhoz. A' Felkölt Nemességhez (1805) 1797. Kima-
 radt: Csak sаст nemzenek a' sasok,

'S nem szűl

E' pont után: «Bécs' le törött falán» jön:

Thétis' nagy fíja Nem maradt

Chíronnál, mikoron

Árpád vére (sem) **se** hűlhet-el.

'S horgas kardja kövér hantjaiért hasít.

Míg **héroí** **bibor** süveg

Tündöklík **fejeden** (,) **Hunnia'** csillaga,

Eszterházy (,) **dicső** Magyar!

Míg **győző** **eleid'** **pallosa** **czombodon**

Csattog, **győzni** **fog** **a'** **magyar,**

'S **Andrásnak** **ragyogó** **napja** **le** **nem** **menend!**

Wesselényi Hanvaihöz. B. Gróf Festetics Lúszlóhoz. Barátim-
hoz. Én is éreztem, 's (tüzes ifjú voltam) **tüzesen szerettem.** Rejte-
 ket választ, szelölője mellett. Tépi (szakalát) **bajúszát.**

Feljebb:

'S mint az Aetherben lakozó **rideg** **sas**

Földre **se** **nézett.**

Fohászkodás. B.

HARMADIK KÖNYV. A' *Múzsához. B. Esdeklő Szerelem.* Téged,
 az égre függesztve, (Siránkozó) **sirdogáló** szemeim. Szánj-meg, kegyes!
 légy orvosom:

Ne hagyj **még eltemetni** (.). Még elhervadt ajakimat Ajakidra **tehetem** (.). *Lollihoz*. B. *Az Este*. Nézzd már a' nap' (sűgÁrai) SűgÁrai A' hegyek- (közt) **be** merülnek. A' *Halál*. Szabad lelke (feljebb) **fellebb** óhajt... A' *Mulandóság*. 'S a' (századokat élt) **százados roppant** bikkfák. Mikor a' véres harez után (Megjöttek a' bajnokok) **Visszatértek a' vivók**. *Vigasztalás*. Ott (lobog) **lebeg** már az öröm' szárnyain. Nincs ott bánat, (nincs) **sem** gyász (és siralom) **sem sírhalom**. (Nincs) **Sem** bús fátyol.... Ölekezve fogtok leborúlni Dicső atyánk' szent zsámolyánál, 's **dicső** örömlángokra.... A' *Reggel*. Nem mosolyog néki a' (bús) **szép** reggel... (feljebb) **Fellebb** evez a' nagy Álpeseken A' (Nap) nap felé (repülő) **úszó** sasokkal. *Emmi*: 'S hát a' szerelem' szent lángja (Illyen) **Csak** illy mulandó? 'S Emmi is.... (Úgy **csak** változandó? Hív szerelőt.... Ne (várj) **kérj** kebelem! Szűnet nélkül mért (epedek) **szeretek**. *Fannim'* emlékezte.

Itt nyögtem-ki epedezve

Beteg szívem' sebeit,

Itt szorítám esedezve

Hozzám gyenge térdeit.

PHYLLIS. Még most-(teljes) **telles**...

NB. Fakadoz', ingadoz' del[eatur]': fakadoz.

Az én kegyesem. Az én kegyesem nem nemes. B. *Emmilihez*.

Alkonyodó homály terjed

A' csillagok boltjára,

Pirholagos láanggal gerjed.... — *Szerelmes Bánkódás*. Ila a' bús hold' (sűgÁrjai) **sűgarai** síe: (záporjai) **záporai**. Siratlak ha nyugalomra Hajtom (alá) **árva** fejemet. *Lilihez*.

Ollyan vagy mint egy szűz rózsza

NB. Omladoz' { Melly még csak tavaszt látott

hervadoz' { Mellyet (még) csak harmat (**gyöngy**) mosa,

'S (még) csak **lág**y szellőkkel játszott.

A' *Remete*. Mellyért Lóri kemény atyja (csikorgatott) **csikarva** dúlt. Feljebb e sor után: Nem fojthatta meg azt a' feledő idő, **sem** más isteni kéz' mennyei balsama, ki vannak törölve:

Sokszor kérte az ég'.....

Hogy végezze....

Sokszor sirt....

'S benne minden erő 's élet **eloltatott**.

A' fáklák. **Ti kemény Istenek!** el vagyunk

Messzűnнен (kiható) **kihaló** gerlicze hangjai. *Cencimhez.*

'S e' | gyöngy | ajak' rubintja — — — | szép. Meg volt hagyva mind a' két epitheton. Én a' gyöngyöt kitörlem.

Fő és szív. (2.) (A') **Tán** hímes Hybla berkén, (?) (1.) Egy szál virág mosolyg reám? Villognak égi (fáklák) **tegzek.** De jaj, mi (folyt) **fojt**-el? (Szép Chloé | ah,) **Édes Chloem** szeretlek. *Emmához* (Hadd gyűjtse nagy rakásra,) **Rakásra gyűjtse őszve.** 'S (hű szívemnek) **hív szíveink'** verését. — *Levéltöredék Barátnémhoz.* B' írása. *Barátnémhoz.* B. Már-már félre teszem lesbosi lantomat; ... *Foglalat.*

8 Farkasfalvi Filitzki Jánosnak Molnár Alberthez 1607. írt verseiben:

Ezeket osztán Németek Olaszok

Spaniolok Dávid' Zsoltárai előtt.

Nem jó lenne e a' *castanea gesztenye* után vetni: *Spaniol-SpaNyol?*

Ma ismét elolvastam a' Dayka életét és az Értekezést, hogy ha valamit kihagytam volna a' jelentendőkben, itten közöljem. Az Ért. 22 lapján ez a' szó tűnt szemembe: hangzaA. Nem tudom ha conjugáltathatik e így: hang-z-ok, hang-z-asz, hang-z; de kívánnám, hogy így conjugáltathatnék, és nem: hang-z-om, hang-z-ol, hang-z-ik. Horvát most mene el tőlünk 's elfelejtettem föléle itéletét megkérdezni. — Az Értekezés 46dik lapján minden bizonynyal törlést kívánnak e sorok: ezek (stb) modált szavakból az utolsó

Hiba tehát, és igen nagy hiba, hogy az első sorban az utolsó syllaba: **párjá** ... accentusos vocalisokból álló spondéus. mivel a' Párjával vagy szép Párjával helyett most immár Párosával áll.

Horvát azt állítja hogy hangozik és nem hangz vagy hangoz Egyik levelében méltóztatott kérdezni Édes Uram Bátyám az nagytást jelentő Ók-os végzetű szavak felől. Ezek a' mit tudok:

Pof, (vagy pofa; mint arcz vagy arcza, arezúl) Pofók, Mony, Monyók. Pir, Pírók; czipé vagy czipő, czipók. Csomó, csombók. Szem, szemők. És a' száj, szájók. — *Debr. Gramm.* Flaccus: * *Fülők*

vagy a' mint szokásba jött: *Fülek*. (D. Kovács Ur' keze¹) nevekben, mint: Mihók, Istók, Erzsók. — Eine nicht zu verachtende Eigenthümlichkeit der Russischen Sprache ist es, dass sie eine grössere Mannigfaltigkeit von Vergrösserungs und Verkleinerungswörtern besitzt, als vielleicht irgend eine andere Sprache. So kann sie mit einer Endsylbe, eine grosse Hand, ein altes schlechtes Bier, ein altes niedriges Weib u. s. f. andeuten. Ezt mondja Jenisch a' Vergleichungjában. Hát nálunk?

A' kised, gyengéd, lassud, könnyüded vagy könnyed s a' t.

A' kisi vagy kicsi, vaksi, buksi, bonfordi.

A' Játszi, kapzsi, csapzi, Lepzsi a' ki lepdés, Lebzsi a' ki lepszsel, Tetszi tetszéség. Ugri a' Sachjátékban. És a' nevekben: Pali, Peti, Pisti, Erzsi, Kati.

A' csalóka, Futóka, futika, Szopóka, Gallóka, Menőke, menőkéje van. (Nyalka.)

A' kő, kövecs, Kar, **karacs-ú**, karesú. (Lep², lepecs, **lepecses** Báróczy Marmontel.) Úr, Uracs; (*Dugonics*.) Lyuk, Lyukas.

A' Tar, Tarkó, száj, szajkó. Nevek: Pál, Palkó, Ján-os. Jankó, Ferencz, Ferkó (Pat, Patkó) **Pata**, ökörkörme. Veszprém várm. Patázni, Ökörkörömmel játszani.

A' Suhanez, Virgonez, kedvencez. (*Dugonics*.) Ifjonez. Lovanez. (*Dugonics*.)

A' Szár, Szárcsa; kan, kancza. Nevek: Katieza, Boresa. (Tó, Tócsa.)

A' Futós Tudós, Szaladós, Ap. Após, Any. Anyós, Nevetős. Hathatós. Viselős. *Versegby: Tiszta Magyar*.

A' Szél, szellő, szellőcse.

A' Fiezkó; Gyerkőcse. Iteze.

A' Leány, Leányka, Leányzó.

Az Asszony, Asszonyság.

A' Férfi, férfiú, fi fiú. Addat. sup.: **Fiók**.

A' Húg Húgom; Huga, Húgám. (Talán így voltak ezek is valaha: Aty, atya; Any, anya; Nén, Néne; Öcs, Öcse; Báty, Bátya? kom, koma. «Ő is csak Dolog' komja.») Bíró Bírója és BírÁja.

A' Menny, Mennyezet; Bolt, Boltozat; Virág, Virágzat. (*Kazinczy*.) Csillag, Csillagzat; Mag, Magzat.

¹ Kovács M. írása a *-tól kezdve az ¹-el jelzettig.

² A zárjel közötti szavak Kazinczy F. jegyzései.

A' Gond, Gondolat; kép, kép-z-elet; Torok, Torkolat; Sarok, Sarkalat; Pad, Padlat.

A' Nyi végzetűek: Makk, makknyi; újni; Lövetnyi; Anyányi; Nyomtányi; Morzsányi.

[Pest, 1810. Dec. 27.]

[Eredetije a Szemeretár II. kötetében.]

1901.

Szemere Pál — Kazineczynak.

Tekintetes Kazinezy Ferencz Úrnak

Szemere Palija

alázatos tiszteletét és idvezlést.

Pest Decemb 29d. 1810.

Édes Uram Bátyám! Tegnap előtt küldöttem egy nyalábnyi levelet Predikátor Báthori Gábor Úrhoz, hogy ez azt, mely Prof. Nagynak Patakra szől, az innepi Profeták által útnak indíttassa. Cselekedni fogja minden bizonnal, 's Édes Uram Bátyám Nagynál magához vetetheti azokat, melyeket Széphalom' Triása Mesterének küld. Ugymint némelly jegyzéseket Daykára; feljegyzését azon változásoknak, pótlásoknak, melyeket versein Berzsényink tett; Verseket Virágtól, Prof. Fejértől, Petrasovicstól 's egyebet. Ott mengyen Vitkovicsunk' és Horvátunk' levele is. Az utóbbik Révainak rézbe metszett képével, Vay József, Pray kézírásával kedveskedik; V[itkovics] pedig azt a kedvetlen hírt viszi ismét, hogy Kis, a' kontár könyváros, szavával játszó szemetember. Minap Budán volt Vitkovics 's Sághy azt mondá, hogy véle Kis még alkut sem kötött. A' kézírást mind én, mind Vitkovics több ízben kértük már vissza; de Kis azzal igazíta el bennünket mindenkor, hogy az a' typographiában vagyon és már a' hatodik ív nyomatik. Kéntelen valék a' semmirekellőnek fegyverével élni, 's hazugságát viszonthazugsággal akarám meggyőzni 's azt állítám, hogy a' kézírás' kezünkbe-adatása elmulthatatlanul szükséges, mivel a' kiadónak kívánsága szerint a' Versdarabok más rendbe fognak helyezettetni. Igérni látszatott. Ezt a' nem kedves hírt enyhíteni fogja az, hogy Vitkovicsunk Daykát nyomatni szándékozik.

Prof. Fejér most mene el tőlünk. Csak magamat lele itthon. Vitkovicsunk 'Tétényben pörösködik, Horvát pedig Válban Üd-öl, üd-nap-el; üdnepele, ünnepele és grammatizál. Prof. Fejér az Édes Uram Bátyám' őhozá írt levelét, 's az Episztolát, a' Csereyhez irottat, mutatá. A' Prof. Fejérhez írt levélben azt méltóztatik mondani Édes Uram Bátyám, hogy a' *Rádayra termesztett Virágot* e napokban fogta velem közleni. Én nem vettem még eddig, miolta haza jöttem a' hideg Földről, eggy sort is. Rettegtem attól, hogy Édes Uram Bátyám' változó egészsége okozza a' hosszas hallgatást, 's azt, hogy két rendbeli leveleimre sem válaszol. El van oszlattva rettegésem. Édes Uram Bátyám' betűji, 's még inkább a' Kisre és Berzsenyire írt festékeny epigramma ifjúi egészséget lehellnek.

A' napokban Baróti Szabó Dávidhoz kezdettem el eggy Episztolát. Csak eggy két versig boldogúlhattam benne. Ugy vagyok, Édes Uram Bátyám, az aestheticázás miatt, mint a' «magister aridus» alatt levő gyermekek. Dum satis putant vitio carere, in id ipsum incidunt vitium, quod virtutibus carent. — Így kezdődött az Episztola. *Már dőlt kor' terhe nyomja tagjaid', Orczádon immár öszfürt omladoz, 'S lelked, mint hajdan Morva' lantosáé, Néz sok napokra, mellyek nincsenek. Még is köröd' határin túl röpülve, És elszagagatva minden gátokat, Kitérsz, 's dicsőség pálya vár reád. 'S mi pálya ez itt, melly téged futni hív, 'S csudálatodra minket és Hazánk'!* Igazat mond Quintilián: frequens imitatio transit in mores. E' kezdet egészen a' «Még a' praet» . . . nak követése. — Érzem, hogy a' Múzsza nem kegyel: a' Szép leányba gyúladt Nemszép is így gyanakszik, 's még sem adhat búcsút az imádott tárgynak. —

Auróra Évírásunknak tartalmát azon levélben küldjük, melly Prof. Nagynál Patakon letéve leszen. Instálnám Édes Uram Bátyámat egynehány darabokért a' Heliconi Virágok' II-dik kötetéből. Szeretném nevezetesen Horváth Ádámnak extemporalis verseit, 's Csokonaitól valamit a' mi még nyomtatást nem látott, noha én gyűjteményembe a' már nyomtatásban lévő, de jó munkákat is felvészem. Így vettem fel Rajnisnak «telelésre dőlnek»-jét, Takáts' *Hazaszeretetét*, (T.' Versei igen ritkák), Kisfaludy' *Eggy Istenért, eggy Haz . . . Kézy' Istenét*. Régen gondolkozom, mit válasszak Csokonaiból 's mit Anyosból. Méltóztatnék segédül lenni Édes Uram Bátyám. Anyost tegnap ismét elolvastam. Gyönyörű 's talán egyetlen Manier! Hölti, a' sentimentalista, 's az ezt felül haladt követők Salis és Matthison — noha Á.-nak Recensense is (Tudom. ujs. 1798 Novem-

ber.) így szól: Anyos besass einen Höltischen emphatischen Geist — egészen más manierűeknek látszanak előttem. Anyos még a' Hazaszeretetben is sentimentalisch Schwärmer! Nicht so oft, wie H[öly] Gesträuche und Mondschimmer, öfter aber Empfindung gezeichnet! und patriotische Empfindung! **VEZEKÉNY!**

Döbrentei most íra. Rezeit elkészítettük, s Múzeumába Virágtól, Prof. Fejértől verseket küldöttünk.

A' Nagyságos Grófné kezeit csókolom kised Chariszaival együtt. Tisztelem Dókus barátainkat. Házasságomnak nem maradt üres papiros.

Kölcey e' terminuson nem **vala** Pesten.

Édes Uram Bátyám! Igen igen nagy becsű, 's több tekintetben nagy becsű levelét Édes Uram Bátyámnak, épen akkor hozá a' levélhordó, midőn a' tegnapi levelemet pecsételni akarám. Én az Uram Bátyám leveleit nem olvasom, hanem elnyelem, mint Jakobi mondja Gleimjának levelei felől. A' Posta délig indul 's sietnem kell, 's a kedves levélre csak ennyit mondhatni van időm. — Csudálkozom, hogy Barótinak Aeneisét még sem küldötték Széphalomra. Én azt, Vatter, Klopstock' Grammatiche-it Tek. Kazinczy István Úrtól még ez előtt sok hetekkel felküldöttem. Méltóztassék felőle tudakoztatni Édes Uram Bátyám.

Kis, a' könyváros, most **vala** nálunk. A' Dayka Manuscriptumát vissza fogja adni. Legalább most újra ígéretet tett. Vitkovicsunk, ki tegnap késő estve érkezett Tétényből, örvend az Aurora felől tett Declarációnak, 's annak, hogy a' Verselési Értekezést fel vennünk szabad leszen. Ha, úgymond ez Daykától elmaradand, tehetségemben leszen, hogy Daykának Verseit a' Másolt helyekkel 's Életével együtt kiadhassam. — Még ma által mengyen Budára, 's Sággyval szólni fog. — Daykának Librorum Censorát Madarassi Ferencznek hívják.

A Kultsár' Lehelkürtjére nézve azolta semmi lépések nem tétettek. Recte graeci praeciunt: non tentanda quae effici non possunt. Azt mondja Quintilian, kit én most olvasgatok.

Auróránknak 21 ivjét már felküldhetném; de úgy határoztam meg, hogy akkor küldjem fel, ha a' többi munkák is készen lesznek. Sem én, sem Horvát nem készítettük el munkáinkat. Azonban a' foglalatját viszi az innepi Deák.

Prof. Nagynak is írtam. A' levél igen különös hanggal van írva. Rec. engedelmet kér — hogy máskor is felejtse a' Tanítói tekintetet. Arra kértem, hogy az Ódái Recenziójára írjon Anti kritikát, 's be teszem. Betevén már az Ódáinak Recenzióját. Nem tudom mit felel. — Czinke Kritikás Grammatikájával indul. Szentgyörgyi Sallustja kész. Jankovics praefál eleibe. De a' Praefatio még hiányos, 's ez az oka, hogy nem csak nem árútatik, hanem még nekünk sem adatott ki, kik belőle a' jelenlévő alkalomtól Széphalomra akartunk küldeni. —

[Eredetije a Szemeretár II. kötetében.]

Jankovich Miklós — Kazinczynek.

Méltóságos

Kazinczy Ferentz Úrnak

Hállaadó köszönetét

Jankovics Miklós.

Váratlan, 's annál kedvesebb vala adakozó barátságodnak bizonyítása, mellyel ismét, nem akarom mondani, fel-gerjesztél, hogy sem inkább megszegyenítettél, meg előztél. Ki vallom egyenesen: hallgatásomnak oka eddig egy büszke nehesztelése volt: — Hogy Szentgyörgyi által megküldvén Salust Iső részének két példányát, aztat sem felelni méltóztattál; jó-é, vagy vétkes legyen igyekezetünk? — Mert valamint tökéletességig lépett izlésednek tettzeni gyönyörűségnek érezzük, úgy ellenben hibáinknak ítéletét, senkitől olly meggyőződéssel mint Tőled, el nem fogadtuk volna; Kit az Magyar Aesthesis Aristarchjának egy szóval vallunk.

Bár szerentsébb legyen futólag e' múlt holnapban készült, és a' Nyelv-Származás (Philologia) és Szó-Nemzés (Etymologia) Tudományokról, különösen pedig a' Magyar Szó-Nemzés 50. Péláírói, most már nyomtatás alatt lévő Munkám, mellyet, megkészítvén, azonnal Postán küldendék; ne hogy kedves ajándékok uttyán, 4 holnapokat késsen. E két tudományoknak egymástól különbözését, leginkább önnön találmányomnak tartom, mennyire a' Philologusokkal esmértségbbe jutottam. — Ha vakmerő állításom — mérsékellyed fenhéjázásomat. — Számos Magyar Igéknek, mellyeket Eredetieknek

vélünk, Görög, — de többnyire Tóth eredetét Nemzeti buzgóságot túl inditattván bizonynyára nehesztelni fogod: — De nekem is Veled együtt, Szemérem piritja Ortzámat, midőn Anyai Nyelvemnek Meztelenségét az Igazság ítélő széke előtt felfedezni kéntelenítem. — Még is magamban szálván, abban el nyugszom, hogy illy fogyatkozásoknak nyilvánságos bizonyítása által, Hazánkfiak az hibáknak helyre hozására, a' költsönöztetteknek önnön Nyelvekből való Nemzésére, és így Anyai Szózatjoknak tökéletesítésére inkább és inkább gerjesztettek.

Már a' betses ajándékidról. Tököli idejébéli Typarium mi végre készített? fel nem érem — jól magyarázom-é a C. P. P. betüket: Confoederati Patres Patriae? méltán kételkedem — bár annak a' régiség kedvellői kénynek szerint, az eredeti Szennye és Zomántza meg hagyatott volna; Az erőszak, és Nyomorítás emblemája Fenevadnak báráyon követett kegyetlensége, és a' bilints által helyessen rajzoltatott.

Régi Magyar Nyomtatvány néhány árkussai Székely Istvánnak Könyvéből: *A' Keresztységnek fundamentumáról való Tanúság. Krakkóban 1538. in 8°* elmaradottaknak lenni láttatnak; annak példányával mivel nem bírok, annál betsessebbek töredéki. — de mikép és hol annyi időtől fogva kötetlenül maradhattak?

Virágidnak kellemetes illatja felséges gondolatoknak Mesterét vélem könnyen megesmértette; — de a' Tövisekben gyakran felakadék annyira, hogy elismérvén járatlanságomat, Kalauzságodra nem egyszer vágódttam, Tanultságodnak tiszteletére gerjedtem.

Vitkovicsot korántsem annyira érdeme, mint Te Barátságod örökösitette; büszkélkedhetik eő véletlenül avval, a' mit maga Nagy Sándor is óhajtott, de el nem nyerhetett; mert valóban ennek a' dúlásai miatt örök emlékezetű Hősnek méltóbb Magasztalóját Curtiusnál nem esmérem, bátor munkája tsak későbben koholtatottnak, s korántsem valónak tartatik a' Tudósoktól. — De mit akartál a Sphynx-el? Ezt már Aleiatus [?] 1523. esztendőben in 8° kiadott Emblemáiban, tudatlanság jelének állitá — a' Te rajzolatod ezt inkább erősíti, melly csörgő-sapkával fedezett Ál-Orczát adott eő kezében?

Inkább el ragada engem mesterséges Satýrádnak eő kéméllősége, mellyet egyébb, sértő tövisekkel teljes, Magyar Versekben olly édesdeden soha se tapasztaltam, és kisztete szemérmemnek feláldozása mellett Tégedet reá bírni; hogy Persius és Juvenalis felséges

gondolatjait, nem más mint Kazinczy nemesebb izlése, kémellő Tolla közölje Anyai nyelven Hazafiával.

Már újítom háládó köszönetemet úgy, a' mint további Barátságodnak jeleit óhajtom, és kérem.

Írom hibáinak engedj — addig is még egész Munkával kedveskedek; első Árkussait Munkátskámnak közlöm. Nyomtatásban több hibákat tapasztalok, mert az Igazítását a' Betűk rakásának a' Könyvnyomtató által Rendelt Ifjura bízom, magamnak egyébb foglalatosságim lévén.

Készen várnak ugyan nyomtatásra: a *XVI. Századbéli Magyar Barátságos Tollnak Maradvánnyai*. Mellyek közel 50. vagy több eredeti Magyar levelekből állanak, és jobbára gyűjteményemben találattanak — Barátságod, mellyhez olly véletlenül jutottam, készlet, hogy ezeket neked ajánlyam, és Barátságodat, mások Barátságának tűzével éleszszem. Váldod inár ígéretemet azon szívesseggel, mint a' munkával én, tőlem ki telhető készséggel néked áldozok, és akár minemű XVI. századbéli Magyar Levelekkel, s írásokkal addig is gyarapítsad Gyűjteményemet, mellyeket párban is szívesen elfogadok, midőn eredeti valóságokhoz nem juthatok.

[K. és h. n.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. tud. Lev. 4r. 174. sz.]

1903.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 1-a Január 1811.

Nagy becsű Barátom.

Decemb. 14kén költ kedves leveledet mai napon vettem. — A mit oljan forrón óhaitottam tölled meg tudni, árrul ezen levélbe távulról említés vagyom, de még se tudhatom aszt a mit lelkem forrón vágy meg tudni — és a mi ez életnek leg főbb gyönyörűségeit adhatná Nékem. Rettenetes csak meg gondolni is, hogy a testi enyészésnek [!] heljére, sőt ez örökké tartó életnek leg boldogabb Hazájába is a nélkül költözzék által az ember, hogy a földön el nem követet mindent, a mi Lélek nagy erejének tökéletesebb kifejtődését érdemlet voltába, és valóságába heljheztethetné. — Jai azon pöffedt kénnyek utait követőknek, a kik az ember tökéletesedésének

utjait el zárják csupán azért, mert azon utakat oljanoknak képzel-teti Dagáljok, hogy káros fénnyek szabados gyakorlására olj homályt vonhatnak, melj egy ismeretlen Nap sugárai által ki tisztulván, a sok színekkel tarkázott bálvány úgy tűnik elő a miljen. — Ugyan Barátom, általjába el van é zárva minden mód, alkalmatosság, és lehetőség ezen utat fel találni — török szakad — fel kell nékem aszt találni, és melj igen édes volna ha az akadályakon, nehézségeken való által evedzést olj Ember és Barát karjain tehelném, mint Te, — nyuicsd kedves Barátom segítő karjaidot: légy oktatóm, vezérem, ut mutatóm, ki Emberiségem érdemét még nagyobbra becsülni tudnom, és a tökéletesedésbe előbre haladni — Egy Tégedet forrón tisztelő, szerető Barátnak, egy a tökéletesedésbe elő menetelt tenni vágyakodó Embernek fogsz ez által napjaira Boldogságot, és a leg szebb örömeket deríteni. Minden tartózkodás nélkül szólj hozzám — olj férfiúnak adod bizodalmodat, a ki a Világot és annak sok képbe elő tűnő tüneményeit ismeri — és így jóra, nem rosszra fogom fordítani aszt, a mit Tanács képpen adandsz nékem, annak, a ki Téged szeret és e tárgyba raitad kívül senkinek se szólván, benned heljhezteni azon fiúi bizodalmot, a mivel egy jó fiú jó attyához viseltetik. Ezen kívánságom, és törekedésem nem fundálódik a mindennapiságon, és ugyan azért többet érdemlek tőled, és másoktul azoknál, a kik csak a mindennapiság utasítási után térnek azon utra, meljen haladnak menve, de menések nem halad. Szólj nyiltan és tanácsolj sükeresen, mert tudom, hogy mind az utnak érdemét tiszteled, mind a Barátságának Szenteségét becsülöd —

Kenderesi Ur és Cserey Miklós forró és szent indulattal várják leveledet — Szivemből örvendek, hogy az Apám képe alá ki kere-sett irás heljbe hagyásodat meg nyerte. Örvendem azért, hogy az Attya árnyékát hiven tisztelő fiú eő hozzá érdemes irást tudott ki találni és örvendem azért is, hogy olj férjfiú, mint Te, ezen írásra méltónak találja a Tiszta, ép Lelkü, szivü Apámot. Követni fogom jóvallatodat az iránt is, hogy Neidl metze rézre ezen előttem annyira becses képet.

Én most egy itteni Medicinae Professortul tanulom a himlő oltást és pedig úgy, hogy exament is adván, Diplomát kapjak, és szabadossan oltthassak. Gunyolják sokan esztet bennem, én pedig édes örömömet lelem abba. Feleségem tisztel Grófnéddal egygyütt, kinek én kezeit csókolom és kívánom, hogy uij meg ujjabb esztendőök nap-jait érhesseitek tökéletes meglelégedésnek örvendetes sorsába, —

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Úrnak p. Debreczen S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1904.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Széphalom, Jan 2d. 1811.

Tisztelendő Úr, különös bizodalnú Drága Jó Uram, kedves
 barátom!

En talán minden kérdéseire 's levelének minden czikkelyére feleltem az Úrnak kettőt kivévén. Ezt a' kettőt akkor akarva nem illetem. Az egyik az hogy leveletem nem egy bizonyos kívánsággal 's tudakozással rekesztettem-bé. Lelkem előtt forogván a' kívánság és kérdés mikor azt a' levelet írtam, egyedül azért nem öltöztettem a' gondolatot szóba, mert ha mindég említem, úgy jó-ki, mintha az formula conclusionis volna, azt pedig nem akarnám. Méltóztassék az Úr elhinni, hogy nem gondolkozhatom úgy az Úr felől, hogy az a' kérdés eszembe ne ötlődjék, és az a' kívánság szívemben ne lángoljon. Érzem én azt, melly boldogság az, et quod mihi volo, alteri comprecor.

A' második czikkely a' Garnerinhez intézett levél. A' bolondságoktól tiszta Religio felséges érzés. A' ki ezt az érzést tiszteletben tartatja, felette tiszteletes dolgot téssen. Mit mondanak az Úr társai az imádságról és annak hasznairól, megvallom, nem igen tudom, de méltónak tartottam arról elmélkedni hogy mit *mondhatnak*. Tudom hogy az Isten *bölcs*, és így kérésem miatt végzéseit meg nem változtatja; tudom hogy *jó*, és így valamit nem ad, azt bizonyosan azért nem adja, mert — legalább az egészre nézve — nem volna jó; tudom hogy nem érzi magát az által hogy nem kértetik, kissebbnek, 's az által, hogy kértetik nagyobbak, és így reá nézve az én kérésem épen úgy semmi mint a' hogy magam vagyok *semmi*. De én reám nézve az imádságnak véghetetlen haszna van, nemesít, nagyvá teszen, kiragad abból a' kínos érzésből, mellyben a' nyomortságok sullya alatt vagyok, és egy *Mindenható* valósághoz csatol. — Ezen érzések szerént méltóztassék az Úr az új Numa

Pompilius eselekedtetét mérsékelni. Teheti ő azt, és bizonyosan teszi is, átkozott Spiegelfechterey és ravaszság nélkül. Én ugyan azt hiszem és vallom.

Vallásról lévén szó, hadd mondjam-el, mit hallottam nem régen egy nagy ember szájából Erdélyi Protonotarius Salla vagy Sala felől. Ez az ember a Socinus tanítványa, 's kevélykedik vele, mert Erdélyben vallhatja azt. — «Mit tart minden elmélkedő ember, annyival inkább pedig az a kinek nem csak esze, hanem tanulása is van, egy bizonyos valamiről, azt» ugymond Sala, «én alkalmasint tudom. De azt is tudom, hogy 50 esztendő múlva minden eszes ember azt fogja hinni és vallani a mit én vallhatok most.» — Azt mondják hogy Erdélyben a Socinianus nem meri mind mondani a mit hiszen.

Ehhez még ezt teszem:

A' Palatinusnénak egy Zamborszky nevű Püspöke volt. Ez világosan declarálta; hogy ő Protestans Evangelicus Ecclesiae Orientalis, és hogy ők Moszkva Országban nem kiáltják ugyan ki publice, de publice tanítják a' Cathedrában hogy a' kenyér kenyér. Indulgens Vir Evangelice, ut Episcopus Orientalis Ecclesiae Protestantis tibi osculum fraternum det. Így szólította meg Balog Péter Excellját.

Bé kell rekesztenem a' levelet, mert viszik. Maradok hív tisztelettel barátsággal 's a' nagy kívánság kívánásával: *adieu*!

Dr. Gábor Kálmán, az Országgyűlés elnöke alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mp.

A' két Öreg Urakat tisztelem. De ez a' levél aligha arra való hogy lássák.

Íde zárom egynehány Aestheticai tárgyú Epigrammamat, hogy addig is míg nyomtatásban egy két holnap alatt megjelennek, lássa az Ur, 's nevéssen rajta. — Péczeli árnyékát megtiszteltem. Szabó Dávid a' maga tulajdon szavaival szól, és ez Mimicus darab. A' Lúd-hattyúra az czelőtt esztendővel kijött Hazai Tudósításokat kellene megolvasni, 's ennek az Arisztophaneszi causticus bohóságnak elég apologiája az *Epigrammai Morál*, mely a' tulsó paginán áll, és a' Keresztyéni Moráltól toto coelo különbözik. A' rossz írók versben szabad kefélni, 's kell is, mert a' kefézés másoknak hasznát 's osztán a' rossz írók megnémítja.

A most már meg nem levő borítékról idegen kézzel a következő följegyzésű címlzés olvasható a levél tiszta lapjának felső szélén:

à Monsieur Etienne de Fazekas etc. à *Ér-Semlyén*.

A fentebb említett epigrammák, a melyek e levélhez voltak mellékelve, tele törléssel és javítással, sorrendben itt következnek:

A' LUDHATTYÚ.

Caystes és nem ... e' szép víz' neve ...
[stb., mint az 1896. számú levélben.]

EPIGRAMMAI MORÁL.

«Bántani mást vadság» ...
[stb., mint az 1896. számú levélben.]

GRÓF RÁDAY GEDEON.

1. Én újabb Mózes voltam, 's népemet ...
[stb., mint az 1890. számú levélben.]

XXXIII.

PÉCZELI.

Libánnak nagy magzatja 's a' picziny ...
[stb., mint az 1896. számú levélben.]

XXXIV.

BARÓTI SZABÓ.

Isten veled, Virth, és te, kedves Pyberem,
Gazdám, barátóm, hív tanítványom, fiam!
Isten veled, hív társam, érdemes Dömém!
'S te, a' kit a' Végzés hazád' határitól
És tőlem oly nagy messze, messze eltola!
Ah, Dávid elhal! A' kemény halál neki
Fejére mérte már kaszáját. Hetvenöt
Izomba látta, hogy kalongya-rendeit
Ceres kirakta holdjain, és annyiszor
Hogy Bacchus új bort szüretett víg bércezin.
Ah, sírbe [!] száll! 's gyors szárnyakon repül-el ő
Oda, hol Gvadányi, a' magyar Költők' feje,
'S dicső Vezér és nagy-nevű Histórikus,

Benczém, atyáddal múltat együtt. Nem hal-el
 Neve, bár ha teste rothad is. Te ássd neki
 A' vég lakást meg, Bencze, egyik dombodon.
 'S fejéhez ültess önn kezeddél egy dió —
 Fiatalt, hogy árnyék fedje csendes boltomat.
 Így a' kit a' bal sors hazájából kicsal,
 És a' kit a' jó szent keblébe visszavonsz,
 Majd ezt kiáltja, hogyha Virthre ált'-tekint:
Székely Poéta, álmod' csendesen aludt!

Die letzte Zeile durchgeschossen.

XXXV.

F á b c h i c h.

Fábchich vala nevem...

[stb., mint az 1682. számú levélben.]

H I M F Y.

DAYKA. Tűzbe felét! HIMFY. Vetem. D. Ujra felét!

H. Ím. D. Harmadikát még!

H. Lángol az is. D. Jere most; vár az Olympuszi kar.

Eggy a' legszükségesbb.

Már tudod a' törvényt, karodat gyakoroltad eléggé,

Hátra van eggy és eggy 's eggy: Thüie tajsz Charizin.

KIS ÉS BERZSENYI.

Külömbözők és eggyek arczaik. ...

[stb., mint az 1896. számú levélben.]

A' fennszavú Idiota.

A plus B. aequale X? Nem igaz, mond Zugdi — Hisz' A B

Ab! 's Kántot szidja. — Zugdiak, értitek ezt?

Ezt így kell scandálni *A' plusz b'ékvál ix.* etc. Az értelem pedig ez: Némelly ember nem érti az új Philosophia által alkotott Aesthetikai tudományt, megbotránkozik a' nem értett tanításon, 's szidja Kántot, Fichtét etc.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1905.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Tisztelt Kazinczy Ferencz Úrnak

Szemere Palija

alázatos tisztelet 's boldog új esztendő kívánást!

Édes Uram Bátyám! Legelőször is azt a megnyugtató hírt viszem Édes Uram Bátyámnak, hogy az álorca Kis Istvánról leszaggattott, 's én, a' ki róla azt letéptem, tellyes bizonyossággal kiálthatom immár a' hozzája közelítőnek a' hunc Tu cavefo!-t. A' múlt hó' utolsó napján vala nálunk. Legelső gondom az volt, hogy tőle Dayka felől tudakozódjam. Tudakozódtam 's kérém mindenre, vallaná meg, ha igaz e, hogy már öt év benyomtatattott. Esküvék, hogy igen. 'S hátha meg tudám bizonyítani, hogy nem? Hogyan? kérdi reám mereszkedve. Úgy, édes Kis Úr, hogy Sághy Úr Vitkovitsnak azt állítá, hogy véle az Úr még nem is alkudott; 's szőlj barátom, ha igazat mondok e. V. igennel felelt, 's K. *meghökken*t. — Istállóí szőlásmód; mert az olyan pofabőr, mint a' K. Úré, nem perlucidum 's elpirúltnak mondani azt nem lehet. — Hogy Sághy Úrral a' dolgot nem közlöttem, az igaz; de igaz az is, hogy néhány árkus még ez előtt sok hetekkel kinyomtatva volt. — Az nem lehet. De ha úgy volna is! Miért nem küldi fel az Úr a' Kiadó Úrnak a' már kinyomtatattakat? Nekem nem csak a' Dayka verseivel van bajom. — Nem, mondék, méregbe jöven; hanem a' borkereskedéssel, holmi mázolások kiadatásával; 's még is azt hirdetjük ugy e, hogy mi az édes Hazáért, a' dicső Nemzetért mindent megteszünk! — Eggyik nyíl a' másikat érte, 's utoljára ezt mondám: Akár nyomtatják, akár nem, küldje vissza az Úr a' kézírást. — Azt már nem cselekszem. — Miért? — Mert már pénzemben van. Fizessék meg az Urak, a' mit reá költöttem 's vigyék. — Szívesen! Örömet! Hozzánk a' Manuscriptummal 's ki leszen az Úr elégitve. — Vitkovics barátunk csendesíte le bennünket, 's a' béke meglett, de olly feltétellel, hogy a' benyomtatott ívek még azon nap hozzánk küldeszenek. — Küldje az Úr, kérem. Ha elküldendi, még azt is kieszközlöm a' Kiadó Úr által, hogy az Episztola és Értekezés az Úr kívánta szerént Daykától el fog maradni. — Isten Uttsa! Emberségemre fogadom, még ma az Uraknál leszen. — Á propos! Mit

nyomtattat most Uraságod? — Erbiát (Pálffy Sámuel' Román-mázolása) és «Zrínyi Miklós és az ő barátjai»-t. Másodszor. — Másodszor? 'S illyeket! Hm! Küldje Daykát! — Fogom, minden bizonnyal fogom; monda 's vette kalapját 's ment. Egész nap vártam. Iljában. Szerencsénkre még azon reggel a' typographiába küldöttük Vitkovicsunk Juratusát, 's Daykával nem Kis, hanem a' Juratus jelent vala meg. A' Factornál volt letéve; így beszéllé ezt a' Juratus. Az nem volt a' műhelyben, 's Sághy factorának tudta nélkül adta ki a' kézírást, melly hogy Szedő' kezében még nem volt, megtetszik, mivel a' levelek szélyyel-szedve nincsenek. Illy sok bajjal juthattunk arra, hogy Daykánk felől bizonyos hirt végtére immost írhatunk.

Hogy a' kedvetlen érzést elverjem, az Édes Úram Bátyám képe' meglátására menék Vitkovicsommal Kultsárhoz. — No bezzeg, veszedelemben forgott a' Muzéum, monda többi beszédei után, a' tűzre czélozván, melly azon napokban a' Seminariumban kiütött. — Mellyik Muzéum? kérdénk. — A' Nemzeti Könyvtár. Hiszen Miller a' Palatinustól Muzéum nevet nyert annak 's magának Consiliarius titulust, ha még nem nyert is, de nyerni készül. Segítse az Eg, gondolánk magunkban, csak azért is, hogy Horváthunkal, kit szeret, őriének válassza. K. kifogyott a' beszédből 's mi leveleit kezdtük nézellni, mellyekkel asztala elhintve volt, 's Vitkovicsunk azt kérdé, hogy a' minapi tudósítást Egerből ki küldötte. — Valaki. A' Consilium nem régen reám írt, hogy kik levelezőim. Én feleltem, hogy a' leveleket nem szoktam megtartani 's több illyént. Az Uraknak is csak így felelhetek. Még arról panaszkodott, hogy Cons. Latinovich a' Dalmata Értekezését a' Magyar Nyelvről, mivel a' Dalmatákról szöllő czikkely kemény vala, megtiltotta, 's azt tovább folytatnia nem szabad. 'S váltunk.

A' vacsorát a' mi Lessingünk' jövőendő feleségénél töltöttük. Egy jó szívű, 's anyai nyelvén kívül csak magyart beszéllő Görög születésű az. Ő és V. ottan-ottan görögül beszéllének. Nekem a' pedanteria gyakorta jól áll, 's most azt kezdém játszani, 's azokkal, mellyeket könyv nélkül megtanulgattam, a' görögből, kettévágдостam beszédét az asszonynak 's Anakreonnak *ὅταν πινω*ját kezdém recitálni. Ez nem tudta, ha égen járok e vagy földön. Vitkovicsunk leve a' Commentator 's Anakreont az Özvegy' nyelvén így tette ki: *otan* (nem tesznek az o eleibe inspiratiót) *pino to kraszi*. Azok a' kik a' régi Görögöt tudják, azok is nem E[rasmus] hanem R[uehlin] kimon-dása szerint ejtik az η-t, ou-t 's többit. Azután azt tanultam, hogy *qilw*

csókolni-t is jelent; meg' azt, hogy a »Rettenetes« nagyító szójárás a' görögben is meg' vagy. Egynehányszor hallottam a' — φοβερος-t. — Egy pohár ürmöst üriténk még Vitkovicsunkkal 's jó éjtszakát mondánk asszonykáknak és az ó esztendőnek.

Horvát barátunk az új évvel tért vissza Válból. Tegnap estve már ülést tartott a' Triás. Jól találtam róla írni, hogy Válban *üdnapol* és grammatizál. Eggy nyaláb philologia jegyzetekkel megrakva jött onnan vissza. Jegyzése felolvastatott. Az én memoriámnak könynyű a' karja, mint az ingó szerelmű lánykéé, 's a' halottakból csak némellyeket tarthattam meg. U. m. Nyelvünkben minden szó, még az öszvetételekben 's hajtógatásokban is Substantivum. Példák: *fel, meg, be, le, el; nagy, lágy, hossz; szeretem, szeretéd, szerette, szeretendjük* emberek. Hogy a' »*Représentants du peuple François*«-t, ha a' »*Constitution Fr. présen]tée au Roi p. l'Assemblée Nationale le 3. Sept 1891*«-t Batsányi Úr, kiről itt az a' hír volt, hogy Parisban Status Consiliariussá tétetett, fordítatni parancsolná — nem kellene a'... **nép'**-nek írni; nem még a'-t is, hanem à-t. Mert az à nem azból, hanem a! felkiáltásból eredt. (!) Osztan ha kell nép', úgy törvény lészen e szavat »Nagyvárada« így írunk: Nagy' vár' ada. Locus magnae arcis illius. Od locus: oda: És: ember' után, mert a via' hominisből van. Nem vettem be a' tanácsot az' elhagyására, mert az amphibológiára ad igen gyakran alkalmatosságot. G. Dessewffy S.' versében, Luisához,

Legszemérmesebb leereszkedéssel

Fogadta hív Népe víg örvendezését. Hová vigyem itt az *örvendezését*? A' Népre e vagy a' Királynéra. Vihetem mind a' kettőre, ha a' követő sort olvasom is:

Minden mozdulása tele volt érzéssel,

Szíve lelkesíté résztvevő nézését.

Kell tehát Nép és Népe. Q. E. D.

Most a' »*Magyarok Tyrannja*« fordult elő. Singularist Pluralissal egybe keverni nem lehet. Ezt mondja az Universalis Grammatica. — Hát *Ház-a-ink!* Abusus, szörnyű abusus! kiáltja Horvát. Be kell hoznunk a' törvényt, hogy írassék: *Házink* és *Házoik*, 's nem *Házaink* és *Házaiik*. Látom már, édes Pistám, monda Vitkovics, hogy nekem ezt a' sírverset kell számodra tennem: Itt fekszik a' Grammaticus és véle a' Grammatikája. — Azután a' »vert had, vert németység« leve a' grammatikázás tárgya. Jól van mondva: *olvasott ember*, Legit homo. De *vert had* nem *veretettet*, hanem azt

jelenti *a' ki vert*. — Nyelvünkben minden substantivum, és így *a' vert* is. Mintha volna *veret* had. *Kötet írás* v. *kötött írás*. Opportet esse memorem! 'S vetelkedtünk. Bárcsak Pistánk megtanúlna nem tudni holmit. És több nyelveket is tanulna 's studírozna. Esmérd meg az embereket 's ismérni fogod magad és viszont: ezt mondja Schiller, 's én itt ezt *a' nyelv*re alkalmaztatom.

A' Grammatikázás után Schediusz Horváthoz írt levele olvasatott. Ezek a' Bécsi Ujságok. — Comitiorum initium in 21. Apr. 1811. defixum. — Ad propositionem Palatini etiam duo novi Consilarii ad Consilium denominati, scilicet: B. Gerlitz et Puky Abaujv. V. Com. emeritus. Prodibit opus, auctore Gustermann, regio Censore Librorum, quo totum fere jus publ. Hungariae pertractatur et historica deductione illustratur. Recessus Principis Essling in Lusitania, hic adscribitur victoriis, quas Angli de generalibus Drouet et Loison reportasse dicuntur, qui dextram et sinistram alam exercitus defenderunt. Davoust Mareschallus fertur Coronae Princeps Saxoniae denominatus esse. Sub illius imperio septem divisiones copiarum gallicarum et rhenani foederis ad limites Westphaliae colliguntur, quem in finem nescitur. Dicunt civitates hansaaticas Imperio Gallico jam adjectas esse novo decreto Napoleonis, qui etiam Generalem Lauriston in Walachiam, Bukurestum, misit: ut pacis inter Russos et Turcos ineundae sive testem, sive intermediatorem agat. Cursus Schedarum bancalium ante festos dies erat 850—860. Varia, quae hic tentantur, remedia ad illum emendandum, nullam, vel tantum exiguum produciunt effectum. *Salamon et Veszerle* ergo denominati sunt Professores Historiarum, alter Posenii, alter Cassoviae, Orgler vero Prof. Theol. pastor. in Universitate nostra factus est.

Viennae, d. 27. Dec. 1810. L. Schediusz.

Vida Úr tisztelet alázatosan Édes Uram Bátyámat. Perseus és Andromeda operáját most adta ki. Csak voluisse! Azt beszéllé, hogy ismét egy új játékot mivel. Olyan formán, minden bizonyly, mint a' Tomka László Sógorom és Báthori mondják Prof. Fejérről, hogy az úgy mivel az embert és a' magyar nyelvet, (*Az Ember kimíveltetése F. Gy. által.*) mint a' hogy a' Magyar szokta mivelni a' lelkét és anyát.

A' Triás és D. Kovács Úr tisztelet Édes Uram Bátyámat. A' Grófné Ő Nagysága' kezeit csókoljuk. Köszöntöm és csókolom Dókus barátinkat.

D. Kovács Úr azt beszéllé, hogy azt hallá, hogy a' Szemere kisasszonyt férjhez vivék: A' Hír valami Bajkor nevezetű Úrtól jött. Én oda vagyok! Kötelet kapok, 's fel akasztom — ingemet. Szeretnék bizonyost tudni. Hát Szemere Albert' Desideriusa megszületett e már? Nem méltóztatott felölök valamit hallani Édes Uram Bátyám? A' Pakétkok Tek. Kazinczy István és Prof. Nagytól érkeztek e Széphalomra? A' posta siet. Ezer áldást Széphalomnak!

A' Rácok Karácsonyának estvén. Ők a' Karácsonyt nyelveken ISTENKÉnek mondják. Január 5. MDCCCXI.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

1906.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tek. Adsector Úr! különösen drága Uram!

Ma, 9-a Jan. éppen egy óra előtt adták kezembe. 1., A' Rizma Papirost, 2, Az Epigrammákat, a' T. Úr egy Levelével együtt. Most egyebet a' Levélnél el nem olvashattam, a' hosszasan tartott Sedes Scholastica, a' futó ebéd, 's az egy óra miatt. Az Epigrammákról ezután. Még megköszönő *Ódát* ezután írok; mert hosszas távol létem miatt most kell helyre ütni sok elmúlt dolgomat. Ich habe mich noch nicht ausgerichtet.

Most hirtelen ezen akadtam fel; 1., a' Relatiót a' küldött Papirosra nyomtattassuk é? mert ennél nálunk sokkal szebb Papiros van, 30 garas kontza, azon van a' Vay Himenéuma: szeretnék felőle siető tudósítást venni — 2, A' Relatióra tartozó Determinatio, melyről előbbi Leveleiben emlékezik a' Tek. A. Ur, ki marad é? 's tehát csak annyit imprimáltassunk, a' mennyi már kiszedve van, vagy talán még valami híjja van? erre is siető választ. Magamat ajánlom 's vagyok 9-a Jan 1811.

A' Tek. A. Urnak

N. F. mp.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1907.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Január. 10d. 1811.

Kedves barátom!

Nov. 23dikán írt leveledet tegnap vettem Újhelyben. Felette messze lakunk egymástól! Az illy leveleket azon pillanatban kellene venni a' mellyben postára tétetnek. Veszteség hetekig nem örülhetni nékiek.

Nyilaim nem sértenek *nyilván*; legalább Czinkét nem akar-ták. *Czinegét* csak azért tettem oda a' hol állott, mert nem kaptam más madarat, mellynek neve metrumomba illett volna. Leveled vétele előtt Patakra vala küldve Töviseim' exemplárja, hogy nyom-tassák, 's már ez az epigramma *ki vala hagyva*. Czinke Ferencz, a' Prof., nem méltó hogy reá nyíl lövettessék; 's osztán a' nyíl töm-pécske vala, — pedig a' nyíl nem nyíl ha nem éles, ha tömpe. De miért akarod Te, édes barátom, hogy személyt ne bántsanak ezek az én nyilaim? A' Jézus Kristus Isten volt, és még is korbá-csot kapott azok ellen a' kik az ő atyja' Templomát megfertéztet-ték; — ő, a' ki, ha Papjainkat hallod, olly emberi szeretetet predi-kált, melly felségesebb mint mind az a' mit Socratesz és más meg nem keresztelkedtek tanítottak. Hát az az átkozott, Istentől elrugasz-kodott Voltaire mennyi epigrammában 's nem-epigrammában bánto-gatta Monsieur Freront 's más hasonló érdemű írójikat a' francziák-nak! Sok szabad *versben*, a' mi prózában *nem szabad*. Nem bántanám őket epigrammaímban, de a' Publicum így talán megérti, hogy azok nyelv- és izlésrontók, különben meg nem érti. Keveset bántok, és egyet sem nagyon; kettőt tulajdon maga ecsetjeivel festet-tem. Láczaínak adok jól, mert *Poocsot, Mátyásit* tartja első Poe-táinknak. Külömben korbácsaim csak illyek mint a mi itt követ-kezik:

H I M F Y.

DAYKA. Tűzre felét! — HIMFY. Vetem. — D. Újra felét!

H. Ím. — D. Harmadikát még!

H. Lángol az is. — D. Jer most, vár az Olympuszi Kar.

Illyenek mint ez volt, és a mi itt következik:

A' B É K Á K.*

Brekeke!

Brekeke, brekeke!

Kloax! Tuú!

Brekeke, brekeke,

Brekeke, Kloax, Brekeke! Tuú!

Brekeke, brekeke, brekeke,

Brekeke, brekeke, brekeke, brekeke,

Kloax, kloax, Tuú, tuú!

Brekeke, Tuú, tuú!

Brekeke, brekeke,

Kél a' hold szép kereke,

Ébred a' tók gyermeke,

Zeng lakások' feneke.

Brekeke, brekeke!

Kloax, Tuú!

Kloax, kloax! Tuú, tuú!

Zeüs bennünket szerete,

A' midőn szent végzete

A' vizekbe szöktete.

Brekeke, brekeke, brekeke!

Kloax, kloax! Tuú, tuú!

Egykoron az ő ege

Volt lakunk — 's ez nem rege! —

Ah, de a' Phoebusz melege

Veszélyt hozza ránk.

A' békanép

Rakásra hüllt-el.

Nem volt segéd!

Nem volt segéllő!

A' nép fejedelmei

Az Istenek' atyját

Arczaikra borúlva

Kiáltozák.

Nem hajla-meg ő!

Mert Nemesisz

Veszélyt parancsolt.

* Original, de a' pajkosság tónusát Aristophaneszből vettem. — Kazinczy F. jegyzete.

Nem tűrte szerencsénk',
 Nem tűrte hatalmunk',
 Nem nagy ragyogásunk!
 De végre haragja
 'S az Isteni bosszú
 Határt találtak.
 'S Batrachosznak serege
 Éledni kezdett.
 Visszatért az ég' kegye,
 Júnó érettünk rettege,
 'S elboríta fellege.
 Brekeke, brekeke, brekeke,
 Kloax, kloax! Tuú, tuú!

A régi helyébe
 Szép lak juta nekünk,
 Mint az vala szép.
 Kristály vizeink közt
 A' nap nyila minket
 Nem érhet el itt.
 Nekünk Poseidon,
 A' tengeri Zeusz,
 Védünk, atyánk,
 Hatalmas urunk,
 Nagy Istenünk.
 'S a' Trítónok
 'S a' Néreisek
 Hív rokonink.
 'S ha Sírusz
 Forralja lakunkat
 'S a' földet aszalja:
 Hínárkárpitot
 Vonnak felinkbe.
 Zeusz bennünket szerete,
 A' midőn szent végzete
 A' vizekbe szöktete.
 Brekeke, brekeke, brekeke,
 Kloax, kloax! Tuú, tuú!

A' víz lakóji
 Mind szótlanok.
 Lantjával Apoll
 Nem illeté-meg
 Csak egyikét is.

'S az a' kevély madár —
 Kit hintajába fog
 Anadyomene,
 Néma mint a' Czet
 'S a' Kaselot
 És a' viza 's a' tok.
 Csak mi vagyunk — Mi! —
 A' vízi Caménák'
 Egyedül kedvelt fiai.
 Brekeke, brekeke, brekeke,
 Brekeke, brekeke, brekeke,
 Kloax, kloax! Tuú, tuú,
 Kloax, tuú!

Ha megzendül
 Estvéli dalunk,
 'S örömünk eltölti az eget,
 Előjön Cynthia
 Ezerszer ezer
 Követőjével,
 Irígyli szerencsénk',
 Irígyli boldogságunk',
 Irígyli, hogy ő nem vízlakos.

Csudálja az ég
 A' neki nem jutott
 Bájjengzetet.
 Csudálja Tellusz,
 És hogy mi vagyunk
 Őneki legfőbb fénye, disze,
 Háladattal vallja-meg.

Fülel a' vidék,
 'S a' sziklák a' tetőken
 'S vizeinknek boldog szélein
 Együtt zengenek velünk.
 Brekeke, brekeke,
 Brekeke, brekeke, tuú,
 Kloax, kloax! tuú, tuú!

Eggy bús madár,
 Színetlen és kicsiny,
 Kit a' berkek magok
 Legaljasbb árnyaikban
 Pirúlva rejtenek-el

— Neve fülmile —
 Meri bájos zengzeteinket
 Megszaggatni jajjaival.
 De nem marad el az Istenek'
 Bosszúja sokáig,
 'S a' vakmerő némúlva lakol.
 De minket az ég
 Saját örömére 's a' föld örömére
 Zengeni hágy,
 Míg a' Télnek nyájas álma
 Hú karjába nem fogad,
 'S a' megifjodott, Tavasznak
 Szép Hóráji gyenge kézzel
 Életre nem költenek.

Brekeke, brekeke, brekeke!
 Zeűsz bennűket szerete,
 A midőn szent végzete
 A vizekbe szőktete.
 Brekeke, brekeke,
 Kloax, kloax,
 Tuú, tuú!

Úgy tetszik megküldöttem már az *Epigrammai Morált*.

«Bántani mást vadság!» — 'S **más** a' lélektelen Író?

Azt hozzád 's hozzám nem köti semmi kötél.

Csípd, döfd, rugd valahol kapod a' gaz latrot. Az illet

Ütni, csigázni 's agyonverní nevetve szabad.

Legutolsó darabom ez:

Az én sugallóm.

Az a' kis lányka kit nekem,
 Hogy verseim' sugallaná,
 Társúl a' Múza rendele,
 Eggy csintalan dévaj gyerek.
 Epéje nincs, de gondolatlan,
 Jámbor, szelíd, de nagy bohó,
 Enyhíteni kész a' szenvedőt,
 Az ártatlant kész védeni,
 Habár saját vesztével is.

De néha rá jön a' gonosz szél,
 Elkapja egy pajkos gondolat,
 Nem bír magával, eggyre sért
 Barátot és patvarkodót.
 És hogy ne fájjon a' döfés,
 'S enyhüljön a' seb, melyet ejte,
 Nevetve pattantja-el nyilát,
 'S zománcz fogsort láttat vele,
 És a' legbájosbb ajkakát.
 'S ezek miatt a' vett döfést,
 Patvarkodója mint barátja
 Békével és mosolygva tűri,
 'S esókolja a' szép Szelíd' kezét.

Nem illy szelíd az ő keze,
 Ha a' fél bolond 's a' fél okoska
 Dagálllyal járúl öfeléje.
 Ől akkor, és nem sért, nyila.
 Nevet, mert ő szeret nevetni
 Illyenkor is, de megvetéssel,
 Hogy jobban sújtson a' csapás;
 'S örülve hogy haragja néktek,
 Kedvét nyilván jelentheti,
 Kiknek virágít nyújtogatta.

Van egy darabom, melly a' Sittlich schön és Sinnlich schön
 különbségét érezteti igen caustisch.

Veszett idők! veszett erkölcs! veszett Poézis!

Nem kell nekem ha mérget hoz a' lépes méz is.

Egy a' szép 's jó, egy a' rút 's rossz, mond a' Morál,

Pedig hamis úgy mellett az nem perorál, etc.

De ezt a' darabot elfeledém megtartani párban, úgy hogy ha
 Patakon elvész a' Typographiában a' Ms., örökösen oda lesz. Egy
 Papi ember azt fejtegeti, hogy a' Festő az angyal czombját is mez-
 telen hagyá, 's az nagy véték.

Mintha ott a' hol ők vannak nem volna *váll* és *csizma*?

Ah, ennyi rosszat szült köztünk az Aesthezis 's a' **Schizma**!

Dayka felől azt hazudta Kis István, hogy már a' 6dik arkust nyomják. És ezt igen sokszor hazudozta így. Kisült, hogy még csak meg sem alkudott az Universitas typographiájával, hogy nyomtatnia kell. Vitkovicsra bízam a' dolog eligazítását. Ezt Verseidre nézve, baráti intésképen. Köszönöm ígéretedet portraid iránt. Más-szor bővebben róla. Epigrammáimat veszed postán mihelytt elkészül-nek. Éljj és szeress.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1908.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tek. Adsector Ur!

A' küldött Papírost megtartom, 's a' Vay Uréból vészek 30 garasával helyette. A' Determinatioval méltóztassék igen sietni. Holnap az első Arkust kinyomtatatom: holnap estvéig azért a' Determinatio béküldetessék tisztán leírva. — Az Epigrammákat most olvasom: Crizisemet — melyet barátságosan venni méltóztassék — elküldöm: már készen volna, de valami Ungvári Író, Deák Epigram-mákat küldött hozzám pro Revisione, most azokat rostálom nyakra s före.

Szemere Pál tegnap küldött a' Tek. A. Urnak egy Pakétot — imé küldöm! nekem is írt Levelet, 's benne örül a' békességnek — egy új kiadattatandó Írásról is emlékezik: talám többet írt felőle a' Tek. A. Urnak, mint nekem.

Ebéd felett hánytam ezt az össze vissza írt Levelet, — engedel-met kérek mindenről — Magamat tiszteletére ajánlva Vagyok Jan. 10dikén 1811

A' Tek. A. Urnak

a. s.

Nagy Ferencz m. p.

Kivül:

Tekintetes Adsector Kazinczi *Kazinczy* Ferencz Urnak szokott tisztelettel

Széphalomra.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

¹ A levél zárlatán kettő tört piros pecsét.

1909.

Kazinczy — Gr. Török Józsefnék.

Széphalom, den 11 Jan. 1811.

Lieber Freund!

Du verbiethest in deiner uns gestern zugeschickten Schrift Beleidigungen. Besorge sie nicht; ich habe dich von jeher geliebt, ich werde nicht vergessen, dass du Bruder meiner Sophie und Sohn von L[udwig] T[örök] und A[loysia] R[oggendorf] bist, und habe für mich selbst Achtung; auch weisst du, dass du, und um so mehr deine verehrungswürdige Mutter, von mir beleidigt nicht seid. Hiezu kommt noch die Betrachtung, dass ich dann, da wir wieder gut werden, wie wir es bis [zu] dem Tod deines Vaters waren, nicht gerne mich in der Lage befinden möchte, über etwas erröthen zu müssen. Dann schämt sich der, der gesündigt hat, und der Beleidigte hat seinen Triumph. Glaube mir, lieber Schwager, nichts ist seliger, als sich sagen zu können: ich bin rein! und keine grössere Satisfaction, als sagen zu können: diese waren es nicht! — Ich komme auf dein Schreiben.

Von jeher baten dich deine Schwestern, und darum, einzig darum bat ich dich in meiner letzten Zuschrift: zwinge uns nicht aus Schwestern Gegenpartheien zu werden, zwinge uns Schwestern nicht Waffen gegen den Bruder zu führen, kläre uns über deine Rechte, die wir nicht wissen können, brüderlich und mit Vertrauen auf; und wir versprechen dir gerecht zu seyn, und lassen dir das deinige ohne Streit, selbst wenn wir ganz kahl ausgehen sollten. Diess baten wir dich, und wir erwarteten eine brüderliche, liebe und vertrauensvolle Erklärung. Du kommst uns mit einer kalten frostigen Procuratoristisch aufgesetzten Schrift, von welcher uns schauern würde, wenn sie uns auch nicht den Hals bräche. Wir bedauern dich, lieber Bruder, dass du gegen uns, deine Schwestern, diese Sprache führen *musst*; noch mehr bedauern wir dich, wenn du sie, ohne es zu *müssen*, führst. Es liegt eine schwere Schuld an den Seelen der Unglücklichen, die deine Rathgeber sind.

Um den Abstand zwischen dir und uns zu sehen, halte diesen abscheulichen Aufsatz mit dem Schreiben zusammen, welches Sophie und ich an den sterbenden Vater schrieben; und sage selbst, ob der, der diese Schrift aufsetzte, der halb wahr und halb falsch deinen

Vater über deine Gesinnungen zu beruhigen, dich seinem Vaterherzen näher zu bringen sich angelegen liess, diese Begegnungen verdient, dies unaufgefordert that.

Sehr oft hörten wir von dir, wie von Mama, du thust und sie thut [so], weil man es ihr so anrathet. Wider die Mama haben wir nichts; sie ist vor uns gerechtfertiget. Oft hat sie declarirt, da sie noch frey war, sie hat ihre drey Kinder gleich lieb; sie hat Stärke genug gehabt, vor dir und vor uns zu declariren, sie achte den Willen des sterbenden Gatten. Unser Unglück ist, dass ungerechte Menschen ihre Rätthe sind, die ihr Gewissen einschläfern, und dass die gute aber an Nerven schwache Mutter für dich, ohne dass sie es wollte und billigte, die Vorliebe hat, worüber jeder, sogar unser Onkel spöttelt, alles gut zu heissen, was du willst. Die gütige Frau, die exemplarische Mutter würde alles gern, wenn du es nur wolltest. An dir liegt also allein unser Unglück. Sage nicht, dass du diess thust, weil andere es dir so rathen. Willst denn du, dass wir dich so sehr arm an Geist und Gefühl halten, dass du blindlings andere befolgen musst. Sey aufrichtig, Bruder, gegen dich selbst und gegen deine leibliche Schwestern. Du ziehst andere nur auf, um einen Deckmantel für Schritte zu haben, die du selbst missbilligen musst.

Hättest du von Anfang her die Stimme des Br[uder]s gegen uns geführt, wie viele Bitterkeiten hättest du uns, unserer guten Mutter und dir selbst erspart! Sieben Monate seit dem Tode unseres Vaters, und wir sind in ewigem Streit unter einander. Du dringst auf Compromiss. Du weisst, Sophie und ich gingen es ein, das Object sey, welches es will. Wozu? und worüber? das sagtest du uns nicht. Wir sprangen nur zurück, als D'Ellevaux dich im meiner Gegenwart zu dem schrecklichen Wort zwang, das die gestrige Schrift, nur dass der Ton gemässigter ist, uns wieder sagt. Erst wollte man Compromiss und Procuratoren. Zuletzt wollte man keinen Zutritt zu die [!] Papiere, keine Procuratoren; nein, es soll ein Compromiss zusammensitzen, diesem wurden die Papiere vorgelegt, und es entscheidet ohne Allegaten, ohne Einsicht der Theile. Ist das erhört? ist das nicht empörend? Wann haben die Männer deiner zwei Schwestern dir das Recht gegeben, sie für¹ Menschen zu

¹ A levél eredeti fogalmazványában itt még a következő sorok olvashatók, a melyeket Kazinczy az elküldött levélből kihagyott:

«... so einfältig zu halten, dass sie ihre Rechten u. die Rechten ihrer Kinder so wehrlos zu verseichten wissen?»

halten, die sich so behandeln lassen? für Poltrone, die nicht die Rechten ihrer Weiber und ihrer Kinder behaupten und zu verfechten wissen?

Du bist irre geführt, und das merken wir lange schon. Aber du hörst nur deine Rathgeber. O das sind disinteressirte, dem Sohne wie denen Töchtern gleich wohlwollende und nur auf recht schende Verwandte. Der eine rühmte sich a' vak Török dieser Tagen vor Sophie, er selbst habe seinem Bruder den Rath gegeben, die Töchter auszuschliessen, denn im entgegengesetzten Fall würde die Substanz uns auf das Prozessführen verwandt werden. Wie gütig, und wie richtig calculirt. Ein anderer Verwandter der Sophie und Marie muss aufrichtig gestehn, dass er für die Töchter nichts besseres zu rathen weiss, als sich auszahlen zu lassen, weil der Landtag die Gutsbesitzer mit Lasten belegen wird.¹

Für was hält man uns? Glaubt man, dass dies so fein ist, dass wir es nicht durchdringen? Es ist ja handgreiflich. So auch ein neuerer Brief, wo man gegen deine Mutter selbst die Armuth vorrückt. Als wäre das Verheirathen eines Mädchens ein Almosen! So etwas macht einen bitter, und nicht derjenige ist zu tadeln, der bitter wird, sondern der bitter macht, und sich der Gefahr aussetzt, dass der Gekränkte aus seiner Fassung kommen kann.

Du hättest, lieber Bruder, denken wir Schwestern, dich belehren lassen sollen, was in deiner Lage gefordert werden darf, um sicher zu gehn, und dann hättest du selbst ohne Rathgebern den Weg, den dir Gewissen und Bruderliebe vorgezeichnet hätten, einschlagen sollen. Auf die Frage: Ist ein Testament, das der Vater seiner Gemalin und seinem Sohne selbst offenbart, gültig? hätte dir dann dein Herz geantwortet zu sagen: es gilt nicht, denn es sind Zeugen nicht da, ist irreverenz gegen den Vater. Ich würde mir so

Mir thut es wehe auf die Schrift, die dir deine Rechtsgelehrten aufgesetzt haben, zu antworten. Dass du deine Rechten vergeben sollst, fordern die zwey Schwestern nicht. Was Dein ist, bleibe Dein; Sophie ist sicher, dass ich, ihr Armuth vorzurücken, nicht so undelical seyn werde, wie man dich in einem kürzlich an die Mama geschriebenen Brief arm nannte. Ich [*es helyett*] stand noch nirgends geschrieben, dass nur vollkommen gleiche sich heurathen können, u. denke, dass der Mann dem das Schicksal weniger begünstigt hat, eines Mädchens, das etwas hat, werth ist.»

¹ Az eredeti fogalmazványban itt még a következő mondat olvasható, a melyet azonban itt is áthúzott Kazinczy: «Die Töchter sind für den wohlgemeinten Rath höchst verbunden»; a sor fölé még ezt jegyezte: B. Wécsey Miklós.

etwas nie zu Schulden kommen lassen. Ganz anders ist es, wenn der testirende Vater über Sachen disponirt, die nicht von seiner Willkühr abhängen. Aber unser Vater war ja in eben dieser Lage, wirst du sagen. Ich frage dich nun ob er nicht jährlich 3000 aus sich selbst hervorgezogen hat? Diese sind verzehrt; wird die Antwort seyn. Du rechnest also für nichts, dass er euch anders erzog als es geschehen worden wäre, wenn Ihr so geblieben wäret, als ich euch in Onod fand? O mein lieber Freund, dann würde der Mann, über dessen Amt und Excellenz Titel einst bey meinem Essen so dir entrissen triumphirtest, der Mann der deinen verehrungswürdigen Vater einen Apotheker schalt, und der deiner Mutter vor ein paar Wochen schrie, er gab seine Tochter um einen armen Verwandten aufzuhelfen, dieser Mann hätte dir seine reichere Tochter nicht gegeben. Du solltest also bedenken, dass auch das seine Wohlthat ist.

Ich frage nun, und frage diess als der Vormund von Karl: da alles was dein Vater hinterliess, blos dein gehört, ob denn das Legat des Karl bleibt oder nicht? Sehr schön, wenn es nicht bleibt. Bleibt es aber, so frage ich: sind die zwey Schwestern weniger als der angenommene Knabe? — Ich möchte doch wissen, was du zu diesen Fragen in deinem Herzen sagst,¹ Lieber, guter Bruder! Du warst einst, als wir von dem Geld, das uns unser seliger Vater gab, Ochsen kauften, so grad, dass du nicht den letzten Heller ungetheilt liessest. Wir begreifen nicht, was dich jetzt antreibt, dir so ganz unähnlich zu werden.

Du übernahmst das väterliche Gut, schreibst du uns. — Wir zwey Schwestern, denen der Wille des Vaters bekannt war, — (mit dem Manne der Sophie hat unser Vater darüber zweimahl gesprochen, und er war edel genug, ihm darüber *nicht einen Laut* zu antworten, weil er in dem jetzt freylich sehr démentirten Glauben war, dass so etwas bey einer solchen Mutter und einem solchen Bruder unmöglich ist) — wir zwey Schwestern drangen nie auf die

¹ A következő sorok az eredeti fogalmazvány változatai: «Gewiss bist du, mein lieber Freund, von Rathgebern umgeben, die dich von deinen Pflichten auf Irrwege verleiten. Ich will nicht sagen, opfere deine Rechten deinen Schwestern auf; dies fordern sie nicht. Aber du solltest nicht vergessen, was du ihnen, u. deinem Vater schuldig bist. Sie sagen dir, dein Vater war kein Aquisitor.

Soll ich glauben, dass du die uns mitgetheilte Schrift für etwas wahres annimmst und sie ...»

anbefohlene Theilung, als dann erst, da wir sahn, dass unsere gänzliche Succession Gefahr läuft zu untersinken. Und selbst darnach bequemen wir uns gerne, dass das Gut ungetheilt bleibe, wenn man uns nur über die von den Einkünften sicher stellt. D'Ellevaux forderte nur einen Platz, wo er für Marie eine Wohnung bauen kann. Uns Schwestern nimmt man dies übel, und unsere geliebte Mutter klagt: ihr Ruhejahr sey nicht aus; Fremde geben ihr Rast, wir haben keine Erfurcht und Schonung für sie. Und du, was zeugt deine Schrift? Du übernimmst das ganze um sie zu schonen.

D'Ellevaux appellirte an den Schatten des seligen Papas. Er ist dafür Comödiant. Wohl wahr! der sich vorgenommen hat, keinen Gründen Gehör zu geben, der hört keine Gründe, in dessen Mund ist auch die gerechteste Klage impertinenz und Kränkung.

Wir greifen in unsere Herzen und sind Gottlob rein.

Unsere Wünsche, Foderungen [!] und Bitten legen wir der Mama und dir später vor. Leider hoffen wir wenig mehr. Was ist nach solchen Schritten zu hoffen! Nichts, als dass man uns Comödianten schilt, uns irreverenz gegen eine irregeleitete, aber von uns doch heilig geliebte Mutter vorwirft, und anklagt, wir dürsten auf das Recht des Bruders und misshandeln ihn. Was würdest du in einem ganz gleichen Fall gegen den Lörincz Wécsey anfangen? Auch alles geduldig ertragen mit deinen bekanntem phlegma?

Wir wissen, dass der frater natu major gemeinschaftliche Prozesse führt. Nun wissen wir auch, dass du durch die Heurath Actor und zugleich Incattus bist. Wir werden also darüber wachen, dass wir sicher gehn. Übrigens sollst du nie wider uns gerechte Klagen zu führen haben, das versprechen wir dir und uns.

Dieser Brief lieber Freund, ist in dem Tone des höchsten und gerechtesten Schmerzens geschrieben. Wehe muss dir manches thun; aber sey gerecht, und gestehe, ob dem auszuweichen war. Wir vergessen nie, dass du bis jetzt ein guter Br[uder] warst. Aber auch wir waren gute Schwestern und Schwager.

Ich empfehle mich in deine einstige Freundschaft und bin
dein dich schätzender liebender
Schwager Fr. Kazincy.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 173. sz.]

1910.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Addig készültem a' levél íráshoz, míg a' Tekintetes Úr meglepett engem, még pedig olj szerencsésen részemről, hogy a' legszebb fénybe láttam magamat megesmértetve mélt. Cserei Farkas Úr előtt, amint azt érdemem felett való ki fejezésekkal jelentette — agnovi radios favoris inde reflexos. — A levélbe interpolált Epigrammának leírását és el küldését is ki kérte.

A Herculesz Dedicatiója egy olj ditsősséges poctai involutio, meljet érteni kell — úgy tettszik, nékem is jobban hangzik *emberese* mint *emberke*, hogy azt tegye ki, a' mit ki akar tenni. - - A Genie jó Gegenstückje az oskolai Törvénynek, és jó letzke adás volna, ha valami a' Nem-Genicken foghatna: de rendszerint úgy vagyunk vélle, mint a' ki siketen nézi a' tánczot, és nem hallja a' tactust, melj a' rendes mozgásokat hordozza; azért, mint amaz avatatlan [?] azt mondják reá: *Halloil mint big*. Ez is igen szerentsés travestálás. Örvendek a' Kőzy ur szerentsés esmértségének: de hol kapott nyomtatványt a Trigonometricai munkából?

Tudom hogy akartam Assignatit adni reá, de nem jut eszembe jól, adtam e vagy nem? Igen interessans dolog lesz előttem a Recensiót látni reája. Meyerről jut eszembe, hogy N. Gr. Teleky József egy francia kívánságára magyar Homerusunk nevét leírván, az így olvasta: zszionzsiosi; nehéz volna ki találni hogy Gyöngyösi volt nevezve.

Óhajtvá várom az Epistolát, meljet a' Diactai Deputátusok fognak Kolosvárról elhozni. Prof. Nagy Ferencz némelj tudósításokkal praeoccupált: de ujság volt előttem az új Theologia Crisissé. A terminus igen határozatlan, meljel élt a' tisztelt Prof. ur, hogy meg nyírbáltatott volna a' jövedelmem, mert az azt is tehetné, hogy nem succedáltam mind azokban a Beneficiumokban, meljekkel antecessoraim éltek: holott csak erről az első esztendőről vagyom szó, mivel a' lúvatalba közép időben állottam bé. A felöllem való emlékeztését Zsoltzán háladosatos vagyok tisztelni; még ugyan a' Méltóságos Cons. urnak nem irtam, mert bizonyos jóltevőkkel akarok előbb találkozni; de ha késem is, el nem veszttem soha a' bizodalमत, hogy ne irjak. A Tordasi Papság a' leg tsendesebb, és nagy élesztésre van

szükség, hogy el ne alugyék az ember, még alkalmatlansága sints, ha csak maga nem tsínál magának.

Az Oláh Pap első visitájakor kezét akart tsókolni; én a' helyett ötöt tsókoltam meg és magát csak nem el ordította, hogy még soha sem látott ilyen dolgot. Közelebről az Ur Vattsorája felett való Agendát dolgoztam, melyből egy két speciment accludálok. A néhai Bartsai Ábrahám Epitaphiumát pedig egészen, a mint irltam:¹ méltóztassék Kövy Urral is közölni. Köszönettel tisztelem a' Mált. Grófné emlékezését, kezeit alázatosan tsókolván — utinam macerius parvulus alius luderet Aeneas. Alázatos tisztelettel vagyok Tordason
15. Jan. 1811.

a Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja

Sipos Pál mpr.

Tordasi Pap.

Az Agendából Auszugsweise. A' Xtus látható jelenléte mit használt az akkori Világnak? mit használna ma is reánk nézve, ha rajtunk kívül valahol épen mi bennünk jelenik meg a Xtus? Az istenségnek nagy titka az, hogy a hitet hinni sem lehet hit nélkül és kegyelem nélkül a kegyelmet. Megsokasul annál, a' kinél van, a kinél pedig nincs, az is, a mi van, elvételik őtől. Mindazon által semmiért nem foljamodhatunk bátrabban, mint a kegyelemért istenhez: én íme mondom néktek, hogy adatott, minekelőtte hinnétek: mert valaki hiszi a kegyelmet, kegyelem van már annál.

'A könyörgésből: Légyen olj világos szempillantat ez, melyben a' bűnt a' maga ruttságába lássák meg és azt a' testi állatot, melyet bűnnel tápláltunk és a' maga veszedelmére kényeztettünk. Ellenben a' lelki ember jelennék meg a' maga dítsóságébe mi bennünk, és az a' nagy tzel, melyre rendeltetett az ember, 's a' t.

Adress: per Szászváros, a Tordos.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 177. sz.]

¹ Az eredeti levél mellé van kapcsolva ily czímmel: «Evasit immortalis busto nil praeter exuvias mortis inane spoliū relinquens: immunisque ab interitu ademūt invidiam sepulcro, at non sui desiderium extinxit, non acerbitem funeris mitigavit, multis flebilis occidens Ill. ac Magn. Dom. Abrahamus Bartsai S. V. B. dum viveret Sacrae Caesareae Apost. Maiestatis Colonellus.»

1911.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz a' legszívesebb barátság s' tisztelet' idvezlését.

Széphalom, Január 16d. 1811.

Kedves barátom! A' szív' gyakor esetekben nem érti önmagát. És még is szentek, igazak érzései. Ha bizonyosságban lehet ez eránt, ment ön maga előtt. Épen ez az én esetem, melly felől neked számolni akarok. Hány ízben vádlám magamat hálátlansággal, az illés' megsértésével, megbántásoddal, hogy holnapokig halasztottam megvinni köszönetemet olly és annyi jóságaidért, mellyeket semmi köszönet nem tud eléggé hálálni! hány ízben nyúltam tollhoz, hogy e' szoros tisztet már teljesítem! és ime ez mind eddig halada! Későn láttam, fonák tettem honnan ered: hogy kevés a' mit tenni akarok; 's fájdalmas volt az az érzés, hogy megbecsülhetetlen barátságodért 's minden becses fölülhaladó ajándékidért amnyit adhatok, melly, ha jól tekintem, semmi. Vedd tehát ezen vallástémet köszönet gyanánt, mert ennél többet 's jobbat nem adhatok. Ha ez Előttem több, hagyj mellé tennem, hogy e' papirosokra soha nem fogok tekintetni hogy szívem el ne melegüljön. Midőn mindenikét megjegyzetted tulajdon soraiddal, kitaláltad mit óhajtottam. Hidd-el, mindenike nyert előttem általok. — Meglátván a' Vay levelét, szükség felett valónak tartottam, mert tőle huszonhat év oltá nem keveset önmagam is vettem, 's bírom azt az igen nevezetést is, mellyet ő az Ipmához, néki igen szoros barátjához, akkor írt, midőn József fijának Párizsban történt szerencsétlen halála felől vette a' tudósítást. De nem így íflettem midőn a' Tőled vett levelet megolvastam. Szép lelked azt sugta neked, hogy előttem kedves lesz az a' levél, a' mellyben ő maga térszen jelentést az Ország-Birájánál, hogy fija lakadalmat tart Péter bátyámnak leányával, és így, hogy a' Vay József vére és a' Kazinczy vér eggyesül. A' húgomat Ő Sardiniai Felségének a' fja vehette volna el, 's azzal bizonyosan nem kevélykedném: most, midőn annak a' Magyarinak fija veszi-el, a' kit még a' más felen való is tisztel, ha bár gyűlöl is, csaknem abba az örömbe ragadtattam, a' melly a' Mithridatesz Ő Pontuszi Felsege' Ipát lóra ültette 's vele végig nyargaltatta a' várost, 's kövekkel hajigáltatta az ácsor-

gókat, hogy hallják, ki vette legyen el leányát. Sophiennak olly atyja volt, kivel kevélykedhettem. Nem volt kis ember, az az tiszteletre érdemetlen, az, a' kit Pászthory Sándor, midőn 1792. a' Diaetakor Udvarunk által Budára küldtetett, a' Gróf Zichy Károly' estveli társaságában az etiquette megsértésével sikoltó örömmel fogadott 's annyi Nézők között megcsókolt. De még is óhajtottam volna Sophiennak azt a' szerencsét, hogy annak volt volna leánya, a' kit Diaetáink mindég nagynak és tisztának tapasztaltak, és a' kitől, a' Vay által enthusiasimussal tiszteit II. Leopold, midőn először lépe-fel nála, vissza rándúlt. — — Épen ma huszonhét éve hogy a' szegény Ipam engem először csókolt-meg; s akkor jelen vala Vay József is. —

Jól történt hogy felkölténék asztalom mellől, és hogy egy óra múlva foghatok levelem' folytatásához. Hová vihetett volna még ez a' lángolás. — Most hidegebb tónusban folytathatom azt.

Láthatod Szemercénkhez írt levelemből, grammaticázásaid felől mit ítélek. Tartok tőle, érdemes barátom, hogy Xenocrateszi sanyarúságra vetemedel 's messzebb mégy mint kellene. Hol az a' nyelv, a' mellynek törvényei mellett kifogások nem voltak? 's várhatjuk e hogy a' miénk eltérhet e' részben a' más nyelvek' természetétől? A' Pápayak annál több követőket fognak lelteni, 's annál több pusztítást tesznek nyelvünkben. Nekem úgy tetszik, hogy meg kellene 's meg lehetne elégenünk, ha nyelvünket azon úton tehetjük széppé, a' melyen a' régiek és újak lettek azok. Jól emlékeztet Szemercénk Quintiliánnak egy tanítására: Recte Gracci praecepiunt, non tentanda — — Magadra nézve elhárít tőlem minden rettegést az, hogy Te olly szépen, olly csinnal, olly szabad lebegéssel írsz, 's azt hagyja remélnem, hogy Metaphysicád nem ártani, hanem használni fog. Ám alkossd Metaphysicád' systemáját, csak példába ne hozzd. Mutassd-ki, taníts bennünket, hogy mint kellene írunk, de emlékezzél, hogy *sok változást* merni nem szabad. Malum bene positum etc. etc. Foldozni kell a' rossz épületet, nem egészen újra alkotni.

Epigrammáim közt, mellyek már sajtó alatt vannak, egy vagyon a' hol a' Te neved is előfordúl. Úgy akartam, hogy csak nyomtatásban olvassd azt, de meg nem állhatom hogy addig is ne közöljem. Imhol van:

SILVESTER.

Eggy nap nem épült Róma, 's századoknak
 Kellett lefolyni, míg a' Tiberisz
 A' vályogváros' alkotmányai közt
 Merész szökéssel látta a' Pantheon'
 Márványait égre kelni partjain;
 Méltó lakát a' *Minden-Isteneknek*.

Minden szentek' napj⁴.

De a' márványváros tudta mit köszönhet
 Ökresztanyáidnak, nagy Alkotó!
 'S tisztelte viskód' dőledékeit.
 És, míg nálánál szebbet, fényesebbet,
 Nagyobbat a' Nap nem lát szent egéről,
 Tisztelni fogja minden változásban.

Quirinus é én nem voltam, 's Istenink
 Nekem nem adtak oly szép birtokot.
 De bár kicsiny 's szűk, Az, ki a' napot
 Felhossa 's újra elrejtí, 's más 's azon-eggy

Horat. Carm. Saecul.

Kerül-elő, nem lát most ékesebbet,
 'S — ezt mondják Istenim — nem fog soha.
 De parlagon áll a' szép foglalás,
 Rajta átok fekszik! told-el, 's lássd, mi lesz.

Első valék én, a' ki, mint miveld
 A' parlagot, törvényt 's példát adék.
 Rádaym követte nyomdokom', 's utána
 Kalmár és Birsí 's Molnár; 's egy időben
 Rájniss 's Barófi, két nagy bajnokok.
 És a' kit Ganyiméd' helyébe Zeusz
 Olympuszába vitt, Daykám, 's Virág,
 És Berzsenyim, Miklának éneklője.
 Bihart Vitézem, a' Tokaj' vidékeit
 Nagyom taníták zengzetem' csudálni,
 Erdélyt Arankám, Zsomborim 's Buczim.
 'S érdemlett párta zöldel fűtjeiken,
 'S nem lesz idő, melly azt hervadni hagyja.

Híveim' sorában nem volt még nagyobb
 És oh mikor lesz annyi mint te voltál,
 Pancratiasta férjfi, Révaim!
 Akár a' Téjosz és az Umbria'
 Költőjivel mertél versent szaladni,
 Akár a' nyelv' törvényeit szabad,
 Akár az álom' bódult kórjait,
 Egy új Prometheusz, látni kénszerítéd,
 De a' Párca sirbe [!] vitt már téged is! —
 Ki lép ürfült nyomodba? — Nedves arcczal
 Egy délezeg Ifjú hágdos, sírkövedre
 Feltenni koszorúját. Láng lebeg
 Szép üstökén, 's csókdossa homlokát. Aeneid. II. v. 682.
 Horvát, te vagy? Öllelek, érdemes,
 Legérdemesbb, legkedveltebb Tanítvány!
 Menj, fussd a' pályát! Révaink benned él.

Pancratistánk' képét megdöbbszent szívvel vettem. Igen elnész
 vala a' gondolat, hogy talárisát a' posztózat egészen elfedi, és hogy
 rendét csak a' keskeny nyakörv árúlja-el; 's a' posztózat nincs rosz-
 szúl dolgozva. De a' fej! a' fej! Ehrenreich nem tud rajzolni. Rette-
 netes a' jobb szem 's nem áll egyezésben a' ballal. A' koponya
 nem csak csontos, hanem húsos is, holott Révai vékony, nyálkás-
 testű volt. Egészen hibás a' jobb arc' contourja, 's azt a' Rézmet-
 szőnek nem kell vala olly czirkalmi kanyarítással hagyni, ha a' Festő
 úgy rajzolta volna is. Emlitem e hogy az árnyak nem jobbra,
 hanem balra kell vala vettetni? Már meg van, 's ezeken segíteni
 többé nem lehet. De legalább az állkapczát és fület 's hajat vonat-
 tassd jobbra hogy a' szem és fül közt olly széles ne légyen a' köz.

Párizs követeket küldé Voltairhez, kérni hogy készítsen egy
 Felülírást újonnan épült Játékszínekre. V. azt mondta hogy oda
 e' világon semmi sem illik alkalmasabban mint ez az egy szó:
 THEATRE. 's Páris ezt az egy szót vésette az épület' homlokfalára.
 Ezt mondom én is kérdésedre, mellyel engemet barátságod megtisz-
 telt. Én ezt tenném:

RÉVAI MIKLÓS,

A' MAGYAR NYELV' ÉS LITERATÚRA' TANÍTÓJA

A' PESTI KIRÁLYI MAGYAR TUDOMÁNY

EGYETEMEN.

Szül. megholt

Itt egy úttal Előtted, kedves barátom felfedtem azon titkomat is, hogy én a' Balla Antal Úr' kérdésére mely szó által feleltem volna ha felelni kedvem 's időm volna. Vedd hasznát ha akarod 's a' szót jónak leled. — *Egyetemben* (adv.) insimul. Tehát a' thema *egyetem* Universum et Universitas, *egyetemi* universalis: 's innen Historia Universalis *Egyetemi Történetek*. Total Eindruck, vagy Wieland után Gesamt Eindruck *egyetemi behatás*. *Egyetemesen* universaliter. Én jobbat találni nem tudtam. Ha nem jó is, el kell vagy ezt vagy valamit egyebet fogadnunk, mert igaz a' mit Herder mond: A' mely nép a' *szót* nem bírja, a' *dolgot* sem bírja. Nagyon óhajtánám hogy a' Sándor Lexiconát vehessem valaha, hogy élhessek azzal a' mit reánk tolongat.

Élj szerencsésen, kedves barátom! Könyveidet, mihelytt nálok nélkül ellehetek, köszönettel vissza küldöm. Mi könyvgyártók rendetlen emberek vagyunk, 's nem sietünk a' kölcsönt minél előbb vissza adni; akkor olvasunk mikor reá érünk. Engemet most Processusi gondok is elvonnak a' dologtól. Élj, még egyszer óhajtom, szerencsésen! —

Szemerének Kazinczy idv.

Széphalom Jan. 16d. 1811.

Visszaélek, édes Uram Öcsém, jóságaival, de tudom kihez teszem a' kérést, 's a' ki ezt tudja, nem *élhet-vissza*. Cselekedje Uram Öcsém, hogy a' kérteket a' Sógorom felhozhassa; cselekedje nevezetesen hogy a' Dayka verseinek egész csomóját 's a' mit Institóristól kértem (Galletti Stat. Tabellen, Szabó Magyarság Virágai, 's a' Sándor István Lexiconát) és Vitkoviciától a' Párizs Plánját vehessem; cselekedje hogy Prof. Fehér Úr tudósítsa, hogy Falka dolgozza e Epigrammáimnak czimrezét és hogy érte 's a' 200 szép papirosra teendő nyomtatványért mennyi fizetést kíván. Én viszont küldeni fogom a' kívántakat, ígérteket, 's néhány explját a' csak 100 nyomtatásban készült Zemplényi Relatiónak. Ha tetszeni fog, azt felveheti Uram Öcsém az Aurórában, mert kevés explban nyomtatván, annyi mintha csak MS volna.

Napoleon nagy foglalással terjesztette továbbra a' maga francziás hyperbolával megmérhetetlennek nevezett birodalmát. Második Nagy-Károly lesz így, és megelőzi azt a' történetet, a' mit Német-Ország későbbben szülhetett volna. Ő Vallásvédői Felségének

pedig jól bedolgozott. Szomorú dolog a' Német-Ország' sorsa. Mire vitte azt a' hatalmas nemzetet a' boldogtalan kormányzás! Boldog a' ki úgy állhat mint állott, 's csendben láthat igazgatása' hibáinak igazításához. Melly kész volna Európa nem tenni azt a' hibás lépést, mellyet hűsz eszt. oltá tett, ha újra lehetne tennie! Sed revocare gradum! Phryxek vagyunk. Vagy azok sem talán.

Ismeri e Uram Őcsém Matthiissonnak Erinnerungenjeit, mellyeknek árokat Kilián 37 f. 54 xr. szabta valamelly levelében a' Budai német újságnak. 2 Bände gr. 8 Zürich 1810. Ha módját ejtheti Uram Őcsém, tekintse-meg, mi az. Nem nézem én hidegen a' mit M. írt. De az ilyen irtóztató ár engem is elijeszt. Sok venni való van mind a' mellett hogy ezerszer feltettem hogy semmit sem veszek. Meg kell csökkenni a' cultúrának, ha a' portékák ára alább nem száll. — Én ma a' Göthe' Elegiájival csináltam magamnak francziásan innepet, magyarosan Karácsonyt. Dókus a' Bécsi kiadást bírja. Végig forgatom az övét ha bémegyek, benne van e a' Rothstrumpf és Violettstrumpf, és Epigrammáji közt ez:

Böcke, zur Linken mit euch! so ordnet künftig der Richter:

Und ihr Schäfchen, ihr sollt ruhig zur Rechten mir stehn!

Wohl! doch eines ist noch von ihm zu hoffen; dann sagt er:

Seyd, Vernünftige, mir grad' gegenüber gestellt.

És mingyárt az elején az Epigrammáknak: a' *Nuncius* és a' *Doge*. Ha az ember illyet magyarul mondana, mit mondana az, 'a ki a' teremtésem szón felakadt, pedig magát poetának tartja? Ezt a' szót magyarázza-meg Uram Őcsém Budán egy helytt.

Gyönyörködve olvasom az Uram Őcsém által kezdett Epistolát. Kis Berzsenyivel társ. Uram Őcsém énelem. Minthogy Uram Őcsém magáról nem ítél fennyen, ezt nem veheti *superbumnak*. És ezt az ízlésünk eggyezését örömmel nézem. — Ajánlom magamat beésés barátságába. Dellvóné ma nálam ebédel. Nem tud semmit Lasztócz felől. Nem lehet tehát igaz a' mit Baykor ott elhíreztetett.

[Eredetiye a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

1912.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Január 17d. 1811.

Kedves barátom!

Dec. 1jén írt leveledet Január 5dikén vettem a' Kis János Horáztára előfizetesképen küldött 2 ftal. Venni fogod azt mihelytt kész lesz; már nyomtattatik, de a' drágaság egy részről, más részről más akadályok nem engedik hogy olly hamar megjelenjen, mint különben fogott volna. A' Magyar könyvek, mellyek most megjelennek, mind haszontalan firkálások. Kis István Pesti könyvtáros tavaly Martiusban vette által Dayka Gábornak verseit tőlem hogy kiadja, 's még mostanáig nincs belőle egy sor is nyomtatva. De *másodszor* nyomtattatja Erbia nevű Románt, melly az első kiadást sem érdemlette; másod izben hasonló becsű mázolászt kettőt vagy háromat. El fogom mondani mit tett velem. Daykát Martiusban vette által a' mint mondom. Magok a' versek már cenzurázva voltak, 's hátokon vitték az Imprimáturt. Most csak a' Dayka általam Februárban írt Biographiáját és a' Toldalékokat kelle a' Censornak revideálni. Augustban azt írja, hogy nyomtatni nem lehet, mert sok a' *fekete ruhás*, azok ellenkeznek. — Képzeld, ő is a' *Fekete ruhásokat!* Septberben sürgetém hogy küldené-fel a' próba árkust. Azt felelte sürgetőmnek, hogy postán fogja. Írok másodszor hogy a' várt árkus nem jó, küldje. Azt felelé hogy már *kettő* jött ki a sajtó alól, de Sztrokai vitte-el, megigérvén hogy küldi. Decemberben sürgetem hogy egy árkust sem vettem, sem tőle, sem Sztrokaitól; ne kínozzon. — Esküszik hogy *hat* árkus készült-el. Barátom unszolja, vallaná-meg, igaz e a' mit mond. Istenuccséval felel. Barátom a' Typographiába megyen, 's kistül hogy egy *betű* sem rakatott ki, 's a' Typographia Igazgatója olly becsületes ember volt, hogy a' Mst kiadá. Így csalattattam-meg, édes barátom, Egyveleg Írásaim köteteivel, La. Rochefoucauldommal és minden más írásimmal: ha a' vak sors gazemberekkel nem hozott volna szövődésben, most 10 darab írásom nyomtatva volna. Haykult nekem Prof. Márton, az Udvarnok, ajánlotta, 's gazabbúl még Kis István sem csalt meg. — Hogy lássd, melly munkát késleltete Kis István, megajándékozlak Daykának egy Msva; a' kiadásra azt újonnan írtam le. — A' 9 és 11 oldalon lévő két dalt, reméllem, épen úgy fogod csudálni, mint én. Annál szebb két éneke nyelvünknek még nincs. —

Csokonai[nak] a *Bettenetes éjtszaka* tetszett leginkább, itt a 14 és 15 lap között. — Szépek az *Anacreoni dalok* is, és az *eszt. első napján*, 's a' lap 32. kivált a' közbülső strophá, mellynél szebb ömlésű verset nem gondolhatni. Mit mondasz arra, a' mi lap 113 és 71 áll? a' 75. lapon álló az Egri Püspökre volt írva, ki alatt a' Semináriumban sok baja volt. Vannak deák versek is, és ki fognak nyomtattatni, de nincsenek beírva ezen Msba. Örvidenék, édes barátom, ha ezzel kedvedet lelhetném, 's addig is örvidhetnél látásának, míg nyomtatva olvashatod. Ezt tartsd meg. Nálam Daykának Autographja van meg.

Hogy téged is nyom a' szerencsétlenség, nem tudtam, és igen igen sajnállak. Oh, tudtam én azt, tapasztaltam, irigyletem szerencsédet, mikor szép tetteket tettél: 's tudom, ismervén már most fekvésedet, hogy reád fog illeni:

divitias, artemque fruendi

mihelytt *fruálhatsz*. Plútus azokat nem boldogítja, a' kik leginkább érdemlenék a' boldogítást, és a' kik nem ismerik a' sordida curarum fomenta. Reám nézve annál sullyosabb a' mit eddig csak magam részemről, most már a' feleségeméről is szenvedek. Én meg nem foghatom, hogy némelly ember hogy nem szégyell rútat tenni. Vay József azt mondja, hogy rossz bírák vagyunk a' tulajdon dolgunkban. Én azt el nem hihetem. Hiszen dolgainkat senki sem ismérheti jobban, mint tulajdon magunk. Csak az kell, hogy egyenesek, igazak legyünk, az pedig épen nem nehéz, ha az ember arra szoktatta magát, hogy megférhessen a' maga határai között. — Eggy bizonyos dologban aligha elkerülhetem a' pert, noha két hónap olta mindég sürgetem a' barátságos felvilágosítást. Compromissumot kíván embe-rem, még pedig úgy, hogy Prokátor nem kell, sem én nem fogom látni a' leveleket, hanem azok bírák elébe tétetnek általa, 's a' bírák ítélnék; én csak nyakamat tartsam bárd alá. Láttál e' illy szép procedúrát? 's mit úfálsz benne inkább? a' szívet e, vagy az agyat?

Relatiónk első árksza ki van rakva; ki van nyomtatva. 16 lapra tölt-ki. a' 17diken a' Magyar felülírás vége áll. De Dókus, és mások azt kívánják, hogy a' Determinatio is mellé nyomtattassék. Archivárius Stenczelnek halála olta a' koles a' Fő Notárius Horvát kezében áll, az pedig ritkán jó be Újhelybe. Ettől függ a' nyomtatás elvégzése. Legfeljebb más fél árkus lesz. Kéntelen voltam magam

erszényére nyomtattatni, 's olly drágán adom az explt, hogy árokat kivehessem. Csak 100 explárt nyomtattatok, mert minden drága.

Nyomatják Töviseimet is. Venni fogod, mihelytt megjelenend-nek. Intesz, hogy mást ne bántsak. Édes barátom, a' mi Urunk Jézus Krisztus Isten volt, mikor ember volt is, most annál inkább az, és még is korbácsot kapott azok ellen, a' kik az ő atyja' templomát megfertéztették. Ego homuncio hoc non facerem? Mindent szabad, genievel. Ez superbum: de engedd ezt a' kevélységet poétai elragadtatásomban. Nem bántok senkit azon a' fertelmes Tordai Poétán kívül, a' ki Leonínus verseket írt. Ismered e képét, melyet Czetter metszett versei elébe? Lourdabb, savanyúbb képet igen csinos parókája mellett nem képzelhetsz. Nézzd csak mit írtam reá.

KOCCZANTYÚSI.

Vén Kántor, könyvpenészű Tánzos, parókás Poéta,
Iszonyodom 's futok —

ebből áll az egész epigramma. A' borzadás nem engedte elvégezni, 's a' vers nem vers.¹

Ha megzendül

Estvéli dalunk — — —

[stb. mint az 1907. számú levélben.]

Ember cse azért mondom, mert nem csak diminutivum, hanem vásott, pajkos diminutivum. Az *emberke* nem *pajkos*. Van sok ilyen a magyarnál is: Vércse a' Zoologiában. Boreza, Boresa, Jancsi, etc. etc.

Gyönyörű Mythusz van leveled végén. De elfáradtam, csak Szirmayról kell írnom.

Ez a' sok és nagy érdemű ember látván, hogy második szülött fiját a' Márs kedvесе Invalidussá tette 's Hymennek nem áldozhatik, úgy tette-meg Testamentomát, hogy első feleségétől született József fija jól kapjon. Kedves Xantippéje gyanúba vette a' dolgot, 's midőn egyszer nem vala a' háznál férje, felbontatta szekrényeit, 's reá talált testamentomára, 's látta, hogy *keveset* gyanított, férje többet tett az első fijáért mint ő gondolta. Ezen méregbe jött, 's tudod mi történt? Antal (így hívják az Invalidust, kiben megvan az akarat,

¹ Itt az eredetiből egy 4-rétű levél hiányzik.

de nincs többé lehetőség) ezt tudja, 's olly becsületes ember, hogy sem atyjára nem neheztel, sem bátyjára, 's igyekszik szüléjét öszvebékéltetni. Megérdemlené, hogy ezen széplelkűségért az Erynnisek megengeszteltessenek eránta, mint Orestes eránt engeszteltettek-meg. Ha rajtam állana, vissza adnám neki a' mit a' Pozsonyi Diaeta elrontott.

Vissza vetted e Splényi Madeleine által a' neked köszönettel megküldött írást? — Mégy e Diaetára? Kérlek, menj, és szólj mint szoktál.

A' Mélt. Grófné kezeit a' legszentebb tisztelet érzései közt csókolom. Éljen szerencsésen, igen kedves barátom!

Január, 21-dikén.

Eddig mulatván itt a' levél, még felbontom hogy egy Epigrammát vethessek belé.

Göthe's Werke. T. 1. (Tubing. 1806) pag. 371.

Böcke, zur Linken mit euch! so ordnet künftig der Richter.

Und ihr Schäfchen, ihr sollt ruhig zur Rechten mir stehn!

Wohl! doch eines ist noch von ihm zu hoffen; dann sagt er:

Seyd, Vernünftige, mir grad gegenüber gestellt.

Álljatok itt jobbam mellé, *juhok!* isteni bíránk

Így szól majd, 's hozzá ezt veti: balra, *bakok!*

Oh, vagyon, eggy, a' mit még ehhez is adni fog akkor:

Fogjatok helyt, *Eszesek!* általelenbe velem.

Ismered e Nouveaux Contes Moraux par Mad. de Genlis? — Feleségem fallja ezeket a' Regéket, 's reá vett, hogy nehanyat én is elolvassak, vagy végig hallgassam, midőn ő fenn szóval olvas. — Az a' nőstény Író szép tónussal bír, de kiismerni, hogy *nőstény* író, 's oh ha tudná szegény, hogy én (kinek szüfrázsával tudom keveset fogna gondolni) mint gyönyörködöm azokban az ő acharnírt Emigránsi declamatiójiban a' Philosophusok 's Encyclopaedisták ellen? Az a' theologiai szelídség rendes szelídség. Ez a' nőstényke *asszony* és *buzgó keresztyén* lévén is, Rousseau-nak akasztófát méltóztatik adjudicálni, hogy lokaj korában egy pántlikát ellopott és Mariottra fogta, hogy azt ettől kapta ajándékban. A' nem keresztyén Wieland erről az esetről igen szép Apológiát írt, 's megmutatta igen elmésen és igazán, hogy az *ártatlan* lopást morális lehetetlenség vala megvallani Rousseau-nak. — Barátom, én eggy kissé elhiszem magamat,

midőn illy munkákat — illy közönséges tapsolással fogadott munkákat olvasok, *merő curiositásból*, — 's látom hogy mit *csudál* 's szegret a világ. Még nekem franczai író nem nyerte-meg inkább javatonomat, mint a maga Regéjiben Marmontel — kinek egyéberánt Incas-ait kaczagom, mert az a' teli hang nem francziának való; az ő tulajdonok a' könnyebb conversátiói stylus. Szeretném olvasni Szent Irójkát, Bourdalout 's társaikat — Szilváson nagy rakással kaphatnám — de vestigia terrent, paposkodnak! — Voltaire nekem nem emberem, és nem volt még minekelőtte Mad. de Genlisban olvastam volna is, hogy ő nem tudott a' pte írni, és minden munkái egy tónusban vannak írva. Ez egyben Mad. de Genlis ugyan igazán ítélt. Így vagyok a' német írókkal is. Elborzadtam, midőn Berzeviczy Gergely a' szépség alnáját Kosegartennek adta. Az én íróm a plundrás nemzet közt Göthe és utána, még pedig jóval utána, Schiller 's Mathisson. Alig akadtam emberre még, a ki velem megegyezzen, de Német Ország, 's itt Schedius és Szemere Pali alkalmasint ezt tartják. Nősténykéink Schillert, és nem Göthét szeretik, mert a gigantesquet és nem az *igazi szépet* tudják apprecirozni. Wieland, Klopstock, s Bürgernek némelly munkáji, 's legközelebb Voss egy rendben állanak előttem Schillerrel.

Szemeréről lévén szó, 's nem tudván ha küldöttem e neked Episztolájából, egy explt ide teszek. Est Deus in illo! noha verseit nem *önti*, hanem *faragja*.

Újházy Samunak add által leveleimet, melyet ide teszek. Éljen szerencsésen.

Berzeviczy Sándor urat *Kamarássá* tette a Felség. — Hat Te mikor léssesz, az?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1913.

Kis János — Kazineczynak.

Kedves Barátom!

Szép verseidből vett örönnömet csak azzal tudom hálálni, hogy egy másik gyönyörűségemet közlöm. Te eléggé nemes és jó szívű vagy ezt is háladás gyanánt vehetni. A' fiam látogatásából tegnap előtt érkeztem meg. Minden jót hallottam felőle tanítójától 's Modori esmerőseimtől. A' től, deák és frantzia nyelvekben idejéhez

képest alkalmasan gyarapodik. A' tótban egy értelmes mester ad néki mindennap órát, valamint a' frantziában is egy pensiós kapitány, egy jeles ember. A' Musika Mester is megelégszik iparkodásával. A' görögben legalább nem felejtí-el, a' mit még itthon tanult; mert az Oskolában van benne órájok. Egészségére sem lehet most semmi panasz is. Modorba érkezésem előtt egynehány nappal adta egy po'sonyi alkalmatosságnak által (mert elmenő szándékomról semmit sem tudott) Csereyhez írt Epistolád' fordítását, diariumának egynehány ternőjét és egynehány rendbeli deák's magyar verseit. A' fordítást a' maga hibás keze' irásában minden változtatás nélkül küldöm. Verseinek egyikét is ide írom változtatás nélkül.

Gratulatio ad festum nominis.

Jam venit illa dies, qua te celebrare solebam,
 Ardoreque meos ore referre tibi.
 Nunc quoque sic agerem, si non mea durior esset
 Sors, quae nunc me non patriam adire sinit.
 Non tamen oblitus sum nunc quoque scribere versus,
 Si modo quis iuvenum tam cito versus aret,
 Fucatos putat hic si quis conspiceret versus,
 Fallitur, hi veniunt corde, sed ex calido
 Quot numerat Coelum stellas, quot gramina pratum
 Quot pelagus guttas, quotque nemus folia,
 Quot sunt in terra pisces, animalia saeva,
 Tot mihi tu semper fersque feresque bona.
 Ante petent altos praeruptos flumina montes,
 Ante fugit melius lepore concha levis;
 Ante lupum paticus fugat agnus, musque leonem,
 Finditur ante aether, fortes et ante mare,
 Quam pietas ad te muletur pectore in isto etc.

Horátiuszom épen most hagyja-el a' sajtót: mihelyt lehet, útnak indítok számodra is egynehány exemplárt Pest felé Eggenbergerhez. Vitessd-el onnét, midőn alkalmatosságod lessz. Isten hozzád, ölellek tisztelettel és szeretettel.

Sopr. Jan. 18dikán. 1811.

[Fredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1914.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos Idvezletét.

Pestről Január 19ikén 1811. — Széphalomra.

Mi történék Daykaddal, azt Szemerénk hozzád írta három rend-béli Levelébül, és abban álló soraimbül már eddig érthetted. K[is] Könyváros annyi idő alatt csak szóval tartván bennünket, és nyers hazugságaim érvén ötöt, a kéziratot tudta és akarta nélkül a Typographiából kezemhez vettem. Szándékom az, hogy ha ez a Terminus Finantziámat felviszi, bizván a Subscribens Urak készséges fizetéseibe, tulajdon költségeimen kinyomtassam. Pénzeimet kivéven, a mi nyereség leszen, azt újabb Literaturai tárgyra fordítani eltökéllettem. Azután innén támadandó örömet Te, mindenek felett becsült Barátom! és az, ki Hazája javát szíven fekteti, foghatjátok érezni.

A rám bizottaidat, úgy mint *Plan von Paris* megvettem. Ezen kívül megvannak London, Prága, Triest, Béts Városainak rajzolatlyai. Pestnek, Budának rajzolatlyai készülöben vannak. E jövő Pesti Vásárcor mind ezeket, ha meghagyod, számodra megveszem, 's Széphalomra küldöm. Ezen alkalmatossággal a *Plan von Paris* és Institoristúl hozzám utasított Gnomáidhoz tartozó képeket. Ezekből egy pár kötetbe valót magamnak kivettem, hogy a megvett La Rochefoucauld-omhoz köthessem. Ezt barátságos merészségből tevém. — Több holnit Institoris által, minthogy Debreczenbe ment, számodra meg nem hozathattam. Egenbergernél semmi nyaláb nincs letéve. Itten arra az egyre emlékeztettek, hogy ha E. számot vetni méltóztatol, a Mártontúl küldött Mappakért néki 10 forintot lefizettem. és így ha ismét rád róvna, kifogni tudhassd.

Jaburek Wenzel Bétsi szabóval a mult Lépcold Vásárcor Ruháid felől értekeztem, a ki is egy levélkével előttem legitimálta, hogy a Ruhák Runi Urhoz Kassai Kereskedőhöz effective felküldettek.

Szemerénk Hajnala napról napra jobban pirosul; ha megtelik, azonnal feléd deríti Prof. Varjas' Instantiájával egyetemben.

Köszönöm a velem közlött Tövisidet Virágaidat. Szűrásait és szagait igen is helyben hagyom. Így, így majd elvederjük [!] a Gágogókat a Parnaszszusunkról. Horvát igen tisztel. Szemere is. Episto-

laidat kiosztogatom, és forró szívvel tartom meg a nekem küldöttet. Ély szerentsésen!

Prof. Zoltánét, minthogy fel nem íratott a Levélre, hová szállnak s mikor mennek, fel nem lelhettem, 's Kultsár Úrnál le vala ugyan ez a levél téve, de el nem vitetett. Azonban Nagyságos Szögyényi Urnál tettem le két Pakétot, a ki igen készen fogadta, 's elküldetését ígérte. A Jambokat szívesen vette. Czím' meglátásán azt mondá: «Az Erdélyiek még most is olly tsúnyán nyomtatnak!»

Élly szerentsésen, kívánja Triásod! Vintze napján.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

1915.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Adsector Ur!

nékem kivált képpen való drága Uram!

Míg Szöllőskénn voltam, addig hozták hozzám a' T. Urnak egygy Levelét: eddig, nem lévén jó módóm benne, reá nem felelhettem. Kászonyi akkor mondotta, midőn már útban volt, hogy Széphalom felé megyen; általa azért felelnem nem lehetett. Nem a' restség, hanem a' lehetetlenség volt az oka, hogy mostanig haladt a válasz.

A' Relatiónak első ívje már készen van 100 nyomtatványban: a' Determinatio után várakozunk; a' mennyire lehet, annak beküldését méltóztassék a' T. A. Ur siettetni. A' Papirossának a' koncza nem 30. hanem 32 garas, az Árulója feljebb tsapta; elébb irtam 30 garasra, mint sem megtudakoztam volna (az Ünnepek előtt még 30 garas volt), több ez, hogy már egészen elfogyott az a' papiros' neme: innét a' *Tövisekre és Virágokra* az Ujhelyből küldöttet kell forditanunk 's ez az oka, hogy vissza nem küldöttem az Ujhelyi kereskedőnek a' T. Ur' rendelése szerint. Igen sajnálom, hogy az Epigrammák nem ezen a' szép Papiroson fognak kinyomtattatni: mert az Ujhelyből jött jóval is alább való. Méltóztassék azért a' T. Ur megírni: vissza küldjem é, vagy ne a' Kereskedőnek.

Két rendes dolgot írok a Tek. A. Urnak: a' Relatióról egygyiket; másikat az Epigrammák közzül egygyikről. Az itt lakó Plébanus Urnál voltunk tegnap, azaz 20-a Jan. ebéden: oda hozott Prof. Rozgonyi Ur, mint Typographiae Inspector, a' Relatióból egygy Nyomtatványt. Ott Crisis alá veszik, 's egygy nagy hibát fedeztek fel benne! ezen

szóban *quod*, mely áll a' homloklapon; tudniillik: ennek a' *quod-nak*, — így critizálták — nem itt kellett volna állani, *Quod in periculo libertatis etc. etc.* hanem sokkal feljebb, körülbelöl ezen sor előtt: *invidendo fato*, így *Hungaris quod invidendo fato etc. = in periculo etc. periissent*, 's mindnyájan, rajtam kívül, meg egyeztek benne, hogy hibásan van, 's igazítani kellene. Én így mentettem: azért van a' *quod* ez eleibe téve »*in periculo libertatis*«, quia specialissima adfertur causa, quam ob rem illi monimentum hocce promeruerint; quia (quod) Libertatem Hungarorum in periculo versantem *Insurrectione* defenderint ob eamque perierint etc. Elég az hozzá, hogy a' többség győzött, 's az én magyarázatom nem vétetett bé: sőt úgy is kezdték menteni, hogy talán Typographicus error, 's innét azt itélték, hogy újonnan kellene nyomtattatni: a' dolgot közlők véleménye e' volt: *non male quidem est; sensum tamen impeditum habet.* — De ezekre a' Tek. A. Úr ne bosszonkodjék, hanem nevéssen egy jóízűt. —

Az Epigrammákra nézve ezt írhatom: A' Censor Plebanus Unak úgy látszik, hogy az *Olvasóhoz írt Epigrammában igen nagy szűrés van*, ezen versben tudniillik

— — — — vásárra darócz kell és olaj: a' ki
Közre bocsát minket, ismeri Publicumát.

s azt mondotta, hogy ennek kinyomtatását meg nem engedheti; mivel az a' Publicumnak nagy megsértése nélkül meg nem eshetne. Az első Distichon, úgy mond, szép: 's az ki is nyomtattathatik; a' második nem: ezt azért a' Tek. Úr vagy igazítani, vagy elhagyni, vagy mást helyébe írni méltóztassék. — Még az *imprimáturt* rá nem tette, de azt ígérte, hogy két vagy harmad nap alatt, minekutánna tudniillik még egyszer általolvassa, reá teszi. Azon esetben, ha kitörli a' feljebb megírt Distichont, mit kellessen tselekednem, méltóztassék a' Tek. A. Úr ezen követem által megírni.

A' Typographus pedig tudni kívánja, hogy a' *cím*-nek hagyjon-e üres paginát vagy ne? nem tudván, hogy a címlap különösen fog-e nyomtattatni, vagy sem? Én pedig nem tudom, hány Nyomtatványt méltóztatik a' Tek. A. Úr kívánni: mivel még arról egy Levelében sem emlékezett, és — hogy az Ujhelyből küldött papírosra fognak-e nyomtattatni az Epigrammák, vagy másra? Méltóztassék azért engemet mind a' *Nyomtatványok számára*, mind a' papíros felől tudósítani.

A' Typographus továbbá azt jelenti a' T. A. Urnak, hogy a' Relatio végső levelén, melly az egy árkuson kívül van, a' ki jegyzett jobbitást nem teheti, tudniillik ezen szókat: *ezüst mellypénzt* a' többivel egy sorba nem teheti; mivel teljességgel meg nem fér: 's e' szerént úgy marad, a' mint a' *próbaívben* megküldötte.

Nékem még sints *sértésem*; ha azért találkozott volna azólta eladni való, még elvenném, 's az árát megküldeném: ha nints, másunnan fogok szerezni.

A' Nagys. Asszonyt a' feleségem igen szívesen tiszteli. Magamat ismért szívességébe ajánlván vagyok S. Patakon Január 21dikén 1811.

A' Tek. Assessor Urnak
alázatos kész szolgálója. Nagy Ferencz mpr.
[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1916.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvár 22dik Január 1811.

Nagy becsü Barátom!

Rég nem vettem leveledet és tudod, halgatásod mint nyughatatlanit engemet.

Diaetank kezd már magoss tárgyokra emelkedni. Közelebbbrül eő Felségének az a tetszése közöltetett, hogy a Bécsi Banco czedula tilgungs-Comissiohoz Erdélj is nevezzen individuumokat — ezen királji teczés most Dictaturán vagyon, resultatumat meg irom Neked. Elé fog nem sokára a Banco czedulák állapotja is kerülni.

Aranka a napokba ezt írja Nekem:

Az által küldött, és köszönettel vett szép verseire Kazinczy Barátunknak:

Timoleon nagy büne után Egek Hive, Baráttya,

Nagy Brutus Bíró: mindeniket szeretem.

Kis Brutus gyilkos kését attyába döfölte

'S végre magába! kicsiny Lelke, 's a' szive kicsiny.

Én szeretek nagyot, és szépet, 's jó nemzeti szívet:

A Nagy, 's a' Szép, Jó mind az a mit szeretek.

Kit szeretek? Csereyt, 's párját a Nagyba Kazinczyt,

A Haza lelke kötöt a kiket egybe velem.

Mért szeretem? Mert Barcsayt és Báróczit az én Nagy
 Mesterimmet Báró Orczyval ők szeretik,
 Mert a Kraszna 's Bodrog zaijos habjai mindenikének
 Nagy Nevit hordozzák, 's hirdetik érdemeiket.
 Kellemetes sügár szárnyú szellőcske! irigylem
 Sorsodat: hogy nállok nem lehetek ma velek.
 Fényes Nagy Neveket zárom szívembe örökre:
 Mert a két Nagy Szív, mindenik emberi Szív.

Eppen most estve volt nállam az ide való Academiának igen
 érdemes Prodirectora, Piarista P. Horváth Physices Professor. Ezen
 érdemes férfi szinte sirva panaszlá, miljen illetlenül bánik velek az
 ide való Gubernium, eddig minden esztendőbe az academia szá-
 mára hozatták kir. költségen a Jenai litteratur zeitungot — most
 annak a drágaságára nézve hozatalát meg tiltotta a Gubernium —
 erre Horváth rescribált, és fundamentomason megmutatta, hogy azon
 írásra nékiek elkerülhetetlenül szükségek vagyon; vissza írására iljen
 forma választ kapott: *Mirari Regium Gubernium viros solidae Erudi-
 tionis Ephemerides, et periodice Scripta pro adjumento eruditionis,
 et literaturae sumere posse.* — *Satis dictum.* Erről képzelheted.
 Tudós Uiságokról, tudományos írásokról minő képzetek lehet ezen
 Nagyoknak, és minő faldalmas sorsba nyögnek ott a Tudományok,
 a hol a kormányon lévők iljetén homályos ködbe versengenek — Meg-
 válik, az én beadott planumjaimra mit mondanak: bé adtam 1-o: Le-
 írását a Rhabarbara planta termesztésének — és e mellett — nál-
 lom termelt 3 zsák Rhabarbara magot, hogy a termesztés végett
 jó heljekre ki osztassék. 2-o: Meg mutatását, hogy a Tormentilla gyö-
 kér (mely Erdéljbe minden határon nagy mértékbe terem) a Timar
 cserhez a fa kéregnél jobban használtathatik. 3-o: Jovallat egy Erdélji
 Botanicus kertről.

Gr. Teleki Lászlónak, Jósefnek, a Coronae Custos atjának, kül-
 dők [1] ide zárva egy levelét. Elj boldogul és írj gyakrabban. NB. a
 Professorok már pénzt akarnak egybe tenni azon litteratur zeitung
 hozatalára, és azt jelentem: hogy szégyenletes eszt megengedni, hogy
 a Nevelés körül ugy is kevés jutalom¹ költsenek erre.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

¹ Az itt következő pár szó helye az eredetiből ki van szakítva.

1917.

Kazinczy — Romy, Károly Györgynek.

Széphalom, den 27. Jan. 1811.

Theurester Freund!

Ich habe geglaubt, ich werde Ihnen weiss Gott welche Erleichterung reichen, wenn ich die bey mir gebliebenen Hefte der Jan. Lit. Zeitung grade an Sie und nicht nach Iglo abschieken werde, und nun sehe ich, dass ich mich in meinem Calcul betrogen habe. So kostet wohl die Fracht nichts, aber Sie müssen Ihre Bücher lang entbehren. Weiter darnach habe ich die Hefte des d.8. mit dem Preise des Weinzierlschen Sallust, die ich bis auf 3 f. und wenige **xr.** aus meinem auf die Seite gelegenen Conv. Geld herausgepresst habe, mit (wie ich glaube) 1 f. im Papier nach Kaschau an Ihren Herrn Vetter abgeschickt. — Wegen den Jen. Heften will ich gleich schreiben und die Absendung betreiben. Seyen Sie ohne Sorgen wegen den Verlust. Aber hart ist es doch, sie so lange zu entbehren. Darum bitte ich Sie recht sehr um Vergebung. Klaniczay und sein Weibchen habe ich als ein Kind von 10 Jahren gekannt. Armes schönes Weib! —

Auch schreibe ich an den Generalen B. Nicolaus Vay, dass er Ihnen eine Schachtel von der Tufwacken und dem scheinbaren Russ schicke. Ich habe keine Kentnisse in der Mineralogie: aber mir schien es von Anfang her, dass der Berg kein vulcanisches Product sey. So wenig ich sonst mich anmasse zu sagen, ein Berg von dieser oder jener Grösse kann unmöglich *herausgespieen* seyn, so bin ich doch geneigt zu glauben, dass ein Berg wie der von Tokaj nep-tunischen Ursprungs seyn muss. (Es wäre der Mühe werth, wenn ein sachkundiger Mann ein tableau entwürfe, wie die Gegend meiner Hegyalja ausgesehen haben mag, als das Vorgebirg Tokaj die See von Szaboles dominirt hatte. Bis Belgrad und Ofen und gegen Osten bis Siebenbürgens Meszes war Fluth.)

Sie sind aufgefordert, schreiben Sie mir, eine — —sche¹ Pre-digt zu schreiben, und haben die Freundschaft mich und meine Meinungen zu fragen. Wäre ich wie Sie, ich würde meinen Text

¹ Az eredetiben is így, hiányjellel.

aus dem Phaedrus nehmen: Vis et nequitia quidquid oppugnant ruit und meine Predigt würde die Entwicklung des Satzes seyn: wo man alles Gefühl von Tugend erstickt hat, da ist nichts das heisst alles — zu erwarten.

Als ich meine Epistel an Wesselényi und die andre an Cserey schrieb, so schien mir, dass die Natur aus mir einen Aretalogus hat machen wollen. Gestern und heute habe ich eine Epistel an Vitkovics beendet, die ich noch in August bis 60 Zeilen Jamben brachte, — jetzt besteht die Epistel aus etwas mehr denn 200 — und ich merke, dass ich viel Ansatz zur Satyre habe, das einerseits betrachtet meinem Herzen nicht viel Ehre macht, — wie wohl dieser Trieb aus dem scharfen Gefühl für Recht und Schön entspringen kann. Diese Epistel an V[itkovics] ist aesthetischen Inhalts, und gleicht dem Horazischen Ibam forte via sacra. Ich habe mich keines Plagiaris schuldig gemacht, alles ist mein, aber an ein paar Örtchen sind Reminiscenzen, Anspielungen sichtbar. Hätte Wien einen Dichter — ich kenne jetzt keinen — Alxinger und auch Ratschky leben nicht mehr, und Collin ist bloss Theaterdichter — so würde ich sie deutsch übersetzen, und ihn um sein Urtheil fragen. Meine Epistel an W[esselényi] und Cs[erey] sind so zu sagen *Heroische Episteln* — diese ist das Werk der Schalkheit und einer frohen Laune. — Vitkovics ist Sohn eines griechischen Priesters, (in Erlau zuerst, dann in Ofen) so wie sein jüngerer Bruder es in Ofen jetzt ist; — und mein V[itkovics] ist der erste von der Sekte der heiligen Cyrillus und Methodius, der ungrisch gedichtet, ja auch nur in Prosa geschrieben hat. Dieser Umstand schien mir merkwürdig bezeichnet zu seyn. Die Fiction ist also: Ich kam in dem grössten Platzregen an, (nicht genannt Debreczin) und stieg im Gasthof ab. Ein Geck der sich Dichter wähnt, kam mit brutal verschwendetem Weyhrauch meine Bekanntschaft zu machen, und schwatzte immer von sich und der Literatur. Ich frage um Namen, Wohnung, um die Fälschung des Jahres, ob er dient etc. um ihn von seinem Text abzubringen. Er merkte, und sagt mir, er wolle mich wie Hercules den Antaeus von diesen mir und ihm nicht verwandten irdischen Sorgen wegheben, und schliesst: Pittor' anch' io. Blick und Ton des Energumenen lassen mich befürchten, dass wenn er mich zum Antaeus macht, meine Rippen etc. etc. und ich ergebe mich; frage ob er dichte? wen er sich zum Vorbild gewählt habe: Rajnis, Szabó, Dayka und Virág, und er blickt mit Wuth auf mich,

und fragt, ob ich denn auch in dem gemeinen Leben den sarkastischen (ironischen) Ton habe, den ich im Schreiben zeige? Wie so? Nun, das Lob, das du diesen und ähnlichen gibst ist ja wohl nichts als ein meuchelmörderischer Stich; du willst sie dir nicht auf den Hals laden, und auch nicht deine Gefühle verschweigen. Hier gibt er die Definition von einem *correcten* Schriftsteller und deklarirt nur derjenige wisse ungrisch, a' ki || köztünk lett, köztünk nőtt, köztünk maradt-meg. *Ich.* Was sind Ihnen also die Viere? — *Er.* Schlechte Versmacher. — *Ich.* Mir sind sie geachtete. — Da Sie bey'm Eintritt mich a' haza' fő Nem-tudom-mijének genannt haben, für was müssen Sie mich halten. Hier erst die impertinenz von den meuchelm[örderischen] Stichen. Während ich darüber betroffen und stumm bin, zieht er seine Verse hervor, erzählt mir mündlich und in Prosa den Inhalt eines Gedichts: die Götter versamen sich am Blocksberg, und Arpad führt ungrische Schriftsteller auf. Rechts Dichter, links Prosaiker. Jupiter gibt das Signal zum Wettrennen, und der Verfasser des Emlékezzünk Réghiekről, dann Sylvester, Tinódi, Pesti, Ilsvai, Szenczi-Molnár, Filiczki, Zrinyi und Gyöngyösi und »szegény Beniczky Uram« (Ausdruck entlehnt von seinem Herausgeber) laufen dem Ziele zu, 's **orrára esik.** (Dieser Schluss kommt 5mal vor.) Sonst ist kein Dichter oder Prosaiker als die hier stehn, genannt. Zuletzt kommt De végre előjön a Gyárfás, 's rókaprémek || Tógáját ölbe vésti 's megszabad. || A' szem sem éri, 's nézzd a' tárgy övé! || 'S lett 's nőtt 's maradt || ezt zengi Jupiter, || És Jupiterrel a' Gellér hegye. Während der Dichter dem Narren: Bizony szép! etc. zujauchzt, blättert er in seinem Manuscript und liest:

Hogy Pázmány magyarul alkalmasint tuda,
Tekintsd hol született, 's nem lesz többé csuda.
Szülte volna Eger, Győr, Soprony, Pécs, Buda,
Úgy szóllana mint a' síp mellett a' duda.
De mivel az a' táj szülte nemzetünknek,
Melly szűz birtokában vagyon szép nyelvünknek,
'S fel nem vette rongyát irhás zsellérünknek,
Nagy méltán tarthatjuk ragyogó díszünknek.

Hogy téged a' gonosz . . . ! mondám magamban. || De im nyílik ajtóm, 's a' cseléd jelenti || Hogy Pipszem érkezik; nem lél szóbát || 'S vendégem lenni vágy. Ez kelle! mondám || Hadd jöjön, ő most kétszeréstt Apollón! || Isméri az Úr Desöfyt? Ó Virágnak || Dühödt

barátja, 's érte botra kél || Tréfálni a Gróffal . . . — Gro-óf? — De Gróf! 's barátiért || Botot nem kimél; jó lesz elszelelni. || Az én emberkém kapja verseit || 'S szalad 's az ajtóban Pipszembe botlik || Sikoltva megy a' garádieson 's lefordúl. || Tolvajnak véli minden; öklözik || Rúgják, ütik, verik. De ő kiált: || Köztünk lett, köztünk nőtt, köztünk maradt. —§. Rath am V[itkovics], da er Cyrills Lehr-ling ist und kein Kalviner, so soll er Fabeln und Epigramme verbrennen. A' könyvesinálást hagyj nekünk, 's rohanj || Rengő karokkal mátkád' szép keblébe, || 'S csókjaiddal hintsd-el *φανερωταῶς*.

[Vége hiányzik.]

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

1918.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur! —
 nekem különös tisztelettel való drága Uram!

Már a' Censor Ur, több sürgetésem után, a' *Krapinyai vásárookra* stb. megengedte hogy kinyomtattassék, olyl feltétellel, hogy a' *Nóta* is a' végébe töldattassék: hogy a' *Publicumot* és *Publicumát* közt való külömbséget az Olvasó érthesse; a' nélkül bizonyosan meg nem engedte volna. E' mellé azt kívánja, hogy a' Censuratusnak 4 exemplárok adattassanak bé, 's ennek terhét én reám tette. Most már az a' baj, hol vegyünk papirost? mert itt teljességgel jó felét nem kaphatunk. Akadtam a' Bóltokban egy illy neműre, mint a' mitsodást mustrában küldök, egy árkust: ha fog tetszeni a' Tek. A. Urnak, ebből vehetünk Rizmáját 32 Rfton; de talán 30-ért is, hiszem, ide adják: van belőle 2 Rizma: jobb nints Patakon. Van ugyan egy Rizma Ausländisch, de 80 Rf Rizmája; ebből is tsak egy Rizma van. — A' Typographus nem igen mehet Ujhelybe Papirost választani: jónak látnám azért, ha a' Tek. Ur méltóztatnék lejönni maga Ujhelybe, 's ott, valamelyik Bóltban tetszése szerént választani (hová már beküldöttem a' Rizma Papirost, Nemes Fodor József Ur által, az Útasító czédulával együtt). E' Héten a' Tövisék és Virágok Nyomtatásához nem igen fogathatok, mivel más munkába kezdettek; de a' jövő Héten minden bizonynyal elkezdetem, tsak Papiros legyek: én semmi fáradságomat nem sajnálom, hogy mellynél jobb móddal nyomtattathassék-ki a' Könyv, 's minden ívjét vagy

árkusát ki fogom elébb küldeni, mint a' Correctur-árkus kinyomtatattatik.

A' Relatiót éppen azon órában, melyben az Epigrammákat haza hoztam, vettem kezemhez: imé azért küldöm azokat, hogy miattok hátra maradás ne legyen. A' Nyomtatás ívje 25 Rf. a' papíros 125 ív, négy krajtzárjával 8 fl. és 20 x. (mivel, a' mint írtam ezen jó Papirosnak Kontzát 32 garasra vitték fel).^{*} Vajha illy szép Papiroson adhattuk volna-ki az Epigrammákat! de eféle többé egy árkus sints: a' Relatiót is önnön magaméból pótoltam, 's nékem egy tsepp se maradt.

Vay Ábrahám Urnak egy Levelét is küldöm: jó ideje hogy írta; de minapi Követem itt felejtette; erről alázatosan kérek engedelmet.

Küldöm a' T. A. Urnak M. Kenderesy Urhoz küldettetendő Odámat is, az első lucskos formájában; mert még nem ráspolyoztam ki. Őszvezavart ideák között írtam; mivel reggeltől fogva estig egy csendes órámnál sincs: méltóztassék a' T. A. Ur megnézni, és Crisisét adni, t. i. miket hagyhatok meg, és miket nem? mit kell hozzá tennem? Én a' *Gelegenheitsgedichtet* tsak ott szerettem írni, hol a' személyes tulajdonságok ismereteseek; egyéb aránt félve tészem [a] lépéseket. A' Crisist úgy méltóztassék tenni a' Tek. A. Ur, mintha ezt az Ódát *Mátyási* vagy *Póts* írta volna: vigyázatlanul bukni nem szeretnék: mert

«Nem botol a' ki helyén tudva 's akarva botol».

Ha írtam benne valamit, a' mi *modum superat*, azért írtam; mert annak a' szépízlésű 's érzésű Mélt. Úrnak tisztelete ragadott el; melylyet nem szégyenlek: és ha nem félnék a' rágalomtól, az Ujság Levelkebe is kihirdetném; hogy az ő példája másokat is, mások aránt is felébresszen a' Magyar Litteratúra aránt való figyelemre: annyi-val is inkább, mivel a' *Mi embereink* a' mértékes verset nem csak nem becsülik, hanem világosan gyalázzák is. Érti a' Tek. A. Ur, kit értek — elég az hozzá, hogy e' dolgot másra bízom; 's félnék egyébaránt is, hogy Mélt. Kenderesy Úr, ha híre nélkül cselekedném, talán felvonné — noha ez gyalázatjára nem volna. — Szeretném látni azt a' Levelét, mellyel ált küldi az aranyakat, és ha lehet, a' T. A. Ur vélem közleni méltóztassék valamint a' módját is, miképpen jött ki Erdélyből a' Két *Kozon*?

* Adtam 29 Jan. Nádaskai Urnak. — Kazinczi F. jegyzése.

A' Litteraturáról a' gazdaságra térek — Nálunk sehol sem lehet öröltetni: méltóztassék a' T. A. Úr engem bizonyossá tenni, lehetne é a' Bányátskai malomban öröltetni, ha oda gabonát szekéren vagy lóháton küldetnénk? kéntelenek vagyunk külföldön öröltetni: itt sem vizi, sem száraz malom nem forog.

A' Nagyságos Grófnét a' feleségem szívesen tiszteli. Magamat betses ismértt indúlataiba ajánlván, szokott tisztelettel vagyok S. Patakon Jan. 29dikén. 1811.

A' Tek. Assessor Úrnak alázatos kész szolgálja

Nagy Ferencz mpr.

(A' siettetett írásról ismét meg ismét engedelmet kérek.)

ÓDA

Méltóságos

KENDERESSY MIHÁLY

URHOZ

az ERDELYI GUBERNIUM

TITOKNOKÁHOZ

Azon nemes Érzésért

mellyel

A' Horátz' Mértkeikim írt

Odák eránt

viseltetett

írta

A' Szerző. — Tiszteletfíl.

1811-dikbe. Január: 31-dikén.

Megvan jutalmam! Mennyei érzemény

Foglalta Lelked, lantom után, nemes

Lelkek' Hazájának szülöttje,

Kenderesim! be dítső jutalmam!

Hitván borostyán, Lantomat így minek

Kerítettse — sokkal több betset ad nekem

Nagy Lelked! a' melly vélem eggyütt

A' mi nemes, gyönyörű 's nagy, érzé.

Erdőt, virágos kerteket őszejárt
 Az vélem egygyütt; most Felemelkedett
 Az Égre, majd a' tsillagoktól
 Képzeletével a' hegyre szállott;

Sótt, a' mohos sír' hantjai közt ledült
 A' Gyepre vélem, s lantomat a' halál
 Porszékinél hallgatta: honnan
 Láttuk emez nemesebb világot.

Az uj teremtest, édes öröm között
 Bámulta, látván Fő hatalom kezét
 A' gyenge pillangón; s tsudálta
 Mit remekelhet az Ur mi-bennünk!

Nagy Lélek! érzem drága betsed' s Te vagy
 Az, A' ki Vénus Lantosít, ugy miként
 Én, engeded tsuzskálni porbann
 S Önn magad Égre szeretsz repülni.

A' néma Sírok dombjai közt nagyobb
 Örömré gyúlladsz, mint sem emez hiú
 Víg hangok által; mellyek a' szent
 Emberiséget alázni szokták.

Jer óh Hazánknak Gyermeki közt nemes
 Lelkű! jer! oh nem vagy Te köz érzetű
 Polgár! Fogadd el zengzetemnek
 Tiszteletét: betsedet, jer, érezd!

Te Nemzetemnek nyelve, hogy általam
 Bár tsak közép-szer Fényt tehetett Latin
 Mértékre, mint tudós betsültél
 S Lelked erántam örömré gyúlladtt.

Sok szív nem érzett, bár lehetett, Magyar
 Lantomra, s első, még Te valál, ki hogy
 Ált vetted érzésim, reája
 Tiszteletül kötözél jutalmat.

Az Ó Világnak dolgaival jegyes
 Két szép erekyét nékem adál jelül:
 S Így már az, a' mi néma értz volt,
 Hirdeti nékem az édes érzést.

Ülj az Hazának Védjei közt: neved
 A' Nemzet őrző Angyala érdemek

Szent oszlopára kivési; mellyen
Idvezel a' Maradék idővel.

Szent érzeményid visznek az Istenek
Sorába. — Kérkedj Dáczia, oh nemes
Lelkek Hazája illy Fiaddal!
A' kit az Égig emelt Apollo!

Jer! átragadlak Tégedet a' mohos
Siron, hatalmas Mennyeiek Felé,
Sorsossa légy! Te halhatatlan
Rangra vagy! Ég szeretetje! méltó!

Jöjj! ¹ vedd jutalmad Virtusidért! eredj,
Légy halhatatlan Lantom után, nemes
Lelkek Hazájának szülöttje!
Töllem örök legyen a' Jutalmad!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1919.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Méltóságos

Cserey Miklós Úrnak Kazinczy Ferencz a' legszívesebb tisztelet
idvezletét.

Hálámat csak szóval tenni nem tartottam elégnek azért a' mit
Te, igazán nagy Férjfiú, érettem tévél; azt vártam hogy az, a' mit
itten Néked benyújtok, a' Nyomtatóban elkészülhessen, 's Neked meg-
küldhessem, mert tudtam, hogy megolvassván az 5dik lapot, meg-
döbben szíved, és midőn a' jó 's igazán nagy Ember és Hazafi képét
festve látod, megérted, hogy én, *Néked* nyujtván azt, némán mit
mondok. Fogadd ezt köszönetem gyanánt, és szeress érte. Kevés az
a' mit tehetek: de Te látod, nemeslelkű Férjfiú, mert értesz Te
engem, hogy a' mit teszek, lángoló szívvel teszem. Siketeknek pre-
dikálunk; annyira előtte a' pulyaság szívünkben a' virtusnak minden
érzéseit, hogy még nevetnek érette. De nem esik minden szó közsik-
lára; 's némelly mag ezer annyit ad vissza. Bízunk a' Természet'
bölcsességében! ő úgy viszi az emberiség' dolgait, hogy a' setéség is
világosságot, a' részegség józanságot 's a' romlottság épséget von

¹ Vagy: *jer*, nem lehet egészen jól olvasni.

minden bizonnyal maga után. Boldog a' ki ezt az óhajtott változást éri; boldog a' ki ezt munkálhatja! a' kinek lelke azt a' bizonyosságot adhatja, hogy sem példája, sem tanítása nem rontott, hanem építeni igyekezett. — Ez órában veszem valahára a' Nyomtatóból az exemplárokat, 's nem akartam levelemet a' békötés miatt késleltetni. Az idezártakat méltóztassál általadni Mélt. B. Wesselényi Miklós kedves barátomnak, 's tudakozzd Tőle, mit érzett az 5dik lap olvasása alatt. Mondjad neki, hogy én Zsibó felől utolsó lehelletemig nem fogok csendes szívvel emlékezhetni, mert az lángot kap annak emlékeztére a' mit ott láttam. Tiszteld Mélt. Kenderesy Urat is, köszönd meg barátságát, 's mondd, hogy a' **telhetetlen** egy illy nemeslelkű férjfitől még többet vár. — Tiszteld Mélt. Aranka Urat is; és tudassd velem, ha Erdélyben van e sok, a' ki ezt megindúlva olvassa. — Élj szerencsésen, igen nagy érdemű barátom! Nem lelek én szót, melly eléggé festhesse, hogy Téged mennyire szeretlek; mert tudom én, kebledben melly lélek lakik. — Szépháloom, Január. 29d. 1811.

Kivül: ¹

Méltóságos

Nagy-Ajtai Cserei Miklós Úrnak, az Erdélyi Felséges Kormányzék Tanácsosának etc. etc. Debreczen: *Kolozsvár*.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: a rendezetlenek közt.]

1920.

Cseh József — Kazinczynak,

Cronsdorf, 30. Jan. 1811.

Igen kedves Barátom! Már több fél esztendejinél, hogy semmit felőled nem tudok, se te én felőlem; pedig ritka nap, mondhatom, hogy eszemben nem forgottál. Én nem tudom mire vetni az okát; már nyughatatlankodni is kezdem, noha leveled is elveszhetett. Sokáig vártam feleletedet arra a' levelemre, mellyben régen nálam lévő emlékeztet B. Riedlnék kezedhez küldöttem. Osztán nem adta magát olyas elő, a mellyel félbeszakaszthatnám halgatásunkat. Ez a' magánosság, mellyben élünk, távol a' kiműveltebb emberek társaságától, nem szolgáltat semmi nevezetese. Lakásom most is Cronsdorf névű faluban vagyon nagy hegyek között, Jaegerndorf várossától 2 óra

¹ A levél zárlatán ép piros pecsét s fölötte e szavak: Kazintzi Ferentz Ur Levele — 21. Febr. 811.

járásnyira. Velem egy hadnagy van a' Statioóban, többi Tisztjeink mind igen messze, kivált illy téli rossz időben. Jó hogy könyvekben nincs szűkem, úgy mint franczia hadi, valamint csupán mulatságra valókban is. Néha hegedűmmel ébresztem magamat, melyen csak békeség' beállása óta kezdék játszogatni.

Belidor mathematicus Cursussát, melynek fordításához még a' múlt békeségben bele kaptam, tovább folytatom, de a' munka lassan hallad. Még csak közepéig jutottam. Pedig ha végit fogtam is érni, még sok hja lesz a' hatvannak. Belidor jó ugyan, de igen régi. Azolta sok újat találtak fel, a' mit hozzá kellene foglalni. Mind az által *in magnis et voluisse sat est*. Nem egy nap épült Róma.

Egynehány holnapok előtt a' Pozsonyi Újságban volt kihirdetve egy elementaris Tudakosság olly véggel, hogy Maecanassa akadna. Szívemből kívánnám neki, valamint különösen ennek a' tudomány-nak nagyobb divatját hazánk fiainál.

A' politicus dolgoknak is nagy tudatlanságában éllek. Ezen a' tájon nincsenek Uraságok, vagy ollyas emberek, a' kik Journalokat vagy külföldi Ujságokat tartanának. Az egész táj Fürst Lichtensteiné. Szóbeszédből hallom, hogy talán a' Muszkákkal lehetne valami, a' kikhez magát a' Burkus szomszéd egészen hozzá adta volna. Hallatik, hogy a' társzekerekhez remontáznak. A' hús regie is megint vásárol ökröket. A' tiszteknek az Udvar 350 frtéért egy Prima Plana lovat adogál; de a' reductióknak még most sincs vége, ismét 10 lóval kevesebbítetett a' Svadronok Statussa. Most igazán egy Század lesz egy Escadron, mert éppen száz közvitézt számlál.

Öcsém leveléből értettem, hogy 21. Apr. Diaeta kezdődik M. Országon. Adót fog szülni eleget, de bár a' régen óhajtott javításokat is megtehetné. Most inkább szükség mint valaha a' hazafiúság és nemzeti lélek megerősítésén dolgozni, midőn régi álladalmok enyésznek el, újak kelnek ki, 's a' népeket régen nem szenvedett crisis érdekli.

Mit ítélsz Napoleonnak incorporatióiról? A' tengerpartok által akarja birni a' continenst, mint a' hajdani Graecia és a' régi Phoeniciusok. Nagy tetteiben az legnagyobb, hogy nagy planumokat tud általok tellyesíteni. A' mi Littorálénk sok időkre elveszett. A' Török Birodalommal való actif kereskedésünk nagy csorbát kapott, érezni fogják kivált a' Német tartományok, melyeknek manufacturaik vannak.

A' B[anco] Czedula bitang Cursussát sehol sem érezni jobban, mint itt a' határ széleken, a' hol még a' sajtos asszony is hozzá tart.

Marmonteledet végetlen gyönyörűséggel olvasgatom újlag. Felette nagy szolgálatot tettél ezzel a' munkával nyelvünknek. Melly igen fáj, hogy olly helyheztetésben vagyok, a' honnan nem szemlélhetem Litteraturánk folyamatját. Egy igen becses-gyermekkori-barátomat, Emmanuelt, gazdag kereskedőt vezettem Litteraturánk kedvelésére. Le érvén Pestre, azonnal sok magyar könyveket vásárlott be Kis Istvánnál.

Most egyéb enyelgő munkákkal az Orleánsi Szűz van kezemen. Jó izűeket nevetek az öreg Voltaire' bohóságain. Szörnyű merészség van Satyráiban, de sehol sem tetszik jobban, mint a' hol sentenciákban ír. Ezt a' poemát már fiatal koromban olvasgattam, de akkor sokat nem értettem belőle. Már most megértem ugyan még a' bakan-csosabb expressiókat is, de most azok a' helyek homályosabbak, a' mellyeket néha nap könnyebben megérthettem, úgy mint a' mythologiai allusiók, s' t. eff.

Édes barátom írd meg, élsz-e és egészséges vagy-e! híved

Csehy J. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

1921.

Kazinczy — B. Vay Miklósnak.

Méltóságos Báró Generális Úr,

különös tiszteletű Uram!

A' Golopi pincze felől egy Mineralogus barátomnak, Prof. Rumi Károly Úrnak írtam-meg mind, a' mit felőle a' Méltós. Generálistól hallottam 's mind a' mit benne láttam. Arra kér, hogy küldjek neki egy darabot a' fejer földből 's még inkább abból a' fekete porból, mellyet némellyek koromnak néznek, de én, ámbár Geognista nem vagyok, mingyárt elsorvadt fagyökérnek vagy elsorvadt fatőke porának néztem. Ez a' barátom a' Somost nem Vulkanusi, hanem Neptúnusi productumnak nézi. Imhol vannak szavai.

Ihre interessante Erzählung von dem merkwürdigen Keller des Generals B. Vay in dem Berge Somos ist mir ein Beweis mehr, dass dieser Berg nicht wie Oberster Tihavszky, und vor ihm schon Fichtel, behauptet, vulkanischen, sondern neptunischen Ursprungs ist. Die fette weisse Erde in dem Keller ist nicht anders als diejenige

Art Tufwacke, die man Trass oder Tarras nennt, und zwar oft (zum Beyspiel bey Pozzuolo), aber nicht immer vulkanischen Ursprungs ist. Die Tufwacke enthaelt zuweilen Äste von verkohltem oder verfaultem Holze. Sie halten selbst den scheinbaren Russ, den Sie in den Ritzen des Kellers fanden, für verfaultes Holz. Ein Grund mehr, dass ich an dem vulkanischen Ursprung des Berges Somos zweifle. Haben Sie die Güte, mir von diesem Russe, und wo möglich, von der Erde selbst, etwas wenigens zur nähern Untersuchung zu schicken.

Ez a' pincze mind jósága, mind fényes volta miatt disze a' Hegyaljának, és egy oly hospitális, oly tiszteletre méltó Úr, oly tiszteletre 's szeretetre méltó familia birtokában lévén — én legalább soha nem láttam ilyet — sok vendégeket fog vonni a' Méltós. Generálishoz. A' Brünbnben kiadott Oekonomische Neuigkeiten Írója ez idén engem is Mitarbeiternek híva-meg. Ámbár ez a' tárgy nekem nem Fachom, kéntelen vagyok, hogy hidegséggel ne vádoltathassam, néki valamit küldeni; 's szeretném ezt a' pinczét ismértetni-meg a' Publicummal; de úgy hogy, nem bizván mineralogusi ismereteimhez, Prof. Rumival megtekintetném az Aufsatzot, minekelőtte azt André Úrnak felküldeném. Merjem e a' Mélt. Generalistól azt a' kegyességét kérni, hogy nekem egy kised skatulyában egy darab követ és mellé annyi fekete port, a' mennyi a' skatulya hézagjába fér, 's egy rövid jegyzést az ív (arcus) magasságáról 's szélességéről 's a' már kiásott lyuk hosszáságáról küldeni méltóztassék.

Ide teszem a' Gróf Desöffy József által 's általam készített Relatiót,¹ mint újságot, az az ollyat, a' mellynek exemplárjai még a' könyvkötőtől sem jöttek-ki. A' 4dik, 5dik és 6dik lapon van valami a' mit a' Méltós. Generális bizonyosan javallva fog érteni és ugyan ezért alázatosan kérem megolvasását. Kedves dolog az jó embernek, midőn látja, hogy az *igazán-nagyok* egy értelemben vannak vele. — A' kő épen azon rajzolat szerint fog készülni, melly szerint a' Csonkai köve készül, és már kész volna, ha a' munkát felvállalt Kővéső meg nem holt volna, 's a' háború ezt is meg nem fogta volna gátlani. Ez is a' Méltós. Generális nagylelkűségét hirdeti.

A' Tályai koldulók viszik leveletemet. — Gyönyörű cselekedete volt az is a' Méltós. Generálisnak, a' mit ezekkel közlött, oly szép nagnak lenni, 's azt olly kevesen érzik a' kik szint úgy tehetnék. —

¹ Nincs a levél mellett.

A' két legszebb gyermek, a' mit [!] valaha egy házban láttam, kap elég példát atyjától s anyjától.

Méltóztassék a' Mélt. Generális az én tiszteletemet 's a' feleségemét a' Mélt. Báronénak bemutatni, 's tartsanak-meg bennünket megbecsülhetetlen kegyességekben. Ajánljuk magunkat abba, 's maradok hív tisztelettel

A' Méltós. Bárá Generális Úrnak

Széphalom, febr. 2d. 1811.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

1922.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tek. Assessor Ur!

Nékem különösen tisztelt drága Uram!

A' fát, a' Cuprumot, a' M. Kenderesy Úr Levelét, 's a' Lisztet nagy köszönettel vettem. A' Cuprumot, és a' Mélt. Kenderesi Úr Levelét egy kevéssé magamnál marasztom; nem sok idő múlva épségekben haza küldöm. Az Óda jobbitása felől való barátságos reflexiójait igen szívesen vettem: azok szerint fogom a' limát igazgatni, 's a' lucsoktól kitisztogatni. A' Typographus Úr a' papiros árát kezemhez szolgáltatva 8 Rfban és 20 xrbán. A' Relatio kiadása ezekbe került:

1. egy egész iv Rf. 25.
2. a' $\frac{1}{4}$ rész 6-15 x.
3. a' Papiros 8-20

Rf. 39-35.

Az ötven forintos Bankóból ezért e' szerint csak 25 xr. mégyen vissza.

A' Tövisékből és Virágokból hólnap, az az 2-a Febr. ki leszén rakva egy árkus, 's reménylem, hogy vasárnap által küldhetem: ha a' Tek. A. Ur meg nem előz: én mindent, a' mi csak tőlem telhetik annak szép kinyomtattatásában, véghez fogok vinni, 's szerencsémnek tartom, ha e' dologban a' Tek. A' Úrnak csak valami részben is szolgálhatok. A' Typographus Úr jól van lelkesedve a' Tek. Úr eránt, 's hiszem, hogy mindent a' legjobb módon és szorgalmatosan teljesít,

's ezt meg is ígérte. A' kis Kazinczyaknak szőlő Levelet, és 2 Rftot ma kezekhez fogom szolgáltatni: még nem lehetett; mivel ma a' hosszas Sessióban tölt el az időnk.

A' 100 — száz forintos bankóval most van oda a' feleségem vásárolni: míg haza jön, pausalok. —

Már a' feleségem haza jött. Posztót nem hozott, mert $9\frac{1}{2}$ — tized-fél forintnál alább nem adja a' kereskedő: méltóztassék felőle más-kor más rendelést tenni.

Kartont vett 8 Rf. 5. forintjával: esett érette 40 Rf. vissza küldünk 60 — hatvan Rft. —

Magamat betses favoriba ajánlván, a' Mélt. Grófné szíves tisztelete mellett vagyok S. Patakon 2-dik napján febr. 1811.

A' Tek. A. Urnak alázatos kész szolgálója

(sietve)

Nagy Ferencz mpr.

U. I. Csak belé tekinték a' Szabó Úr Énéissébe, már is sokat láttam benne, a' mi *παράδοξον προσωδίζον και χαροποιούμενον: τουτ' ἐστ': χαζον και ορκ κατα την αγαθην προσωδείαν.*

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1923.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

különösen tiszteltt Drága Uram!

Küldöm a' *Correctur-Bogent.* a' Typographusnak ezen jelen-tésével, hogy ez azért nem tiszta, mivel csak ecsettel van verve a' Typusokra; a' többi a' formánn és a sajtó alatt igen tisztán fog ki-jönni. Én semmi igazítást tenni nem akartam a' hibákon: hagyván azt a' T. A. Urra. Ezeket jegyzem meg. 1. e' szóban, *Aesthesis* az utolsó előtt lévő S-sel is van; z-vel is: az egyforma Ortographiát jó lesz benne megtartani. 2. E' szót *Dombi* mással szeretném felcserélni, p. o. *Resti* vagy más e' félével. — Méltóztassék ha lehet e' két fiúk által visszaküldeni. — A többi három árkus a' jövő Héten, vagy legfeljebb a' következőn elkészül; ha a' Correctur-Bogén készen lesz: azt mondja a' Typographus, hogy négy egész ívre nem igen fog telni.

A' Mélt. Kenderesy Urhoz írt Ódámban sok változások estek: a' jövő Héten közölni fogom. — A' görög ide adná már a' kék posztót

9 — kilencz forintért: ha tetszik, méltóztassék parancsolni. A' Mélt. Grófné szíves tisztelete mellett vagyok S. Patak Febr. 4-én 1811.

A' Tek. A. Úrnak alázatos szolgája

Nagy Ferencz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1924.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Febr. 5d. 1811.

Igen kedves barátom!

Tegnap estve vevém azon leveledet, melyben Lajoskánk' fordítását, versét és azt a' hírt küldéd, hogy Horáztod kész. Tudod mint vevém mind a' három tudósítást. — Fiadnak munkája első *leöntés*, és így nem csuda, ha benne hibák vannak is. Öszve vetettem a' deákot a' némettel, 's látom hogy az egyikben *eltalálta* az értelmet. Csak a' *sietés* ejtette tehát a' hibát. — E' sort:

Az, a' ki a' foglyot, rongyos öltözetben

Imádott Asszonyunk' elébe vitte,

deákul úgy tette-ki, hogy a' *fogoly* perdixnek van mondva; de hogy tudta, mi a' *fogoly*, mutatja a' német: die Gefangenen. — Elszíszszen tettem magam a' *Refractarius puer Romae* és a *Roms halsstarriger Knabe* kifejezéseken — te engem értesz, 's tudod miért esett a' szíszszenés. — A' *délezeglelkű gyermek* hochherziger Sohnt teszen, 's generosust deákul vagy elati animi-t. Legnagyobb baja vala a' Kis Lajosnak e' sorral:

Te, hív Királya a' Hívhez hív Magyarnak.

Én azt hiszem, hogy ezt kevés év múlva vezető nélkül is érteni 's érzeni fogja.

Azt fel nem érem, mi téveszthette-meg az *áldva 's áldattva* kifejezésekben, melyet németül segnend és gesegnet-tel téssen-ki, de deákul *lavans és lavatus*-nak mond.

Képzelem én, édes barátom, melly atyai örömeid vannak néked ebben a' nagy reményekre nevedő jó és szép gyermekben, 's irigyleném szerencsédet, ha Tőled valamit irigylhetnék. Az Aristocratismus' bolondsága nem bánt, 's lányaim az által hogy lányok, nekem

nincsenek szomorúságomra: de minekutána feleségeim egymás után három leányt szült, óhajtanám, hogy az, a' ki Január 22dikén adta első jelét annak, hogy keblében él, fiú lenne. Csak hogy én nem ígérhetek magamnak annyi időt, a' mennyi arra kell, hogy ötöt felnevelhessem. Ennek meggondolása annál könnyebben fogja velem szenvedtetni, ha ismét lányom születik is.

Kérlek, hogy itt menő Relatiókat olvasatlanul ne hagyj. Lelkem festi benne magát, 's azon kevés munkáim' számokba tartozik, melyekre egy kis hiúsággal nézhetek. Tudod Te, mi tesz hiúvá benne. Olly szép legkisebbbet tenni Nemzetünknek nemesítésére! Elolvasván, csinálj borítékot levelemre 's a' két itt menő nyomtatásra, 's adassd-meg. Azért nem írtam-fel reá a' hely' nevét, mert azt nem is tudom. Nem láttam soha az embert 's vele soha nem leveleztem. — Ezt a' Relatiót Fő Ispánomnak ma küldöm tíz exemplárban egy hosszacska deák levéllel. Ő kegyesen ítél róla, s Kultsárra neheztel, hogy fel nem vette leveleiben. Száz exemplárt nyomtattattam, 's látod melly szép papirosra 's melly igen csínosan. 50t ingyen osztatok-ki. Bár vissza kaphassam a' nyomtatásba tett pénzt. Ez a' gond annál természetesebb, mivel — a' mit soha nem vártam — feleségeim testvére épen úgy akar bántani velem 's másik testvérével, mint tulajdon testvérem bánt 's bántik velem, sőt még gonoszabbul. Pedig ez jó ember. De az ütés mind egy akár rossz, akár csak gyenge fejű ember által adassék. — Töviseim első ívét vasárnap futottam végig. Holnap várom a' második ívet. A' jövő héten kész lesz a' kis munka 's a' Pesti vásárkor venni fogod. Glatznak és Andrénak tegnap feleltem, ígértem hogy küldök holmit, 's Glatztól azt kértem, hogy 'a' Virgil fordítását *én* recenseálhassam. Csak e napokban láttam azt először 's a' Magyarország Virágait, melyek alkalmasint *nehéz szagúak*. Éljen szerencsésen. Vendégem érkezik.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

1925.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Ugy-e barátom! tudok én hallgatni? valamint Te. De nem ok nélkül. Alig szedhettem össze magamat. A' mi hogy meglőn, irni kezdtem. Egy két-öt árkusból-álló könyv lészen ma holnap tanúja nem henyélesemnek. Bajos dolog kis könyvet is adni mostanában. A neve Poémák. A tárgyak im ezek: Tavaszkori, Vigasztaló, Aurora,

Széphalom, Illésházi, Kondé, Hor. I. S. I. VIII. Olim tr. IX. Iban forte. L. II. S. V. Tiresias. Hor. L. I. Epist. X. XIX. L. II. Epist. I: II. Qui fit. Kenderesi. Az Anonimus Meczenás, Madarassi, Vajky, Teofila, Kápolnai Antal, Vitkovics, Horvát, Szemere, Ferenczi, Percsenyi, Édes, A' Barátságnak, Beszélgetés. Ezekhez nem fértnek az Apróságok; imhol vagynak, hogy el ne vesszenek.

Bé van kötve szemed, hát hogy tudsz lőni? Kupidó!

«Önkényén a' vad nyílám elejbe szalad?»

Laura! szabadságod vesztén keseregsz-e? De megvan;

Mert azt Féjdednek két szeme őrizi: ne sírj!

Sándor! igen félt a' feleséged tégedet. »Eztet

«Nem tagadom, mert én Ő neki kincse vagyok.

R é s z e g T ó t.

«Nem vagyok én részeg, csak lábom tántorog és rogy!

Nyelveid még jobban tántorog, oh te Bohó!

A H a z u g.

A' súlykot gyakran szoktad nagy messzsíre vetni*

«Mert félek, ne talám hamar essék vissza fejemre.

Nem volt sőt nincsen időm poétai munkáimra, de csak ugyan újra kiadni szándékozom. Talám még jobb világ leszen. Némelly darabokat ki fogok hagyni, a' mellyekről ezután tudósítlak: ezt már régen fel tettem magamban. Szeretném, ha tudnál nekem commendálni egy német Horatiust prózában. Wieland Satirái, az ő jambusiban, nekem nem tetszenek. Ezek is elégték, mint némelly fordításaim.

Csereihez írt kies Jambusaidat gyakran olvasom, és gyakran boszongok a' Roszphalter betűire. Azok a' jó Erdélyiek igen szeretik az Antiquitást! Mi már, úgy tetszik, egyről le szoktunk, tudni illik: nem olvassuk újság leveleinkben: ennyi, és ennyi személyre vala az asztal terítve: ürültek a' poharak: örömben sirtak s. a' t. ezt inde ab anno 1790 számtalanszor olvastuk. De bezzeg volt a' minap nagy Újság egy vadászatról, mert a' publikumnak tudni kellett, hány őz, hány róka s. a' t. esett-el.

De essenek le az aperek, a' vadak. — A' jó Erdélyiek tőlünk még messze látszanak lenni. Kérlek, édes barátom, ha tehetsz vala-

* A' Hazugról szoktuk mondani: messze veti a' súlykot. — Virág B. jegyzete.

mit velek, tégy, mert Atyánkfiái. Sajnálom, hogy Barcsait nem láthatam, ismerhettem. Báróczival voltam Bécsben. Bessenyei Györgyöt sem láttam; de ő az, a' kinek tolla 's esze engem, hogy magyarul kezdenék írni, felebresztett. Kár! hogy az ő Római Históriaja, melyet Orczi Lászlónak dedicált, ki nem jött. Mert egy könyvet láttam belőle. «Ah, a' szabadság nem nekünk való!»

Kérlek, add tudnom, kire bizzam azt az egy két exemplárt, melyet számodra tartok mostani munkámból. Légy boldog! Az az Te is, Sophiéd is. Budán 1811. Február 7dikén.

Most juta eszembe: Te csak versificatióra készítsz engem. Miért nem inkább a' Századokra? én úgy vélem, hogy ezek a' nemzetnek nagyobb hasznára vannak, mint akármelly poéma. Bizony igen szeretném, ha többen dolgoznának e tárgyban, de nem úgy 's olly formán mint eddig. Vale! Tuus Virág mk.

Mivel Farsang van, Vitkovics ivó dalát ide írom:

Sok Ifiú hullt a' porba,
Mért sietett a' táborba,
Sok legínyért ettek sorba,
Mért bújt be a' monostorba.

Gutta üti azt meg orrba,
A' ki vizet tölt a' borba:
Igyunk tehát tisztán sorba,
Igy jutunk el a' vén korba.

Ha én Rósa volnék,
Hamar el hervadnék,
Senki rám nem nézne,
Senki nem böcsülne.
Ne' mondgy hát Rosának
Engem 's Tulipánnak:
Szép Violát, Szekfüt
Egy forró nap elsüt.
Bizony' ha lehetnék,
Én csak Galamb lennék,
Óh, hová nem mennék,
Hogyha repülhetnék.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1926.

Kazinczy — Ürményi Józsefnek,

Nagy Méltóságú Úr,

Kegyelmes Uram!

Ez a' rövid írás bátorkodik Excellentiád' elébe járúlni, 's Írója alázatosan esedezik, hogy azokat a' mik benne a' 4d., 5d. és 6dik lapon mondattatnak, megolvasni méltóztassék. Nincs a' föld' kerek-ségén Nemzet, mely a' Természettől bővebb adományokat kapott volna, mint az, mellynek második székére Excellentiádat az Udvar' kegyelme 's tulajdon érdemei 's a' minden időben szent hűséggel 's tiszta lélekkel vitt hosszas szolgálatok felléptették, 's mi lehetett volna ő, ez a' szép Nemzet, ha úgy mivelhette volna tudományait a' mint tőle kitelheték vala, és íme **mi** ő! Ez a' gondolat, ennek szomorú érzése elkeseríti a' hazáját 's nemzetét szerető szívet, 's felkönyörög a' sorsot igazgató Istenséghez, hogy álmokórságunkból engedjen valaha felebredni. Ez az elkeseredés szóll azon rövid írásból is, mellyet Excellentiádnak bémutatni bátorkodom. Az a' nagy férjfiú, a' ki nem csak a' kül hivatal, hanem a' tudományok által is fényt vont nevére, és a' kinél a' hazát még egy fija sem szerette hübb szeretettel, meg fogja érteni azt a' kesergés hangját, melly írásomból szóll, 's nem tagadja-meg tőlem annak kevély érzését, hogy Általa javallatom.

Éltesse Isten Excellentiádat hosszú időkig ennek a' szép de a' Nemzetek között alig ismért Népnek javára, 's érdemeit fizesse vissza az által, hogy régi neme soha ne szűljön fiakat, kik egy ily halhatatlan díszéhez méltók ne légyenek.

Fogadja-el itt Excellentiád nem csak egy hív hazafinak szent tiszteletét, hanem háláját is mind azon kegyeiért, mellyeket eránta mutatni méltóztatott. Kevélykedik ő azon szerencséjével, hogy volt idő, mellyben Excellentiád ötet kegyelmeire nem tartotta méltatlan-nak; örül ő azon szerencséjének, hogy Excellentiádat látta, ismerte.

Maradok alázatos hív tisztelettel

Kegyelmes Uram,

Excellentiádnak

Széphalom, Febr. 7d. 1811.

alázatos szolgája:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. L. 1425.]

1927.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Febr. 7d. 1811.

Drága Kedves Barátom!

Ezen szempillantásban kapom a' ki nyomtatott relátiót. Igazságom van, hogy annyi unszolásokra semmit se nyomtattatok. A' Pataki tipographus Barom, az deák epitáphiom merő képtelenség, ha úgy marad, senki se értheti, és tégedet 's engemet az egész haza előtt nevetségessé fog tenni. Hiszem ezen szók után: «Proelio ad Jaurinum» a *Pro Patria Caesis* egészen ki maradt, én nem írtam, úgy tetszik, anno salutis, hanem Anno post Christum natum; én nem írtam egy sorban, Felicibus, immortalibus, hanem így:

Hungaris
Felicibus
Immortalibus.

A' tipografus az ónbetűket össze szedni jobban tudja mint én, de én jobban tudok epitáphiumot tsinálni, mint ő, ha tehát nyomtatni adnak neki valamit, azt szóról szóra nyomtassa, ne változtasson semmit is, ne vegyen el, ne adgyon hozzá leg kissebbet is, ha hibát tett a' szerző, a' szerzője lesz a' szégyen; azt tartom, hogy annak nints szüksége a' tipografus jobbítására, a' mi a' te 's az én kezemen figyelemmel által ment. Én a' nyomtatás költsége felében részesülni akarok. Meg kívánhatom tehát mint a' magam, mint a' te betsületedért, hogy az, a' mi köz nevünk alatt ki jó, ne legyék képtelenség; ezt meg kívánhatnám ha nem is részesülnék a' költségben, mihelyest a' magam neve alatt is ki jó valami. Én egy ostoba tipografusi mérészség miatt a' te 's az én betsületemet nem fogom kotzkára tettetni. Azért irtózom én úgy a' ki nyomtatástul, mert már több ízben tapasztaltam, hogy azok akarnak jobbítgatni, a' kiknek nints jussok hozzá: én még akkor is, ha egy jó és tudós barátnak ki kérem kritikáját, tsak azt szoktam abból el fogadni, a' miről meg győzetetem, és ha az én kritikámat ki kéri valaki, soha se bántódom meg, ha azt, a' miről meg nem győzetetik, el nem fogadja. Hogy mérészel hát egy tipografus egy egész sort elhagyni, és hogy meri az illetén tsonkítás által az egésznek értelmét egészen meg rontani? Én téged, Kedves Barátom, mint Pataknak szomszédját, mint Bará-

tomat, és ezen egész munkában társomat, arra kérek, hogy ezen hibákat minél előbb jobbitasd, és tipografus Uramat le letzkézd: Az anno salutis, nem bánom, maradhat, ez ugyan nints deákül, és maga az idea is logice képtelen, de ez keresztény hiba, maradjon hát; de ezen szóknak: pro patria caesis propter sensum telljességgel bé kell menniek! és az energia múlhatatlanúl meg kíványa, hogy a felicibus, immortalibus nem egy, hanem két sorban legyen írva; 14dik esztendő koromtól fogva olyan mester alatt kezdvén, mint Koppi volt, úzom a litteraturát, és azután egy pataki Tipografus azt hiteti el magával, hogy ő írásomban piszkálhat, az ilyen dolog még is csak utóljára egy olyan modestus embert is, mint én szoktam lenni, egy kitsiny[t] bosszant; és az önnérvést fel gerjeszti. A helyes jobbitást bé veszem köszönettel akár kitől is, de a rosszabbítást senkitől a világon. Még egyet meg kell jegyezmem, valamennyi régi epitáfiumot láttam s olvastam Olasz országban, Rómában s mindenütt másutt, a hol voltam, mindenütt minden szó után egy pont volt; mért nem követte hát ezt a Tipografus a kéz írásom után? Tsudáalom, hogy némely szavakat kis betűvel nem írt! már így egészen ki mutatta volna tudatlanságát. Az illetén tudatlan embereknek, mint a Pataki Tipografus, nem lehet más genieek a pontosságon kívül, reájok illik Boileau definitioja: L'exactitude est le génie des sots. Sint ergo imitatores servum pecus exemplaris quod prae oculis habent, mert ők olyanok, mint a Harpiák, el rontanak, el sundítanak mindent, a mihez nyúlnak, ha jó, és a mindég a leg jobb, a mi nekik vissza tetszik, és mihelyest ditsérnek és tsudálnak valamit, so ist es Zeit es auszulöschen.

Két rendbéli leveleidre e napokban fog következni a felelet; kérek, csak akkor küldgy meg nekem mindent, mikor egészen úgy lesz minden, a mint kell, és a mint írtuk. Nekem nints meg a kérdésben lévő deák epitáfium, de úgy emlékezik a feleségem, hogy az egyik oldalára az emlékek ez volt írva, és a következő módon:

Vulnere. Confectum.

Moriturum.

Arról is emlékezik, hogy négy felyül írás volt, és hogy a harmadik a ki tett nevek után így volt:

Honesto. Vulneri.

Superstitibus.

Ugyan mért maradt ez el? én úgy magyarázom, hogy az emlék oszlop nem négy szegű, hanem 3szegű gúlya lészen, akár hogy lesz, én nem bánom, csak hogy képtelenség ne bocsátasson ki nevem alatt, és nehogy az a' posteritásra tartós köven által mennyen, a' midőn én képtelenséget nem írtam.

A' Secretáriusom köszönt,¹ Feleségedet csókollya, én pedig feleségednek kezeit tsókolván, és téged szívemből ölelvén, maradok a' leg igazabb barátsággal

Eperiest, 7dik Febr. 1811.

Hiv szolgád és barátod

Pipsz mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1928.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

nékem különösen tisztelt drága Uram!

Ímé a' második Correctur-Bögent is küldöm: méltóztassék mellynél előbb vissza-küldeni a' Hibák' megigazítását; hogy a' nyomtatás semmi késedelmet ne szenvedjen. Én a' szerént a' mint a' Tek. A. Ur méltóztatott parancsolni, a' Mss-ot szorosán meg nem vizsgálhattam az iskolai közönséges bajok és a' csak ma végződött Censurák miatt; mellyekbe belébódúltam. Hamarjában elolvassván, ezekben akadtam fel:

Pag. 23. Vén kántor, könyvpenészű Tánzos, parókás Poéta. E' vers jambusokból, és Trocheusból áll; mellyek egymást [nem] szenyvedhetik meg.

Vén kántor köny | pené | szű Tán | czos pa | rókás | Poé | ta

a': *czos pa* trochaeus.

Pag. 32. 'S Erdélyt s.t.b.	e' három sor előtt mindenütt 'S van,
'S érdemlett &c.	nekem úgy tetszik, hogy a' sok <i>sibílatos</i>
'S nem lész &c	's néminémű kedvetlen hangot ad —

Az Erdélyt 's nem lész idő &c. előtt el hagyhatnók talám!

¹ A levél nagy részt Dessewffy Józsefné kézírása.

A' Typographus Ur azt hiszi, hogy 3 árkusnál többre nem igen fog telni a' Munka. Most általam a' Tek. A. Urtól ezt kérdezteti:

«A jövő árkusban következő Jegyzésekben (úgy gondolom, «hogy a' Magyarázatot érti ezen) az aláhuzott szavak és egész sorok «cursiv betűkkel legyenek é, vagy megritkított Antiqua betűkkel?»

Én még ezt tészem ezekhez: A' Magyarázatok a' Textus' betűjével nyomtattassanak é, vagy mással? apróbb új betűk nincsenek a' Cursivokon kívül: ezekkel lehetne ha tetszenék; különben a' Textus' betűjével jönnek-ki: ha vólnának is régi apróbbak, mint a' Batrachomyomachia betűji, kevesek 's e' mellett kopottak.»

Még ezt jegyzém meg: Nem jó vólna é a' Sylvesterben a' Tulajdon neveket, p. o. *Vitézem* egy egy spatium közbetevésével ritkítani? nem értem ide a' Mythologiai neveket.

Az Ódák expljával szívesen szolgálok.

A' Nagyságos Grófnét a' legszívesebben tiszteljük. Szokott tisztelettel vagyok S. Patak. Febr. 7-dikén 1811.

A' Tek. Assessor Urnak

alázatos szolgálja

Nagy Ferencz m k.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1929.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosváron Febr. 10kén 811.

Nagy érdemű Férfi!

Látatlan Barátom!

Meg ne ítélly mérészségemről, dúrvaságomról; meg ne bántóddgyál, hogy keresztül vágok a' simított udvariságnak únalmas tekervénynein, midőn a' leg-első megszóllittást is, mellyen üsmeretségünk épülhessen, kebelemből veszem ki! — Sok ideje, hogy ismerem érdemedet, tudlak diszes nevedről, szép munkáidról, barátod festésiből, ... 's *barátod* vagyok részemről, a' szónak igaz értelmében. Megszerezni személyes ismeretségedet, megnyerni viszzont barátságodat nem vólt alkalmatosságom; Vesselényi ki hólt ígérétének tellyesítettéből; — és tsupán Farkas Ötsémnek köszönhetem, hogy ismeretessé tette nevemet előttd. Ő leszsz' szívesen óhajtott szerentsém' alkotója, ha viszzont barátságodnak meg nyerésével gazda-

gulok. Ezen reménység-fejében élek a' bizodalmas hangal, melly a' mü szigoru Üdönkben tsak a' közlelről való ismeretségnék 's öszveszokásnak tulajdona.

Miölta Farkasnak írtt leveledben felöllem emlékeztél, szüntelen készülek írni neked — és meg kell vallanom, tsupán az a'-felöl való kétség, hogy *illiké a' Barátok hangján írnom?* késedelmeztetett; mert semmi sem únalmasabb előttem, mint *barátságos levelezést folytatni nem barátságos hangon*. A' Kenderesihez küldött leveled megadta az elhatározást.

A' mit azon leveledben reám nézve szerfelett kedvezőleg mondoszsz [!], vissza fordítottam. Igenis, *jó-tévő találmány volt az írás*, mert írásaid, leveleid, munkaid juttattak engemet azon érzeménynednek meg ismerésére, mellyeknek némi-némü mássait, vagy legalább árnyékit magamban találok.

Kérdezted Farkastól: *útoztam é?* Igen is, nem is, a' mint akarod. Nem láttálé senkit a' ki nem útozván útozott: — nem láttálé sokakat a' kik útozván, nem útoztak? A' dólgot a' belső valóság teszi, a' külső szín tsak formát ad. Erről ennyi most elég: bővebb ismerkedésünk több megfejtést szerez.

Interessálé Tükteket a' mü Ország-Gyűlésünk? Miértis tevém kérdésbe? Ha Tükteket minnyájakokat nemis, Téged 's a' Hozzád hasonlókat mégis igen. Irok hát valamit rólla, de tsak öszve szorítva, és röviden.

Tudni fogjátok, hogy ezen Órszág-Gyűlése már a' 8dik Hónapra nyúlik: de, hogy miért nyúlik ennyire, kételkedem hogy tudnád. Ennek okát két felöl kell keresni, egyfelöl az Udvar intézeteinek rejtekében, másfelöl magunk hijánosságában. Emez arra néz: hogy mentséget építsen magának jövendőre a' mü késedelmnünkből: mentséget azokra, a' miket törvénszerént meg nem tehetne nállunk nélkül, 's a' miket meg akar tenni. — Mü pedig egymástól el hagyatott, öszvefórradatlan Egészszet teszünk, mellyet semmi köz lélek nem lelkesitt. Miis lenne az? A' minek lenni kellene, nem sokakat szállott meg. Itt van, öszve szorítva, késedelmnünknek kettős oka. Jegyezd fel azomban, hogy én az *Udvar* nevezete alatt soha sem az *Órszágló-Személyt* értem: hanem azt a' Gyűlevész Keveréket, a' mely ötet hórdozza, 's önnön romlására vezet: azt az öszve bonyolodását a' köz-igazgatás dolgába be-hattó mindenféle embereknek, melly az egyenként valók meg vesztegettetésének szennyét az Országló Ház' hasznának és a' Népek közjavanak el hűrböltt palás-

tyával takarja. — Aztis meg mondom, hogy rajtunk mit érts: ne a' *választottakat*, hanem nagyobb részét a' *Hivatalosoknak*; — mert valóban bé telik: Hogy sokan vannak a' Hivatalosok, de kevesen a' választottak. — Itt, a' törvények' hijánossága' ki pótlásának színe alatt egy új Constitutio talpvetésének intézete forog fenn, a' mire a' Törvényszerzés Tagjainak mint készüllettel mint pedig szívvel kellenék fel ruházva lenni. Némelyikünkben az egyik, némelyikünkben a' másik hibázik. Nem mondom ezt Hazám kisbbségére, mert ez az igazság másokrais reá-fér.

Mű eddig elé a' Publico Politica és a' Juridica Deputatióknak Kontzokra terjedő munkáival bajlódunk, még pedig olyan módon, melly inkább Oskolai, mint Órszági mód. Szóról szóra olvastuk, betüröl betüre vizsgáltuk a' hosszas munkákat, mintha azoknak *per-extendum* törvényi-erőt akarnánk adni. Javallottam még eleim ennek a' Gyűlésnek, hogy ne tegyünk így: de foganatlan volt javallásom. A' kik ezeket a' munkákat meg izelítették, de más jobbakat nem ismertek volt, olybá nézték ezeket, mint remekjeit a' Politikai böltességnek, 's minden cikkelyeit méltónak tartották a' Statusok figyelmetességére. Nekem a' volt a' javallásom: hogy mindenikre nézve egy-egy Biztosság választassék, mellyek tsak annyit szedgyenek ki azokból, a' mennyi a' Törvények sorába bé-iktatást érdemel. Nem tetszett. Jobbnak lázott utat nyitni számtalan vetélkedésekre.

Közelebbről nagyobb tárgyaink is érkeztek. Ezek között első helyet foglal a' Banco-Cédulák kevesítettésének Planuma. A' módnak meg állítása reánk bizattatott, de a' legnagyobbaknak meg van hagyva, hogy igyekezzenek Erdélyt bé húzni a' Német Tartományokra kiadott módba. Mű azt nem szerettyük, nemis hiszem, hogy ebben e' szerént tzéllt érjenek. —

Erre nézve itt egynehány Projectumok készültek, mellyeknek edgyike a' Kenderesié: Ő a' Bancó forintoknak tizivel való bé váltását javallja. Másik a' Horváth Dánielé: ez azt akarja, hogy Tiz milliom forintot költsön vegyen Erdély *jó-pénzben*, s' a'val a' Circuláns papirossat bé váltsa: ennek a' költsön vett Summának mind interesse fizetésére, mind pedig le-tételére egy Monopoliumot javallván fel állítani, t. i. a' Bétsi Árukkal való kereskedésnek Monopoliumát. Az első károsnak, a' másodikat Contradictoriumnak tartom, és mind a' kettőt ki-vihetetlennek. Az enyim egészszen egyéb. Én két milliomot vétetnék fel költsön, 's evel az Industriát fel éleszténém, és az Olt vizén egy commerciumot nyitnék: Vassal, üveg-

gel, kenderrel, lennel. E' felett, az Erdélyi Só-Aknákon el hányattatni szokott apró sóval egy más Commerciumot Serviába és Ilirisbe. Az után, ha e' meg állíttatnék, a' Circulans Banco Cédulákból 20 Milliomot, tiz milliomig való Erdélyi-Statuum-Obligatió-val bé gyűjtenék, ezeket az Obligatiókat pedig, és a' költsön vett 2 Milliomot a' meg vitt Operatio által 12 esztendő alatt úgy fizettetném ki, hogy azon fejül Erdélyben meg-annyi jó-pénz terjedne el. Meg válik, mi fog inkább tetszeni az Országnak.

Második helyet foglal az újj-tárgyak sorában az a' Rescriptum: Hogy a' nemességnek Békesség idein tartandó fegyveres gyakorlásait rendellyék el a' Statusok: vagyis, Végzést tegyenek rólla, és küldgyék fel pro Confirmatione vel rejectione. Ehez még nem szólottunk.

Harmadik helyet foglalnak az 1794beli és 1809beli Órszágos Végzésekre jött éppen nem kellemetes Válaszok. — Még eddig ezekhez sem szólottunk.

Úgye hogy kéretlen eleget irtam. — Ez után még többet, ha válaszzal reá bátorittaszsz. Ély boldogúl Nemes lelkű barátom, és engedd meg, hogy mindenkör Barátaid közé számlálhassa magát

Cserei Miklós mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

1930.

Sárközy István — Kazinczynak.

N. Bajom 10. Febr. 1811.

Kedves Atyámfia, Édes Barátom!

Még az utolsó Levelembé hátra maradott két okokkal is adós vagyok, miért neveztem én a mult esztendőt Das merkwürdigste meines Lebens. — Az elsőt akkor megírtam; most röviden a' két utolsót, hogy többre érkezhessen — — tehát 2-do. Mivel Gyermekeim közül mondhatom majd majd leg kedvesebbik Leányomat, *Elisát*, ismét férjhez adtam. Kit soká nem tudtam felejtteni anyira, hogy ötét ne sirassam. Pedig jól ment férjhez bizonyos Visolyi János nevű Ifjúhoz Tolna Vármegyébe, ki Neográdból szakadt le, s még szülei élnek: de ez egy gazdag Bátyának universalis haerese —

szelid, jól abszolvalt 's Prokatornak fel esküdt Iffju — de azt nem fogja tűzni. Deus benedicat ipsis.

3. Sokféle meg sértődések arra birtak, hogy öregségemre lakásomat, melyet már alkalmas commoditasra hoztam, örökre változtassam: azért is cseréket próbáltam volna, de nem succedált. — Most már másképp fogok iparkodni. De majd keresztül vágott a Természet az én Lakásom változtatására czélzó Ideámon — mint ezt egy előttem írásáról is esmérős jó Barátom ide zárt* darab Levelébe hosszan sajnálta. Sajnáltam én is a' Te egészséged bomlását — de mit tegyünk ellene, ha egyszer haza hivattatunk! — — Én csak azt sajnálom előre, ha meg nem érhetem azt a' Vallásbeli változást, melyet én már jó idővel meg jövendöltem és circumscribáltam sokaknak meg szomorittásával, hogy eggyik mostani se marad meg. 'S okosan nem is maradhat. — — — Mert most van ideje.

Cserey Farkas eö Nsgának, Autographiai Gyűjteményedbe meg küldött némely nagy becsű Leveleknek vételével hála képp vissza írt Epistoladat igen is vettem. S talám nagyobb figyelemmel meg olvastam, mint a kik napok előtt olvastatni hallák és könyüket hullatának. Azért is — — de csak csupán mivel kívánod, a' több Tudományos Levelezőidnek reménylem nem is sorába, 's talám nem is nyomán, hanem csak mint homályos honnyom 's hivatalbeli gondjaim engedik, de csak ugyan még is (esmérvén szívedet) szabadon meg írom csekély ítéletemet.

Nagy Thereziát énekelned, ha későcskén is, igen méltó és Csereytől nyert ereklyéd méltó jutalmad néked is. Mert a czél csak maga is, hogy ily autographiai gyűjteményt állítsz fel, szent és majd első a maga nemébe. De ezen gyűjteményedet annyira meg érdemesítette, hogy ha Elizeus Testeként a több közönséges csillagzatokat meg halladó nevek és subscriptiok is mind, mellyek szekrényedbe nyugosznak, hozzájuk érvén a papiros, mellyen hajdan Therezia ditsőült harmat keze nyugodott, fel elevenedvén, eggyül eggyig meg hajtották volna is magokat — Nem sokallanám tiszteletket — annyival inkább nem sok előttem, valamivel csak egy

* A levél mellett egy keskeny papírszelet van, a melyen nagy, vastag betűkkel e sorok olvashatók: «Én fogom örvideni. A F. hallom, nem akart többé Somogyba jönni, hanem Aba-uj helet, mivel ehez semmi reménsége, Munkátsot keresi, halmoosan üti, és teszi a Bakokat . . .» E papírszelet szélére Sárközy a következő jegyzést tette: «Csupán magadnak, a ki, tudom, esméred ez írást» —

magyar Tudós e' kegyes Anyánkat üdvözölheti. Ezt a szót perse nállotok másképp írnák — de ebbe most nem bocsátkozom. — Azomba érdemes Kazintzi Ferencz ecsetyére is, mely csak borostyán fa Táblára szokott rajzolatokat tenni. — De szabad legyen továbbá azt mondani: igen nagyok a digressiók és a' 22-ik verstől fogva a' 32-dikig másképp szeretném. Ezt én ugyan csak az én természeti, szabad és soha aestheticat nem tanult gustusom szerint írom, mely attentiot nem érdemel. S csak azért írom, mint promittaltam, hogy parantsoltad — caeter., hogy Neveket segítettél a' Halhatatlanságra — sokakat csupán a' Néked adatoti erő szerint *támasztottál fel a' Sír-ből, kiknek térdei soha nem illették volna szent kezek által.* De kivált a' nékem írt tudósításodba meg nevezett némelyeket. Kik közül egyik, ki mint ellenség Kémje, ha nem Fejedelne (mivel már Majláth meg halt), elevenen fekszik vala a' Sírba — és könyveket hullat vala írásodon, hogy meg ne esmértetnék, hogy ő is ama Fene vad bélyeget viseli — sött annak fel eskütt Táborának vezére — — — Hóha — majd én is nagyobb digressiót teszek, mint illene és akartam. Egyébaránt pedig ne vedd kérkedésül, Kedves Barátom, ha azt mondom, hogy fellengős Epistoládat mikor én többszöri olvasásra értem meg, csak érteni látszik akkor Püspök Uram. — Vagy Oedipussa van tehát néki közüllünk, vagy jó Calculista, hogy ki találja azt, hányan értik, hányan sem. Én még pro Coronide azt is esküvéssel merném erőssíteni, hogy a kik opiniojokat depromálták írásod felől, se értették mind egy formán. — Ide nem értem *Berzsenyit* (ki még nékem nem született), *Szokolait v. Horvátot*, ha írtak. — Az elsőt azért mondom, mert nem esmérem; a másikat, mivel tudom, hogy ha reá ér, sokat ért és tud; a' harmadikat, mivel oly emberről még gondolkozni sem akarok, nem hogy jó vagy rossz gondolatomat felőle fel fedezném. Én ötet mindig annak tartom, a' minél sem több, sem kevesebb csak egy haj szállal is. Jó akarómnak sok régi Relligio szerint. — Barátomnak a' magam mértéke fel fedezése el kerülésére; Atyáfnak, vértagadás és szentség törésbe esni nem akarván. Szeretem annyira, mint Ember Társomat illik és abstrahálván a többitől, lehet — ez az én confessio sum-mája, többet ne kívánj tőlem! — Ez kevesebb vagy gyengébb a' Te sententiádnál, több mint kérdeztél. — Ebben akarok meghallni is. De csak a' Te Mausoleumodba. Mind ezekről, ha ettől a' fene Hivataltól szabadulásomat vehetem, rendre többet — ha élünk — még pedig talám szóval is Gömör felől.

Tudom, hogy még több felelettel is tartozom, mert Leveleid nintsenek mind ide haza, hanem Kaposi officiosa szobáimba. De vegyed jó néven, ha van [?], most neked in expiationem tarditatis, mert mást nem érdelek — — Most küldöm csak Somsits Lázár el felejthetetlen Kedves Atyámfia Képét, mely felette igen jól van találva, mintha mindjárt megszóllalna és köpné sok Deák Epigrammait. Ezt azért küldöm, ámbár magam drága Collectioját fosztom meg tőle, mivel olyan írását, melyet [!] autographiai Gyűjteményedbe mehetne, Crisis nélkül nem küldhetek. Ugy szintén a' többi-től is, u. m. Spissits és Czinderitől. Van nekem elég, de mind olyan, mellyet küldeni nem merek, de nem örömet is ereszték ki gyűjteményeim sorából, mellyek már numerisalva **is vagynak**, de méltók is arra, hogy illyesek legyenek közte, mivel másképp gyanusok volnának magokba. Küldhetném p. o. Czinderinek azt az Oratioját, mely miatt a' Diaetából ki tiltatott, in fragmentatione. De az nem hozzád való és itt in aeternum hibáz. Küldhetném némely Oratioit a' más kettőnek, etc. De azt nem tehetvén, ime ki pótolására vedd ezen Kupferstichet, melynek már copiját se lehet találni. Vedd annyi Kéz írását, mennyit egy Fő Biró Koromba vett Leveléből ki metzhettem.¹ A' többi felől légy oly bizodalomba, mintha már megvólna. De milyent kaphatok: érdemes lesz e személyek vagy nevekhez, nem tudom. Elég az hozzá, hogy valamint fellyebb az ujonnan erigalando Relligio eránt, ugy az ember esmerés eránt való különös gondolkozásimat, ha reá érek, mint Horváth a' Novissima Philosophiáját, Mssba hagyom halálomkor. S fogod kapni. Élj oly jó egészségbe és contentummal, mint csak kívánhatod, én kívánom

igaz Atyafi Barátod

S. I.

Vajda, etc. etc. Patri Mar. és elől jön sub Spissits, mikor írhatok. —

Meg botsáss, el nem olvashatom, mivel Dislocationalis Gyűlésre kéntelenítetttem menni — — ez is egy unabnas kötelesség.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

¹ Nincsenek a levél mellett.

1931.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Méltóságos Báró,

szívesen tisztelt igen kedves barátom!

A' Méltóságos Bárónak hozzám még Novemb. 22dikén bocsátani méltóztatott levelét, nyilván azért, mert a' boritékon csak Debreczen állott, 's nem Újhely is, nem előbb mint csak tegnap vevém, a' mint azt a' Recepisse' dátuma is bizonyítja. A' Posta Expeditorok megtanulhatak vala már hol van Széphalom, mert nekem nem kevés leveleim forognak kezeiken; de ők ismereteseek arról országszerte, hogy gondatlanok. A' vett két munka' kiadását munkába fogom venni, csak azt méltóztassék tudatni velem a' Mélt. Báró, hogy hány exemplárban nyomtattassanak. Képzeltetetlen dolog mennyibe kerül most a' nyomtatás. Bácsmegyeinek leveleit én 1789ben kiadván 300 író és 200 szívó papirosú árkusokban, 9 árkus nekem kevesebbe került mint azon Relatióknak egy árkusa csak száz exemplárban, melyet egy hét előtt a' Mélt. Bárónak Mélt. Cserey Farkas Úr által küldeni bátorkodtam. Az a' rövid munka egyike azon dolgozásaimnak, a' melyekre egy kis hiúsággal tekinteni merek, mert annak 5dik és 6dik lapján van valami, a' mi a' Jóknak javallását érdemli. Higgyen nekem a' Mélt. Báró, nem írok én soha olyat, hogy az a' gondolat ne szálljon-meg' hogy az emelni fogja *annak* szívét, a' ki akkor mikor már én sírban leszek, fénye lesz Nemzetemnek. 'S ez a' képzelet nékem a' legédesbb jutalom. Bár csak az Elysiomba posták járhatnának, hogy ott hírét vehetném, miként teljesíti-be reményeimet *annak* fíja, a' kit én olly szentül tiszteltem. Ne felejtse a' Mélt. Báró, hogy hozzá nem illik semmi kicsiny. A' haza, sőt a' külföld is már vizsga szemekkel nézi a' Mélt. Bárót. Egy barátom írja, hogy Epistolám a' Mélt. Úrhoz a' Lipsiai Liter[atur] Zeitungban 1810. Jul No. 80 hosszacsán van recenseálva. Sok tekintetekben örvendek a' hírnek. A' Mélt. Bárónak nincs szüksége a' jó eránt tüzeltetni: de az effélék újabb lekötelezések hogy jó legyen, hogy igazán nagy legyen. Mi a' n a g y, megmondtam Relatióknban. A' Mélt. Báró kicsiny lesz, ha csak titulussal 's kereszttel fog ragyogni. De nem *csak azzal fog*. Hogy azzal *is* ragyogjon, szívesen óhajtom. — Én ezt a' Relatiót Palatinusunknak is felküldöttem, még pedig *magyar*

levéllel; 's ez vala bérekesztése: «Éltesse a' Gondviselés Cs. Kir. Fennségedet annak a' jó nemzetnek javára, mellynek Cs. kir. Fennséged boldogítója, védelme, gyönyörűsége 's kevélysége.» — Melly jól esik illetet hizelkedés nélkül mondhatni! Küldöttem egyet a' nagy Ürményinek is. Megvallom hiú vagyok azt óhajítani, hogy ez a' két Nagy ne hagyja válasz vagy izenet nélkül leveletemet. A' Palatinusnak a' levelet pecsét és boríték nélkül Gróf Szapáry Pál Exc. által adattam-meg.

Relatiomról szólván, szabad legyen kérdenem, látta e már a' Mélt. Báró Csereyhez írt epistolámat? Mélt. Aranka Úr reá verset írt Csereynkhez, 's Marcusz Brútuszt kárhoztatja nem emberi tettéért. Az én Berzsényim azt mondja, hogy ha ő Rómában élt volna, ő nem engedte volna másnak az első dőfés' dicsőségét. Az egész dolog csak az, hogy M. Aranka Úr keresztyéni és mostani módon nézi a' legdicsőbb tettet, mellyet az emberiség mutathat. Ugy Cátó is vétkes; ő, a' ki Plátónak írásai által tüzelte lelkét a' nem emberi tett' elkövetésére; úgy a' Martyr is vétkezik, hogy halált keres. Mert nem egy e *megölnünk* vagy *megöletnünk* magunkat? Az elsőt a' Stóá bizonyos esetekben még *tisztünkké* tette.

Minekutánna a' Nyomtatás és a' Rézmetszés olly annyira megdrágúlt hogy alig lehet valamit dolgoztatnunk, alig ha jó nem lesz a' mi Nagy Megholtunk' képét csak az én rezemmel nyomtattatni. Ez legalább jól van eltalálva. Ki tudja millyen lenne az újonnan metszendő.

A' Tempelben felállítandó egy kép az az státua eránt az a' vélekedésem, hogy az egy nagy ládában lehozattathatik Bécsből: a' Jonicus szobrokat minden Capitaljaikkal és a' mi még a' Tempelhez kívántatik Zsibón lehetne 's kellene faragtatni, de Bécsből hozatandó mester által. Így sem annyiba nem kerülne, sem eltördeléseiktől nem lehetne félni. Zauner maga olly öreg, hogy e' munkát nehezen fogja felvállalni. De ott Prof. Fischer, ki olly tekintetben van, hogy Gessnernek is vele dolgoztattak 's Zürichbe vitették Bécsből monumentumát. Vévén parancsolatját a' Mélt. Úrnak, nem kések néki eránta írni, 's tudósítani fogom mit felelt.

Ajánlom magamat a' Mélt. Úrnak megbecsülhetetlen barátságába, 's kérem Pataki Urat, kit, mint érdemes barátját a' Mélt. Báronak, szíves tisztelettel idvezlek, hogy a' megírt munkát nékem mihellyt kész leszén, megküldeni méltóztassék. Tordasi Pred. Sípós Úrnak deák ódáját, Pataki Prof. Kézy Mózes Úrnak deák hexame-

tereit 's Prof. Nagy Ferencznek magyar Idylljét hexameterekben, nem tudom, meg küldöttem e. Szépek, valóban szépek ezek is. De az én lelkennek ritka ember szóll úgy mint az én kedves Berzsenyim. Ennek az ifjú barátomnak képe íróasztalom felett függ, hogy gyakran láthassam mikor szememet felvetem. Ha Kolozsvártt van a' ki fest — a' ki *jól* fest — kérem a' Mélt. Báró, festesse magát ha csak migniatúrben is, 's ajándékozzon-meg vele. Kevés esztendő múlva, tudom én, hogy más fog kelleni, mert a' Mélt. Úr külsője változik. De soha sem lehet a' Mélt. Ur öly nagy, hogy a' jók gyönyörűség-gel ne nézzenek a' *gyermek* Wesselényire is.

Ajánljon kegyelmeibe a' Mélt. Báró a' tiszteletre legméltóbb Erdélyi Asszonyságnak, kinek kezeit szent tisztelettel csókolom.

A' Méltóságos Báronak

alázatos szolgálja:

Széphalom, Febr. 11d. 1811.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós göröcsöni levéltárában.]

1932.

Kazinczy — Mándy Péternek.

Mándy Péter Úrnak

Kazinczy Ferencz tisztelete szíves idévezletét.

Tisztelt Férjfiú,

Fő Ispánunk Gróf Eszterházy József Excell. csudálva olvasta tavalý Kézy Mózes barátomnak azon deák verseit, melyeket az Napoleonnak menyegzőjére írt, s ritka érdemeit az által akarta megjutalmazni, hogy Vármegyénknek Assessorává készült kinevezni. Az irigyek meggátlották dicső szándékában, képzelheted, mi okból, és íme elmondom, mely szín alatt: azt mondták, hogy Táblabíró csak az lehet, a kinek nemessége iránt nem lehet kétség. Ez oknál fogva meg nem tiszteltetett, de meg van neki ígérve, hogy meg fog tiszteltetni, mihelyt nemességét bebizonyítja. — Ó Dókuš László igen kedves barátom! kezeihez tette le Szathmárból vett Testimonialisát, de ez azt producálni nem meri, attól félván, hogy mivel maga Kézy Mózes Úr benne világosan kinevezve nincs, ezek a' kancsalgók szígyenbe keverik. Így lévén a' dolog, Hozzád intézem kérésemet, nemes lelkű barátom! — Így nevezem én a' jókat, ha velek semmi össze-köttetésben nem vagyok is — 's kérlek, hogy nevében Vármegyénk-

hez egy esedezést készíteni, és osztán a Bizonyosság-levelet elkészíteni 's Dókus László Zempl. Vármegyei Fiscális Úrhoz elküldeni méltóztassál. Hogy ezek itt semmin fel ne akadhassanak, az Instantia így legyen subscribalva: Mózes Kézy, Nobilis ex Fehér-Gyarmat oriundus, electus Professor Jur. Collegii Evangelicorum Helv. Conf. Sárospatakiensis, nunc Göttingae in Regno Westphaliae degens, és így nevezzd-meg a Testimonialisban is. — Ismerlek elegendé, hogy gyönyörködve fogod tenni ezt a szolgálatot egy olly barátunknak, a ki a Nemzetre fényt vonza — mert verseit a Fő Ispán Bécsben igen pompásan hagyta újra nyomtatattatni, 's megküldötte a Párizsi Udvarnak. — Élj szerencsésen, 's fogadd-el tiszteletem bizonyítását. Széphalom, febr. 11. 1811.

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

1933.

Mándy Péter — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak

Mándy Péter alázatos tisztelettel viszonos idvezletét.

Tek. Úr! Örömmel árasztotta el szívemnek érzésit a T. Úr nagylelkűsége. Nem volt ugyan az ismeretlen én előttem eddig is, de most tapasztalom közelebből mégis — minden alacsony hízelkedés nélkül mondva — hogy tulajdon az a felemelkedett lélek és izlés uralkodik a Tek. Urnak a társaságában is, a mit még gyermek koromban a Geszner Idilliumaiban, Bácsmegyeiben, 's másutt tündöklenni láttam. A nyájas leereszkedés — a jó tétel — úgy látom, ezek édes gyümölcsű foglalatosságok a T. Ur előtt. — Kézy Mózes urnak nem közönséges talentumai előttem ismeretesek; a tudva levő verseiben pedig egy remek poétát bámultam. Tisztelettel viseltetek egy illetén jeles hazánfiához; annyiaval inkább a T. Ur intését parancsolat gyanánt veszem életem fogytáig. — Vannak itt jók, a kik nálamnál nem kevesebb részt vettek a T. Urnak ezen ritka nemesszívűségében — a dolog tehát semmi nehézséget sem szenvedett, — a parancsolt Testimonialis készen van nálam, és csak a jó alkalmatosságra vár; abban sem leszek restes. — Főbb nyereségeim közt elsőnek tartom, ha a T. Úr többekre is megbízsa csekély személyét egy örökös Tisztelőjének.

[Hely és év. n.]

[Másolata a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

1934.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kritikai Megítéltetés végett.

A' PHILOLOGUSZ és NYELVÜNK NEMTŐJE.

Verseim a' nemzeti játékszín' Kormányzójának hazafiúságára

[stb., mint a «Sz. Szemere Pál munkái», II. köt. 275—280. II. Szerk. Szvorényi József, Budapest, 1890.]

E' munkácska sajtó alá készül 's Horvátunknak leszen ajánlva: Horvát István Barátomnak, Útmutatómnak a' philológiában. Kritikai megítéltetés végett. «Vedd mind azt a' mit adhatok! Vedd felét annak a' mi egészen tiéd! Vedd egészen!» Góthe. Nincs meg Góthe' Sztellája: méltóztassék Édes Uram Bátyám e sorokat eredetiképen megküldeni; 's méltóztassék — az Egyetem és Szerény igen szép és igen jó szavakra instálom Édes Uram Bátyámat! — észrevételeit 's crisisét is. A' munka így a' mint most vagyon, nem teszen két ívet, 's nem fog tenni a' Felvilágosító Jegyzésekkel is. Az Édes Uram Bátyám Kritikai Észrevételei mind *tisztességet*, mind *méltóságot* fognának adni a' darabocskának. Nem vagyok Nagy Ferencz, 's anynyira nem tudom magamat sajnálni ott, hol Anyám-Róma! a' Literatura forog fenn, mint Horvát barátunk, ki ezt a' munkát nem csak nem gátolja, hanem ön költségén nyomtattatja is. Pedig azt mondja, hogy ezt igen sokan Vig László ellen való Satyrának fogják nézni. A' munkát most B. Prónay Sándor olvassa. Tartoztam Neki a' Hálával. Sok hetet mulattam Almáson Könyvházában 's ezt megköszönni kötelesség vala. Itt jut eszembe a' *Quisque suos patimur manes*. Édes Uram Bátyám! *Suos patimur!* Nem olyan e ez mint a' **mi** ünk volna — ?

Legutóbbi levelét Édes Uram Bátyámnak nem mutatám meg Horvátunknak. Így akará ezt Vitkovics is. Fájt volna néki az, hogy Ofen-Pestjét nevetik, pedig fájt volna a' nélkül, hogy ez a' fájás gyógyítására fogott volna lenni. Prónay Sándor azt mondá, hogy a' Grammatica nem Logica. Hát mi, 's mi hát, kérdé Pista tőlem; 's védte állításait. — A' Magyar Nyelv Értekezést *Kultsár* írta, nem

Horvát. — Édes Uram Bátyám! Nem felejtette e el Édes Uram Bátyám az Epigrammák közül DUGONICS-ot, a' Proverbium-körságost? Őtet is úgy kellene festeni, mint Barótit, 's lehetne pedig, minden bizonnyal. Hát VARJAS az *É*-vel? A' sok *É*-ről a' sok *I*-re. Eschenburgnak ezen dalában: *Elegie an Doriade*, e' sorra akadtam:

Eh Ich dich, In dir die Liebe kannte.

Lyrische Anthol. v. Matthiisson, VII. Th. p. 131.

Matthiisson Erinnerungjeit nem ismerem. Schedius még is Bécsben van, 's nincs Egyéb, kinél kereshetném, 's könyvet venni nincs pénzem. Ragályi Tamás Göthének ismét egy új darabját vévé meg, melly Dókus barátunknál sincs meg. Elfeledém czímjét. Tamás a' Segítőjét Patakon nyomtattatja. Aurorámban a' Szép Aestheticáját fogja recenseálni. A' Cserei-Episztolát tüzzel olvasta nálunk. Azok ki vannak osztogatva. Alázatos köszönetünk érte. Doctor Kovács Úr mindenek felett becsülte az *Egyetem* szavat. Jó, igen jó, igen jó az! azt mondá, midőn vele közlöttem. Tetszik Horvátnak is, de a' kép alá metszetni nem épen bátor 's hagyja a' latán Univ.

Berzsenyinek még sem írtam. El voltam foglalva az Aurora redactiójával, meg' ezzel a' *Hűk Seregök*-kel, minthogy mind a' kettőre volt kedvem, 's pedig akkor kell verni a' vasat, azt mondja Dugonics, míg meleg! Osztan egyebet is dolgozom: Próbátételt a' Drámában, jambusokban. Most egyengetem. Anacreoni epigrammaim — mert Dalok nem voltak, 's én dalt talán nem is tudnék írni — már régen tűzben vannak; 's könnyen megeshetik, hogy **ELVINA** is követni fogja őket. De próbálni még is csak kell. A' Barótihoz kezdett Episztolát nem folytatom. Elolvastam Aeneiszét s' úgy jártam mint a' minap a' Redutban egy Maszkkal. Épen más volt, mint a' mint képzeltem. — A' tűz ellobbant.

Régen akartam kérdezni Édes Uram Bátyámat, mint tetszik Poétáinkban a' *Kincsem*? Csokonainál: Híjjába már *Kincsem*, híjjába, Csak a' halál jégsátorába'... Ez közel olyan kép fog lenni mint a' *rózsaszál*. Daykának *Titkos Bú*-jában e vagy *Esdeklés*-ében előfordul talán így: melly vissza adja *Kincsemet*. De ott talán nem az a' *Kincs* a' melly Csokonainál: *Kincsem Galambocskám*.

Sághi beszéllé tegnap előtt Vitkovicsnak, hogy Virág Poémájiból már csak egyetlen ív vagyon hátra. Csak azokat nyomtatta ki, mellyek még nem voltak, t. i. a' M. Minervában.

Nagy titok volt, Édes Uram Bátyám, igen nagy titok volt az, hogy ki tette fel azt a 100,000 frt felől való pályakérdést. Kultsárt kérdezé Horvát s' K. ezt sugá: «Én!» És ugyan K. elbeszélé, hogy Virág egyebet nem írt, hanem egygy papiroskára ezt: Jó lesz a' Hazai Tud. Írójának 's ezt csak tréfából 's a' tréfa megkoronázta-tott, minthogy Virág a' tűzvész által nagyon meg volt károsítva. Azonban az a' solennis Gyűlés, meg' ez a' tréfa! Az a' Lehel' kürtje meg' az a' Hirdetés az 100000 frt felől és a' jutalom kiosztogattatásáról! 'S ezen felül még a' Pyber Megszerzése 's ajándéka Kultsár' fáradságiért! Risum teneatis? — Horvát minap veve levelet Bécsből. Ferenczy írja, hogy Sándor nagyon haragszik Kultsárra, hogy a' jutalomjelentéssel és a' pénz kiosztogattatásával olly sokáig késett. 'S — íme az 100000 for. való jutalomirást nem *Kultsár*, hanem **Sándor** tévé! —

Instálom a' *kekegő*-re teendő Crisist! Instálom a' Göthei sorokat! 'S várva várom, mint Sz. Dávid a' Felséges Urat. — Pest, Februar 12d., postanapon, 1811.

Szemere Pál mpr.

Gondom van a' küldendőkre.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

1935.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvátnak Kazinczy
szíves tiszt.

Kedves barátom! Egygy laconicus levelkét. — Négy öt napja hogy az Ország Birájának bényujtottam a' Győrnél elesett Zemplényi Felköltek tiszteletekre emelendő Oszlop dolgában tett Relatiókat, a' Gróf Desőffy Józsefét és az enyémet. Légy rajta hogy levelemet az a' nagy Ember válasz nélkül ne hagyja. Szeretném gyermekeimnek hagyni egygy illy tiszteletre méltó embernek *hozzám írt* sorait. — Írtam, még pedig magyarul, a' Palatinusnak is, 's a' levelet *nyitva* Gróf Szapáry által adattam-meg. Ha Károly, János és Reiner Herczegek válaszolhatnak az Íróknak, megeshetik, hogy a Palatínus is fog. Nem kell kereszt, nem kell kolcs, nem kell Consiliariusi hangzás — de ez *gyengém*. Te értesz engem, 's azt fogod mondani, hogy ez nem *gyenge*.

Vitkovics eddig vette Epistolámat. Arra kértem hogy nyomtattassa. A' Pataki typographiában nincs görög betű' és így a' *φοβεροτατων*nak deák betűkkel kellett volna kirakattatni. Ez tartóztatata hogy az Epistolát itt nem nyomtattatám. De más okom is vala reá: szeretném látni, hogy hendecasyllabusí jambusaim mint állanak 22 sorban egy Columnára épen azokkal a' betűkkel. Megengeded e hogy kérhesselek, hogy Vitkovicsot a' kiadásra nógasd? Minthogy az az Epistola Aestheticaí tárgyú Epigrammáimhoz nem volt volna illetlen, oda nyomtattatám vala; de ezt azért is nem akartam cselekedni, hogy az Index B[iblio]thecae Szechenyianaeben az Epistola' címje kirattassék, 's fenn tartassék emlékezete, hogy a' Szent Cyrill' és Methodius' hitén lévők között Vitkovics volt az első, a' ki magyarul írni **méltóztatott**.

Mind a' Relatiót mind az Aesth. tárgyú Epigrammák expljait a' Pesti vásárkor venni fogjátok. — Élj szerencsésen, igen kedves barátom, 's kéréseimet vedd a' szerént tulajdon dolgainak, mint én nézlek Tégedet önn magamnak. —

Széphalom, Febr. 14d. 1811.

Prof. Fejér Úrnak levelét 10dben vettem, 's már postán reá a' válasz. Szeretném ha véletek közlené, mivel reméllem, Ti is közlitek, a' mit Hozzátok írok.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

1936.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Assessor Ur!

Nékem különösen tisztelt drága Uram!

Küldöm az utolsó Correctur-bogeneket: én a' benne ejtett Orthographiai hibákat nem mertem jobbitani; bízván azokat a' szerző' figyelmére: bátorkodom mind az által a' Tek. A. Urat némelly dolgokra figyelmetessé tenni.

1. A' Magyarázatokban, e' szóra, *Békák* más jegyzetek jöhetnek, tudniillik annak rövid kimentése, miért nem tartotta-meg a' Tek. Úr az Aristophanes *οροματοποιημενα*-jít. Mind kettőnknek figyelme előtt elbújt az, hogy a.) Aristophanes nem így teszi-ki a'

Békák hangját, Brekeke, hanem βρεξεξεξεξ, hármaztatva a' *ke* syllabát — azt fogja tehát kérdezni az Olvasó, hová maradt a' *ze*ξ syllaba? mentség kell reá: mivel világosan így van, végire irtam az Auctorból: βρεξεξεξεξ.

b.) Nem így van Aristophanesben *κλοαξ*, hanem *κοαξ*, azt fogja kérdezni az Olvasó; miért esúszott belé a' *λ*.

Én ezekre hamarjában ennél más jobb feleletet nem tudnék adni, mint ezt: A' magyarban szebben esik a' Brekeke, mint a' brekekex — továbbá a' *Kloakszban* az *l* hathatósabban kitészí a' békák hangját. De méltóztassék a' Tek. A. Úr jobb mentséget lelni, 's a' Typographust megkérni, hogy a' *Békák* magyarázatja alá (a' mostanit cassálván) nyomtassa: mivel különben bé nem fér: mert félek, hogy nagy kifogásúl tészik-ki az éles szemű Recensek — a' szavak olvastatnak. Aristophanes βατραχοι nevű Comoediájának Actus 1-mi Scena V-a a' hol van χορος βατραχων, Διονυσος, χαρων így

βρεξεξεξεξ, *κοαξ*, *κοαξ*

βρεξεξεξεξ, *κοαξ*, *κοαξ* s.a.t.

Ugyan ebben a' Nótában e' van *Horák*, az első syllaba accentus nélkül. Ez, azon kívül, hogy *Hora* ember ideáját hangozza, azért is hibás, mert görögül hosszú p. o. Moschusban, az Europa nevű Idylliumban, e' képpen:

— — — — οὐ λέχος ἔνθ' υνον Ὠραι: *ω*-val lévén görögül, magyarul is (ha meg marad) meg kell húzni, így *Hórák*.

2. Megjegyzettem némelly helyeken, hogy a' *Textus* különbözik a' Laistromtól. p. o. pag. 24 et 49 így áll: *Distichon*, a' Laistromban *Disztichon*, — a' pag. 13. *Avatallan*; a' Lajstromba *avatlan* (igy vólt a' Ms.ban).

Ezeknek összevetésekre küldöm a' 2-d Correctur-bogent, vissza várván mind kettőt a' Typographus Ur.

A' mostani Correctur-bogenek egy kevésbé mocskosok; de szebben jönnek-ki; midőn a' Schriftenek rámába fognak szoríttatni — A' jövő Csötörtökre lehet az egész Auflagéért valami jó erős hátú embert vagy lovast béküldeni. — Négy exemplárt itt hagyunk a' Censuratusnak — én is instálok egyet: mert késő küldvén bé a' papirosomat a' Typographiába, magam számára nem nyomtattathattam.

A' Nagyságos Grófnét szívesen tisztelvén, szokott jó hajlandósággal vagyok S. Patak Febr. 15-dikén 1811. A Tek. Assessor Urnak

alázatos kész szolgája

Nagy Ferencz mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1937.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Mikla 15-a. Febr. 1811.

Barátom!

Te kedvet lelsz a' te féltudós barátodnak nyers okoskodásában. Én tehát a' te sok szép verseidet, leveleidet azzal hálálom meg, hogy azon eltévedt levelemnek némelly foglalatjait ismét meg küldöm, az az perbe, még pedig gramaticusi perbe idézlek! De reményem, hogy a' mi perünk csak a' szeretőknek pere leszzen — melly csak a' meg békélés' örömét fogja készíteni. Ha én gondolatimat te előtted el rejténém, vagy én volnék hozzád méltatlan, vagy te én hozzá: vagy hízelkedő volnék, vagy bé látásodhoz nem bíznám. Ezek-től távol vagyok. Engedd meg tehát, hogy minek előtte a' részre hajlás az előítéletnek festett brilléjét orromra nyomná, orthographiánkról és nyelvünkről veled értekezzem. Én teveled egygy hiten akarok lenni, 's hogy ha nem lehetek is, eretnekségemet néked meg gyónom.

Orthographiádat fel vettem, mert azt mindeniknél helyesebbnek találtam. De ha a' rövidség kedvéért meg sértjük a' helyességet ezekben ggy, ssz, 'st., miért sértjük meg a' rövidséget ok nélkül, így: Cs, Ts. Ha van C, miért nem használjuk azt? Ha az idegen szavakat idegen módra írjuk, miért írunk így: Cassiusz?

Tiszaiság, Dunaiság, Provincialismus. — Én úgy gondolnám, hogy a' ki a' magyar nyelvet ismerni akarja, az egygy szemét a' Dunára, a' másikat pedig a' Tiszára függessze, és nem a' nagy Dunát, de még a' kis Gyöngyöst se rekessze ki, mindeniktől tanuljon és mindeniket úgy nézze, mint az egésznek elszórtt tagjait, egyéb eránt igen egyoldali leszzen ismerete. A' ki pedig azt nem csak ismerni, hanem művelni is akarja, az ezen elszórtt tagokat még inkább fel keresse, össze szedje és el rendelje.

A' magyar nyelv olly szük, hogy csaknem minden iparkodásunkat annak bővítésére kell fordítanunk. Azt az ő légkisebb provinciájára, a' Tiszahátra, szorítani annyi, mint az ő legtermészetibb élelmének legegyszerűsebb segédforrásait bé vágni. A' tiszaiságot ki rekesztőleg emelni tehát igen veszedelmes részre hajlás, melly saját hibáinkat meg szenteli, és el oltván bennünk a' vizsgálódás lelkét, vak követőkké tesz, úgy hogy nem kérdezzük jó e vagy rossz, hanem tiszai é vagy dunai? Ez okozta, hogy első nyelvtanítóink a' magyar nyelv' művelését a' tiszai selypességben és hangnyújtásban keresték, és annak leg fontosabb tulajdonságait csak nem egészen el mellőzték.

Nem lett volna e jobb az én principiumom szerint a' nyelv-művelésben a' dunait is használni, és az által sok kétértelmű tiszai szavakat megkülönböztetni illyformán: *méhe* apis, *mélh* uter, *legel* a' marha, *legeltet* a' pásztor; *felettem* devoravi, *fölöttem* supra me; *feles* — *fölös*. *Szén* — *szín* color. *Szél* — *szíl* latus. *Vélem* mecum, *vilem* opinor. *Ég* coelum, *íg* ardet; *fél*, medius, *fül* timet; *vétek* jacio, *vítek* vitium. A' tiszai sok E' nem kevés kétértelmű szavakat okozott, és egyéb eránt nyelvünk hibáját nagyobbította, mert a' sok E'-ket szaporította.

Hogy a' dunai nyelv bővebb, részint tapasztalom, részint gyanítom ezekből: Itt voltak 's vagynak leg főbb városaink, itt laktak minden királyaink, itt volt és itt vagyon a' kereskedés, itt volt mindenkor a' magyar nagy világ, itt volt és itt van a' népnek színe, itt a' földnek és életmódjának különbélesége, mellyek mind annyi forrásai a' nép ismereteinek — 's szavainak. — A' tiszai föld eleitől fogva csak pásztorok hazája volt, hol a' természet üressége nem szülhet egyebet lelki ürességnél. De ha mingyárt a' tiszai gazdagabb volna is, következne é azért, hogy ez minden, amaz pedig semmi? Vagy mondhatod e te azt, hogy csak tiszai szavakkal élsz, és hogy a' mi Páriz-Pápainak és másoknak szabad volt, néked és nekem nem szabad? Én sem dunai, sem tiszai nem vagyok, hanem csak magyar, mind ettől mind attól örömmel tanúlok és mind ezt mind amazt tanítani akarom.

De tán a' *tisztaságban* áll a' tiszainak elsőse? Erre csak azt mondom: minden nyelv zavarék, a' görög úgy mint [a] czigány. Mi Német népekkel vagyunk körülvéve, ti pedig Tótokkal és Oláhokkal. Itt tehát csak az a' kérdés, hogy mellyik néppel sympathizál inkább a' Magyar.

A' *kimondásban* sem láthatok én elsőseget. A' köznép mindenütt csak köznép. Ha e' részben csak mestert keresnek, tehát a' fő rendet, a' nemességet, választanám, melly mindenkor megkülönböztette magát igaz és helyes ki mondásával, mellyet nem könyvekből tanult, hanem ivadékról ivadékra bé szopott, és a' melly sokkal inkább dunai, mint sem tiszai.

A' *hangejtést* dunaira és tiszaira osztani nem lehet, mert az úgy nevezett Dunán túl való területben is találtnak számos népek, mellyek szint oly hangnyújtók mint a tiszaiak. Én tehát nem megyek a' Tiszához e' részben az igazat ki keresni, hanem ezen előttem ismeretes szóhúzókat fogom megvizsgálni, és ezekről amazokra ítélni. Egész Répceze' és Rába' mellékét, Keménés alját és egész Bakony kebelét oly tiszta és csinos magyar nép lakja, mellyhez hasonlíthatót hasztalan keresnék Hazánkban. Ez a' nép pergő nyelvű és neveti a' hanghúzókat. De vagynak némelly hegyes tájakon oly éktelen szónyújtók, kik így beszélnek: kévánom, kénós, kégyó, eg lótem, az az meg letem. És ezek nem Kálvinisták, hanem többnyire papisták. Ezekről tehát ezeket jegyzem meg: Hegyek között laknak, a' pergő nyelvűeknél sokkal butábbak, sok fatujiknak neveik tótosak, Asszonyaik nem kerekas kontyot, nem sárga eszimat, hanem szegletes tót fejkötőt, kapczat és papucset viselnek. Ezek tehát valóságos tót ivadékok. És így a' szóhúzás ezeknél vagy a' tótságnak vagy a' mély butaságnak szüleménye. De tekintsük meg ezen kérdésnek minden oldalait. Osszuk a' M. nyelvet úri és pór nyelvre, és látni fogjuk, hogy az Urak mindenütt pergő nyelvűek, és a' parasztok minél durvábbak, annál hangnyújtóbbak. Vizsgáljuk meg az egyes embert, és látni fogjuk, hogy minél elevenebb és virgonczabb az ember, annál gyorsabb és pergőbb nyelve. — Én tehát a' selypességet és szónyújtást valóságos tótság jeleinek látom, melly ki tetszik abból is, hogy a' tiszai ha lehetne, minden Ő-ket ki irtana a' nyelvből, mert a' tót nyelve azt nem bírja. A' Somogyi tótos Magyarok így beszélnek: erdeg az az ördög, iri az az ürü!, st.

Az én hang mérésém ezen principiumokból foly. S melly nagyon örülök, hogy az én gyermek kori, minden tudomány és mesterség nélkül való érzéseimet az én férjfi kori okoskodásom egy pontig helyben hagyja! úgy hogy a' melly vocalisokat én ancepseknek vettem, ez után is nem költői szabadságból, hanem de regula ancepseknek veszem, mert azt látom, hogy a' szónyújtók számtalan igéket meg nyujtanak, mellyeket meg nem kellene nyuj-

tani, a pergő nyelvű ellenben semmit meg nem rövidít, a' mit meg kell húzni, ki vévén az *i* és *ü* tompa, hajlékony és már azért is anceps hangjait 's hihetőbb, hogy a' hang nyújtó, mint hogy a' leg élesebb hangú vocálisokkal is vissza él, ezen tompa és hajlékony hangúakkal még inkább vissza él, hihetőbb, mondom, e' részben is, hogy a' hibás hibázik. Ti a' leg élesebb hangú vocalisoknak, a' millyennek az *á, é, ó*, még engeditek az ancepséget ha a' szokás kívánja, 's a' leg tompább, leg hajlékonyabb hangúaktól, a' millyenek az *í, ü, ű*, egészen meg tagadjátok. Ellen mondások é ezek vagy despotismus, melly az igen világos jusokat bántani nem meri, a' homályosokat ellenben kénye szerint rányázza? Itt az ízlésnek szava nincs. Én a' M. nyelvnek erőt és pergest kívánnék adni. A' ki azt lágyabbá, éneklőbbé akarja tenni, az annak hibait nagyobbítja.

Ezen megrövidített gondolatimat a' te böles ítélated alá vetem, hogy minek előtte ezeket bővebben ki dolgoznám, reflexióidat láthassam. 'S reményilem is, hogy valamint én te hozzád a' leg szívesebb, leg nyiltabb bizodalommal szólltam, te sem fogsz tőlem semmit megtagadni, a' mi nekem e' részben világosságot 's bizonyosságot adhat. — Térek egyéb gáncsaidra.

Te sokban igen sanyarú bíró vagy. Az *igen* pedig semmiben nem jó. Te sok jó szavakat elvetsz, 's még olyakat is, mellyek helyett jobbakat adni nem tudsz. — *Legyezni*, ez szint olly szép szó mint az *Édes*, melly nem egyéb mint *eddes* vagy *ídes* az az essbar, trinkbar, szint olly szép mint ez: *Tragedia*, melly a' kecskebaktól származik. *Hagygyán*, ez egészen más, mint az *oh hadd*. *Robaj, moraj, zörej, zsidaj, dörej*, dunai szavak ugyan, de igen jó magyar szavak, szint ugy mint a' *Kaczaj* és *zaj*. *Nyögdécselni, szökdécselni, bögdécselni, döngécselni* szép dunai szavak. *Béklyó* nem jó, mert vagy *békó* vagy *békló*, az az békoló. *Závár* megrövidítve *zár*. *Adaja, bimbaja, sugara, sudara*. Melly hajlékony az a' dunai nyelv! — A' tiszai minteggy kérkedve mondja: *esketni, szerkeztetni, mérkezni*, pedig ez csak a' tótos nyelvnek hibás következése.

Észterházy. Melly igen csudálkozom, hogy te engem nem értesz! Ne úgy nézd ezen ódát, mint költői mivét vagy valamely üres hízeltedést, hanem mint hazafiúi áldozatot, mellyel én a' leg hatalmasabb Magyarat, a' poesis' fátyolyában, az ő leg szentebb hazafi köteleességére emlékeztetem, és a' M. Múzsának nevében előtte leborúlok.

Ez az én legszentebb ódám. Tekintsd meg azt, kérek, még egyszer ezen szempontból, 's látni fogod, hogy az nem hízelkedés, hanem igen finom 's alattomos szemrehányás; látni fogod, mondom, hogy én már gyermek koromban méltó voltam a' te szeretetedre. *Az én legjobb ódáimnak becsét azoknak céljaikban keresd, egyébránt engem meg nem fogsz érteni.* A' másik ódából sem vehetem ki az Eszterházyt, mert azzal az ódának legszebb 's legjelentőbb részét vetném el. Te *Nagy Pált* szereted. Igaz e, hogy a' Kálvinisták bolondja volt? Most úgy hallom, hogy szörnyen káromkodik, hogy ő szurkot kapott, Lónyai pedig keresztet! Barátom, nyugodjunk meg e' külszínnel, mert ha bellebb okoskodunk, siralomnál vagy neveltségnél egyebet nem találunk. — Hogy én olyanoknak is írtam ódákat, melyeket nem ismerek, azt Horátiusnak és az én ifjúságomnak tulajdonítsd. Mostani eszemmel azt nem cselekedném. De már most azokat elvetni sajnálom, 's másokat csinálni helyettek rest vagyok.

Theoriám nem lévén, gáncsaidból sokat tanultam 's némelly darabjaimat a' mint lehetett meg jobbitottam, és a' melyeket ki hánytál, én is kihagytam, ezen kettőn kívül: *A' Fohászkodás* és a' *Bé Rekesztés*, de a' melly most nem a' M. tudósokhoz, hanem Barátimhoz szóll. De ezek helyett többeket ki hánytam a' meg hagyottakból. Sok darabjaim lesznek készületlenek, úgy marad a' *Remete* is. De én tökéletességet nem is keresek. Meg elégszem ha képemet művemre, mint Phidias a' magáét Minerva paizsára, némű nemű árnyékozattal nyomhatom.

Ezen számadással köteles valék Néked. Melly nyugtalan várom ítéletedet! — *Verseket mast tőlem ne várj, mert én mast szünet nélkül tanulok, Plutarchal fekszem le nyoszolyámba, 's Platóval kelek ki belőle. Mi lehet az a' platói szerelem? Mi az a' Knabenliebe?* Plató valami isteni lelkesedésnek 's tökéletesedésnek nevezi. Plutarch politikai intézetnek tartja, 's például adja Pelopidás szent seregét, Montagne a' szokásnak tulajdonítja. Igenis! De mi okozhat ily szokást? Montesquieu az Asszonyi nem elzáratásából és a' climából származtatja. De minálunk mind ezen okok nincsenek. Honnét vagyon tehát minálunk? — — De nem bosszontlak többet! Élj szerencsésen, nagy érdemű Férjfiú! 'S hozzád mutatott bizodal-mamat vedd leg főbb tiszteletemnek jeléül.

Berzsenyi Dániel mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

1938.

Kis Imre — Kazinczyna.

Béts, Februar 16. 1811.

Tekintetes Ur!

Mlgs Generalis Baro Vaÿ Ő Nsgval ide utazvánn, a kotsiba több szó beszéd közt elő hoztam ezt az Orpheusba is kiadott Distichont: Bella parant etc. Ide megérkezvén, elő hozta Ő Nsga egy Társaságba, a hol egy közönségesen jó Hirbe levő Tudós, más szerzőjét állított azon Verseknék, mint a kit én traditióból tudtam. — Más nap kikereste kérésemre Jegyzéseit, és ott ezek találtatnak:

«Leopold I. ein schwacher unbedeutender Regent, war nicht ohne Sachkenntniss, und ursprünglich für den geistlichen Stand bestimmt. Was hier folgt, hat er gar nicht übel (nur dem witzeln-dem Geschmacke seines Zeitalters gemäss) auf Ludw. XIV. den Maitressen — König gemacht. Ist nicht öffentlich bekannt, sondern aus einem MSpte der Hofbibliothek in Wienn genommen:

Bella fugis, sequeris bellas, pugnasque repugnas

Et bellatori sunt tibi bella thori.

Imbelles inbellis amas totusque videris

Mars ad opus Veneris Martis ad arma Venus.

NB. Man sagt von Leopold sehr treffend, «er wusste mehr, aber anderes als er nöthig hatte.»

Ezt a kis Literaturai Anecdótát méltónak tartottam meg írni, a ki érdemlett tisztelettel vagyok

a' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja

Kiss Imre.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1939.

Cserey Farkas — Kazinczyna.

Kolosvárt 16dik Febr. 1811.

Igen kedves Barátom!

Le irhatatlanul kedves örömöm vala az estve, a midőn a Postárul egyczeribe két igen kedves leveleidet kapám. Az egyike,

melj Januar 27kén költ, másik, meljbe a Cs[erey] Miklósnak szőlő levél mellett voltak a Zempléni emlék iránt való dicső vélemények zárva. A Cs[erey] Miklósnak szőlőkat ma magammal a Diaetalis Sessioba felvittem és ott adám által nekie, Kenderesyhez holnap magam viszem a nekie szőlőtt és az izenetet is meg mondom nekie. — Boldog vár Megye az oljan, a hol mint Zemplénbe, a köz meg eggyezés ilj magasztalt szépségü doigot tud, és alkalmas meg határozni, és a meljnek olj Tagjai vannak, a kik a nagy intézettü meg határozásra ilj szép véleményeket készíteni. [1] Barátom, meg van ezen véleménybe minden, a mi a szívet magasztalt érzésre gerjesztheti, meg a jónak, szépnck izlése, meg a mesterségek mivébül származó fentebbi izlés, egy szóval gr. Descöffynek és Neked dicsőségtetre válik ezen munka és dicsőségire a Vármegyének az: hogy éppen ezen Munkát vérszi teljesedésbe: Hirdetni fogja ezen oszlop valamint a Vármegyének jeles tetteit, úgy aszt is, hogy kebletekbe azon korba is, meljbe a Virtus fénnye szunnyadó állapotba vagyon, tudtak keblibül oljanok elé állani, kik az igaz ügyért dicsőséges véggel harczoltak, ébreszteni fogja pedig ez a hasonló szépségü tettekre a növekedőkött és így Zemplény a midón szépet tesz, eggyzersmint hasznót is teszen, mert a Thronus és Haza védelmére serkentvén a jó és nemes érzéseket, ki nem fogy a bainoki tettekre alkalmas Nemesseibül. —

A 27dik Januariusi, igen nevezetes leveledre hosszassabban kell válaszolni. Meg engedj, még se tettél eleget nékem. Én nem akarok semmit tudni, mert nem ujság kívánsbul akarok tudni, hanem érett ész és elszánás akar velem csak egyet tudatni, a mit meg kell tudnom, minek előtte erőss fel tételhez vezető utra ki lépek. E tárgyul tehát mentül előbb többet. — Siposnak vettem igen szép és kedves válasszát, meljre kevély vagyok — kértem őtet, hogy a hozzá küldött epigrammokat írja le számomra, meg cselekedte. Ohaitva várom nyomtatásba is látni azokat. Döbrenteinck is éppen most irok, de nem nyuithatok nagy örömet nekie. Az Erdélji Musaeumbul valóba nem látom, hogy lehessen valami. Még egy xrt se kaptam az eleintén hangossan ígérő Maecenásoktui; és ezen kívül sok az akadálj. Én ugyan igyekszem mindent elhárítani és e végre el is követek mindent. — Buczy él, frissen van, és Szebenben Rhetoricat tanit, a mult nyáron itt volt nehány hetekig és igen kedves időt töltöttem velle. Teleki Jóska tölleték még be nem jött. Mit értesz ezen szavakon? *De te édes Barátom nem bírsz elég*

menschlichkeittal, hogy Drcot eltíltod a menny örömeitől: eszt nem értem, érteni pedig igen ohaitanám. Fekete Ferencz Urral miheljt találkozom, meg mondom az izenetet. — A Havasalföldi Borral mi történik, nem tudom, de tudakozódni fogok ez iránt. A muszkák Moldovába huzták magokat — Oláh országba kevesen maradtak — ki praedálták ezen szép, termékeny földet és hihető, Borát is el takarították. — Feleségem tisztel, én Grofnéd kezeit csókolom és vagyok hiv tisztelőd.

Küldök [!] egygy levelét az apánkhoz, a hires Erdélji gubernator Báró Bruckenthal Sámuelnek.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1940.

Kazinczy Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Febr. 18d. 1811.

Kedves barátom!

A' Reláció újra fog nyomtattatni, mert úgy a' hogy először nyomtattatott, meg nem maradhat. Gyertyagyújtás után vevém leveledet, 's holnap indul emberem Patakra, 's viszi a' Relaciónak azon módon igazított exemplárját, a' mint itt az ide rekesztett lapokon¹ látod. Úgy hiszem, hogy egygy hét alatt postára tehetem hozzád az új Kiadást, hogy tökéletes megnyugtatásban lehess. De most engedd, hogy előtted elbeszélhosssem, mint képzelem én hogy ez a megbocsáthatatlan hiba történt: mert hogy *nem akarva* történt, arról felelek.

1) a *PRO PATRIA CAESIS* sor' kihagyása.

A' mint az általad suscribált Relatiót vettem, tulajdon kezeimmel irtam-le, hogy meglegyen nálam is. A' mint könyvvel 's írásokkal szokott történni, egygy is más is kölcsön kérte, 's az leve az írással a' mitől féltettem, — oda vezett. Kéntelen valék Archivarius Stenczelt megkéretni, hogy valamelly Ifjúval írassa-ki. Kíratta. Ez az Ifjú és nem a' Typographus hagyá-ki a' gondatlanság vagy sietés miatt a' sort. Láttam én hogy valami híja van: de nincs *jobb* és *rosszabb* Correctora soha a' nyomtatott árkusnak, mint az, a' ki

¹ Hiányzik a levél mellől.

azt írta vagy kiadja. Az öröm, hogy ime már ki van rakva, úgy megzavarja az embert, hogy észre nem veszi gyakorta a' legszarvasbb hibát is. És bár csak kérdést tévék vala nálad! Prof. Nagy Ferencz figyelmessé tett, hogy nem jó: de neki, megvakulásomban, azt feleltem, hogy én a' más munkáját meg nem változtathatom. Ezt neki, ki engemet és munkámat úgy szokta kiismerni, ha nevem nincs is mellé vetve, mint a' hogy chirographumomat kiismeri, nem vonakodtam megvallani; mások előtt sem a' deákot, sem a' magyart nem vallottam 's vallom magaménak, hanem azt szoktam mondani, hogy mind a' kettő mind kettőnké. — Egy szóval, most, minekutána Te felfedezted a' hibát, épen úgy látom hogy vakulás volt bennem azt észre nem venni, mint azok látták, hogy a' tyúkmony az asztalon megállhat, minekutána azt Columbus oda csapta.

Így jártam én *Töviseimmel és Virágaimmal* is ugyan ezen Typographiában. A' BÉKÁK neve alatt álló Epigrammában e' sor áll: Nem halja-meg ő! azaz Jupiter meg nem *hajlott*. A' Typographus ezt így rakta: Nem halja meg ő! (Jupiter querulantes non exaudivit.) — Én vevém a' Correcturbógent 's képzeld: ámbár tulajdon munkámban esett a' hiba, és olyanban a' mit talán csak 8 nappal előbb írtam, dolgoztam, a' hibás szót halja (audit) így corrigáltam: hallja. — mert megtévesztett a' hangzás rokonsága. Most látom azt, midőn a' munkának utolsó árkusát nyomtatják. — Így ejtünk hibát akaratunk ellen is.

2) A' POST CHRISTVM.

Már itt alig ha a' Typogr. nem vétett, 's talán csak azért, hogy egy sorban férjen ki az esztendő és holnap 's nap száma. De még itt sem merem kárhoztatni, mert visszakapván a' Mst, mint már szükségtelent, elégettem. — A' Typographusnak tulajdonítom azt is, hogy a' *Felicibust* egy sorba tette az *Immortalibussal*.

3) VULNERE CONFECTUM.

Ez nekem egészen újnak tetszik. De a' mint az ide rekesztett nyomtatás leveleiből látod, parancsolatod szerint nagyon megigazítva.

Hátra vagyon hogy annak adjam okát, miért marada-ki mind a' deákból mind a' magyarból a' *honesto vulnere superstitionis*. — Oberster Kandó látta, hogy az nagyon fogja éreztetni, hogy igen csekély csata volt a' mellyben csak öt esett el, de még jobban éreztetni azt, hogy igen kevés kapott sebet, 's úgy kívánta olyankor, mikor Te nem valál Újhelyben, hogy hagyjuk el azt. Ő ezen dolog eránt szóllott a' Vármegye Elsőjével, 's azok is helyben hagyák az Oberster kívánságát. Nem tartok tőle hogy szavamnak bizonyság nélkül is ne higgy: de Kandót, valamint az egész Vármegye, úgy én is olly tökéletesen jó characterű embernek ismerem, hogy ezt nem fogja tagadni: tőled pedig azt reméllem, hogy az említett sorok *elmaradását* olyannak nézed, melly a' Vármegyének *becsületére* válik, és így ennek kihagyását még javallni fogod.

A' Monumentum négy oldalú lesz, a' mint tudod, 's én azt ítélem jónak, hogy minekutána mind a' deák mind a' magyar felülírások felrakattatnak, a' legfőbb oldalt, az az azt, melly az út' folyásával parallele fog állani, a' deáknak kell el foglalni. De a' monum, hoc grati concives, etc, ezen sorra illik, és nem más sorra. És így ezt Magadnak kellene kívánni hogy ide télessék. Egyéberant lássa a' Vármegye mit csinál vele, nekem mind egygy. Elég öröm nekem ha feláll, és hogy a' Relatió meg van téve 's ki van nyomtatva (mert a' kinyomtattatáson szívesen örvendek, sőt erre hiú vagyok), nem bánom én, ezt tettetés nélkül mondom, ha egészen más magyar Inscriptiót tesznek is rá.

Költséged és költségem nélkül esik az újabbi kinyomtatás, úgy merem azt remélni. Légy e' részben is gond nélkül. B. Barkóczy-nak nevében Fiscális Dobos János úr azt ígérte, hogy azt Barkóczy fizeti; Kandó és Szirmay Ádám pedig megígérték, hogy ha Barkóczy nem fizet, ők fizetik. — Nemes lelkedről én azt ígérem magamnak, édes barátom, hogy Te az *akarva-tett* bántást is elfelejtenéd, ha a' bántó azt *helyre hozza*. Mennyivel inkább ígérem tehát most, midőn esküszöm, hogy az esett hibát észre sem vettem. Éljen szerencsésen, kedves barátom! A' Mélt. Grófné kezeit szent tisztelettel csókolom, feleségem pedig tisztelettel fogadta 's viszonozza idvezletét.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1941.

Vitikovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitikovits Mihály

barátságos Idvezletét!

Egy baráti ölelésemet és tsókomat azzal a tisztelettel összeegyeztve, a mellyel irántad, nagyhasznú és Érdemű Hazánkfia, én Barátom! égtlen égek, vedd tőlem köszönetül, vedd háládástul a hozzá irft Poetai Epistoláért. Ennek én annyira örültem, mint Popovits Theodorának. Mátkámnak azon szavának, midőn azt mondá: Enyim ő. — Sőt ennél is jobban; minthogy szerelmet többszörte éreztem, de az illy megtiszteltetést, mellyet tőled nyertem, soha sem. Barátom! általad szerzett örömet lehetetlen kifejeznem. Minthogy érzékeny vagyok, mindenem érezte azt a jót, azt a szívest, mellyet ezen Epistoládban nékem tettél. Áldás rád és tiedre! Hidd el, eggy olly emléket emeltél nekem, és tettél ez által előmbbe, mellyre valahányszor tekintek (fogok pedig, míg élek, mindég) annyiszor tollra gyulladok, és Leszszingieimet, Epigrammáimat jobbitni, 's Literaturánkat, mellyre Egyedül Bátsmegyei, Magyar Geszner, két Orpheus gyulasztott, többekkel, nagyobbakkal szaporítani sietek: hogy így a Magyarok előtt megbizonyíthassam azt, a mit felöllem kihirdettél, és egyszersmind példámmal, már általad elhíresítve lévén, több olyakat buzdítsak Anyai Nyelvünknek tanulására és terjesztésére, kiket vagy a Hitség vagy Nemzetiség magyarul beszélni, tudni elidegenített. Ez légyen Epistoláért jutalmód, ez légyen érdemem.

Ezen munkádat örömmel olvasta Horvát és Szemere, olvasta, és helyben is hagyta. Én pedig azt, a mint meghagyta, kinyomatam. Az árát ne kívánd előre tudni. A nállam maradandó 100 példány engemet kifizet. Kifizet? Nem. Az én örömöm fizethetetlen, és annál érezhetőbb lesz, ha a nyomtatás körül tett minden némű fáradság egyedül enyim lehet. Még eddig hozzá nem foghattam a nyomtatáshoz, mivel a jeges Duna két hete, hogy elzárt Budátul. Szörnyűség azt nézni, mint öntötte el már is Pestet az árvíz, és még szörnyebb képzelni, mint fog elönteni, ha a már kiáradt és a legvastagabb jéggel bévont nagy folyónkon elindul a fagy. Az én kedves 'Theodorán' Háza is körös körül van öntve. Velentzei Amantként kell hozzá hajókáznom, ha φοβεροῦς akarok.

A mi a 'Töviséid és Virágid' Czimlapját illeti, azt Tiszt. Fejér Úr régtől Falka' kezébe adta, és ez, hogy a jövő hétnek vége felé elkészíti, erősen megígérte. Azt is egyedül Te érted. — Minthogy Falkának most igen sok dolgai vannak.

Ruháid felől Schimmerer semmit bizonyost nem tud: arra még is emlékszik, hogy még a múlt Augustusi Vásárkor Kassára küldettek Rumihoz. Azonban Jabureck maga is e jövő Józsefi Vásárkor lejön Pestre, akkor nem elégszem azzal meg, hogy írásban mutassa Ruháidnak által küldetését, hanem különösen bizonyosságot kérek tőle saját írásában. A Barkóczinak és bajtársainak emlékére készített Felírásokat nagy köszönettel vettem. Triásod nem tud egyebet rá mondani, tsak azt, hogy szép, ugyan azért méltó is a Márványra.

Gerstnernek az 50 ftkat felküldöm. Rajta leszek, hogy Medárdusig olvashassák Daykádót. Mostanában a Duna miatt hamar lépéseket nem tehetek.

E' Levelemet újrolag azzal a háláadó jelentéssel fejezem be, hogy Te nagy betsű Barátom, engemet véghetetlenül leköteleztél Epistolád által. Tudom, hogy a Debreczeni Ember felakad rajta, és ott látván nevemet, ellenem is zörögni fog: de a szépnek érzése, és a te Barátságod siketé tesz zsoltározások ellen. Tsak te ély, és támasz munkáid által mennél számosabb követőket. Azután a Liga meggyőzöttetik, és a valóságos Magyar szép győző leszen. Ély boldogúl, és Háladatosságomat fogadd el olly mértékben, a millyennel küldöm és küldeni akartam Te néked. Triásod tisztel, tsókol.

Pesten, Febr. 19dikén 1811.

Virág új munkát botsájtott közre illy Tzím alatt: *Poemák*. Többnyire Horatzius' Szatiráinak, Leveleinek 's két ódáinak fordításait foglallya magában. Széphalomról is van egy kis Jambus. A többi másokhoz írt Horatziusi Levelek.

1942.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom, Febr. 19d. 1811.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,
 érdemes barátom!

Az ide rekesztett levél¹ dátumából méltóztatik az Ur látni, hogy Asszonyám ezt elébb nem vehette, mint ma estve. Csuda, hogy ily szörnyű hófúvásban az ember ennyi idő alatt is ide érhetett. Ide rekeszti Asszonyám azon levelét,² melyet Mélt. Praeses Urhoz e' dologban írt. Nyitva küldi azt, mert fél, hogy Praeses Ur ott nem lesz, és így a Praesidiumot vivő Assessor Urnak kell megolvasni. Mit kell vele cselekedni, nem szükség az Urnak mondanom: csak arra kérem alázatosan, hogy a' csapást Asszonyámról elhárítani méltóztassék.

Ide rekesztem Relationknak 2 exemplarját, az egyiket az Ur számára, a' másikat Dr. Szentgyörgyi Úrnak. E' héten kész lesz egy 4 árkusból álló más munkám is Tövisék és Virágok nevezete alatt. Aesthetikai tárgyú Epigrammák. Első alkal[matosság] által azokat is fogja venni az Ur 's Debreczeni barátim, kiket addig is köszöntök.

Hogy Asszonyám beteg fekszik, könnyű lesz megbizonyítani, ha kell, Dr. Szentgyörgyinek Testimonialisával, ki e' nyáron cúrāja alatt tartotta Asszonyámat, 's tudja, hogy olyan a' betegség, a' melyben az ily kemény idő alatt a' beteg fenn nem lehet. Az ide való Doctortól vettem volna Testimonialist reá, de az idő olly rövid, hogy az ember e' miatt nem múlathat.

Ajánlom magamat az Urnak becses barátságába 's maradok

Éjfélkor 11 óra után

alázatos szolgálja
 Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 960.]

¹ Nincs semmi melléklete e levélnek.

² Ez sincs mellékelve.

1943.

Kazinezy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 21. Febr. 1811.

Theurester Freund. Mehr als 8 Tage habe ich Ihren Brief vom 18. Jänner in Händen, aber ich wollte mit seiner Beantwortung so lange zögern, bis ich Ihnen das exemplar meiner Epigrammen ästhetischen Inhalts, welche ich heute zu erhalten hoffte, beischliessen kann.

Meinen herzlichsten Dank für die Nachricht, die Sie mir wegen den Kupfern, an denen die Zusammenkunft Carls XII. und unseres Rákóczy dargestellt wird, geben. Ich werde nach Nürnberg wegen den Büchern schreiben. Wäre nur das Bücherankaufen durch den gesunkenen Werth unsers Papiergeldes nicht so sehr erschwert! Ewig sage ich mir, dass ich meine Leidenschaft, Bücher kommen zu lassen, zügeln müsse, aber der kluge Vorsatz bleibt in alle Ewigkeiten bloss Vorsatz: ich bleibe meinem Entschluss, nichts oder doch nur das unentbehrlichste kommen zu lassen, ungetreu, und da die Bestellungen ankommen, so sehe ich, dass ich recht hatte, taub gegen die Lehren der sogenannten Klugheit zu seyn. Diess war namentlich der Fall, als ich vor einem Monat die Bücher, deren Titel ich Ihnen hier beylege,¹ nebst Namen anderer Artikeln von Schwaiger erhielt. Es sind Bücher über allen Werth. Ich wünschte, dass Sie sie kenneten. — Ich glaube Sie gebeten zu haben, unserm Freunde Herrn Prediger Kis den Vorschlag zu machen, dass er durch die Freunde, welche für ihn die Országok ismérte übersetzen, Gallettis geographisch-statistischen Atlas übersetzen lassen

¹ Ujság-hirdetésből van kivágva s a levélhez ragasztva a következő cím: Biographien (moderne) oder Kurze Nachrichten von dem Leben und Thaten der berühmtesten Menschen, welche sich seit dem Anfange der franz. Revolution bis zu dem Wiener Frieden, als Regenten, Feldherrn, Staatsmänner, Gelehrte und Künstler ausgezeichnet haben. Alphabetisch geordnet. Aus dem Franz. frey übersetzt und mit vielen neuen Biographien vermehrt von Karl Reichard. 6 Bände mit 6 Portraits, gr. 8vo Leipzig 1810. 15 fl.

Schütz (Prof. in Halle) Das Zeitalter Napoleons, oder chronologische Darstellung der merkwürdigsten Weltbegebenheiten seit der Geburt Napoleons I. bis zu seiner Vermählung mit der Erzherzogin Louise von Österreich, 2 Theile mit den Portraits Napoleons u. Louisens gr. 8 Leipzig 810 7 fl 30 kr.

möchte, aber die Revision sich selbst vorbehalte, damit das Werk auch schön geschrieben erscheine. Da Hartleben die Landchartenkupfer dazu hat, so könnte diese Übersetzung mit den Kupfern erscheinen, und sie würden für Jünglinge in Schulen und für Zeitungsleser von ungemeinem Nutzen seyn.

Erwünscht war mir auch die Nachricht, dass Rath's Schreiben erschien. Wem fällt es denn ein, Sie für den Herausgeber solcher Dinge zu halten. Waren Sie es aber, so würden Sie vollkommen Recht haben, es zu thun. Die weisen und klugen Menschen täugen nichts, und ich kenne den Adel Ihrer Seele, solche Rathgeber nicht zu achten.

Ich bat unsern Freund Kis das Exemplar von Desöffys Relation an Paul Nagy über zu schicken. Ich hoffe, er hat mir meine Bitte nicht abgeschlagen. Diese Relation wird jetzt neugedruckt, weil sie nur in 100 Exemplaren gedruckt war, und noch mehr, weil aus Versehen, die Zeile PRO. PATRIA. CAESIS vor der Zeile HUNGARIS ausgeblieben war. Diess nahm Desöffy sehr übel, und das vollkommen recht. Darinn aber scheint er mir nicht recht zu haben, dass der Setzer, um Jahr und Tag in eine Linie zu bringen die Worte anno post Christum natum in anno **sal.** verändert hat. Ich würde das post Chr. n., hätte ich darin etwas zu sagen gehabt, in a. partu-virginis verändert [haben]; Sie wissen warum.

Ex-Professor Sipos schickte mir eine Inschrift auf den Grabstein des Obersten Baresay im Style des Birkenstock. Sie ist eben so lang, und eben so schön als die Birkenstock'schen zu seyn pflegten. Ich bat ihn zu erlauben, dass ich sie drucken lassen könne. Sipos ist *Génie* und *Mathematiker*, *Kantianer* und *Poet*, *Philosoph* und *Theolog*, aber das letztere non valde. Nur muss ich Ihnen gestehen, dass mir der Neoplatonismus unbegreiflich ist. Er theilte mir etwas aus seiner Liturgie mit, die wahr seyn kann, poetisch ist sie es mir gewiss, bey der mich aber, als ich sie las, frissonirte. Kegyeimet kéni, már kegyelem, hitet kéni, már hit sagte er. Ganz im Geiste des heiligen Paulus, welchen ich aber nur damals werde verstehen können, wenn auch ich dahin entzückt werde, wohin der Mann entzückt war, ohne zu wissen, ob er es im Geiste nur oder auch mit seinem Leibe hinentzückt war. — In Sachen die meinen Kopf angehn, bin ich gerne nüchtern, und folge lieber dem H. Thomas als ihm.

H(ubai) Hubay Miklós költeményes Munkái. Pest, bei Trattner.

1809. 163. S. m. n. k. Eine wahre Sudeley! Das elende Machwerk, das Hubay mehr aus Mangel an Einsicht als aus einer unverzeihlichen arroganz Poetische Werke benannt hat, sind im Fache der Literatur eben das, was das Octavkupfer, das vor dem Titelblatt steht. — Bey den schweren Zeiten mag es seine 4 bis 5 f. doch gekostet haben — im Fache der Kupferstecherey ist. Wie sollte der die schönsten Blüthen des menschlichen Geistes, lyrische Gedichte hervorzubringen im Stande seyn, der es nicht einmahl so weit gebracht hat, dass er eine Zueignung und eine Vorrede, wir sagen nicht schön, sondern auch nur leidentlich zu schreiben wisse? Rauschende Wörter, süssliche Phrasen, die der Verfasser hie und da aufgeklaut hat, und mit denen er nun sein arges Spiel treibt, machen den Dichter nicht aus; und wer dem Kitzel als Versmacher aufzutreten, nicht widerstehen vermag, sollte doch reimen und scandiren wissen, das unser Poet auch ganz und gar nicht kann. Seinen Frevel gegen Dichtkunst, Versification und Sprache hat er durch das schamloseste Plagiat wider den unsterblichen Sänger an der Limmath aufs höchste getrieben, indem er Gessner's Schöpfungen in Stücke brach, und die Hälfte der einen Idylle, zu die [!] Hälfte der andern gefügt hat, um sagen zu können (siehe die Vorrede zu den Idyllen) er sey origineller Idyllendichter.

Hubay ist Advocat, und lebt in dem Gömörer Comitaf. Um so unverzeihlicher der Muthwille, der selbst bey einem unreifen Knaben zu übersehen wäre. Non satis adparet, cur versus factitet.

Tövisék és virágok.

(Klopstocks grammatische und aesthetische Epigrammen und Schillers oder Göthe's Xenien habe ich nie gesehen. Beyde erwarte ich seit Jahren.) — Diese Dörner und Blumen sind eine Art Xenien. Ungarns Büchermacher lesen nichts, sie lernen die Grammatik ihrer Sprache, und die der allgemeinen und der fremden nicht, weil die letzteren entbehrt werden können. — Die ungarische Sprache ist ja eine orientale, nicht occidentale, wie diese — und weil sie ungarisch eben so gut wissen wie die, die ungarische Grammatiken geschrieben haben. Auch Aesthetik lernen sie nicht, denn ihnen ist genug, wenn sie reimen und skandiren können. Um so nöthiger war es also diese Herren aus ihrem Dünkel hervorzuschütteln, da bis jetzt

nicht ein einziges kritisches Blatt in Ungarn existirt, und weil Ungarische Schriftsteller die wenigen Recensionen in den Annalen etc. für höchliche Beleidigungen zu nehmen sich angewöhnt haben. So wie bey Kindern die versus memoriales einigen Nutzen haben können, und so wie — wäre die Vergleichung nicht zu stolz — Griechenlands Gesetzgeber ihre Gesetze in Versen verfassten: so muss es auch bey diesem Volk, bey welchem Literatur wahre Wurzel noch immer nicht fassen will, nicht unrecht gethan seyn, diese Epigramme aesthetischen Inhalts herauszugeben. Die Auflage ward (siehe das Titelblatt) für ein zahlreiches Publicum nicht veranstaltet, denn das Werk wird gewiss nicht communis saporis werden, worauf auch das Motto, welches hier in mehr als einer Rücksicht zu stehen scheint, anspielt. p. 2. Krajnyai vásárokra. und S. 41—43. Der Pfarrer von Patak, Revisor Libr. wollte diesen Vers schlechterdings nicht gestatten. Es ist eine grobe Beleidigung des **Publikums**, sagt er. Ich musste die Erlaubniss dazu durch die abendtheuerliche Note erkaufen.

S. 4 u. Anmerkung S. 44. Unsere Sprache hat zu viele lange Vocalen, und Calvinische Schulmeister ziehen die Vocalen auch in freunden Sprachen grässlich. — dann hat die Sprache keine th. und ch. Diese sprechen das th wie t, und das ch wie k aus. Unsere Väter sprachen alle im Lateinischen vorkommende s als sch aus (schorsch *sors*, versch, *versus*. Jülius*sch*, Augustus*sch*.) Diess ist um so widriger, weil sie lateinische Wörter unapocopirt (wie die Franzosen und Deutschen) in ihre Sprachen aufnahmen Cancellarius*sch*, Notarius*sch*. Alles dies zusammengekommen macht die Fremden Wörter, die in dem ungarischen Text vorkommen, unausstehlich klingen Socrates*sch*. Brütus*sch*, Psykhe, Kárisch das schöne **Chárisz**, und **Themisz-tok-lesch**, und der Dichter soll ihnen nicht poeta (پوتا), Poesie nicht poezisz (پوزيزش), sondern poéta und poézisch seyn. Dies wird in den zwey Epigrammen S. 4. und 5 caustisch geahndet, — so wie S. 7. (unten) und 8. eine andere Linkheit, die lächerliche Misoxénie. — S. 10 Arb. ist ein Epigramm, das ich mit vieler Liebe betrachte. — S. 12. der zu laute Idiot dürfte nicht ungerecht plumpes Schlages geziehen werden, aber sein Sinn ist tief, und es gibt bey uns viele Antikantianer, die nie eine Zeile von Kant gelesen haben, aber über ihn sich lustig zu machen nie satt werden können. — S. 14. ist ein Schwank in dem Geschmack der altväterischen exhortation des Feldpaters bey Piccolomini in Schiller. Jedes

Liebeslied, jedes Gemählde mit Nacktheit ist bey uns Sünde. Man hat keinen Sinn dafür, dass Werke der Kunst nicht sittlich gut seyn müssen. — Schon der Reim csizma und schizma hat viel epigrammatische Malignität. Professor Nagy Ferencz, der Odendichter, begriff schwer, dass dieses Stück einigen Werth haben dürfte. So weit steht ein Kalviner von dem Gefühl des Schönen zurück. Warum verdrängte doch die neuere Religion die so schöne der Griechen!!! — S. 16. heisst: Buchmacher, gyártani, zimmern, (kerékgyártó, der Wagner, Sziggyártó, Riemer) Kontár heisst Hümpler — czéhbeli aus der Gilde. Dieses Epigramm ist auch hart, aber es musste es seyn. — NB. Die Druckerey hat keine *griechische Lettern*. — S. 17—23 ist eine Farce, die mir Recht gibt stolz zu thun. Diess fühlte sogar Professor Nagy. — S. 23. steht, — was ich aber bloss Ihnen gestehen will — ein tödtendes Epigramm an den leoninischen Gyöngyösi, Prediger in Torda. Sehen Sie sein Bild vor seinen Gedichten, sein saures Gesicht mit der zierlichen Perücke. Der Kerl hat die Kolik. — S. 24. Himfy. Dayka, jetzt ein Olympischer heiliger Petrus lässt Himfy nicht eher hinein, als bis er die Hälfte, dann wieder die Hälfte, und noch einmal die Hälfte verbrannt haben wird. Vár az olympuszi kar, der olympische Chor harret dein. — Ráday zerbricht die Tafeln nicht, wohl aber das Idol der Leoniner. — S. 28. die 4 Verse oben spielen auf **die Epoche**, wo die Sprache Gefahr lief, auszusterben. — S. 29. der unpoetische Poet mit seinen eigenen Farben und ganz in s[einer] eigenen Manier, ja mit seinen eigenen Worten portraitirt. Pasquill ist es aber nicht: er erhält ja einen Nussbaum zur Zierde seines Grabes. (NB. Die bekannte, wirklich schön gedichtete Ode an den Nussbaum. Allegorie auf die ungarische Nation.) — S. 30 nicht übel. — S. 33. mit Liebe gedichtet. — S. 35. Der Prediger und Professor Láczaí (ein Mann von 35—40 Jahren, bekannt von seiner Geschmacklosigkeit, dem neulich ein luth. Jüngling Beniczky die rohe Impertinenz anthat, ihm ein Zettel zu schreiben, dass wenn er so zu predigen fortfährt, er sich vom Kirchengehen auf ewig dispensiren wird, und den Togaten und den Professor wegen seinen niedrigen Ausdrücken in den Predigten austachen) liess sich die Thorheit anwandeln, dass er 1809 in Xber in den Hazai Tudósítások einen Aufsatz abdrucken liess, in welchem er die Krone der Poesie elenden Wichten, wie Pooos und der geschmacklose Schwätzer Mátyási, reicht, und über Dichter, die metrische Verse

schreiben, sich dadurch lustig macht, dass er seine Partie Schwanen, diese aber gém nennet, und sagt a' gém is úszna, de nincs *mivel*. — Ihm begegnete Professor Czinke, wie diess ein Czinke kann. Hier hat er eine andere Lection.

Ich will Ihnen 10 exemplare, so wie auch unsern Freunde Kis eben so viel durch die Pesther Marktleute in März schicken. — Wenn Sie das Werk in den Annalen bekannt machen, wird es mir sehr lieb seyn; sagen Sie davon so viel gutes oder schlechtes als sie wollen, nur sagen Sie über mich selbst nichts, was mich erröthen lassen muss. Ich wünschte, dass jeder, der ungrisch *schreibt*, das Buch an seinem Tische habe. Wir ungrischen Schriftsteller sind ein graves Volk, wir getrauen uns nie zu lachen. Mir ist dieses wintzige Werk auch darum lieb, weil es endlich den Ton der Laune anstimmt. Hat es einigen Werth, so komme das Publicum und bringe seinen Dank an Kis, ohne dessen Aneiferung es nie entstanden wäre. —

Leben Sie wohl, mein lieber Freund!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

1944.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Táblabíró Ur!

nékem különösen tiszteltt drága Uram!

A' Töviseket és Virágokat, úgy a' mint a' Typographus Ur kezembe adta, imé küldöm Tek. Dókus Ur' által: ezen Csomóban mégyen-vissza a' felmaradtt 5 koncz papiros, és a' fainabb papirosra nyomtatott Versek is. etc. — A' nékem ajándékozott 10 explokat szívesen köszönöm; az ötöt pedig által adom a' Tiszt-Censor Urnak.

A' Vélemények a' jövő Pénteken fognak elkészíttetni: addig fog még várakozni az én *Bionom* és *Moschusom*, melyhez egyébberánt Hétfőnn akaránk kezdeni.

Küldöm a' vélem közlött Leveleket is, úgymint a' Mélt. Kenderesy Úrét; igen szép 's szelíd, azonban a' Conceptusokat szépen elrakó Lélek tetszik-ki ezen Levélből, 's Ódámban, úgy látom, jól találtam el a' characterizálását. — A' *Sipos* Urét; ebben azt a' részt,

mellyben rólam emlékezik, nem értem: mert reá írásomban nem adtam alkalmatosságot, 's nem is szeretném, ha azt mások is olvasnák. A' Lapidaris Inscriptioja *remek-munka*; 's előttem legelső a' Sipos Ur munkája között. — A' *Virág Úrét* — valósággal szép és szabad Lelke van ennek a' Tudósunknak, 's a' Magyarsága is olly tiszta, a' micsodást egy Papista Irónál sem találhatunk. — Vétek, hogy ez az ember a' Tisztességnak kitetszőbb pontján nem áll Hazánkban. Én az ő sima és kellemes Magyarságát mindig szerettem minden Pávistáké felett. — A' monosyllabussága is kedvelteti magát. — A' Prof. *Fejér György* Urét; ez igen kimesterkézett írás módjával él; az ilyenben pedig könnyen egyeledhetik homályosság — küldöm az Anthropológiáját is, nagy nehezen kaphatván meg egy *Deáktól* (ez azért nem a' Bibliothekáé). — Az ember *kiműveltetéséről* írt munkája sehol nem találhatik; valamint a' *Voss Aeneisse* sem.

Küldöm ezek mellett a.) a' Heyne kis Virgiliusát — a' nagyobbikat, mivel ki van adva a Bibliothekából, hamarjában vissza nem kaphattuk; de úgy gondolom, hogy Recensio végett elégséges leszen ez a' magamé.

b.) A' Mélt. Kenderesi Urhoz írt Ódamból 5 Nyomtatványt. Tudom, hogy csudálkozni fog a' Tek. Assessor Ur azon, hogy ez az elsőől el-annyira különbözik; de a' tett Változtatásokat szükségeseknek láttam: A' jövő Héten egy pár exemplárt Postán megküldök Erdélybe: mutasson a' Tek. A. Úr nékem valami módot, hogy vagy 30 Nyomtatványokat küldhessek még az én igen tisztelt Kenderesimnek: mert innen Erdély felé, kivált terhet vihető alkalmatosságot találni csak nem lehetetlen.

c.) Szabó Dávid *Magyar Aeneissét*: sok van benne igen jó: az egészről azért nem merek ítélni, mivel, nem lévén csendes órájim, egészben 's folytában nem olvashattam el végig.

d.) A' *Sirhalmi Éneket* B. Wesselényi Halálára: keveset igazíthattam rajta a' sok baj miatt. E' mellett mással kellett leiratnom: mivel magam nem értem reá. Méltóztassék a' Tek. A. Úr még gondosan elolvasni, és ha valami olyast lát benne, a' mi előttem elbűjt; szabadon igazítsa meg, minden hosszas historia nélkül.

Még ezt jegyzem meg: ha a' Heyne kis Virgiliussa nem elég a' célra; méltóztassék megírni; a' nagyobbikat is megszerzem, nevezetesen ide adja egy Úr, de csak másfél Hétre, erre azolta találtam, miolta ezen Levelet kezdettem írni.

A' Nagys. Grófnénak szíves tisztelete mellett becses indulatiba
bézárva vagyok S. Patak. Febr. 22-én 1811.

A' Tek. Adsector Urnak

alázatos kész szolgálja

Nagy Ferencz mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1945.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Febr. 23d. 1811.

Kedves barátom!

A' Relatívó nyomtattatik. De most nem a' Relatívó dolgában
jövök tenni jelentésemet, kérésemet. Engedj-meg, hogy egy engem
nem illető dologban közbenjáró mertem lenni: annál bátrabban
tészem azt, mivel a' Te javad is kívánja, hogy szóljak.

Mezősy Gábor és Pál Urak egyy testvérek. Gábor az őket
illető Szent-Mihályi portio eránt Ellened pert indított, 's ez a' birtok
közöttök osztatlan volt. Gábornak a' fíjai és veje, a' mennyire tudom,
Veled alkura léptek, és úgy tetszik, hogy hihető, hogy Te nekik
tizenhat ezer fntot ígértél, és hatot már meg is adtál. Mezősy Gábor
Úr Pálnak rövidségével nem adhatta által a' közös just, Pálnak tehát
fenn marad a' jusa. Arra kér tehát, hogy a' Gábor fíjainak és vejé-
nek a' hátra való pénzt ki ne fizessd, hanem abból Mezősy Pál
Urát részeltetni méltóztassál. Meg fogod ez által erősíteni jusaidat,
's nem kell magadat a' perlekedéssel bosszantatni, melly, gondolom,
Néked olly kedves mint nekem szokott. Ez eránt Mezősy Pál Úr
már Néked írt, de nem vévén válaszat, oda magyarázza, hogy
talán nem vetted. Ez indította ezen iskolai barátomat, hogy engem
tégyen közbenjárójává. —

Mezősy Pál Úr meg fog elégedni a' summának hason felével,
melly az Urat illeti. Kérlek, méltóztassál tudósítani, mit végzel, hogy
az Úrnak megírhassam; kérlek, azt írd, hogy tulajdon javad miatt,
kész vagy a' megírt summában részeltetni. Te nem fizetsz többet,
mint ígértél a' Mezősy Gábor Úr gyermekeinek; azonban jusaidat
solidálod.

Ez az a' miért kérésemet tészem. Bizom becses barátságodhoz, hogy nem veszed balúl megszólításomat, 's levelemre felelni méltóztatol. A' Mélt. Grófné kezeit szíves tisztelettel csókolom 's maradok Széphalom, Febr. 23d. 1811.

alázatos szolgád

Kazinczy Ferencz. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.

1946.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr, nagy érdemű barátom!

Az Isten tegye az Úr örömeit állandókká a' kis Julisban, mert hogy meglett, az Anyámnak szóló levélből értem. Én e' napokban majd elvesztém a' kis Thaliét. Az ótvára végre megszűnt, de félő, benn van még sok: köhögés van rajta, 's talán foga is jó. Már veszedelmesen kívül van.

Ma várom az Epigrammákat. Ha megjönnek, ide zárom őket. Egygy exemplárt méltóztassék az Ur Keresztúrnak adni.

Midőn lyányom csaknem a' halállal küzdött, Szemere Pálnak kívánságára a' Spiritus, Universum és Modestus általam feltalált és megtalált neveikről dolgoztam a' fájdalom' elűzésére egygy dissertációskát, melyet Szemere kiadni készül. Mintegy 2 árkus lesz. Már Zrínyi a' Spiritust Szellet-nek nevezte, és öelötte a' Manuscriptumban lévő Magyar első Bibliafordító. — Az *Universumot* én *Egyetem*-nek, az *Universalist egyeteminek*, az *Universalitert egyetemesen* vagy *egyetemlegnek*, az *Universitast Egyetem* vagy *Egyetemiségnek* neveztem-el; a' modestust *Szerénységnek*, 's okait adom a' Dissertációban. 'S azt mondom, hogy ha Epaminondas sine imperis megszabadíthatta a' hazáját, 's bolond és gaz bírójit, kik ötet, a' törvény által hágása miatt, meg akarák öletni, elnémitotta: szót is szabad teremteni, csak *szükséges, hasznos és kedves hangú* legyen. Herder azt mondja hogy, a' melly nép a' Szót nem bírja, az azt a' *dolgot* sem bírja, melyet a' szó jelent. A' mondás igaz, csak hogy a' melly szót a' magyar nem bír, mint *Virtus*, vagy idegen szóval teszi-ki, vagy környülrással. De mi már az a' jószágos cselekedet? — A' Metaphysicus tudja, hogy nem virágozhat tudomány, a' hol az ideák szorosan ninesenek megkülönböztetve. Mit tegyünk tehát?

Olvasta e az Úr az Újságokban, hogy Jan. 6dikan a' Párizsi Káptalan Napóleonnál Zsalabér Generalis Vicarius által egy Depu-tatiót mutatattott-bé, melly sajnálta, hogy az ő *eggyikek* a' maga *Fejedelmének* kegyelmeire magát érdemetlenné tette, 's mivel Bossuet azt tanította, hogy akkor, ha valamely Püspök a' maga hivatalját űzni megszűnik, a' Káptalannak (vagy minek) kell által venni, ők azt az eggyikeket letevék. — Én azt hittem hogy ez csak *Püspökről* van mondva. De nagy szeget ütött fejembe, hogy ezt az Articulust a' Pesti M. Ujság el *'satöbbizte*, Decsy pedig érthetlenné tette. — Azonban látom, hogy épen illetén Declaratiót tétete a' Florentziai Káptalan. Ekkor láttam kézzel tapogathatóképen, hogy ez a' Pápát illeti: mert Florentzia Hetruriában van, 's Hetrúria nem Napoleoné, hanem Asszonyának Elizát, a Napol[eon] testvérét ismeri.

A' Relatióban olly szörnyű hiba van, hogy kénytelen vagyok újra nyomtattatni. Kimaradt ez:

PRO PATRIA CAESIS.

Maradok hív tisztelettel. 24. Febr. 1811.

NB. Ugyan e levél tiszta lapjára Kazinczy azok neveit jegyezte, a kiknek munkáiból egy-egy példányt kívánt küldeni. a mint következik:

Exemplárok.

1. Tiszt. Fazekas István Úrnak.	9. a' kis Péczelinek.
2. Esperest Úrnak.	10. Péchy Lászlónak.
3. Keresztúri Úrnak.	11. Kállay Ferencz Deáknak.
4. Nagy Gábor	12. Kölcsey Ferencznek, talán
5. Kis Imre	Álmosdon.
6. Fő Hadnagy Fazekas	13. Gener. Notar. Diószegi Úrnak.
7. Dr. Szent Györgyi	Az elvont lineájú ¹ exemplárok
8. Prof. Buday	Debreczenbe Dr. Szent
	Györgyi Úrhoz.

NB. Fazekas I. a következő jegyzeteket írta ugyan e levélre:

A' Szeletről igen szép lesz ha ki jó a' Dissert[atio]. Hogy vele régen éltek, a' Bizonyos. Nem tudom meik Bibliára méltóztatik czélozni a' Tttes Ur, ha[ne]m azt tudom, hogy a' Palatinus Báthori

¹ Ez alatt a 4—8. szám alatt felsoroltakat érti Kazinczy.

László 1450. táján tett magyar Bibliájábann széltire él vele; mellyet a' Tudós Révai a' Bétsi Bibliothecából ki kurkászott: de ki nem adhatott. p. o. Annak alázzuk mi *Lelkünk*et és töredelmes *szelletben* szolgállyunk ő neki. Judith 8: 16. Illi humiliemus animas nostras, et spiritu condito serviamus illi. — A Gyötrelembeli *Lélek* és a' baj *szellet* üvölt te hozzád. Baruk. III: I. Anima in angustiis et spiritus anxius clamat ad Te. — Elő fordul ezen *szellet* szó még Komjáti, Erdősi és Tinódi Munkáiban is. Ettől hát félni nem lehet: de vajha az *Egyetem* és *Szerény!*

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1947.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Kedves barátom!

Ez órában kapom Patakról Töviseimet 's Virágimat. Te, Kis és Horvát Pesten postán vészitek azt. — Relatiómat a' minap megküldém. Gróf Desőffy neheztel — és nagyon méltán — hogy az ő általa készített deák Inscriptióban kifejejték e' sort:

PRO. PATRIA. CAESIS.

e' miatt a' Relatio újra nyomtattatik. — Wesselényi meglátván versedet, azt írja, hogy az ő atyja non caret vate sacro. Örülök, hogy a' gyermek épen ezt írja.

Mint vagy, édes barátom? élsz e? írsz e? nyomtatják e verseidet? Harmadnap előtt Thaliemat majd megfojtá a' hurut, de már túl van a' veszélyen. — Élj igen szerencsésen. Régen, igen régen nem vevém leveledet. Széphalom, Febr. 24d. 1811.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

1948.

Gr. Szapáry János — Kazinczynak.

Spectabilis ac Perillustris Domine mihi colende!

Siquidem scripta et acta, quae mihi sub 7. febr. a. c. transmittere Praet[itu]la D[ominatio] Vestra visum fuit, Suae Celsitudini Caesareae Regiae serenissimo Archi Duci Domino Regni Palatino personaliter exhibuissem, idcirco idipsum Praet[itu]ltae D[omina-

tioni] V[est]rae pro Notitia et Directione rescribendum esse duxi,
solito cum Cultu persistens

Praet[itula]tae D[ominationis] V[est]rae

Budae, 24. Febr. 1811.

obligat[issi]mus
Szapáry.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1949.

Kazinczy — Szemere Pálnak.

Édes Uram Öcsém!

Imhola a' mit tőlem kíván.¹ Midőn Febr. 24d. a' szegény Thaliem csaknem haldoklott, ezen munka által vertem-el gondjaimat. Még akkor estve (4kor fogtam hozzá) kész vala. Nekem mind egy, akár általadja Uram Öcsém a' Biráknak, akár nem: csak azt óhajtom, hogy az Uram Öcsém *Hű seregéhez* ragasztassék. Ha én nyerném-el a' jutalmat vagy jutalmakat, új kérdésre tenném-fel jutalmúl, 's nem esztendő, hanem csak három holnapot adnék neki, mert annyi elég az effélének. Ma egy Epistolát írtam mintegy 50 jambusban, egy Római Arcáshoz, ki hozzám deák Sapphicust küldö. — Estvére az Epigr. exemplárt várom. Ha eljönök, veszi Uram Öcsém vagy a' mi Horvátunk, — melly mind egy! Thalicum jobban van. Kell e Lasztócz?

Febr. 24d. 1811.

[Eredetije a Szemere-tár III. kötetében.]

* «Gróf Szapári János Exc., Szent István Nagy-Keresztése, 's Udv. Fő Mestere a' Palatinusnak.» -- Kazinczy F. jegyezte.

¹ Kazinczy e levélhez mellékeli ily czímű értekezését: «Az új szókról. Feleletképen a' Consiliarius Bizáki Puky Ferencz és Pest Vármegyei Táblabíró Balla Antal Urak által a' *SPIRITUS* és *UNIVERSUM* (SZELLEM és EGYETEM) magyar neveik eránt tett kérdésekre. Írta: Qui sibi fidit, Dux regit examen. Horat. Ep. I. 19. Pesten, 1811.» L. Kazinczy F. *eredeti munkái* között. Az értekezés végén a következő jegyzést teszi: «A' Birákhöz: Szemere Pál barátom megmondja, ki vagyok, és így lepecsételt czédulára szükségem nincsen. A' mottót a' czímlapra írtam.» — Ez után hét sor olvashatatlanúl, vastagon kitörölve.

1950.

Kazinczy — Kölcsy Ferencznek.

Széphalom, Febr. 25d. 1811.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom! Hol múltat, mint van, 's mit csinál Uram Öcsém, szívesen óhajtom tudni: de Pestről csak azt értem, hogy ott nincs. Vétkezik Uram Öcsém, ha semmit nem csinál; 's e' szó alatt tudja, mit értek. Csináljon, kérem! Olly kevesen vannak, a' kiktől várni lehet és kell, hogy csináljanak. De nékem Uram Öcsém nem csak mint csináló kedves. Sajnálom, hogy rég olta nem vehetem levelét. Én hová írjak, nem tudtam. Házasodik e Uram Öcsém? Ámbár az a' lépés penultima linea rerum, nem jó halasztani. Consil. Vay a' maga 21 esztendő's fijasit megházasította, a' Cousinemben fellelvén a' mit a' Consil. is, a' fija is elérni óhajtott, és így persvasiók 's persvadeáltatások nélkül, és íme mutatja a' következés, melly bölcsen cselekedte azt az a' nagy ember és atya. Ajánlom magamat barátságába.

Tegnap este vevém ennek exemplárjait, 's holnap indulván szekereim Semlyénbe, az oda is küldendő exemplarok öszve pakkolása 's a' sok levélírás foglal el. Innen laconismusom. Irja-meg Uram Öcsém, melly Aestheticai 's morális behatást csinálnak Epigrammaim Uram Öcsémre. Kis János, a' Soproni Predik. tüzelt írásokra 's kiadásokra, mert ő is kesergi, hogy Íróink Aestheticát nem tanulnak. Vagy ő vagy egygy közös barátunk fogja recenseálni az Annalisokban. Vallyon a' mi rettenetes Publicumunk kiverettethetik e indolentiajából ezen megrázás által? Vallyon fogja e érezni, hogy *dévajkodni* seriusabb dolog, mint a' gravitást játszani? Nem fogja, mert az semmit nem érez. A' Lúdhattyú Pataki Prof. Lácza. Kocczantyúsit találja ki Uram Öcsém. Talán ismeri rézbe metszett képét.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

1951.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Cserei Miklós az ő láthatlanul tisztelt Baráttjának

Kázintzi [!] Ferentznek

szíves tiszteletét, 's állandó barátságának ajánlását!

Úgy formáltam levelem homlokát, mint Te Barátom a' magadét; azértis hogy követőd legyek abban, a' mit a' tisztább izlésű időkől vettél által, azértis, hogy kezet fogjak Veled a' tarkás idők idétlen változtatásának gyomlálgatására. Igen, de Te meg hagytál egy burjánt! — Én ugyan nem nagy Fűvész vagyok, 's lehet hogy Te, mint nagyobb, ennek valami titkos hasznát ismered (mert kábító szagáért meg hagyni hiba lenne), azomban mégis aval maradok, hogy a' burján tsak burján 's a' veteményem között egyiket sem szeretem; — a' titulaturát pedig (kivált a' biztosabb társólkodásokban) valóságos burjánnak tartom. Ennek a' Magyar nyelven neve sins, — Nap-nyugodti mesterséges plánta, melly ott a' honnan Eleink jöttek, nem terem. Tü ugyan Magyar Országiakül ennekis nevet adtatok, de jobb lett volna nem adni. — Már a' dologhoz:

Leveled kezdetén valami Hálát említessz: ezt én el nem fogadhatom, magamra nem vehetem. A' mit tettem: önnön kedvemnek bé teléséért tselekedtem. Miért ruháztasson az ember olyant magára, a' mi reá nem fér? — Ila azért, hogy Epistoládat kiterjesztettem, valakitől köszönetet várhatnék, a' Hazám, a' Nemzetem volna az, de evel olyan közöm vagyon, hogy mikór ezer annyit tennékis érette, tsak megszegyenittne köszönetével. Azomban evel törvén útat ismeretségedre, ternót nyertem véle.

Szép jelét közölted velem hazafiúi buzgóságotoknak 's annak a' nemes iparkodásnak, hogy ki emellyétek a' Nemzeti Charactert az Idők omiadékai alól. Ne gondold, hogy betsülni ne tudnák az e' félét az Erdélyi Magyarok. Mindent éreznek velem edgyütt, a' mit kell érezni olvasásán. Jól értyük mü, ha nem láttjukis Hazánkban, 's ha magunk nem tselekeszszükis, mit tégyen a' ditsőülteket fel támasztani 's élő Historiát állitni egy Nemzetnek. Talám fogjukis követni példákat. Tü ebbenis elöl indultatok: tsak az a' kár, hogy meszszebből nem kezdettétek ezt a' nemes munkát. Úgy tetszik, hogy hátrább kell vala nyomulni a' múlttabb Időkbe: azokba t. i.

a' mellyekről el felejtkezni annyit téssen, mint közelíteni a' Nemzetnek az enyészethez. Többet lehetne erről szólni, de mostánról elhalasztom. — — Nem az a' gondolatom, hogy el vonnyuk ezektől a' szép halállal ditsőült Vitézektől a' meg érdemlett jutalmat, hanem hogy a' régiebektől se tagadjuk meg.

Örvendem, hogy Neveddel párosítva látom a' Desöffiét. Az ő neveis interressál. Én ötet gyermek korunkban ismertem, — a' mint a' gyermekek tudgyák egymást. Juttasd eszébe, talám meg jelenik előtte akkori emlékezetemnek árnyéka. Sok szépet és jót hallottam felőle.

Barátom! Mű minek előtte egymást láttuk volna, barátságot kötöttünk. Bővítsük ismeretségünket, 's legyünk Barátok, *eggyesleg*. A' tzéllban meg edgyezünk: tsak abban a' mű jutalmunk. A' vezető Csillag a' Barátság légyen! — Hasonfelévé leszen ezen Szövetség Virtusunknak 's munkásságunknak serkentő rugójává. Barátság nélkül tsak olyan a' munkálódó ember, mint a' levegő lobbanás meleg nélkül. Nyugodalmunk hátratétele, könnyebségeink meg vetése, az akadályok meg győzése, a' felváltott fáradságok 's az örömmel türtt boszszuságok, — meg annyi áldozatok légyenek a' Haza oltárán. Semmi sem könnyebítheti ezeket úgy, mint az igaz barátságnak erősítő balzanja! — — —

Sokat gondolkodtam, miképpen találkozhatnánk. Ha el oszlanék a' Diaetánk, a' 'Sibói tavaszi-vásárt lehetne ki jegyezni: oda külömben is ennek előtte némelykór el jöttél. Eggyesíthetnédis azon útadat valami Speculatióval. De meg történhetik, hogy mű még sokkal tovább itt leszünk, és azért ezis bizonytalan. Jobb gondolat volna, ha dölgaíd engednék, egy útát tenni ide: Desöffit el hozhatnád. Tsekély Ország Erdély a' nagyobbakhoz képest, de a' kinek szíven fekszik a' Nemzet ügye, annak Erdélytis kell ismerni. Ittis emberek laknak. — Énis vágnám látni a' Magyar Országí Gyülést. Ha olyan időbe esnék, hogy lehetséges volna ki menetelem, ki mennék. — Ugy hallottam, hogy Septemberre halasztatott. Erről tölled várok bizonyosabbat.

Kérlek, ird meg nekem, beszélleneké nállatok valamit az Erdélyi Ország Gyülésről, és mit? vagy talám senkit sem interressál? — Én neked erről egy rövid rajzolatot adok.

Nekünk Törvényünk, hogy minden esztendőben legyen Ország-Gyülése. Ezt tartya az 1ső Leopold Diplomájának 10dik pontya (melyre az Országí Fejedelem meg esküdt) ezen szókban: *Annua*

Comitia ad negotia publica tractanda, justitiam administrandam, et Propositiones Regias, si quae fuerint intelligendas, nec non terminorum Octavalium Celebrationem, Gubernatori et Intimo Consilio (ezen a' Guberniumot értsed) *promulganda Committimus.* 14: esztendeig nem vólt: a' 15dikben lett, de tsak az Insurrectioról engedtetett meg a' tanácskozás: prorogáltatván az Órszág Gyűlése a' következő esztendőre, olyan ígérettel, hogy akkór a' több tárgyakis elé vétetnek. 2-da Julj; tavaj, őszve gyűltünk, 's előnkbe adták a' Sisthematica Deputatiok munkáit. Arra vóltak ezek a' Deputatiók ittis, mint Magyar Országon, rendelve, még 791ben, hogy a' Legislationak minden ágait meg vizsgálván, azoknak miképpen lehető tökéletesítéséről Projectumokat készítsenek. —

A' Munkák, melyek előnkbe adattak, meg nem felelnek a' tzel-nak. Az a' munka p. o., mely de objectis Publico-Politicis készült, félszeg. A' Legislatio tökéletesítéséről, a' Repraesentationak proportiójáról, 's egyéb chez tartozó dólgokról, semmit sem szóll, hanem egészszen arra láttatik intézve lenni, hogy a' Felsőbbségek rendelései miként mehessenek minden akadály nélkül tellyesedésbe. Némely definítiók hibások benne 's ugyan azért a' Corollariumok sem mind meg állhatók. A' Várme gyék hatalma szerfelett meg szorittatik, etc. etc. — — Így a' többiis. — Ebből következett az a' sok vetélkedés, a' mi az Ország tanácskozásait hosszassá és únalmassá tette. Annnyivalis több vetélkedésnek kellett pedig támadni, mivel ezek a' munkák per extensum olvastattak az Ország Gyűlésén. Ezt Magyar Országónis úgy tselekedték, de ott sem volt jó. A' Törvényeknek rövideknek kell lenni, nem kell nagy volumenekből állani. Én mindigárt a' 3dik Ülésén azt javallottam, hogy adjuk ki mindenik munkát egy egy Referens Commissionak, a' melly tsak azt szedgye ki belölle, a' mit méltónak itéll a' Törvények közé iktatni, a' Világosításokat pedig és hosszszas Deductiókat hadgya oda a' Tudósoknak, hogy kotzódgyanak felettek. Ha bé vették vólna akkór javallásomat, eddig mindennel készen vólnánk. Végtére mégis oda jött-ki, hogy ezelőtt két héttel a' Regius Commissarius javallására rea állottak, és minden hátra lévő Operatumra egy egy Referens Commissiot rendeltek.

Azomban a' Királyi Válaszok az 1794/5beli és az 1809beli Ország-Gyűléseinek munkáira elé adattak: 's ezeken fejül, a' Banco Cédulák meg kevesítésére Erdélyt is meghívó Rescriptum. Ezekkel esmét megszapordtak a' dólgaink, — mert az 1794/5beli Végzé-

sekre jött Válaszokkal éppen nem vagyunk meg elégedve: a' Banco Cédulák bé szedésére nézve pedig a' Német Tartományokra szabott Planumot tellyességgel nem szerettyük. — Az 1794/5beli Végzésekre jött Válaszból ide foglaltam egy Nyomtatványt,¹ hogy láthassátok.

Hát Tü miképpen gondolkodtok a' Banco Cédulák reductiójáról? Nekem erre nézve három pontra szorúl a gondolatom, 1ső: Hogy arról, *hogy a Banco Cedula nem pénz, 's ennek elvétele az Ország lakóssá soha sem köteleztettek, ezentúl sem köteleztetnek.* — 2dik. *Hogy a' Német Tartományokra ki adatott Planumot bé ne vegyék.* 3dik. Hogy cooperályunk ugyan műis a' Banco Cédulák kevesítésére, 's szedgyünk bé 20 milliommnyi papiross forintot áldozatul; de nem repartícióval, hanem az Ország neve alatt helyettek Circulatióba botsáttandó Obligatiókkal: ezeket pedig egy, az Industriának fel élesztése által, ki vihető productumainkat meg sokasított, 's abból kereskedést nyíltó és fojtató Operatio által 10 esztendő múlva igaz pénzzel bé váltsuk. — Így mikor a' Fejedelemnek 20 milliommnyi papiross forintot áldozunk, arra fogunk egyúttal utat törni, hogy Erdélybe annál háromszortais több jó pénz jőjjen bé, a' kereskedés által. —

Már talán megis úntad hosszaz leveletem, azt pedig előre tudom, a' Banco Cédulák felől való Intézetemet ki vihetetlennek fogod képzelni, a' meddig bővebben meg nem magyarázom. El küldöm a Magyarázattyát nem sokára, addigis pedig vagyok

Kolosváron Febr. 27kén 1811.

igaz barátod

Cserci Miklós mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

1952.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Febr. 28d. 1811.

Kedves Barátom!

Küldöm Epigrammáimat, harmad napja, hogy kiszabadúlt sajtó alól. Lángolok látni, hallani. mit mond reá a' Publikum.

¹ Hiányzik a levél mellől.

E' napokba egy Tometzi nevű piarista, ki második levelében magát Floribus Phocidensis Arcas Romanus nevezettel subscribálta, levelével keresett meg. Regement káplár volt 9. háború alatt, 's megöregedvén, az Újhelyi klastromba telepedett meg. Ugy veszem észre, hogy nagyon elunja magát, 's azért versez. Olvasd reá válszomat «Egy Arcáshoz». Én igen könnyeden, és valamikor akarok nem tudok írni, de ezt sugallatom sugalta, és irtam.

Az első 5. sor Horatz Celso gauderejére emlékeztet. A' többi tulajdonom. Nem nagy dolog, de nekem igen tetszik, házi boldogságot, és Lebensphilosophiámat festi. Reméllem interessant festés.

Kézynek nincs hire. Olvasod a' Pesti újságot, ott a' Római füles pápáról nagy dolog említetik. Valóban ez a' Szent Péter parázna gyermeke satellesseivel ma is sokra akarna terjeszkedni, ma a' reformatio utánni negyedik században. Én csudálom, hogy becsületes ember nem szégyelli magát pápistának neveztetni.

Jan. 6-kán Zsalabert Parisi Gen. Vicar. dictiot tartá a' thronus előtt, hogy a' Trident. Conv. rendelése szerént a' melly püspök nyolcz nap nem folytatja hivatalát, a' káptalan tartozik által venni. Ők tehát ezen egyyiket letevék. In hoc verba szóllott a' Florentziai káptalan is, 's azt az újságokba vagy el sattöbbbítették, vagy el hallgatták. Elj szerencsésen!

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

1953.

Glatz Jakab Kazineczynak.

Wien, 1. Maerz 1811.

Euere Hochwohlgeboren,

geehrte Zuschrift war mir um so erfreulicher, da ich darin die Versicherung fand, dass die Annalen auf Ihre gefaellige thaetige Theilnahme rechnen dürfen. Ich bitte Sie, die Beurtheilung der zwey Werke, von denen Sie sprechen, zu übernehmen und mir die Recensionen möglichst bald einzusenden.

Mit dem hiesigen vielbeschaeftigten Postamte stehe ich in keinen naechern Berührungen; ich habe indess durch den Verleger der Annalen wegen Ihrer zu S. A. Ujhely gemachten Bestellung auf das gedachte Journal und die Bilderwelt auch erkundigen lassen, und zur Antwort erhalten, dass diese Bestellung noch nicht einge-

gangen sey. Bis nicht das Postamt zu Ujhely an das hiesige schreibt und das Praenumerationsgeld einsendet, kann in der Sache nichts geschehen. Uebrigens muss ich noch bemerken, dass die Bilderwelt mit der Ungrischen Uebersetzung vor der Hand weder auf der Post noch durch den Buchhandel versandt wird, sondern dass der Verleger den Entschluss gefasst hat, diese Ausgabe erst nach einigen Monathen ins Publikum zu bringen. Es wird indess immerfort daran gedruckt. Die Ausgabe mit der Franz. und Ital. Version wird aber schon seit einigen Wochen ausgegeben.

Mit den hochachtungsvollsten Gesinnungen

Euere Hochwohlgeboren

ergebenster Diener

J. Glatz.

Kivül:

Wien.

Sr. Hochwohlgeboren Herrn *Franz v. Kazinczy*, in Széphalom im Zempliner Comitát. — Über Ofen — S. A. Ujhely.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

1954.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt, 3-ik Mart. 1811.

Tisztelt Kedves Barátom!

A Nemes Zemplény Vár Megyei Rendekhez benyuitot Véleményetek egészen el bájolt éngemet. Magába a Tárgy is nagy, fel-séges, de a Ti Véleményetek az iránt olj szép, olj Dicső, a maga nemébe anyai nyelvünken olj egyyetlen egyy, hogy annak olvasásakor lehetetlen a Szívnek a legnemessebb gerjedményekre nem hevülni. Valahányszor olvasom (e pedig gyakran vagyon), mind annyiszor el nedvesülnek szemeim: az 5dik. 6dik lap nemes tettek gerjesztő tulajdon erővel bir, az Inscriptiók az érdem jutalmaztatást hirdeten, egyszersmint az érdem keresésre hathatóssan buzdítók is. Magasztalt szépségű feltalálás volt Zemplénytül ezen gondolat, örök becsületére válik, hogy aszt teljesedésbe is venni meg határozta, még pedig éppen ugy határozta, a mint Ti ajáltatok — Áldot légyen a Ti Nevetek, áldot a nagyot művelni tudó és arra buzdító Zemplény

Vármegye. — Magamnál hordozom én ezen Véleményt, és országgyűléseire is fel viszem magammal, sokan és ezek közt sok jók is olvasták már aszt. — Leg első volt Fekete Ferencz Ur, ki Tégedet tisztel — szép volt látni, ezen tiszteletes öreg miljen elragadtatással olvasta asztot. — Az Erdélji Insurrectionnak ugyan nem volt szerencséje az ellenséggel szembe lenni, de arra kész volt és valóba több háládatosságot érdemlenénk, a kik annak Tagjai voltunk annál, a mit most fájlalva kell tapasztalnunk. Hazánknak azon tehetetlen here fiai, kiknek idejek, erejek engedte volna, féltek tartozó kötelességek teljesítésire el szánni magokat és ezen semmi pimaszok görbe szemmel néznek bennünköt, és a hol csak lehet, hidegségeket tapasztaltatják velünk. Meg vetést érdemlő ugyan az iljes hiu hidegség, de fái még is. Egy nagy része Uniformisunkot láttatik irigyelni, mert aszt hiszik a gyávák, hogy mi aszt csupa fitogtatásbul viseljük; pedig részemről nállam az csak czimje annak: hogy kész voltam a tűz közepette is teljesíteni asztot, a mire a királj, és Hazához való tisztelet, szeretet, forró indulat kötelez — és hid el, barátom! e részbe kevés vagyok Uniformisomra.

A Germanien és Europa nevű könyvet ez napokba olvasni fogom — az erre való kívánságot nagyon fel gyulasztotta bennem Jan. 27-kén költ igen nevezetes Leveled. — A Berlini ut Tárgya mi légyen, abba én nem avatkozom, mert szent az előttem, és eszt meg tudhatni érdemesíteni akarom magamot. — Az érdemnek jutalmát a ki e földön fel nem találja, az a más Életbe bizonyossan el éri; de keserves gondolat elzárva látni maga előtt azt a dicső utat, mely az érdemhez vezérel és a mely a Szívet nemessíti, a charaktert tökéletesíti és a földön meg adja a Meny Országot. Soha Barátom szebbet nem tettél, mintha engemet ezen dicső utra fogsz vezérelni. Szent tisztelettel lévén. —

Ved itt a historicus Jesuita Szegedinek egy levelét.

Kivül:

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Újhelj.

Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1955.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Széphalom, Mart. 8d. 1811.

Szeretett barátom! In medias res — még pedig egy ugrással, mert Grammatikai válaszom nem lehet rövid.

Kérdéseid ezek:

I. Ha rövidség kedvéért jól írunk *lly*-t, holott *lyly*-t kellene írunk: mi von-el attól, hogy rövidség kedvéért a' *ts* és *tz* hangjainak mind ezen jeleket, mind a' *cst* és *czt* adom? Az illatio nem szintén jó; az jó úgy volna, ha azt kérdenéd, hogy ha írok *llyt lyly* helyében: miért nem *ccst* 's *cczt* is *cscs*' és *czcz*' helyébe? De én írok: *makaccsal*-t 's *láncczalt*. — Azonban kérdésed nyilván ezt teszi: Ha az *lly*ben keresek compendiumot, miért nem abban is, hogy a' *csecs* szóban hallatszó két consonáns hangját *eggy* módon írjam mindég, és ugyan-azon hangot ne kétféleképen? Erre az a' felelet, hogy az *ugyan-azon* hang nem *ugyan azon* hang; sőt épen úgy különbözik egymástól, mint a' simplex és így positiót nem csináló *ly* — (*helye, selyem*) — és a' positiót csináló *lj* — (*nyalja, keljen*). Állításom bizonyítását alább.

II. Ha magyarban van *C* betű, miért nem élünk vele? Te bizonyosan azt kérdeid itt, hogy miért nem élünk vele *Z* segedelme nélkül? — De Tinódi Sebestyén, ki a' Mohácsi veszély után és körül élt, *Céceit* és *Losoncit* írt, 's *Kazinci* Péter és András, a' Rákóczy ház hívei 's áldozatai, mindketten olly cultúrájú fők, hogy utraque lingua írtak verseket, hasonlóképen e' betűvel jegyzették-meg neveinket. — Én 1793. így élve adtam-ki a' Herder Paramythionit és Wieland Diogeneszét, nem hogy K. Péter és Andrást kövessem, hanem mert simplificálni mindent *illik* a' hol lehet. Abba hagyám, mert a' kötődök a' *cafrang*, *comb*, *cudar* szókat *kafrang*, *komb*, *kudar*-nak pronunciálgatták, s' ezt *tánc* és *lánc* 's *labanc* így: *tánk*, *lánk* 's *labánk*.

III. Ha az idegen szókat változtatás nélkül kell írunk, miért CassiuSCH? — Eddig kezedben vannak Töviseim és Virágaim, mert azt azon estve küldém-meg neked, a' mellyen a' Nyomatatótól vettem. Lásd 44—46. lapjait. Bánom, hogy oda nem tevém a' SokrateSCH, és BrutuSCH neveik mellé a' QuintuSCH, HoratiuSCH, FlaccuSCH

és CajuSCH CrisSCHpuSCH SallustiuSCH neveiket, hogy ezt az undok barbarieSCHt azok az olvasók is értsék, a' kik nem akarnak érteni.

IV. Ts e és Tz, vagy Cs. és Cz¹? — Itt a' nagyja! erre hosszsan.

Minden nyelv orthographiájának ezek a' fő és közönséges törvényei:

1) hogy *ugyan-azon* hang minden esetekben *ugyan-azon* betűk által jegyeztessék. — Igaz törvény, de megtéveszthető. Ez tévesztette-meg az Ypsilonistákat, hogy nem ügyelnek a' szók' formációjira, 's a' *nyallját, vonját, hatját, becset, ruczát: nyallja, vonnya, hattya, bets és rutzá-nak* írják. A' ki a' három elsőt véteknek ismeri, nem consequens ha a' két utolsót is annak ismeri: 's a' ki a' két utolsót nézi véteknek, ha consequens volna, nem írná *ly*-el a' három elsőt. — Virág, Fejér, Vitkovics, Verseghy az első rendbe valók, a' mi Kisünk a' másodikba.

2) törvény. Hogy *ugyan-azon* betűk minden esetekben *ugyan-azon* hangokat jegyezzék, szóllaltassák. Én ezt a' törvényt követem, 's ugyan ezért élek *cs* és *cz*-vel.

3) Hogy valahol a' pronunciáció világos ellenkezésben legyen a' grammatikai formációk charactericus betűjikkel, a' leírásban a' *hangot* kell követni, nem a' formációkat (*mossa* tehát, noha ez annyi mint *mos* és *ja*, mint *fogja, adja, kapja, vonja, tartja*): ellenben valahol a' hangzás tökéletesen ellene nem kiált a' gram. formációk charact. jegyeinek, és azt csak per approximationem kinyomja, oti már nem a' *hangot* kell követni, hanem a' *formációkat*. Így van ez, mert az írás nem a' hallás, hanem a' látás' orgánjához szől, midőn a' gondolatot a' lélekhez általviszi, 's néki az a' tiszte, hogy azt a' szolgálatot úgy tegye, hogy a' megtévedés, a' mennyire tőle kitelik, eltávoztassék.

Ha az első regulát követjük, így kell írunk: *mongya, nággya, rággya* (nem *mondja* vagy *mondgya*, mert a' kimondás *d*-nek hangja nélkül esik), 's *nyallja, fallja, vonnya, hánnya, attya, mászszor* és *szúzszor*; 's *barécság, mulaccság, véccség, kéccség, néméccség, tóccság, vaccság, imáccság, szabaccság*. Ezek szembe ötlő képtelenségek. Valóban szint oly képtelenség, midőn a' *csecs* szót *tsets*-nek írjuk, mint-hogy a' vocális előtt és után álló consonans általunk annak a' hangnak ismértetik, melyet a' *tótság* szóban a' két vocális között telünk.

Valahol compositio van (akár flexio csinálja azt, akár két szó-

¹ Bizonyosan így kell olvasni, noha az eredetiben itt is Tz van írva.

nak öszve ragasztása: *nyal-ja. setét-ség, lakatsark*), ott positio metrica is van, úgy hogy az *adja, falja, vonja, hatja*, nem pyrrhichiuszi lábak, hanem trohaic. 'S midőn ezeket az Ypsilonista nem *j*, hanem *y* által írja, akkor azon betűt, mely *a'* *j* előtt áll, kéntelen megkettőztetni: *hattya* etc. — Így kell bännia *a'* *t* végződő szókban is, midőn *s* következik, ha consequens akarván lenni, *a'* *ts* hangját *c*-vel jegyzi, 's *a'* *lakatsark*-ot így írná: *lakaccsark*. Világosabban látjuk ezt (mert *a'* *lakatsark* szokatlan szó) *a'* *műlatság* szóban, mely nem amphimacer többé, hanem formális molosszus, noha az *a'* vocális, mely *a'* szónak közepén áll, magában rövid. A' 2dik regula azt kívánja, hogy *ugyan-azon* betű minden esetben *ugyan-azon* hangot jegyezze. Ha *a'* *műlatság* *a'* *ts* által molosszus lett, hogy olvasom ezeket: *vatsora, ketsege, kétséget, kotsonya, retseg, fetseg, tsátság, petsenye?* Dactyluszi lábak e ezek 's troch. vagy tribrachiszek és pyrrhichiuszok? — Szeretném tudni, mit lehet ez ellen mondani?

Tovább megyek: Ha *a'* *cs* hangja nem originális, nem simplex hang: miként állhat az *a'* szónak épen elején? hogyan lehet ott positio *a'* hol nincs megelőző vocális? p. o. *csecs, csorda, csap, csálán, czudar, czél, czérna, czondra, czobor, Czindery?*

Ide járúl *a'* Régiség példája. — Révai Antiqq. Literat. Hung. p. 52. «Pro *ts* occurrunt in hoc MS (*a'* *Látjátok feleim*-et érti) — *c, ch, s, sc*, ex. gr. gimilcetul = gyümölcsétől.» Ugyan ott pag. 65 előhossa Gallus Anaxiusnak ezen szavait: *metcenec*, és Lépesből ezt: *meczesz*.

Révai nagy ellensége vala *a'* *cs* és *cz*-nek, és még is, midőn (ugyan ott lap 55.) új formákat rajzolt *a'* simplex hangoknak, melyek a deák alphabétben külön betűt nem találtak, így tanítja írni a következőket: *čomb, čat, čafrang, derče, ketreč, čap, fečke, papuč*: 's lap 56. *čontjainkat, pičint, táncčolt, bečbent, čodát, szikráčkádat* 's *čakot* ír. 'S mind ezek mellett p. 56. igen helyes megkülönböztetéssel *Frisíts*-et ír és nem *Frisić*-et; — mert *a'* *frisíts*, az előtte álló vocalist keménnyé tenné, ha accentusa már nem volna. Semmi nem bizonyít inkább mint az ellenkező vallása.

Szabó Dávid olly silány Grammaticus és olly makaes elállani *a'* maga egyszer már elfogadott hypothesisétől, hogy látván, hogy *a'* *vatsora, ketsege* etc. másképen hangzik mint *a'* *műlatság*, készebb volt ezt az utolsó szót 's *a'* *barátságot, vétséget* kettős *t* által festeni, melyet semmi nem javallhat, mint hogy *a'* *cs*-re térjen, mely

minden bajából kifejthette volna. RákóCZyt, BoCSkayt, Csákyt, Csánádot, Csongrádot írta e valaki a' mai napig T-vel? Olvassd meg Magyar Régiségeimet, mellyet, úgy emlékezem, neked megküldöttem.

V. Dunaismus, Tiszaismus. Ez a' legfontosabb czikkelye levelednek. De megfejtésére kevés szó kell. — A' maga Dialectusát az országnak egyik része szint úgy jönak nézheti, mint a' másik a' magáét, ha e' rész nem felette kicsiny, 's ha öszve nem keveredett a' soloecismusokkal. De az Író nyelve nem a' Dunai, nem a' Tiszai, hanem a' magyar *Schriftsprache*. Nem szabad máson írni. Austria, Tirolis, Bavaria, Svévia, Helvétia 's Alsátia nem perorálhat; a' német a' Sax beszédet követi, noha az kis táj, mert az a' *Schriftsprache*. Kis Soprony Vármegyei születésű. Dunai Virág is, és Himfy. Rajtok alig, Kisen épen nem ismerszik ki, melly vidéken leve. Az *adóból* épen úgy lesz *adaja*, mint az *időből* 's *mezőből* 's *szőlőből* *ideje*, *mezeje*, *szőleje*. De Virág és Himfy soha sem írt adaját 's nem is fog; Kisnek pedig az lehetetlen volna. Ha méhe a' nominativus absolutus, hogy lesz cum suffixo? így-e: mé h é m? Így kell, mert epém, kefém, tevém, vesém, kovám, fám. — *Így, fél, szél* legyen e azért, hogy az *ég, fél, szél* két dolgot ne jegyezzen? Nincs e ez minden nyelvben? Az *áll* er steht és das Kinn; *ál* sem lehet pedig, mert ez *pseudo-*, *os* csont, száj, és arcz! Agerochosz (görögül) kegyetlen és nagylelkű, mint az erkölcs jó is és gonosz is. —

Sanyarú vagyok, azt írod; pedig az igen semmiben nem jó. Hidj nekem, édes barátom, érzem, tapasztalom gyakorta magam is. De nem tisztünk e az igen felé egész erővel törekedni? *Szerencsétlen sorsa az emberiségnek, hogy a' sínóron túlvágunk. De nem rossz az.* Mit építene a' természet, ha nem romthatna? *Addig oscillálunk, míg megállunk végre.* Jaj hogy sokszor csak azért lelünk holmit jönak, mert ott állánk meg. — H. Eszterházyhoz írt ódátat most értem. Ki vagy mentve. Én is teszek úgy néha, mert másképen nem lehet. Egy szép hitemtől foszta-meg az a' mit *Nagy Paliról* írsz. Én azt az embert imádtam. Egy hiten vagyunk, Te és én, hogy a' titkos rúgót nem kell néznünk, hagyjuk azt a' Veséket-visgálóra, 's tartjuk a' jót, ha nem tusakodással esik is, a' hogy a' Moralista kívánja, hanem aus Geschmack und aus einer Menschlichkeit. Contemta gloria, contemni virtutes. *Tacit.* De más a' dolog, mikor a' *gyalázatos* rúgó a' maga egész undokságában érezteti magát. Édes barátom, én Swietent, Pászthoryt 's az Ipmat ismertem. Ők is emberek voltak: de melly tiszta emberek! — Nem rossz az hogy Múzsádat aludni

küldéd egykorig, 's Plutarch és Plátó foglal-el. More apis ma[tu]-
tinae csak gyűjts. De ha sokáig alszik a' kis alvó, ébresszd-fel.
Tudom, hogy a' férfi nővés szebb mint az asszonyi; tudom hogy
Antoniusznak a' státuája szebb mint a' Mediciszi Vénuszé: azokat
a' görbe löcslábakat az asszonyi formákban soha sem lelhettem szép-
nek; tudom hogy Hellaszban gyakran láttak szép eleven státuákat
is ex utroque sexu: de undorodom csak a' gondolatjától is a' paedera-
stíának 's hijába magyarázza azt nékem Montesquieu, 's az Adria-
nusz Császár 's II. Friedrich példája. Azt is hallottam, hogy ezen
innaturalis fictio nagyobb Wollustot ad. Kufsteinban egyg Austr.
Tiszt vala egy magyar társam szomszédja 's ez a' mocskos és rom-
lott ember a' szomszédját holmi katonai dolgok előbeszédével, (melly
kopogás által esett, úgy hogy az *a* egyg, a' *b* 2, a' *c* 3 ütés által nyom-
tattatott-ki) mulattatta. Ez nekem panaszlá, miképen gyötri a' Német,
's azt esküdte, hogy soha többé vele kopogni nem fog. Én kértem,
hogy vegye-ki, miként történhetik az, holott lehetetlennek képzelem,
hogy a' mentula midőn feldagad, útat csinálhasson, holott oda az
írótoll is alig fér. S ez azt beszéllé, hogy a' puer meritorius akkor,
midőn parancsoltatik, hevedert köt magára 's nem tudom mijét a'
hüvelykével megnyomja 's az egész véghurka kimegy. Akkor appli-
cáltatik a' mentula 's egyg dőféssel egyszerre hurka és mentula
bémegyen. Romlott ember a' ki illy tetre adhatja magát.

Élj szerencsésen, és szeressd tisztelőidet.

Egyg Római Arcászhoz.

21. Febr. 1811.

Arcadiának jámbor Pásztorához,
Gyalog leányka, kérlek, menj, 's nevemben
A' legbarátiabb idvezlést vigyed.
Ha kérdi, vettem é kedves dalát,
Mondd: vettem, és örvendek vételén;
Es hogy, ha gyenge lyányom' szenvedése,
Kit a' hurut dühödve fojtogat,
Bölesője mellől eltávozni hagyna,
Helytedd én vinném-meg választát.
Így rakd fejére az újabb kosszorút,
'S vezessd azok közzé, kik czimbalom,
Síp' 's lant' zengése mellett ülnek a'

Búcsúzó Farsang' napjait, 's köszönd rá
 Titokban kedves Koppinknak nevét,
 'S fel, fel, fel a' Megholtért a' pohárt.
 A' Vígadók nem értik e' nevet,
 Őnekiek a' száz gyertya sem csinál fényt;
 Hagyd őket, és hozzd nékem csókjait.
 Szívemnek majd ha tágul rettegése,
 'S Thaliem feléled lankadásiból,
 Magam leszek tolmácsa a' köszönetnek,
 'S ígésétét hogy teljesítse, kérem.
 Még messziről meglátja házamat
 Egy dombnak ormán, 's a' hat lábnyi ablak
 Setét-utalót hágy sejtetni véle.
 Egy kedves Asszony, két szép kisedével,
 Kinél még Guidó sem fest bájosabbat,
 Híven fogadja vendégét, ha szív
 Vezérli a' házhoz, és ha szívre vágy,
 Nem a' szokás vak babbonájira [!].
 'S ha kép, ha könyv, ha szép fekvés, kies tér,
 Messzére elnyúló rét, kalászos holdak,
 És kétszer hat helység szemlélete,
 'S ezek között a' Borsi 's Újhely,*
 'S száz ölre a' háztól egy szent tölgyliget,
 'S azon felül a' bort adó tetők,
 Ha malmainknak zörgéseik az éj'
 Tündér csendében, 's egy szelíd patak,
 Melly játszva fut tovább, 's kelet felől
 Megpattant láncza ké kellő hegyeinknek,
 Varázserővel hatnak óréa is:
 'S ha mind ezeknél még inkább az a' kedv,
 Melly a' gonosz sors üldözéseinek
 Nem gyáva homlokot vet ellenébe,
 Nem retteg semmit, és semmit nem óhajt,
 Békében él magával 's a' világgal:
 Mondd: jöjjön 's lássa ezt — itt Arcádia!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

* Borsiban született Rákóczy Fer. Zrínyi Ilonától; — Újhely az a' hely, a' hol a' Reformatió legelőbb prédikáltatott a' Magyar földön. — Kazinczy F. jegyzete.

1956.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Eperiest, 8dik Márt. 1811.

Drága kedves Barátom! *Excell. et. Magn. Princ.*

Több rendbéli leveleidre az utolsóira való felelettel kezdem. Sajnálom, hogy Mezőssy Urak, kik velem eggyeztek, részeseiket, kiktől semmi levelet se vettem, meg tsalni igyekeznek; már ez is mutattya, be elégtelenek törvényeink. Az illetén tselekedet meg érdemlené poenam proditiōnis fraterni sanguinis.

Nekem elég Bátorságom van, mert úgy fizettem meg a' két telket, hogy a' Kánaán földjén se kellett volna jobban. Azon kívül magokra válalták mint a' juss, mint a' summa eránt a' kezességet. Tiltson el hát engem törvényessen a' fizetéstől Mezőssy Pál Úr vagy a' többi részeseik, kik károkat érzik, hogy oltalmazhassam magamat az eggyezők ellen, és addig is végezzen vagy végezzenek velek. Úgy is tsak 2 esztendő múlva kell le tennem a' hátra lévő 10000 Rfr; de mit tegyek a' kamattal?

Mihelyest meg jobbitotta hibáit a' Pataki Tipographus, azonnal meg szüntem reá neheztelni. Magam is tudok írni sültelenségeket, nem szükség hogy azokat a' nyomtató szaporítsa. Ha tsupán az én nevem alatt jelent volna meg a' deák emlék, nem annyit gondoltam volna a' hibákkal. De hogy gyaláztathatom magzatomat, kit te is fiadnak fogadtál? —

Hagyon ki a' Várnegye a' mit tetszik, nem ellenzem, noha Kandó ellenvetéseit gyengéknek tartom. Betsületet akar tenni az Insurrecciónnak, és azért azt kívánja el hitetni a' jövődővel, hogy a' Győri csata, mellyben a' fel kelő sereg meg verettetett, nagy ütközet lett légyen. Mivel ezen nagy viadalban leg alább is 50 Zemplényi Insurgens sebetlen marada, azokat a' kik sebet kaptak és ki gyógyúltak, és így az emléknek betsét érezhetnék meg elégedéssel, jutalom gyanánt megfosztja az érdemlett dísz bizonyosságtúl. Minő fel forgatása az ideáknak! Kár volt azon valóságos Római ki fejezést ki hagyni: Honesto. Vulneri. Superstitibus. Úgy látom hogy ezen hazában még sok esztendőknék múlva se lesz közönséges a' jó lzlés, a' melly az igazán finom érzelemnek és a' józan észnek öszve tsatlásában áll. Annál inkább fogja el szívemet a' gyönyörűség, midőn olyan remek munkát olvasok mind Szemere Pál Uré. Jól mondod.

Barátom, nintsenek öntve versei, nem is lehet illy szép verseket önteni; faragva vannak, mint Niobe Léányai, kiken annyi századok múlva bámúlással siránkoznak az érzékeny szívek. Köszönöm Dayka Verseit is, sok édes illatú virágot fűzött közéjük az érzemény. Tseréy Farkashoz írt verseid férfiasok. A' Debreczeni Epithalámium nem hasonlítható a' Patakihoz. Nints azonban érdem nélkül. Kézynek Virgilius, Szombathynak Lucretius az Istene. A' napnak inádóji felett ragyognak a' leg villogóbb sugárok. Epigrammáid, mellyeket küldöttél, nem tsak frissek, és kellemeteseek, ha sujtók egyszersmind: mosolyogva vágysz, versz, hullnak alattok az életben maradó nevetéséges halandók. Által adám Újháznak mint a' Verseket, mint a' Levelet. Küld vissza Szepes Vármegye gyalázatos aktáját.

Nem gondolom, hogy a' Frantziák tsupán tsak a' könnyű nemű irásokban különböztetnék meg magokat. Minél kényesebb valamely nyelv, annál nagyobb az érdem ollyan írókat találni mint Montaigne, Jean Jacques, Bossuet, Bourdaloue, Massillon, Patru, Montesquieu, Raynal, az idősebb Crebillon, Chenier, etc. etc. Tsak annyi igaz, hogy a' könnyű munkákra egy nyelv sints úgy el készítve mint a' Francia, és hogy a' magos poezisra egy sints alkalmatlanabb a' verseslésben. Nem kell tsupán a' mostani Írók után itelni a' frantziák litteraturájáról; Éppen az a' nevezetes ennél a' nemzetnél, hogy minden könnyűsége mellet annyi erőssen és mélyen gondolkodó férfiakat hozott. Ugyan rendes dolog, hogy némelly, kivált Német írók egy ollyan nemzettől tagadgyák meg a' mélységet, a' kinél még most is olly élő matematikusok találtattnak, mint p. o. La Grange, La Place, Lambert és a' többi; igaz, hogy ezeknek mélységek nem érthetetlen, nem zavaros, nem homályos, nem setét. Genlis Aszszonynak ítélete a' Frantzia Filozofusok ellen igen keveset nyom. Hogy Voltaire, mindenütt Voltaire, szintűgy valamint Tzitzero mindenütt Tzitzero, azt nem lehet tagadni, és annak nem lehet és nem is kell másképp lenni, mihelyest Genie valamely Író. Tsak az vetkezhetik ki eredetiségéből, a' kinek nints individuálitása; de azért más tónusban írt Cicero de officiis, másban Pro Archia poeta. Voltaire szintűgy más tónusban írta Oedipussát, másban Kandidot, és másban védelmezte Callaszt. Minden tónust, minden formát esmert ez a' nagy ember, és a' maga helyén gyakorolta; tsak az a' valósággal nagy író, a' ki mint természetes, mint hathatós, mint érzékeny, mint tsípös tud lenni, és mind ezt a' maga helyén tudgya. Az elmés Kotzebuenál ollykor olly elmésen beszél egy Inas, mintha bel esprit,

az az szép elmés volna. Voltairenél minden személy mindenkor megtartja a' természeti karakterét, és látszik ugyan, hogy Voltaire beszélteti, de ritkán látszik, hogy Voltaire beszóllyen helyette. Talán soha se élt ember a' világon, qui auroit joint à une plus grande imagination un esprit plus étendu, plus juste et plus varié. Ő az attya az universalis historiának Európában, az az a' valóságos filozofusi methodusnak a' történetek előadásában; többet hazudtak a' kik tsáfolták, mint ő, ez ez úgy el híresítettett felületes szint járó Ember. homme superficiel, csmentette meg leg elsőben a' Frantziákkal a' mély Angolyoknak litteratúráját. Kéllő mindenben, semmi vélekedése nem járt túl a' határon, il n' a aucune opinion extrême, et il porte partout un esprit philosophique et d'analyse. même là, où il se trompe. úgymond Condorcet, és igazat mond. Az indulatosság vala hibája, mert felette tüzes és érzékeny mint szível, mind észrel birt, de nem vala rossz ember, noha a' Papok és a' vén Aszonyok annak hirdetnék; és mint külön vett ember is sok jót tett. Vannak nagy írók a' Németeknek, de egy sinsz hozzá fogható. Schiller akár melyik munkájában annyi fellengségek közt, több hamis metafora, több dagályok találtattnak, mint Voltaire minden munkáiban. A' mit Schiller írt: von der Annuth, az minden kellem nélkül való, tsak olvassa valaki Voltaire philosophiai Dictionáriumában p. o. a' tzikely[t] a' szépről, a' kellemetesről, a' szőszöllásról! Nagy észszel 's nagy ideákkal bírhat valaki, helyes ízlés nélkül, mint p. o. Jean Paul, a' kibén a' szüntelen való elméség a' leg nagyobb hiba, írásai valóságos potpourrihoz hasonlítanak, a' halomra gyűjtött, össze tsünöszölt és sózatott rózsaszálak levelek gőzeleti fűszer-számos és bal'samos illatok által a' rothadás közepette fejünket el szédítik. Ki szagolhattya sokáig a' potpourrit fő szédelgés nélkül, vagy ki olvashattya sokáig egy más után Jean Pault, a' nélkül, hogy vagy el ne fáradgyon vagy el ne tébolyodgyon? — Tudom én jól, hogy a' Németek, qui ont pour l'ordinaire fort peu de netteté dans l'esprit, igen keveset hajtanak a' világosságra és a' pretzizióra az írásban, azt mondván: das ist flache Begreiflichkeit; de jobb ez e' lapos érthetőség, ez e' tisztultság és ez a' határ szabás az ideákban 's képezetekben, mint az ürességgel puffadó tövises homály és értetlenség. Nekem a' németek közül a' pró'sában leg jobban tetszik Schlötzer, Zimmermann, Sturz, Kotzebue, Posselt, az újabbak közül pedig Jenisch, Buchholtz, de még jobban Bülow. A' Poéták közül a' ragyogva folyó Wieland, és a' gyakran felleng Schiller, az éles

Blumauer, és olykor olykor Göthe. A' mi Göthét illeti, a' híres tanuló esztendeit Wilhelm Mesternek se én, se feleségem nem tudtuk érteni, de értettük ám azon Albanóji etsettől oda lehelte dalt: Kennst du das Land, wo die Citronen blühen etc. Régen nem olvastam gyengébb ihletéssel szerzett versezetet. Egyéb eránt némelly lángok és sűgárok közepette sok füstel, köddel és gőzel bővelkedik az északi nemzetek poezissa.

Hogy vissza menyünk a' prózára, lehet é p. o. a' szószaporító Wielandnak Agathonnyát, Voltairenek akár mellyik románához is hasonlítani? akár az elő adásnak tsinoságát, akár a' praktika filozofiabeli tekinteteket nézzük, akár a' stilus folyását és a' regézésnek ketseit? A' sok görög lopás legkellőbb mindenek közt Wieland pró-sájában, tautologiarum, pleonasmorum gratia usque abutitur. Nem hijába, hogy olyan vén, azért Nestorizál úgy. Mértékletessen kellene élni a' hibákkal, bár millyen tetszetősek legyenek is. Oberonnak azonban, az új Amadisnak és Musárionnak, sőt talán Aristippusnak is, bizvást örök életet mérészlenék ígérni.

A' jó izlésre, Barátom, relate ad culturam extensivam, tsak a' leg társaságosabb nemzetnél lehet akadni, mert relate ad culturam intensivam minden nemzetnél találkoznak külön-külön nemekben nagy emberek, az az a' kik a' nagy tudományt, mellyet mély és nagy terjedésű észszel és sok fáradsággal szerzetek, a dologhoz alkalmaztatott jó izléssel, férfiasan egyszersmind és tsinosan elő tud-gyák adni. Azonban minden nagy tudós nem mindenütt homme de Société egyszersmind, mint Frantziaországban, a' hol, a' mint Rousseau maga megvallyá, a' jó társaságokban tanulnak írni az írók, és azt a' taktust szerzik meg, mellyet tsak jó társalkodás által lehet magunkévá tenni. Azért nintsenek egy nemzetnek is a' mostani tudós Világban annyi populáris íróji mint a' Frantziáknak. Frantzia országban a' nagy érdemű tudósokat a' hatalmas és nagy Urak meg Dámák régtől fogva leg szorosabb társaságokra méltóztatták, és ez az oka, hogy a' bokros tudósok kellemültek, simúltak, a' nagy Urak pedig és Dámák vellőztettek, és lelkek valamennyire inakra kapott: ezen egyeledés által a' nagy fő városban, az udvarnál, 's idővel minden jó társaságokban oly egy jó tónus centralizáltatott, melly az önnön meg hittség és a' maga biztalanság közepette esvén, a' szeleburdiságot és a' nyomadékos nehézkedést egyenlően ki küszöbölté. Ez okozza, hogy a' valóságos Frantzia könnyűség a' jó íróknál a' ki kapóságig nem terjed, hanem hogy össze keveredvén az értelem-

mel, az okosságtúl vezéreltetik, és a' józan ítélet által mérsékeltefik. Mellyik nemzet a' mostaniak közül vitte meszebb a' praktika Psychológiát? a' társaságban élő emberi szíveknek esméretét? ki ki önnön szeretete kiméllésének, ápolgatásának, gerjesztésének, táplálásának mesterségét és fortélyait? innen van, hogy a' Frantzia írás és társaság-béli tónus az ellenséges udvaroknál is győzedelmeskedne, minek előtte még ezen udvarok a' Frantzia fegyver által meg hódítottak volna: innen lőn, hogy a' Frantzia nyelv a' deákot ki tollná, és azon időben, a' midőn az Anglus nyelv és nemzet már virágzott, a' németh pedig már virágozni kezdé, diplomaticus nyelvvé változna a' Tamiza* partyán szintűgy, mint a' Néva partján.

Tsak az a' nemzet, a' kinek leg több extensiva praktika cultúrája, civilisatioja és politúrája vagyon, és a' kinek Iróji leg popularisabbak, remélheti a' leg nagyobb magasztalást a' leg később jövődőtől. Vizsgáld a' régi görög 's Római Irókat, kik hozzánk által jöttek, és mond meg, kik vannak közülök leg inkább divatban? A' midőn a' híres La Lande Kant philosophiáját által olvasta volna, azt mondá a' többi között a' Frantzia institutum előtt:

Nouveau système, beaucoup de mots nouveaux pour quelqu'un qui ignore le grecque et les anciens systèmes philosophiques et les modernes: au reste pas une seule nouvelle idée. En fait de metaphysique (mais je ne parle pas d'hypothèses) l' esprit humain a parcouru tout le cercle d'idées abstraites, intelligibles et comprehensibles, dont il était capable par sa nature. L'idée de la perfectibilité indéfinie de l' esprit humain ne peut pas être applicable aux idées metaphysiques et purement abstraites.

Látod is, Barátom, hogy a' Kantianismus, Fichtismus, Schellingianismus, az az ez a' három águ idealismus, melly egész a' transcendentalismusba bé tsap, Villers minden törekedései mellett is se tesz leg kisebb szerentsét is se Frantzia-, se Anglia országban; hogy mennének hát a' Jövendőre az arról írt borzos könyvek? Tsak úgy fogja ezeket emlegetni a' posteritás, mint a' Peripateticismust, Scoticismust, Dunsismust, mint tudniillik nagy tévedéseknek nagy példáját, és mint annyi meg annyi elégtelenségeit a' meg foghatatlanoknak, a' repülni akaró emberi ehnének; messze van még a' Naptul a' leg felengőbb sas szállása, ki török minden szárny illy magos ürességben, a' hol nints levegő, 's élni nem lehet nekünk, de a' Posterit-

* Tamiza (Themse). — Kazinczy F. jegyzése.

tas se gondol vele, Empedocles an Stertini deliret acumen. Olvasd Degerandónak a' minap Histoire comparée des systèmes philosophiques anciens et modernes, és meg látod, hogy tudgyák a' Frantziák a' leg absztraktusabb ideákat világoságra hozni, által érteni és betseket meg itélni. De meg Némethországban is két metaphysica béli felekezet vagyon; az egyik a' leg absztraktusabb ideákat a' praktika medicinában applicálni akarja, a' másik sir és nevet ezen veszedelmes applicációkon, melyek által lehetetlen vagy ki tudni vagy ki gyógyítani valamelly betegséget. Jól mondgya egy németh Iró: Die Deutschen sind wirklich Schwärmer, nur die praktischen Franzosen wissen erreichbare Ideale zu realisiren. (Gyermekségemtől fogva az oskolákban Kreil alatt, ki minden akkori tanulótársaim közt leg jobban szeretett, ellen vetéseimen (mert több agyvellőm vagy lelkem vala akkor mint most, vagy mivel csak 17 esztendő voltam) némellykor el bámúlt, sőt gyakran, nem tudom mért (talán Callforma ideáji valának) méregette fő koponyámat, tanúltam a' némethek philosophiáját. Azóta valamennyivel jobban esmerkedtem még meg mint az ő, mint az Anglusok Litteratúrájával, leg későbbben az olaszokékkal [!] és a' Frantziáékkal (tudniillik olasz országi utazásom alkalmatosságával), mert a' deák Litteratúrát in originali, a' görögöt pedig deák fordításokban többnyire maga Koppi az önnön maga szép Bibliothekájából ösmertette meg velem.

Ila azt akarná valaki, hogy azon három Litteratúráról, tudniillik a' Némethkééről, Anglusokéről és Frantziáikéről meg mondjam tsekély ítéletemet, azt mondanám, hogy Némethország is sok originális genieket adott, p. o. Schlöztzert, Lichtenberget, Thümmelt, Blumauert, Kotzebuert, Gessnert, Jean Pault, Schillert, Wielandot, Klopstokot [!], Göthét, Buchholtzot, Bülowot: de hogy egyáltallában vevén Litteratúrájokat, németh uraimék szer felett systematicusok, a' helyes ízles nem bélyege Litteratúrájoknak, a' tudományokban mindent egy principumra akarnak vissza vinni, syntheticusok inkább, hogysem analiticusok, felette mint absztraktusok, mint kitsinykedők (minutieux), mindent ki akarnának meríteni, és mivel ez lehetetlen, azért gyakran haszontalanul unalmasok, szöszaporítók, 's még se orátorok, ritkán adgyák elő a' tudományokat testestül 's lelkestül, hanem gyakran vér, hús 's inak nélkül való skeletomokban. Die Vielseitigkeit ihrer Literatur schadet der Bestimmtheit derselben. Charakterje litteratúrájoknak die Trockenheit, die metaphysische Poesie, und ihre Metaphysique spielt in das Unerreichbare, Unbegreifliche, Verwirrte,

Unfassbare, Unanwendbare, und vor lauter Höhe in das Nichts, oder auf's wenigste in das Leere hinein; Kategorien, Constructionen der Natur etc. *Grandes misères.*

Az Anglusok, kiknek Lokejok [!], Humejok, Blairejök, Shaftesbury-jok, Homejok (mert Newton és Hobbes szintűgy mint Leibnitz és Comenius a' németeknél, Des Cartes a' Frantziáknál, többnyire deakul irtak), Robertsonnyok, Gibbonjok, Fergusonjok, Malthuszok, Miltonnyok, Sternejek, Shakespearjok, Addisonnyok, Popéjok, Thompsonnyok, Swiftjek, Butlerjek, Priorjok, Drydenjek, Burkejok, Goldsmidgyek, Sheridanok és Foxjok vagyon, mélyek, magossan szállók, hathatósak, humoristák, zavarosok, szökők ideájikban, leg alább gyakran nagyot lépők; de mellyik nemzet vitte a' mostaniak közül tovább a' tudományokban den praktischen Blick, die Richtigkeit des Geschmacks, und die Lebendigkeit der Darstellung, l'esprit d'analyse, d'ordre de clarté, et de précision, a' Frantziáknál, és, a' mint magok nevezik, la méthode? Les Français sont profonds sans être creux, exactes et méthodiques sans être ou minutieux ou ennuyeux. Les anglais sont en général plus profonds, mais il voyent moins juste, les allemands sont aussi plus profonds, mais ils voyent avec moins de clarté dans la profondeur. Az én kedvelt Metaphisicusaim az anglus Locke, Condillac, Helvetius, Cabanis és az új időkbéli két Plato: az anglus Shaftesbury tudniillik és Malebranche a' Frantziáknál. Kit lehet a' németek közül ezekhez hasonlítani? valóban se Mendelsont [!], se a' Hollandus Hemsterhuist. Nem igaz, hogy amazok közül némelyek nem hitték a' lélek halhatatlanságát; nem igaz, hogy vastag materialisták voltak, de igaz, hogy minden materiát örökösnek, 's még azt is annak tartották, mellyet öt érzékünkkel meg nem foghatunk; tsak annyi igaz, hogy a' nem materiát mint reális valóságot meg nem tudták fogni, és hogy képtelenségnek tartották azon buta állítást, hogy az általunk érezhető vagy érezhetetlen materia ne gondolkozhasson, ne érezhessen; még a' vegetációnak és az érzékenységnak határit se esmerjük; oly rejtett lépcsőken tsúszik minden egymásba a' természetben, mint a' színek a' nagy mesterek képírásiban; és mi gögös pedántok és oskolabeli böltsek meg akarjuk határozni, hogy mi gondolkozhatik, mi nem? én bizonyosan nem tudom, hogy nintsenek e a' gondolkozás kifejtetlen elementomi a' márványban, és jobban ki fejtve a' borban; annyit tudok, hogy élesebben gondolkodom ha jó bort ittam mértékkel, nem állítom azért a' jó Tokajit vagy Philosophusnak vagy Poetának, de nem tudom bizonyosan,

hogy a' gondolkozás tehetségének magvaival nints e el hintve a' kopasz tető; és nem ébresztetik e fel leg elsőbben is a' mustnak forrása által a' kádban a' motskos lábú oroszoknak tapodási alatt ezen tehetség' zsengeje? Az a' tengerek ura, William Pitt, soha se dolgozott a' nélkül, hogy egy palaczk jó Spanyol bor ne lett volna az asztalán. Voltér, II. Fridrik és maga Napoleon igen gyakran kávéval tartották munkálkodó eszeiket. A' Törököket az opium teszi vitézekké. Mitsoda szelid elméjük a' soha húsal nem élő és az ökröket majd egész az imádásig tisztelő Indusok? Vesz, fogy és újul mindennap gondolkodó tehetségem, csak azt tudtam eddig tapasztalásból ki gondolni ezen tehetségem felől, mely valóban már most se olyan éles többé a' mint volt.

1463 Mennyünk tovább, Barátom. Az én kedves historikusaim a mostaniak közt leg elsőben is Buffon, a' természet kép írója, a' ki a' maga nemében szintűgy olyan egyetlen egy ember a' világon, mint Geszner, p. o. az Idilliomokban és Bayle a' historiai kritikában; azután Gibbon, Robertson és Voltér, kit ama kettő mint historikust magasztal. Mit kell hát azon németh tudósokrúl tartani, a' kik Nonotte [!], Patrouillet, Des Fontaines, Fréron és a' boszú álló meg rágalmazó La Baumelle után ezen nagy embert, mivel néha egy-néhány esztendőkkel a' dátumokban hibázott, és mivel az igazat kifürkészte, mint mind ki jelenteni merte, hazugnak hazudgyák?!

Nem irigység, nem tudatlanság, vagy nem fanatizmus é ez? Csak a' jövődő fogja helyesen meg esmerni, hogy mennyivel tartozik a' világ a' Francia és Anglus philosophiának, és be kevéssel a' némethekének. A' kik az encyclopaedistákat és oeconomistákat a' Francia Revolútió apjainak tartják, azok nagyot hibáznak; ők jó 's tsendes változást akartak; sok hiba, sok hazugság van az encyclopaediában, de nints egyetlen egy tökéletlenség is. Az emberek mindent a' mi új, akár millyen jó legyen, (outríroznak az az) túl visznek, a' leg jobb búzából termett magot a' nedv keresztül a' sok sugárok-nak égető melegsége üszökkal borította el, mikor azután kenyér sütitetik ezen termésből, csak a' sok üszkös buzát emlegetik a' gazd-asszonyok; de midőn későbbben el választatik a' jó mag a' rossztól, és amabbul jó tzipó válik, kiki ditséri ezen eledelt és meg elégedve eszik belőle!!! — —

Voltérnek 's más nagy embereknek rágalmozói szintűgy fog-nak járni mint azok, a' kik Herodotust a' hazugságok zsákának hirdették, íme Egyptomba indul a' 18. század vége felé fegyver között

egy tudós expeditio, 's már most ki sül, hogy olyan pontossággal írta le ez e' Múzsák fia Egyptomot, hogy senki se jobban.

Tovább eredek tárgyomban; botsásd meg a' sok episodiumokat, de levelet írok, nem könyvet, és a' mint jönnek ideáim, úgy adom által azokat barátságod keblébe a' magaméból, mert az érzékeny embernek a' szívéből is jönnek ideák. Ha nem rendesek is egészen, legalább nintsenek minden össze kötés nélkül. A' Philosophusok és historikusok után mennyünk által az újabb időkbéli Poétákra. Meg vallo, hogy én nem az Anglusokat, nem a' németeket, nem a' Frantziákat, hanem az Olaszokat, Spanyolokat, Portugallusokat (nem szóllok itt a' régi görögökről és rómaiakról, és a' sok mindenféle szent írásokról), meg Szádit, Firdusit és egyéb Arabs és Persa Poetákat tartom a' leg nagyobb Poétáknak. Nem szokhatom az északi Poezishez, még Ossiánhoz se egészen; az a' szüntelen való köd és szomorúság nints meg a' természetben, még Londonban is a' nap süt némelykor; engemet is interesszál a melancholia, bonheur des malheureux, tendre melancholie, én is gyakran komoly vagyok, a' klima, a' gondok, az életünk módgya hozza ezt magával, de ki fog mindég sopánkodni?! A' Fantázia változásokat kíván, és az érzékenység színtügy; minél több varietas van a' ragyogó tüzes képezetekben és költésekben, és az érdeklő érzeményekben, mennél több természetesség a' mellett mint a' rajzolatban, mint a' festésben, és mennél kevesebb metaphysikabéli ideák és metaphorák, annál jobban tetszik nekem akár mely költemény.

Nem mondom én azért, hogy tsupán tsak eleven és találmányos képzelődéssel és költéssel, meg meleg érzékenységgel, helyes ítélet nélkül lehessen akármmilyen remek poemát írni; de az ítéletnek tsak olyan-nak kell lenni a költeménységben, mint a' jó lovak jó kocsissának: spiritus pure rector, non incitator esse debet; nem kell hogy sujtja a' virgontz paripákat, hanem tsak hogy néha tartóztassa vagy igazítsa.

A' Frantziák közül Voltére, Racine, Corneille és Molière, meg La Fontaine és Florian, a' könnyűbbek közül pedig Parny és Boufflers kedveltyeim; Delillet csupán coloristának nézem. Az anglusok közül Sternét, Thompsonst és Swiftet kedvelem leg inkább, meg Mil-tont, és Shakespearet helyvel-hellyel. A' németek közül pedig Wielandot, és minden hibáik mellett Kotzebuet és Schillert; itt 's amott Göthét is, mais si Schiller est souvent gigantesque, Göthe est quelquefois trop niais; Blumauert is szeretem; Kleist, Hagedorn és Steigentesch is elég elevenek; tsak ott metaphoráznak a' hol szükséges,

és nem metaphysikabéli a' poesisek; Thümmel is igen tetszik nékem, ennél nem tudok résztvétetőbb Hypochondriacust; az egyik Schlegel se rossz költő.

A' Frantziák leg gyengébbek az époszban, az Idiliumokban és az ódáknban: ennek rész szerént a' nyelv kényessége az oka, rész szerént pedig az illetén, a' társaságos élet és philosophia által szer felett ki pallérozott, überfeinert, a' mint Jenisch mondgya, népnek tsupán az meg irt képezetek által az elragadtatásra való alkalmatlan volta. Az élő szó, a' játék szín majmozási, a' betsület reménye a' lehetetlenségig el ragadhatták a' Frantziát, de hogy lehet a' tsupán képzelt tsudálatosbúl származó gerjedelmet egy ollyas, mindennek fejtegetéséhez szokott, nemzetnél lázítani, melly már önnön nemzeti nagy tselekedeti által a' tsudálatosnak határit szűkítette? az illetén nemzetnél szükséges, hogy a' historia eposzá és az eposz historiává vályyon, úgy, mint p. o. Lucanus Pharsáliájában; azomban meg lehet, hogy a' mostani Achilles majd egy Homerust támaszt; egyéb eránt alkalmasint minden nemzeteknél nem igen felette mesze ese culturájoknak kezdetétől az époszban epochája, és hihető hogy Homérus példája 's követése, és azon alkalmas és igen udvarias mese nélkül, melly Anchisestől és Vénustól származtatá a' Cézárokat, és a' másik, Dido és Aeneas közt költött rege nélkül, a' melly oly gyönyörűen magyarázta a' Rómaiak és Carthágó béliek között forró gyűlölséget, a' halhatatlan Encis nehezen született volna Augustus alatt a' világra. A' mi az Idiliumokat illeti, hogy találhattya el egészen a' ki gyalult, udvarias és pallérozott társaságú Frantzia tudós az együgyű Pásztori életnek tónussát? több kívántatik chez, mint tsupán az érzékekbe ötlő testi mozgó szép természetnek kép írásához. A' Frantziák áldott szép bő földet laknak, boldog ég hajlat alatt; nem szűkölködnék tehát nagy példázatokkal dans la poésie descriptive, noha hátrább legyenek az idiliumokban. Megmagyaráztam, mért gyengébbek az époszban, idiliumokban és ódáknban. A' mondottakbúl ki tetszik, hogy mért kell nekik leg inkább tündöklöni in der didaktischen und in der dramatischen Poesie. A' dramatikabéli poczis kivált a' ki pallérozott társaságos életnek szülöttje. Van szép természet a' társaságos életben is, sőt többek, különbözöbbek és olykor erősebbek az indulatok, az egymásba ütközések és az illendőség meg ellenkezések által, a' mellyektől fojtogatatnak. A' dramatika poczisnek a' morális ember a' társaságban a' tárgya; ez e' morális ember a' társaságban, kivált a' pallérozott társaságban, számtalan modificá-

tiókat szenved és szenvedhet a' társaságos életben, természete, indúlatyai és a' környüállások szerint. Az illendőségnek, a' maga tetetésnek leple alatt dolgozó indúlatos szívnek önnön maga el árúlásai, valamint a' legintereszánsabb magokban, úgy a' leg nehezebbek az elő adásban; a' comédia tehát és a' tragédia, egy szóval a' dramma, leg nehezebb neme a' poezisnek, és ebben természet képpen a' leg társaságosabb, leg pallérozottabb nemzetnek nem tsak leg inkább bővelkedni, hanem a' többieket felül is kell múlni. Tudom hogy Némethországban némelly, tsupán magokkal el telt, tudósok a' Frantzia theatromot ótsárolják, mert p. o. néha vétnek a' Frantziák a' costumben, a' titulaturákban, mivel rithmusokban vannak többnyire játék darabjaik, és mivel igen gyengédek (tendres), olykor Herosaik. A' mi ezt az utólsót illeti: már Voltér ki irtotta azon bal ítéletet, hogy minden komédia vagy tragédia forgó kerekének a' szerelemnek kellessen lenni; de hogy a' szerelem a' leg bővebb forrása az emberi indúlatoknak, az még is tsak igaz marad; csak hogy férfiasan kell szeretni a' Herosnak. A' mi a' rithmusokat nézi, az azoknak helyeségétül és a' hangszózástül (declamatiótül) függ, minő hatások van, szintügy, mint a' jambusok is, mellyek ha nintsenek jól írva, 's ha rozstul szavatoltattnak, nem jól jönnek ki. Némelly Frantzia Iróknak némelly hibáik miatt az egész Frantzia theatromot gyalázni felette nagy igazságtalanság. A' csak olyan, mint Puky volt vice Ispány mondása, midőn egykor a' Játék színbe hívtam; minek mennék, úgy mond vastagotskán, de nem elmétlenül, hiszem ott csak *b... n* akarnak, ha el sül, comédia, ha nem, tragédia. -

A' szó szóllásban, az az a' bő 's ékessen szóllásban, noha a' Frantzia Revolutio sok nagy érdemü orátort hozott, de én tsak még is a' mostaniak közül az anglusokat tartom a' leg nagyobb orátoroknak, és közülök Sheridant a' leg nagyobbnak; mind meg van benne a' mi Demosthenesben és Ciceróban meg volt; csak Hastingot védelmező orátióját olvassa valaki, ha ezen állításnak igazságáról meg akar győződni. Hasting talán nagyobb gazember volt mint Verres, de Cicero nem vala nagyobb szószólló Sheridannél. Az Anglus constitúciónak fajzattya ez c' felsőség. Ila nagyobb emberek az Anglusok in eloquentia civili, nagyobbak a' Frantziák in eloquentia sacra, c' természetes, mert többnyire Római Catholikusok. In eloquentia forensi mint Angliának, mind Frantzia országnak, mint Olasz országnak nevezetes embereik vannak. A' némethek, ki veszek egynehány Prédikátort, a' leg szegényebb mint orátorok, mint orálók.

Mind ezeknek tsak az a' következése, hogy sok nagy embert szült minden nemeiben a' Litteratúrának a' kérdésben levő három nemzet; de hogy tsak még is mindent együvé véve, a' Frantziáké és az Anglusoké az elsőség, leg alabb quoad qualitatem, etiamsi non quoad quantitatem. Bővebb talán a' németh Litteratúra, mivel a' tudóság mesterembségé, élet nemévé lett Némethországban, a' theoriabéli nevelés sehol sints jobb lábon mint ott, úgy üzik ott a' tudományokat mint a' szabó a varást; meg lehet hogy többet tudnak a' némethnek, de nem tudgyák többnyire olyan világossan, olyan könnyen, olyan kellő rendel, oly practice 's oly jó ízléssel ki adni a' tudományt, mint a' Frantziák, se oly hathatósan, mint az anglusok; borzossabban, fonnyadtában mint beszélnek, mint írnak nagyobb aránt. Az intensiva cultúra nagy nálók, sőt az extensiva theoretica is; de bezzeg kitsiny ám relative az extensiva praktika culturájok a' tudományokban és mesterségekben. Sokat fog nékik használni a' Francia bé folyás. Igen jól mondja Kotzebue: Wir Deutsche sind Schwärmer, die Engelländer Denker und Kaufleute, die Franzosen sind handelnde Männer. A' következősek és a' történetek mutatták a' Frantzia elméknek és nemzeti charactereknek superioritását; gyakran gondolkodtam, hogy mért legyen ez így, és úgy találtam, hogy onnan van, mivel a' Francia nemzeti character ellenkező minéműségekből olvadt össze. A' Frantzia p. o. igen szereti az élet gyönyörűségeit és édességeit, és még is ki hal meg szívesebben hazájáért vagy merő képzelt betsületért is? ki tud több áldozatokat tenni, kitsoda kevésbb Egoista, nem tsak mint nemzeti, hanem mint privatus individuum is? azt a' képzelt point d'honneur, mivei olykor szomorú következősei vannak, annyira vívták magok némely Frantzia írók; de ugyan lenne é minden némű ditsőségnek azon magos léptsőjén a' nélkül ezen nemzet? A' tüzes, 's oly frissen bizgatható Frantzia nem gondol semmi veszedelemmel, és kegyelmes mihelyest győz. Nem irigy se az Anglus, se a' Frantzia, mert kevés mind a' kettő; de az Anglus fősvény, mert nem könnyen gondolkozó. Látod, Barátom, miként használhatnak olykor az ész hibáj a' morális characternek, és miként árthatnak annak olykor az értelem tökélyei. A' Frantzia lobbanó, és még is ki nagyobb vizsgálója az emberi természetnek in praxi, in vita humana a' Frantziánál? Der Engelländer, der Deutsche kennt besser den Menschen; der Franzos die Menschen. Noha ezt se lehet egészen mondani, mert ha vizsgálni akarjuk, hogy mennyire vitte Haüy a' vakon születetteknek, Épée pedig és Sicard a' siket

némáknak oskolázását, lehetetlen meg nem vallani, hogy eddig senki se esmeri jobban a' Frantziáknál leg alább az emberi elnének természetét. Az önn szerctet a' leg nagyobb heveséggel nyilatkoztattya ki magát nála, 's még is ki tudgya azt jobban mérsékelni, titkolni? ki tud a' másénak jobban kedvezni mint a' Frantzia? A' viszons bántás és bántódás könnyűségének mérséklésére termett a' simúlt-ság (politesse, mert az udvariság courtoisie); ez, meg a' megbántott point d'honneur következéseitől való tartás kevesitik a' bántásokat a' lángról pattant Frantzia iffiúságnál, és az esett bántás szabja elő egyszersmind az elég tételt, mellynek adása 's vevése a' fegyverben való gyakoroltatást és egyszersmind a' bátorságot is, és a' győzés után a' kegyelmezést megkívánnya. Ha el tiltotta Bonaparte a' duellumokat, jól tette, mert a' Frantzia nemzet már meg katonásodott és ki palléroztatott egyszersmind, és mindig hadakozik most is; de a' mi el fajult és mint atzélyozandó, mint egyszersmind simulandó iffiúságunk mért oly gyáva, a' mint már több ízben tapasztaltam, és mért szenved el inkább betstelenségeket, hogysen duélál? Azt akarjuk hogy fiaiunkból derék, bátor emberek vályanak, és rettegünk, ha leg kisebb veszedelemben forognak? Non his juvenus orta parentibus infecit aequor sanguine Punico etc. Sed rescissis docta lignonibus versare glebas. 100 magyar iffiú Grófnak vagy Bárónak halála semmi se, ha az által a' simúltás és betsület finom érzése és a' férfias bátorság fel elevenül el hanyatlott nemzetünkben. Ezt, Barátom, két szeretett fiaknak apja mondgya, és nem tsak mondgya, hanem ha él, meg is fogja bizonyítani, hogy érzi, 's meg van arról győződve a' mit mond. Nem lehet semmi czéllyt az arra vezető eszközök nélkül elérni. Elő számlálhatatlan jó, nagy, mély és mesze terjedő következései vannak a' simúltásnak és a' betsület bibéjének, de mi azt akarnók, hogy a' Jónak soha semmi féle leg kisebb rossz következése se lehessen; ut totum sit perfectum et quoad ipsum totum, et quoad partes, et quoad omnes possibles partiales consequentias. Képtelenség! mivel maga az úr Isten is tsak az egészre nézve teremtetten oly tökéletessé világunkat. Én, Barátom, nem vagyok se Frantzia, se Anglus, se németh, hanem esmerem valamennyire e' három nemzeteknek mint Litteratúrájokat, mint nemzeti karaktereket. Mivel ezen tárgyról kezdél szóllani, bátorodom veled közleni véleményeimet: ha hibáztam, igazíts, de én nem tudok másképp szóllani, tsak a' hogy látom, értem és érzem a' dolgokat.

Azt kérde, hogy mikor leendek kamarás? tsak akkor Barátom, ha utazni találnék. 1807-ben a' Császárné lakodalma alkalmatosságával a' kamarások közé kaptam Bilylélet, mert hogy is teheték volna fel, hogy Gr. D. J. nem kamarás! helyemre indulván, egy Németh Gavallér áll útamba, 's azt kérdi: Mr, êtes vous chambellan? — Il y a long temps Mr, que j'aurais pu l'être, vala feleletem, 's által adva bilylétemet, tovább indulék. Ha még leg kisebbet szökölt volna ez az úr, készen vala már más feleletem is, azt mondtam volna neki ott az egész ragyogó sokaság előtt: Je suis plus que chambellan, Mr, je représente un comitat, qui est au moins aussi grand que l'Inn viertel, qui se trouve maintenant au point d'être séparée du corps de la monarchie. Éppen akkor negotiatiók által el akarta szakasztani a' Monarchiától ezt e' kis Föld közt a' Frantzia országlószék. Ugyan mit gondolsz, megnézették volna e' velem ezen feleletért a' Munkátsi várat? meg lehet, mert nem érdemlettem volna meg.

Még egy szót kell hozzá adnom ezen Litániához, úgy oda való ugyan, mintha azt mondanám: ora pro nobis Sancte Ajax, a' Litániában Omnium Sanctorum post Sanctum Cosmam et Fabianum; de azonban igen interessál engem ez a' S. Ajax, a' kinek két szent neve van, és a' kit Constantinus Gábornak hívnak. Kérem, írd meg nekem mennél előbb, ez a' dupla Szent Patakon milyen ember, emberséges görög é, és lehet é benne bízni? és nagy tehetőségű é? A' te ajánlásod vagy ócsárlásod, melyet barátságod az igazság után fog tenni, igen essentialis dolog lesz reám nézve. Maradok holtig

in illis diebus spero te mecum habere

igaz szolgád 's Barátod

Pipsz mpr.

Mi újság a' magyar Litteratúrában?

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

1957.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Mart. 11d. 1811.

Tisztelt, szívesen szeretett barátom!

Mintegy három hete, hogy Sopronyi Predikátor Kis János barátomhoz elindítottam *Töviseim 's Virágaim* csomóját, 's abba hozzád

is tettem egy nyomtatványt, 's ha jól emlékezem egy levelkét is. Szintén örülök hogy a' kis ajándék megelőzte kedves Levelednek érkezését; mert ámbár szeretetem 's tiszteletem kérdést nem szenved, ez világosan szól róla, hogy szívemnek nem kelle leveled által ébresztetnie egykori érzésire. Higj szavaimnak, kedves barátom! én Téged akár mint embert, akár mint elméllőt (Denker), akár mint író-t tekintselek, mindég a' legelsők közé számítalak azok között, a' kiket szerethetek 's szeretek.

Említést tévén már Töviseim és Virágaim felől, hadd szóljak rólok; ki tudja, volt e időm akkor, midőn Kishez készítettem-el csomómat, rólok szólhatni.

Schiller Xenien nevezet alatt írt szűrös Epigrammákat a' Német írók ellen; Klopstock pedig, munkájának 7dik vagy 8dik kötetében, aesthetikai Epigrammákat. Én mind ennek, mind annak legszebb 's legjobb kiadásait birom, tudnillik 6. Kötetben in 4° velinre a' Klopstock munkáit, Schillernek theatrumát pedig a' Tübingi Kiadás szerint: de sem a' Xeniakat nem láttam soha, sem a' Kl[opstock] munkájának 7d. és 8dik darabjait. Annyival inkább azzal nem dicsekedhetem hogy e' három darab munkát bírnám. Messze vagyok Pesttől 's Béctől, 's Könyvárosainkkal boldogulni nem tudok. — (Mit nem követék-el p. o. hogy a' *Serra* munkáját *de bello Germanico* — melynek olly igen örültem Recensioját látván a' Jénai Lit. Zeitungban, és a' melyet itt azért említek, hogy Te is vágyj bírni — megkaphassam! hány felé írtam! 's haszontalan.) De hogy szűrös Epigrammákat írjak én is a' Magyar Írók ellen, 's hogy én is aesthetikai Epigrammákat csináljak: arra nem vala az szükséges, hogy Schillert 's Klopstockot például tégyem magamnak — *difficile est satyram non scribere*. Édes barátom! Literatúránk nem tud előmenni, nem tud gyomaitól megtisztulni. De 'én vagyok e épen, a' ki őket (Íróinkat) munkájikat tisztongatni tanítsam? ezt kérhetné valaki; 's felelek: Én is 's más is; szabad az út. Tegye kiki a' mit tud; mint én írok más ellen, úgy írjon más énellenem is, recenseáljon, epigrammázzon, 's tegye valami eszébe jut: nem ismér engem, a' ki el nem tudja hinni felőlem, hogy tanítása, útba vezetése, 's még szurkálása is, csak elmés legyen, — egy kis elevenség, pajzánság nélkül az ollyan nem esik-meg, 's nem is kell néki megessnie, ha használni akar, 's mély behatást tenni — engem bántani fog; noha én is a' Prometheus' nemzetéből vagyok, 's inkább szeretem ha baráti kezek simogatnak, mintha, a' Horácz képe szerint, vakaróval vakarnak — ha baráti

kezekkel simongatnak, mondom; ha tapsolással fogadnak — de csak mint Arbusculát, és nem mint a' Bécsi Casperl-t. Így termettek nálam a' *Tövissek és Virágok*. Mit mond reá a' Világ — az az: az a' felette parányi Világ, melyet a' Magyar Olvasók Publicumocskája teszen, nem tudom, de tudni nagyon szeretném. A' több okok közt én ezt azért is irtam, hogy Íróink valaha merjenek abból az istentelen gravitás tónusából kilépni, melyben eddig jártak. Steif war ihr Gang, wie der Gang eines Pedanten, der glaubt, jedes Aug' bewundere den grossen Mann.

E' pillanatban veszem a' Győri Elestek' dolgában tett Relatióink' másodszori kiadásának Nyomtatványait. Az első kiadásban a' deák Inscriptióból kimaradtak e szók:

ad Jaurinum
PRO. PATRIA. CAESIS.

's az Inscriptiónak nem volt értelme. Gróf Desöffy, a' legszebb lelkű ember a' kit ismerek, de a' ki felette érzékeny, a' botlást úgy vette, mintha akarva történt volna, minthogy az Anno post Christum natum-ját a' Betűrakó, talán hogy eszt[endő] és nap egy sorba férhessen, Anno Salutis-sá változtatta. — (Én sem egyikét sem másikat nem fogtam volna mondani, mert az önnként értettetik.) — Ezen Relatiókat Sopronyból fogod venni. Van valami benne, a' mit javallani fogsz.

Tovább mégyek a' Literatúrára tartozó tárgyakban: —

Még eddig talán egy Recenzióm sem ment úgy nyomtatásba, a' hogy azt én irtam. Más valaki ha csak parenthesizben is sok vagy kevés holmit szúrt közzé, holmit elhagyott, p. o. a' Te munkád Recenziójának elején a' Sardi venales és azt a' hosszú punctumot, melyet én nem ok nélkül tettem oda. Az a' ki azt teszi, hírem nélkül teszi ugyan, de nem a' nélkül, hogy reá szabadságot magam adtam, 's sem ő nem teszi bántásomra, sem én bántásomnak nem veszem. Recenziód egy helytt kitoldatott, melyet köszönettel vettem, noha benne egy két hibát ejtett; más helytt megnyesetett, 's nem úgy a' hogy javallhatnám. — Igazod van, és Horvát István is úgy ítél, hogy apróságok vannak hosszabban mint kellene, megmozgatva. De a' mit mondani én akartam, 's a' mit mondani róla én tudok, abban áll, hogy a' szokás' hatalma határozottassék-meg. Te ezzel tartasz, az én kedves, igen igen kedves Horvátom a' Gram[matika] törvényeivel, én a' *Vermittlerrel*, az ízléssel, mellynek Horvát igen kevés just akar engedni, mert, ugymond, az vagus bíró, 's csak

Usurpator. De Adelung nem ezt mondja. Lásd kissebb Grammatikája' *előljáró beszédét* — (bocsássa meg a' Vermittler, hogy ezt az iszonyú szót tollam akaratom ellen leirta) éppen a' végén. Horvát nagy nyelvtudós, nagy tanulású, nagy szorgalmú Tudós, egyike az Isten legszeretetreiméltóbb teremtméseinak, társalkodásában igen kellemes, 's a' ki csak írásaiból ismeri, nem ismeri. *Anyám de Róma!* kiált ő is, 's akkor osztán »Tros Rutulusve suat nullo discrimine habebó!« — Ez éppen az én érzésem; úgy bánok magam is, és ugyan ezért tudom elnézni minden visszás érzés nélkül, minden meghidegülés nélkül, ha más ellenem azont teszi. Nincs a' Magyar Publicumban tisztelőbb Olvasója Himfynek mint én. De ha czerszer nagyobb tisztelője *lehetnék* is, azt mondanám a' mit Recenzióban¹ mondtam 's Virágaimban mondek — *Virágaimban*, mondom; mert az ötlet illető Epigramma:

Jer most; vár az Olympuszi Kar,

elég világos. — Petrarcha isteni Költő, 's isteneltetik 's fog is valamig az emberek szépet érzeni 's becsülni fognak, és míg az olly nyomorúlt 's csak elmélni, nem érzeni is tudó Írók mint a' milyen *Msr. de Voltaire* az emberiség' szép érzéseit a' magok silány Witzek által egészen el nem ölik. És még is maga ez az utólérhetetlen szerelemdalos nem rossz Sonettókat írt e? nem sokkal többek e a' rosszak mint a' jók, mint az igen jók, mint a' talán utólérhetetlenül jók? Vak a' ki ezt nem látja. Vaknak lenni nem kell senki tekintetiért! —

Nem csak betűimnek formájikon kilátni, hogy levelem felette nyargalva van írva, látni azt a' stýlusból is. Gondolatim nem egymásból 's nem nyugalomban folynak, mellyet ön Kisnek írásaiban annyira tudok csudálni, hanem szökdellenek. Nincs időm újra kezdeni, 's barátságos elnézésedre van szükségem, hogy hibáim, vétségem jóvá tétessék [!].

Köszönöm kiállott szerencsétlenségeitek' historiájának vélem közlését. Rettegtem magamban hogy mindennemű baj érhet. Hála Istennek hogy nem ért. Midőn a' szerencsétlen partra ér, minden bátor és eszes óhajtja, hogy bár ő is veszélyben volt volna, mert a' spectaculum nagy, 's szívet, lelket emelő. De míg a' veszélynek vége nincs, addig senki sem vágy sajkára ülni. Én annak a' Nemzetnek

¹ Itt e szó: *most*, ki van húzva.

csak két Katonáját ismertem, Generalis Fiorellát, (kivel 1801. Tyrolisból Prágába, onnan Cremsbe 's úgy osztán a' Margitszigetéig menetttettem,) és egy Chipault nevű Oberstert. Amazt nem győztem véghetetlen kellemtű cultúrája 's sok igen szép tulajdonai miatt csudálni: ezen kaczagtam szünet nélkül, de képeimnek félre vonulásai nélkül, mert szerencsétlent csak *szánni* kell. Miként juthat olyan ember Obersterségre, holott csak miles és nem dux, — de milesnek olyan, hogy ha ezer pokol nyílt volna is meg előtte, még is neki ment volna *egyedül maga* — miként mehet, mondom, az illy ember Obersterségre annál a' seregnél, melly úgy nézettetik, mint tudományok által ragyogó Nemzet hada. — azt én megfogni soha nem tudtam. E' kettőt forgatván emlékezetemben, irigylem szerencsédet, hogy a' lyányom druszáját a' Vice Királyt láthattad, 's másokat ökörülte. 's ex ungue ismered azt a' nemzetet, mellyet én a' maga honnjában látni első ifjúságom olta vágytam. — Ejtsd módját, ha lehet, édes barátom, hogy tulajdon Gyűjteményednek kára nélkül az enyém is megkaphassa a' mit igérni méltóztattál.

Imhol feleleteim kérdésidre: 1.) Csokonainak némelly megigazított versei, de igen kevés számúak, szekrényemben állanak. Szörnyű nehéz munka az. Rajta nagyon kitetszik az a' fatális izlés, a' mit *Mendikásságnak* nevezünk. Hosszasan kellene magyaráznom, mit értek ez alatt, 's arra nincs hely e' levélben; sírköve ez idén fenn fog állani. A' korhely kövéső meghala, 's oda leve az előpénzzel együtt a' megalkudt munka is. A' háború ezt is elhalasztata.

2.) Daykanak verseit esztendő előtt küldém le Kis Istvánhoz. A' Márton által nékem annyira magasztalt Haykul is fortelmesen megcsalt: de soha illy fortelmesül mint Kis István, velem senki nem bánt. Sokszori leveleimre nem felelvén, 's belé ónván sürgetéseit [!], egykor midőn sem nem irtam neki, sem nem izentem, tudósít, hogy kész az első árkus. Írok, hogy láttassa velem, mert féltem, hogy nem a' választott betűkkel, formátumban nyomatattatja. Már elküldötte postán; ezt felelé Biztosomnak. Már két árkus kész; már *hat*. Azonban én egy sort sem kaptam. — Szemere Pál és Vitkovics megszántak, 's nagy fáradsággal kitapogatták, hogy soha sem véteft a' nyomtatás munkába, 's szerencsések voltak a' kézírást visszalophatni. Ságly Ur a' Typographia Directora, vissza adta nekik, Kisnek híre nélkül. — Most Vitkovics vállalta magára kiadását.

3.) Szegvárimat régen tűzbe veteltem. Egyveleg Írásaimnak 4 Tomusa, Gessznernek minden írásai készen állanak, de én többé

tulajdon költségemre nem igen nyomtattatok semmit; vissza nem vehetvén pénzemet, melyre minorennis lévén mind magam mind feleségem, szükségem volna. Oszlán ha nyomtattatok, nagy az ingerlés, ajándékban osztogatni ki csaknem felét. Megszóllítám ez idén Eggenbergert és Webert; nem vállalják. Institóris igen; de csak ha praenumeransok lesznek. Nehezek az idők. — (Igy Sallust. Magyar Régiségek etc. és holmi egyéb.)

4.) 1809ben midőn attól rettegheténk hogy egy vagy más baj ide öl, készületleneknek nézett verseim' esomóját tűzbe vettem, félvén, hogy ha magam nem adhatom ki a' mit nem tartok épen rossznak, halálom után jót, közepszerűt, rosszat együtt adja ki valaki. Nem régiben akadtam egy csomóban, hol illyet nem is kerestem, egy parányi részekre. Én azt tartom, hogy versíróink soha magoknak nagyobb kárt nem tesznek, mintha azt a' mi *nem jó*, kötetekbe felveszik. Ez még a' jóra is homályt vét. Ha minden darabkáimat rendbe szedném, nem tenne tíz árkust. Inkább későn jelenjenek-meg, 's kis számban, csak félfőtten ne jöjjön-fel a' vacsora.

5.) Eddig Budán ki lesz nyomtatva egy Epistolám Vitkovicshoz. — Most Herdernek Aesth. Irásaiból fordítgatok néhány Abhandlungot, 's ha belé nem únok a' munkába, Snellnek Aestheticáját fordítom annyi magyarázattal, hogy az új Philosophia fel nem avatottja is megérthesse. Tübingi Pályairásomról semmit nem tudok. A' Puky Fer. kérdésére *Szellem*, a' Balláera egyetem, egyetem, egyetem, egyetemesen vagy egyetemleg által feleltem, 's arra bátorítom az Irókat, hogy elkerülhetetlenül szükséges szokat csináljanak, ha deriválni, componálni, 's más nemzetéből faragni nem lehet. Virtus legyen *Csány*. Epaminondas sine imperio nyerte-meg a' csatát. Jobb csinálni, mint soha nem bírni. Élj szerencsésen. —

Fuónt fordította Bozóki István. — F(ái) F(áy) A(nder). írta a' *Bokrétákat*.

[Eredetiye Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

1958.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 11. März 1811.

Theurester, innigstgeliebter Freund!

Kein Mensch auf Gottes Erdboden kann den Schlag, der Sie getroffen hat, mehr und herzlicher mitempfinden, als ich ihn mit

empfangen habe; und ich würde ihn gewiss mitempfangen haben, wenn auch das unschätzbare Legat, das Sie mir machen, mich nicht zu einem Dank, welchen kein Mass misst, entflammt hätte. Ich würde undankbar seyn, wenn ich Ihnen *danken* würde: der Eruption meiner Freunde müssen Sie aber nachsehen, wenn ich es sogar Ihnen selbst sagen, dass ich auf diesen Beweis Ihrer *Achtung* stolz bin. Placere **bonis**!!! — Theurester Freund, ich werde eher den heiligen Rhadamanthus sehn als Sie. Ich bin um viele Jahre älter, und schreckt Sie der Tod mit dem Schmerz in Ihrer Brust, so muss ich Ihnen sagen, dass ich eben diesen Schmerz in dem rechten Flügel der Lunge seit dem 2. Juli des vorigen Jahres, wo ich aus einem Morgenschlummer durch ein rheumatisches Fieber aufgeschüttelt wurde, noch immer fühle, und wahrscheinlich so lange fühlen werde, bis er mich tödtet. Ich verstehe zur Medizin und Anatomie nichts; ich sollte Rath bey geschätzten Ärzten, wie Szentgyörgyi zu Debreczin, der mein Freund und Arzt ist, [hohlen]; niemand will wissen, was dies heissen soll. Ich las kürzlich Schillers Biographie (jene, die in der Jenaer Literarischen Zeitung. 1806. 30. April No. 102. Seite 202. recensirt steht). Bey Schiller hörte der rechte Flügel der Lunge auf Dienste zu verrichten; er ward sekirt [!], und man fand die Lunge angewachsen. — Sollte uns beyden nicht dieses bevorstehn? Ich bitte Sie, ich bitte Sie aus Freundschaftsgefühl und aus Interesse, mir zu sagen, wie der Schmerz ist, den Sie dort fühlen, und was man Ihnen vorgeschrieben hat. Ich bin asthmatisch nicht geworden, aber ich spüre doch eine Beklemmung wenn ich einen längern Brief oder in einem Buch etwas lang vorlesen will. Auch wenn ich einen Berg über eine Viertelstunde heranstiegen muss, oder in meinem Garten, was nichts ungewöhnliches ist, mich abmüde. Sie und ich sind, glaube ich, beyde gleich entfernt das menschliche schöne Leben dahier mit den Seligkeiten der andern Welt vertauschen zu wollen, und unsere Gemahlinnen, unsere Familie bedarfen unser. Ich möchte die Freude erleben, manche Keime des Guten in den Herzen und in den Köpfen meiner Kinder aufgehen zu sehen; ich möchte gerne ihrer warten. Wären *die* nicht zu verlassen, das Leben zu verlassen würde mich nicht viel Kampf kosten. Die Lehren der Stoa sind mir nicht ganz fremd, wenn mich ästhetische Gefühle dorthin zu gehen, wo keine plastische und graphische Kunstwerke und keine Bücher sind, gleich nicht sehr lockt.

Ihren Auftrag, *die Geschichte der schönen Redekünste in Ungarn* für Eichhorns Absicht auszuarbeiten, übernehme ich sehr gerne, und werde alle meine Kräfte anwenden, um Ihrem Wunsche und dem Wunsche Eichhorns Genüge zu leisten. -- Schwerlay nahm meine Tübing'sche Preisschrift in Juli, und liess sie bey Ujházy zurück. Fünf Briefe schrieb ich darum, und kann sie nicht wieder haben. Die 3 erstern Bände der *Judices Széchényiani* schenkte ich einem in Deutschland wohnenden Bücherfreund, weil ich zur Freundschaft des Monsieur Jacobus Ferd. Miller de Brassó die mich abscheulich betriegende Zuversicht hatte, dass er mir ein exemplar noch einmal geben wird. Ich werde nun den Vice-Gespann im Zempliner Comitath bitten, dass er mir diese 3 Bände aus dem Comitaths-Archiv leihen lässt. Ich werde Sie aber bitten, meinen Aufsatz durch unsern verehrten Freund Kis lesen, vollkommen frey durchstreichen, ergänzen, beschneiden zu lassen, und **dass er von mir herrührt dem Publikum nicht zu sagen.**

Es gibt wenig Menschen, die Ihre lebenswürdige Offenheit in der Mittheilung von Urtheilen über den, der Ihnen den gewissen Brief erbrochen und durch einen Juden zuschickte, so wie ich, zu schätzen wüssten. Weltklugheit nennet solche Eröffnungen des Herzens *Mangel an Klugheit*; ich halte sie für das schönste Privilegium der Freundschaft, für die schönste Blüthe dieses edlesten aller Gefühle. Auch ich weiss, wie schön es sey, von andern nicht mit haemischer Schadenfreude und Verläumdung zu sprechen, und Schwächen mit dem Mantel der Christlichkeit zu bedecken — wehe dem, der das nicht kann! — Aber Wahrheit des Charakters und Vertraulichkeit, nichts unedles, nichts Böses besorgendes freyes Geschwätz ist doch tausendmal mehr werth als alle Grimasse der kalten Weltklugheit und christlichen Nachsicht für Thoren. — Ich danke Ihnen recht sehr, recht sehr, für diese unschätzbare Eröffnungen. Dass dieser Mann nicht geläutertes Gold ist, und wie er in seinem häusslichen Zirkel sich beträgt, wusste ich längst aus dem Munde seines Schwagers in Kaschau, den ich schätze, liebe. -- Dass er bloss des Geldes wegen heurathete, weiss ich auch. Ich fühlte mich dazu nie aufgelegt, nicht weil ich nicht gefühlt habe in welcher Lage ich bin, sondern weil ich glaube, dass für einen schönstolzen Menschen kaum etwas erniedrigenderes gedacht

werden kann, als dieses schweigendschreyende Geständniss. Auch weiss ich, was man gewöhnlich mit reichen Mädchen erheurathet; ich weiss nicht ob der lebenswürdige Mann, der bald eine Ungarische Geographie herausgeben soll, nicht bereut habe, ein stilles, gutes, anspruchloses Mädchen zu seine [!] Gattin nicht erkoren zu haben.

Sie sprechen von verpesteten. Dieser würdige Mann, von dem ich eben rede, ist jetzt seit geraumer Zeit dort, wo der **Brief-erbrecher**¹ und der **schwartzgekragete politische Renegat wohnen**. Ob dieser Mann nicht auch verpestet ist, oder sich die Pest auf den Hals wünscht? Ich bin unverpestbar und wenn mir der ganze Carpatus in Gold verwandelt mit Leopoldskreuzen und Sternen geschenkt würde, und begreife nicht, wie diese Triumvire Renegate werden oder scheinen können; — und das um so mehr, weil sie doch nicht blind sind um einsehen zu können, dass der Plan ihnen scheutern muss. Unser **Pestsuchende** ist ja, so viel ich weiss, ein geschwornen Feind von dem seine Schriften verlegenden **Joseph von Arimathia**, und wird von diesem Joseph von Arimathia auch als Feind behandelt. — Wenn Sie mir von diesen vier Männern schreiben, behalten Sie Ihre *Chiffre* «*Nomenclatur*».

Ich werde nichts an Recensionen etz. arbeiten, dass es nicht durch Ihre Hände gehe, und dass es unter meinem Namen gehe. Schicken Sie sie den Redacteurs als Ihre Arbeit ein, es sey denn, dass Sie mich diesen nennen *wollen* sollten, welches ich Ihnen **vollkommen frey lasse**. Ich weiss, dass dieses nöthig ist, weil es zu dem Plan der Annalisten gehört, bey der Anfrage, die der Recensirte machen *darf*, seinen Recensenten zu nennen. — Den [!] Dezem-berheft der Annalen habe ich nicht erhalten, und Dókus in Ujhely (ein sehr würdiger junge Mann, Fiscal des Zempliner Comitates) hat sein Heft ausgeliehen, ohne es vielleicht zu lesen; sonst würde er es mir, da La Rochefoucauld darinn recensirt steht, mitgeschickt haben. Ich leihe es von ihm gleich aus, um zu sehn, was doch der Recensent darüber gesagt haben mag. Hätte es doch Márton nicht recensirt, der ein verpestete [!] gute Mann ist, aber kein Sprachkenner und Sprachgelehrte heissen kann.

Ich arbeite jetzt an der Uebersetzung aller Herderschen Preisschriften, die in den Abtheilungen für Philosophie und schöne Lite-

¹ Rummy szó mellé jegyezte ezt a nevet: *Engel*.

ratur stehn, und Sprache und schöne Wissenschaften betreffen. Ich glaube meiner Nation nichts besseres geben zu können. Manche Abhandlungen aesthetischen Inhalts, die in Herder stehn, füge ich seinen vier Preisschriften bey. Ist diess fertig, so übersetze ich Snells Aesthetik mit so viel Erläuterungen und Beyspielen, dass mich auch der Leser, der in die neuere Philosophie nicht eingeweiht ist, verstehen könne.

Kürzlich schrieb Professor Fejér an mich, und sprach als apriorist über Ästhetik, über Einheit, die der Epistel an Wesselényi fehlen soll etz. und über das was objectiv, *nothwendig* schön etz. sey. Ehre dem vortrefflichen Mann, aber er versteht sich selbst nicht. Ich las die Epistel an Wesselényi, und fragte mich bey jeder Zeile, bey jedem Wort, wo es denn wider Einheit anstosse, und fand, dass Fejér bloss die fremden Wörter als Einheitstörende Dinge ansah. Denn er ist ein schrecklicher Purist. Einen Zirkel nennt er in seiner Anthropologie kerek-hosszú (runde Länge), das Centrum nennt er szék, közönséges szék. (Seite 331.) Stellen Sie sich vor, was aus Kants Anthropologie geworden wäre, wenn er von *runden Längen* und von *gemeinschaftlichen Sitzen* gesprochen hätte. Unsern ungarischen Puristen ist er aber so besser, denn es stösst wider die *Einheit, ungrisch und nicht ungrisch* zu schreiben.

Mein Brief an Fejér war nicht beleidigend; aber ich sagte ihm offen, hogy nyelvünknek szegénységét úgy takarni annyi, mint a' *spanyol szegény-legény* kevélysége, a' ki ronggyal czifrálkodik. Ich sagte ihm, dass mir diese Wörter: praetexta, ambrosia, gynaeceum, nimbus die Einheit der Sprache nicht stören, denn sie sind nicht Wörter der *lateinischen*, der griechischen Sprache, sondern *derjenigen* Sprache, die zu dem Lexicon jeder Sprache gehören, weil sie vor den Cultivirten jedes Volkes gekannt sind, einheimisch sind. Praetexta etc. dürften in ungrischen Versen wohl stehn; man kann aber nicht sagen:

Még a' praetexta repdes *humerusaidon*,
 'S ambrosiát önt ékes *coesarised* ---

denn die Wörtrrer humerus und coesaries mahlen nicht, wohl aber praetexta und ambrosia; diese stellen den jungen Soldaten W[esselényi] vor, als einen Römer, und diess verstösst also ebenso wenig wider die Einheit, als wenn Napoleon, als *Félisten*, durch Canova

nicht in Capot und Frac und mit Stiefeln und einem dreyeckigten Hut, sondern in puris naturalibus, wie Apollo, Antinous, Hercules und die schöne Statue des Germanicus, von dessen linken Arm die Drapperie nichts bedeckend herabfließt, in Marmor gehaut wird.

In Februar arbeitete ich einen Abend — (ich zitterte eben meine Thalie durch das Husten zu verlieren, und arbeitete mit Anstrengung um meinen Schmerz abzuhalten) — eine Preisschrift wegen den durch Consiliarius Franz Puky angefragten Namen des Worts Spiritus; und den durch Balla Antal angefragten des Worts Universum; und übersandte sie an Horváth und Szemere, ihnen frey stellend, ob sie sie einreichen, oder ob Szemere sie in seine Aurora annehmen wolle. Mein Molto war aus Horaz:

qui sibi fidit,
Dux regit examen —

denn ich behauptete, in ausserordentlichen Fällen sey es frey, sogar neue Primitiva zu schaffen. Herder sagt (ich glaube in einer Preisschrift), *das Volk, das das Wort nicht hat, hat auch die Sache nicht, die das Wort deutet*. Wäre es nicht besser Tugend Csány zu nennen und das neugeprägte Wort durch die besten Schriftsteller in Umlauf zu bringen, als es ewig zu entbehren? Und hat Epaminondas *Tod* oder *Dank* verdient, weil er die Schlacht *sine imperio* gewann? und kann man einer neuen Einsiedlung ein nicht derivirtes, nicht componirtes Wort zum Namen geben, warum nicht einem unentbehrlichen Wort, wenn 1.) aus Wurzelwörtern, 2.) aus fremden kein schickliches gemacht werden kann.

Gestern schickte ich dem Berzsenyi die ausführlichste Apologie des es und ez statt ts und tz, wo der Klang keine positio metrica macht, auf sein Verlangen. $2 \times 2 = 4$ ist nicht wahrer als mein Satz: allein manchen leuchtet das, was ich darüber in den Magyar Régiségek gesagt habe, (so auch unserm Freund Kis) nicht ein, oder sie schreckt das Gespenst des Gewöhnlichen, des Angewöhnten, ab. Ich wünsche sehr zu hören, was Berzsenyi dawider sagen kann. Denn zum proselyten zu machen wünsche ich ohne Überzeugung niemand.

Haben Sie meine Tövisék etc. schon erhalten? — In der Recension sagen Sie noch, ich bitte Sie sehr darum, ad pag. 45. Socra-

tesch und Brutusch, auch Quintusch, Horatiusch Flaccusch és Cajusch Crischpusch Sallustiusch. Das ist eine abscheuliche barbarisch!!!¹

Széphalom, 11. März 1811.

Dank für die Nachricht der unerwarteten Abreise der Erzherzogs Franz. Sie war mir nichts mehr Neues. Aber ich wusste auch nur das, was Sie mir zu berichten die Güte hatten.

Erlauben Sie aber zu fragen, was geschieht mit Seiner Heiligkeit? Ich habe arge Muthmassungen. Kultsár schreibt in seinen gedruckten Blättern: den 6. Januar kam das Kapitel von Paris zu Napoleon, und der General-Vicarius Jalabert hielt ihm eine Rede: Da Ew. Majestät Unwillen einer von uns auf sich lud, so haben wir ihm seinen ecclesiastischen dignitaet abgenommen. Wir bekennen, dass die Kirche bloss vom Concilium abhängt etz. und citirt das von Trident und Bossuets Lehren und Kultschär setzt dazu 's a' többi. Dieses etcetera ist hier sehr auffallend. Einige Wochen später erzählt Kultsár und Decsy, das Kapitel von Florenz habe sich in einer Rede vor dem Thron ganz im Sinne des Jalabert geäußert. Dann kommt das Verbot der Publication der Breve vom 30. November 1810. — Die Sache ist wichtig. Sagen Sie mir, was Sie darüber wissen.

Seit November habe ich kein Heft der Annalen erhalten, und ich erlegte doch das Geld.

A borítékön:

An Herrn Doctor Carl Georg Rumi, Professor der Philosophie zu Oedenburg, Pest, Raab,

franco

Oedenburg.

[Eredeti je a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ A levél elején a következő utasítás olvasható: Sehen Sie das Couvert von innen, a melynek tartalma itt következik folytatólag.

1959.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Szemere Pál alázatos tiszteletét!

«*Romanze és Ballade.*» — Zwischen R. u. B. — die auch von den besten Dichtern wechselsweise zur Bezeichnung derselben poetischen Formen gebraucht werden — kann man keinen charakteristischen Unterschied angeben, denn ursprüngl. bezeichnete B. ein Lied, das man zur musikalischen Begleitung, bisweilen zum Tanze, bestimmte. Deshalb ist auch die von einigen Theoretikern versuchte Beziehung des Ausdrucks R. auf die frohe u. komische Darstellung des Stoffes, und der Benennung B. für die tragische u. sentimentale Form nur willkürlich u. wird selbst von den besten Dichtern in dieser Gattung nicht festgehalten. — «*A' Vitkovics-hoz írt Episztola.*» Másnap', hogy elérkezett, közönségesen felolvastatott a' Triásban. Holmit, mint p. o. a' *Fejér ló szügy* . . . nem értették Horvát és Vitkovics, 's én magyarázgatám.

Eddig a' Január 27d. költ Vitkovics-hoz írt levél' kopertájára; most a' febr. 1-sőjén költre. «*A' 10 Rft.*» vette Vitkovics. — «*Jantóék* [?]

Forró hálámat, igen igen forró hálámat a' tanácsért! Tek. Kazinczy István Úrnak hozzám írt levelére, Tályára hívó levelére azt válaszoltam még Januárban, hogy sietek Tályára. Instálom Édes Uram Bátyámat, méltóztassék, ha mód leend tudatni, hogy már nem megyek. «*Pohók*» mint *pofók*, nemde: Ismét egy malerisches Wort. Élni fogok vele. Jól, igen jól festi a' hasast 's szebb mint a' potrohos, poczokos. «*Schinnerer.*» Az a' Schinnerer, kivel Jabureck Wenzel bratináskodik, nem lakik többé Pesten. Kerestem boltjában; 's ott mostan más Kereskedő vagyon. Ez azt beszölli, minékutána a' Ruhákról szölli czédulát mutatám, hogy Schinnerer Bécsben handliroz 's Pestre csak vásárokkor szokott jöni. Ha többet akarok tudni, ezt veté beszédéhez, keressem fel Macher kereskedőt. Machert felkeresém 's néki is mutatám a' czédulát. Ez a' Macher ismét azt mondá, hogy Schinnerer most vásárokra itt leszen 's jelenjek meg nála e dologban. Keresni fogom tehát Machernél 's sürgetni mind Schinnerert, mint Jaburecket; Édes Uram Bátyámat pedig tüstént tudósítani első kötelességem leszen.

A' Febr. 19d. költre. Forró tiszteletemet a' rólam való meg-
emlékezésért! A' Trias azt a' napot Wattay György bátyámnál
inneplé, 's estve a' Hét Választó Fejedelemmel. «*Hűk serege homá-
lyos.*» Most ismét megbővítettem a' kis Értekezést. Azl a' mit erről
a' Debr. Gramm., Verseghy, Pápay, Czinke mondtak, először meg-
czáfolom 's az után volna 's a' t. 's a' Révai állításait felhordom. —
Az Aeneis I. Könyvében vers 200 körül valamellyik Remo cum fratre
Quirinus Jura dabunt. Nem teszen e Heyne vagy más e versre
valami jegyzést? Instálom, Édes Uram Bátyám! Nincs e az Egyet.
Gramm. ellen a' németben és francziában az reciprocálás?
Les langues SE forment: a' németben sich 's nálunk magokat? —
«**Csokonai.**» Felvészi e' Édes Uram Bátyám a' *Reményt*? Úgy tet-
szik, hogy az a' Bürger hasonlatosságára volt készítve. Holdseligste
der Feen, Du mit dem weichen Sinn vom Himmel ausersehen zur
Menschentrösterin! Szörnyű a' dal végén az a' Bájoló lágy tril-
lák, az a' Tarka Képzetek!

SZÉPHALOM. lap. 8.

Poémák. Irta Virág Benedek. Nehai Királyi Profeszszor. Most:
Élni siess!

Harmat 's eső szálljon reád,
Régen szerettem Széphalom!
Hogy új csudát láthass, az az:
Mézec csepegjen a' füved,
Édes-Tokajit szőlő töved;
Sőt ezt csepegje csak füved,
'S minden gyümölcsfád rendiben;
Ezen ha Gazdád nem kap is,
De a' Poétád néha kap.

Ragályi Józsefné e napokban indúlt Borsod Vármegyébe 's
viszi Balajtra Tamásunkhoz a' Dayka Életét 's Poémáit Virágnak.
Méltóztassék Édes Uram Bátyám a' kézhez szolgáltatást levél által
sürgetni. Gerstner hol lakik Bécsben? Hová kell küldeni Vitkovics-
nak a' pénzt? A' Komám Uram talán ma szabadúl ki a' Censor-

kézből. — Ürményi Horváttal feleltet a' levélre és Cscrei-Episztolára. De Pistának, ki ezen a' Terminuson harmad fél ezeret kapott már, temérdek dolgai vannak.

A' Pálya írást tegnap vettük. Által adom ma Bátorinak. Az az a' csány!*

Prónay — nem Méltóságos tehát 's nem Nagyságos, hanem a' tanítás szerént — másodszor küldé értem, 's a' Postát sem akarom elszalasztani, ez az oka, hogy betűim illy öszverángattattak.

Pest, Martius 12d. Kedd. 1811.

[Eredetije a Szemerevár III. kötetében.]

1960.

Kis János — Kazinczyna.

Nagy Érdemű Barátom!

Nagy Pál Urnak, mihelytt elolvastam, mindjárt elküldöttem leveledet 's szép ajánlatodat azon a' napon, a' melyen vettem. Hogy Lajosom munkájáról te is kimélve fogsz ítélni, azt előre tudtam. Én valóban igen meglegésem vele; sok hibát ejtett, de azt tudálom, hogy eddig volt tanulásához képest többet nem ejtett. Őtet én semmi tekintetben sem akartam igen hamar és korán érlelni. A' lavans, lavatus helyett bizonyosan laudans és laudatus[-t] akart írni; a per-dixet pedig 13 esztendő koromban alkalmasint én is Gefangenernek értettem. — Én ezen fíjamat felette szeretem, szeretem a' többek között kivált azért is, mert ő is nagy mértékben szeret engemet. Most ő legszorgalmasabb levelezöm; legfeljebb minden második héten veszem levelét.

Töviseid és Virágid imént érkezének hozzám, 's minden újságoknak és leveleknek várákozniok kellett, még pedig, a' mi nálam ritkaság, felbontatlanul, valamig az egész bájoló munkátskát végig nem futottam, 's míg az általa most újonnan szerzett gyönyörtiséget ezen rendeimmel újonnan meg nem köszönöm, addig is olvasatlanul maradnak leveleim. Mihely' Junius' végén a' fíjamat haza hozom, megtanúltatom vele könyv nélkül ezen epigrammaidat. Kár, hogy a' most író Iróink hasznokat nem fogják venni; azok tsak a' tövisek

* Kazinczy csány-nak próbálá a' virtus szót. Ah! az az Eheu! indignatioval. — Szemere P. későbbi jegyzete.

szűrésát fogják érezni, a' Virágok' illatját nem. Hanem Auctoraink most támadó nemzetségére 's az utóbbiakra nézve sok hasznot jövő-dőlők igyekezetéből.

Horáztomból egynéhány (de tsak kevés) nyomtatványt már a' múlt héten küldöttem Pestre; 's rendelést tettem, hogy Eggenberger boltjában a' Te számodra is Adresszed alatt tétessék-le egy vagy két pár. Ne sajnáld ott kerestetni. A' vásár előtt akartam mind ezeket mind a' több exemplárokat leszállítatni, de nem volt mód benne. A boltokban még nem tudom mikor árultathatik, mert innét Pestre igen nehéz nagyobb nyalábokat küldeni.

Egy Baranyay Ferentz nevű mintegy 24 esztendőös ifju (most Kőszegi Rektor) olyan nevendéket keres, a' kivel és a' kinek költségén valamelyik németországi Universitásra kimehetne. Az ifjú idejéhez képest ritka tudománnyal, jó és tiszta ízléssel, igen meg-érett ítéllettel, 's feddhetetlen erköltsel bír. Kimondhatatlan nyughatatlansággal kívánna Német Universitásra menni; éjjel nappal arról gondolkodik; de a' szegénység 's a' mostani Cursus lehetetlenné teszi szándéka' tellyesítését, ha tsak valamely értékes ifju mellé Informator 's útítársképen nem állhat. Nem tudnál-e Barátaid között valakit, a' kihez ajánlani lehetne? Én azt hiszem, hogy betsületet vallanánk vele.

Isten hozzád. Öllelek tisztelettel és szeretettel.

Soprony, Martz. 13dikán 1811.

K.

U. i. A' boríték belső felén Baranyay írása van, hogy láthassd azt is.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1961.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Nagy tekintetű Férjfiú 's Barátom!*

Hogy már én is küldjek valahára valamit, vedd ezen három darabjaimat. Silányok 's víz-ízűek, de nem csuda, mert azokat csak a' mostani esős napok okozták. Kivált ez az első olly idétlen, hogy

* Mart. 13d. 1811. Vettem 22dben. — Kazinczy F. jegyzete.

mind ekkorig meg sem mertem keresztelni. Ha gondolod, hogy világra való, adj néki nevet.

Én is örökre születtem

Arcadia berkében...

[stb., mint Berzsényi költeményei között.]

EMMIHEZ.

Emmi! nékem sem fedí szívemet jég...

[stb., mint Berzsényi költeményei között.]

A' Tánczok.

Nézd a' táncz nemeit, mint festik játszi ecsettel...

[stb., mint Berzsényi költeményei között.]

Én egy korúim között legelső magyar tánczos voltam, lovat, embert, asztalt által ugrani nékem játék volt. Sopronyban magam tizenkét németeket megvertem, és azokat a' város' tavába hánytam, és az én első szeretőm az én karjaim között elalélt. De nincs jó rossz nélkül, mert már érzem, hogy erőmnek hathatossága életemnek rövidségét okozza. Én már most formális öreg vagyok, olly öreg, hogy alig becsülhetek egyebet mint a' nyúgodalmat, és alig szerethetek egyebet mint Téged.

Mikla, 13dik Mart. 1811.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod Lev. 4r. 44. sz.]

1962.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 14k. Mart. 1811.

Igen kedves Barátom!

Ma néked igen röviden csak egygy, de nevezetes Tárgyrurol írok, még pedig mint leg biztossabb Barátomhoz, a kibe sok reménységet heljheztetem. — Gr. Wassné, születet Gr. Bethlen Rosalia, a ki előbb Gr. Csáki Jánosné volt, Erdéljbe bizonyossan a leg nagyobb culturája asszony, Lelke, és szive ki vagyon mivelve; ennek vagyon egy igen kedves Unokája, kit magánál tart és nevel —

mintegy 6 esztendő — Csákitul való leányátul, ki férjnél vagyon azon Bárá Jósika Jánosnál, kirül Way József oljan dicséretessen szóllott. Szükséges volt a következőre nézve mind ezeket ilj hosszas-son említeni. Ezen Gr. Wassné tehát ohaitana egy jó Nevelőt emli-tet Unokája mellé, kit is eő köz oskolákba nem akar adni, hanem Házánál nevelni — a Nevelő akár melj vallásu lehet. Nevelői tulai-doni mellett szükséges Francia, Német nyelvek tudása, a Grófné pedig szemei előtt kívánván neveltetni kedves Unokáját — képzel-heted, ide minő tulajdonságú nevelő kell; a gyerek igen jeles, kedves, már is Nagy anyja utmutatása után a bámulásig haladot gyereki mivébe, kérék tehát, légy munkás, hogy mentül előbb ezen becsü-letre igen méltó Dáma szép czélját érhesse, és kaphasson egy derék Nevelőt. Te ez által bizonyossan igen szépet fogsz cselekedni. — Rebegve várjuk, hogy holnap mi fog a Banco czedulák tárgyába publicaltatni. Ugy seidítvén, hogy a minap egy Courier effélet hoz-hatot ide: vagyok a leg igazabb tisztelettel.

Kolosvárt 14dik Mart. 811.

Kivül: ¹

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen. S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetiye a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1963. 1161.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 16dik Mart. 811.

Igen kedves Barátom!

A tegnapi nap itt igen szomorú képbe tűnt elő — ki hirdet-tetvén a Banco-czedulák állapotját meg határozó királji Rende-lés és annak valóságos értelmét itt egy elein jól meg nem fogván, egyszeribe meg szünt az élelemre szükségeseeknek árulása, és ez napon valójába itten sokan élen maradtak — hanem a Kormány serény, és hathatós Rende-léseket tévén, az adás, vevés ellöbbeni divatjába vissza tétetett; az egybe gyült ország Rendei pedig aszt

¹ A levél zárlatán tört piros pecsét.

végzették, hogy e tárgyba eö Felséginek küldessen egy nyomós Repraesentatio, meljnek el készítésire a Gubernator Praesidiuma alatt Deputatio rendeltetett, meljnek actuariusza Cserey Miklós - - még ezen Deputatio munkálkodását bé nem végezte. — Febr. 26kán költ Leveledet és Epigrammaidot nyomtatásba vettem, meljnek el küldésit köszönöm — ma vevén leveledet, tüstént a könyv kötőhöz küldöttem azokat be kötés végett. A Tometzihoz irt Epistoládott nagy gyönyörűséggel olvastam. Könnyű és jól hangzó verselés az, a szelid gyönyörűségeket, a házi élet ártatlan örömeit, a nyílt szív szép tulaidonát, a Barátságai magasztaltabb érzést, a Maramarosi exuláns érdemes emlékezetit szivre ható módon, tudományos mível és a fentebbi Poesisnak gyönyörkedtető és tanító tulaidonával festi az. — Az iljenek életet adnak, gyönyörködtetik, sőt élesztik is az életet, a mire most valóba szükségünk vagyon: légyen áldot Nevek azoknak, a kik Lelkek erejek és szívek művek által a lankadásbul fel élesztik az embert. — Feleségem tisztel, én a leg egyenessebb indulattal vagyok hiv tisztelőd.

Küldöm Gr. Eszterházý Pálnak levelét, a ki ekkor Generalissa volt a Paulinusoknak, későbbre mint Pécsi Püspök megholt.

Kivül: ¹

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Debreczen, S. A. Ujhely.
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1964.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

O. Andrásfalván Mart. 16dikán 1811.

Nagyérdemű Tekintetes Ur,

Már régtől fogva nem írtam. Mind a' Tekintetes Ur feleletjére várakoztam, de az nem jöven a' tegnapi postával-is, irok. Nagy szomorúságomra lenne, ha új betegeskedése miatt illy sokára nem kaphatnám levelét. A' Muzeum iránt pedig én forrva, égve tettem a' lépéseket, de nem minden ember tud a' Köz Jóért égni. Több részbe, ugy akadunk-meg mint egy nagy darab tőkébe. A' Püspök

¹ A levél zárlatán tört piros pecsét.

ítéletjét megírtam. Prof. Szilágyi pedig más okokat hord elé. Lehetetlen már addig megindulnia, míg magam nem megyek Kolozsvárra. Engem' semmi el nem fog ijesztani, megindításától. Csereynk mindent, mindent elkövet érte, a' pénzt most gyűjteti rája, 's hazafiui forró lelke bizonyosan ezután is segíteni-fog. Megküldötte már az építre republicaine-t. Az nekem nagyon tetszik. Elértem egészen.

Ah, a' szabadság nem nekünk való!

'S nem a' szabadságnak mi!

Ah! az illy költeményt mi úgy tudjuk sokan becsülni! Elküldöttem Székely Udvahelyre egy Profeszszor barátomnak Karácsonyinak, 's ezt írta róla: Kazinczy ur munkája valósággal classicus. Te Kazinczynak jó embere vagy, add tudtára, hogy vigyázzon, mint a' magyar Poeták Atyja, ne hogy a' Maradék előtt, az a' világ, a' melyet ő fundálni láttatik, 's úgy is legyen, érthetetlen legyen. Most nem ezen Munkájáról szóllok, az ez előtt olvastakról.

A' Tövisék és Virágok jó jelenés lesz. Hasznos is. De Szabóra nem kell annyi tövis. Azt a' sebet, melyet Gvadányi emlékeztetése ejt, enyhíteni kell. Szabó a' legritkább mély érzésű, Nemzetéjét sirni tudó Hazafi. Belé mehetne azért: Tudtam sirni Honnomért. — Péczeli valamivel több Gotschednél. Tán Gellert volna, ha Mindenes Gyűjteményének olly sok száraz minden 's névnapi verse nem állana. Én Henriade recensioját akarván írni, azt fogom állítani, hogy Péczeli jobban fordította Szilágyinál a' Superintendensnél. Eggyezünk e a' Tekintetes Urral, ebben?

A' Ludhatlyu végső három rendje igen jól van találva. Igen, igen jól.

Tegnap levelében olvasom Kiliánnak, hogy Gróf Török Lajosnak, 's Viczaynak egy egy melyképét küldi. Én, megvallom, azt gondolám, több exemplár jó. Ha nem jó, nem vehetem hasznukat a Muzéumban, mert Nagy Sámuel nem gondolom hogy metszene számomra. Ha úgy volt szándéka a' Tekintetes Úrnak, hogy több jöjjön, instálom, írja-meg Institorisnak, adjon többet által Kiliánnak. Kis Istvántól is egy pakétom van utban. Abban lesz a' Tekintetes Ur Muzéumi Munkája, Kis Jánosunké, mert Kenderessyhez még semmi sem érkezett. Bár Rafael is velejönnel!

A Tekintetes Ur képét mikor kapom-meg? A' jövő Szeptemberben a' mi tisztelt Grófnénk minden bizonnyal Kassára akar menni,

ugy hogy Széphalmot utjába ejtse. Lottit viszi magával. Eleget kértem, könyörögtem én is már, hogy minket is elvigyen Lajossal, de még eddig kérlelhetetlen maradott. Hanem, ha ki viszen, a Muzéum elmarad.

Az én restségemből Julia veve ki ez előtt egy héttel. Tudja-e még a Tekintetes Ur, mikor azt mondotta, hogy nekem nem szabad szeretni. De őt, az az, az ő szívét, lelkét platonisch ki ne szeretné? Az olta három vers készül. A' Zsibói Ének most is félben van. Nincs a mint látom semmi készület. Én Énekeimet nem Őszsziániáknak nevezem. Ha nagy akarok lenni, nem szabad ismernem. A Prózából kivéven, ötös Jámibusokban akarom, változtatásokkal írni, mert a Hexameter elevenebb mint az ilyenben gomolygó lélek. Denka, Thalia nagyon tisztelt Anyjához, (csók a tiszteletes kezeire) egy Idylliont írtam. Grófnénk, Lotti tisztelik a Széphalmiakat. Lajos csókokat küld, nem ír, mert köhögése miatt nem írhat. Mihelyt szabadul, mingyárt.

Legyen a mi szeretetünk örök.

Döbrentei Gábor mpr.

A Grófné egy bizonyos Stipsicsre emlékezteti a Tekintetes Urat. Eszébe onnan jutta, mivel Erdélybe Stipsics jöve Kommen-dirozónak.

Zrinyit kiadni később én is készülék. Praenumeral Lajos. Csokonai nem tartá Idyllionját Violához, követésre méltónak, 's ő meg ollyant sem írt.

Két új hirt, mellyeket Lottink ma hozta, e czédulára: Gubernátornak Erdélybe egy Herczeg jó Bécsből, a' ki egyszersmind Kom-mendirozó is lesz. Stipsics csak ad latas lesz neki.

Az Ország Gyűlésén valami fenn forgott, mi, nem tudá meg-mondani. B. Apor, egy igen tudós plébánusa Kolosvárnak, a' fejét kezdé reá csóvalni. A' Gubernátor ezt meglátá. Nem sok idő múlva, a Báró a' száját voná félre. Ekkor a Gubernátor: Hát a' Méltóságos Úr, miért csóvalta elebb a' fejét, 's miért vonja most a' száját félre: De, felel a' Báró, nem csak a' fejemet csóvalom, nem csak a számat vonom félre, hanem a' fogaimat csikorgatom, mikor látom, hogy azok a' kik a' Haza hűségére esküdtek, a' *Haza java ellen csele-kesznek*.

Lottitól sok, sok köszöntést. — Írni fog nem sokára. Hogy eddig nem, engedelmet kér. Viczavét, ha az Annalisokban megjelent Skiznél többet tud felőle.

Mikor lesz szerencsém a' S. A. Ujhelyi Monumentumot megkapni? Berzsenyinek Ódái közül kapok e?

Virág két poetai levelet, Prof. Fejér egy filozófiai Ódát, Pali egy Szerelmes Éneket, Vitkovics egy Ivó-dalt küldé Muzéumom számára. Azt írák nekik, hogy a két tudományos Ujság együtt tartson, egyik a' másikat segítse, mintha egy fundamentomon indulna.

Mi lesz a' Tübingai kérdésből? Egy német írás már megjelent. Most várom Kiliántól.

Tegnap jöve a' publicálni való hír, hogy egy bankó forint csak négy garasba vétessék-el. A' 30 xr. 6 xrba. Tíz forint kettőbe.

— ○ — ○ —

Eszemben vagyok, hogy a' Tekintetes Úr előbeszédhez való ideákat akart küldeni. Én jó szívvvel veszek mindent, a' mi az én ideáim tökéletesítésére szolgál. Szeretném azokat is látni, 's ha tetszik azokat úgy egybeolvasztani, hogy kettőnké legyen. Én a' mostani darabokhoz előbeszéd helyett ezt irtam: Mehet e, 's miként a' Magy. Literatura annyira, hogy a' külföld' figyelmét is megérdemelje? —

A' Szonnettókat én is felveszem. Boileau poetikáját fordítván, a' hozzá jövő jegyzésimben szöllok a' Szonnettó mechanizmusáról, Madrigal, Triolettéről, Rondeauról, 's például ezeket hozom-fel nyelvünkön.

A Széphalmi Ártatlankákra kérem a Tekintetes Urat, hogy Orczy, Ráday, Csokonai életét dolgozza ki számomra. Így Gr. Török Lajosét is.

Prof. Nagyot tisztetem. Semmikép nem kaphatom válaszát. Tudassa vele ezt, édes Tekintetes Úr, 's hogy kérem, küldjön Muzéumomba Munkákat.

[Fredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. kötetében.]

1965.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

KISNEK.

Martius 25d. 1811.

Kedves barátom. Ma vevém azon leveledet, melyben tudósítasz, hogy Tőviseim etc. kezdedhez értek. Örvendek annak tudásán, hogy Az, a' kinek az leginkább ohajtott tetszeni, már látta, és hogy javallására nem tartotta épen méltatlannak. Nem gondolok én vele, ha némellyek szokatlan szabadságomra megbotránkoznak is — a mi kedves Szentgyörgyink bizonyosan fog — 's azt vásottságnak veszik, 's bölcsek lesznek azt itélni, hogy 51 esztendő emberhez az olly pajzánság nem illik. Én igaz fíja vagyok az én mestereimnek, Kalvinnak, noha Servetet csak ugyan nem engedtem volna megégetni; s szeretem az indoloclasist. Az Epigrammának más Morálja van. — Ugyan mit mondál a' *Brékekére*, midőn olvasni még *csak* kezdőd? De ha szemben lehetnék veled, minden darabnál kilesném, mit mondasz rájók. — Az én nagy gyönyörűségem, Berzsenyi három verset küldé viszont ajándékba helyettek, Tőviseimről egy szót sem szólván, de azt, hogy viszont ajándékban küldi a verset, mondván. Excellens darab, csudálom, irigylem, kivált a két első: *Én is öröme születtem Arcádia berkében*, etc. Melly szerencsét köszönhetek néked, hogy ennek a' nagy Ifjúnak barátjává tevél! — Kevés hely marad az írásra, és így hadd mondjam, hogy a' mit Lajoskádhoz vonszó szerelmeskedésed felől írsz, engemet igen mélyen meghatott. Érzem atyai örömeidet. Édes barátom, te nem csak *jó*, hanem *bölcs* atya is vagy. Én sem fogom gyermekeimet *megerőltetni*, de *tanulniok* kell, törik szakad. Mi az ember cultúra nélkül! Oh ha Júliusban fiam lenne 's felnevelhetném! — Mart. 15d. nem voltam a' Gyűlésen. Rettenetes csüggedést okozott az. Én az Udvar rendelete mellett fogok Apr. 2dikán perorálni Ujhelyben. Rendkívül való esetekben rendkívül való segéd kell, 's késő a' panasz; benn vagyunk a' veszedelemben, 's még ez is jobb mint a' bankó. Könyörüljön rajtunk Isten, 's kivált a' *szegény adófizető népen!**

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

* Kazinczy a levél felső szélére ezt a figyelmeztetést írta: «Lásd a' Copertát is», de az nincs meg.

1966.

Kazinezy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr, kedves barátom!

Szekeremnek felérkezése óta nem írtam az Urnak, 's azt most kellene igen bőven kipótolnom, de későre haladván, mert Asszonyám ma indulni akar, nem merem remélni hogy elstülhessen. Engedje az Úr, hogy most azon kezdhessem, a' min egyébkor végezni szoktam, tudnillik a' kis vendég szerencsés megérkezésén való örvendésen, kinek mind két részről hosszú életet, testi és lelki gyönyörű kifejtődést, és boldogságokat esomósan kívánunk. Adja Isten hogy olly szeretetre méltó legyen mint az Atyja 's Anyja, 's mint az atyai 's anyai Nagy Atyja unokájának lenni illik. Soha ne tapasztalja az Úr és az Ifjú Asszony többé azt a' szomorúságot, a' mit eddig tapasztaltak, sőt lássák szaporodni házok népét ha nem esztendőről esztendőre is, de legalább minden bienniumban, mint én. Ha nem negédes az ember, 's ha van esze dolgait kormányozni, ha ifjú maga és felesége, 's remélheti hogy gyermekeit felnevelheti, nines mitől rettegni a' gyermekek nagy számoktól. De jaj annak, a' kit a' halál közölők a' felnevelhetés előtt kikap!

Én az Urat arra bátorodom kérni, hogy az Aprilisi vásárkor ezen Vitkovics barátomhoz szöllő nagy és kissébb pakétot méltóztassék bevinni Debreczenbe, 's általadni ne Kis Istvánnak, mert az olly tág lelki ismérű ember, hogy *tévedésből* a' nem neki szöllő leveleket is felbontja 's által nem adja — hanem Institórisnak, ki mind fejére mind szívére nézve többet ér ennél. Ha a' Banco czedulák eránt érkezett parancsolat miatt Institóris meg nem jelenne a' Vásáron, adja az Ur Kis Imre Urnak a' Salétrom háznál, 's kérje, hogy találja módját a' Pestre küldésnek. Vitkovics Graccus non unitus, még pedig a' Budai Püspöknek Consistorialis Fiscális. E' szerént Pesten ötöt minden görög Kalmár ismeri, 's szerencséjének tartja, ha neki szolgálhat. Kis Imre Ur tehát ne legyen gondban az eránt, hogy baja lesz házának felkeresésével.

A' Banco czedulák eránt érkezett parancsolat bennünket földig vert. Én hamar kiadtam bancóimon, és így semmit nem vesztettem. De veszthetek, mert a' Feleségemnek egy Bécsi successionális processusban most küld a' Prokátora 4000 ftot, és ezt alig ha nem veres bankóban, és így a' 4000 f. helyett alig ha nem csak 800 ftot.

Igy romolhat-meg az ember. Minden órán megérkezik a' pénz, ha a' Prókátor valami istentelenséget nem követ-el. De ha prókatori mesterséggel Január végéig vonná, ugyan megtenne. Egyéberánt én érzem ugyan mint lettünk koldusokká ezen végzés által: de még is inkább akarom ezt, mint hogy tovább lettünk volna bancrott alatt. Apr. 2dikán Gyülésünk lesz Ujhelyben, mert rescribálni akarunk. Ha szükség lesz hogy szóljak, én szólni fogok és úgy a' mint itt mondom. Rendkívül való esetekben rendkívül valónak kell lenni a' segédnek, 's ezt per rei naturam nem lehet előre tudatni. De a' szegény adófizető nép! az! az! — Ötszörözve fizeti *portioját*, ötszörözve a' rem *primae necessitatis*, a' *sót*; ötszörözve a' *Magistratusát*. Ha hivatalban volnék, declarálnám, hogy usque Ultima Jan. *semmi* fizetést nem akarok vonni 's ingyen szolgálnék. Incalculabilis az a' nyomorúság, melyet reánk ez a' bankó sokasága vont. Hány özvegy, hány Városi lakó, (nem a' Mesterembert értem) hány tanuló Ifjú csik-el a' maga czéljaitól. Az Isten könyörüljön rajtunk, közel vagyunk az elsüllyedéshez. A' mely Országban pénz *nincs*, az a' veszedelemnek párkányán lebeg. Maradok szíves tisztelettel barátsággal.

Sz[éphalom] Mart 26d. 1811.¹

alázatos szolgálja

K. F.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

1967.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Régenn óhajtott, és tegnap vett betses leveledre haladék nélkül válaszolok, előre botsátván azt, hogy siető és mintegy csak tűnő jelenlédet éhen hagyott, és még most is úgy tetszik, mint ha valami —

¹ Fazekas ugyan e levélre a következőket jegyezte:

A' M. Orpheus 1. Darabja p. 135. Szirmaynak írt Epigrammát F. Lónyai vette ezen cím alatt levő Munkából: «Jura Guilelmi III. Restauratoris et Magni, in Regno Angliae etc. ab Henrico Hulsio Th. S. Doct. et Prof. Lugd. Batav. An. MDCLXXXVII. pag. 9.» in praefatione: «Non Te (III. Vilhelm) unquam deliciae capiunt, non pericula . . . † omnes labores frangunt, sed diis linqueris (?) . . . †† mane quantum amor est illo, cui occidunt.» Bella fugis, bellaque sequeris milesque videris. — Mars ad opus Veneris, Marlis ad arma Venus.

F. J.

† Olvashatatlan szó.

†† A kipontozott helyek olvashatatlanok.

sőt sok — hűjával vólnék, hogy akkor egy pár óráig és magunk között ki nem beszélhettük magunkat.

Leg első reám nézve és legnagyobb az, a' mit leveledben leg utól emliteszsz, egésségednek nem tökéletes helyre állása, és nagy meg nyugtatásomra szolgálna, ha annak környül állásairól en detail nem sajnállanál botsátandó leveledben írni. Az igaz, hogy néha a' tüdő és melly hártya gyulladásokban szokott ezek között bizonyos kotsonyás nedvesség (lymph coagulabilis) meg gyűlni, meg szaporodni és meg dugúlni, melly kevés órák alatt hártává sűrűdvén, ezeket öszve forrasztja, a' mire tzelozhat a' leveledben említett *angewachsen*: de az is bizonyos, hogy egy kevés lélekzet-beli nehézséget (dyspnoea) letudván, ezzel 30, 's több esztendőig is el élhet az ember: tsak újabb erőszakról szükség ezt a' betses és a' szívvel egygy érdemű organumot őrizni.

Az epigrammákat alázatos köszönettel vettem, kézhez is szolgáltattam egygyen kívül, mellynek a' végire tartozó fél árkus hűja, ez még nálam van, várván a' pótolékot, Nagy Gábor Úrhoz nem küldöttem, úgy értvén, hogy küldött Semlyéni Tiszteletes Uram. Sem Ódát, sem a' M. Kamarás Cserei Úrnak küldendő pakétot nem láttam. Az epigrammákat nagy meg illetődéssel olvastam, kivált Rádait, Kist és Berzsenyit, ez utolsót ugyan még eddig tsak hírében és nem munkái után tisztelem. Kottzantjusíróról nem tudom, mivel érdemlette a' vele könyörületlenül való bánást, ő is 30, 35 esztendővel írt ez előtt, betsületes és jólelkű embernek is hallom, a' grimaszsz lehet a' festő vagy rézre metsző hibája is, azomba engem, ha mind hibásat írt volna is, ez az egy verse:

A' kegyelem, jóság, az alázatos elme, 's igazság,
Vólt derekának öve, vólt koronája köve,

elégséges lett vólna hozzá meg kérlelni. Hát a' vele egy nevű régibb Magyar Emnius mivel érdemlette a' mélységes elhalgattatást? Úgy tartom mind születése, mind magyarsága, mind munkái elsőbb érdeműek Fábchichéinál: pedig ő mikor írt! Szabad ítéletedet ezen igen nevezetes Magyar Irónkról bizodalmasan ki kérem.

Pétzeli József Uramnak el indulása előtt egy pár órával magam adtam által a' számára küldött nyomtatványt; ez az igen jó reménységű Ifjú Túrra ment Rectornak: mivel a' Seniorság mostani világban igen tsekély jövedelmű, és oda is jobban fűzhet szárnyakat további ízeljának el érhetésire.

Az én minapi levelemben a' Journálbeli örökké valóságról tett reflexiómra való oktató — és ha hibázok, jóra hozó feleletedet, hogy ezen stoicusi apatheiaából, vagy talám szinte paralysisből kigyógyulhassak, barátságosan ki kérem. Költsönös baráti türelemmel nézzük egymás paradoxonjait, úgy is a' nyájas ellen mondás élesztője és fuvója valamint a' beszélgetésnek, úgy a' levelezésnek is.

A' Feleségem tisztel, és velem egygyütt a' Méltóságos Aszszonyt, tsókoljuk a' kis kedveseket, gyermekeim tsókolják kezeiteket, ölellek ezerszer és vagyok

Debr. Mártzius 27én 1811.

tisztelő hív barátod

Szent-Györgyi József. mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

1968.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 27 März 1811.

Theurester Freund!

Mit diesem Briefe zugleich geht auch ein anderer an unsern Freund Kis ab, in welchem Sie das erhalten, was Sie für Herrn Professor Eichhorn erwarten. Jener Aufsatz und diese Recension sind sehr eilig aufgesetzt, und ich überlasse [es] Ihnen sie ganz neu zu arbeiten. Schlagen Sie davon weg, was Sie nicht nöthig finden dilatiren Sie, was zu karg ist, mit einem Wort betrachten Sie beyde Aufsätze, wie Ihre ganz eigenen. Herrn Professor Fejér bin ich herzlich gut; er forderte mich selber auf, seine Preisschrift zu recensiren, und ich habe es ihm versprochen. Sie sehen meine Freymütigkeit. Tros Rutulusve fuat, multo discrimine habeo. In Recensionen muss man nicht complimente machen, sondern, was man nützlich achtet, sagen. Ich widerhole meine Bitte, dass Sie das, was hier Seite 4. eingeklammert steht, recht eindringlich sagen wollen. Ich zittre für die Sprache, wenn Sie von dem eisernen Stabe von Richtern, die vielleicht aus Verseggy und Czinke bestehen können, abhängen soll, und hielt immer dafür, dass die ungrische Sprache nach Art der Deutschen und nicht der Franzosen perfectionirt werden müsse. Seite 5. Zeile 4. ist Verseggy gemeint. Lassen Sie das: sehr fruchtbarer nicht aus; Horváth könnte sonst glauben,

ich ziele auf ihn. Ich würde es (mit Schonung) sagen, wenn ich auf ihn gezielt hätte. Unser Freund Kis lese auch diese Recension, so wie den Aufsatz für Eichhorn. — Die Recension der Szabó Dávidschen Aeneide erhalten Sie auch hier.

Leben Sie wohl, lieber Freund! Ich denke als Freund an Ihre Lage bey dem Schlag von 15. März. Wenn doch gute Menschen Ihnen beystehen wollten! Wie befinden Sie sich nach der neulich berichteten Unpässlichkeit? wie geht es ihrer Frau, und meiner Amélie? Ich umarme Sie alle herzlich. —

Jutalomra érdemesített Értökezés egy Magyar Tudós Társaság legkönnyebb és leghelyesebb felállításáról. Irta Fejér György(,) a' Pesti Universitásnál kir. Oktató Pesten, Trattner Mátyás befűivel. 1809.

das ist

Preisgewürdigte Untersuchung (Abhandlung) über die am leichtesten und richtigsten ausführliche Errichtung einer ungarischen Gelehrten Gesellschaft. Verfasst (scripsit) Georg Fejér kön. Unterrichter (Lehrer der Theologie) bei der Pesther Universität. Pesth, bei Matthias Trattner 1809. 8. 92. Seiten.

„ Recensent hielt sich bei der Übersetzung des Titels genau an das Original, und er wünscht, dass Recensenten ungarischer Werke in unsern Annalen Stellen, die sie anzuführen nöthig errachten, in Deutscher und zwar sehr treuer, nicht verschönernder Übersetzung anführen möchten; der ungarische Leser würde dadurch wenig verlihren, weil er das recensirte Werk leicht haben kann; und auswärtige Leser, die von der Sprache Ungarns wenig mehr als von einer amerikanischen wissen und so wohl von ihr als auch von den Fortschritten ihrer Literatur die verkehrtesten Ideen aufgefasst haben, würden dadurch in den Stand gesetzt, etc. etc. Das Irta anstatt Verfasst stösst den ungarischen Leser nicht zurück, es ist gebräuchlich etc. Wohl muss es aber das Oktató, statt des allgemeinen, gebrauchten Tanító, jeden der mit dem Idiotismus der ungarischen Sprache genau vertraut ist. Es ist ein Ausdruck, den Dugonics in Schwung zu bringen trachtete; aber der im ungarischen eben so wenig sein Glück machen wird, als der des *Unterrichters* im deutschen machen würde. Tanító ist das aequivalent von

Professor, und tanitani (lehren) welches auch auf mechanische Handwerkes-arbeiter ganz wie im Deutschen applicirt werden kann, entehrt auch den, der wissenschaftliche Gegenstände vortragt, eben so wenig wie im Deutschen. — Wir waren hier etwas weitläufig über ein einziges Wort. Aber es war nöthig, dass es gesagt werde, denn der Unfug fangt [!] an gemein zu werden.

Aus der kurzen Vorrede lernen wir, dass die hier erörterte Frage durch den edlen, für die Ehre der Nation etc. eifernden Palatin veranlasst ward; dass den Preis (200 fl.) Graf Ladislaus Teleki (der Verfasser nennt ihn noch Grafen des heiligen römischen Reichs) Baro Tabulae Regis (das ist Assessor aus dem Magnaten Stand) ausgesetzt hat, und dass 13 Gelehrte ihre Abhandlungen eingesandt haben ferner: dass der Verfasser zum Fond dieses Instituts zuerst an die noch nicht ausgetheilten Güter einiger reichen Abteyen in Ungarn gedacht hat, aber zuletzt, nachdem er den Patriotismus der Stände bei den ewig werkwürdigen Landtagen von 1807 und 1808 glänzen sah, sich an diesen zu halten besser fand.

Vorerinnerungen. Georg von Bessenyei war der erste, der von der Errichtung einer Gelehrten Gesellschaft in Ungarn sprach. Sein kurzes Werk darüber erschien 1781. der Expiarist Nicolaus Révai reichte darüber einen Plan Kaiser Joseph II. 1784. Nun entstanden private, gelehrte Societäten zuerst zu Kaschau und Komorn und in Siebenbürgen und jugendliche in Oedenburg und in Pesth. Diese erstarben nach einander wegen Zeitumstände, Veränderungen der Wohnorte ihrer Glieder, Sterbefälle etc. und alle Versuche, die Literatur endlich zu heben, schlugen fehl, es war und ist bis jetzt nicht ein einziges kritisches ungarisches Blatt im Land, das die eben erschienenen Werke beurtheilt, zur Kenntnis des Publikum gebracht hätte. Graf Teleki setzte also die Frage aus: *Nach welchen MassRegeln könnte man in Ungarn eine gelehrte Gesellschaft auf die leichteste Art errichten und am zweckmässigsten ordnen, die nicht nur die ungarische Sprache und Litteratur in Flor bringen, sondern auch die Kenntnisse desjenigen, was im Auslande für Wissenschaft geschieht, hier verbreitete.*

1. Kapitel. Dr. Decsi in Wien, schlug zum Sitze dieser Gesellschaft Ofen vor. Révai Pesth oder Ofen. — der Verfasser schlägt Pesth vor, weil die Universität und die Bibliotheca regnicolaris da ist; wegen dem Concursus litigantium coram Curia et concursus Mundinalis; weil hier am geschicktesten eine literaerische Messe

gehalten werden kann. — Dr Decsi dachte an 3¹ Gelehrte, die aufgenommen und besoldet werden sollten; Révai an 24; Fejér glaubt 8 seyen in [!] Anfang genug; hatte ja bei ihrer Errichtung so gar die von Paris nicht mehr als 9–12. Und er fordert nicht einmal das, dass diese hier in Pesth wohnen sollen; ihm wäre es genug, wenn sie in der Peripherie von Pesth bis auf 6 Meilen sich befänden; da sie so bei jedem Vorfalle leicht zusammen kommen könnten, und weil ihre Anzahl durch die gelehrten Priester des Piaristen Ordens und die evangelischen Prediger bey der Confessionen zu Pesth ersetzt werden könnten. Dann schlägt er vor, die Besoldung nicht zu hoch anzusetzen, weil er so eher hofft, dass die idée realisirt werden kann; und er schlägt das auch darum vor, weil es bekannt von dem Patriotismus unserer Schriftsteller ist, dass sie nicht aus Geldsucht schreiben, nicht ein einziger ungar. Schriftsteller erwarb sich noch etwas durch Büchermacherey. Viele würden sich sogar mit der Ehre, Aufgenommen zu seyn, begnügen. Nun wird gesagt § 11, dass ein Protector, President und Secretair nöthig sind und § 12 Bibliothek, Museum, diese sind in Pesth schon da. — Saal. Hiezu vorgeschlagen der Saal der Universität. Buchdruckerey. Auch diess könnte für jetzt entbehrt werden, denn Pesth und Ofen ist reichlich versehen. § 13 Nöthiger fond 600 f zu Preisaufgaben, 500 fl zum Druck der Actor. erud. Soc., 500 für den Secretär.

II. Kapitel. *innere Organisation.* § 16 zum Protector vorgeschlagen einer der kön. Erzherzoge, namentlich der Palatin. Vice-Protector einer ex gremio Locum tenentialis Consilii. § 17: Welche Eigenschaften sind in dem Membro Ordinario nöthig? unter andern, dass er die Sprache vollkommen inne habe, sich durch Schriftst[ellerey] schon einen Ruhm erworben etc., wo möglich ex singulis religionibus et singulis provinciis, ut deligant. § 18. werden Männer genannt, aus denen solche gewählt werden dürften; ihre Zahl 109 (Recensent kann die Frage bei der Übersicht dieser Männer nicht unterdrücken, was denn das für eine Gelehrte Gesellschaft werden würde, die einige von den hier genannten zu ihren Gliedern wählte? § 19. die Würde des Präsidenten wäre annum. § 20. der Secretär sollte der Ordnung nach Professor der ungarischen Sprache bey der Universität seyn, und Vice Secretär der Professor des nehmlichen Studii bey dem Pester Gymnasium, diese zweye

¹ A beragasztástól nem lehet látni, miyen szám volt a 3 mellett, talán: 30,

sollten Geschäfte und Gehalt theilen. Recensent hätte auch wider diesen Vorschlag wichtige Gründe zum Nye poswolim. § 21. 24 vorgeschlagen zu Ehrenmitgliedern. § 22. Correspondirende Mitglieder, wer dazu gewählt werden sollte? § 23. Wie die Wahl vorzunehmen? § 24. Consensus qualiter tenendi? Consensus frequentiores dreymal das Jahr, Consensus particulares jedes [!] Monath einmal. § 25. Objecta Consensuum Generalium und Aufgaben Preisertheilungen, Berathschlagungen, Promotionen unter den ordentl. Gliedern. Solenne Verkündigungen der erhaltenen Belohnungen. Die arbeitenden Glieder reichen ein, was sie gearbeitet und fertig haben. § 26 particulares consensus. Vorlesen der Stücke, die in das Journal eingerückt werden. Mittheilungen der Correspondenz und Bestimmung was in der folgenden Session verhandelt werden soll. § 27. Verdienste sollten durch ungewöhnliche Distinctionen belohnt und erregt werden. § 28. Eloges. § 29. Verdiente Männer sollten Abteyen, Titel, Comitats Assessoraten erhalten. § 30. So auch die Membra honor. § 31. Excellent und verdient in der Recension ausführlich vorge tragen zu seyn. 1. Ihr erstes Gesetz soll sein nullius in verba jurare. 2) in Sachen der Sprache soll sie nicht als Beherrscher cum supremo jure dictatoris entscheiden. Der Herr Verfasser neigt sich zu sehr auf die Seite des usus hin. Wehe der Cultur einer Sprache, wo man diesen Abgott anbetet. Freylich muss sie geachtet und nicht aus blossem Muthwillen umgestürzt werden. Der Philolog kennt ihre Rechten. Recensent wünscht, ich bitte Sie, dieses ja zu sagen, dass die Reinigung und Bereicherung der Sprache bey den Ungarn den Gang nehme, den die deutsche und nicht die französische genommen hat, das ist, dass hierin der Nation nicht ein dutzend von Sprachrichtern vorschreibe, was anzunehmen ist, sondern dass die Nation frey das befolge, was ihre besten, geachtetsten Schriftsteller in Gang gebracht haben werden. Nicht der Usus, nicht der Ton der Hauptstädte geht hier voran, wie es Wieland in einer besondern, von Ungarischen Schriftstellern sehr zu beherzigenden Abhandlung gegen Adelung bewiesen hat, sondern die Schriftsteller der Nation, das ist ihre geschäetztesten Schriftsteller.

III. Kapitel. Von den objectis et occupationibus erud. soc. Ein sehr trefflich ausgearbeiteter Abschnitt, der verdient in der Recension vorzüglich angerühmt zu werden. Er verräth tiefe Blicke und

dass der Verfasser mit seinem Thema und den Werken, die darüber geschrieben worden sind, vollkommen vertraut ist, dass er ein wahrer Denker ist. Recensent hat nur eines dawider zu erinnern. Seite 58 sagt Verfasser, die vielen Grammatiken, die wir haben, haben die Lehre der ungrischen Sprache in Confusion gebracht und diesem kann nichts als die Auctorität einer gelehrten Gesellschaft steuern. Recensent ist anderer Meinung. Weit eher kann die Auctorität einer gelehrten Gesellschaft, wenn sie aus solchen Sprachkennern bestände, wie sie leider jetzt zu hoffen wären, die Sprache verderben, als die Locksprünge —

[Vége hiányzik.]

Classische Literatur.¹ Virgilius Énéisse (Aeneise). Fordította Baróti Szabó Dávid. Első kötet. I—V. Ének. Béts, Doll Antal költséggével. 1810. XII. und 207 Seiten. XII. VI—XII. Ének és az Eklogák Pesth gedruckt bei Trattner 1813. 8. Virgil's Aeneide (in Hexamet.) übersetzt von D[ávid] Szabó aus Barót. 1. B. I—V. Gesang. Wien, mit Anton Dolls Kosten 1810 gr. 8. XII und 207 S. — Mit dem von Kininger gezeichneten, zuerst durch Czetter in punktirter Manier gearbeiteten, jetzt von Blaschke aufgefrischten, sehr wohl getroffenen Bildniss des Übersetzers.

Seite III—VI. steht eine Zueignung in Prosa an Herrn von Pyber zu Virt bey Kommorn, datirt März 1806. Wir lernen aus dieser, dass Herr Szabó (der bey dem Archigymnasium zu Kaschau 30 Jahre hindurch Rhetorik docirte) seit 1800 in Pyber's Hause wohnt, und durch diesen und Pleban Karl Döme zur Übersetzung Virgils ermuntert worden sey. Seite V erzählt Herr Szabó, er habe die Arbeit im Jahre 1804 — «welches das 66-te meines Alters war» — begonnen, und Seite X in der Vorrede datirt 1808 im Juli, wird gesagt, sein Freund Batsányi² habe die Übersetzung aller XII Gesänge durchgesehen. Die Arbeit war also in einer kürzeren Zeit als vier — ja, vielleicht zwey Jahren fertig.

Vorrede. Seite VII—X. «An den Leser. In Virgil stelle ich dir einen Dichter in ungarischem Gewand (öltözet, *indumentum*) vor,

¹ Abgedruckt in den Oesterr. Annalen, 1811. Juny. — Rumy K. későbbi jegyzete.

² Utólagos pótlás, előbb csak B. voll írva. Magyar nyelv és irodalom.

der im Heldengedichte nach Homer weder unter den Griechen, noch unter den Römern seines Gleichen gehabt hat. Die Eigenschaften der weisen Anordnung einer durch grosse Schwierigkeiten vollbrachten Handlung und einer besonderes (Ergötzung) Wohlgefallen erregenden vollkommenen Darstellung hat er in seiner Aeneide ganz erschöpft. — Diess wissen alle die Virgiln näher kennen, und es ist eine gleichsam [sic] unwiderlegbare Meinung, dass das Heldengedicht um so vollkommener ist, es mag in welcher Sprache immer geschrieben werden (sic), je mehr es dem seinigen gleicht (sic). Daher kommt es (hinc est), dass vorzüglichere lateinische Dichter sein Beyspiel in ihren Arbeiten, so weit es möglich ist, (sic) gleichsam zu [!] Richtschnur zu nehmen trachten (sic). Was die ältesten Vorfälle, die Auslegung fabelhafter Dichtungen, die sittliche [!] Lehren, die reine Darstellung der Liebe (sic) Beyspiele die zum frommen Lebenswandel mahnen, die lebhaften Abbildungen der Affecte, der Personen und der Örter, die nüchternen Vergnügungen u. s. w. (sic) betrifft, so verschwinden vor diesem grossen Dichter alle Romanen-Verfasser. Er vermag sowohl in Hinsicht seines Lebens als in Hinsicht seiner Schrift (sic) (obwohl er in abgöttischer Blindheit und verdorbenen Zeiten gelebt hat) viele getaufte heutige Heiden, zu beschämen (sic).» — Aus dem hier fast wörtlich übersetzten Zeilen sieht der Leser, der Virgiln und seine Ausleger kennt, und das was Herrn Szabó eigenthümlich zugehört, unterscheiden vermag, aus welchen Gesichtspunkt der ungarische Übersetzer seinen Autor gefasst habe. Recensent weiss, dass in Virgiln auch etwas anders noch als seine Kunst und seine liebliche Sprache zu lernen sey. Aber ihm dünkt, dass wer Virgiln liest, um bey ihm sittliche Lehren und Beyspiele die zum frommen Lebenswandeln mahnen, zu hohlen, der habe [es] mit Virgil auf ewig verdorben; und wenn kann es einfallen Virgiln und Romaneschreiber in eine Parallele zu bringen?

Übersetzungen gerathen nur dann wohl, wenn Manier des Übersetzers mit der des Originals sich ähneln. Wir setzen noch einen Abschnitt der Vorrede Seite IX hieher. — Herr Szabó erzählt hier seine Übersetzung habe seinem Freunde B[atsányi] viel zu verdanken. «Dieser széles tudományú (*vastae eruditionis*) és egyszersmind gyönyörű-tollú jeles Poéta (*et insimul deliciosi calami insignis Poeta*) 's nagy hazafi (*atque fidus patriae filius*)», — (wir müssen bemerken, dass das Wort toll, *calamus* hier nicht in seiner poetischen Deutung: Rohr, sondern in der einer Schreibfeder genom-

men ist.) — «vernehmend, dass viele das Werk auch schon gedruckt zu sehen wünschen, mahnte und bat mich oft in seinen Briefen (sic), dass ich damit (das ist mit der Herausgabe) nicht eilen möchte»; — leider ist der kluge Rath nicht befolgt! — «dass ich mich, so viel es möglich wäre, an den im lateinischen ausgestellten (sic) Sinn überall genau anhalten [möge] (magamat kötelezném, ein ungewöhnlicher und verunglückter Ausdruck; so viel als memet obligarem), — «Die begangenen Fehler ausrottlen (sic; frequentat) wollen, u. s. w. (sic.) Ja, er bot, zu Folge unserer langwierigen, getreuen (sic) Freundschaft, u. unserer, das Wohl unseres süßen (wie das dulcis im latein, statt des auch ziemlich süßlichten *lieben*) Vaterlands bezweckenden wahren und eifrigen (sic) Einigkeit seine Mühe (Dienste) aus eigener Bewegung an; er that szivesen (bereitwillig, herzlich) in Stunden, die ihm seine ämtlichen, obligaten Geschäfte (sic) und andere dringende Arbeiten (sic) leer liessen, auch das (sic), dass er die zur Übersicht ihm zugeschiedten zwölf Bücher einzeln (sic) ganz durchgeleset (frequentat), mit dem latein aufmerksam verglich, die Fehler (gáncs, was Rüge verdient) fleissig auszeichnete, und mehreremalen besserte er auch selbst daran (sic).» — — Es spricht hier nicht ein Schriftsteller des XIX. Jahrhunderts, nicht der, der den Virgil übersetzte, sondern die Schatten eines Pesti Gábor oder Tinódi lässt seine hohle Stimme aus Gräbern, die keine Spur mehr liessen, zu uns hinauf erschallen. Wahrlich es ist nicht übel gethan, Romane der besseren Gattung sich zum Studium zu machen; sie lehren uns wenigstens nicht unbehülflich zu schreiben.

Ungarns Büchermacher sind nicht gewöhnt sich recensirt zu sehen, und demjenigen, der hier spricht, ward es schon nicht einmal übelgedeutet, dass er sich zum Censor über die Schriften seiner Landsleute aufwarf, dass er sie die Revü passiren lässt, und dass ihm Tros Rutulusve fuat keinen Unterschied macht. Diese Anklage, diese Beschuldigungen werden Rec[ensenten] nie irren, ihm nie eine Apologie abzwängen: aber er wünscht, dass diejenigen, die sich an seiner Anmassung ärgern, einschen wollten, wie sehr Recensionen die Literatur eines Volks fördern können; er wünscht, dass bey ihnen die letzten Worte des verehrungswürdigen Redactors unserer Annalen, der von seiner Bühne mit dem Schlusse des vorigen Jahres ruhmvoll abtrat (Decemb. heft. Seite 506): «Welch Mittel gibt es ausser der *Strenge*, Gemeinheit zu verschauen und Indolenz» (bey uns noch immer zu Hause!) — «aufzuregen;» endlich Eingang finden

könnten. Recensent kennt nichts beschämenderes als ein unverdientes oder auch nur feiles Lob, und ihm ist gegründeter, belehrender Tadel willkommener als das Ausschreyen eines albernen Präco. — Verhältnisse zwangen ihn zu dieser Episode, und er bittet ungarische Leser der Annalen diese nicht überschlagen zu wollen. *ingib.*

Vor allen andern ein paar Worte über den Dialect und die Eigenheiten des Übersetzers. — Herr Szabó ist ein Székler, und hält viel darauf es zu seyn, weil ein gewisser Herr Vilmányi Libécz Mihály, Corrector oder vielleicht gar Setzer in einer Druckerei 1558 (*Virágs Magyar Poéták*. Pesth 1804 Seite 30.) einen Vers hinterliess: Kiknél (bey Székclern) *tiszta magyar nyelv maradéka vagyon!* — Recensent widerspricht dieser Libécz'schen Meinung, und behauptet, wer ungrisch schreiben will, muss sich nicht an die Mundart der Székler (denen die Primatie ganz und gar nicht zukommt; man sehe den Streit zwischen Herrn Szabó und Révai und Rajnis), nicht an die der Siebenbürger, der Debrecziner, derer die um Tokaj oder die über der Donau wohnen halten, sondern den einzigen dialect der Gelehrten, das ist die Schriftsprache, mit Zuziehung dessen was Gebrauch fordert, Etymologie, Analogie und Euphonie anrathet, und geläuterter sicherer Geschmack erlaubt, befolgen. Die Székler mögen *fordittás*, *tanittói*, *egészs* und *magass*, und *szoross* und *vólt*, *vólna*, *töltöm*, *Énéisse*, und *mássa* (Seite VII) sagen. Recensent weiss, dass alles diess nicht nur bey Székclern, sondern auch sonst im Lande gesagt wird; so wird aber niemand sprechen und schreiben, der mit Taubheit nicht beschlagen ist und über seine Sprache und die Mittel sie zu reinigen und zu verschönern nachgedacht hat; denn warum sollte man in einer Sprache, die ohnehin sich zu Längen hinneigt, das *t* in *fordittani*, *tanittani* verdoppeln, da das *i* einen Accent hat, wozu in *vólt* und *volna* das *o* durch den Accent lang machen, da das ganz ähnliche *holt*, *halt* und *halna* uns lehrt, dass dort kein Accent nöthig ist? wozu *egészs* und *töltöm* sagen und schreiben, da das schönere *egész* und *töltöm* und *magas* und *szoros* auch gebräuchlich und richtig gebräuchlich ist? wozu endlich das *s* in den *nominibus*, die ihre *pronomina* als *suffixa* mit sich verschmolzen haben, zu verdoppeln, da Herr Szabó sehr gut weiss, dass die Sprache diese Verdoppelung nicht fordert (er sagt ja selber Seite 21. *Ott*, hol *Akillesnek vasa* Hektort *földre terítte* und Seite 18 *Ganiméd' fényes tisztségre jutása*) und dass *kedvese* statt *kedvese* und *mássa* statt *mása* zu sagen, eine wahre Anomalie ist?

Wer wird, wer Ohren zum Hören hat, mit Herrn Szabó *Énéisse* statt Eneise (es klingt wie enejse) oder mit ihm Száturnia (Szátúrnia), wer mit ihm Lávinia (Lávinia) und Látziom (Látzium) sprechen und schreiben? Und wenn Dichter nicht das ihrige zum Unterricht in der richtigen und schönen Aussprache beytragen, wenn Dichter die schwerfällige, rauhere und rohere Aussprache noch lehren, wo soll sie das Volk hernehmen? Adduxere sitim tempora! denn Pedanten und sorglose Scribenten haben schon viel verdorben. — Doch endlich zu dem Geschäft.

I. Gesang von 1—10. An der Exposition — bey Virgil 7 Zeilen, bey Szabó 10. findet Recensent nicht viel zu rügen. Wer mit der Schwierigkeit einen classischen Dichter in Versen zu übersetzen bekannt ist, weiss, dass nur bedeutende Abweichungen, Zusätzen und Auslassungen zu verargen sind; weiss, dass diese keinen Tadel zuziehn dürfen, wenn nur der Ton getroffen ist. Wer Wort zu Wort sich an seinen Autor hält, der kann sich unmöglich frey bewegen. Nicht so redlich, wäre redlicher! sagt der Prinz zu Conti dem Maler in Emilia Galotti. Die Amplificationen: ledöntött Trójából — útnak eredvén népivel — sokféle veszélyre — megtelepedhetvén végre — kihozott rég Istenit új honnyába — diadalmas — hires — nemzetek asszonya, mögten also Nachsicht verdienen. Doch findet auch hier der Leser das seinem Zeile mit gigantischen Schritten Zueilende, diesen Kampf mit Hindernissen Mahlende, dieses praeg-nante, elliptische, das er in Virgils Zeilen findet? Man übertrage den 8ten Vers des Herrn Szabó in das Deutsche «und die herausgebrachten vorigen Götter in seiner neuen Heimath absetzte und halte ihn mit dem Hemistich In ferret-que deos Latio zusammen. Mitten im Buch würde das nicht auffallen, aber hier stört es die Harmonie, weil es zu dem Gedrängten der übrigen Theile des Absatzes nicht passt. Virgil Vers 21, 22. *populum late regem — sic volvere Parcas.* Man vergleiche diese 2 Zeilen mit den 4 Zeilen des Herrn Szabó Seite 18., oder 25—28. *Nec dum etiam caussac irarum. 'S még ki nem állt szivéből régi keserve; Róva maradt(!) Páris' nem várt ítélete, 's fenn-van Mindég— a' szép | ségén | tett nagy | sérelem | és a' (— welch ein Hinken! nicht eine Cäsus in dem ganzen Vers und darüber noch ein a' als Lückenbüsser! —) Gyűlölt nem, 's Ganiméd fényes tisztségre-jutása(!) Wo ist denn das Hehre, das sic volvere Parcas in a' Párkák így rendelnék a' sorsot iránta hin? Glaubt Herr Szabó, dass Virgil mit*

dieser ungarischen Übersetzung, wenn er sie sähe und verstünde, zufrieden wäre? — das *iactatos aequore toto Troas*, *reliquias Danaum atque inmitis Achilli*, arcebat longe Latio, übersetzt Herr Szabó so: 'S az elomlott Trója vitézit a Görögök' 's *vad* Akillesnek *véreptte* kezétől megszabadult maradékol, *alá 's fel 's tétova* hányván a' szélvész közepett Latziomtól meszsze vetette. Ganz in der Manier der Vorrede, nur dass hier Virgil doch durchschimmert. — Virgil 36. *Aeternum servans sub pectore volnus*; szíve' sebet mindég fájlalván(!). — 46. *Ast ego, quae divum incedo regina*: Én pedig, a' nagy egek' főbb asszonya(!). — 50. *Talia flammato secum dea corde volutans, nimborum in patriam, loca foeta furentibus Austris, Aeoliam venit*. Felforrván ezeken, a' *zürzavaroknak helyére* Eoliába megyen. — 58. *Ni faciat, maria ac terras, coelumque profundum Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras*. Másként a' földet 's az eget, mind *szerte ragadnák* (sehr gut, und virgilisch) és a' tengereket, 's kifeszitnék régi helyekből (das ist aber sehr nicht gut und nicht mehr virgilisch). — 69. *Incute vim ventis*. Küldd rá a' szeleket. Diess ist sehr arg. — 77. *Jussa capessere*, *szavadon eljáрни*, selbst in Prosa zu prosaisch. — 79. *epulis adcumbere divum* az Istenek' *asztalá* mellé ülhetek(!) — Buch 81. *Haec ubi dicta* und 102 *Talia jactanti stridens Aquilone procella velum adversa ferit* hebt sich auch der Ton bey Herrn Szabó und diese zwey Stellen gehören zu die [1] besten im Buche. Zeichen, dass Herr Szabó Virgiln auch sonst freylich hätte zu übersetzen gewusst, und dass Ungarns Sprache dazu geeignet ist, nur hat er die angezeigten Fehler der Leichtigkeit, mit der er gearbeitet, und seiner Eile, von der ihn sein Freund B[atsányi] abschreckte, zu verdanken. *Mondotta*; 's az odvas Hegybe *belé szegvén* (sehr gut) villáját, félre | nyomita a' fedelét. das a' hätte wegbleiben sollen; warum nicht a' fedelet? Valamerre lehet, *nagy-zúgva kitörvén* a' Szelek (trefflich) a' földön *zivatart teregetnek* (sehr gut); *üvöltve meglepik* a' tengert; 's innen Notus, Eurus amonnan, (*creberque procellis Africus*) 's a' *gonosz* Afrikus egyszersmind neki dölve, tövéből fel-keverik, 's dúlt hajjait a' partokra kihányják. Elrémülve kiált az Hájós, *csikorognak az árboczfákon* a' kötelek. *Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether*, *Csatlog az ég*, 's a' villámok szakadatlan omolnak. (nicht das Virgilsche Bild!) —

Wir kommen an die bekannte schöne Stelle in Virgil: *Ac veluti magno in populo quum saepe coorta est Seditio*. Hier die

Stelle im ungarischen. Seite 24. És valamint mikoronn egymás közt pártot üt a nép, A' porság felmérgesedik (saevitque animus ignobile volgus im ungrischen ein ganz gemeiner, im lateinischen ein edler Ton der Verachtung) 's már szerte repülnek a' kövek és üszkők: fegyvert nyújt a' harag: akkor hogyha jeles jámbor 's fő-rendű férjfi, szemébe ütközik (pietate gravem ac meritis si forte virum quem conspexere). Also *pietate* (unbescholtener Wandel und hohe Ehrfurcht der Götter) ist jámbor (friedlich fromm)? also *meritis* (bürgerliche Tugenden) ist fő-rendű (Ansehn das Geburt oder Reichthum gibt)? also *decorus* (hier strahlend, glänzend) ist jeles (mässig bezeichnet)? also *conspexere* is szemébe ütközik (von ungefähr in die Augen fallend, und nicht weil der imponirende Mann zum Sprechen sich von seinem Sitze erhob)?

Es würde Recensent zu weit führen, wenn er weiter so fortführe. Es kann aber eine merkwürdige Stelle in Virgil II. 575. nicht unberührt lassen; sie gehört zu denenjenigen, die Unachtsame nicht bemerken. Subit ira, cadentem ulcisci patriam (*elragad a' bü, megbosszulni hazám' döltét*). Diese übersetzt Herr Szabó Seite 80 so: Felgyuladt haragom (gemeine Phrase) 's kedvem jött (mich wandelte Lust an) *édes* hazámnak végtomlásaért bosszúmat föltetni rajta. Herr Szabó ist ein grosser Freund von dilatationen. Ein Kenner Virgils, eben so wie des Sallust und Tacitus, sollte das nicht seyn. Cadentem ulcisci patriam ist ihm *wegen dem gänzlichen Ruin meines lieben Vaterlandes*, und *sceleratas sumere poenas an ihr* (Helena)¹ *meine Rache auslassen*. Wie kann der, der Virgiln versteht, so nervenlos übersetzen! Und dann das süsslichte Epitheton: *édes süss*! Man möchte es als ein in dem niedrigen Haufen und foemines ululatu aufgeklauhtes, und Elenden so oft nachgeklappertes, durch Verräther so oft entheiligt, verwünschen. Herr Szabó sollte ehe er die rückständigen 7 Bücher herausgibt, die Übersetzung der 5 schon gedruckten noch einmal übersehen, und das unsterbliche Werk der Nation so übergeben, dass sein Name auch darnach aufrecht bleibe, nachdem er zu die [!] Untergötter abgegangen seyn wird.

Virgilii Aeneidos liber secundus. Buch II. 575. Subit ira, cadentem ulcisci patriam.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ A zárjel közti közbetoldások és figyelmeztetések (t. i. sic) Rumytól valók.

1969.

Kazinezy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom d. 30. März, 1811.

Theurester Freund!

Hier haben Sie auch die Recension von Szabó's Aeneide. Sie ist nicht flüchtig gearbeitet, ich habe die Übersetzung mit dem Original verglichen, u. ich bin mit dem Original ziemlich bekannt vielleicht mehr als Szabó; so scheint es wenigstens, wenn man seine Übersetzung liest u. dabey Szabós Geist errathen will. Dass Sz. an Virgils Übersetzung gearbeitet habe, freut mich; er hat seinem Nachfolger die Arbeit erleichtert. Aber diese Übersetzung u. die von Voss, (die ich leider nicht bey der Hand habe) wie himmelweit verschieden sind sie. Vielleicht gewinnt meine Recension das, dass der Mann die Übersetzung noch einmal überarbeitet. Diess ist was mich angefeuert hat, ihm alles das zu sagen, was der Raum zuließ. Mir ist Virgil nicht nur in Compositionen gross, sondern ich lese ihn besonders wegen seiner unnachahmlichen Coloristerey (ich meine, was er mit seinen Farben den Worten gemacht hat) für einen der grössten Meister. Diese Kunst war ihm sehr eigen. Dies sollte auch sein Übersetzer haben, u. Sz. hat es nicht.

Schütten Sie den Goloper Russ mit Bedacht auf ein unbeschriebenes Blatt aus. Er ist in die Blaetter der Recension eingeschüttet. Darum band ich sie mit einem Faden zusammen.

Hente kam das Blatt No. 21 Hazai Tudósítások, das die Erscheinung meiner Dornen u. Blumen anzeigt. Auf Kultsárs Lob lege ich kein Gewicht, er lobt alles; auch Szabós Virgil ward angerühmt, gerade als wäre eine Voss'sche im Ungarischen erschienen. Wenigstens spricht er von dieser nicht in dem gewohnten Ton.

Ich habe sowohl auf die Annalen, als auch auf Glatzs Bilderwelt, u. Andres oekonomischen Neuigkeiten pränumerirt, aber bis jetzt nichts erhalten, u. $\frac{1}{4}$ Jahr ist vorüber. Wenn in den Annalen etwas steht, was ich wünschen muss zu wissen, so sagen Sie es mir in einem Brief. Aber bey den traurigen Zeiten müssen Sie sich die Briefportos ersparen u. mir so wenig als möglich schreiben. Ich fahre fort an Sie zu schreiben, wie ich es gewohnt bin.

Haben Sie sich von Ihrem Unfall schon erholt? Wie geht es Ihrer Frau, der ich mich herzlichst empfehlen lasse? wie unserer kleinen Amélie? Oft denke ich an Sie, u. stelle mir Ihre Noth vor. Wie sollten *Sie* nicht in einer Noth seyn, da es auch Wohlhabende, auch Reiche es sind? Ich füge mich in das allgemeine Elend, speise frugal u. nur was mir meine eigene Procreation u. meine Meyerey gibt. Fleisch müssen wir sehr oft entbehren, weil es nicht zu haben ist, u. ich bin doch zu catholischen Malen [!] nicht gewöhnt. Meine Leute waren vor dem 15ten März schon gekleidet. Wären sie es nicht gewesen, ich würde sie ohne Livre gelassen haben. Wir müssen uns vorstellen, Feuer habe uns zu Bettlern gemacht.

Die Recensionen werden Sie leicht von Oedenburg nach Wien, u. vielleicht ohne dafür etwas zu zahlen, einschicken können. Nun weiss ich nicht, was wieder zu recensiren wäre, es sey denn Virág's Poémák, das ich nicht gerne thun möchte, weil ich weniger Gutes davon sagen kann, als ich wünschte. Ich sah sie noch nicht: aber ist alles so, wie die Proben die ich sah, so mag sie ein Anderer recensiren. Kis's Horaz werde ich wohl zu recensiren Lust haben: die sah ich aber auch noch nicht. — Leben Sie recht wohl, lieber Freund!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. lev. 4r. 115. sz.]

1970.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Táblabíró Ur!

nékem különös tisztelettel való drága Uram!

Minap a' Plébános Urnál lévén, azt a' jelentést vettem tőle, hogy a' Tövissek és Virágok' Nyomtatványait az Auctor' költségém költessem bé: mert azokat úgy, a' mint által adtam, a' Consiliumra felküldeni nem lehetne. Mit cselekedjek e' dologban, méltóztassék a' Tek. Úr tudtomra adni. A' kötetést csak olly móddal kívánja, hogy alkalmasabb legyen a' felvivőnek; és így vékony papirosba öszvevarva.

Sokat írhatnék a' Tövissek és Virágok felől; de ide le nem fér: csak azt írom azért, a' mit magam érzek. Én azt a' Munkát addig, míg csak darabonként olvastam, egész czéljára nézve által nézni, s úgy a' mint kellett, ítélni nem tudtam. Most, minek utánna min-

den darabot egy csomóban látok, annak igen betses volta 's jobbító és igazító ereje és characterizáló ereje felől sokkal jobban meggyőztettem, mint gondolni lehetne. Színelés nélkül írom, hogy több erő van benne, mint egy nagy oskolai Pandektába, 's a' ki nem fülével lát mint Opor, 's nem szemével hall, még ott is hol alig kandikálhat, többet érezhet, mint *Lindinger* volumenjébe. Nem kell hozzá egyéb csak látás és ízlés; de oh fájdalom! melly sokak a' Hályogi. Nehezellik sokan és érteni nem akarják, vagy néha félre is értik: de melly nyomorútt Versezet az, melly még az Ar dai Bírónak is világos értelmű: egy szóval szeretném ha ez a' Munka, nem negyedfél árkus, hanem egy konc volna; mert a' többszöri olvasás által mélyebben megragadna 's nyomódnék az ízletbe, 's több tudományt terjesztene el az elmékbe, mint azoké, kik a' sovány Regulákat tiporják bé a' gyenge lelkekbe etc. etc.

Már az én Bionom és Moschusom is rövid idő alatt készen lesz: a' tz és cz, a' ts és cs között való különbséget bevetttem és követtem: csak némellyekben különbözöm a' Tek. A. Úr Orthographiájától, ebben tudniillik, hogy *k* betűt írtam mindenütt, a' hol a' görögbe *k* betű van: e' fundamentomom, mivel a' Magyaroknak van *K* betűje, a' Latin *C*-vel azért kitenni szükségtelennek láttam — *Y*-lont tettem, a' hol a' görögben az van; kivévén az olly helyeket, mellyek a' szót nevetségessé tennék. p. o. Szatyrok; ne hogy *szatyroknak* olvassa a' magyar. Mászor többet erről. --

A' feleségem a' Mélt. Grófnét igen nagyon tiszteli. Én pedig ismértt szívességébe ajánlva vagyok S. Patakon Mart. 31-dikén 1811.

A' Tekintetes Adsector Urnak alázatos kész szolgálja

Nagy Ferencz mk.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1971.

Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak.

Méltóságos Bárá,

különös tiszteletű kedves barátom!

Bécsből olly tudósítást vettem, hogy nem adreszírozhatjuk magunkat jobban, mint ha *Kisling Leopold* Urat kérjük-meg a' Státua' faragására, mert *Zauner* már nem vállal munkát, Prof. *Fischer* pedig eltölt és reá nem ér; ellenben ez a' fiatal Művész

szint úgy akar becsületért mint pénzért dolgozni, mert még mind a' kettőre nagy szüksége vagyon, ifjú lévén. Hat esztendőt töltött Rómában mint pensionnaire, 's hármát azon felül tulajdon erszényéből élven. Olly munkákat hozott onnan, melyeket ott önmaga dolgozott, 's a' *Hudak' Istenét engesztelő Szerellem' Istennéje* olly jól sült-el kezei alatt, hogy ezt a' fiatal-embert már is *eggy rendbe teszik régiebb és elhíresedett Faragóinkkal*. A' mit Bécsből felőle írnak, meg egyez azzal, a' mit a' tavalyi levelei a' Vaterländische Blättereknek és az Annalen der Literatur u. Kunst tavalyi Decem-beri füzete mondanak felőle; 's öszve vévén a' hármát, úgy hiszem, hogy bátran megszólíthatnánk. — De Méltóságos Báró, meglepe bennünket a' Mart. 15dikén publicált parancsolat. Mit csináljunk? Most senki sem dolgoztat semmit, a' mit a' jövő Januarius utolsó napjáig halaszthat; mert az ötszörös fizetés és az a' nagy nyomorúság, melly a' Haza' leggazdagabb Nemes-emberére Herczeg Eszterházyn kezdve le a' legutolsó Napszámosig, mindent, mindent földig rontott, arra szorít bennünket, a' mi nélkül ellennünk épen nem lehet. Bátorkodnám a' Méltóságos Báronak azt javasolni, hogy Januariusig ne tegyünk semmi lépést. Addig keresztül megyen rajtunk ez a' vért-izzadtató kehely, 's azonnal hozzá foghatunk. Én legalább várni fogom Annak parancsolatját, a' ki tudja hogy leghűbb tisztelője kevélykedve teszi mind azt a' mit tőle Ez kíván és ő teljesíthet.

Én, Méltóságos Úr! meg tudom húzni magamat, 's el tudok élni kevéssel is; következésképen nem a' kényesség 's dölýf fakaszt panaszkodásra. Ősztán tudom, hogy ez a' Kir. Végezés elkerülhetetlen következése volt a' veszedelemnek, mellyek hogy honnan eredtek, kiki tudja ha lát 's látni tud. Adta volna Isten, hogy ez az electricus csapás tíz esztendővel hamarább ért volna; legalább kevesebb volt volna terhünk, melly most öszveroggyant. — De ki az, a' ki a' szegény adófizető nép sorsát érzékeny szánakodás nélkül láthatja, melly ötszörösen fizeti adóját, ötszörösen az élelmére szükséges sót, és ötszörösen a' maga Magistratusát. Nekünk holnap után lesz Gyűlésünk e' tárgyban. Repraesentálni akarnak. Ha ez csak Protestatio akar lenni, ám legyen. De reményli e valaki hogy a' parancsolat visszavonattassék? Nem én. Hiszen azt a' Fejedelem nem teheti. Lehet é Zemplényben a' 100 ft. bankó továbbá is 100 f, holott az ott, a' hol a' Fejedelem akaratja a' törvény, csak 20 ftot teszen? Mi lenne abból, ha a' Cseh, a' Galicianus és az Austriai Német bejönné hozzánk 's minden elvihetőt öszve vásárolván, az egész 1060 milliót itt hagyná,

's így Jan. utolsóján a' Bancónak minden sokasága itt volna? Rend kívül való esetekben rend kívül valónak kell a' segédnek is lenni, 's ez oly dolog, melyet *előre tudatni nem lehetett*. Nyögjünk tehát. 's köszönjük egy részben önn magunknak, ne csak a' vak sorsnak; mert mi örültünk annak a' háborúnak, mely ezt a' veszélyt ránk hozta. — Nem tudom, lesz e módom szólni, mert én nem örömet tolongok. De ha lesz, a' mit itt írok, 's még többet fogok mondani a' Gyűlésen; nevezetesen próbát teszek, ha reá vehetném e a' Magistratust, hogy szolgáljon ingyen Januáriusig, 's így a' szegény nép' terhén könnyítsen.

Méltóztassék a' Mélt. Úr Ő Nagyságának kedves Asszony Anyjának alázatos tiszteletemet bemutatni 's kegyességeibe ajánlani Maradok a' legszentebb tisztelet' érzéseivel

a' Mélt. Báronak

alázatos szolgálja:

Széphalom Mart. 31d. 1811.

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a b. Wesselényi Miklós görögöni levéltárában.]

1972.

Virág Benedek — Kazinczynak

Martiusban 1811.

Kedves barátom!

Minap azaz Februárius 7dikén bocsátottam hozzád egy kis levelet. Eddig elolvastad. Íhol, az abban írt kis könyv. Viszi Az, kivel már régen ismeretségben vagyok. Vale, Virág B. Budán a Rác városban a' Plébania házban, mely a' felégett szállásomhoz két három ugrás.

Ha hozzád találna jutni imez Könyv: Historische Schauspiele von Joh. Babt. Pyerker[!] — Wien 1810, Kérlek recenseáld. Ennek szerzője nekem tanítványom vala: most Ausztriában Tünicz nevű helységben Plébános. Igen jó, 's érzékeny szívű gyerek volt. Két német, és magyar levelét vettem a' múlt hónapokban. Az egygyikben írta, hogy a' Szombathelyi Püspök, Somogyi, Mária Czelbe mentében nála volt; és igen megdicsérte a' M. Századokat, a' melyekre mindazáltal némellyek morogtak, talám mai napig is morognak. Ha kedved duzzadna, írhatnál neki. Ilazánk literatora, Item vale!

Virág Benedek.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1973.

Ürményi József — Kazinczynak.

Copia.

Tekéntetes Tábla Biró Uram! Hazafiui örömmel vettem Tettes Urnak és Mlgos Dessewffy Józsefnek a' Győrnél elesett Zemplényi Nemes Vitézeknek állítandó Emlék dolgában Tettes Zemplény Vgye Rendeihez beadott Véleményét, és azt olyan figyelemmel, millyent mind maga a' tárgy mind pedig a' Szerzőknek nevök érdemlett, végig által olvastam. Nagy ditsőségül szolgál a' Tettes Rendeinek, hogy a' Magyar Vitézségnek Nemzetünk méltóságához illő hála oszlopot elsőik állítanak: de nem kisebb fény az is, mellyet a' Tettes Ur Mélt. Társával együtt a' Szépnek és Helyesnek egészen megfelelő jovalás által magára vont. A' vélem közöltetett munka valóban új tanúja a' Tettes Ur finom izlésének; új hirdetője messze kiterjedt tudományának és lángnál lángolóbb hazafiuságának. Nem kételkedem azért hogy valamint várakozásomat — még a' csupán magyar felírásra is — mindenekben kielégítette: úgy a' tisztább érzésű Magyarok azt forró tisztelet indulatai között fogják olvasni, jóvá hagyni és végre hajtatni.

Igen óhajtanám, hogy a' Nemzeti ditsőség jelciről böltsen gondoskodó Zemplény díszes példája hazánkfiait másutt is hasonló nemes tettekre felserkentené, és a' köz tisztelet és háladás emlékei országunkban számosabban emeltetnének: de még inkább szívrehatóbb gyönyörűséget éreznék a' négy egymás után uralkodó Fejedelem és Haza szolgálatában előregedett koromban, ha azt a' mindennél drágább és kellemetesebb tapasztalást tehetném: hogy mi Magyarok a' Nemzeti Vitézségen kívül mind a' Tudományokban, mind a' pallérozottabb Mezei Gazdálkodásban, Kézi Mesterség Gyakorlásban, Kereskedés üzésben, Fabrikákat állításban, és a' mindenféle Nemzeti Szorgalom kifejtésben oda érhattünk [!], hol más Európai nagyobb Nemzetek és Országok állanak; 's a' hová nekünk szükség képen el köll jutnunk, ha Emlék oszlopokra méltó tetteket véghez vinni akarunk. E' tzélt elérésre köllene nekünk mostanában fordítani minden erőnket, és iparkodásunkat, 's felgyuladva a' Köz Boldogság szeretetétől, az ön kedvelésből következően, kezdenünk köllene, hogy a' végszándékhoz hamarább juthassunk.

Igaz ugyan, hogy számosak még közöttünk az illetén törekedésnek akadályai, de, ha betsfilni tudjuk nemzeti fenlétünket, a' Köz

ditsóséget kívánás annál inkább könnyen győzhet minden akadályokon, mennél bizonyosabb, hogy e' féle *Áldozatok* at tőlünk kegyes Uralkodóink már régóta, és több ízben, kívánnak.

A' mi egyenesen engemet illet, én közben vetésemet a' köz hasznú igyekezetektől soha meg nem tagadtam, 's meg nem is fogom soha, míg élek, tagadhatni, **abban** helyheztetvén fő öröömöt, ha Hazám ditsóságát, virágzását és a' köz Boldogságot előmozdíthatom.

Ki egyébaránt jelentvén a' Véleménynek hozzám küldetett nyomtatványáért szíves köszönetemet, állandó hajlandósággal vagyok és maradok Tekéntetes Úrnak Pesten, April 1-sőjén 1811 igaz szívű köteles szolgája Ürményi József.

[Horvát István másolata a M. N. Múzeum könyvtárában: 1425. Q. L.]

1974.

Cserey Miklós — Kazinczynek.

Cserei Miklós az ő tiszteelt Barátságának

Kázintzi [!] Ferentznek.

Felvettem Tölled 's már megis tartom a' Római levélkezdest. Sok van a' régiségben, a' mit méltó felszedegetni.

Nagynak mondaszsz. Nem vehetem magamra; benne nem hagyhatlak a' tévelygésben. Jól érzem, hogy kicsi vagyok. Azomban, ha nem vagyokis nagy, legalább vágynám lenni: de nem úgy a' mint a' tarkás tsoport... A' Te kezedhez fogódzva talám még valaha reá jutok az egyetlenegy emberi-nagyságnak ösvényére. Több vágyni lenni természetes ösztön az emberben, több lenni szerentse kedvése. Meg ne ítélj, hogy ezt a' vak Úri Aszszonyt emlitem, mert éppen nem imádom, de a' tsak bizonyos mégis, hogy minden jó szándékunk mellett, ahoz képest fejtődnek-ki és tágúlnak tehetségeink, a' mint az *idő*, a' *melyben*, a' *hely* a' *hól*, 's az *emberek*, a' *kikkel* élünk, — reá segéltenek. — Szerentsés a' ki az üdők salakjában — egy tehetetlen Hazában, — élve meszsze földön talál, mint én, egy nemes lelkű Barátra; a' ki ötet kezére veszi, 's a' úti társul választja, a' leg magossabb feltételnek Bútsu-járására. Kettőződik benne a' Természet' ereje, erőre kap az élet, 's a' boldogabb [!] jövődönnek álmái [izeletté válnak. Én sokat köszönhetek a' Szerentsének, — nem régebben, hanem tsak azólta, hogy a' Te szivességeddel meg ajándékozott! —

E' pedig nem udvariság, Barátom! hanem a' szívnek ki omlása! — —

A' *Nemzeti-nagyságra* menyek által. Szövevényes idea: sok kell hozzá. Hogy *tudomány* és *virtus* nélkül el érhetetlen, az úgy vagyon: de a' valósága mégis inkább a' másodikban áll mint az elsőben. A' Tudomány leg nagyobb ékessége az emberiségnek; de hogy egy Nemzet jó-lelkű, állhatatos, bátor, szorgalmatos és szabad tudgyon lenni, ahoz nem annyiban mély elnékedés, mint tiszta elme és meg nem romlott érzékenység kívántatik. Láttunk, 's látott a' régiség is, egy egy Nemzetet éppenakkor, mikor a' Tudósságnak leg nagyobb divattyában volt, el esni. Virtus kell, Barátom, és csak annyi Tudomány egy Nemzetnek, a' mennyi az ő virtussát táplálhassa. Én Athenát és Romát nagyobbak találom akkor, mikor kevesebb volt a' Tudósságjuk: 's Regulust Cézárnál százszorta nagyobbak.

Abban is veled tartok, hogy a' mely Nemzet nem él a' maga nyelvével, nem Nemzet, vagy legalább nem az a' Nemzet, a' minek magát nevezi. — A' mi pedig nyelvünket illeti, az ellen nem igen lehet panasz. Te vagy az egyik, a' ki meg mutattad, mennyire mehet tehetsége. A' nyelvet, mint az embert, fel lehet ékesíteni, 's annál jobban áll rajta az ékesség, mennél jobb a' Termete: ennek hijánosságát semmi egészen ki nem pótolhattya. A' mű nyelvünknek ép, egyenes és hajlékony termete vagyon: ennek pallérozása három négy szorgalmatos embernek munkáját kívánja: a' többi önként következik. Mi volt a' Német nyelv ezelőtt 50—60 esztendővel? Sokkal miveletlenebb volt és durvább a' Magyaránál. Fel vitték azt a' pallérozásnak kellős-tetejére, 's mégis gürözdös [!], mégis ki áll valami belőle, a' mi nem engedi, hogy egészen szép legyen. Ollyan, mint a' rossz természetű Aszszony mesterségesen fel öltöztetve. Nintsenek benne azok a' lineák a' mik a' szépséget teszik.

Zúgolódól a' Nemzet erköltsének romlottsága ellen. Méltán! — én magam is sokszor boszonkódtam rajta. A' hól a' tsekély gyönyörűségek leg nagyobbaknak tartatnak, 's a' magossabbak nem ismertetnek, — a' hol az, a' mi a' világon leg oltsóbb, 's a' mit minden barom fel talál, uralkodó kívánsággá válik, 's az igaz betsületnek helyét a' tiztomák vették el; — ott a' Nemzeti Character el enyészett; és vagy rendkívül való történetek kellenek (a' mineműekkel a' Gondviselés a' nemzeteket eszerekre szokta hozni), vagy rendkívül való emberek, a' kik a' tettzetes szint le tudgyák hasítani a' semiségekről, 's a' hályogos szemeket az igaz gyönyörűségnek, és a' valóságos betsületnek meg látására juttatni! Az edgyik az Ég dölga,

a' másik minden jóra termett emberé. Bármí keveset tehetünk is, vétek volna nem igyekezni. De erről még leszsz időnk elmélkedéseinket ki fejteni; 's már most egyebekről írok.

A' devaluatio itt igen nagy megilletődést okozott. A' börtöket és a' Mészárszéket bé zárták, a' piatról mindent haza takarítottak, semmit sem lehetett venni. Az emberek alá 's fel jártak az utcákon, panaszkodtak, zúgolódtak. Nagyobbnak képzelték a' következt az első bámulásban, mint a' mekkora lett az után. Az Ország egybe gyűlt. Minden elmék fel voltak melegedve. Meg szégyenítve, kitsófólva [!] tartották lenni magokat a' Statusok. A' hoszszas érzéketlenség spasmusokra fordúlt. Nagyobb része az embereknek azon volt, hogy osztályunk el. Én a' ki olyan szerentsétlen természettel bírok, hogy minden keserűségnek a' poharát előre szoktam ki hörpölni, régen ki búsultam vagyis ki boszonkodtam volt magamat azon, a' mi *nem most lett*, hanem tsak *láthatóvá változott*; 's ugyan azért, koránt sem voltam úgy meg érzékenyülve mint a' többi. Vártam hogy mi leszsz ebből a' nagy zúgásból. A' Praesidens bé érkezett, 's az ő Felsége Praesidialissát vagyis Billettyét fel olvastatta. Az olvasás után újra hevültek az elmék; nehéz volt egy egy tsendességet nyerni, hogy valaki mindenek hallottára szólhasson. Szóllottak tsakugyan, 's többnyire oda mentek ki minden beszédek, hogy mennyünk haza. Későbbben kértem szót, mikor már egynehányon beszéllettek volt 's ilyen főrmán szóllottam: — —

Meg fejlődött Tts SS. a' bancó Cédulák Problemája: meg fejlődtek evel együtt egynehány nevezetes kérdései a' Jus Publicumnak és a' Statisticának, melyekről a' ki ennekelőtte úgy szóllott, a' mint most majd minyájon éreznek, vakmerő és rosszsz érzeményü embernek tartatott. Meg fejlődött azis, hogy miért javallottam volt én ennekelőtte egy néhány hetekkel, hogy szólljunk hozzá a' Bancó Cédulák Reductiójához, még pedig úgy mint Gravamenhez. — Valóságos gravamen volt eleitől fogva a' bancó tzéduláknak bé hozása a' közönséges Circulatióba, 's valóságos gravamen azoknak ilyen módon esett reductiójais. Méltó a' mű meg érzékenyülésünk; de illőé hozzánk, a' leg méltóbb érzékenyülésbenis, el felejteni hogy mik vagyunk, 's mivel tartozunk a' Hazának? — Mű egy egészsz Országnek Képviselői vagyunk, a' melynek részei töllünk várják a' vigasztalást és a' segedelmet. — A' mű Eleink életek veszedelmévelis öszve gyűltek az Órszág Gyűlésére, mikor valami rendkívül való nyomoruság fenyegette a' Hazát, — és mű el osztollyunk? — Elejébe tegyük é a' mű

élelmünknek tsekély gondgyát a' Haza meg maradása nagy gondgyának? Nem el oászólni, nem haza futni, hanem itt lenni, 's a' nagyobb rosszszaknak eltávoztatásáról tanátskozni a' mű köteleességünk. Ez az a' mivel a' Hazának, önnön lelki ismeretünknek és a' betsületnek tartozunk! Itt legyünk T. SS. és ne tsak itt legyünk, hanem a' kik ide tartoznak és a' kiket nem valamely győzhetetlen akadály, hanem a' honn ülés' könnyebbségei és a' költségnek kiméllése otthon tartóztatnak, azokatis reá szorittassuk a' bé jövetelre, hogy itt vélünk edgyütt munkálódjanak. Azután írjunk fel ő Felsőgihez, tisztelettel ugyan, a' mint illik, de egyszersmind olyan egyenességgel és energiával, melyből látható légyen, hogy Erdély a' maga jussait és Törvényeit el nem felejtette. — Ki az, a' ki mégis haza készül? — A' szemibe akarok nézni, 's meg akarom látni, mit érez a' Hazához? — Tsendesség lett: a' hirtelen változó fel tételnek, — a' meg szögyenülésnek — tsendessége. Senki sem szóllott többet az el menetelről: a' mit mondtam, meg állott. — Láddé Barátom, mennyit tehet egyetlen egy ember némelykór, ha mellette van az igasság, 's ha nem fél azt egy fel zúdult Sokaságnak szemébe mondani! — Ez a' nap el felejtethetlen leszsz életemben. — Azután azon voltak nagyobbára, hogy a' Gubernium tüstént [!] a' SS. közé hivattassék. Én el halasztani javallottam 's a' mai napot fel zavartt elménknek rendbe szedésére fordítottam: de ebben nem engedtek javallásomnak, 's Követséget rendelték a' Guberniumhoz, melybe engemis belé tettek. — A' Gubernium engesztelő hangon felelt: meg vallotta, hogy magais fájdalommal érzi ezt a' publicatiót: 's leis jött nem sokára. — A' Gubernátor' homlokánis, a' ki külömben mindenkór ki-derültt ábrázatot mutat, ki-könyökölt a' kedvetlenség. Nehéz volt tsendességet szerezni. A' Szála tele volt; több halgató mint Hivatalos. El kezdődtek a' beszélgetések: 's végtére meg határozatott: Hogy ennek a' publicationak tárgya a' legislatiót illetvén: a' SS. jussa meg van sértve: hogy a' SS. erre a' Rendelésre törvényes Consensust nem adnak: és annak sértősségét fel fogják írni ő Felsőgének. Hogy mivel ennek az Rendelésnek következése lehet a' drágaság, az éhség, a' békételenség, az el-kényszeredés, és ezek a' Hazának belső tsendességét fel zavarhattyák, szükséges arra fordítani az elmélkedésnek minden telhetségeit, miképpen lehessen ezen rosszsz következéseket el távoztatni. Hogy az ezekről (Repraesentatióról és rossz következőések el távoztatásáról) való előclmélkedés arra a' Deputatióra bizattatik, mely a' Gubernátor Praesidiuma alatt a' Banco Cedulák tárgyának, mint Gravamennek, meg fontolá-

sára vólt régen ki rendelve. — Nekem nem e' vólt a' vélekedésem: én azt mondtam, hogy a' momentaneum remediumok fel találása az Executivát illeti, és bizzuk ezt a' Guberniumra; tsak annyiban tartván fenn magoknak a' Statusok a' hatalmat, hogy meg igazíthassák, ha valami hibát látnak a' Rendelés-tételekbe: a' SS. pedig halkan, tsendesen és meszsze vigyázva tanátskozzanak, 's ne annyiban a' meg esett rosszszat órvosólni, mint azt fel találni, hogy több hasonlók elé ne jöjjenek, legyen tanátskozásaink tzéllya. — Nem vették bé ezen javallásomat: a' Gubernátor nyilván meg mondotta, hogy a' rosszsz következésekről nem felel, 's magára és a' Guberniumra nem vállalja az egészsz terhét az Időnek. — Az nap estvéli 6 órakór Deputationalis Sessiót tartott, melyben úgy esett, hogy Actuarius vóltam. Leg elébb is a' drágaság el távoztatását vévén elmélkedéseink tzélyául, meg határoztuk, hogy a' *Kenyér*, *hus* és *magasinalis fa*, pro hic et nunc drágábban ne árúttassanak; ezentúl pedig az első a' gabona árához, a' második a' marha árához mérsekeltetik, egyik vásártól a' másikig. Azután magyarázatott adtunk a' Hirdetménynek: *Hogy evel a' bancó-cédulák betse lejebb nem szállott, sőt felyebb emeltetett, mert eddig hól két, hól nyóltz, hol tíz bancó forint jártt egy igaz forintban, most pedig ő Felsége ezen Rendelésivel a' Cursust aequilibriumba hozta* = 5 : 1. — Ezen magyarázatnak itt helyben való ki hirdetésére a' Deputationak 3 Tagját ki rendeltük, a' kik a' Város Birójával egyet értőleg a' kereskedőket és a' Czéh Mestereket a' Tanátsházhoz egybe gyűjtván, magyarázzák meg nekik ezt az értelmet. Másnap reggel a' magyarázat meg esett, és a' Bóltok, mészárszékek esmét nyitva vóltak. A' piatzon mindent lehetett kapni az előbbeni árán. A' következő Héti-vásáron a' gabonát drágán tartották, némelyeken a' Politia erőszakot tett, 's abból a' következett, hogy a' következendő csőtörteken igen kevés gabonát hoztak a' piatzra. Kéntelen volt engedelmesebb lenni a' politia, 's 14—15 frton ment a' buzának vékája. A' Harmadik tsőtörteken sokkal többet hoztak, 's 13—12 frtra szállott a' búza. — A' Repraesentatio Themájátis el készítettük a' Deputatióban, 's a' SS. elejébe terjesztettük. A' Repraesentatio Stylusba vétetett, fel ólvastatott, és meg állittatott. De a' Gubernatorunk igen keménynek tartya, 's tartok tőlle, hogy ki veszik az élit. Igaz hogy nemis lágy, de külömben nagy tisztelettel van írva. Ha meg esik felette a' Guberniumnak való concertatio, el küldöm Neked. Teis írj nekem onnan a' mit méltónak ítélsz meg írni. Mü Magyar Órszágról

keveset tudunk, a' külső Birodalmak újságairól pedig szinte semmit, mert az idegeny földi újságlevelek nem jönek, énis kettőre praenu-meraltam volt, 's vissza küldötték a' pénzemet. Minek lehessen ezt tulajdonítani? Valami olyannak kell lenni a Horizon megett, a' mit nem szabad meg tudnunk.

A' Muszkák Oláh Őrszágból semmit sem botsátnak ki. Sűgdos-sák az emberek, hogy Háborunk fogna vellek lenni. Nem kellene több, hanem hogy azis legyen. A' Népnek nagy része máris éhezik, és békételen. A' kinek gabonája van, nem akarja bancóért adni. Én az enyimet, a' mi el adható volt, mind ki osztottam az én meg szű-kült Colonusaimnak, hitelben. A' hol hasonlólag nem tselekesznek, félni lehet a' rossz következtől, mihent az erdők ki zöldülnek.

Várja barátságos válaszat

Barátod

Kolozsvár, 2-da Apr. 1811.

Cs. M. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

1975.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pesten, April. 1811.¹

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Szemere Pál alázatos tiszteletét.

Három napja, miolta a' magam régi szállásomra vissza jöttem. Vitkovicsom csak nem minden nap meglátogat; de látogatása soha sem volt még olly kedves, mint ez előtt egy két órával; 's annyira mint most, soha sem szerettem és becsültem ötet. «Csókot, Csókot!» Ez vala első szava. Ajkaink öszveforrtak 's végre kérdém, mit jelent ez a' lángzás? — «Nézzd, monda, ha nem vagyok e méltó a' jutalomra?» 'S — íme két gyönyörű vers! Egészen a' Berzsenyi manierjában. Egészen! Elolvastam 's olvastam ismét 's olvastam újra, 's nem győztem csudálni a' lépést, a' valóban Gígáslépést, melyet V. tett. Közlöm mind a' kettőt.

CZENCZIHEZ. Czenczi! Nékem sem fedi szívemet jég

[stb. mint Berzsenyinek az *Emmihez* cz. költeménye.]

¹ A kelet Kazinczy F. jegyzése.

AZ ÉN ÉLETEM. Én is örömré születtem Arcadia berkében . . .

[stb. mint Berzsenyinek az *Életphilosophia* cz. költeménye.]¹

Kijeleltem a' mik ízlésem ellen vannak. Azok nem mind vétkek. Meglehet, csak *én* látom azoknak. Mivel a' szemek is *sokfélék* (Képlaki) mint a' fülek. De égre kiáltó bűn az utolsó sor. Az a' bort iszom! Az egész tónusa a' dálnak el van ölve. Elein és közepén az Auch ich war in Arcadienre emlékeztetünk 's Schillert látjuk Vitkovicsban. 'S íme a' végén egy Gleimizáló ugrik elő. A' szép képek után egy — *ridiculus mus!* Kitépem a' bajuszát Mis-kánknak, ha ezen soron igazítást nem *tesz*.

Tesz, vesz; lép, gyönyörködök, dsz, gyönyörköd, gyönyörköd; jön, gondolkozok, gondolkozsz, gondolkoz; nyugodok, dsz, nyugod; JÓL HAJTOGATTATNAK, azt mondja Horvátunk. Oka: Mert nem lehet meghatározni, *mikor* és *mellyik* szóhoz kell elmúlhatatlanul az emphaticus pron. ik-et tenni. Így a' névszókban, vagy inkább számszókban: Harmad napja és Harmadik napja. Így: melly és mellyik ligetekben. Révai az Antiquitas Auctor[ítására] épített. Az ingó, tehát nem győz. Egyedül a' passivitas kíván elmúlhatatlanul maga mellé *iket*; nem semmi egyéb. E' szerint az igen hosszú gondolkozhatik, gyönyörködhetik most immár *hat* és *het*. E' szerént Édes Uram Bátyám' igen szép versének ezen sora: Esküdsz, hogy nem kedvelsz mást — marad és hibátlan. E' szerént a' szokatlan lép el, fényel, tűnöl lehetnek: lépsz, fénylesz, tűnsz. E' szerént nem hibás a' hangz 's egyebek a' doz, dez végzetűek. Azonban úgy látszik, hogy Pistánk ezen grammat. czikkelyben is tovább megy mint illik. Ha nem tiltom az *ik*nek elhagyását azon szavak mellől, mellyeket a' szokás *ik*-ez, úgy mond Horvát; megengedhetem, sőt meg *kell* engednem azt is, hogy azon igék mellé is kapcsolathassék, a' mellyek mellé a' szokás soha *iket* nem ragaszt. Irhatnak, kivált Poétáink, foly-ik, repűlik, fűlik, lobbannik,

¹ Szemerét, mint az apr. 7-ki levele mutatja, elámította e költeményekkel Vitkovics. Szemere mind a kettőt szóról-szóra leírja Kazinczynak, egy-egy szót külön is megjegyezvén, mint a melyek ellen kifogása volt. Így az első-ben: «Harcos Achillest, — 'S azt, ki ezt mérész útain követte — *kegyes* Istenével harmóniát zeng.» A másodikban: «Pásztorai közé *kene* — Én *tehát* nem siratom, 'S a' jövőendő kétes képét Előre nem *jajgatom*. Minden kornak van Istene, Nem zúgó-lódom ellene, 'S áldozatul *bort iszom*.» Csupán ez utolsó sor való Vitkovicstól az eredetinek e sora helyett: «S kebelembe marasztom.»

támadik, szóval: hajtogathatnak *minden* ígét *ik*-kel. Tehát ha kedvetlen az olvassz, nézsz, véssz, ássz, írhat ol és el-t. 'S olvassál, nézzék ő 's a' t. Ezt **titkon** emlitem. Egy levéllel akarja meglepni Édes Uram Bátyámat. De már két holnapja mindég ígéri. Nem győztem várni 's felfedtem a' titkot. Ha Révai élne, úgy mond, kiátkozna a' világból; de én a' szokást Bíróul nem fogom venni soha.

R. Prónay Sándor Úr még tavasz elején küldötte-volt Vida-versemet és Anti-Czinkémet Consil. Arankának Erdélybe. Tapsol a' versnek, de Képlaki nincs ízére. *«Képlakinak a' magyar nyelvről való vélekedései, mint a' Kazinczy Ur barátoméi is nekem nem tetszenek»*; így szölli hozzám írt magasztaló levelében. A' levelet fogom közleni párban Édes Uram Bátyámmal a' Husvéti Togatus által küldendő levelemben. Valamint az *Universum* felől írt 's Erdélyből név nélkül Ballához küldött pályairást is. Balla közölte vélem 's leírtam Édes Uram Bátyám számára. Addig is: *Universum mundi* — Világ öszvedelme; *Universum Comitatus, Vármegye öszvedelme*; *Universa Literaria, Tudományos öszvedelem*; *Historia universa, öszvédes Hist. v. Történetek*; *Universaliter szöllok, Öszvédesen szöllok*. Által térek az Édes Uram Bátyám pályairására. Még József nap előtt megjelentem véle Báthorinál. Báth. nézellé: *«Izé? Ahah Kazinczy Ferencz (...y...z)!* Szellet, oh igen; de Szellem.» 'S mosolygott orra alatt. «Puky meghalálozván, én a' munkákat Dolyánba küldöttem 's nem vettem hirt. Tessék az Urfinak Balla Urnál próbálni.» Cselekedtem 's Ballánál egészen tegnapig mulatott a' munka. Tegnap adta vissza 's reám bizta a' bírónak Kultsárnál való öszvegyűjtetését. Még tegnap jelentém Kultsárnak. Ez azt adá tanácsul, hogy Dolyánból hozassanak fel a' többi írások is 's úgy tartassék a' gyűlés. Ballának nem elég az Egyetem 's Kultsárnak sem; Doctor Kováts pedig igen igen nagyon belé van szerelmesedve a' szóba 's már élt vele.

Gábrriel István, jövődó Sógora a' mi Fáy Andrisunknak, viszi a' réznyomtatványokat (200) a' Tövisék és Virágok eleibe. Kedvellője és gyakorlója is a' Könyvgyártás mesterségének, azt mondá Andris róla. Azt tudom, hogy lángol látni Édes Uram Bátyámat. Ajánlom Mesterünknek barátságos figyelmeire!

Úgy végeztem volt, hogy Aurorámat Husvétra Széphalomnak indítsam; de nchezen érem el szándékomat, mert még egészen el nem készült. Még most is a' *Hiát* dolgozom. 'S Horvát sincs készen darabjával. A' napokban vettem Prof. Folnesicstől is levelet. Kér,

hogy engedjem meg, Aurorámba ő is nyujthasson némelly darabokat. Ezen tárgyú értekezéssel kínál: «*Micsoda Úton-módon lehetne az Aestheticát a' Grammatikába vinni?*» — Igent feleltem vissza. 's megírtam, hogy én ötöt, Szaturnosját, Alvina Szűznéjét ismerem; hogy én a' **bátor** írótól nem irtódzom, — 's tapasztaltam, hogy a' *szerencsétlen bátorságú* Író is tehet előbbre taszítást a' Literaturán, Így a' *lap, cím, címlap* az Irásnág, Belörmész 's többek között, 's rosszak között *jók*. A' Hiú' serege értekezésemet Horvát már nem nyomtathatja a' szörnyű drágaság és sokféle költsége miatt. Az Universitas Budai Typographiájában egy Himfy-ívet hetven öt frokért nyomtatnak. A Kurir most jelenti, hogy ennekutána csak fél árku-senként cresztgeti újságait; Kultsár pedig tegnap azt beszéllé, hogy lehetetlen a' nyárnál tovább folytatni újságait. Kéntelen egészen megszűnni: mert ő félevenként bocsájtatni soha sem fogja. Minden a' maga vesztére siet. 'S miért és kikért 's kiért? A' Királyi Patensre tett Deputationak Representatioját Pest Vármegyének, melyet Péchy Imre teve fel, elküldöm Édes Uram Bátyámnak azon pakkban, melyet a' Húsvéti Tógásra bizandok. Ugyan azon csomóban küldöm a' Varjas E-s Énekét is. Eggenbergernél vannak letéve Kis Jánosnak Horatiusai. A' Csomó nagyobbbaeska, mint hogy az Apostolok paripáján vitethetnék: igyekezni fogok, hogy valami más alkalom által Széphalomnak indíthatassék. A Judex Curiae felelt már az Emlékre. Vette e Édes Uram Bátyám? Horvát most Válban innepel.

Hőgyészi Úr már a' Budai Typogr. kezében van 's a' héten nyomtattatni fog. Küldjük akkor a' Correctur-Bogeneket. — Lakásom: Molnár utca, N. 78.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

1976.

Kazinezy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, April 3d. 1811.

Kedves barátom!

A' tegnapi Gyűlésben érdemes barátunkkal 's nékem rokonommal is Szirmay János Urral szerenesém levén Újhelyben öszvejönni, általa küldöm Relatióknak újra nyomtatott némelly exemplárjait. Mellé zárok egy exemplárt Aesthetikai tárgyú Epigrammáimból, ha talán még nem láttad volna; ebből többet nem adhatok, már mind

elküldözgetvén a' mi volt. Gyűlésünk felől Szirmay barátunk által szóval fogsz tudósítást venni, 's látni fogod azon Repraesentatiót, melyet Horváth Tamás dolgozott. Diaeta fog tartatni, 's meglesz a' dolog formája. Én a' végezést visszavonhatatlannak nézem, mert öszve vagyunk kötve a' mostoha-tesztvérség normáján a' Csehhez, Galiciánussal 's Austriai némettel, kiknek nincs más törvények mint a' mi parancsoltatik. Ha ezeknél a' 100 f. bancó = 20: miként lehetne nálunk $100 = 100$? 'S illy rend kívül való veszélyben rend kívül való a' segéd is, melyet nyújthatni. Képzeled hogy ha földig ront is ez az electrica succussio, én ezt mégis inkább szeretném mint a' bankók sokaságát; de inkább oda hajlottam volna, hogy azt a' módot válassza bancóink eltörlésére az Udv. Commissio, mellyel az Assignálok törlettek-el Franciaországban. Örültem hallván tegnap Gróf Sztáray Alberttől, hogy Te is épen ezen gondolatban vagy. —

Hosszas és ezért még becsesebb levelednek Aesthetikai 's philosophica tárgyára most nem felelhetek. Alig hinné az ember hogy Te olly szélesen tudj holmit. De, édes barátom, azt volna kedvem rá mondani, a' mit D'Alembert monda a' Gex-i Juristának, midőn ezek Ferneyből együtt indultak ki: — Melly szertelen extensiójú Tudós ez a' Voltaire! De nekem úgy tetszik, hogy a' Jus-ban kevesebb mint a' több nemeiben a' Scibilének. D'Alembert felel: Nekem pedig úgy tetszik, hogy a' Geometriában kevesebb. Én veled egyébben nem mérközhetem öszve teljességgel mint a' német literatúrában. Midőn Schlöztzert nevezed elől, 's Göthét (a' Kennst du das Land-ot kivéven) nem is igen említhetőnek nézed, már akkor azt mondom, a' mit a' Gexi Jurista 's D'Alembert a' Patrónusodról. Ismered e Göthének Iphigeniáját? ismered e Rómában írt Elegiáját? Ismered e Románczait és Balládjait? ismered e Egmontját, Tassóját, Faustját, Plundersweili vásárját? Quo quo vestigia fixit, subsequitur decor. Több ő nekem mint minden. Ha úgy lehetne az óhajtással magamat valamivé tennem, mint a' tündér históriákban Királyá, én semmi nem lennék egyéb mint Göthe Magyar nyelvben. — De erről más-kor bővebben.

Constantin Gábor felől most is csak azt írhatom, a' mit postán írtam mingyárt leveled vétele után. Vultu mutabilis, albus et ater. Laudatur ab his, culpatur ab illis; úgy mindazáltal, hogy a' Bancó eltörlése előtt legalább gazdag volt, szépen bir, 's a' Bancó eltörlése rosszá, szegénynyé nem tette. Ave corculum.

[Eredetije a m: tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod Lev. 4r. 32. sz.]

1977.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, April. 4d. 1811.

Érdemes barátom!

Silányoknak, idétleneknek nevezett darabjaidat olly elragadtatással vettem, mint mind azt szoktam a' mi Tőled jó; nem mivel Tőled jó: noha hogy Tőled jó, annak örvendek; hanem mivel Tőled nem jöhet semmi, a' mi javallásomat, sőt csaknem mindenkor csudálásomat is, ne kívánja. «Kivált ez az első olly idétlen, hogy mind ez ideig meg sem mertem keresztelni,» — ezt írod. Én pedig hozzá azt vetem, hogy kivált ez az első olly nem idétlen, hogy meg sem mertem szabni, költeménykéink között hol talál legillőbb helyet. Schilleri melegség és philosophia lepte-el. — Mivel reám bíztad, hogy neki a' nem-szent kereszttségben nevet adjak, imé el neveztem:

AZ ÉLET KORAI.

«Az arany század' Istene Pásztorai közzé kene.» — Az az ember, a' ki olly nehezen rímez, olly nehezen lél rímekeket magyarban mint én, igen édesen lepetett-meg e' két sorodat olvasván. Mert mennyivel szebb *Istene* és *kene*, mint *születtem*, *szenderegtem* (vagy hogy tiszta legyen a' rim): *szendergettem 's berkében és keblében*. — De nem csak a' versificálás bájosága teszi érdemét e' dalnak. Mi a' fűl' csiklándása, ha a' *phantasia* és *érzés* nem leli-fel mellette a' mi őket elégítheti-ki! — Rendes dolog, hogy az a' megfoghatatlan Individualitás mint üti-ki magát minden cselekedeteinkben. A' mit Te írsz, az nem egészen a' Kis munkája, 's a' mit Kis ír, nem egészen a' Tiéd, 's a' mit Ti írtok, nem az a' mit én, és viszont; 's így osztán minden Íróink az elsón kezdve az utolsóig. *Egészen fellellek ezen dalodban, 's kiismerném millió énekek közt első tekintettel, hogy azt nem a' Te lelked mása, Kis, írta, hanem egyenesen Te. Gyönyörű ének*. Megküldöttem Szemerének mind a' hármat, most pedig Erdélybe küldöm. — Az az eggy kifogásom volna ellene, hogy *farka* van (olaszul: coda): — a' 's *kebelembe marasztom*. Én nem tudok ahhoz szokni, hogy Te némelly énekeidnek ilyen kódákat adsz, a' több stróphák példái ellen.

Verseidnél nem kevesebb nékem az a' prózában írt coda, melyet a' Tánczok alá vetél: az a' 11 sor mellyben képedet fested, 's a'

Sopronyi megvert 's tóba repített 12 németről 's első Kedvesed' alélásáról szóllasz. Ezt is leírtam Szemerének, bízván barátságodhoz, hogy nem veszed indiscretiónak, hogy a' mit Te mondasz nekem, én viszont Szemerémnek mondom. Hadd ismerjék az én Berzsenyimet Pesti barátim is. — Úgy írod, hogy erőd hathatósága életedet fogyasztja, 's már formális öreg vagy. E' részben, édes barátom, egészen Antipószok vagyunk. Engem a' természet nem szült Athlétának, én tánczoltam eleget — németül nem soha; fejem *józanabb* mint hogy kiállhatta volna a' *kerengést*; lovaglottam, 's nem ügyetlenül; túl vagyok tíz lustrumon, de míg tavaly Júliusban mellyem' jobb oldalában bajt nem kezdettem érzeni, melly mostanig is érezteti magát, a' legmagosbb hegyeket megmásztam; meg három év előtt még fél nap az Újhely megett költ igen magasakat is egy folytában, úgy hogy fel 's le, 's ismét fel 's egészen le, 's harmadikszor is fel 's le mentem rajtok, és magamat még is jól bírtam. Sikárló, laptázó, vadász soha nem voltam, 's általam egy nyúlnál több el nem vesztette életét, 's azt is kocsiból lőttem le. Ellenben, épen ellenére annak a' mit Te írsz magad felől, én, ha tudóm ép talál lenni, 's az a' megmagyarázhatatlan fájdalom, mellyet benne érzek, nem halálos, még jó időt érhetek, 's sem lelkem sem testem nem vén. Szemcimet a' Pataki Collégiumban (hol az oktalanul tanított Brodwissenschaftokba belé csömöröltettek, és a' hol privata industria Mathézist tanulgattam 's a' Bibliothecából kihordtam az Architectúrai rajzolatokat, 's éjfélt utánig, néha 4 gyertyát gyújtván meg, rajzolgattam), derekasan elrontám, úgy hogy Palvarista koromban félttem, hogy megvakúlok. De azután törvényül tetém magamnak, hogy gyertyánál nem olvasok, nem írok, 's így ez az orgán visszakapá előbbi erejét, úgy hogy mind ez ideig üvegre nem szorúltam. Azonban abban hasonlítunk egymáshoz, hogy én sem becsülhetek egyebet mint azokat, a' kik olyak mint Te. — E' cikkelyhez tartozik, édes barátom, 's Te volnál e, a' ki megbotránkoznál szavaimon? mondd-el, hogy van az, hogy 1808-nak utolsó holnapjai oltá boldogítván leveleid, Te még nekem nem írtad, hogy házaď népe szaporodik? Én minden impar esztendőben keresztelteték még. Iphigeniem 1805ben lett, 9dik holnapjában házasságomnak; — 1807ben Denesim — 1809-ben Thaliem — 's ez idén a' még embryo.

Tudod e, hogy a' mi Luízánk Párisban Mart. 20dikán egy kis Napoleont szüle? tudod e, hogy az *Armáda* volt Komája, 's a' *Nemzet* lett volna, ha a' gyermek leány talált volna lenni. — Szeretlem

az olly tettet, melly lángba hozhatja a' lelkeket, 's a' mi nemesíti azt. Sirtam, az az megnedvesült szemem, mikor ezt tegnap meghallám; hogy fiú gyermek lett, azt már Apr. 2dikán hallám Újhelyben a' Gyűlés alatt, mellyről íme egy kis tudósítás.

Mart. 15dikén Particuláris Gyűlésben publicáltatott a' parancsolat. Én jelen nem voltam. Dókus László Vice Fiscális, egy 24 esztendősen igen derék Ifjú, elmondta a' mit tőle hivatala kívánt a' szegény adófizető népnek javára nézve, 's említvén, hogy mi nem igazgattatunk Pátensek által. Ezt Vice Ispánunk szörnyen megtámadta, szemére vetvén hogy fiatal ember. A' nép tapsolt a' megtámadottnak, a' Fő Fiscális Szirmay Ádám pedig felkele (ez 30 eszt. körül van), declarálta, hogy irigyli a' Collegájának azt a' fényt, mellyet kötelessége teljesítése által magára vont; 's azon kérdésre, hogy miként meri ezt mondani, így felelt: mint Fiscális 's Assessor, 's Nemes-ember 's Szirmay Ádám. — Apr. 2dikán felolvastatott a' Part. Congregációban már publicált parancsolat és az akkor rendelt Deputáció által kidolgozott felírás, 's kérttetett Ő Fels., hogy bennünket törvényeink védelme alatt hagyjon-meg. A Magistratus declarálta, hogy ötszörösen magát fizettetni nem kívánja; 's így az antemartialis állapotban vagyunk továbbadig.

Ma marhavásár van Újhelybe, 's én oda megyek, mihelytt ezen levelemet bépecsételem. Csak azt hát még, hogy Töviseim és Virágaim, mellyeknek jól fogadtatásokról desperáltam 's magamat a' Motto által védelmezni szükségesnek véltem, olly jól fogadtatik, a' hogy' nem is álmodtam, 's a' vers' inkább érezteti igazságát állításomnak, mint tíz árkus fogta volna. Most Prof. Fejérnek a' Magyar Tud. Társaságról írt Értekezését recenseálám, és a' Szabó Dávid Virgiljét az Annalistáknak németül. Have Corculum!

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1978.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolosvárt 4dik April. 1811.

Igen Kedves Barátom!

Átkozódok a' Posták meg foghatatlan roszt foljamotjakon. — Mart. 8kai igen becses, és igen nevezetes leveledet csak az estve kapám. Képzelheted, annak foglalatra mennyire meg örvendeztetet,

és aszt is, hogy az olta mind Nagy, mind Szép képek állanak előtttem. Barátom, én Varasd felé igen is elmehetek, és igen nagy készséggel meg is teszem azon utat, miheljt Diaetánk be végződik. — Járj jól végire mindennek, tudakoz ki mindeneket és nyuicsd kezedet. Ezen rövid ki fejezésemből Te értesz engemet egészen és nem kétlem, elő érzéssel gyönyörködöl téendő tetednek Szépségibe — én egészen benned és reád bízom magamot. *Jarab van ebtardnak*

A Kisfaludi Munkája fontos munka lészen. Szeretném tudni közelebbbrül, ki legyen ezen Kisfaludi és az embereknek meljik neméhez tartozik eő. Ugy szintén asztot is: hogy ha egészen nem is, valamely részit nem lehet é ezen igen fontos munkának látni? kár, örökre kár volna, ha a mostan élők előtt is ezen Tárgynak némely részei titokba maradnának.

Nállatok minő állapotba vagyon a Banco czédulák iránt ki hirdtetett financialis operatio.

Irtam volt Neked, hogy itt Magyar és Német theatrom vagyon — a Magyaroknál szebb actricek vannak — a Németnél az actorok között szépeknek itt passirozók talátnak — és gondold el Barátom, ez gegenstand után becsültetnek itt csupán a Theatrumok. A Németek közt egy Hofman nevezetű számos eroberungokat tett, pedig a Német jágerem jobb forma legény nállánál — ezek közt (Néked aperte meg irom) Grof Rhédei Lászlóné a scandalumig viszi vele alacson dolgát — ez a Hofmán más actor társát, Jungheim nevezetűt, ok nélkül meg verte — a Directiotul nékie adott einnahmét csak felibe kapta kezéhez, és a szarvakot viselő Rhédei is közikbe egyelitvén magát, Jungheimot el fízték — ez segedelemért foljamodot a Magyar Theatrumhoz, meljnek Directioja olj igazán szépet cselekedet, hogy egy abonement Suspendunek jövedelmét nékie engedte. Le irattam ezen darab czedulájába foglalt hirdetést, és ide zárva küldöm Neked.¹

Most végyed Gr. Nemess János Levelét. Ez igen mivelt ember volt, fő Hivatalokat viselt, intimus Consiliarius is volt.

En az Innepre haza megyek, de Innep után kéntelen vagyok megint ide jönni. Hiv tisztelettel vagyok igaz barátod. Cs.

[Eredetije a M. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

¹ Nincs a levél mellett.

1979.

Kazinezy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 5. Apr. 1811.

Theurester Freund!

Ihren Brief vom 14. und 15 März habe ich den 1. April erhalten, eben als ich einen an Sie auf der Post zu Ujhely aufgab. Seit der Zeit hatten wir die so sehr wichtige Congregation und einen Markt zu Ujhely; und dies war die Ursach', warum ich Ihnen zu schreiben bis auf den ersten ruhigen Augenblick verschob. — Zuerst von der Congregation. Den 2. April wurde der königliche Befehl, welcher in der Partic. Congregation vom 15. März schon publicirt war, republicirt. Und nun las der Ober-Notar Thomas Horváth, zwischen 35 und 40 Jahren und catholisch, die Repräsentation, die eine den 15. März angeordnete Deputation ausgearbeitet hatte (Melchior Szulyovszky war unter der Zahl derjenigen, die diese Deputation ausgemacht haben), und die ward ruhig und ohne längeren Debatten gut geheissen, und also gleich abgeschickt. Das Comitatus führte die Gesetze und königliche Assecurationen an, dass Ungarn nach und durch Gesetze und keines Weges durch Patentatverordnungen gubernirt wird, und man allegirte, dass Wien allein, und nicht auch Ungarn, die Caution über die B[ank]Zettel über sich nahm. Ich mache keine Glossen, diese sind nicht nöthig. Wien kann diese Last nicht ertragen, und jemand muss sie doch tragen etc. Ich füge nur noch bey, dass der Magistrat eine declaration gemacht hat, dass er der Bezahlung in quintuplo entsagt, und nur nach der vorigen Art bezahlt werden will. Der Stand der misera plebs fand eifrige Vertheidiger, so dass Gregor Berzeviczy keinen Anlass gehabt hätte, unzufrieden zu seyn. Die Deputation bewies auch in ihrer Repräsentation, dass wenn der Bauer seine Contribution fünffach hätte erlegen sollen, so würde er mehr erlegt haben, als die ganze Summe von den B[ank]Zetteln, die im Comitatus rolliren, beträgt. Ich glaube, die Deputation hat in dieser Behauptung einen Calcul zur basis genommen, auf welchen sie sich fussen kann; und wenn das so ist, so muss man sich der Combination gewiss freuen. — Ich habe nicht ein Wort gesprochen, weil was ich gesagt hätte, und noch mehr als ich gesagt hätte, gesagt war. Aber was wird die Folge davon? Ein Reichstag, wo die königliche Anordnung viel-

leicht — vielleicht, sage ich — mit kleinen Abänderungen so gewiss bestätigt wird, als das wahr ist, was ich Ihnen darüber schon prophetisch habe. Denen Perceptoren ward also befohlen, dass sie die Steuer nach altem Gebrauch einnehmen sollen, hogy a' Vámszedők a' hidakon ugyan azt tegyék, und gestern ward ein Procurator Rátkay István fasst gesteinigt auf dem Markt, weil er sich unterstand, 1 Kübel Weizen pr 100 f zu halten. Er sprang in seinen Wagen und befahl zu rennen. Seine Frucht ward für die Comitats Gefangene confiscirt. — Das @ Fleisch ward auf 28 xr. in Dörfern und 30 locis Contractionalibus und Städten limitirt.

Auch Sáros bat um die Widerrufung des Edicts, ohne der discussion ob Ungarn für die bancozetteln gut gestanden habe. Von andern Comitaten weiss ich noch nichts.

Die Turfwacke von Golop schicke ich Ihnen durch einen Procurator nach Pesth, aber erst nach den Feyertagen. Recht sehr viel Dank für die Nachricht der Auflösung der oekonomischen Societät. Mein Gott, wo sind wir, dass wir noch immer von Freymaurerey uns fürchten!

Ich werde alles anwenden, dass Hartleben Galletis Atlas auch im Ungrischen herausgebe. Wenn das Werk nur übersetzt würde! — Ich habe noch keinen Heft der Annalen von diesem Jahr gesehen, wiewohl ich sie an [!] der Post zu Ujhely bestellt habe. — Was in mir für Gefühle über die Nachricht, dass Sie zum Mitarbeiter an den Annalen nicht ersucht worden sind entstanden, habe ich Ihnen nicht nöthig zu sagen. Da Sie mit ihrem neuen Redacteur in keinem freundschaftlichen Verkehr stehen, so bitte ich Sie um die Gefälligkeit, die Recension von Fejérs Preisschrift und Szabó's Aeneide durch einen Ihrer Schüler (nachdem Sie sie nemlich in Styl gebracht haben werden) abschreiben zu lassen, und sie unserm Freunde Kis zu übergeben, damit er sie Herrn Gl[atz] in meinem Namen übersenden könne. Ich habe Herrn Consistorialrath Gl[atz] geschrieben, dass er sie von mir erhalten soll, und ich möchte nicht gern meinem Worte manquiren.

Ich kenne weder Werner, noch seinen Luther.

Über die 30 f. und die Impertinenz, einem Manne, den man schätzt, mit so wenig zu gratificiren, habe ich mich höchlich geärgert. Sie mögen mir von ihm so viel Schönes sagen als es Ihnen

beliebt, mein lieber Freund, — in meinen Augen ist dieser grosse Mann ein kleinwintziges Männchen, über den man herzlich lachen muss, dass er sich selbst gross dünkt.

Ich habe den 2. April die Bekanntschaft des Johann Szirmay aus Okruchla (er hat eine Enkelin des alten Andreas Poturnyai geheurathet und wohnt jetzt in dem nehmlichen Ort, wo der alte einst seine Goldmachereyen mit Heinzely und Gross oder Gloss trieb, — aber dieser verwandelt keine Metalle, es sey denn in Werke des Geists, die er in Menge zusammenkauft) gemacht. Ich sah ihn vor 8 Jahren zu Debreczin bey einem Mittagessen. Er und mein Vater waren Cousins, und er und ich sind durch Liebhaberey an poetischen Werken verwandt. Ein guter Kopf. Er versprach mir Schillers Xenien zu schicken, die in dem 3ten Band seiner Gedichte stehen sollen. Ich habe viele Exemplare dieses Werkes gekauft und durch das Ausleihen verloren, habe auch dieses Jahr schon ein Exemplar gekauft, doch diese Xenie nie gesehen. Dafür gab ich ihm meine Tövissek etc. und Kis's schöne Epistel an mich, die er noch nicht kannte. Was ich durch diese Bekanntschaft gewinnen werde, weiss ich noch nicht. Er ist der nächste Nachbar von meinem Pips Desöffy, mit dem er aber in vielen Dingen nicht einerley Meinung und noch weniger eines Sinnes ist. An so etwas stosse ich mich nie; man kann verschieden denken, und doch achtungswerth seyn. Pips hat eine universelle Bildung, ich fürchte aber, dass diesem Kopfe an intension fehlt, was er in extension zu viel hat. Sie können kaum etwas schiefes denken, als sein Brief an mich über die Literaturen der jetzt lebenden Nationen ist. Voltaire ist ihm mehr als alles; es *lügt*, der sagt, dass seine allgemeine Geschichte *lügt*. (für ein Epigramm ein guter gedanke!) Unter Deutschlands schönen Schriftstellern nennt er zu allererst Schlözern. Göthe ist ihm niais und er fand in seinem Wilhelm Meister nichts als das italienische glühende Lied: Kennts du das Land etc. etc. meisterhaft. Kotzebue, Bülow sind mit den ersten Deutschen in einer Reihe. Die *neue* Philosophie in Deutschland ist die alte, nur durch abentheuerliche Worte und Façons de parler aufgefrischt — so urtheilt Lalande und Degerando. (!) — Ohne meinen kleinen Kahn dem gränzenlosen See zu überlassen will ich ihm meine Ansichten mittheilen. Es wäre mir sehr leid, wenn er bey diesen elenden Ansichten bliebe; er macht sich lächerlich, und mir thut um ihn leid, denn ich liebe ihn.

Ich ging gestern auf die Post und so in die Congregation. In den Hazai Tudósítások stand schon, dass unser Schutz-Engel Louise einen Sohn gebar. Als ich in die Congregation trat, so winkte mir der alte Herr von Szemere, dass neben ihm ein leerer Sitz steht. Da ich so der zweyte vom Vice Gespann sass, und eine Materie eben zu Ende gebracht war, folgsam eine Pause gemacht ward, sagte ich ihm was in den Zeitungen stehe. Er wollte noch immer zweifeln, und da auch andere etwas positiv gewisses zu wissen begehrt, forderte mich Consiliarius Horváth auf, den Artikel laut vorzulesen, welches ich that. Der zweite Vice Gespann sagte: Sed in Congregatione! non convenit! Da ich einmal drinnen war, so setzte ich dazu, dass nach einem Brief, den Gräfin Van der Noth (eine Splényi) von Wien erhielt, Napoleon die *Armee* zum Gevatter lud; würde der neugeborne Prinz ein Mädchen geworden seyn, so hätte die Nation die Stelle des Pathen vertreten. Der Gedanke brachte alles zu einer freudigen Gemütsbewegung. Nur ein paar Talaren blieben in Ruhe.

Andreas Szirmay erzählte den 2. April in einem Zirkel von mehreren Zuhörern in dem Zimmer des Vice-Gespans, bey dem wir gespeist haben, ein Calvinischer Student von Debreczin habe ihn 1809 zu Tállya besucht. Dieser kam aus dem Zipser Komitat durch József. Da dort eben eine grosse Solennität war, so wartete er dem geehrten Probst Sasio auf. Er empfing ihn mit der grössten Humanität, und quartirte ihm bey dem Pfarrer des Orts ein, weil alle Zimmer der grossen Probstey durch Gäste schon occupirt waren. Er führte ihn auch bey dem Nuncius Apost. der bey ihm sich eine längere Zeit aufhielt, auf. Als dieser sah, dass der junge Mann kein leerer Kopf ist, so trug er ihm einen Stuhl und Caffé an, und fragte ihn, ob er nicht catholisch werden wollte. Dieser benahm sich vernünftig und wies den Antrag mit Artigkeit ab. Der Nuncius soll ihn gesagt haben, er reise umher, von Bischöffen, Pfarrern und auch Weltlichen einen Eid abzunehmen, dass sie dem heiligen Stuhle getreu bleiben wollen, und mache eine Collecte für den Papst, der in einer misslichen Lage ist. Dann gab er ihm ein Büchelchen mit, das er zum Austheilen umhertrug, und schrieb sowohl seinen Namen in perpetuum memoriam mit allen seinen Titeln, als auch den des Doctissimi ac Clarissimi Theol. Candidati ein, und entliess ihm mit seinen Segen. Ich möchte wissen, in wie weit diese Erzählung wahr ist, denn ganz unwahr kann sie nicht seyn. — Der Praefect des

Bretzenheimschen Pataker Dominiums Herr von Bárány (einst Piarist) sagte mir gestern, dieser Nuncius habe viel Unction. Herr von Szemere verstand das Wort nicht. Ich war sein Dollmetsch. — Leben Sie wohl theurester Freund! —

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

1980.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Szemere Pál aláztos tiszt.

Édes Uram Bátyám! Íme küldöm mind azokat, a' melyeket utóbbi levelemben ígértem vala. Kívánva, hogy velek kedvességet lelhessck.

1.) à Monsieur Monsieur Paul de Szemere. à Pest. M-Vásárhely, Oct. 2d. 1810. Tudós Hazafi! Kedves Barátom! Ezen levelem a' Tiszteletnek adója, melyet egy ritka szép tudományú Ifjú Hazafinak, mintegy még előttem esmérletlen ujj Csillagnak a' Magyar Elmék Egén, Tiszteletére ereszték. M. B. Prónay Sándor Úrnak, az én tiszteletet érdemlő hajdoni jó Mesteremnek köszönöm, hogy a' Tek. Urat esmérhetem. A' többi között küldötte a' minap nekem a' Vida Urhoz írt Verseit a' Tek. Úrnak magyarul és németül. Ebben a' Németben legnagyobb gyönyörűségemre a' volt: hogy a' Németeknek azokért a' rossz szókért, melyeket a' Magyaroknak nyakokra kezdettek tojni, mint p. o. *latán* és *rím*, egy ujj rossz Német szót, *Bangete* kölcsönbe a' nyakokra akar a' derék Tót atyafi kötni.

A' Tek. Ur verseit szépeknek, a' gondolatot épnek, 's a' szólást fényesnek találom. Annál inkább nagyonn elkötelezett M. B. Prónay Ur, hogy megküldötte; mert ezekben a' versekben, és a' magyarságban egy szép Elmét, jó Hazafit, és a' Magyar Nyelvnek ujj csillagját van szerencsém esmérni.

A' Tek. Ur engedjen meg: Az Istenek Jegyző Könyvét zárom levellem mellé. Csak csupa gondolat, köntös és fény nélkül; de ne jedjen meg tőlle a' Tek. Ur: mert igen szorgos munka lévén kezem alatt, azt meg nem szakaszthattam. Egy vacsora utáni munka tíz órától fogva tizenkettőig. Másnap, harmad nap jobbítottam rajta; de arra, hogy felsőbb, illőbb hangra emeljem; nem volt időm.

A' Halhatatlanságotis, éppen e' volt az az én szorgos és nemes tárgyam, bévégeztem, éppen Sz. Mihály napján. Elküldöm most M. B. Prónay Urnak, mint Mesteremnek ítélete alá. Az előtt végeztem volt Az emberi Tökélletesedés és Boldogság Történeteit Ádám-tól fogva máig. Mindenik rövid Munka. Az előtt végeztem az arra való Feleletet: Mi az embernek sorsa és vége. Az előtt vagyon az 1809 temetése. Mellyben akkor katona világ lévén, azt mutattam meg: hogy eljő az Aranyidő és a' háborúk megszűnnek. Az előtti dolgom volt az embernek mint Embernek belső Esmérete. Mit különbözik p. o. Okosság, Ész, Bölcsesség, Értelem, Okoskodás, Elme, 's a' t. és úgy találtam, hogy vagy a' Tudós Németek nem tudják a' magok nyelveket, vagy nálok ezeknek nincsen neve tulajdon szóval, mint a' Magyarnak: *Ész*, Mens; és *Elme*, Ingenium. Az előtti Munka volt az egész nagy Természet Esméretének rajzolatya, mint az embernek külső esmérete, mellyből megtetszik, hogy az ember hol ál. Mellettek mintegy oldalaslag: Ma a' Bölcselkedés (Philosophia) hol áll? és hogy Hunyadi János nem volt a' Zsigmond Császár fia. Közbe készült egy nagy munka. Esméri a' Tek. Ur a' N. Schlözer munkáját: *Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. Ezt a' tudatlan munkát megczáfoltam; úgy hogy, ha Schlözer élne s meglátná: meghalna szégyenletibe az egészsz Göttingai Tudós. Az Előljáró Beszédit a' fővebb czikkelyekkel kiküldöttem M. B. Prónay Urnak, úgy az emberi Tökéletesség és Boldogság Történeteit is Mászában.

A' szegény Pesti Magyar Nyelv Mesterének szerencsétlen csilag alatt született munkájatis, az Ujj Holmit láttam, Menthetetlen. És éppen azért sokat nevettem rajta. Mások boszszankodtak: én nevettem. Ugyan menthetetlen! A' Penderítő Amadé munkája éppen az én szájam íze szerint van. Gyönyörűséges, tiszta, könnyű a' gondolat benne; 's a' kifejezés is olyan. Nem akad meg senki benne.

A' Képlaki munkája igen tudós. A' nyelvről való gondolatai nekem nem mindenben tetszenek, mint a' Kazinczy Ur Jó Barátoméi. De azt úgy nézem mint a' Tökélletesedés rendes *uttyát*. Most kezdett a' Tudomány a' Magyar Nyelvre szállani; forrásban van, tajtékzik; majd kihánnya a' mocskot, 's megválasztja az idő a' Jót a' rosszstól. De a' tudós Képlaki annak a' szegény embernek a' feje 's élete körül jár. Csuda, hogy eddig a' Gutta meg nem ütötte. Ő nem oka, hogy ötet Mesternek tették. A' kitételek mind igazak ellene. De nem illet volna azokat néha méreggelis megkenni. Hát a' sok

nyárs, az!, a' horog? a' katonavas () Mire való; a' sok szemét deák, német, francia szó? 'S az a' Sic. Én azt a' Német Recensenseknek a' Jénai tudós Ujjságokba visszaajándékoznám. Egy érthetetlen; gondolattól üres szó. A' Világosság fiainak, úgy tetszik nékem, nem szükség az értetlenség mezejét német országi ujj tövisekkel szaporítani, csak azért, hogy szűrösök.

Kedves Tekintetes Ur! Ölelem a' T. Urat, ajánlom magamat drága Barátságába és különös Tisztelettel vagyok a' Tekintetes Urnak alázatos szolgája Aranka György.

2.) Von Cronstadt. An den Herrn von Balla. Uiber Hermanstadt, Temesvár, zu Pest. —

Nagy Hazafi Ur! Tekintetes Uram! Valamint minden érezni tudó polgár és hazafi társam, úgy magam is békességet, örömet és tiszteletet forró háládatossággal egyetemben ajánlok a' Nemzeti dísz és Közhaszon iránt áldozóknak!!

Ezen szónak *universaliter* illjetén magyarázatjában; *egy általjában, mindenekre kiterjedőképpen*; úgy tetszik én előttem, hogy nem csak az a' hiba benne, hogy sok szóbóll áll, mert a' nevezett szónak értelmét még igazábban ki merítené, ha a' szónak eredeti erejét nézzük, ez: *mindeneket-magában-foglaló-képpen*. Mert ugyan is ez a' Composita (öszvitett) deák szó, *universum*, p. o. *mundi*, nem egy dolognak mindenekre való kiterjedését, hanem minden ugyan azonn egy nemű dolgoknak v. testeknek, egy különös tulajdon öszveségben való állását képzelgeti. Az igaz ugyan; hogy a' mi magában foglal, az ki is terjed, és a' mi ki terjed, az magában is foglal; de más az *extensum*, más pedig az *universum*. Ha pedig igaz az, hogy ezen szót: *universitas* egy Római Grammaticus így magyarázta: *plurium in unum conversio*, igaz az is, hogy a' ki terjedés ideája tsak regressive 's úgy is mint consequens adattathatik az *universalisnak*, m. p. o. a' «Vármegyének minden zászlós Urai és Nemessei együtt vagynak,» ez *Universitas* — itt tehát a' *ki terjedés* ideája tsak úgy nyerhet heljet, a' mennyiben a' mi öszve gyült, az ki is terjedhet. Ugy szintén, «ez ugyan universalis eszű ember!» itt is a' mindenekre ki terjedő ész tsak annyiban nevezetethetik, a' mennyiben, a' ki minden tudományból öszve szedett Tudománnyal bír; az a' sok heljről gyűjtött tudomány viszont sok felé is ki terjedhet. Azért tehát e' körül a' szó körül, *universalis*, a' *principalis*

heljet tsak egy oljan szó veheti el, a' melj nem ki terjedést, hanem magában foglalást jelentsen. Ezen az uton tehát én az *Universaliter*nek minden rokonit magyarul így nevezhetem:

Universum mundi, Világ öszvédelme.

Universum Comitatus, Vármegye öszvédelme.

Universa Litteraria, Tudományos öszvedelem.

Historia universalis, Öszvédes Hist. v. Történetek.

Universaliter szóllok, Öszvédesen szóllok.

De azt mondhatja valaki, hogy az *Öszvéd* szinte az, a' mi a' *Compositio*, vagy legalább a' *Compositio* igen heljesen magyarosíthatnék így; *öszvített*, az igaz! de hát azért meg nem maradhat é az *öszvített*nél külömben is sokkal többet jelentő *öszvéd* és *öszvedelem*? Sőt annyival is inkább megmaradhat mindenik, mivel a' deákban is ezen két szónak, *Universum* és *Compositio* szó-béli creje, a' mennyiben mind a' kettő töb dolgoknak egymáshoz való számláltatását vagy foglaltatását képzelteni, igen egy forma ideát formál. Miért ne lenne meg tehát a' hangban is a' hasonlatosság? mint p. o. *Compositio*, *öszvített*; *universalis*, *öszvédes* és *Universitas* 's *Universum*, *öszvedelem*? De azt mondhatja még valaki; hogy az *öszvéd* v. *öszveség* igen szükséges szolgálatot tesz, a' számvetésben is e' heljett, hogy *summa*. azt én meg hiszem! 's látom is, hogy az *öszvéd* v. *öszveség* a' *summa* ideáját igen jót ki meritti; de még is mit tehetek én rólla, ha a' *summa* tsak szükségből kereszteltetett azon vele teljességgel nem egyező névre, hogy *öszveség*. Mert *summa* azt teszi, hogy *fő*, m. p. o. *Summus Imperator*, *summa necessitas*, etc. etc. e' felett pedig hogy tesszük ki hát ezt: *Universa summa*? Itt az uníversanak vissza kell adni tulajdon nevét, az *öszvéd*-et *Summa Uram* pedig keresztletlen marad, ha tsak valaki igen irgalmas erőltetéssel, 's talán nem is egészz heljtelenüll így nem fordítja: *fő öszvéd*.

Még az a' kérdés lehetne, hogy mi okon mondom egy heljlt így: *öszvéd*, *öszvédes*; más heljlt pedig amúgy; *öszvedelem*? de erre rövid a mentségem — mert tudni való az, hogy az -elem, -delem, többnyire mindenütt tsak nagyitt és hathatósabbít — mint: győzész, győzedelem, — veszész, veszedelem 's t. azon kívül pedig ha így mondanám, *öszvedelmes Historia* v. *Ember* — már itt a' fül és nyelv maga is nem szenvedheti, mert rendesebb *öszvédes Ember*. Úgy szintén *Világ* v. *Vármegye öszvédje* is darabos és rendetlen — de;

«Világ v. Vármegye öszvedelme» már itt szükség a' szóban a' méltóság, 's a' fül is inkább szenvedheti. — Ugyan csak én e' béli megkülömböztetésre regulát nem szabok — mert a' szó ereje oljan, mint a' víz, keres az utat és határt magának. Hanem különös Nagy Hazafiúsága 's az előttem ugyan esméretlen, de igen betses Uri neve és személje iránt örökös tisztelettel maradtam a' Tekéntetes Urnak S. Sz. Gy. 8-va Mart. 1810. igaz tisztelő szolgálja N. N.

Si posse non, velle licebit.

3.) E folyó Esztendei Bőjtmás havának 15d. napján tartatott köz Gyűlés alkalmatosságával öszvegyülekezett Rendei által ezen kiküldött Deputatio Tanácskozásának Két Tárnya levén

[stb. mint a 2000. számú levélben.]

A' Nyelvgénuszt ismét újra dolgozom. Ott a' hol a' Geniusz megszólal, Dialogus kezdődik ő köztte és a' Revaianus Philolog között. A' Nyelvgénusz azt az intést adja, hogy a' Grammaticus midőn törvényeit szabja, megvizsgálja azt, ha azon törvények a' nyelv egész alkotmányára kiterjedhetők e, ha nem olyanok e, melyeknek következéseiből az Egész fenekestől felfordúl, 's ekkor kimondja, hogy a' *Hiúk seregek* forma az utolsóbbak közül való. Mert mi az adjectivum a subjectivum mellett; 's még is etc. Mik a' collectivumok s' még is etc. Mik a' Relativumok 's még is etc. Sok Példák. Sőt a' Pronomenek is: 1) a' substantivum mellett: *ő Házok, Házoké.* 2) Verbum. Magam tettem, etc. Olvastunk val-a, voln-a, légyen, volt. E' szerént a' declinatiót és conjugatiót meg kellene változtatni 's új formákat kell alkotni, mint: enen, tenen, önön, minnen, tinnen, **öknön**; *Papomi, Papodi, Papai, Papunkik, Paptokik, Papokik.* Ezután jó, hogy a' Magyarban Révai szerént nincs pluralis: *gémek, ardea multa.* De igen, azt mondja a' Phil., az Applicata Grammaticában, etc. Régen minden szó substantivum volt, de most más a' Pronomen, etc. — 'S pronomen e a' *magam*? Pronomen is, nem is. Révai szerint a' *magam*, ad, a, unk, atok, ok keze formában csak *substantivum*; de a' *magunk tettünk* formában pronomen, etc. És így elvesztheti a' pronomen is a' maga pronomenalítását. Így veszté el azt az *ő* is. Révai tanítja, hogy *Sereg*-é genitivus, ez *seregő*, exercitus suus. 'S még is *Seregek-ő* vagy *Seregeké*, etc. Ha itt elveszthette pronomenalítását, mért ne a' *Hiúk Serege*-ben is. Tovább meglehet, hogy a' *k* szóphangzás kedvéért hagyatik el. Itt a' hangváltozásokról. Végre példák más nyelvekből. Azolta a' deákban többeket leltem. Illyen ez:

«Nescio quid profecto absente nobis turbatum est domi.» Eun. A. N. Sc. 3v. 7. Schrevelius (Terent. Lugd. Bat. 1657) ezt a notát teszi pag. 340. Not. 7.

Aut distinguendum est, et subeundiendum me, aut ἀρχαῖονος figura est absente nobis, pro nobis absentibus. Pomponius, Sine ergo istuc praesente amicis inter coenam. Varro in Marcellum Id. praesente legatis omnibus, exercitu, pronunciat. Absente nobis, Cum cum sit, dicit, pro praepositione ponit, Absente: ac si diceret Coram Amicis.

Mi az a Pomponius.* 'S hol írja Varro? Instálom alázatosan. Édes Uram Bátyámat. Én a Krisztust Gombán fogom feltámasztani. Fáy Andris barátunknál. —

Itt megyen a Varjas ÉÉÉneke: 's a Vitkovics versei.

A Mélt. Grófné kezeit csókolom.

Pest, April 5d. 1811.

Lehet é mondanunk: Philológ-?

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

1981.

Kazinczy — Mándy Péternek.

Tek. Mándi Mándy Péter Urnak

Kazinczy Ferencz baráti szives tiszteletét 's idévletét.

Gyönyörű az, midőn a bizodalmas megszólítás oly meleg szívvél írt levél által visszáztatik, mint az az enyém, mellyben az Urat, szivesen becsült 's szeretett barátom, a Kézy Mózes dolgában megkérni bátorkodtam. Ujra felkiáltok a Lessing Minnájával: a Gondviselés a becsületes embert ritkán hagyja jutalom nélkül, 's néha a jó tettet előre jutalmazza! Ine azon felül, hogy az az örömem van, hogy a Kézy kívánságát teljesíthetem, pótlékul az Ur barátságát nyerem meg! Méltóztassék az Ur ellünni, hogy ismerem becsét. Nem mindig szükség a látás a lelkek öszvecsatlására.

Alig van annyi időm, hogy az ide zárandó nyomtatványokat összehajtogassam,¹ mert váratlanul jött az alkalom, melly azt tovább

* «Pomponicus Laetus = Petrus Calaber. Megholt 1497. Máj. 21d. Méltó megtekinteni a Lexicon Historicumokat. Derék és tiszta fej!» — Kazinczy F. jegyzete.

¹ Némely munkái közlésére czéloz itten. — Mándy P. jegyzete.

vigyé. Fogadja az Ur őket köszönetem jeléül 's felejtse olvasások alatt a' nyelv és ízlés ellen első írásaimban elkövetett vétkeimet. A' Testimonialist legbiztosabban elhozhatná eggyike azon Pataki Ifjakkak, kik a' Mennyei tudomány hirdetésére minden szertte kiküldettek most. Tisztelem Szathmári barátimat 's nekik 's az Urnak ajánlom magamat igen nagy becsű barátságokba, — Széphalom, Apr. 7d. 1811.

Czím: Szathmár Vármegyei V. Notárius T. M. Mándy Péter Úrnak.

Tokaj, Nagy-Károly.¹

1982.

Szemere Pál — Kazinczynak,

April VIIId. 1811.

Édes Uram Bátyám! Eddig minden bizsonnyal fogta venni Édes Uram Bátyám legutolsó levelemet, 's látja, miként járatá meg vélem Vitkovics az Aprilist. Tegnap küldetett hozzám Édes Uram Bátyám levele, a' mellyből látom, hogy a' két gyönyörű versezetet a' valóban esudálatra méltó Berzsenyi írta 's nem Miskánk. Sajnálom a' megcsalást. —

A' Pályairást újra figyelmesen keresztül olvastam. Mesterem parancsol, 's íme bátor vagyok kimondani azt, a' miben érzéseink egymástól eltávoztak. Én nem fogtam volna a' szélnek gyökeréről a' szelek-(scindo)et állítani. Inkább hiszem azt, hogy a' keresett gyökér sze vagy szé természeti hangszó. — «Írás.» Kétkedem, ha vétethetik e passivum verbale subst. helyett. A' szokást ezen esetben is talán nem követni, hanem igazgatni kellene. Igaz az, hogy még kérdés az is, ha lehetséges e mindenkor. Osztán inkább maradjon a' homályos *És* végzet, mint hogy az *ET*-ek serege szaporitassék. Igaz e az, Édes Uram Bátyám, hogy a' mi nyelvünknek eggyik disztelensége a' sok T-? Vagy azt a' Tettettegést csak az elkényeztetett hallás kárhoztatja? Bizony a' *Szellem* hasonlíthatatlanul szebb hangzású szó a' *Szelletnél*. 'S hát még a' *Szelletetek*?

Térek a' *Csányra*. Édes Uram Bátyám! Aligha fog emlékezni Édes Uram Bátyám azon kinyilatkoztatásomra, melyet Széphalmon létemben az Édes Uram Bátyám Új szavai felől tevék vala. Azt

¹ A' Testimonialis a' kitűzött úton általam elküldetelt. — Mándy P. jegyzete.

mondom most is, a' mit akkor. A' Génusz sugallá azokat Mesterémnek. De nincs szükség Szemere Palik dicséretére. Elégge meg vannak azok dicsőítve az által, hogy józanabb Íróink által elfogadtattak; 's hiszem, hogy ha Lexiconíróink nem Márton Józsefek lesznek, Lexiconainkba is fel fognak vétetni. Azonban szabad legyen most is felsohajtanom: Ah, az a' *Csány*! — Nem tudok egyebet mondani ellene, mint azt, hogy nem tetszik és nem tetszhetik t. i. *virtusnak*. Ez a' nemtetszés talán onnan lehet, hogy *Csány* falunév. Horvát azt mondja, hogy deák keresztnevzetből vagy on által magyarosítva. Tudja diplomatie. E' szerint a' *Csány* nem is gyökérszó. Az *ny* helyett én *ly*-et tennék: Csály. — — De gyerünk a' véghetetlenül kecses *mímre*. Előre bocsátom azt a' vallástételt, hogy az én Görög literaturai isméretem olly sem mi még, hogy ezt a' szót azon kis vocabulariumban, mellyet fordítgatási próbatételeimben memorizálás végett irkálgtattam össze, fel sem találtam. Jó ideje már, hogy Báthori Úr a' Homericus Clavist általadá, 's pirúlva kell megvallanom, hogy igen lassan haladok. Sok az olvasni, sok a' tanulni való. Az angol nyelvet is próbálgatom. 'S azt sem tudom, mellyikhez fogjak. Azonban egy igen nagy Jó van én bennem, 's ez az egyvelen Jó az, a' mellynél fogva reménylenem lehet. Nem szégyenlem megvallani a' mit tudok vagy nem értek. Szokásom az is, hogy ha könyvet olvasok, 's ollyan mondásra talállok bukkanni, melly előtttem ismételten nyelvből van véve, megkérdem az azt értőt, 's el nem mulatom feljegyezni. Negyed évi Jegyzéseim közt lelem meg a' fennforgó görög szót is. Akkor olvastam Adelungnak «*Ueber d. Deutschen Styl*»-ját 's pag. 27. Aristotelesből vett görög citatióját Báthorival magyaráztattam meg. — Mit mondhatok tehát a' *mímelnire*. Nem többet, mint a' mennyit a' *Csányra* mondhattam. A' *Csány* nem tetszik; 's nem tudom miért; a' *mímelni* pedig kimondhatatlanul kedves előttem a' nélkül ismét, hogy okát tudhatnám adni, miért? Igaz, hogy a' *követni* rossz; igaz az is, hogy a' *hímelni* himlősíteni formát jelent. Én még azt adnám hozzá, hogy a' *Hím* és *nöstény* miatt is veszedelmes a' szó mind az apocopálásban, mind a' származtatásban. Pedig megeshetnék, hogy a' *hímelés* vagy a' *hímelet* helyett *hímet* szeretnénk mondani. Ha mondhatunk e *mím*-et, azt Mesterem tudja. Én ohajtanám, hogy mondhassunk. Instálom Édes Uram Bátyámat, méltóztassék a' *mímelni*-vel mentől hamarabb ismeretessé tenni. —

A' féltő kincs nem thesaurus, *qui metuit*, de nem is thesaurus, *ob quem* metuimus. Alig ha el nem értettem, hogy ezt a'

Philologiai Jegyzést Édes Uram Bátyám az Egyetemi Grammaticusokra tévé. Az Etymologia szerént is jól van mondva a' féltő kincs. Mert nem félt-ő, hanem fél-t-ő, fél-et-ő, id est, qui *facit* A' Feleség-féltő van az Etymologuszok ellen. —

Közzé mert hozzá. Én is analogumnak tartom a' kettőt. Hiszem, hogy mind a' kettő az *ő*, *vő*, *jő*, *jo* pronomenből eredt. Ugyan is hol nem teszen szolgálatot a' mi nyelvünkben a' névmás? Hiszem, még az is, hogy *hozzája*, *közzéje* szinte olyan régi forma mint az *adnája*, *ütnéje*: tehát *hoz'ja*, *köz'je*. 'S tehát **hozz** és **közz**? Az felelhetem, hogy *igen* és *nem*! *Igen* úgy, mint a' hogyan a' *mézzé-t* írhatom **mézzé**-nek: nem úgy, ha a' *bel-é-t*, *fel-é-t*, mellyeknek szintűgy vagyon régi formájok: *beléje*, *feléje* — *beLLé*, *feLLé* írni nem lehet; és ha nem szabad ezt írnom: *mézzé*, *házza*. — Tudván azt, hogy az *ő* halitust kapott 's volt *jő* vagy *vő*, tudjuk azt is, ha a' *közé* vagy *közzé-t* kárhoztatnunk lehet é. Úgy tartom, mind a' kettő helyes. Egyike így ered: *köz-ő*, másika így *köz-jő*, v. *köz-vő*. E' szerént nem Tuladunaismus a' Gyilkossa; 's Poetáink nem a' Grammatica, hanem a' szebb hangzás ellen vétenek akkor, mikor az *S*-et vagy *Z*-t a' mérték miatt megkettőztetik; 's talán eset is lehet, a' mellyben az illetén pattantás szükség. *Hozú-t* a' szokás miatt nem lehet írni; 's a' fennt elmondottak szerént nem is kell. — Hogy a' *közzül* *közbül* van? Nincs rá példa a' nyelv történetében. Ha onnan eredne is, így volna az minden bizonynal: *köz-é-bül* e medio illius; vagy *köz-jé-bül*. 'S ismét az előbbeni kérdésre tértünk vissza, az az, ha *köz-e* é vagy *közze-t* kell e írunk? Nem hihetem azt, hogy a' *közzül* vagy *közzül* a' *közbül* lett volna. Én e' kettőt egymástól különbözöknek tartom. Más még ma is a' *közbül*, 's más a' *közzül*. Példának okáért: *A' három gyermekek közzüL a' legkisebbik ült a' kocsiban közbül vagy közBÖL*.* — Elúntam már ezt; 's mint a' Debr. Grammatica szokta — 's a' t. 's a' t.-vel végzem.

De még egy Grammaticai kérdést. Miért kell az *Egyéb*-et egy *b*-vel írunk? Talán, mivel egye**b**ek, egye**b**et. Analogum e az, *egyéb* az *inkább*-val? 'S Comparativus gradusok e? — Ha igen; úgy a' két *b* az idős, számos mellől elmaradhat, mint a' hogyan az *egyéb* mellől elmaradHATOTT, 's lehet idősB, számosB. Vagy nem? —

Még egyszer visszatérek a' *közzül*-re. Alig ha nem így lett: *közé-Vül*; mint például, *fejé-vül*. Azonban nem rossz a' *közzül* 's a' *közbül* sem.

* Az az közbeN. — Kazinczy F. jegyzete.

Régen akarom már azt kérdezni Édes Uram Bátyámtól, mért kell öszve kapcsoló jellel írunk a' praepositiókat, midőn azok az ígék után állanak, p. o. nem ment-*el*, látott-meg. Nem írhatnók e azokat minden - nélkül?

Még egyet. A' sűjt, nyűjt, gyűjt, stb. miért írjuk hosszan? Azt mondja Révai, hogy ezek innen jöttek, és így: suh-ít, nyu-ít, gyű-ít. Édes Uram Bátyám! Nem lehetne ezeket is a' Diphtongusok között például felhozni? vagy pedig példa az ai-aj és ei-ej-re is: soh-a-ít, soh-AJt; le-ít, lEIt, lejtől.

Tapadnak szemeim, 's berekesztem az úgy is egész az úntásig hosszú levelet. — Itt jut eszembe, hogy Göthének ez egyik új munkája:

Wilhelm Meisters Wanderjahre. Ir. u. II. tr. Bd. 8. Tübing. 1810.
Holnap reggel Gombára indulok ki Fáy Andris barátunkhoz, 's a' Krisztus feltámadását 's a' Bokréta Keresztatyjának innepét együütt fogjuk megüdelni.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

1983.

Csehy József — Kazinczynak.

Cronsdorf, 9dik Apr. 1811.

Kedves barátom,

Öhajtott leveledet az epigrammák' kötetjével 23d. Mart. vettem. Köszönöm, hogy kiragadtál szorongató gondjaimból. Öllelek változhatatlan barátságodért. Érzékeny részt veszek panaszodon. Azonban bízok, hogy gyengült egészségedért való aggodalmaid el fognak minél előbb oszlani, 's úgy vélem, hogy az egész állapot, a' mint a' Doctorok mondják, inkább apprehensio, mellyet képzelődésed nevel. Ód magadat ettől, hogy hypochondriát ne okozzon. Az én mellyem is gyenge, mindig is az volt; de azért elteszi a' magáét. A' hideglelés után mindég szokott maradni némelly erőtlenség; tapasztaltam azt én is a múlt nyáron, és szinte mellyemen.

De bezzeg egy más ok a' szomorúságra: Julianusnak emlékezet' szelenczéje mindenestül oda van. Én 17d. Junii 1810 adtam fel azt Jaegerndorfban az ordinaire postára. Recepisset nem vettem, hogy annyival inkább ne ingerelném az éhetetlenek' aviditassát. Már most bánom, mert a' pósta mester azt mondja, hogy recepisse nem lévén

róla, nyomozni nem lehet. Ez a' dolog engem nagyon búsít, 's nem gondolhatom orvosságát. A' szelenczét Julianus csirizzel tapasztotta be, 's úgy írt fellyül reá egy deák adresset, én még egy rövid levelkét zártam mellé, 's be pecsételtem új boritékkal. A' ki tehát azt felszagatta, ha bár osztán látta is, hogy a' benne foglaltból kevés hasznót fog árulni, mivel össze nem állithatta megint, hihető hogy elesikkasztotta [!]. Te azt sem fogod tudni, miből állott legyen ez a' szelencze. A' mennyiben emlékezhetek, egy kis rajzolat azt képzelte [!], midőn a' Munkácsi bastilleban szegény Julianusnak étket juttattál a' magadéból, 's körülte deák legenda. — Ezt a' kárt felejtened kell. Ird meg azonban, mit tudsz a' nagy lelkű emberről. Már azóta boldog és bővelkedő sorsra kaphatott volna. Nagy barátját veszlette ő el a nemes szívű Gróf Berechtoldban is.

Epigrammáidat és a' character festéseket gyönyörködve olvastam által egynehányszor. Nem kétlem, hogy hasznót fognak hajtani. A' vének ugyan el nem állnak ócska maximáiktól, de az ifjak, a' kik itt figyelmesekké tétetnek a' hibákra és éktelenségekre, őrizkedni fognak. Sok helyen ugyan magam is még világosításokat kívánnék. — Gr. Gvadányit, kit Szabó Dávid annyira becsült, munkáiról jól ismerem. Mikor Universalissának I-ső része kijött, deák koromban, anonymitas alatt írtam neki egy arkusra való levelet, mellyben sok balgatat állításait crisisre vontam, 's kértem, hagyna fel e' szerencsétlen munkával. A' levélnek igen természetes foganatja volt, úgy mint hogy bigotságában még jobban megátalkodott 's a' következő részekben még jobban extravagált. Fia Regimentünkben Ezredes fő[had]nagy volt. Most pensióban áll.

Feltalált új szavaidnak örülök. A' virtus nevin sokat törtem én is néha nap fejemet, vettünk is fel egy szót, de a' mellyet a' szokás, penes quem imperium, meg nem állított.

Herder vélekedésében ugyan semmi kép nem osztozom, és az ő állítását igen is hazardérozottnak tartom; mondhatnám ő utánna, hogy a' Németnek orra nincs, mert *Nase* — *nasus* deák szó. Egykor deák koromban az Universitas' Bibliothecájában olvasgatám azt a' munkáját: *Ideen der Menschheit*, különösen a' hol nagy örömmérséssel és egykori német elbizottsággal hirdeti Nemzetünkre az utolsó ítélet napot; a' midőn bejön Dugonics 's kérdez a' könyv felől; elbeszéllem, hogy este van a' Magyaroknak. Ne hidj neki, azt mondja reá a' szokott manierejében, hazudik a' Szamar Német.

A' politicus történetek most igen későn esnek tudtomra falusi

remeteségemben. A' hadi tisztek erősen biztatják egymást egy új táborozással. Van is probabilitassa hogy rajta ütünk a' vad Roxolanokon: Ebben a' viadalban buzgó részt venne hadi népünknek derekabb fele. Még úgy eshetik, hogy megújíthatjuk Kio w' vidékén Álmos fejedelemnek, 's az ő diadalmas népének emlékezetét, melyet már 900 évek homályja rejt.

Virág' újabb költeményeit, és Kisnek Horatiusszát ha előbb nem, ősszel olvasni fogom; mert ha indulásunk nem történik, akkor szabadsággal megyek egynéhány holnapra. — Örülök hogy tudom, hogy a' Mathesis írója Pethe. Bár csak Maecenassa akadna.

Nem irtad még meg: mi lett pálya írásodbúl, melyet a' m. nyelv mellett írtál az ungarische patriotnak tett kérdésre. Kijött e nyomtatásban? Nagyon szeretném olvasni.

Most akad kezembe Kresznerics, Szombathelyi Prof.-nak egy levele, melyet nekem 1807ben írt, a' hol Dugonicsnak azt a' szavát, henger, arra hogy Cylinder, reprobálja, 's javasolja, hogy vegyem fel ennek: *hömpölyög'* az ő gyököt, *hömp*, a' honnan származhatna *hömpölyű* Cylindricum, 's még felmaradna *hömpöly* valamire. Dugonics a sphaerat igen jól nevezte *gömbnek*, mert *gömbölyű* sphérique 's felvettem még, hogy le sphéroide *gömböly*, nyúlt gömb, mint a' tojás.

Utolsó adresememen hibásan tevéd *Cronsdorf bey Teschen*. Ez a' falu Jaegerndorftul van 2 órányira Süd West felé, 's ugyan a' Jaegerndorfi postárul szedem leveleimet. Staabunk Troppauban van Teschen szomszédságában is fekszik egy Divisiónk.

Öcsém Ignátz, a' ki a' Pozsony Vármegyei felkelt Lovasságnál fő hadnagy, azt írja utolsó levelében, hogy ők is öszve rukkolnak jövő Majusban fegyver gyakorlásra; talán együtt is hagyják őket ez úttal.

Ösméred e Xenophon Cyropoediáját Szilágyitól 's jó e a' fordítás? Hasznos volna, ha a' Kalv. Professorokból [1], kik közt vannak jó görögök, Xenophonnak azt a' jeles munkáját, a' *tíz ezer vissza húzódásáról*, által tennék. Franziában egy Le Cointe névű Kapit. írt Commentaireket hozzá, melyekből ugyan sok el is maradhatna, de jó kártya és planum van mellette. A' napokban olvasám végig ezt a' munkát.

Ezek után öllelek, 's kérlek, ne hagyj sok ideig tudósítás nélkül. Élj legjobb egészségben.

Csehy József mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.]

1984.

Szombathy János — Kazinczynak.

Tekintetes Úr

különös tisztelettemmel való Nagy és Jó Uram!

A' Béla Király nevetlen Notáriusának munkája leg-előbb *Ambra-szi* Kastélyban taláztatott-fel, 's onnan vitetelt 1665-ben Bétsbe, a' Tsászári Könyves Házba. Fekszik az az *Ambrasz* (vagy is *Ombrasz*) Tiroly országban Inspruckhoz közel, és volt régenten az Ausztriai Fő Hercegeknek kedves mulató kastélyok. Ékeskedett szép Bibliothekával és igen híres Fegyveres-házzal. A' könyvek belőle, a' már említett 1665dik esztendőben vitettek Bétsbe; a' Fegyverek, s' egyéb mesterséges művek gyűjteménye pedig 1783-ban. A' Notárius munkájának onnét Bétsbe lett vitetése felől méltó meg-olvasni ama nagy Historicusunknak, *Cornidesnek Vindiciae Anonymi Belae regis Notarii* nevezetű munkáját (Budae, 1802, 4°.) Lev. 2. és 4.

De a' Notárius munkájának azon Le-írója, a' kinek kéz-írása ment által Bétsbe, ugy tartom, nem volt Magyar fi. Meg-tetszik az abból: mert *Cap. 14* a' *Sajó* vizét így írta, *Loiuou*, azután a' kiadó Schwandtner igazította-meg, tévén az *L.* betű helyett *S* betűt, a' mint meg-jegyzi *Cornides* a' fellyebb említett munkájában, *Lev. 22.* — Meg-tetszik onnan is: mert *Cap. 15.* így ír: *Vbi parvus fluuius manans Asaturholmu descendit in Budrug.* Ismét ottan kevéssel alább: *«Dux Arpad totam terram cum habitatoribus suis eidem Retel Asaturholmu vsque ad fluuium Tulsuo condonavit.* De ezt a' hibát Schwandtner is csak meg-hagyta. Elhíszem, nem volt előtte ismeretes a' *Sátor halma*, vagy is *Sátor hegye*, melytől veszi a' maga meg-külömböztető *Sátor-allyai* nevezetét a' mi Ujhelyünk. Észre vette a' hibát a' nagy *Cornides*, 's meg-igazította így: *a monte Sator halom*: hanem a' minn tsudálkozom, a' mi *Bodrok*[!]-szomszédi *Sátor* hegyünket ő sem ismerte, hanem azt Tállyánál kereste, így írván: *Mons ille simpliciter Sator dictus — — — ex eorum est montium vitiferorum numero, qui Talyam oppidum circumdant.* (*Vindic. Anon. p. 23.*) Tsudálkozom, hogy eszébe nem jutott, hogy a' *Bodrokot* nem Tállyán kell keresni. El-híszem, nem volt Patakon, és *S. A.* Ujhelyben soha. — De még különösebb a' *Szászki Tomka János* tévelyedése: mert ő azt gondolta, hogy *Asa-*

turholm semmi nem egyéb, — hanem folyóvíz, a' mint láthatni ezen különös gondolatját e' következő munkájában: *Introductio in Geographiam Hungariae antiqui et mediæ ævi*, pag. 27. (edit. Poson. 1781. 8°.), a' hol ekképen ír: *Asaturholma amnis. Borsod castrum*, ect.

Ezen dolog arra a' kívánságra ad nékem alkalmatosságot, hogy vajha olly szerentsés lehetne édes Hazánk, hogy volnának benne egynehány *Tudománybeli Társaságok*, melyeknek Tagjai az Ország-nak-külömb-külömb részeiből valók lévén, a' közönséges munkákat dolgozó Személyeknek költsönös segítségekre lennének. De most a' ki valamelly közönséges kiterjedésű munka körül fáradozik is, a' mitsodások péld. ok. a' Hazának Geographiája, Historiája, Diplomatikája, a' Hazai nyelv 's a' t., többnyire egyedül maga viszi a' terhes munkát; lehetetlen pedig, hogy maga minden aprólékos környül-állásokat tudhasson. — Egy példa jut erre eszembe: Ezen Tektes Vármegye Historiája nékem egész gyönyörűségem, melyet nem győzők eléggé olvasni. A' Topographiájának 300dik 's következő Levelein azon kérdés fordul elő, hogy a' Darnohoz 's Patakhhoz közel levő *Szőlőskét* hol kell keresni? Én ki nem tudtam volna találni semmiképen. Egykor jön hozzánk a' Petrohai Predikátor, a' vöm, 's holmiről beszélgetvén, említi a' Szőlőskét is. Kérdem, hogy mi járójok lehetett Szőlőskén! (értvén az Újhelyhez közel levő ismeretes Helységet) azt feleli, hogy a' Petrohai Hátárnak a' Bodrok mellett levő egy-részt Szőlőskének hívják. Így a' bizonytalan helyről való kérdést egy szavával meg-fejtette.

Hogy vissza-térjek Béla király Notáriusának munkájára, onnan is gyanitom, hogy a' Bétsben lévő kéz-írásnak írója nem Magyar volt: mert a' Magyart így írja: *Moger*. A' Notáriusnak pedig magának, a' ki egyenesen Magyar volt (Cornides Vindic. Anon. p. 172 seqq), így kellett ezt írni: *Mogor*, a' mint írta ezeket: *Houos, Forcos, Byhor, Bolotun, Obad*, 's a' t. ezek helyett, Havas, Farkas, Bihar, Balaton, Abád 's a' t. A' Váradi régi Laistrom is (Ritus explorandae veritatis) így szokott írni: *Forkos, Potok, Hodnog, Vosos* 's a' t. A' mi több, a' Benedictinusok Somogyi Prépostságának 1252-ben készült Fundationalis Levelében ez vagyon: **Mogor falu**, *ubi ad honorem B. Benedicti monasterium constinuerunt*. (Steph. Katona Hist. Crit. Tom. VI. p. 168.) Ez a' Helység ma, (ha tsak meg nem tsalatkozom) *Magyar-ujfalunak* neveztetik. Sőt még az 1358-dikban íratott, 's Bétsben a' Tsászári Könyves Házban még most-is meg-lévő azon Krónika is, melyből vette Turóczi János a' maga Króni-

kájának két elsőbb Részeit, ekképen ír: *Anno ab incarnatione Domini sexcentesimo vel sexingentesimo septuagesimo septimo vulgariter Magori, siue Huni, Latine vero Hungari* — — — *denuo ingressi sunt Pannoniam.* (Schwandtner Scriptor. Rer. Hungar. Tom. I. p. 81.) Turóczi János pedig ezen szót a' maga Krónikájába már így írta által: *vulgariter Magyari.* — Vajha meg-vólna a' Notáriusnak eredeti tulajdon írása! De elég ez erről: talám meszszebbre is terjeszkedtem, mint kellett vólna.

Botskai Istvánt a' mi illeti, az ő életét (a' mennyire én tudhatom) legjobban leírta *Szamosközi István*, kinek Historiájáról ő maga is emlékezik a' Testamentomában; sőt kinyomtattatására bizonyos summa pénzt is rendelt. (*Victor de Chorebo Sylloge*, p. 72.) De az azomban csak kéz-írásban maradt mind a' mi időkig. A' szorgalmatos *Eder* nem tsinált é véle valamit, nem tudom. Nyomtatásban pedig leg-jobban 's leg-bővebben elől-adta, nagyobb részint ugyantsak a' Szamosközi munkáját használván, *Bethlen Farkas* e' következő munkájában: *Historia de Rebus Transsylvanicis. Tom. VI. tus, edidit Jos. Benkő. Cíbin. 1793. 8°.* Ezen Darabnak nagyobb részét Botskai István teszi, a' kinek itten nem tsak viselt dolgai, 's egynehány Levelei, hanem halálának is körül-állása, Testamentomának rövid Summája, Epitáfionja, Halotti zászlója, az azon volt irással együtt 's a' t. elől-adatnak. — Ehez hozzá lehet kötni *Sinai Miklósnak* a' Bétsi Békesség-kötésről készült, fellyebb említett munkáját, mivel abban a' Botskai Testamentoma egészszen meg-vagyon. — Mellyék szaporitással szolgálhatnak: *Joh. Bocatii Commentatio Epistolica de Legatione sua ad Stephanum Botskay.* Ismét *Georg. Závodszky Diarium Rerum per Hungariam ab Anno 1586 ad 1624 gestarum*: a' melly munkákat többekkel együtt ki-adott *Bélmátyás* in *Adparatu ad Historiam Hungariae. Poson. 1735. Fol.*

El-hiszem, hogy bőven írt Botskainak 1604dik 's 1605dikbeli dolgairól az ugyan azon időben élt Somogyi Ambrus is (a' ki magát *Simigianusnak* írja) ezen munkájában: *Historia Rerum Ungaricarum et Transsylvanicarum ab Anno 1490. usque 1606. quatuor Libris comprehensa.* De még mi nálunk ezen munkának tsak első könyve találtatik, mellyet ki-adott *Eder* Szebenben, 1800. 4-to: a' többi részeit én nem láthattam; sőt azt se tudom, kijött é bizonyosan, vagy nem. Nagy köszönettel vennénk, ha a' Tekintetes Úr módot mutatna, miképen szerezhessük-meg Erdélyből.

De talám itt-is kelletinél hosszaszabb vagyok: bészárom tehát
Levelemet, 's maradok egész tisztelettel

a' Tekintetes Urnak

S. Patak, April 10dik napj. 1811.

alázatos szolgálja

Szombathy János mk.*

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

1985.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Apr. 12d. 1811.

Kedves barátom,

Negyedik Henrich, midőn arra emlékeztették, hogy a' Pápis-tává lett embernek misét kell hallgatni, még pedig *mindég és áhítatosan*, azzal mentegette magát, hogy ő az Ország dolgaiban fáradozván, azalatt, míg mások misét hallgatnak, Istent szolgál. Én is illy formán mentegetném magamat, ha valaki emlékeztetne, hogy levelemet Nagy Pénteken írom *Hozzád*. A' ki Jóval társalkodik (francia értelemben vévén a' *Conversatiót*), a' jóban gyakorolja magát.

Zemplény Apr. 2dikán felolvastatta a' Mart. 15dikén rendelt Deputatio Repraesentatióját 's felküldötte. A' Sárosi Repraesentációval annyiban egyez ez, hogy ez is provocál arra, hogy Hazánk nem Pátens, hanem Törvény által igazgattatik. De ez azt is beszéli (Sáros ezt nem), hogy Hazánk a' Banco Czedulákért soha sem állá jót mint Bécs, 's előszámolja a' sok biztatást. Mi haszna ennek? Valakinek meg kell a' Bancókért fizetni, 's 1060 milliomért ki fizethet, hanemha mindnyájan? Repraesentált Borsod és Gömör is. Több-ről még nem tudok. Hát Bihar mit hisz és mit vall? — Magistratusunk lemondott fizetésének 5-szörözéséről, 's eggy úttal azt végezte a' Gyűlés, hogy az adó bancóban is csak úgy szedessék-be mint ante Idus Martii. A' hús ára falun 28 x., városokban 30. Az Újhelyi vásárban Rátkay István nyargalva jött le a' dombon, mert 100 fton tartván életének köblét, a' Vármegye hajdúji confiscálni akarák a' Rabok számára.

* «A' kérdést, melyre Prof. Szombathy Úr felel, Ibrányi János Úr tétette velem. Későn jöve a' válasz; az alatt Ibrányi Úr megholt.» — Kazinczy F. jegyzete a levél első lapján fölül.

Tudod e ki a' Római Király keresztatyja? a' Francia *armáda*. Ha leány született volna, a' fr. *nemzet* volt volna az. —

Az én mellyem baját még útasításod után sem tudom kimagyarázni. A' tudóm alsó részében, mindég egy helyen, egy bizonyos igen gyenge rándulást érzek. Adja Isten, hogy még 30 esztendőt élhessek biztatásod szerint. Lélegzetem el nem akad, 's bajt nem tapasztalok: de ez a' fájdalom ritka nap hogy ne éreztesse magát, de rendes hogy ezidén nem *inkább*, nem többször, mint Július 2dika oltá.

17 holnapos lyányom még is ótvaras, de szörnyen kövér és erős a' mellett. Január oltá mind két lyányom hurutban szenved. Thalie (a' kisebb) Convulsiót sokat szenvedé Febrban, ki nem pökhelvén phlegmáját. Egyéb bajaink most nincsenek.

Mikor küldhetem el az Epigrammák fél árkusát, melly az egyiky nyomtatványból elmaradt, nem tudom: de megküldöm bizonyosan. Ezeknek írására Kis volt buzdító, és javaltát annyira megnyerék, hogy azt írja, hogy Lajoskájával a' *didacticus részt* könyv nélkül megtanultatja. Egy proselytusom van már, és ez épen olyan mint Saulus Paulus volt. Makacsabb ellenkezőt nem láttam 's most apostolom. Quintusch Horatiusch Flaccusch. Be szép beszéd! Kárisch, Káron, Bakkusch. Gyönyörű.

Kocczantyúsit számod, mert jó ember. En csak az *ízetlen Irot* festettem; annak semmi közössége a' *jó emberséggel*. Már pedig az feljebb van minden kérdésnél, hogy a' leoninusi dístichonok ízetlen dolgok. Az általad előhozott vers foly, a' pentameter más tekintetben is jó: de a' hexameter semmit nem ér. Vers e az, a' mellyben a' substantivumok egymást érik minden közbevetés nélkül? Tekintsd verseit, a' sok Bibliai citatumokkal. Azt írja nekem Virág, a' Cserey Epistolájának nyomtatásbeli külsőjét meglátván, hogy azok az Erdélyiek jó emberek, de igen szeretik az *antiquitást*. Ismerni kell Virágnak ábrázatját, hangját, csendét, és angyali jóságát, 's hozzá tenni, melly *hanggal* mondta volna ezt, 's úgy érteni mondását. Illyen az a' poshadt ábrázatú, de ezifra parókájú rettenetes versíró. Illyen az a' két halotti Prédikáció, mellyet az ifjú Wesselényi nekem küldé, hogy nyomtattassam. Olly pedantéria, mintha a' XVII. százban élt Pap mondaná. —

Azt kérde, Vice Ispán Gyöngyösinek miért nem adtam virágot? mert rettegtem, hogy haragom igazságtalanná teszen eránta. Foly verse; minden érdeme ez. Beesülném ezt; de ő rontotta-el a'

Magyarok ízlését. Azolta minden csak könnyen ír, 's nem igyekszik jót és szépet írni. Zrinyi nem folyt így, de jól írt. Egy Episztolában, mellyért némelly lakosa 's fia Debreczennek haragudni fog, én egy fiatal Poetával ezt a két strophát mondatom:

Hogy Pázmány magyarul alkalmasint tuda,
Tekintsd hol született, 's többé nem lesz csuda,
Szülte volna Eger, Pécs, Soprony, Győr, Buda,
Ugy szóllana, mint szóll síp mellett a' duda.

De mivel az a' táj szülte nemzetünknek,
Melly szűz birtokában vagyon szép nyelvünknek,
'S fel nem vette rongyát írhás zsellérünknek:
Nagy méltán tarthatjuk egyik fő diszünknek.

Ládd, édes barátom, nem a' nem tudáson, hanem a' nem akaráson múl, hogy én is így nem versificálok. Mentsen-meg engem az illy sületlenségtől Apolló. Könnyű dolog így versificálni.

Fabrich irtóztató Író volt: de tudakozzd-meg csak, melly buzdítója mindennek a' ki írhat! És ő a' rosszúl írás mellett is több hasznót hajtott mint az a' savanyú képű ember 's a' homonymusza. Osztán én abban az epigrammában a' Túladunaizmusnak akartam egy kis csipést adni, mert az én törvényem az, hogy a' ki magyarul ír, annak a' magyar Schriftsprache-ban és nem valamelyik provinciában kell írni.

Az Annálisokban majd a' Szabó Dávid Aeneisét megecastigálva, a' Prof. Fejér Preisschriftjét a' Magyar Tudós Társaság eránt és egy Hubai nevű Poetaster verseit fogod recenseálva látni. Az első szenvedhetően rossz, a' 2dik jó, a' 3dik olly irtóztató, hogy Baranyi László sem írt bolondabbakat.

A' journalbeli örökkévalóság cikkelyét leveledben alig érttettem. Most azt hiszem, hogy azon kérésre szól, hogy Biographiádat tennéd le kezeim között, minthogy az Úrnak fia úgy lep-meg, mint a' tolvaj. Pedig igaz a' mit Sallust mond, hogy a' jobb embernek illő nevét fenn tartani halála után is. Abban megegyezünk, édes barátom, hogy mind ketten irtózunk az olly biographiáktól, mellyek az embernek életében jelennek-meg. De innen nem következik, hogy ezt tenni nem *kell*, és hogy nem szükséges 's hasznos. Dr. Weszpéri a' medicusaiban *előket* is vett-fel, 's nekem kedves volt a'.

Moderne Biographie
aus dem franz. von Reichhardt,
VI Bde. (Wien nachgedruckt)-

ben látni nem csak a' Francia Hérósokét, hanem a' Wielandét, Göthéét etc. is látni, 's ebből még azt is tudni, hogy a' Jénai agyúzás alatt Göthéhez eskettetett házi barátnéja Vulpius poetának testvére. Nem vagyunk Göthék, Wielandok. De Magyar Országnak Szentgyörgyi és Kazinczy szintűgy valamik, mint Német Országnak az ő Irójik. Ez az egész vallástétem.

Elsetétedett, alig látok többet. Feleségem tisztel mind Téged, édes, érdemes és nemeslelkű barátom, mind a' Tek. Asszonyt 's gyermekeidet csókoljuk barátsággal. Éljen igen szerencsésen.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

1986.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom, Apr. 19d. 1811.

Tisztelt, szeretett barátom!

Utolsó leveled engem véghetetlen hálára kötelez erántad, 's én érzem határt ismerni nem akaró barátságodnak egész becsét. A' Somsics képét visszaküldöm mihelytt azt írod, hogy azt körülíttetek megkapni nem lehet; nem egyedül azért mivel Gyűjteményedet attól megfosztani nem szeretném, hanem kivált azért, mert azt a' Rézmetszőtől magától kaptam ajándékban, és bírom. Czetter nékem azt 1803. Júniusban adá, panaszkodván, hogy Somsich véle moeskosan bánt, ki nem fizetvén a' tenni parancsolt munkát, tudnillik a' rézmetszését. Kérdém, miért? 's Czetter azt felelte, hogy Somsich nem tartotta magát eltalálva a' rezen, holott a' festésen (Lampi' munkája) annak tartotta. Ítélni nem tudok, mert én Somsicsot soha nem láttam. De igen jól emlékezem, hogy 1806. Pászthornál ebédelvén, egy szeglet-asztalkán egy illy physionomiájú ember képe állott, berzseny (az az czékla) szín schlafrockban. Sokáig néztem a' festést, mert gyönyörű dolgozás volt; 's meg nem tudtam fogni, hogy a' Művész mint jutott arra a' fonákságra, hogy a' képet berzsenyszínű ruhába öltöztesse; mert a' carnationnak minden világos, kivált pedig a' veres szín kárára van, 's minden setét azt emeli. Akkor

általlottam questionálni Pászthoryt, kié legyen a' kép: de Czetternél meglátván a' rezet, rá fogtam, hogy az nem vala másé, mint Somsiché. Barcsay is ily testes, szőke 's nagy termetű ember volt, 's most kétségben volnék a' kép eránt: de Barcsayt ismertem, 's tudom hogy az nem lehetett ő. — Somsicsnak némelly verseit ismerem, nevezetesen Gen. B. Vay nem régiben igen szépeket monda-el előttem könyv nélkül. Kár, hogy azok a' versek elvesznek; elvesznek pedig, ha ki nem nyomtattatnak. Az ezidén meg nem eshetik, mert a' Budai Typogr. 75 frtot kér egy árktustól a' szerént, mint a' Himfy Szerelmei. — De már jövő esztendőben ezt barátjai teljesíthetnék. Az fényt vonna az egész nemzetre. Gen. Vaynak megígérte a' Fő Ispánunk, hogy a' maga exemplárjából leírhatja. Úgy én is fogom azt látni, és ha Kézy Mózes Göttlingából haza jó, vele és Pataki volt Prof. 's mostani Tordasi Predik. Sípós Pállal megtekintetem, 's módját ejtem, hogy kiadatthassék. Bár csak valaki életét írhatná-le! — Tudod e Te a' Somsich és Spisich születések és halálok napjaikat? —

Édes barátom, ha ismét írsz nekem; írj pedig, kérlek! írd-meg Spisicsnek Özvegye él e? kik a' fiai, kik a' leányai 's vejei? hol lakott Spisics? miért buktatták-ki a' hivatalból? Az efféléket jó megírnunk egymásnak, mert némellyikünk (p. o. én) minden levelét megtartja; 's ez megbecsülhetetlen kincs lesz a' Maradéknak. — Hallom, hogy midőn neve az Assessorok laistromnából kitörlettetett, ezt mondá: Én tehát sem Spectabilis, sem Perillustris nem vagyok, hanem *Monsieur*. Ezt nem kellene elfelejthetendővé tenni.

Csereyhez írt Epistolámra tett glosszádat értem, és hidd-el, hogy értte újabb lángokkal szeretlek. Reflexe írtam én a' mit írtam, 's kérdeztem magamat, hogy reá mit mond némelly ember. Ha lel-kem azt nem sugta volna, hogy a' kinek feje és szive van, azt megérti, nem írtam volna. Melly öröm, midőn Te is ('s mások is) érezteted velem, hogy értesz. Édes barátom, az emberiség előre megy és nem hátra, nolia némelly Nyavalygó, ki nem szereti látni a' mit látni kéntelen, ezt nem hiszi, 's azt lármázza, hogy régen, régen jobban volt, mint most minden. Csak hagyd őket lármázni. Feljöve a' Csillag keletben 's világít, 's nem is alszik-el soha. Híjába igyekeztek azt elfogni a' fellegek és fergetegek, a' sugár által-hat a' fellegen, 's derül az ég. Eggy ideig még küszdeni fognak az emberek fiai az Isten fijaival. De a' ki féli az Istent 's hiszen benne, tudja, melly fél fog győzni. Hová levének azok, a' kik felfuvalkod-

tak és azt hitték, hogy az Úr emberét elnyomják. Elhordta haragjának szele mint a' fergeteg a' port.

Therézia valóban nagy Asszony vala. Igazságtalan a' ki ezt nem hiszi 's vallja. De nem kell feledni, hogy ő 1717-ben született; nem úgy neveltetett mint most fogna, hanem úgy a' mint *akkor* lehetett; a' hadakozás szerencsétlenségei lelkére úgy hatottak mint a' szerencsétlenségek szoktak — öszveszorítják az elmét; sok sugallója, tanácslója, ingerlője volt. Az ember becsét mindég azon circumstantiákra tekintve illik meghatározni, a' mellyek között élt. Therézia sem az vala egészen Özvegykorában mint midőn trónusra lépett, 's ha őtet tette volna a' Sors Francia Császárnévá, ő is sokban más volna. De tudni kell, miket tett ő halála előtt és halála táján. Az I. Ferencz példája, vezérlései, a' Swieten oktatásai, tanácsai liberálisabb gondolkozásra vonták ezt a' nagy Asszonyi-Fejedelmet. Therézia ha ember volt is, ő alatta élni gyönyörűség volt. Volt, volt holmi, a' mi jó volt volna, ha nem volt volna. De kiben nincs olyan, akár trónuson ül, akár canapén. Sok ezredeknél kellene lefolyni, míg a' Világ Plátói képtű Igazgatót láthat a trónuson.

Mi Apr. 2d. repraesentáltunk a' Mart. 15dikén publicált parancsolat dolgában. Sáros már az előtt ugyan azt tette. Az Ujhelyi Vásárban Apr. 6d. egy Rátkai Istv. nevű Fiscális Urat megszaszta a' nép, minthogy az élet köblét 100 fn tartotta. Alig nyargalhatott-el szekerén. Az effélék életjei confiscáltattak a' Vármegye Rabjainak számokra. A' tehén hús fontja nálunk 28 xr. Városokban 's Contractionális helyeken 30 xr.

Édes barátom! Ezer áldást kedves Elizád férjhez adásához. Vődet nem ismerem. De a' ki a' Te lyányodat veszi, a' kit Te csatlász magadhoz, 's mindenek által tiszteletre felette érdemesnek hirdetett Feleségedhez, az nem lehet rossz ember. Szaporodjék *véle* és *általa* a' Jóknak száma. Az Isten adjon neked benne és lyányodban sok örömöket.

Szeretném ha szavaimnak rést engednél szívedhez, 's kérlek engedj azt. Nagyon kérlek, igen, igen, igen nagyon kérlek. Cserey Farkas nékem hét esztendő óta barátom, 's érte kész vagyok mindent tenni. De én nem boldogíthatom. Boldogítsd ha lehet. Ha ígéred, Erdélyből hozzád megyen. Felelj ezen kérésemre 's kérdésemre. Megértelek én, mint Te értesz engemet. 'S arra is kérlek pedig, hogy ezen leveletem ne hagyj soká válasz nélkül. Ha itt hosszasan

nem szóllok, ne annak jeléül vedd, hogy a' dolgot könnyen veszem, hanem annak, hogy tudom mit írok. 'S most élj szerencsésen!

Örökös tisztelőd és barátod

K. F. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában; M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

1987.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 20dik April 1811.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Én az Innepre ide ki jöttem, és Majus elején megint Kolosvárra vissza megyek. Uira gyászos homáljba találtam itthon örömeimet, megint nagy kárain vannak Kertembe. Keresztényi türedelemmel szenvedem az Égnek csapásait, és abba lelem fő vigasztalásomat, hogy sok Jóktul szerettetem, a mely a leg főbb áldás a földön.

Én most egy kis Munkát dolgozom, melynek Tárnya az, hogy kellessen Hazánkban olj Társaságot felállítani [!], mely a culturát gyarapítsa, a homáljt oszlassa, és a még igen nagy mértékbe fen található vadságot szelidítsse, ezen Munkát a Nagy Napoleon Hitvessének szándékozom ajánlani és az ajánló Levelemet még a héten fel küldöm Bécsbe a Francia követnek, hogy Császárnéjának kezibe szolgáltassa. A Munka természetesen Magyarul lesz írva, most csak azt kérem ö Felségétől, hogy Ajánlásomat el fogadni méltóztasson; ki nyomtatván, egy exemplárt fogok Nékie is küldeni. Aszt tartom, hogy a midőn a világot Hazámba terjeszteni törekedem, nem cselekszem illetlen, ha ilj törekedésemnek gyümölcsevel annak kedveskedem, a ki kezével a leg nagyobb Embert boldogítván, meg alandósította azon Boldogító Sorsot, melybe a Tudományok, Mesterségek és az élet örömei gyarapodhatnak ott is, a hol eddig a fegyverek vadult sibongásai csak öldöklést terjesztettek.

Rég nem vettem leveledet, hosszas halgatásod engemet mindenkor nyughatatlanít. Élj boldogul, és szerencséltesd becses szeretetteddel

Hiv tisztelődet Cs. Farkast.

Kivül: 1

Somlőjorul.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Úrnak. p. Debreczen. S. A. Újhely,
Széphalom.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1988. *mem*

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Apr. 21d. 1811.

Igen érdemes, igen kedves barátom!

Mart. 16dikán irt baráti becses levelét az Úrnak ma veszem, 's azonnal felelek reá. — Postáink késedelmesek; az övék a' hiba, midőn egyikünk másikának levelét haszontalanul várja. Az én utolsó levelem az Úrhoz a' kis Grófnak szőlő levélben ment. Egyéberánt öly időket élünk, hogy nem csuda ha az írást felejtjük is. — Mi történt Erdélyben az Idibus Martii publicált parancsolat után, már tudom: értse az Úr tőlem, mi itt. — Én akkor nem szinte betegeskedésem, de csak nem-jól létem miatt bé nem mentem a' Gyűlésre. Nem is álmodtuk-meg hogy valami rendkívül való lehet, 's a' Gyűlés csak Particuláris volt, Fixumok alatt. Másnap bémentem, 's láttam melly bizonytalanságban vagyon minden. Hiszen mondtam, ezt előre lehetett látni mind annak a' ki újságokat reflexe és combinálva olvas. 1060 milliót nem fizethet-ki más mint a' Status. Én csak abban esalatkoztam-meg, hogy azt hittem, hogy itt is az a' mód fogja eltörteni, melly az assignatumokat Fr[ancia] országban törölte-el. Az a' mód vala ez, azt talán senki sem tudá. Megmagyar[ázom]:² A' 100 liverü Assignátum az első holnapban csak 90 f. [volt], a' másodikban csak 80, a' 3ban csak 70, 's így 10 holnap mulva nem vala Assignatum cursusban. Kiki veszte, de a' veszteség elszenvedhető volt. A' gyűlés nem vala láрма nélkül; érzették, hogy Patens által kormányoztatni nem fér össze Constitúciónkkal, érzették, hogy a' proprietás egyik oszlopa a' társaságba költ szabad életnek; 's emlékeztek, hogy a' Magyar soha nem caveált a' bancókért. Depu-

¹ A levél zárlatán kettő tört piros pecsét.

² A levél széle ki van szakadva s így némely szavak vége csak hozzávetőlegesen állapítható meg.

tatió rendeltetett, melly kidolgozza mit kell csinálni. Apr. 2.kán Közgyűlés tartatott, az a' Deputáció munkáját 's Repraesentációját helybe hagyta. Szép volt látni, hogy Fiscális Dókus László Márt. 15d. az Adófizető mellett mint perorált, és hogy Apr. 2d. a' Magistrátus declarálta, hogy ő magát ötszörözve nem fizetteti. Egy szóval minden a' régi lábon hagyattatott, 's megparancsoltatott hogy az Adó is úgy fizetessék. Mi lesz ebből, alig merem mondani. Mert a' Fejedelem a' katonaságot, a' Tisztviselőket ötszörözve fizeti, az adót pedig szimplán veszi. Mi lesz, ha a' Németek bejönnek, 's öszve vásárlanak mindent, 's Januárban közel 1060 milliion marad az országban hasznavehetetlen bancókban?

Pest is repraesentált, Sáros is, 's több Vármegyék is. Diaetánk lesz bizonyosan. ---

Én kimondtam sokaknak, hogy ha a' formalitás meg van is sértve 's erről praescindálunk, megnyugtat az, hogy rendkívül való veszélyben az orvoslás is rendkívül való. Ha tettszik a' háboru — pedig o melly soknak tettszett — tessék a' következés is. De mi csak akkor érezzük a' bajt mikor körmünkre ég; engem, a' ki irítottam most két esztendeje a' háborútól, sokan gyanus szemekkel néztek. Édes barátom, nevetséges dolog volna, ha keservet nem vonna maga után, hogy az ember még a' XIX százban is retteg az észtől. De így [van] az, mikor azok a' sugallók, a' kik az Észnek örök háborút mondtak.

Bé menvén Martiusban Ujhelybe, tudakozódtam, ki mit tud a' Pápa felől. Kettő három mondta, német 's külföldi német újságot tartván (én csak a' két magyart tartom), mi történt. De én nekik elbeszéltem, mit combinálgattam a' Kultsár leveleiből. Ő el nem beszéllte, hogy Ő Szentsége letette a' Pápaságot és maga helyett egy Cardinális neveze annak — melly hogy usuban volt volna valaha, nem mondathatik — de mondott annyit, hogy lehete tudni, hogy valami nagy történt. Azok után a' miket combinálnom lehet, aligha több Pápa lesz. Ha pedig lesz csakugyan, úgy az Fesch lesz. Vagy Maury.

De térjünk dolgainkhoz.

Én Martiusban Herdernek Preisschriftjeit kezdém lefordítani. Az egyik (első) a' mi kis Barátunknak Lajosnak lesz dedicalva, ezen mottómmal: Exemplaria graeca Nocturna versato manu, versato diurna. April. Sallustomat gyalúlgattam. Belé únván verseimet

vettem elé, elbánytam mind a' mi nem érdemes a' jobbak mellett állani, 's ámbár a' két esztendő előtt elégetteket kipófolni nem tudom, tiz árkust tesz nyomtatásban a' mi kész. 3 vagy 4 esztendő múlva talán kiadom. Későn és keveset, csak semmi épen rosszat. Oszlán kivált arra vigyázok, hogy az egyik a' másikának ne ártson a' szomszédság által.

Tövisemet, Virágaimat beküldém Erdélybe Csereyhez eladás végett. Keves exemplárt nyomtattattam, mert 1 rizma papiros 40 f. 's a' nyomtatás kegyetlenül sok. Oszlán az Úr, édes barátom, látja, hogy az én írásom módja nem javallókat, hanem kárhoztatókat kap minden felé. De az engem el nem ijeszt. Én, mint Arbusculám, szégyenleném, ha tudatlanok magasztalnának. Kultsár dicséretesen szólla Újságaiban rólok; Kis azt írja, hogy Lajosával a' didactica Epigrammákat könyv nélkül fogja megtanúztatni; Nagy Ferencz pedig úgy veretett-le általok mint szent Pál a' mennyei világosság által, midőn Saulusból Paulus leve. Cserey Farkas és Sípós javallják. Várjuk tovább, mit hallunk róla. Himfy, az a' ki annyira nehezelt már dicső recensiójáért, bizonyosan atkozni fog, 's talán meg is verne, ha közel lakna. Ha recenseálni szabad, még csípősen is, nem e Epigrammákat írni? A' keresztyén moral ezt tanítja: ne bánts mást, hunyd be szemeidet vétkei előtt, mert te is vétkes vagy. De a' Literatura java azt kívánja, hogy keféljünk a' hol kell, mert egyedül ez a' sanyarú mód verheti-el álomkórságunkat, ez nyithatja-meg szemcinket, hogy ismerjük magunkat, egymást, és a' Nyelv 's Szép' törvényeit. Kérdés, melyiknek hagyását kell követnünk.

«Szabó Dávid jó ember, 's szereti a' hazát.» Ha ez úgy van: pedig úgy van: valljuk róla *ezt*. De ha úgy van, hogy igen igen rossz versei vannak, 's hogy Gvadányit tartván jó Poétának 's jó Historicusnak, izetlen ember — pedig ez is úgy van ám — úgy esztrengára vele, nyírjuk-meg. Ezt cselekvém Virgiljének recensiójában, melyet majd szemeket rángatva fog olvasni az Úr a' Bécsi Annálisokban. Nincs az ilyenben kegyelemnek 's barátságnak helye. Péczeli a' füzfához van hasonlítva, de hozzá téve, hogy sok munkája által temporibus difficillimis sokat használt. Fabrich caustisch van festve tulajdon ecsetjével, mert irgalmatlanul rossz Író volt: de az is lévén a' miért az Úr szereti az embert, ám tekintsen-le a' Mennyeiből, 's mondja-meg, nem úgy bántam e vele mint szives barátja. Szabónak sírja mellé Pybere által Dió fiatalit ültettettem (allusio ad odam celebratissimam) 's áldattam hamvait. De köszönje

magának, mert az ő szavaival éltem, ha az eleje az Epigrammának csip és szúr. Nem emelkedett-fel lelke soha annyira, hogy a' Római Költőket úgy értse mint Heyne tanítja őket érteni, hanem Minelliusi módra forgatta, 's még Virgilban is keresztyéni tulajdonságokat becsül. Szeretném minél előbb látni, érteni, mit mond az Úr, Tövisseimet látván.

Hogy az Erdélyi Muséum elmarad, az az továbbra marad, az természetes. Most semmit sem lehet nyomtattatni. De Csereytől tudom, hogy a' «Maecenások» sem nyitották meg erszényeiket, 's elégnék tartották az *ígéretet*. Kilián megtévedt az Ipam 's Viczay képeikről szólván az Úr levelében; ő a' rezeket küldi.

Tudtam hogy az olly fej mint a' Döbrenteié, és kivált az olly szív, Erdélyben kinyomtatott Epistolámat megérti; és ha ezt nem *tudtam* volna, ki nem adtam volna. Az közönséges csudálást, magasztalást talált. Ha ír az Úr Arankának, kérje-el tőle azon verseit, melyeket ő írt Csereyhez ezen Epistolára. Arra mond ám valamit az olly fej 's szív mint a' Döbrenteié. Hogy a' tüzes 's lángoló menekőben hártýasodhatik bé annyira némelly szem, hogy a' nap világánál se lásson! De meg mondta a' Jézus Chrisztus, hogy sok a' hivatalos, kevés a' Választott. Prof. Karácsonyinak sorait nem értem, valóban nem értem: «hogy a' Maradék előtt az a' *világ*, mellyet fundálni látszik, érthetetlen ne légyen.» — világ és érthetetlen. — Nem értem. Azt akarja e mondani hogy úgy írjak, hogy megértse nek. Tudom hogy Marmontelemet sokan nem értik. De az nem az *én* hibám. Megérti Kis és azok a' kik hozzá hasonlítanak.

Ez a' mit itt írok, azt mondatja-el velem, hogy Szemere reá vevé, hogy a' Spiritus és Universum szókért concurráljak, 's vessem mellé apologiáját az általam koholt szerény (modestus) szónak. Thalie olly rosszul vala a' köhögésben, hogy nem hittem, hogy virradtát érhesse. Ezen bántalomban néki állék estveli 7 órakor a' rövid Preisschrift írásának, 's 12kor kész volt. Látta az Úr. Balla mit ír a' Hazai Tudósításokban felőle No. 30. Épen most indul levelem Szemeréhez eránta, egy vig kedvű, igen mordax kipattanással. Balla 50 ft tesz a' szóra, 's — maga a' Biró. Per quam regulam? Azért mert ő tette-fel a' kérdést? Hiszen a' dolog megítélésére több kell mint 50 frtot csak adni. — Egyetemben, azt mondja, annyi mint simul vel una. Hát mondotta e valaha valaki Ádám és Éva *egyetemben*? Eggyütt a' simul és una: az *egyetemben* praesentia omnium partium unum totum constituentium, és épen ez az.

Universum 's Universitas notiája. Az ö szve az a' mi deákul a' con vagy néha a' Dis (széljel), a' mennyiben ö szvetörni azt teszi hogy úgy széljel [törni] darabokra az egészet, hogy az többé egy ne legyen. Ö szvehajtom complico, ö szvetépem convello, etc. Osztán hol látott az ember alom, elem terminatiojú substantivumot particulából? hol alom elem végü szóból olly apocopált szót, melly D betűn végződik. Van e' nyugod, veszed, lakad, enged pro nyugodalom etc.-? Nekem nem kell Ballának sem 50 fija, sem magasztalása. Ha jobb szót teremtet valaki, örömmel elvetem az *egyetem* szót. De ha nincs jobb, vegyük-fel, mert jobb a' semminél a' szenvedhetőképen rossz is.

Ezen Dissertatiócskában azt mondtam: hogy minél kevesebb új szó, új phrázis jó be beszédünkbe, annál hátrább maradunk a' Tudományban és a' Szép Mesterségekben és viszont minél több, annál elebb megyünk, 's azt vetettem mellé, hogy az indemonstrabilis propositio. De azért engem Erdély kivált megfeszített, mellyel bizony nem gondolok, mert állításom igaz. Mottóm ez vala: qui sibi fidit, dux regit examen — *Horát.* 's azt projectáltam, hogy a' Virtust nevezzük csánynak; 's okait adtam miért.

En sem a' Péczeli, sem a' Szilágyi Henriádját nem szenvedhetem. Az egyik füzfa sípon, a' másik brügó dudán játszotta-el a' Clarinet szép módusát.

Hogy az Úr még sem vette Raphaelt és a' Kis István paketjét, véghetetlen sajnálom. Elküldöttem mindkettőt igen régen. Olly szerencsétlen vagyok, hogy nem emlékezem, ki által Raphaelt.

Inkább a' Muzeum maradjon-el, minthogy a' Grófné, Lolotte, Lajos 's az Úr ne jöjjön Kassára 's Széphalomra. De ha jönnek, én azt előre bizonyosan 's jókor tudjam.

A' hexameter nem illik ízlésem szerint Ossziáni darabokra, noha azokra inkább mint Epistolákra, für die epistolarische (pedestris) Muse ist der Tritt des Hexameters zu stolz, zu prächtig. Komoly darabokra a' németes ötös-jambéjon felette alkalmas. Melly szép Don Carlos Schillerben! Irjuk Hexameterben, mi lesz. «Az Dialogus: az Epistola több.» Igen is, de az Epistola közelébb jár a' Dialogushoz mint az Epósz tónusához.

Vitkovics most nyomtattatja egy hozzá írt Epistolámat. Ő az első nem unitus Görög, a' ki magyarul ír. Ezt akartam emlékezetben fenn hagyni. Hogy fenn hagyhassam, azt kelle thennául vennem a' mit vettem, 's a' titulusa ez:

Poetai Episztola

Vitkovics Mihály barátomhoz

első sőt egyetlen Irónkhoz a' nem eggyesült

Görög Felkezeztől.

Születésnapomra

Már sajtó alatt van Budán.

A' Zemplény Vármegyéhez írt Relatiót eddig vette Lajoskánk.

A' Tübingi kérdés eránt semmit nem tudok. Sem azt nem, hogy mely cím alatt jelenék-meg egy oda küldött Pályairás, melyet az Úr Kiliántól vár. Tudassa az Úr velem Titulusát.

Éljen az Úr igen boldogul, és szeresse azt, a' kit szeret. Nem emlékezem a' szeretettől való eltiltásról. A' Grófné kezeit örök tisztelettemmel csókolja az Úr. Mondja, hogy a' kereszt fiját Július elején várom. Emil lesz a' neve.

Vécsey Leopoldine azt beszéllé Therézünknek e' napokban, hogy szebb két gyermeket mint itt, lehetetlen látni. Ezt én is úgy hiszem. De nem tudom, melyike szebb, csak hogy Thalie még is varas, Dencsi pedig most jön az előttem szenvedhetetlen ma u s s a d e gyermeki esztendőbe. —

Stipsics, Stipsics! és a' kövér Miczi, mikor megcsalta az anyját. Én sokra emlékeztethetném a' Grófnét. April elsőjét ez idén is innepeltem.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. k.]

1889.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak.

Kölcsey Ferencz alázatos tiszteletét.

Csak ma délelőtt vevém Édes Uram Bátyámnak Februar 25dikén írt becses levelét a' kedvelt könyvecskével eggyütt, 's sije-tek hosszú hallgatásom után forró tiszteletemet megvinni.

Augustus' végével hagyám el Pestet romlott egészséggel, már Szemere és Horvát nem voltak ott. Debreczenben utól ért a' Quar-tana 's Decembernek végéig szenvedtetett, a' Januariusi Vásárral elbú-csúztam unalmas lakomtól, 's a' telet a' Nagy-Anyámnál töltvén-el, tegnap ismét ide érkeztem. Micsoda látás! Nagyobb része a' város-nak elégye, 's az én Házam is. Égett falak közt írom ezen sorokat.

Ha vétek-é *nem csinálni* Édes Uram Bátyám? O, én úgy már szinte egész év olta vétkezem. Tehetünk é arról, ha ninesen-meg a' kívánt esend, a' kívánt nyugalom? Pesten létem azon irtóztató emberek közt, Jóságainknak állapotja, mellyeknek árendájából most foly az utolsó év, 's nekem a' ránk jövő Téllel a' gazdálkodást által vennem, 's három kisebb Testvérekre gondot kell viselnem, akadályt vetének a' szép pályán, 's reményeket tevének semmivé. És a' Szabadság, Édes Uram Bátyám, a' Szabadság! örömmel téptem-öszve írásaimat, 's Voltairenek szavaiban nyugodtam-meg: Jobb míveletlen földeinket termékenyekké tenni, mint Commentariust írni Corneillere! —

Még is nehezen esik az nékem, nehezen, mint ki Herculesznek Oszlopainál sir, hogy tovább nem mehet; 's én még olly igen ifjú vagyok! Még tova a' 21dik év, 's mikor tűnik-el a' hév könnyű szememből Matthissonomnak sorain? Mikor szűnik tisztelt nevek' említésekor a' szűk melly dagadni? 'S ha megszűnik, mi leszen az érzéketlen ifjúból? Csak a'kor kell é örülnie, midőn búzája drágán kél-el, 's bő szüretet ad az Ősz? Nem únalmas é a' panaszló Édes Uram Bátyámnak?

Forróan köszönöm az Epigrammákat. Örömmel olvastam őket. O, ha foganat nélkül nem kellene maradniok! ha az *Epigrammatis-tának publicuma* érezhetné! De Fürmender Uram soha sem fogja a' csendet és reményt megemészthetni, 's az már felette sok, hogy a' kevély Lúdhattyú ocsmánynak ismeri gágogását 's nem hiszi mint Batrachosznak serege, hogy a' Fülmilének dala pirulásra őtet nem hozhatja! De boldog az, kit Rádaynak, Daykának vagy Virágnak, kit Révainak vagy Horvátnak, kit Kisnek vagy Berzsényinek hívnak! Boldog én is, mert Kisnek, Berzsényinek, Szemerének, Horvátnak és Vitkovicsnak csókjaikat érzem ajakimon; inkább mint a' boldogított szerelmes!

Fogjuk-é már egykor Daykát és Berzsényit munkáikban bírni? Én a' tél olta semmit a' kíválem lévőkről, vagy igen keveset tudok. Ajánlom magamat Édes Uram Bátyám' kegyébe. Debreczen, April' 23dik. 1811.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

1990.

Kazinczy — Rumi Károlynak.

Széphalom, den 27. April 1811.

Wohlgeborner

Hochzuverehrender Herr!

Ihr würdiger Sohn, Herr Doctor Rumi, Professor in Oedenburg, hat meine Obligation per 100 fl in Ihre Hände abgelegt. Ich überreiche also die jährliche [!] Interessen dieser Schuld ihnen hier, und bitte Sie um die Gefälligkeit, die Quittung darüber in einem mir lautenden und versiegelt zuzuschickenden Briefe, der bey Herrn Joseph Rumi in Kaschau [zu] deponiren seyn wird, gelegentlich übersenden zu wollen, wobey ich mit wahrer Hochachtung verharre

Ew. Wohlgeboren

gehorsamster Diener

Franz Kazinczy.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

1991.

V. Nagy Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Tábla-bíró Ur!

Nékem kívált képpen való drága Uram!

Mind becses Levelét a' Tek. Ass. Urnak, mind a' haza küldött dolgokat úgy mint 1.) Virgilt, 2.) Fejér' Anthropológiáját, 3.) Spangárt vettem: 's velek együtt a' Typographiának küldött 20 Rftokat, 's a' rézbe metszett 15 czímlapokat igen nagy köszönettel. A' meléjek tett Levelét is Losonczy Uramnak által küldöttem.

Igen szánakozunk együtt feleségemmel a' kis szentek régólta tartó nyavalyájokonn, 's egyszersmind különösnek tetszik előttünk, hogy házi Orvossággal rajtok könnyíteni nem lehetett. A' jövő Májusban kiküldöm a' feleségemet, 's együtt a' Grófnéval, mivel mind ketten nagy házi-orvosok, tanácskozzanak.

Még haza nem jött az a' Deák, ki Pestenn keresztül ment s jó: de hogy valamit hoz, ha Szemere Pali küldeni akar, onnan reménylem, hogy én is bíztam a' Deákra valamit, a' mit Szemerével

közöljön. Ragályi Tamás Úr semmit sem küldött még ez ideig hozzám. — Sípos és Kézy Urakról semmit se tudok: noha mind a' kettő adós egy Levéllel — de, rest barátok, kivált a' Levél-írásban.

A Döbrentei Urhoz a' kívántt Darabokat bé nem küldhettem: mivel mind Biont és Moschust elébb kiadni akartam, mint által adni némelly Darabjait; mind pedig azért, hogy időt kellett ennyi zavaros bajaim között arra nyerni, hogy Theocritusból valamit fordítsak: Már fordítottam is 4. Idylliumot; de még limálni kell, 's ezekhez pedig még az Írók Biographiáját kívánja. Én írtam hozzá Levelét, nem tudom, vette é, vagy nem?

A' Gróf kezébe adott 's Patay Professor Úrnak szőlő Levelét is vettem, 's önnön magam adtam által a' nevezett Professor Úrnak. — A' Professor Szombaty János Ur Levelét én küldöttem ki: igen szeretem, hogy kézhez ment; mert gondos volt már a' mi nagy Tudósunk azolta is felőle.

Mi Vay Urral 's minden szőlőskeiek, igen vártuk az Ünnepi napokra a' Tek. Ass. Urat; 's Vay Ur kivált azért is igen óhajtotta, hogy rávehetné a' Tek. Urat arra, hogy társaságában útnéne el Bécs felé: melly akaratjáról szőlő Levelét az Ujhelyi Postán tette le.

A' Paschális elvégzését igen szerettem volna hallani 's látni, 's tudom hogy az, a' kitől én Szőlőskén is igen sok jót, sőt minden jót vártam, ki nem zárt volna színe elől. Én egy Zofiától minden jót várok; pedig még Szőlőskén a' látogatására nem a' szándék hanem a' Zofiák' geniusa vezetett. Sokszor az ember szándéka nélkül is nagy *Meritumot* tesz.

Magamat ismértt becses indulataiba ajánlván, hiv tisztelettel, vagyok S. Patakonn Aprilis 28-dikán 1811.

A' Tekintetes Assessor Úrnak alázatos kész szolgálja

Nagy Ferencz mk.

U. I. A' Cuprumot nagy köszönettel küldöm vissza.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

1992.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Két nevelő kellene, 's azt kérde nem tudnék-e szerezni? Fábri Pál, a' ki most Göttingában van és még talán félesztendeig

ott lessz, igen szép talentomu és jó készületű 23 – 24 esztendőös ifjú. Német Magyar egyenlő, mint Győri születésű és nevelésű, mert fija a' Győri Predikátornak. Frantziául is tudom tanult, de mennyit, azt nem tudom. Azt sem tudom, ha elmenne-e a' leveledben nevezett helyeknek valamelyikére vagy nem. Az eránt ezután lehetne tőle kérdezősködni, de előbb tudnom kellene, mi lenne a' fizetése, 's milyen lenne kilátása: mert hihető, ezt kérdezné ő, minekelőtte felelne, 's azon esetben csak idő haladna, 's a' külföldön tanulónak olly felette költséges levelezés szaporodnék. — Fábrin kívül mást nem tudok javasolni, ha tsak Pesti Predikátor Molnár Úrnak fija, a' ki most esztendeje jött vissza Németországból, 's az Attyánál múlatott, még hely nélkül nintsen. Az is szép termetű, elméjű 's tudományú lfjú. Baranyait nem egészen merném ollyan helyre 's annyi időre ajánlani. Ő külföldre kísézőnek, útítársnak, a' tanulásban útba igazítónak igen jó lenne; mert idejét felülhaladó észszel, okossággal, 's tudománnyal bir. De Nagyk' udvarában Nevelőnek nehezen lenne alkalmazatos, mert felette modestus, tsak nem felesleg szemérmetes: azonkívül pedig az olly apróságokra nézve, mellyek az ollyan udvarokban fő dolgok, tsak nem egészen megholt. Sem elevensége, sem udvari tsinossága nem volna elegendő: ezt mindaz által mindenkor úgy értvén, hogy ő mind a' mellett is sem nem gyáva, sem nem bátoratlan. Külömben is ő több esztendőkre — kivált feles számúakra — nem kötelezhetné le magát. Ha nem-candidatus v. nem-graeculus jó lenne, tudnék itt kettőt, Áts János és Kutasy György nevű dcákokat, kik közzül mindenik szép reménységgel biztat.

Én már jó darab időtől fogva egy magyar poetai Anthologia' kidolgozásáról gondolkodom. Legelső gondolatom akkor származott, midőn Lajosommal versket kezdettem olvasatni. Milly jó volna, azt gondolám, ha az ilyenek' kezébe nekik való válogatott darabokat adhatnánk! De rész szerént dolgaim, mellyek mint az árviz ragadnak akaratom ellen a' hová nekik tetszik, rész szerént némelly nehézségek, mellyeknek meggyőzése nem tudom hatahnamban lenne-e, mind eddig akadályoztattak. A' mit több izben akartam tenni, most megteszem, 's megszólítlak: nem tehetnéd-e te meg fontosabb dolgaidd elmúlasztása nélkül, az illy munka' kiadását? Én azt gondolom, a' tziel elég szép volna idődnék egy kis részét elfoglalni. A' munka nem könnyű másnak, a' ki ízléséhez olly bátorságosan nem bizhatik,

's a' jelesebb költők' munkáival annyira nem ismeretes, mint te. Neked sem lenne könnyű, mert Magad megnehezítenéd önként, a' választásban is scrupulosus lennél, 's jegyzéseket is tennél, melyek által az ifjakat a' szépségek' érzésére vezetnéd.

Frantziaországban a' köz tanításra ügyelő Comnissio hasonló munkát adat-ki egynéhány esztendőktől fogva; azzal a' különbséggel, hogy ők minden Classikusaikat, melyek ifjaknak valók, tsak az ifjaknak nem való helyeknek 's daraboknak kihagyásával, egyenként kinyomtattatják, 's rövid jegyzéseket adnak hozzájuk, qui roulent presque toutes sur des points de littérature et de Critique. A' mi Anthologiánknak minden tekintetben kitsinynek kellene lenni, de ugyan azon lélektől kellene a' kiadásnak vezéreltetni, melyet a' Frantzia kiadók a' következő jegyzésben kinyilatkoztatnak: «On sent bien qu'en mettant sous les yeux des élèves les chefs d'oeuvres de l'éloquence et de la poésie on ne se propose point d'en faire des orateurs ou des poètes, mais d'agrandir leur esprit et d'élever leur ame par le sentiment du beau dans tous les genres. C'est là le principal but de l'étude des langues anciennes et des Classiques grecs et latins. Ceux qui voudraient contester les avantages de cette méthode n'ont qu'à parcourir tous les états et à voir si l'aptitude à une fonction quelconque n'est pas le résultat ordinaire d'une éducation dirigée d'après ce plan.»

Ha kérésemet teljesítheted 's egy illy Anthologianak redactióját 's elkészítését magadra vállalhatod, a' miben lehet szívesen segítek, ha p. o. egyik vagy másik költő' munkája kezdnél nem volna, a' mely Sopronyban feltaláltatnék, örömet kiíratnám belőle a' kívánt helyeket.

Töviseid és Virágaid annyira ragadtak, hogy feltételem ellen is recenseáltam őket, sőt néki hevülvén, recenseáltam Wesselényihez — Csereyhez írt leveleidet is. A' Nagyság és Szépség diadalmáról rövid tudósítást írtam. Szemere' Epistoláját hasonlóképp recenseáltam. Mind ezt tsak azon egyetlen egy munka' tűzcsítése tselekedte. A' magyar literatura állapotját is az 1806 -1810 eszt.-ben imigy amúgy lerajzoltam. — Ezekkel foglalatoskodtam az innepek olta; 's a' héten fognak elmenni Bétsbe. — Barátom, halálos vétek volna üres óráidat a' szép literaturának nem szentelned, melyben olly mesteri letzkéket és példákat tudsz adni! Megérett ész, tiszta izlés, éles elme, tökéletes stylus — mi kell több?

Az innepek olta végeztem-el a' Győriek számára való imádságos könyvet is. Az énekes könyv már sajtó alatt lévén, kértek tőlem imádságokat is. Adtam, a' millyeneket a' környüállások miatt lehetett: Nagy részént az uj Bétsi imádságos könyvből fordítottakat. — Az énekek, előre is képzelem, mint fognak tetszeni, ha 2¹/₂ esztendőök után (mert annyi ideje, hogy kezemből kimentek) ismét fogom őket látni. Sok foglalatosságok között loptam nékik az időt, még tsak az által-nézés sem eshetett-meg, midőn egyszer őket leíratam. A' szép mesterségek, Barátom, nem nekem valók; ha valamit szenvedhetőt akarnék benne alkotni, ahoz az én tsekély erőm sokkal több időt vagy nyugodttabb 's vidámabb elmét kívánna. Ha néha időm van is, elmém a' foglalatosságok miatt is, melyeket tsak akkor, 's tsak ideig óráig rázok-le, 's gyakran gyengélkedő egészségem miatt is el van fáradva. Carmina proveniunt animo diducta sereno! Azonban tegyünk, ki ki a' mit tehet.

Rumi' melye már jobban kezd lenni. Lajosom egészséges. Róla gondoskodásodat köszönöm. Szívesen óhajtom, hogy Feleséged egy derék fival örvendeztessen-meg, a' kiben másodat adhassd a' Hazának. Isten Hozzád.

Soprony, Máj. elsőjén 1811.

Galletti (Uebersicht der europ. Staaten) munkájából, melyről Rumi' egyik levelében emlékezel, már most esztendeje lefordítottam egy pár árkust; de Pesten létemben Verlegert nem találván, a' fordítást félben hagytam. — Volna két három darab folytatása is a' Nemzeteket esmertető Gyűjteménynek, de Kissnek, ha tsak előre nem fizet, nem hihetek, nem is tudom, ha általvenné-e, minekutánna reám akkor megneheztelt azért, hogy az adósság' 's régi adósság' lefizetését sürgettem és Cookot neki fizetés nélkül nem adtam.

Fabri Pálnak egy alkalmatossági verséből egy levelet zárok ide. Ő Losontzon is volt egy vagy két esztendeig Subrector v. Conrector.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

1993.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 1. May 1811.

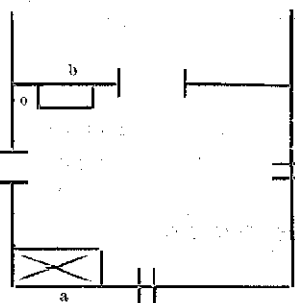
Theurester Freund!

Heute in der früh erhielt ich das Schreiben des Herrn Professor Johann Genersich vom 12. April 1811. sammt Ihrem Zettel und den 5 Heften der Leipziger Literarischen Zeitung, von denen das Märzheft für mich sehr interessante Recensionen enthält, zum Beispiel die Recensionen von Voss's Horaz; und nach dem Essen bringt man mir Ihren Brief vom 21. April. Ich würde mich in den zwei Genüssen, dem, den mir die Hefte und dem, den mir Ihr Schreiben geben, berauschen, wenn mein Gemüth nicht so zerstört wäre, als er es seit einem halben Monath ist; unangenehmes ist mir nichts begegnet, mich drückt nichts: aber ich bin nach der anhaltenden Arbeit, die ich anfangs April unternahm, wie diejenigen, die sich einen Ekel durch Unmass zugezogen haben. Auch bin ich seit 14 Tagen mit dem Durchblättern und In—«Ordnung»—bringen meiner vielen Papiere, die ich einmal wieder durchsehen wollte, so beschäftigt, dass ich zu nichts in der Welt gut bin. Ich wüsste nicht, was ich thun würde, hätte ich nicht meinen sehr grossen Garten, der vor 1806 noch nicht einen einzigen Baum hatte; dieser giebt mir genug zu thun und zugleich viele Freude, wenn ich satt, und überdrüssig meiner Papiere, dorthin mich flicte [!]. Ich schliesse meine Litaney von Klagen mit der Nachricht, dass mein liebes Weib und meine liebe Tochter seit bald 8 Tagen zu Kázmér sich aufhalten. Wären sie zu Hause, so würde ich freilich nicht so niedergeschlagen seyn.

Trotz meiner Malacie, die ich Ihnen hier so kläglich klage, hatte ich heute Nacht eine Schäferstunde mit einem der 9 Mädchen. (So nannte Ninon Horváth, als zartes Mädchen, das nicht einmal einen Sinn von diesen Worten hatte, und haben konnte, die poetische [!] Weyhe Stunden; ich meine Ninon, das göttlich schöne, brave Mädchen in Nyére. —) Da ich meine Briefe an Sie zugleich an unsern uns, wie ich hoffe, beiden gleich werthen Kiss schreibe, so werden Sie mir die poetische Manie, unsere Machwerke zu produciren, vergeben. Ehe ich aber es produzire, muss ich eine Vorbereitung vorauslassen.

Das Zimmer, wo ich schreibe und schlafe, liegt so:

Mein Bett ist bei *a*. vis à vis steht an der 10 Schuh hohen Mauer Sophies Bild in Oel gemalt. Sie ist vollkommen getroffen

[Sud] junges, ernstes Mädchen, und man findet in dem Bilde, trotz der Verschiedenheit der Jahre, sie noch immer. Das Bild hängt dort allein, ohne andern Bildern und Gemälden. So wie ich die Augen aufmache, so seh ich das Bild, denn die Morgenröthe

erhellet in dem ganzen Zimmer dieses Plätzchen zuerst. — Und nun mein Sonett.

Az Ő Képe

magának távolléte alatt.

Ihr Bildniss

in ihrer Abwesenheit.

Midőn a' hajnal elveri álmomat,
'S a' fény csak lopva csúsz még
rejtekembe,
Imádott kedves kép, te tűnsz
szemembe,
'S ah! gyuladni érzem régi lán-
gomat.

Wenn die Morgenröthe meinen
Schlummer verjagt,
Und das Licht erst verstohlen in
mein Gemach bricht,
So fällst du, Angebethetes liebes
Bildniss, mir (zu erst)
in die Augen,
Und (plötzlich) fühle ich meine
alten Flammen er-
glimmen.

Ez Ő! ez Ő! kiáltom, 's csókomat
A' képnek hányom részegült he-
vembe;
Így szóllott! így járt, így mozgott!
őlembe
Így süllyedt, elfogadván jobbotat.

Sie ist es! es ist Sie! rufe ich,
und in der Trunkenheit der exal-
tation fliegen meine Küsse dem
Bilde zu. So hat sie gesprochen!
so ging sie! so hielt sie sich! so
sank sie, als [sie] meine Rechte
annahm, mir in den Schooss!

'S most ezzel folynak mint egy-
kor vele,

'A titkos, édes, boldog sottogások,*
Vád, harcz, megbánás, új meg új
alkvások.

'S midőn ezt üzöm, mint egykor
vele,

Ím a' nap bé lő a' jalouxnyi-
lason,

'S sugarival körülte glóriát
von.**

Und nun pflege ich mit ihm
(dem Bilde), wie einst mit ihr
selbst, jene heimlichen, süssen,
seligen Flüstern (in plur.) meine
Klagen, meine Kriege und Frie-
den, und immer neue, und wie-
der neue reconciliationen.

Und als ich dieses mit ihm
(dem Bilde) wie einst mit ihr,
treibe, siehe, da steigt die Sonne
auf, und schiesst durch die Ritze
meiner jaloux-Laden ein, und
zieht eine Glorie am ihm her.

Die Reime sind nicht aus der Zahl der Reime, die zu die [!] schönsten gehören. Fasst alle entweder terminaciones Casuum, oder Suffixa. Aber das Sonett hat italienische Gluth; Phantasie und Gefühl gingen nicht nur nicht leer aus, sondern sie müssen jedem *Kalten* übertrieben scheinen; und dieses macht selbst Prosa zur Poesie. Ich bin damit sehr zufrieden, und wenn es auch nur darum wäre, weil es meine heiligsten Gefühle darstellt. Theurester Mann, ich bin nicht mehr jung, und bin in das 7te Jahr verheirathet, aber mein Herz bleibt ewig jung, und wenn Sophie nicht mehr schön ist, so ist sie in diesem Bildnisse mir ewig jung und unverwelklich. Ich idolatrire wirklich dieses Bild. Vielleicht ist es unter allem, was ich habe, mir das liebste. — Und nun genug hievon.

Nur noch die Bitte, die sehr dringende Bitte an Kis, dass er mir sagen wolle, was er bey diesem Sonett gefühlt habe. Hat es seinen Beyfall erwerben können, oder nicht? —

Meine Preisschrift habe ich seit meinem letzten Schreiben an Sie endlich einmal erhalten. Und nun ist keine Gewalt, die mich von dieser Schrift trenne; ich leihe sie nie mehr aus. Ich will sehn, ob ich etwas für Eichhorn Ihnen daraus noch schicken kann. Hier nur so viel: Wir haben mehr Naselauten als den, der sich in

* Anspielung auf Tassos bekannte: Teneri s' degni e placide e tranquille Repulse etc.

** Glória a' festőknél az ég' fénye. — Kazinczy F. jegyzeti.

halvány in gewissen Fällen hören lässt. So ein Naselaut ist auch das *miért*, welches fasst wie *miér* ausgesprochen wird. Auch das *hoz* am Ende des Satzes wird so wenig, als wäre es *ho*, gehört; darum spricht man besonders um Debreczin *kihe ment*, nicht *kihez*.

Wie sehr ich mich darüber freue, dass Sie an den Annalen wieder Theil nehmen, habe ich Ihnen nicht nöthig zu sagen. Sie wissen, dass ich in Ihnen nicht bloss meinen *herzlichen* Freund, sondern auch den respectablen Gelehrten schätze. Ja, Freund, wirklich den respectablen, nicht den feilen, verachtungswerthen. Wäre ich Festetich, ich würde Ihnen für *Eins* Ihrer Werke so viel geben, dass sie bey dem Verfall der B[anko]Zetteln ohne Sorgen seyn könnten.

Wer ist es unter den Stolzthuenden, der so viel Gutes gewirkt hat? Und Sie haben auch durch Ihre kleinern Arbeiten, bey dem, was Sie Scherflein nennen, unendlich viel Gutes geleistet. Dank, dank Ihnen für Alles, mein Freund, Dank im Namen aller Guten und der Nachwelt. Sind Sie todt, so soll Amélie und Ihr Carl Franz dafür belohnt werden; denn nach Ihren [!] Tod kann man manches, was man jetzt verschweigt, wissen lassen. — Mit der Recension der Szabó Dávidschen Aeneide bin ich noch immer zufrieden, wie wohl ich sie nicht für mich abschrieb, und nicht mehr recht weiss, was ich alles gesagt habe. Ich weiss nur, dass ich rein *mich* gefühlt habe, und unverdientes Lob weder annehmen noch spenden will; und wenn ich etwas stolzes beysetzen soll, dass ich Virgiln und die Classiker etwas besser verstehe, als der Professor Humanitatis emeritus. Manchen Classiker kann man frey bearbeiten. Aber wer Virgiln metrisch übersetzt, der *lässt* von sich *alles fordern*, was zu *fordern* ist, und Szabó hat das gewiss nicht geleistet, und ist nicht im Stande *alles*, oder auch nur *viel* zu leisten. Mir wird es sehr lieb sein, wenn diese Recension Lärmen macht. Möchte der Redacteur nur die Apologie der etwas scharfen Recensionen über ungrische Werke nicht auslassen!

Theurester Freund! Den Menschen, welcher Geschenke anzunehmen [sich] weigert, könnte ich hassen, wenn dieses Zartgefühl nicht auch Sophie hätte. Ich nehme es stets für das Zeichen eines mir unausstehlichen Stolzes. Ich nehme Geschenke immer mit eben der Freude an, mit welcher ich sie selbst gebe. Aber erlauben Sie mir die Frage, ob Sie sich bey dem Geschenk der Leipziger Literatur Zeitung nicht wehe thun? Erlauben Sie mir die Frage: ob Ihnen die Versendung der Literatur Zeitung etwas kosten. [!] Es sind

schwere Zeiten, die wir erlebt haben. Thun Sie sich Gewalt an, und machen Sie keine Ausgaben. Diese Bitte auch bey exemplaren Ihrer eigenen Werke. Jeden xr. den wir ersparen können, müssen wir *lucro apponere*.

Ich zittre bey der Nachricht Ihrer Brustschmerzen. Erhalten Sie sich uns! mir. Der Gouverneur von Siebenbürgen machte bey dem Landtag eine Motion. Baron Apór, der gelehrte katholische Pfarrer von Clausenburg schüttelte den Kopf. Es ward darüber gesprochen, und Apór verzog seinen Mund. A' Méltóságos Úr az élébb fejet csóvált, most száját vonja félre: miért az? fragte er ihn. Nun hören Sie die Antwort: Igen is, élébb fejemet csóváltam, azután számat vontam félre: de most már fogamat csikorkom, látván hogy a' kik a' Haza javára megesküdtek, ellene dolgoznak. — Et factum est silentium magnum. So viel vermag ein grosser, ein rechter Mann.

Ich habe noch Ihren Brief vom 2. April unbeantwortet vor meiner. Ich gehe alle seine §§. durch, und finde, dass ich sie hier alle beantwortet habe. Nur ein paar Worte als Apologie von Schiller's oder Göthe's Xenien.

Ich habe die Xenien nicht gesehen. Ich weiss nichts von dem Buch, als dass Friedrich Stolberg, einst und wohl auch jetzt noch mein Liebling — die *angenehme* Blume erhielt.

Graf und Christ!

das übrige hat man mir nicht zu sagen gewusst. Aber über dieses Caustische, das ich gerne seiner Reichsgräflichen Excellenz dem Joseph Teleki nachsage, ist so *treffend*, dass ich ihm das Caustische gerne nachsehe. — Ich bin mir bewusst, dass ich keine niederträchtige Handlung begehen kann, denn ich habe mich geübt in dem, was Plinius anrathet: oportet *in honesta non tanquam illicita, sed tanquam turpia* vitare. Dies machte mich zu dem, was ich ward, und nicht ein gewisses Buch, das ich Ihnen nicht zu nennen nöthig habe, und von welchem andere so viel Schönes [zu] sagen wissen, und welches mir zu nichts andern taugte, als mich unsinnig zu machen, und mich in eine Welt zu versetzen, wo mir alles und ewig fremd ist — es sey denn, dass ich es in Herder's Sinn lese, auf welchen Fall es mir voller Achtung werth ist. — Ich bin mir bewusst sage ich, dass ich keine niederträchtige Handlung zu begehen im Stande bin. Aber wäre *mir* dieser Einfall gekommen, und enthalten die Xenien Blumen und Dörner, welche *diesen* gleichen, — bey Gott,

ich hätte sie drucken lassen! Grande peccato: ma bellissima invenzione! sagte der Beichtende seinem Priester bey dem Geständniss eine erniedrigende, unnatürliche That begangen zu haben. Meine Tövissek és virágok sind nicht ohne Stachel. Aber in der Collision von Pflichten gegen einen elenden Skribler, der doch auch Mensch ist, und den Pflichten gegen das, was wir haben wollen, — Cultur der Nation und Literatur — wird mich die christliche Nachgiebigkeit nie irre machen. Darf ich scharf recensiren: warum nicht auch einen lächerlichen Narren, der Krippel ist und doch immer vortanzen will, sein Mütchen¹ nicht niederschlagen, dass er ehrlichen Leuten nicht im Wege stehe.

Könnten Sie, der mir so viele Freuden reicht, [mir] nicht die Freude machen, irgendwo das Buch (Die Xenien) ausleihen? Ich schreibe sie mir ganz ab, denn gross kann es ja nicht seyn. Aber Bücher kaufen, jetzt, und den erhöhten Preis 5 mahl vergrößert zu zahlen — das möchte ich nicht gerne.

Leben Sie recht sehr wohl, theurer Freund. Ich werde auch im Juli Vater werden. Doch scheint mir nach dem, was Sie mir einst schon schrieben, dass Sie sich verrechnet haben; ich glaubte immer, Ihre Frau reiset schon im May nach Rom. Doch der heilige Vater ist ja nicht da!!!

Bitten Sie unsern Kis, dass er ein paar Zeilen manchesmal mir in Ihre Briefe einschliesst. Ich wünschte zu wissen, wie es ihm, seiner liebenswürdigen und schönen, guten Frau, seinen Kindern geht, und was er jetzt arbeitet, — denn er darf nicht ruhen. Seinen Horaz habe ich noch nicht erhalten. — Ob Szentgyörgyi durch das Feuer in Debreczin gelitten habe, weiss ich noch nicht.

Die Schachtel mit der Tufwacke von Golop ist bereits auf der Reise. So auch die Kupfertitel zu den Tövissek und Virágok. Und da dieses Monath Kaufleute von Ujhely nach Pesth gehen, so will ich Ihnen auch Ihr Leipziger Heft bald schicken. — Der General Vay, der dieses Jahr den Palatin auf seiner Excursion begleiten will, war mit der Relation die Desöffy und ich wegen dem Zempliner Monument schrieben (so wie manche andere unverderbte Menschen), sehr zufrieden.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

¹ Az eredetiben: Müttschen, bizonyosan tollhiba.

1994.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

szíves Idvezletét.

Beteg jobbommal írok Hozzád; de még is írok, tsak hogy a válaszadásban sokra nőtt kötelességemet leróhassam. Az által küldött Rezet [az] Epistolával együtt kezemhez kaptam. Vedd forró köszönetemet mind a kettőért. Virágunknak megmondám köszöntésedet, ő is viszont tsókol Tégedet. Ez az élemedett Magyar Amphion igen megörült a Bornak, 's alig várja, hogy Epigrammájának jutalmát ihassa. Örül ő a Bornak, de ezt nem alatsonyíttatásául jelentem. Távul légyen. Én őtet úgy, mint Te, tisztetem, imádom. Mindazáltal régóta hallottam vala, hogy majd minden nagy ember vagy iszik, vagy szeret. Erre példákat is hordhatnék elő, de nem szükséges, mivel előtted ösméretesek a' példák. Virág szívesen veszi, hogy recenseálod. Mert tudgya, hogy a munkáknak is, mint a búzának, rostálás kell. Most fő foglalatossága a Századoknak folytatása. Tellyes erővel rajta van, hogy végre hajthassa.

Szent-Györgyi Szalluszttyát megvevém számodra. Egyet vettem, 's egyet rá adtak. — Ennek ez a Historiája. Szernerénk Pünkösdi vasárnapján hozzám jött azzal a jelentéssel, hogy Széphalom felé dél után indul az alkalmatosság. Legottan kezdtem pakolni az elküldetendőket, de Szalluszt nem volt. Sátoros ünnep lévén, a boltok be valának tsukva. Még is, hogy Szalluszt nélkül ne maradj, azt tettem, hogy Juratusomat egy tisztelettel tele Levéllel Szent-Györgyihez felküldöttem a Várba, 's számodra az árának átküldésével egy példányt kértem Szallusztból. Meg is nyertem. Ez dél előtt esett meg. Dél után maga Szent-Györgyi lefáradt szállásonig Pestre, és ezt a bekötött Szallusztot hagyta nállam otthon nem létemkor — a végre, hogy Te néked küldgyem el. És így egy megvett Szallusztból kettő lett.

Kézirati Gyűjteményedet hogy én is szaporíthassam, itten küldöm Hillernek kéziratát annak fordításával nyomtatásban. Engedd hogy Avakumovitsrúl, kit Hiller versel tisztelt meg, egy két sort írjak. Avakumovits Avakom Kapitány Szent Endrén született, a

mostan élő Aradi és Temesvári két Püspökeinknek Testvérétül való Gyermekek. Kis korától Papnak nevelték, de ő kis korától a kardhoz szítt. Tizenhat esztendő volt, midőn a' Granitzerek közzé állott. A Flótát 12 esztendő korában derekasan fújta. Ez a neme a muzsikának fő passiojává vált. Annyira' is ment benne, hogy a Frantzia háborúban Német, sőt Olasz országon is köz tapsot nyert. Nápolyban Egy Angoly Milord tíz ezer esztendei fizetéssel ez előtt 12 esztendővel Angliába hittá, azt vetvén hozzá, hogy az Anglusoknak kedvébe esni nagy disz és szerentse. — — A[vakumovits] megköszönte a hívást és azt vetette hozzá: Tsak hazámért tudom forgatni kardomat, tsak Hazámban tudom legszebben fújni Flótámat. — A[vakumovits]ot sok felé hitták, édesítgették, de Hazájátul el nem vonhatták. Végre is 1810-ben tizenegy Katona sebei miatt a Katonai életről kénytelenítettven lemondani, oda hagyta a nagy Városokat és születéshelyére ment lakni. Ottan távul a nagy zajjtul Flótájában és Poetisatióban lelte gyönyörűségét. Egy új muzsisis Instrumentumot talált fel és azt Avacumicának nevezték. Az Instrumentum Cythara forma billegtetőkkel megrakva. Elragadtatással hallgattam őtet ezen játszani, 's mellette énekelni. Még is ezt a Hazánkfija feltalált Instrumentumot kevesen ösmérik Hazánkban. Verseket is írtt Német és Rátz nyelven. De Poesisa igen távul járt Flóta szellemétül. Martiusba e f[olyó] E[sztendő] Major Rangot nyert, minekutánna 21 esztendeig katonáskodott. Majusnak 4ikén tüdőgyulladásban kimúlt. Nyugodgyának hamvai tsendesen, és a szépnek anygala lebegjen halma felett. Ha Szent Endrére megyek, Kézirattaibul egynehányat számodra kikoldulok. Hoszszasan is találtam A[vakumovits]rül írni. Tsak azt akartam elődbe adni, a mit te úgy is tudsz, hogy Hazánkfiatul sok kitel [!], de senki sem figyelmez rájuk, annál kevesebbé jutalmazza őket.

Dajkadat általaadtam nyomtatni: Jövő Hónapban fognak hozzá, mivel a szebb betűk igen kopottak, és akkorára új fris betűk lesznek készen. A Triásod tisztel, tsókol, 's további forró barátságodba ajánlya magát. Élly boldogul! Pesten Majus 2ikán 1811.

Az Epistola a Réz miatt ezen Vásárra el nem készülhetett, Egenberger még eddig le nem tette a 100 fl., mivel mondása szerint igen drágállják az Epigrammákat, 's keveset adott el.

1995.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Május 3d. 1811.

Kedves barátom!

Közelget születésed' napja. Az a' nap Bindbandot szokott hozni. Vedd tőlem azt a' mi ezen levelem' bel oldalain áll. Óhajtanám, hogy fél annyi örömdre lehetne mint a' Te Arcádiád nékem adott. Feleségem gyenge lyánykori képe, mellynek mása kezében van, azon falon függ, melly általellenben áll ágyammal, 's a' felkelő nap azt a' helyet világítja legelőbb szobámban. Az igen jól eltalált kép örök ifjúsággal bír, nem úgy mint originálja, kit az esztendő is, a' gyermekszülés és szoptatás is fonnyaszt. Innen az illusio. — A' versetben legalább forró phantasia 's hév érzés van, melly az én érzésem szerint első ingredientiaja a' jó Gedichtnek. Hiszen ez a' kettő a' prózát is poezisszé teszi.

Kölcseym azt tudakozza tegnapi levelében, hogy a' Te verseid, valamint a' Daykái is, mikor jelennek-meg. Félek hogy a' bancó' becsé' leszállása minden igyekezeteinknek nyakát szegi. Kis István-nak lát'd mit köszönhetünk. A' Gazdagok pedig az olyan haszon-talansággal, mint a' Magyar Nyelv 's versecskéik, nem gondolnak. Festetics — a' Nagy — Mart. előtt kevéssel 30 fnttal méltóztatott remunerálni egy Tudóst azért, mert munkáját excellensnek találja. Pedig a' Tudós pénzt 's egyebet nem várt, nem kért. Borzadok az illy Nagyoktól.

Az Erdélyi Diaetán a' Gubernátor egy Motiót teve. A' Kolosvári Plebánus, Báró Ap or a' neve, tudós fő, fejet csóvált. A' vitatásra félre rántá a' száját. Ezt ő Excellentiája nem hallgathatta el, 's kérdezte, miért esik ez és az. Igen is, felele a' Plebánus, elébb fejet csóváltam, osztán számat rántám félre, de most már fogamat esikorom, látván, hogy a' kik a' Haza javára felesküdtek, ellened dolgoznak. 'S hallgatás lön Izraelben.

Éltessen a' Gondviselés, édes barátom, igen hosszú időkre 's igen kedvező állapotban, 's ne engedje sem lantodat elnémulni, sem tolladat, mellyel levelet írsz, tintájába száradni —

Örökös barátod.

AZ Ő KÉPE.

MAGÁNAK TÁVOLLÉTE ALATT.

Midőn a' Hajnal elveri álmomat,
 'S a' fény csak lopva csúsz még rejtekembe,
 Imádott kedves Kép, te tűnsz szemembe,
 'S ah! gyúladni érzem régi lángomat.

Ez Ő! ez Ő! kiáltom, 's csókomat
 A' képnék hányom részegült hevembe'.
 Így szóllott, így járt, így mozgott! ölembé
 Így süllyedt, elfogadván jobbomat!

'S most ezzel folynak, mint eggykor vele,
 A' titkos, édes, boldog suttogások,
 Vád, harc, megbánás, 's új új alkuvások.*

'S midőn ezt űzöm, — mint egykor vele! —
 Kél a' nap 's bélő a' jalouxnyíláson,
 'S sugárral körülte glóriát von.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

1996. *new*
 Kazinczy — Kölcsy Ferencznek.

Széphalom, Máj. 3d. 1811.

Édes Uram Őcsém, igen nagy tekintetű barátom!

Meg sem álmodám, hogy az épen ma egy holnapja történt Debreczeni veszedelem Uram Őcsémet is megkárosíthatta, 's íme megvan. — Hát a' szegény Szent-Györgyi — szenvedett e ő is? Ezt nekem mind Uram Őcsém, mind már azelőtt Generalis B. Vay Miklós, ki igen festékenyen (Szemere szava: mahlerisch) — leírta nekem a' veszély nagyságát, megírni elfelejték. A' ki tudja, mennyire szeretem én ezt az igen érdemes és véghetetlen kedvességű embert, a' ki tudja, mit köszönhetek én *néki*, képzelheti, mennyire van szívemen esete, ha elégett. Kérem Uram Őcsémet, vegye magának azt a' munkát, — most ez valóban az — 's pótolja ki tegnap estve

* Előbb így volt írva, de Kazinczy kihúzta: «Panasz, harc és frígy, 's új új alkuvások.»

vett igen kedves levelének ezt az ürét. Uram Öcsém a' csapást érzi, de Postának mutatja ez a' levél is; az az, eltelve barátságból erántam vonzódo szerelmével, eltelve Epigrammáimmal, a' levél panaszos tonusa egyszerre felderül. Örvendek, hogy szerencsétlenségét akár mint Poéta, akár mint Philosophus könnyebben szenved, 's óhajtom, hogy a' Sors a' szenvedett kárt pótolja ki azon mérték szerént, a' mellyel a' Zebaothról mondja a' Szent könyv, hogy szokta bosszúját tölteni. De a' bancók lerogyása arra most nem nagy reményt nyújt.

Hol fog lakni Uram Öcsém? Debreczenben e? Álmosdon e? Szó Demeteren e? 'S kinek hívják Nagy Anyját? Kérem Uram Öcsémet, tudassa ezeket velem. Ha tudtam volna ezeket, régen vette volna leveleimet. Nevezetesen azt óhajtom tudni, hol veszi Uram Öcsém leveleimet, az az mellyik Postán?

De nem lehet e az ember szabad, nem teheti e terméke-nyekké ugarait, a' mellett hogy Corneillre Commentariust ír? Tegye Uram Öcsém mind a' kettőt. Elásni a' talentomot! Pedig ez Uram Öcsémnek olly mértékben jutott, hogy nem így ezerek között egynek. Olvassasson, írogasson Uram Öcsém.

Igitur ubi animus ex multis miseriis atque periculis requievit, et mihi reliquam aetatem, à republ. procul habendam decrevi, non fuit consilium socordia atque desidia bonum otium conterere, neque vero agrum colendo aut venando servilibus officiis intentum aetatem agere.

Igy Sallust. Miért nem Uram Öcsém is? Én boldog életet élek, kedves feleségem 's két szép alakú kis lyányom van. De ha könyv és papiros nem volna a' világon, szomorú volna életem. Elvonván magamat a' világtól, nem hypochondriából 's megbántott kevélységből, hanem azért, mert el van veszve mind azon napom, mellyet Lárjaimtól távol élek, mi gyönyörűségem volna, ha papiros nem volna, és az által nem fűzném magamat az olly lelkekhez mint az Uram Öcsémé? 'S miként tehetem azt, ha nem liter. munkák által? Oh ne légyen igazságtalan Uram Öcsém azok eránt, mellyek felől Cicero ezt mondja: adolescentiam alunt, senectutem oblectant, etc. etc. Irjon. Azt, a' mit tetszik, mindegy, csak írjon.

Nékem most nyomtattatik Pesten egy Vitkovics-hoz írt Epistolám. Azt ide rekesztem.¹ Az olly forma, mint az *Ibam forte via*, etc. Azt kelle általadnom a' Maradéknak, hogy Vitkovics első Görög

¹ Nincs a levél mellett.

vallású Magyar Író, 's ezt mondja az Epistola. Óhajtanám, hogy Uram Öcsém nem sokára láthassa. Budán nyomtattatja Vitkovics.

Itt pedig 3dik Sonettóm. A' kettő olta egyet sem tudtam elkészíteni. Ez tegnapelőtt terme. — Ágyammal általellenben függ feleségemnek gyenge-leánykori igen jól eltalált képe. Maga öregszik: de ez a' kép *örökké ifjú* 's örök tárgya szerelmemnek.

AZ Ő KÉPE.

MAGÁNAK TÁVOLLÉTE ALATT.

Midőn a' Hajnal elveri álmomat — — —

[sb., mint az 1995. számú levélben.]

Éljen szerencsésen kedves Uram Öcsém, 's szeresse hiv barátját

K. F.

Nagy Gábor, Fazekas Mihály Urak, a' Professorok, a' Dobozy ház elégték e? A' Templomot és Collegiumot megmenthette e a' közszindely? — Sinainak kié leve Bibliothecája?

A' Berzsenyi és Dayka versci Kis Istvánnak gazsága miatt nyomtatatlanok. Magára vállalta kiadását, esztendeig hazudgatott, hogy már 1, már 4, már 6 árkus kész, 's egy sor sem volt kirakva.

[Eredetije a Szemerevár III. kötetében.]

1997.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 5dik May 1811.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Tegnap egyszeribe revém igen nagy öröömre két rendbeli becses leveleidet: Egyik Mart. 30d. a másik Apr. 9-a költ. Ezek Kolosvárt meg járták, és úgy küldötte ki ide az oda való Posta Hivatal.

Azon szép leveleidnek mását, meljeket a Palatinusnak és Gr. Szapárynak küldöttél, irásaimnak becsesebbjei közzé fogom helyhez-tetni. Ezen Szapárynak az Anyja az Ipom apjával testvér volt. — t. i. Haller Cecilia. A Relatioval együtt egy csinos kötetbe lesznek ezen levelek és melléjek illő jegyzés téve. Hid el, hogy ezen birto-kot kincs gyanánt tartom, és becsülöm.

Igen jól van a Kulcsár leveleibe szép Munkádrul írva: «Ebben az Artistai finom izlés a római lélekkel párosodva tündöklük.» Ez igazán is van írva, és általla Munkád érdemlelt módon magasztalva. — Csak gondold el, Egyveleges Munkáid exemplarival mi történt: Én Kolosvárra mentemkor a télen a nállam meg maradott exemplarokat egy ferslagba be rakva olj meg hagyással itthon hagytam, hogy a mikor a vizkeresztli Debreczeni vásárra menni fognak, küldjék el Nagy Gábor Ur kezibe, a ferslag az eő adresse alatt volt — és mellette hagytam egy nékie szólló levélt is, meljbe utasításod szerint meg irtam, mit tévő legyen ezen ferslaggal. Csudáltam, hogy válasszát nem veszem, azomba hittem, hogy innen a ferslag el küldetik. — Most haza jöven, itt kaptam asztot -- Vizkeresztkor a rosz ut miatt innen egy szekér se ment Debreczenbe. Embereim pedig olj ostobák valának, hogy engemet errül nem tudósítottak. Már első alkalmatosságtul csak ugyan el fogom Nagy Gábor Ur kezébe küldeni.

Apr. 9d. költ leveledbe vettem a Zemplényiek Repraesentatio-ját, meljnek el küldésit szivessen köszönöm. Ez szép, és nyomós Munka. szebb és nyomossabb annál, meljet az Erdélyi Diaetán készítették, de el jövetelemkor még fel nem küldötték. A Magyar Constitutionnak veleje tartja, hogy semmi tekintetű ujítások a Nemzet köz meg eggyezése nélkül Törvény erejéhez hasonló gyakorlásba ne hozatathassanak -- e sarkolatos szép része Törvényünknek, és a Nemessi szabadság' leggyökeresebb talp köve. A mennyibe tehát a Zemplényi Rendek is ezen igen érdemes figyelembül irtak, és a mennyibe ők is a Nemzet köz meg eggyezésihez szabják léendő engedelmességeknak mívoltát, én is testestül lelkestül és minden erőmbül eggyett érték velek: egyéb aránt pedig aszt mondom, hogy a fatalis Banco czedulák komor epochájának valahára már el kellett vén enyésztetni, jó királjunk ezen módnál se szetidebbet, se sükeresebb foganatút nem találhatot — és ezen operatum valóba becsületére válik finanszialis Urainknak. Hogy ilj nagy zavarbul kár vallás nélkül ki fosztolódhassunk, csak képzelní se lehetet; aszt a leg jobb módot kellett tehát ki találni, hogy a kár nem éppen tókélletessen el rontó és annak sulja egyforma mértékbe háromoljon minden rendű és sorsú emberekre.

A Nevelő meg szerzése iránt való szives fáradságotat Barátságosan köszönöm, és ajánlom, méltóztassál abba el jární -- A mit ez iránt ezen Leveledbe irsz, mai postával írom meg Gróf Wassnénak.

Irtam a minap Neked, hogy egy Magyar Tudós Társaság felálithatására igyekezek Plánt készíteni, meljnek tárgya legyen a Tudományi, mesterségi, földművi, kereskedői mivnek munkás ki dolgozása, erre a materialek elmémbe már készek is valának és ezen Munkámot kívántam Maria Louisenek a Napoleon Hitvessének ajánlani. Csak hamar hogy ezen fel tételmet ki nyilatkoztató Leveletem el küldöttem, vettem Erdéljből olj ocsmány, fertelmes tudósítást, melj egészen el rettentet ezen fel tételemtől. Ezen tudósítás illeti abbéli fáradságomat, hogy a Döbrentei nemes szándéka kívánt végett érhessen, de a tudósítás szerint az Erdélji nagy vakság 's bárdolatlanság miatt nem érhetvén, én is le mondok fel tételmről. Hogy Döbrentei szándékába boldoguljon, aszt eszközteni fogom egész erőmből, mert el alélt lelkű ember volnék, ha abba már annyit iparkodván többre nem mennék; és ilj lágysággal Nemzetemet is megbántanám, de hogy tudós Munka által kívánnyam a Tudományi mivre serkenteni a Haza el asszonyosodot, hitvány, pimasz, élni nem érdemlő nagyokat serkenteni: eszt nem cselekszem — készebb vagyok kardom lapjával serkenteni a haszontalan semmi embereket — erre érdemessek ők és reájok nézve a tudományos törekedésnél velősebb argumentum is ez. Azomba én csak ugyan a köz jóért élni kívánván, rég szándékoztam Willdenownak ez Munkáját [lefordítani]: *Anleitung zum Selbststudium der Botanik, ein Handbuch zu öffentlichen Vorlesungen*. Mivel a Guberniumnak az Erdélji Botanicus kert iránt be nyuitot Planomba egy Botanicat tanító cathedra fel álitását is ajánlom, és pedig úgy, hogy abbul Magyarul praelegáltasson ezen tudomány — e végre is szándékoztam ezt fordítani — miheljt tehát vevém az ocsmány levelet, azonnal hozzá kezdék ezen 490 lapbul áló könyvnek fordításához és eszt fogom Louisenek ajánlani, sőt a mult Postával a franczia követnek Bécsbe fel is küldöttem ajánlásomat. Mivel pedig a Botanica iránt Magyar földünkön leg több érdemet Fazekas és Diószegi tettek, kik most azon kívül is a Debreczeni rettenetes eset által nagyon károsodtak, tehát ezen fordításomnak jövedelmit nékiek szántam és ez iránt Fazekast tudositottam is. — Feleségem tisztel Grófnéddal együtt, kinek csókolja kezeit hív tisztelőd, Cserey, Major.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 195. sz.]

1998.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

1811. évi Máj. 11. Horvát Istvánnak

Kazinczy Fer.

baráti szíves tiszteletét.

Igen kedves barátom! Tegnap azt a hírt vetém, hogy a' mi nagy Emberünk nyugalomra eresztetett önmagának kívánságára. Elrettentem a' hirre, 's óhajtom hogy igaz ne legyen. Olly Férjfiaknak addig kell szolgálniok, míg erejek engedi. Ismered forró tiszteletemet Eránta, melly minapi kegyes levele által még nagyobbá, még forróbbá tétetett. Ha a' hir igaz talál lenni, tétetessd a' Hazai Tudósít. levelébe az ide zárt Epigrammát. Lássa az a' nagy Ember, hogy őtet nem csak a' Maradék fogja tisztelni; lássa, hogy életében is tiszteltetett Polgártársaitól. — Sietek postára tenni leveletem, hogy el ne maradjon a' mairól. Te élj, és szeressd örök barátodat. Széphalom Máj. 7d. 1811.

ÜRMÉNYI JÓZSEFRE,

midőn hivataljából....¹ eszt. szolgálat után nyugalomra eresztetett.

Széked üres, nagy Férjfi! Hamar, hallassd hited! * Ilmur **

Tapsol, mert együtt esküzi Véled Hazánk.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

¹ Az eredetiben is így, üresen van hagyva az év helye.

* A' Consulok Rómában, kilépván esztendei szolgálatjokból, meg szoktak vala esküdni a' Nép előtt, hogy ők annak törvénye 's java ellen semmit nem cselekedtek.

** Ilmuri (az az Ürményi) János, Kalocsai Érsek IV. László Királyunk alatt, hatalmas Védelmezője vala, az egész Magyar Papi-Renddel együtt, a' Haza' Szabadságának azon Szék ellen, melly Koronáka magához tartozandónak akarta nézettetni. — Kazinczy F. jegyzetei.

1999.

Sárközy István — Kazinczynak.

Kaposvár, 11. May 1811.

Tiszteletre méltó Kedves Atyámfia 's Édes Barátom!

15. Apr. datált Kedves Soraid, mellyeket itt Kaposvárott éppen Publicumokon * és éppen jókor vettem, annyira szíveimen fekszenek, hogy ámbár több félekről akartam volna írni onnét hazul, rész szerint azok felől, mellyeket kötelességül fel adtál — mert Kérésedet nem teljesíteni előttem szentség törés volna — rész szerint egyebek felől; de azt nem tehetem és addig nem vára koztatlak. Mert

Azt írod, segíthetek é Cs[erey] F[arkaso]n? mivel Te nem segíthetz. Igen sajnálom, ha gondolkozásodnak meg nem felel Levelem, annyival inkább ha felőlem többet gondoltál vagy tettél fel, mint én csekély elmém-mel által láthatnám, ha ki terjed e annyira az én erőm, a minél túl kérni nem tudnál. De ez nem az én tehetetlenségem vagy gondolkozásba való restségem, hanem a' Te homályos kérdésedtől származik. Azt mondod, által érted Te az én válszomból szint úgy mint én a' Tiedből. — Ha csak annyit értesz Lelkem 's ugy érzel mint én, anxietasokba maradsz, mint én. Mert én örömmel ajánlanám mindenbe szolgálatomat Barátodnak, csak tudnám, miben? Azért írj bátran, nyilván és szabadon, csak nevét hadd el, kiről írsz. Ha talám az kellene néki, a' mi a' Kis madárnak, ha szélvész jár — itt a' java erdők a' gonosz tévők persecutiói miatt nagyon meg ritkultak, 's ritka a' meg éllemedett Barkótza, a' Fiatal pedig nem odvasodik meg. Persze már több esztendőktől fogva adós vagyok olyan fa nemű deszkákkal, mellyek az Országba raritasok, de nem kaphatok: 's így ígéretemnek Ura nem lehetek. — Másba talám mindenbe. Van nékem a' tájjékon egy esmerős Barátom 's Atyámfia, ki ebből a' Várnegyéből szakadt oda, Vízkeleti nevű — bey die 3 Seeblättert megtalálni. Ő tudna informatiot adni, mert ő mind az én Tehetségemet, mind azt a' vidéket esmérheti.

Csokonainak mi nemű manuscriptumai vannak nállod, melyek még nyomtattatlanok, vagy talám nem is nyomtattathatnának ki? Kér-

* «29. Apr. kezdődött.» --- Sárközy I. jegyzete.

lek, add tudtomra! Mert nálom is vannak 's meg küldhetnék egymásnak. Hát halálára írt Verseit Horvát Ádám meg küldötte e? Én tudom, hogy a' magamét meg nem küldöttem, mert Poëta nem vagyok. De meg küldöm Neked még is. A propos!

Éppen nálom volt ezen Publicumok alatt, kevésselebb, mint Kedves Leveledet vettem, Berzsenyi Dani — és sokáig beszélgettünk. Kár, hogy ő emberek közzé nem jár 's a' Publicumnoktól éppen absentálja magát. Most is csak az hozta bé, hogy az Exercirozni öszve jött Insurgensek közt az ő Statutussa hibázott 's azon búsult, mit csináljon? Ő rólla máskor, ha jobban meg esmérem! — Külömben — — — Én bizony nem szeretek már éles szemekkel nézni senkit, mert én annak a' Világ szerte magasztalt Menschen-Kenntnissnek több hasznát nem tapasztaltam, mint az Anima játéknak — hogy ki találja az ember más gondolatyát, ha nem mondja is éppen ki, vagy ha a' Redoutba meg esméri az ember a' Masquet elébb, mint sem magát ki nyilatkoztattya. De mi haszna, ha úgy jár az ember sokszor, mint Holberg comoediajába (melyet még gyermek koromba olvastam) egy Ura nyomdokát követő Inas, ki lárvába szeretett mátkájával copuláltatván, csak el-hűlt bele, mikor lárvá nélkül való ocsmány képét meg látta Feleségének, de már vissza nem mehetett. NB. Akkor, mikor az Urának éppen ily történet szerzett leg nagyobb contentumbeli párosodást. Sic e' vis exempli — történet, csak a' szíve fáj az embernek, ha a' Lelkek vizsgálásába ereszkedik, mikor meg láttya, kik között él. — Persze hogy a' vizsgálódó sem angyal. 'S az általam említett O Testamentumbeli Isten fiai is az emberek közt voltak el-szórva, 's nem volt talám még is okok az azon való búsulásra? — — —

Ez ugyan minden czélozás nélkül való ki csapás töllem: de hosszas tapasztaláson fundált aggodás. Ujjságul írhatom: Itt a' palérozódás annyira ment, hogy nem csak a' Főbb Uraknál sok helyen vannak jól el készült Theatrumok, mellyeken esmerősseikkel némely nevezetesebb napokon jádzanak, — de még itt Kaposvárott is, öszve állván némely iffjak a' N. Vármegye Cancellistái és a' Dominiumbeli Uraság Deákjai és fiatalabb Tisztviselői közzül 's magok mellé vévén némely városi fejér személyeket: az Uraság engedelmeiből a' Hertzeg Szalájába (melybe Csokonai hajdan a' Dorottyát bé vezette), Theatrumot készitvén fel magok kezeivel, abban már egy néhány szép darabokat, naponként szembe tűnő elől menetellel, csupán az érdemes Publicum mulattatására producaltak. Jádzottak a' többi

közt az *ember gyűlölet és megbánást*, a' *Szép Uraniát*, a' jövő Nepomuk napján fogják a' *Szeretsen rabokat*: a' többi nem jut eszembe. *Gyapai Márton*, *Kiki a' maga háza előtt seperjen*, 's a' t.¹ De nem is oly esmerősek 's nem oly derekak, circiter 8 v. 9 darabot. — Das ist alles, was man wünschen kann. Talám már csak meg tanulnak Magyarul! Még ugyan mondanak delczéget, déli termetet 's több efféléket, de éppen ez által tanulnak, mert vannak, kik meg mondják efféle hibáikat 's repetálva máskor jobban mondják.

Vajda V. Ispánnak ha még meg nem kaptad menykövét, per extensum meg küldhetem. Most rövideden ezt írhatom.

1-ső. Quod captivos ad privatos in bonis suis peragendos labores applicuerit. etc.

2. Quod farinam et furfures medio hostilis requisitionis conflatas recedentibus copiis Gallicis remansas, vasa farinae acrar[ialia] pluraque id genus sibi reservaverit, vinum pro intertentione hostilis exercitus destinatum [cum] propriis deterioris qualitatis per Gallos rejectis permutaverit, pleraque gratuitis laboribus et vectoriis, et caet.

3. Quod e supernatante summa pro solvendis laboribus ad fortalitium Jaurin[ense] solvendis per contrib[uentes] depensa, sibi appropriaverit.

4. Culposa ex impedimento ad Exercitus Insurrectionales amictus mora indebita illius et panni cura, indeque sub secuta per hostem direptio.

5-to. Quod in Societate aliorum Speculantium, notabilem salis quantitatem, cum ingenti lucro vendiderit, usurariumque hunc quaestum, cum manifesta publici injuria, atque detrimento post discesum quoque Gallorum continuari siverit.

6. Quod erga iteratas Status milit[aris] insinuationes evectionem frugum ad partes, in quibus eorum hostis agebat, non modo non admiserit, verum ad rationem Quaestoris Viennensis ipse coemerit pro illarum devectione praeiuncturas ordinaverit, ac tandem Transportus hos propriis etiam passualibus promovarit.

7. Quod Rurales labores a Colonis gratuita ac incompetente redemptos exegerit, suaque tenuata in specie prata Körmendiensia ab aliquot annis oneribus publicis subtraxerit.

¹ E két czímet utólag írta Sárközy I. a levél szélére.

Quibus omnibus Altissimae Suae Maiestati substratis, et non sine gravi indignatione partim e propria incusati recognitione, partim Testium fassionibus, aliisque ex indiciis perspectis: Ord. V. Comit. Anton. Vajda a Salario suspendi et actione Mag[istratua]li conveniendum esse decernebatur per Alt. Suam Maiestatem.¹

Ezen felyül Restauratio rendeltetvén, ő a candidatióbol ki hagyatlatni 's minden acták a' mag. Fiscusnak ki adattatni parantsoltattak. 6-a 9br. 1810. S ez végbe is ment.

De nem nagy disznóság is e? Illy alacsony tettekre vetemedni egy oly Kormányon ülő Személynek. Az Isteni nemezis ki pótolja rajta ama boldog emlékezetű nagy Spissitsnek méltatlanságát, melyet ő mint a' Xtuson hajdan ama Romai Drabantok, Lelei vizsgálására ki küldve lévén külömben is gyászba borult Görbői házán, a' Házi Gazdának jelen nem létébe véghez vitt és gonosz módon elől adott, mintha a' nagy Lelkü Hazafi bujkálódásba lett volna házától távol: holott Kedves első Szülöttének távol fekvő hideg tetemeit ápolgatta. — Vérzik szívem 's könyvek borították-el szemeimet, midőn ezeket írom és eszembe forgatom, mely magnanimitással fedezte fel ama Lelkébe meg illetődött nagy ember előtttem ebbeli panaszait. Majd meg írom, ha reá érek 's végére mehetek, egész Biographiáját. Meg küldöm akkor az ő Cassatoriaját is, csudálom, hogy eddig nálod meg nints! De ahoz nékem idő és csendesség kell, melyet pedig, o fájdalom, de ritkán enged ez átkozott hivatal, melyet még ideig óráig viselnem kell, t. i. mig Csapodi resignal. Mert az ő Barátsága vétette fel véllem 's addig hordom, mig ő szolgál.

Somsits éppen az vólt, a' kit veres Schlafrokba (vagy mibe) festve láttál, 's éppen abba van le festve Sárdon, itt a' Szomszédomba 's a' metzés ahoz mindenbe hasonlított. — Ha már néked meg van, 's vissza küldöd, ajándéku veszem, tölled; de ha kell, Te vedd azt töllem jó neven.

Lelkem! többre most nem érkezem, ezt is sok terhes gondok 's munkák közt [írhattam].

Meg botsáss rendetlen és külömben is rút írásomrol. — Nints hozzá sem időm, sem patientiam. Kérlek, írj mentül eléb. Én Rogate első napjaiba Győr mellett Böönyön tartandó Superint. Gyűlésen leszek, hol Szilasi Itélő Mester (kinél fiam van), installaltatik Fő

¹ E rendeletnek egy bővebb másolata szintén a levél mellett van; bizonyára később küldötte azt Sárközy Kazinczynak.

Curatornak. 29. Curr. ismét Pétsett leszek Commissar. Computuson. Rövid idő múlva Grätzbe Insur. Computusra. De minden János fő vételekor Pesten szoktam lenni. Leveled mindég itthon talál — intacte.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2000.

Kazinczy — Cserey Miklósnak és Cserey Farkasnak.

Széphalom, Május 11d. 1811.

Dicső barátom!

Sonnettem festi előtted, mint hatott légyen meg azoknak hire, a' miket Te a' legszentebb hazafiúsággal és — a' mi nem érdemli kevésbbé a' köztiszteletet — a' legmegvilágosítottabbal, azon a' nagy napon elkövettél. Mint irigyletem azt a' szerencsét azoknak a kik Kolosvártt voltak akkor, hogy Téged felkelni 's egy gyönyörű bajnoki tettet elkövetni láthattak! Beszéded engem, csak olvasva is, annyira megrázott, hogy csupa tűz voltam, 's nem egy oldalról voltam meghatva, midőn, azt olvasván, általa azokra emlékeztettetem, a' mellyek Líviuszban állanak. Valóban az a' nap egyike életed' legszebb napjainak, 's ámbár nem kétlem, hogy több ehhez hasonló borostyánokat is fogsz még arathatni, koszorúd minden koszorúid közt a' legszebbek számába fog tartozni. Leveleimet nem szoktam mindennel közleni, a' ki belém botlik, de ezt azokkal, a' kikkel illett, közlöttem, 's ezekben is épen azt a' behatást tevő a' mit bennem, azon kívül, hogy ők nem írnak verseket, 's csudálások 's tiszteletek nem lele úgy szót, mint az enyém. Fogadd tiszteletem' jelül azt a' mit itt nyújtok. Azon felül hogy szeretlek, osztozni akartam fényedben az által, hogy azt az utánunk-élők' emlékezetének általadom. Nem vagyok olly ifjú, hogy a' halhatatlanság felől úgy álmodozzam mint a' Poetácskák szoktak: de a' nyomtatásba jött vers tovább áll fenn, mint akármelly emlék. Tinódi Sebestyén silány egy versírócska volt, és még is inkább ada halhatatlanságot mint sok márvány, mellyet a' magok megholtjaiknak a' dagályos maradék állíta. Te a' tettet nem csillogásért tetted: de nekünk tisztünk Neked azt adni, a' mit nem kerestél 's tőlünk kitelik. — A' sentimentalís két utolsó sor azért ugrott-ki az előbeni sorok' tónusából, hogy a' Sonett egyéb Sonettjeim közzé illjék, mellyeknek tárgya a' szív gerjedelmei és a' házi boldog csend. Köz-

leni fogom levelem végében' azon két más Sonettjeimet, mellyeket e' napokban készítettem, minthogy levelem nem egyedül Hozzád, hanem Farkas rokonodhoz 's barátunkhoz is szöll.

Nálunk igen rég olta nincs semmi hír, semmi újság. Tegnapelőtt tartott Gyűlésünkben olvastaték-fel Ő Felségének felelete Apr. 2dikán tartott Gyűlésünk' Előmutatására, (azt néktek, barátom, nyomtatásban felküldöttem) 's ez a' felelet azt jelenti, hogy Ő Felsége a' maga határozásától el nem áll. Erre alázatosan esedezénk, hogy legalább azon négy pontot tehát, melly az Előmutatás' végében áll, méltóztassék kegyelmesen tekintetbe venni 's terhünket enyhíteni. — Egynehány Vármegyék közölték velünk a' magok Előmutatásaikat, 's ezek közt igen nevezetesnek mondatik a' Csongrádi 's Pozsonyi. Mi az illető oly hidegséggel vesszük, hogy fel sem olvastatjuk, hanem Levéltárunkba tétetjük, megelégedvén hogy tudjuk belőlök, mi történt ott. Hogy Diaetánk lenne, arról nincs többé szó, 's én alig merem hinni hogy legyen. — Maga a' Bancoczédulák állapota olyan, hogy én keresztül nem tudok hatni a' vastag ködön, 's sem azt nem látom, hogy mi következhetik mind ezekből, sem azt hogy segíteni rajta mint lehessen; csak azt látom, hogy elindítván egyszer a' dolog, 's már a' német tartományokban folyamatban lévén, hogyan lehetne megmásolását, a' rendelés' visszahúzását remélni. Jól irod, 's úgy hittem én is eleitől fogva, hogy nem most történt megkárosodásunk, hanem hogy az most csak világosabban érezteti 's értetteti magát. Mint fizetheti ötszörözve a' Német tartománybeli nép a' maga adóját, nem tudom: szint úgy nem tudom, mint fogja a' miénk fizethetni, 's alkalmasint, úgy hiszem, a' mint a' Zemplényi Előmutatás mondja, hogy annyi banco köztünk nincsen is, a' mennyit ezen teher téssen: de hogy nagy lehet a' Halicsiaknál (Galicianus) a' szükség, onnan gondolom, mert borainkat senki nem veszi, holott az elmúlt esztendő igen kevés bort termett.

Levelednek azon cikkelye, mellyben a' Tudomány és Virtus felől szóllasz, a' legtisztább főt mutatja. Eggyet értek Veled: mind a' kettő kell, de úgy, hogy inkább kell a' második mint az első; csak character (állandóság a' jóban, a' jónak, szépnek, nagynak mély érzése) légyen a' nemzetnek, 's nem tudományos, hanem csak józan fejeik légyenek azoknak a' kik a' nemzet masszáját teszik — mert *elől* tudományos fők kívántatnak — az elég. A' Sors a' magyar-

nak józanságot igen nagy mértékben adott; adott többet is mint a' józanság; még pedig ezt a' többet is igen nagy mértékben adta neki. Nem az a' bajunk, hanem az, hogy idegen Isteneink vannak 's megromlottunk. Tanúlnunk kell, mert tudni nem árt, nem tudni káros; 's a' szívnek *mindenik* érzéseit művelésbe kell venni, mert a' szív Organismusa olly szövvényes, hogy azt kiismerni, melly artéria csinálhatja az óhajtott munkát, alig lehet másként mint tapasztalásból. Valami az embert nemesebbé teheti, az különös gondjait érdemi a' jobb főknek. Leginkább nemesítjük pedig akkor, midőn indulatait, kívánságait, passióit távoztatjuk-el a' marhákéitól. [!] Ez a' Poezis és Szép Mesterségek, a' Műzsák és Gráziák foglalatossága 's míve. Ők csak gyönyörködtetni akarnak látszatni, azonban titkosan *haszon* a' céljuk. Ha ezen az úton nem jut-el a nemzetünk a' maga boldogságához, bizonyosan elsüllyedünk. Óhajtom, és reménylem is, hogy az a' nagy Ember, a' kihez szülök, még azt is értse, ezt olvasván, a' mit nem mondok. — Most pedig imhol a' két Sonett.

AZ Ő KÉPE.

— Sophiem ekkor Kázmérít vala. —

Midőn a' Hajnal elveri álmomat. . . .

[stb., mint az 1995. számú levélben.]

2.

A' MARGIT' SZIGETÉN.

— 1800. Júl 30d. midőn Kufsteinből [!] Munkácsra vitettünk. —

Szompolygva tértem félre. A' gyermeket . . .

[stb., mint a 2001. számú levélben.]

Kitétetvén a' szigetben, alattomban hírt adánk Ninynek, hogy a' testvére Hirgeist Ferencz és mi ennek fogoly társai ott vagyunk 's várjuk. Niny most B. Prónay Simonné, lelke olly szép, mint külsője.

Pest Vármegyei Protocollum. Mart. 15d. 1811.

E' folyó eszt. Bőjt más hav. 15 napján tartatott Kis Gyűlés alkalmatosságával öszvegyülekezett Rendek által ezen kiküldött Depu-

tatio Tanácskozásának két tárgya levén; az *első* (Patental. Extr.) — a' második pedig oda czélozván, hogy ezen Kir. Rendelésnek foglalatját bővebben fontolóra vévén, annak azon czikkelyeire, melyek az Ország Törv. ellen avagy az Országra nézve károsok 's veszedelmek lehetnének, a' maga észre vételeit a' Vármegye elibe terjessze, mellynek következtetésében a' többször tisztelt Kir. Rendelés felolvasatván, eránta a' következő Észrevételek fordulnak-elő.

1.) *Az Ország' kívánására Ő Felsége lemond a' Banco csinálásról 's eltörli a' mostaniakat.* — Az Ország Rendei a' Banco czedulákról semmit tudni nem kívánván, annyival is inkább az igaz mértékű arany és ezüst pénz veretésbeli júsán kívül papír pénz csináltatásbeli különös júsát nem ismervén az Országló Hatalomnak, nem azt kívánták, hogy a' hírek 's befolyások nélkül folyamatba bocsátott bancoczedulák minden felváltás nélkül eltöröltessenek, vagy nevezetbeli becsek leszállitassék, hanem hogy Ő Felsége jó és igaz mértékű arany és ezüst pénzt veretni méltóztassék, a' mint az megtetszik az 1807. Pünk. h. 23diki Ülésből. De hogy is kérhették volna azt Ő Felségétől, holott friss emlékezetekben volt Ő Felségének azon Kegy. Kinyilatkoztatása, mellyet a' Helytartó Tanács által 1806 Július 29. No. 14908 költ Intéző Levele által Országszerzte közönségessé tétetett, és a' melly szerint idegenségét mutatta Ő Felsége a' Banco czedulák becsének leszállítások eránt.

2.) *Előadattatik a' Bankók szerfelett való számokból származott szükség. Károk az Országra.* Annál nehezebben esett az Ország Lakosainak, hogy a' lefestett károktól 's veszedelemtől nékiek félni kell, mivel azokat az Ország egyedül a' szerencsétlen történeteknek tulajdoníthatja. Mert sem a' háború, sem a' papírpénz dolgában semmi nem történt, a' mire az Ország Rendei az Ő Felsége Tanácsosait előre figyelmecekké nem tették volna. De minden más Ő Felsége népei felett fájhat a' M. Nemzetnek, hogy az ezen Parancsolatban elevenen lefestett nyomorúságoktól félnie kell, mert midőn az Ország Rendei azon panaszkodnak, hogy a' háborúk hírek és befolyások nélkül javasolhatnák, indíthatnák, folytattatnák, Ő Felsége a' más nemzetbeli Tanácsosai által az feleltetik a' Magy. Orsz. Rendeinek, hogy a' Magyarokat *csak a' Török ellen való háborúban kell meghallgatni, 's a' Magyarok ennél többet nem kívánhatnak.* Mégis már most Magyar Országot egy mértékben akarják terhelni a' többi tartományokkal, meg nem elégedvén azzal, hogy az Országnak nem csak rendes jövedelme fordított a' fr. háborúra, sok rendkívül

való subsidiumok is adtak, és ezek felett a' Magyarok híre 's befolyása nélkül az Országnak nevezetes része el is vészett. — Méltán fajhat az is az Ország minden rendű és karú lakosainak, hogy a' b. czedulákkal a' Fels. Parancsolatban előadott mód szerint tetemesen károsítatik; mert a' B. czédula Bécs Városának nyereségére állítatott-fel Kir. Parola alatt, olly biztatással adtak-ki, hogy kész pénzzel béváltattnak. Minekutána pedig kárt kezdé vallani a' Bécsi Bancó, a' só ára, Harminczad azért neveltettek, hogy legyen fundus, miből béváltani a' B. czedulát; erre a' végre állítatott-fel a' Lotéria is; erre a' végre húzattatott-ki általa az arany és ezüst pénz a' lakosoktól. Még is most ezeknek minden befolyása 's kihallgatása nélkül a' kik a' B. czedulát elég arany és ezüst pénzzel felváltották, azután Milliókat fizettek a' végre, hogy legyen mivel felváltani ugyan azon B. czedulákat, négy és ötszörözve megkárosítatnak. Egyéberánt annnyival nagyobb bizodalommal lehet Ő Felségét alázatosan kérni, hogy ezentúl megtántoríthatatlan hűségű Rendeit meghallgatni és tanácsait elfogadni méltóztassék.

3.) *Jobban szeretete volna Ő Felsége a' B. czedulát s ez által Külföldről visszahozni, a' Jobbágyainál elzárt arany és ezüst pénzt világosságra hozni. De a' szükség, etc.* Úgy látszik, hogy Ő Felsége azon vélekedésben van, hogy ezen Ország lakosinál feles arany és ezüst pénz van elzárva. De miképen lehetett Ő Felségét e' gondolatra venni, által látni nem lehet. Mert miképen lehetne M. Országban arany és ezüst pénz, holott eleitől, de főkép 18 eszt. fogva minden kigondolható módon azon dolgoztak Ő Felsége más nemzetbeli Ministerei, hogy az aranyat és ezüstöt M. Országból kiszívják és helyette csak papír pénz jöjön-be. Ehez képest hogy a' M. Orsz. marha árát leverhessék, készek voltak Moldvában és Havas Alföldön aranyon és ezüstön vásárlani Marhát Bécs Városa és az Armada számára; most is, mikor a' pengő szükségéről panaszkodnak, nem M. Orzágon, hanem külföldön veszik a' marhát pengő pénzen. A' M. Orzági bányákból kiásott aranyat és ezüstöt rendszerént kiviszik. Bécsből jöttek az Országba azon kiküldött emberek, kik az egygyű lako-soktól az arany és ezüst pénzt nyereség színe alatt kiesalták; most is külső országból ide valamit vásárlani jövő kereskedőkkel a' magok-kal hozott arany és ezüst pénzeket B. Czedulaért felváltják, hogy ide semmi pénz bé ne jöhessen, úgy hogy bátran lehet mondani, hogy Bécs Városában több arany és ezüst pénz van mint az egész Országban.

4.) Videantur Patentales ad hunc articulum. -- Meg kell ismerni, hogy azon következesek, melyeket a' tisztelt K. Rend[elés] előszámlál, és szomorúan érthet minden hűséges jobbágya Ő Felségének, megtörténhet. De az a' kérdés, ha ezen új rendeléssel és az új papír pénzével megszűnik e az előszámlált rosszaktól való félelem? A' papír pénz bece és cursusa, mivel az nem egyéb mint adósság levél, egyedül attól függ, micsoda hitele legyen a' Contractus-adónak. Az adósnak pedig csak annyiban vagyon hitele, a' mennyiben mingyárt fizethet, mikor kéri az adósságot, v. jószágot mutat, melyből az adósság kielégíthetik. De ezen K. Kir. Rendelésben világosan megmondatik, hogy a' Kir. Cassa nincs olly állapotban, hogy csak a' fenn maradott $\frac{1}{5}$ részét is a' B. Cédulának arany v. ezüst pénzzel felválthassa, és azért más Beváltó papírpénz nevezet alatt új papírpénz bocsátatik-ki. Jószág sem mutattatik még most, mely ezen papírpénznek zálogául szolgálna, sőt előre megmondatik, hogy ezen Beváltó Cédulában azért lehet megnyugodni, mivel részenként fognak elenyésztetni vagy beváltatni. Nem lévén e' szerént sem arany, sem ezüst pénz, sem jószág, a' mivel a' fenn maradott papírpénzt fel lehetne váltatni, sőt nem egészen pénzzel való felváltatása, hanem elenyésztetése hirdettetvén-ki előre, nem állandó és változhatatlan, de semmi bece nem lehet ezen új papírpénznek annyira, hogy midőn a' Harminczadokon némelly articulusokban a' fizetés ezen új papírpénzben el nem vétetik, már maga Ő Felsege elrontotta ezen papírpénz hitelét és becsét. Az a' biztatás, hogy majd fog fundus szereztetni, mely zálogul szolgáljon, és a' melyből ezen papírpénz arany és ezüst pénzzé felváltassék, helyre nem üti a' hitelt és a' becsét; mert hitelt parancsolni nem lehet, főképen az országon kívül. Már addig is, míg a' zálogul szolgálható jószág feltaláltathatnék, el fog veszni a' papírpénz bece; ha pedig egyszer vagy egy helyett elvész a' hitele, nincs mód helyre hozni. -- Ezekből az is következik, hogy ezen F. Rendelés sem a' drágaságot nem fogja szüntetni, sem limitatiót nem lehet tenni, de meghatározni sem lehet, mennyi számú B. Cédulának kell circulatióban maradni; mivel akár legyen arany és ezüst pénz, akár nem, az előadott Jószágnak ára még is mind arany 's ezüst pénzben szabatik-meg, 's mikor arany v. ezüst pénz helyett papírpénz adatik, ebből többet vagy kevesebbet ahhoz képest kell adni, a' mennyivel ritkább és így drágább az arany és ezüst pénz; sőt a' mennyiben a' papírpénzen való vásárlás hitelben való vásárlást teszen, minden eladó jószágnak annál

drágábbnak kell lenni, hogy az arany 's ezüst pénz ritkaságát vagy épen nem létét sokaságával kipótolhassa. Mellyek szerént bátran lehet mondani, hogy a' K. Parancsolatban leírt szomorú félelem az új rendelkezésekkel nem fog fogyni, hanem nevededni.

5.) *Jelentik a' Parancsolatban, hogy Dieta lesz, etc.* A' Magy. Nemzet az uralkodó Fels. Házhoz megtántoríthatatlan hűségét már több ízben a' legesiklandósbb környüállásokban is megbizonyította. — Ha' olykor olykor a' kir. Intézeteknek és kívánságoknak elfogadásában 's teljesítésében ellenkezést mutatott, annak egyedül az volt az oka, mivel az Ő Felsége más tartománybeli Tanácsosainak ezen ország dolgaiban való befolyását látta benne. Hogy az Ország Rendei Ő Felségének és a' Monarchiának javát kívánták az utolsó Orsz. Gyűlésében is, az előre megmondott és megtörtént dolgok bizonyítják. Míg a' dolgok úgy folynak 's folytattnak, mint eddig folytak, remélni sem lehet, hogy a' Monarchia megcsökkenet erejét visszavehesse. Minthogy pedig a' legnagyobb kára az Uralkodónak abban van, hogy M. Ország belső ereje, boldogsága és virágzása előmozdításában más nemzetbeli Tanácsosai akadályokat tesznek; Ő Felségét alázatosan kérni szükséges, hogy méltóztassék az 1790: 10: 1681: 4., és az ebben confirmált Leopoldi Diploma 13 és 14 conditiojait igaz és teljes értelmében megtartani, és ezen Országot mint Independenset, egyedül Magyar Ministerium által igazgattatni, hogy így ezen Ország boldogsága akadály nélkül munkálódhatván, vele a' Monarchiának ereje nevededhessék.

6.) *Contributio, Vámok, etc.* — Meggondolván azt, hogy az a' Kir. Rendelés, melly 1762. Jún. 15. kiadatott, melly által fundáltatott a' Bécsi B. Czed., világosan azt tartja, hogy a' B. C-nak elvételére egy Privatus sem kényszeríthetik, hanem tetszésétől függ azt pénz helyett elvenni vagy nem venni, és hogy M. Országban az Ő Fels. német tartománybeli pénz nemeinek is csak úgy lehet folytatja, ha abban az Ország Rendei és Törvények megegyeznek, a' mint kitetszik az 1741: 32-ből, annyival inkább semmi jussal nem lehet kötelességül tenni M. Ország lakosainak, hogy a' Papiros pénzt, mellyről az Ország semmit nem tud, elvenni tartozzanak. Hogy pedig az Ő Fels. nevében 's oly ígérete mellett kibocsátott papírpénzt, hogy a' Kir. Cassába mindenütt annyiban vételik-el, a' mennyi számot visel magán, most az adózó nép csak ötöd részében tartozzék Ő Felségének visszaadni, és e' miatt a' Contributiót öt annyiban fizetni, sem igazságosnak, sem hazánk törvényeivel megegyezőnek nem találtuk.

Ezen papírpénzzel egész 1799ig ugyan annyi arany és ezüst pénzt vagy annyit érő véres verejtékkel szerzett vagyonát vette-el Ő Felsége a' maga jobbágynak, a' mennyi forintban adta-ki papírpénzt, és így már az által négy ötöd részét azon véres verejtékkel keresett vagyonainak vesztí-el: de az $\frac{1}{5}$ részben is a' jó arany és ezüst pénz helyett papírpénzzel kéntelenítelik megelégedni: világos, hogy mind azt, a' mit tőlök papiros pénzen megvett a' Bécsi és más német 'Tartománybeli Jobbágya Ő Felségének, azt a' M. Országi lakosok ország' törvénye' sérelmével minden pénz nélkül vesztenék-el. — Ehhez járúl, hogy nem is fizethetné-meg a' Contributióját öt annyival, mert hibás vélekedés az, hogy az adófizető népnek félretett b. czédulája volna: ő a' föld termését eddig is kisebb mértékben adhatta-el mint ruházatját 's más, gazdasága folytatására megkívántató eszközeit vette; az a' nyereség banco-czédula, mellynek a' föld terméséért a' szántó vető embernek, kézi mesterségéért a' mesterembernek kellett volna menni, nagyobb részént a' Lieferans Zsidók 's több illy Speculánsok kezeikbe ment; azért ha most az adózó népnek a' Contributiót öt annyi B. Czéd.-ban kellene fizetni, azt is meg kellene engedni, hogy az életét és mindenét öt annyi áron adhassa mint Mart. 15dike előtt adta. Melly ha megengedtetnék, világos, hogy azok sem élhetnének, kiknek Ő Felsége ötször annyira látszatik emelni fizetéseiket. Nem ütné helyre az adózó népnek ebbeli kárát az, hogy Ő Felsége is az adózó népnek a' Forspont pénzt és Katonataratást ö annyiban acceptálja, mert ez így is olly kevésre megyen, hogy ez által sem fáradsága, sem katona tartása csak felényiben sem térítetik-meg. Mindezekhez járúl, hogy a' Contributio dolga Diaetára tartozik, 's Diaetán kívül ha parancsoltatnék az adózó népnek, hogy ezután minden f. helyett ötöt fizessen B. Czéd.-ban, ezen Rendelés sok rendbeli K. Parancsolatokkal ellenkező lévén, a' nép elkedvelletnének.

7.) *Contractusok*, etc. A' mennyiben törvény útján kívül senki nem károsíthatatik 's nem convíncáltathatik, sérelmes, hogy a' Contractusok törvény útján kívül csupán a' Kir. Hatalom által erőtlenné lenni declaráltatnak. Egyéberánt noha M. Ország semmi Status-Adósságáról nem tud, 's a' Fels. Uralkodó Kir. Ház ebben találhatja a' Monarchia Financziájának szorult állapotjában legnagyobb reményét, mindazáltal nem lehet elhallgatni, hogy az itt kimondott Principium, mintha egy Uralkodónak hatalmában volna a' maga adósságát kisebb

summára szállítani, Ő Felségének jövődjére nézve árthat, mert ez a' Principium elronthatja Creditumát.

8.) *Só*, etc. — Minthogy Ő Fels. az így leszállított só árát öt annyi B. czedulában parancsolja fizetni, ebben is a' föld népének nem könnyebbsége, hanem terhe vagyon. Egy szóval: ez az egész Fels. Kir. Rendelés olyan, melly az Ország népe vagyonában több bizonytalanságot, nyughatatlanságot 's kárt szerez, mint azon változó 's állhatatlan Cursusa a' B. C.-nak, mellyről való félelemtől készített.¹

Cserei Miklós barátomnak, Máj. 12d. 1811.

Tisztelt barátom! Imhol az a' mit ma vettem olly hosszas várakozás után, mert ezt nekem mingyárt akkor, mikor készült, megküldötték, de gondatlan, elnéltlen emberre vala bízva meghozása. Némelly ember nem tudja mit tesz mást várakoztatni. De mi lesz már mind ebből? Akár gyújtogató vetett tüzet házainknak, akár gondatlanság hozta lángba, akár a' menny' nyila csapott beléjük, már ég. Mit kell csinálni? Én megtompultam belé, nem értek semmit. Veszett volna az a' sok háború, mellynek Uralkodónk is tulajdonítja e' szerencsétlenséget, és a' mellyet még is olly sokan, *olly dühödvé és olly gyakori csapások után is tanúlhatatlanúl*, óhajtottak! De mit mondok? hiszen még most is sokakat látni, a' kik annak a' házasságnak, melly Hazánktól elfordította a' Spanyol veszélyt, ellenségek — én más okát nem tudom, mint azt, hogy — a' mit csak gyanítunk, de nem tudunk, mert róla esküdt hallgatás vagyon — mint azt, mondom, hogy a' Pápával kedvetlen dolgok történnek. Ámbár felekezetéhez nem tartozom, sajnálom szívesen szerencsétlenségét, 's annál inkább sajnálom, mivel a' köz hírek szerint, Ő maga az excommunicálásról tudni semmit nem akart, 's csak a' Cardinális szék vette reá. Így lakol az ember némelly heves fejek miatt. Mindent az rontott-el még, mindent! — és itt nem Monarchiánkra czélzok — hanem az egész emberiség' dolgait értem, hogy a' ki valamihez kezd, meg nem gondolja, ha de tempore van e? 's nem combinálja, ha a' czél és eszköz között van e proportio. A' nagy tűz szép dolog, de csak ott a' hol ész és erő van **együtt**. A' hol csak erő van, arról megmondá Horátz: Vis experts consilii mole ruit

¹ Ez a melléklet rendkívül sok rövidítéssel van az eredetiben, a melyeket lehetetlen egészen híven közleni.

sua; a' hol pedig csak *ész* van, az jól teszi, ha csak ideákkal viaskodik. Hát a' hol sem ész nines, sem erő? mit csináljon az? Légyen nyugodtan, 's várja a' dolgoknak megéréseket. Hány siralmas példákat tud az emberiség, hogy a' ki a' Providentia dolgainak magát ellenébe vetette, vagy a' Providentia dolgait meg akará előzni, elseper-tetett. Az ily elmélkedések meglanítanak bennünket, hogy az emberi dolgok egy láthatlan kéz által igazgattatnak. Ha a' physicali természetben van rend: bizonyosan van a' Morálisban is. Istenség az, a' mi a' maga Kedveltjével a' magok igaz fényekben látatja, *mit* és *mikor* kell csinálni. A' *nem-kedveltek* szemeket meresztenek, 's látni akarnak, mint a' *Kedvelt* lát, füleket meresztenek, hallani akarnak, mint a' *Kedvelt* hall, 's nem látnak és nem hallanak semmit, mert *nem méltók* a' látásra, hallásra. - Te reám szemeket meresztesz, midőn religiosa contemplatioimat hallod? Ez onnan van, barátom, mert én poetai fényben szeretek látni holmit; a' poetaiség pedig a' religiositással igen sok tekintetekben egyező; a' kettő közélről rokon egymással. De az én poetaiségomat és religiositásomat ezer ember között egy kettő érti. Te megérted, mert egy lélektől lelkesitetünk.

Cserei Farkashoz.

Tisztelt kedves barátom! Most vészem levelét mind a' mi Kisünknek mind Prof. Schewerlaynak, ennek Selymeczről, amannak Sopronyból. Ez azt írja, hogy le van kötelezve 's semmi ajánlást, bár melly kecsesgető legyen, el nem fogadhat. Én ennél alkalmazhatóbbat nem ismerek, 's ha hívásomat elfogadta volna, tudom, hogy Gróf Wasné és ennek magához olly igen érdemes Veje, úgy néztek volna mint a' ki megbecsülhetetlen jót tevé házokkal. Egy fiatal, csupa tűz és láng, kedves magaviseletű, francziául beszéllő, a' Magyar nyelvet 's Nemzetet szerető, becsülő, tiszta ideájú, tanítani szerető és azt már szerencsésen próbált ember. — Kis a' Győri Pred. Fábri-nak fiját véli legérdemesebbnek, ki most Göttingában vagyon. Javallhatná a' Pesti Pred. fiját is, a' ki szép külsőjű, elméjű és tudományú ifjú. Magát az ifjat nem ismerem: de igen az atyját, ki valóban szép ember, 's sok szép tulajdonú, azon kívül hogy Protestáns Jesuitának tartattatik, 's tilkos sekrestyésnek, 's egyik nagy Istápjá a' Gróf Teleki Jósefné Exc. praesidiuma alatt álló becsületes Lutheranus Clubbnak, — annak a' gyalázatos clubbnak, melly Pápistától, Kálvinistától irtózik, retteg. Én tegnap megírtam a' levelet a' Pesti Luth.

Pred.-nak (Molnár János a' neve), 's kérdést tettem, ha a' fija az illy meghívást elfogadná e. Válaszát fogod tudni. De írni fogok és azt még ma Genersich János Késmárki Prof.-nak is, ki B. Hallenbachnál informátoroskodott, igen szép készületű ember, és elég resolútióval bír inkább nem vonni jó fizetést, mint az Evangeliumot tanítani. Ez nem épen fiatal, de a' kívánt célra alkalmas volna. Ismeretes még nyomtatott munkájiról is, 's az Erdély jövődöbeli diszének kivált a' szép Tudományokban méltó vezére lehetne. Téged megújított kéréssel arra kérlek, hogy nékem írd-meg, a' mi nagylelkű barátunk, Miklós rokonod, melly Vármegye Követje, 's melly Vármegyében 's hol lakik. — Leveletem, legalább ezen utolsó lapot, ne közöld mindennel, a' Luth. Clubb expressiója miatt, mert azért bűt vonhatnék fejemre.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2001.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Maj. 12d. 1811.

Kedves barátom!

Ez a' holnap nékem már három Sonettet sugallott. Az egyiket megküldöttem utolsó levelemben. Imhol az idő szerént második. Irtam ezt Máj. 6d.

A' MARGIT-SZIGETÉN.

Júl. 30d. 1800.

Szompolygva tértem félre. A' gyermeket,

Mondám, szabad volt akkor még szeretni. (1795)

Tekintsd hajad 's lásd im e' kecsket;

Mernéd a' Felvirúltat most illetni? (1800)

Öt kınban-töltött év orczád' neked

Gyakor redőkkel el tudá lepetni.

Ninon talált több olyan szíveket,

Kik néki, mint te, vágytanak tetszhetni.

'S kilép a' partra. Lelke' fájdalmában

Alélva döl-el bátyja' hiv karjában,

'S lélekzést a' szép melly alig veszen.

Él! él! felpillant! 's társaim' sorában
 Engem keres-fel! Ninnyimmé leszen,
 'S e' hív, e' szent csók — Istenné teszen.

Munkácsra vitettetvén Kufsteinből, itt tétettünk-le, hogy Pest és Buda meg ne sejtse ott létünket. De mi Nininek hírt adánk, hogy testvére Hirgeist Ferencz 's rabtársai ott vagyunk. Kijött. Nini akkor 12. esztendő volt, most pedig 17. —

CSEREI MIKLÓSHOZ.

Ez egyike a' legtiszteltebb Erdélyi Követeknek Diaetájokon. Mart. 15dikén el akarának oszlani a' Rendek. Ez egy hatalmas Oratiót tartá, mintha Liviusból vette volna ki, 's kérde, ha elébe teszik e a' házi gondokat a' Hazá' nagy gondjainak. Ki az a' ki haza készül? szemébe akarok tekinteni, látni akarom mit érez a' hazáért. — 'S sikere lett.

Szép a' felduzzadt Áresz táborában
 Dicső nagy tettek által fényleni!
 Az érez phalanxot béfeszíteni,
 'S ha kell, elesni a' vérengző csatában:

Szebb, oh szebb! a' Nép' Véneinek sorában
 Hatalmas szózattal mennydörgei,
 A' Honnt, az elnyomottat, védeni,
 'S elfojtani a' bünt sarjadó korában.

Miklós! Erdélynek lelkes nagy Polgára!
 Hazád isméri szent hűségedet,
 'S tölgyággal kosszorúzza tettetdet.

Szemem' vakítja fényed' szép sugára.
 Nem fénylek én: 's én azt — nem fájlalom:
 A' nagy világ énnékem Széphalom.

Ma kaptam meg postán az Annálisok Jan. Mart. Apr. de nem a' Febrt. Örültem a' Theone ismeretségének, de az alig ha szépitve nincs, Epopoeájának pedig előre kegyetlenül kaczagok. Ha az Annális

ilyen lesz mint az a' 3 darab, úgy sajnálom hogy Sartóri kieresztette kezéből. Rendes az is, hogy a' Glatz barátjai satisfactiót és tömjént kapnak. De még nem ítélnék. — Éljen szerencsésen!

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2002.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr, igen kedves barátom!

Kölcsey Ferencznek nem régen vettem levelét, 's egy pakétoskát készen tartottam, hogy ha szekerem le megyen Májusban (most még még nem ellett kanczáim miatt nem küldhetem), ezt is levihesse. Ezen alkalom által küldöm azt, 's kérem az Urat, méltóztassék kezéhez juttatni, és hogy valaha tudhassam, hogy levelem ötét hol keresheti-fel, megírni, hol lakik ő? Álmosdon e, vagy Debreczenben, vagy hol másutt. Arra is kérném az Urat, méltóztassék Asszonyámat kérni, hogy engedje leíratni az Úrral (ha tudnillik más Író nincs ott), hány öreg tehénből, tinóból, veres borjúból áll az én Semlyéni marhám; 's ezen jegyzést egy levélkében ezen ember által küldje fel az Úr. Hát Kövér Imre Bátyámnál való adósságomért el van e adva bikám? 's ki van e fizetve? Már két ízben sürgeté pénztét.

Debreczennek veszedelme a' pogányt is szánakozásra indítja. Generális Vay leveléből tudom, melly pusztá a' Város. De a' Gener. elfelejtette velem tudatni, hogy a' szegény Dr. Szentgyörgyi megégett e vagy nem? Kölcseyt kértem hogy tudósítson, ha a' szegény Szentgyörgyi, Nagy Gábor és Fő Hadnagy Fazekas Urak megégték e. De nagyon kérem az Urat, méltóztassék ezt maga is megírni nekem ezen ember által. A' kő zsindeley az új Templomot és Collegiumot nem emésztette e meg? Hát a' Professorok közzül, 's Tiszt. Diószegi Úr? Háború, Insurrectio, rossz esztendő, bankó! Mit csinál az a' sok szerencsétlen!

Asszonyám az Urnak el fogja mondani mi újságunk van, levelemből. Úgy szölván teljességgel semmi, sem politikai, sem literaturai, sem köznépi. Stagnál minden, míg végre a' csinált homályt keresztül nem veri az idő, 's velünk nem látatja, hogy a' Pápával mit teve a' primogenitus Ecclesiae filius és Ecclesiae Imperator — excommunicatus. Valami nagyra kell lenni munkában, de titkolják.

Hogy nem csak a' hármias koronát, de még a' Pápai tiarát is letette, 's így nem csak nem Souverain, de többé nem is Pápa, eddig tudja Semlyén vidéke is. De maga helyébe egy Máltába önként szoríttatott Cardinális praeficiált Pápápá, mellynek ususában a' Pápák soha nem voltak, és így nem is fognak tetettetni.

Mind ketten barátságosan tiszteljük az Urakat nem csak' mindkettejeket, hanem mindkettejeknek Atyjok Urát is, 's a' kis lánykának élete 's egészsége felől óhajtunk örvendetést hallani. Maradok igaz barátsággal

az Urnak alázatos szolgálja

Kazinezy Ferencz mp.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2003.

Kazinezy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 12 May 1811.

Theurester Freund!

Das an Sie gemachte Gesuch des Herrn Professor Eichhorn verdient so vollkommen befriedigt zu werden, als es unsere Kräfte erlauben, denn es ist eine erwünschte Gelegenheit die Nation in Europas Augen etwas zu heben. Wenn ein Franzose, und das ein Professor von der deutschen Literatur so urtheilt, wie wir es aus den Annalen, 1811. März 317. sehen, wenn ein Professor in Frankreich die *deutsche* Literatur so kennt: wie wird man *unsere* Literatur dort und in Deutschland kennen! Es ist keine Arbeit, welche ich *darum* scheuete, und hätte ich E[ichhorn]'s Werk vor meiner, so würde ich mir alle Mühe geben, etwas erträgliches zur Ergänzung seines Werkes aufzusetzen. Da ich das Werk nicht kenne, so kann ich ausser dem, was ich schon Ihnen zugeschickt habe, nichts, als meine Preisschrift nach Ihrem Verlangen zu excerpieren. Nicht das wünsche ich, dass Sie uns *ungerechtes Lob* beymessen; das würde uns *lächerlich* machen; ich wünsche nur, dass Ihre data wahr und ohne Irrung seyn mögen. Sie schreiben mir, dass ihren Aufsatz Herr Professor Kis lesen soll. Ich bitte Sie sehr darum.

¹ Fazekas István jegyzése: P[er]jcepi d. 12. May. 1811.

Ist in Ihrer Gegend irgend jemand noch, der unsere Literatur kennt, so vernachlässigen Sie auch dessen Rath nicht.

Ich schreibe die verlangten biographischen Notizen aus m[einer] Preisschrift nach der Ordnung aus, welche ich dort gewählt habe.

1. *Schön Redner*. Graf Joseph Teleki (Sohn von Ladislaus, welcher der leibliche Bruder des 7bürgischen Kanzlers Samuel war, und auch Sohn einer Ráday, der Schwester des Gelehrten Gedeon Graf Ráday.) Obergespann von Ugocea, Kronhüter, Kämmerer und Geheimer Rath, auch unter Joseph's Regierung kön. Ober Studien Director in dem 5kirchner Literär Bezirk. Geboren 1742 den 1. August, gestorben 1796 den 1. September, war einer unserer besten Redner¹ nicht nur in der ungrischen, sondern auch in der lateinischen Sprache. In dem Diarium von dem Reichstag 1790 stehen ein paar lateinische Reden von ihm, und die schöne ungrische Rede, welche er 1790 den 29. April zu Nagy-Szóllós, als er in seinen Ober-Gespann Sitz das zweyte Mahl einsass, ward besonders gedruckt. Viel Feuer, ein schöner, Fluss² der Rede den Classikern nachgebildet; aber nicht correct. Teleki war aber mehr fest in der lateinischen als in der ungrischen Stylistik und Grammatik.

Treffliche Prosaisten hat auch Ungarn in geringerer Zahl als Dichter. Virág und Kis gehören unter die ersten, besten, correctesten. Jener hat seinen Styl römischen Mus[tern] nachgebildet, und er verfällt oft mit Wohlgefallen in die Kürze des Sallust und Tacitus, deren Ernst das Characteristische seiner Schreibart ist. Kis ist Schüler der Deutschen. Seine Gedanken fließen in Ruhe, in Klarheit und Ordnung, in schön geschlungenen Perioden, in einer reinen gefälligen unaffectirten Sprache. Auch haben sich durch ihre schönen Reden Joseph von Nagy GrossProbst zu Stein am Anger († 1809 oder 10),³ Peter von Klobusiczky Bischof von Szatmár, und Paul Sipos, gewesener Professor der Physik zu Patak, nachher Prediger zu Tordas in Siebenbürgen. Die schöne Vorrede vor den *Pensées du duc de la Rochefoucauld* Wien, 1810. wird hier als Beispiel angeführt. — Unter den alten Cardinal Pázmány, ein Convertit, er trat im 13ten Jahr [?] zur katholischen Religion, war reformirt geboren; der Jesuit Georg Káldi, und Graf Ladislaus Haller Übersetzer des *Telemach*,

¹ Először *Prosaisten* volt írva.

² Előbb «ein classischer Strom» volt írva.

³ A zárjel közti megjegyzéseket Rumy K. Gy. később iktatta a levélbe.

von den Neuern Báróczy Sándor, den Sie kennen. (Johann Horvát, Kis, Kazinczy ¹).

2.) *Dichter.*

Joseph Rájniz aus Gins, geboren 1741 den 4. Juni Priester und Exjesuit; lange Zeit in Raab, dann in Keszthely. Seine Werke: A' Magyar Helikonra vezérlő Kalaúz. Pressburg 1781. Virgils Eclogen (ich kenne den Titel nicht; mein Buch ist verloren gegangen, und man hat keine exemplare mehr.) Magyar Virgilius. Első darab, Virgilius' Eklogai. Pressburg 1789. 8. pag. 238.

Johann Földi, Doctor der Arznei und Physikus zu Szatmár, dann zu Hadház bey Debreczin, geboren 1755 den 21 Oktober. Gestorben 6. April 1801. seine Gedichte erschienen in den Helikoni Virágok, Magyar Múzeum und Orpheus. Vieles blieb ungedruckt.* Sein Geschmack war nicht geläutert, und seine Poesien waren oft wie seine Prosa fast immer, in dem Grade holpricht, der allen Glauben übersteigt.

Benedict *Virág* 1808 sagte er mir, er sey 53. Jahre alt. (Geboren zu Nagy-Bajom 1752)² Einst Pauliner. Jetzt Weltpriester zu Ofen. Er war Professor der Rhetorik zu Stuhlweissenburg. Unser glücklichster Odendichter. Poetai Munkái. Pest. 1799. Horátizius' Poetikája, Pest 1801. Poemák. 1811. Magyar Poeták, kik római mértékre írtak 1540től—1780-ig. Pesth 1804. Cicero's Laelius Pesth 1802. Cicero's Idősbbs Kátó. Pest 1803. M. századok IX—XIII. Ungrische Annalen (Saecula), Budán, 1808.

David *Szabó*, aus Baróth unter den Székeln in 7bürgen, Exjesuit, Weltpriester, lange Zeit Professor der Rhetorik zu Kaschau, privatisirte zuletzt zu Virt, bei Komorn. Geboren 1739. (Gestorben 1819. 22 November).² Einer der Triumvire, welche die Metrische Versification, die seit 1540 bekannt unter den Ungarn ist, durch Beyspiele mit ganzen Bänden erweckt haben. Schonen Sie seine grauen Haare, aber sagen Sie was wahr ist. Conf. Recensio Aeneid. versionis. (Pest. Annalen 1811. Juni.)²

Graf Gedeon *Ráday* (geboren 1713 den 1. October, gestorben 1792 6. August) Sohn des Paul Ráday, der als Staats Secretär bey Franz Rákóczy II. und auch als Gelehrter bekannt ist. Er ward

¹ Ezt a nevet Rummy utólagosan írta ide.

* Nicht ohne Feuer, aber sehr oft ohne Anmuth. — E szókat Kazinczy utóbb kihúzta.

² A zárjel közti adatokat itt is valószínűleg Rummy írta közbe később,

unter Joseph II. Baron, und unter Leopold II. Graf.¹ Er war der erste unter Theresiens Regierung, der das Beyspiel Sylvesters, metrische Verse zu machen, befolgte, da bis dahin unsere Versification nur gereimt, nicht auch scandirt war. In seiner frühesten Jugend, da er auf gelehrten Reisen in Deutschland war, noch vor Klopstock, fing er an die Zrinyiade in Hexametern zu bearbeiten. (Weit später 1764 machte Franz Birsi, Jesuit, dem Primas Fürst Franz Barkóczy ein Magy[arisches]² Carmen gratulatorium, und nichts anders als dieses einzige Stück. Kalmar erschien 1770 mit seinem Prodrömus) — Ráday liess 1765 die Wände seines (Speise)Saals zu Péczel, 2 Meilen von Pesth, wo er wohnte und wo er seine (treffliche) Bibliothek, die reichste unter allen Privatbibliotheken in Ungarn, hatte, mit Bildnissen, welche Piccart's Kupferstiche aus den Metamorph. Ovidii in tuschierter Manier vorstellten, zieren, und schmückte jedes dieser Gemähde mit einem ungarischen Hexameter von seiner eigenen Arbeit.³ Er hatte kein Amt geführt; war aber Ablegat⁴ (Deputirte) des Pester Comitats zu dem Reichstag 1764. Sein ganzes langes Leben war Wissenschaften⁵ und der edlesten Humanität gewidmet. Humaner Grundherr.

Gabriel *Dayka* mit dem Prädikate von Ujhely, geboren zu Miskolcz 1768. Er trat ins Seminarium zu Pesth 1788, wo er unter den Augen des ehrwürdigen Verhovacz, jetzt Bischof von Agram auch französisch und italienisch ja auch englisch gut erlernt hat. 1792 trat er aus dem Seminar zu Erlau, ward Professor der ungarischen Sprache in Leutschau, bald Professor der Grammatik eben dort und 1790 Professor der Poesie bey dem Gymnasium zu Ungvár, wo er 1796 den 20. October hinstarb. Ungarns lieblichster Dichter in allen drey Gattungen.⁶ Sylvester Radaisch und Zrinyisch. Seine Gedichte sind unter der Presse zu Ofen. (erschienen 1813.)

Csokonay Michael (Geboren zu Debreczin 1773. 17. December, gestorben daselbst 1805. 28. Januar.) Eine reiche Sprache, viele Leichtigkeit in der Versification. Man zwang ihn viel zu schreiben, vieles ist hingsudelt,⁷ Sprache uncorrect. Er schrieb aus deutschen

¹ Ein Polyhistor.

² In Hexametern.

³ A kitörült *Mache helyén*.

⁴ Eredetileg Gesandte volt írva.

⁵ Dem Patritotismus — pótlás.

⁶ Der magyarischen Versification — pótlás.

⁷ hingeworfen — pótlás.

und italienischen oft auch französischen Dichtern vieles aus, machte ihr Eigenthum zu seinem Eigenthum, (Dies that auch Horatz mit dem Eigenthum griechischen Dichter). Schade, dass er so früh starb. Vom diesen talentvollen,¹ genialischen Mann hätte Ungarn alles erwarten können. Sowohl seine Ausdrücke als auch die Région, in welcher seine Bilder aufgefangen sind, sind sehr oft niedrig, unedel u. schlüpfrig, was man auch Bürgern vorwirft.

Franz *Verseghy* (geboren zu Szolnok an der Theiss 3. April 1757, gestorben den 15. December 1822.) Expauliner, Regimentspriester, jetzt privatisirt zu Ofen. Magyar Aglája. Ofen 1806 und eine Menge von kleinern Schriften poetischen, musikalischen,² theologischen und grammatikalischen Inhalts. Auch Übersetzung der 2 erstern Bänden von Millots Univers. Geschichte. Leichte Versification, eine reiche, ungefällige, geschraubte, holprige Sprache.

Kisfaludy (Alexänder und Karl), *Nagy-Vályi* (Professor zu Sáros-Patak.)

Graf Joseph Desöffy (zu Szent-Mihály)³ geboren 1772 den 13. Februar. Obergespann von Sáros 1802. von Zemplin aber 1805 und 1807.⁴ Dichtet ungrisch, lateinisch und französisch. Einer der gebildetsten Köpfe. Er arbeitete an der Übersetzung des Tacitus. Glücklicher Nachahmer der Franzosen in Gedichten, die durch Schmuck oder point reizen. Es ist von ihm ausser Kleinigkeiten nichts in Druck erschienen, aber vieles geht aus Händen in Hände über. (Oden, Lieder, poetische Episteln.)

B. *Laurentius Orozy* GeneralMajor, Obergespann von Abauj. Commandeur des St Stephan Ordens (geboren den 9. August 1718. gestorben 1789 den 28. Juli.) Schüler der Franzosen und des Horatz. Nicht viel Schmuck; eine äusserst rauhe Sprache, so wie die Tracht der Alten unter Leuten die modern gekleidet einhergehen, aber viel Genialität, Leichtigkeit und eine sorglose Horazische Lebensweisheit, die mit seinen sorglos geschmiedeten, gebildeten Versen in Harmonie steht. Dieser Genialität und Leichtigkeit übersieht man sehr gerne, dass seinen Gedichten einen höhere Cultur und Feile fehlt, und seine Epistel an die Csárde von Bugacz, so wie das Lied Seite 94. in seinen Gedichten, Pressburg 1787. ist ein Werk, bey dem der wahre

¹ Eredetileg: braven.

² Eredetileg: theatralischen.

³ E szó fölé írva: Deputirte.

⁴ 1811. u. 1825. zu dem ungr. Reichstag. — Romy későbbi jegyzései.

Künstler¹ mit der Ehrfurcht verweilt, wie der Zeichner und Maler bey den altväterischen Zeichnungen und tableaux von Albrecht Dürer.

Abraham *Barcsay*, Oberste, gestorben den 3. März 1806. entspross aus dem fürstlichen Geblüte. Convertit als er bey der ungarischen Garde war. Seine Gedichte gab Révai mit denen des Orczy in 2 Bänden zu Pressburg 1787 und 1789 heraus. An diesen zweyen ist fast alles so gleich, dass man manche nur aus dem Sinne,² und nicht aus der Manier erkennt.

Ladislaus *Szabó von Szent Job* (geboren 1767) zu Ottomány im Biharar Comitatus. Zuerst Professor bey der NormalSchule in Grosswardein, dann der Rhetorik zu Nagy Bánya, zu letzt ViceNotar des Biharar Comitatus, gestorben in der Gefangenschaft zu Kufstein 1795 den 10. October. gab seine *Költeményes munkái* Pest 1791. Seite 132 heraus. Unreifes Produkt der Tugend. Er neigte sich zum sentimentalischen, und Ungarn verlor in ihm einen guten lyrischen Dichter. Er war noch nicht 30 Jahre alt, als er starb. (als Staatsgefangener in Kufstein.)

Ányos Stephan in der Taufe, in dem Orden der Pauliner Paul. Geboren im Dezember 1756, ward 1772 Mönch; starb 1784 den 5. September. Seine Gedichte gab Johann Batsányi, Wien, 1798. in 8° Seiten 260 heraus. Sanft und lieblich, etwas in veralteter Manier.

Franz *Faludi* Jesuit. Geboren 1704 zu Nemet Ujvár,³ gestorben 1779. Seine ziemlich altväterischen Gedichte gab Révay 1787. curis secundis zu Pressburg heraus. (Witz, Scherz und Laune sind darin nach damaligem Geschmack.)

Péczei Joseph (erst Prediger zu Komorn, geboren 1756, gestorben 4. December 1792). Ihm war nicht um das *Gut*, sondern bloss um das *Viel* schreiben zu thun. Was er aus Voltaire übersetzt hat, das ist eben so hässlich als wäre alles das ins Deutsche durch Gothsched übersetzt gewesen.

Superintendent *Szilágyi* Sámuel († in Debreczin 1785) übersetzte die Henriade (des Voltaire) in so viel Zeilen als die Französische hat. Man glaubt das Rasseln von Ketten zu hören, wenn man es liest. Er amüsirte [!] sich, der gute Alte, auch Klopstocks Ode,

¹ E szó ki van hízva s helyére írva: Kenner.

² Und aus der Sprache, denn Orczy ist rauher und ungeschmeidiger — Rummy későbbi jegyzése.

³ Eredetileg Gins volt írva.

die vor der Messiade steht, metrisch zu übersetzen, und einige Oden aus dem Horatz. (Seine Biographie von Kazinczy steht in Tud. Gyűjtemény 1820 Aug.)

Daniel von *Berzsenyi*, geboren 1780 [?] (in Mikla in der Schimegher Gespannschaft) den 6. Mai, einer der ersten (invita Minerva vorzüglichsten) Oden und Liederdichter. (Beysitzer der Gerichtstafel des Schimegher Com. in Mikla). Viel Phantasie und Gefühl, schöne Bilder, viel Kraft, hoher Patriotismus. (Diesen § arbeite unser Freund Kis aus) Virág's (Rival) Gegner in den Oden, Kis's Gegner (Rival) in den Liedern, und zwar vollkommen würdig der Streit um die Krone. Man kann nichts lieblicheres lesen als seine Lieder sind, nichts feurigeres als seine Oden, und sein Zauber besteht nicht bloss in Phrasen und Worten und Bildern; fehlt es aber an Correctheit seiner Sprache. (Seine Gedichte sind gedruckt, erste Ausgabe 1812. [?] Zweyte vermehrte 1816.) Kis — (Siehe die Vorrede K—s zu seine Gedichten.) Sie müssen hier meinen vorigen Brief nicht ausser Acht lassen.

Der Übersetzer des Czir (von Corneille Graf Adam Teleky . . . 1773. 98 S. 8.), darf nicht mit Stillschweigen übergegangen werden.

Révai Nikolaus († 1. April 1807) Auch als Dichter anzuführen. Seine metrischen Gedichte sind um das Jahr 1778 gedruckt. Etwas steht in Antiqq. Lit. Hung. pag. 56 sehr lieblich. Sein Nachlass ist ungedruckt und später Pressburg 1787 in 8°.

[Gabriel von *Döbrentey*, geboren den 5. Dezember 1786 zu Nagy Szöllös.]

Unter den vorhergenannten verdient Johann *Molnár* Domherr zu Zips noch einen ehrwürdigen¹ Platz. Er schrieb um das Jahr 1760 schon auch metrische Gedichte, die zwar nicht in besondern Bänden, sondern nur einzeln, namentlich in seinem Magyar könyvház erschienen sind. Unter andern arbeitete er auch an dem Anfange des 1. Gesangs der Iliade. Eruditionis satis, eloquentiae oder vielmehr sermonis castigati parum. Damit der Vers sich schliesse, so vermischte er alle dialecte der Ungarn. Si hoc Graecis licitum: cur non etiam nobis? sagte er mir einst.

Gyöngyösi János (ref. Prediger zu Torda, gest. 1818.) der Leoniner. Leichte Versification, Pedant, geschmacklos.

¹ E szó helyett ehrenvollen-t írt Romy.

Gvadányi, gemeine Natur, oft das burleske, ohne Aufwand von Kunst und Fleiss. Unter Dichtern was ein fertiger Zigeuner mit seiner Geige unter Tonkünstlern. — (Karl Kisfaludi. Szemere. Vitkovics. Fáy.)

Joh. Batsányi mag unser Kis porträtiren. (geb. zu Tapolcza 11. May 1762.)

Döbrentey, Petr. Horváth, Guzmics.

Diese Arbeit verlangt mehr Sorge als ich ihr schenke. Es ist nicht, weil ich dies zu thun commod bin, sondern theils weil ich auf Ihre und unsers Freundes K[is] Fleiss rechne, theils weil ich eigentlich nicht weiss, was ich vorzubringen und zu verschweigen habe.

Endlich habe ich die Hefte der Annalen für dieses Jahr, ausser dem Februarheft, in Händen. Ich fand hier nicht so viel als ich erwartet habe. Herrn Sártory muss es auffallen, dass bey seinem Austritt Bredeczky etc. Genugthuung erhalten, und dass von so vielen lutherischen Predigern und andern Individuen die Rede hier ist. Doch ich will nicht voreilig urtheilen. — Leben Sie recht sehr wohl, mein lieber Freund!

Ich bitte Sie das Blättchen Herrn Prediger Kis überschicken zu wollen. Meinen Brief an Sie wird er wohl später sehen. (Sam. Szilágyi von Piskarkos, Superintendent zu Debreczin, Dichter, geb. am 19. Febr. 1719 zu Debreczin, gest. daselbst am 16. Juli 1785. S. seine Biographie von Kazinczy in Tud. Gyűjtem. 1820. Aug. S. 93—104.)

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2004.

Erős Gábor — Kazinczynak.

Lovas Berény, die 1 May 1811.

Ez előtt két esztendővel a Pataki Typographia felől bátorkodtam a Tekintetes Urhoz fojarnodni. Ezt a bizodalmunkat akkor oly kegyesen vette a Tekintetes Ur, hogy állapotunk és életünk Historiája felől meg kérdezni méltóztatott; sőt még annyira is interes-

¹ Hézag van hagyva az eredetiben is, a levélíró nyilván utólagosan akarta kitölteni s úgy felelte.

salta szerentsétlenségünk, hogy ha valami móddal tzelunkat érhetnénk, segedelmet is ajánlotta. De én a felelettel adós maradtam; mert mikor a Tekintetes Úr levelét vettük, tüstént be álott a Lustra és az Insurrectio, a melly minden reménységet, ha még valami lett volna is, semmivé tett, hogy valaha Typographusok lehessünk. Akkor hát Katonává vagy mássá, hogy a mangaléta hordozástól meg menekedhessünk, kellett lenni. Lettünk azért a Mlgs Generalis Vay Ő Nga gratiájából Debretzenbe a Salétrom Háznál Cancellisták, és ott ezen a tsekély, de még is előttünk akkor betses Condition ki huztuk az Insurrectiót. A Békesség meg lett — a társam, Pap József el unván a sok tévelygést és semmi jobb ki nézést mesterségünkre nem reménylven, Sz. Mihályon Groff Dessevffi Ő Nga Számtartóává lett. Én is már éppen in proauctu voltam, hogy Pupambol [?] egy betsületes Notarius Lepkévé váljak, de még is engem a Fatum több avanturségekre is reservált, noha annyira irtóztam eleitől fogva ettől a betsületes titulusu Conditiotól, hogy tán Gall a fejembe az ellenkező organumot találna meg, és én még is mindég akaratom ellen bele jöttem.

A dolog hát az olta magammal így történt: (ha ugyan szerentsés lehetnék ebből a zűrzavarból valamit becsülettel és tisztán előadni) meg tudván a Bároné Ő Nga, hogy én is verem a készülőt, azomba az Inspectorunk relatioja után nagyon meg volt elégedve velünk, tehát arra kért, hogy tegyek egy utat Ő Ngához Fejérvárra egy Társzekérrel és költséggel, gondolván, hogy ha Ő Ngával beszélhetek, bizonyossan újra bele ratiocinal a Stationba, mert Ő Nga ebbe olly szerentsés, hogy nints mód benne, hogy valaki egyéb képpen ellene szólhasson okainak, hanem, mint Diogenes Platonak, a ki a Világból a mozgást ki akarta disputalni, azzal mutatta meg az ellenkezőt, hogy sétált előtte, — itt is halgatással és erős fel tétellel kell győzni. — De elég az hozzá, hogy én akkor még is maradtam és meg ígértem Ő Ngának, hogy míg haza nem jön, addig meg nem mozdulok. Annyival inkább, mert itt az utamba megint egy új dolog jött közben a tzelomra nézve, a mit Ő Nga is meg ígért, hogy elő segíti.

A dolog ez. Pestre egy levelet hoztam a Báronémtól, Ttts Fő Curator Péchi Imre Urnak. Mikor ezt kézhez adtam, azzal egy ideája jutott eszébe, t. i. még Bakonyszegbe meg kérdeztetett a felől, hogy tudnánk e stereotypot producalni, ugy a soltárra ezt applicálnák, minthogy ebből végetlen lesz az Auflág s ennél fogva a kezünkre adnak. Erre be mentem Debretzenbe, magam beszéltem felőle a Ttts

Urral, hogy mi bizonyosan practice semmit sem tudunk felőle, hanem mint éppen a mesterségünket illető új találmányt már mi is sokat forgattuk az eszünkbe és magunknak már előre való theoreticumokat tsináltunk is rólla, és szándékunkba is van meg próbálni, ha valaha szerentséssen a Typografiába léphetnénk, mivel Typografia kell reá, azomba költség is. Én magamat egy esmeretlen mesterségről előre, a hogy lehetett, ki magyaráztam előtők, praeter-propter überschlagot is tettem, minthogy kívánták, a Költség felől, noha én mindent csak a próbától függesztettem fel. Egy hónapot kértem reá, ekkor hozzá fogtunk és ezer meg ezer próba után oda vittük, hogy 6 hétre 12 stereotyp táblát be vittem azért, hogy ez által meg mutassam, hogy többé már nem történet volna, hanem széltire mehetne. De már ekkor Ttts Péchi Ur Pesten volt, az egész Világ vérbe állt. Fő tisztelendő Superintendens Ur az Isten oltalmába ajánlt, én is szava után indulván, Isten után mediate egyszeribe Vay Ő Nga oltalma alá vettem magamat. — No megént az elejére kerültem a dolognak. De hogy be zárhassam a Figurát, ezt jutatta hát eszibe Ttts Péchi Urnak az én Postaságom. Azt kérde azért töllem, hogy mire mentünk a stereotyppal. Feleltem, hogy be vittem a próbát, de már akkor a Ttts Ur fel jött Pestre. Ekkor megint újra meg ujitotta a biztatást nem csak, hanem azt mondta, hogy maga ad előre 3 ezer forintot és házat is, a hol dolgozhatunk, azért siessek mentül hamarabb haza és jelentsem a Generalis Ő Ngának is, hogy eressen. Le mentem. Ttts Fő Curator Ur is othon volt és a Generalis Ő Nga is meg érkezett és senki se szólt hozzám semmit is, hogy mért múlt el, nem tudom, ha csak azért nem, hogy a Mlgs Generalis szeretett volna még csak esztendeig is magánál meg tartani, de elég az, hogy az el múlt. — Hogy egy kevésbé tsendessen viseljem magam szegény Statiomba, arról most egy kitsit gondoskodott az én kergető Fatumom Ő Ngával, a Fizetésem valamivel meg jobbitotta, azomba titkon mást főzött, a mit nekem tsendessen kellett várnom. — Hogy senki sem szólt hozzám haza jövetelemkor, hát én újra elő vettem magamba a Notariusi ideát. Azomba Bétsbe is levelet írtam az Inspectorunk, T. Kis Imre Ur után egy betű mustrával együtt, hogy kísértse meg velle a Typografusokat, hogy ha valaki közülök a vezett fejszének csak a nyele árrát is adná meg. Egy Schindelmayer nevű Ifju Typografus, a ki a Schrämbl Typografiáját vette meg, minthogy maga is Kupferstecher levén, van gustusa a betűkhöz, beléjek bongyolodott és azt ígérte, hogy Companistának magához

vesz, tsak menjek fel. Ezt addig szóttuk fontuk Levél által, hogy reá vettem magam a Bétsi utra, minthogy Prof. Mártony Urat is, mint jó szívü embert, interessalta a dolgom. Ő egy kis Conditiot tsinált ki, a miből addig, míg ott széjjel nézhetek, leg alább élhessek. Ez a volt, hogy a Mlgs Görög Ur Átlássa mellé egy Repertoriumnak a redactioját segítsem, a mellyért nekem kosztot és még azon felyül pénz fizetést is ígértek. Mig ezek így fojtak, Debreczenbe az alatt az actusba más scena is jött. A Pécsiek publicaltatták az Ujságba a Consilium engedelmével; hogy ők Typografiát akarnának erigaltatni, a kiknek tehát kedvek volna, jelentsék magokat a magistratusnál. T. Fiscalis Nagy Gábor és Kis Imre Urak a Bécsi állapot mellett is arra vettek, hogy próbáljak szerentsét nállok, tsak jobb volna magáé az emberé mint a közös, kivált hogy némettel mindig félő magyarnak a Companiája. Én tehát egy levelet a betű mustrammal hozzájuk fel tettem mint Lotteriara, jelentvén, hogy én is a többek közt concurrállok a kéréssel a nemes magistratushoz, és ha reám esne a választás, hát örömet állítanék ott fel Typografiát, tsak hogy keressék ki magok a Privilegiumot. — Azomba mint olyan dolgot, a miből semmit sem lehet reményleni, fel se vévén, a Bécsi készüléteket fojtattam. Mikor már így készülöbe volnék, Sz. Györgyi vásárra újra le érkezik Ttts Fő Curator Ur Pestről a soltárra való Privilegiummal. Ekkor hirtelen azt végzik, hogy meg kell venni a Város Typografiáját és hogy annak az organisatioját nekünk adják által; ennélfogva újra marasztanak, kivált a Báró Ő Nga. De én azt mondtam, vegyék meg: egyszeribe mindjárt bele állok, de félek, hogy meszsi halad, azomba azt meg ígértem, hogy jó Conditioknál fogva Bécsből is mindenkor le jövök Typografiájok organisállására, tsak vegyék meg. Ez hát el maradt, én pedig Bétsbe, mikor a Medardusi Pesti Vásárra Debretzenből jönnek, meg indultam. Mikor éppen a Szekérre ültem, akkor szaladtt a Salétromtol utánnam egy Katona a Pécsiek Levelével, a mellybe ők engem választottak a több Concurrentek közt és meg ígérték azt is, hogy magok ki keresik a Privilegiumot. Ekkor a szekeren lévén, hirtelen arra nem tudtam magamat határozni, hogy le száljak; el mentem Bécsbe és onnan írtam nekik, hogy köszönettel acceptálom a Conditiot. Ők meg is indították a Keresetett a Cancellarian, onnan jó opinioval le is ment a Consiliumra, ott már nem is tartottam tölle, hogy ki ne jöjjön, minthogy a Püspök és más nagy Papok is voltak a rugók. Azomba már a Consilium meg egyezésével esett a publicatio is. Ennél fogva a

Bécsi Companistasággal nagyon könnyen bántam, noha ő minden Conditionra hajlandó volt, utoljára is csak abba kötöttem belé, hogy tökéletességre ne mehessen az alku, hogy még készületlen vagyok nagy részént, a mi igaz is, mert Cursívjaim nem voltak, sem német Fraktur, a minek Bétsbe több haszna van, mint az antiquaknak. Én tehát azt mondtam, a mit Schindelmayer maga is helybe hagyott, noha fog hegyen, hogy tavaszig le jövök Bétsből és itt a Hazámba kevesebb költséggel készülgetek és ha készszen leszek, akkor újra fel megyek. Azt gondolván magamban, hogy ezzel majd olyan fordulást is teszek, hogy ha addig Pécsi dolga valami jóra el talál dűlni, így könnyen meg válok a Companistaságtól. Azomba hát a Pécsi Privilegium le gyalogodot [!], és a *petito civitas amota*, én pedig innét ki koptam. Nints már más mód, hanem hogy újra Bécsre kel-
lene elő rántanom. De az Ujságba megint egy publicatiot láttam, t. i. a Komáromi Typografia el adó, a mit már egy ízbe akartunk is megvenni, de az alkut akkor is a többi Typografusok el rontot-
ták. Most ezt újra látván, megint szoltam az Özvegyel, a ki a Ver-
laggal együtt 33 ezerre tarlja, mászszor 12 ezerre tartotta. De én
tudván az idők proportióját, most se tartom drágábnak, mint 805-ben
volt. Most 30 ezer a Cursus szerint tsak 3 ezer, a patens szerint
pedig 6 ezer. Ezt pedig 40 mása betű, 4 sajtó Instrumentek, egy
olyan nagy Verlag, mint az övé, a mely mind kelendő articulusok, ki
vevén egy néhány Sztankovits predicationit, igen betűlettel meg éri.

A volna már ennek az unalmas hoszszu gezemitze Historianak
a Resultatuma, hogy én ha valahol erre a jó Fundusra 33 ezer
forintot költsön kaphatnék, örömet bele dűlnék: mert arról meg
vagyok győződve, hogy egy Typografia jó vigyázás mellett tsak ugy
is, mint Magyar országon mázolni szoktak, könnyen kifizeti maga
magát. Egy kis gustus, emberség, *accuratio* járulna hozzá, tán még
reménylhetni, hogy még a többi Ürrá letteket is el érhetné.

Én Szegény Legény lévén, a kinek egyébb Creditem a betű-
letemnél nints, magam személyibe hova fojamodjak, nem tudom.
Patronust is a Fák közt a kik nem értik, nem is érzik az egész dol-
got, híjjába keresek. Ha Klastromot kellene fundálnom, többen által
látnak Sz. Szándékomat, tán hamarébb is boldogulnék. Most pedig
minden találósságom is tsak a Tekintetes Urban határozódik meg,
mert még ezt senki annyira nem értette, nem is érzette, mint a
Tekintetes Ur. Azért is fojamodom a Tekintetes Urhoz hogy ha
valahonnan a maga Creditjére és Kezességére, a mellyet elég min-

denhatónak esmerek, a maga circulussába erre a Fundusra hamarjába, ha lehet, 33 ezer forintot nekem méltóztatna szerezni: Én az Interestet mindég fizetem és reménylem, hogy 3 esztendő alatt az egész Capitalist is lefizetem. Azomba a Tekintetes Ur részére ezért a nagy gratiáért hogy háládatosságom meg mutassam, azt ígérem, hogy egy Szedő Legényt mindég tartok munkáinak ki adatására. Ebből én a magam részére semmi Typografusi nyereséget nem kívánok, hanem csak a Szedő fizetésit, a nyomtató bérít, a papirost és festéket fizesse a Tekintetes Ur, a melyre rend szerént ezen kívül még mindég annyi nyereséget számolnak reá a Typografusok. Azomba a munkáinak is distrahállásába mindég munkás leszek. Én a Tekintetes Urért nem csak ezt, hanem még többet is és mindent tenni kész lések. A Tekintetes Urat Nagy létire a természet Litterariai Speculationora szülte, hanem az a szerentsétlensége, hogy nintsen Unterhandlere. Ebbe sínlődnek több Literatorink. Én ha ebbe most szerentséssen be tehetném a lábam, semmit ei nem mutatnék, hogy eleget igyekezzek e részbe mindenfelé tenni.

Reménylem, hogy a Tekintetes Ur ha találna valahol valami szánakodó szívet, a Contractust a Patens ereje szerént tsinálná, mert a jövő esztendőkre Veres Bankókba 33 ezeret ki fizetni igen sok volna. — Az interest is pedig anyi nagy summára többet 5 vagy 6 procentnél nem lehet adni, mert mentül nagyobb a summa, annál kevesebb szokott annak az u'sorája lenni.

A télen készült betűimnek mustráit ide zártam,¹ azért, hogy ezek Crisist várnának, mert a német Fracturt egy kis vakmerőséggel az antiquák formájára kerekítettem és bővítettem, minthogy különben is ebből rontották, szegeletesítették és szűkítették el a Gothusok, valamint szintén az építésbe a bőihajtásokat, ablakokat is. Nekem leg alább ugy tettet, hogy így, ha az originalisokhoz egy kicsit vissza térnek, aligha kedvesebb nem lesz a szemnek a symmetriajok, ennélfogva olvashatóbak is. Didot éppen ilyen formán tsinált uj epochát az antiquákkal a Typografiai szépségbe. A németektől el szűkített betűket egy kicsit megbővítette, ennélfogva a szép vékony hajszál árkusokat, a mit a szűk betűk és Gothus gustus el nyeltek, ki tettzövé tette: ez előtt ilyen volt az

ma most így *ma*² reformálta Didot.

¹ Hiányzanak a levél mellől.

² Az eredetiben nyomtatott alakú betűvel mutatja ki Erős G. a különbséget.

Nekem az szándékom nem volt, hogy annyira menjek vélek, hogy ennél fogva Epochát tsináljak a Fracturokba, mert a német nehezen majmolja addig a magyar bajuszt, míg Francziától nem látja; hanem annyi felől meg vagyok győződve, hogy a fertelmes Schwabacherek helyébe, a mit már magok is utálnak, mindég jobb gusztussal substitualodhatik. — Hogy a Németek meg unták a szegeletes és szem rontó szűk betűket is, az is bizonyos onnan, mert az okosabb része már az antiquákat elég bőltsen be vette. Azonba igyekeztek a magokén is segíteni; nevezetessen egy Unger nevű Berlinbe elő állott, ez mettszett szélessebb betűket, de szegeleteseket. Anyira kaptak rajta, hogy a Litteratur Zeitungok veszekedtek a dítséretén, de biz az is tsak el múlt. Én egy Ossiant láttam in 4-o kiadva a betűivel, a papirossára nézve pompás volt a kiadás. —

Ha meg vallanák ezek az enyimek, hogy szerentséssen ki üthetnék a világra az orrokat, szeretném meg hallani, hogy sibilálják ki, hanem okos emberekkel azért közlöm előre, hogy akkor osztán ne legyen mire halgatni, noha az effélékbe nem a gustus, hanem a pluralitas határoz. — Ha tsak ugyan szükség lesz reá, én szegeleteseket is metthetek, akarok is; hanem ha szerentsés volna vagy mi a találmányom, egy kis lármával elő állani jó volna, de úgy ám, ha más is jóvá hagyja. Furtsa a módi dühe a mi időnkbe. Nem annyira a gustus, mint az auctoritás hoz be valamit. Hanem anyit még is vettem észre, hogy olyan módi, a mibe gustus, együgyűség, commoditas van, az tovább tart. Innen az ő idejek, életek nagyon characterizálja az ő érdemet, valami időtlen szüleményű módi hirtelen el tűnik.

Ennél fogva én ezekre a betűkre nem egyebet ohajtanék, mintha valami jó auctoritású könyvvel egy praescribált Litterátor manuductioja alatt jelennének meg, hogy lenne miért reájok tekintenének. Az ő állandóságokat pedig legyen osztán az idő kezes, rostálja őket a mint tettzik. Ugyan ezen okból örültem én annak, mikor a Tekintetes Ur a Sallustiussát in folio az én Mitteljeimre akarta méltóztatni. Hanem éppen mostanába olvastam az Ujságba, hogy valami Budai Ki-adók publicálták a Szalustiuszt. Mindjárt gondoltam, hogy aligha a Tekintetes Uré nem fog az lenni, és így ebből-is a szerentsétlen idők és a Ki-adó Urak ki heverték [!]. Gondolkoztam olyan formán is, hogy írok a Tekintetes Urnak, hogy leg alább üntessen hozzá a betűimből a mi tettzik, hanem tsak el hagytam, minthogy talám az Universitas betűivel fog ki jönni, a minek praepjudicalni nem

akarak. Azomba annak is az uj mitteljei türhetők, tsak nyomtatni tudnának velle. Hanem ha valami mást akarna a Ttts Ur kiadni, tehát betűimből a mi teltzik, committáljon, örömet kiadom a Tekintetes Urnak őket és akarmelyik Typografiába oly conditio alatt, hogy másnak ne nyomtassanak velle, be adhatja s használhatja. Eleget tselekesznek ezzel így Bétsbe, hogy magok vesznek uj betűket az Auctorok, ennél fogva nekik szebben, oltsóbban is esik a nyomtatás. Most pedig módot is adott benne a szerenestlenség, hogy szolgálhatnék, mivel a Debretzeni tűz elég materiát tsínált. Valami 7 mása betűm, 2 mása Rezem, mind zeuga, öszve futott, 2 sajtóm el éget, tsak a vasa maradt meg, úgy hogy két szekér portékám három sákba bele ment. Ezek mind Fazekas Hadnagy Uréknál voltak le rakva a Fejér Ló körül, a hol őket is a szerenestlenség az első ítéletbe érte.

Végre erről az én Tantalusi hoszszu historiámról, a melybe hogy kapkodok az alnához és még sem érem el, alázatosan engedelmet kérek. Ha ezzel unalmat nem szerzek a Tekintetes Urnak, úgy majd még a másik kérésének is, a mire most kelle vala felelnem, eleget fogok tenni, ha meg irom életemnek előbbeni szerenestlenségeit, mert mostanába egy ilyen szegény ifjú ember, mint én, enyi erőszakkal contra tonentem, fortuna laeva invitis Diis nem erőlködött.

Ha annyi patientiaját meg-nyerhettem a Tekintetes Urnak, hogy ezt el olvasta, azt alázatosan meg köszönöm. Többire magamat kegyes gratiajába ajánlván, vagyok

A Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja

Erős Gábor mk.

U. I. a Posta út hozzám p. Buda, Velentze, *Lovas-Berény*.

Még egy jegyzést engedjen meg a Tekintetes Ur. Azt akarom t. i. hogy ha magától szakaszthatna ki annyit a Tekintetes Ur, úgy nem bánám, ha Companiába lennék is addig fele nyereségre, míg ki fizethetném. Egy Gesner Fordítója ebbe is ha Gesnert követné, úgy látom, tán nem jönne ki egészen mal à propos. Minthogy Franklin Követ is volt már a Hazájából a Typografusok közül. Azomba a haszonra nézve is reménylem, ha 4 sajtót mindennap foglalatosságba tudnánk tartani, hogy a Capitalisra elég nyereséget hajtana. Ha olyan rendkívül való nem volna is, mint a Sido Lieferansoké, de még is bizonyosabb és állandó principiumon épülne. Méltóztassék a Tekin-

tetes Ur calculust tenni, mennyiért nyomtatnak most egy arkust. A Papirosson kívül már tavaly is 50 Forint, sőt felyül is volt Bétsbe. — Ennek fele a leg bővebb költségen kívül is bizonyossan haszon. És így 4 sajtó 300 dolgozó napon meg forditaná a 30,000. De ha felét forditaná is, clég volna.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2005.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Kazinczynak Szemere Palija
alázatos tiszteletét.

Balla Uram, Balla Uram! Valóban Balla Antal Uram igen különös egy ember. Képzelje Édes Uram Bátyám, a pályairások bírójának Pred. Báthorit, Kultsárt és Prof. Czinkét fogja, legalább szándékozik kinevezni. 'S kinek volna osztán kedve a pályázók közzé fellépni? Báthorival nem régen együtt ebédeltem a Sógoromnál. A Tiszteletes Tudóstárs illyeket vitatott: Philologia? Az nem lehet egyéb mint nyelvhistoria. Magyar Grammatika? Nincs rá szüksége a született Magyaroknak. A papistáknak talán, talán. Révai? 'S ódom és ödöm? Hiszen azokat maga Révai is frequentativumoknak nevezi. «De frequentativumoknak!» Hamarabb olvastam én Grammatikáját mint az Úrfi. Új szók? Nevetség! 'S minek új szókat koholni? Celariusban, tudhatja az Úrfi, lupus farkast, csukát, kemény zabolát jelent, 's a farkas még is lupus, 's még is lupus mind a csuka, mind a kemény zabola. Lélek tehát spiritus és anima, 's a közönséges universalis és publicus. — Ez előtt egynéhány esztendővel beszélle Bozóky, hogy Komjáthy Pál Szántón Abatijban lefordította Wielandnak Idriszét. Bozóky magasztalta a fordítást. De Bozóky is sokakban Báthori forma ember, 's gyaníthatni, hogy barátja, a fordító, is az. 'S ha Az, szeretném látni, mint fogták ők az Idrisz Vdik Énekének 46dik versét, hol a Geist és Seele egymás mellett áll, fordítani.

Vitkovics barátunknál a mult vasárnap tartatott az ikes igéknek tora. A triasz együtt volt. Köztünk ült Watay György bátyám is, 's ő beszélle, hogy Pukynál tavaly három pályairást látott a spiritus szó felől, 's egyikét azon munkáknak olvasá 's valamellyikben

az Ihlet ajánltatik. A' bírák ezt is rossznak fogják kiáltani, mert új. Új e? Igen nékiek, a' bíráknak. Nekik a' szellet is az.

Sajnálom, hogy a' Xeniak és Klopstock Gramm. Epigrammái felől semmit sem irhatok. Schediust két ízben kerestem hijában: pedig bánt a' vágy látni 's olvashatni mind a' kettőt, valamint a' Voltaire Temple du Gout-ját. Ez utolsót minden bizonnyal fogta olvasni Édes Uram Bátyám — une grenouille aquatique.... Bre-keke, kake, koax, koax, koax, koax. — Virággal a' napokban öszve-jöttem. Teljes meglepődéssel emlékezik a' Széphalmi Xeniak felől. De azok Aenigmák, ugymond; van köztök, a' mit maga Amivit sem ért. A' Kocczantyúsit kérdé, 's magyarázám, 's nevetett. Ezután a' Kenderesihez írt odára került a' szó. Mosolygott 's ezt mondá: az ifjuság kellemei ragyognak. Mit értett 's mit akart értetni ezen, nem tudom, nem kérdezhetvén; a' beszéd egészen más fordulatot kapott. Azt tudom, hogy V[irág] Nagyot a' Horátz Mértékeiért becsüli. De hogy a' Horátz mértékein írottak a' szépnék országába bájolták volna szivét, mint Kenderesinek, ki hinné ezt Virág felől? Sok ember bír nemes érzéssel 's még sem érez, a' hol nincs mit érezni való. A' báj, érzemény, hevülés nem Abra Kadabra. Ha annyiszor kiáltozza is ezeket valaki, mint a' mennyiszer a' Kenderesi Lantosa az érzést, érzeményt, érzetet, — kár hogy az érzelem kimaradt! — vagy ha még többször kiáltozza is, még sem fogja ő ezeket ott láttathatni, hol ezek nincsenek. Örvendek, hogy N[agy] Mesteremnek Proselytusza lett. Szeretném ezt sügatni nekie: Próbálja meg minden ember magát és úgy egyék ebből a' kenyérből és úgy igyék ebből a' pohárból, mert a' ki méltatlanul eszik és iszik, kárhozatot eszik és iszik ő magának. Ezt így is Sz. Pál mondja.

En az Aestheticák közül nem a' Bouterweckét, hanem inkább a' Pölitzt javaslanám, 's ezt igen sok tekintetben inkább mint amaszt; 's kiváltképen az Aest. Lit. isméréteré nézve, melly elég bőven előadatik, 's azért is, mert a' Pölitze példákkal van elhintve. Midőn Schediusnak prelectiojit hallgattam, Sch. is ezt javaslá. — Kis István Bor... akarám írni Könyvkereskedőnél rég olta hever egy lefordított Aesthetika. Ragályi Tamás mondá most, hogy tél végével Pesten volt, hogy ő is készít — ez a' készít nem azt teszi, hogy fordít vagy szedeget, hanem hogy szerez, teremt — egyet. A' Szép' (Szerdahelyié) Aestheticáját Aurorám számára fogja recensealni. Folnesics Leányok Professora Keszthelyen. Ő is akar talán valamit. Ezt

irá nem régen: Legelőször is ezen Problémának és Thémának: «Minő Úton-módon lehetne a' Grammatikába Aesthetikát vinni?» ha csak némű némű Megfejtéssel (a' substantivum mindég nagy betűvel!!!), szeretnék az Urnak philologiai Évírásába beköszönteni. Legközelebbi alkalmatossággal az Urnak philosophiai, grammatikai Megítélése cleibe bátorkodom ezen Értekezésemet tenni. Addig is csak azt jelentem, hogy azon Értekezésemnek többi Resultatumai közzé én azt is szeretném számlálni, hogy én ezen Értekezésemet úgy fogom nézni, mint egy Hidat ezen másakra: «mikép lehetne a' grammatikai Tudományban és Mesterségben is moralis és religioi Principiumot felkeresni, ki- és felmutatni?» Ah, hogy Széphalmon nem lehetek! Nem nevet Édes Uram Bátyám?

Az Arkashoz írt Epistola nékem is kedves. Az nékem csak azért is kedves volna, mert A z t festi és Ő k e t. De Édes Uram Bátyám azt írja, hogy ez minden társai felett leginkább tetszik Édes Uram Bátyámnak, mert az Epistolaris Muzsának csak ez a' tonusa. Midőn én a' Vida hazafiúságára gyártottam a' magamét, annak akarék eleget tenni, a' mit itten most közlök. Méltóztassék megítélni Édes Uram Bátyám, ha ez a' theoria helyes theoriaja e a' poetai epistolának.

Der Charakter der poet. Epistola beruht auf der individualisirten Darstellung gewisser allgemeiner menschlicher Wahrheiten, Gefühle und Verhältnisse unter der Einheit einer aesthetisch vollendeten epistolischen Form. Der Dichter spricht in d. poet. Epistola zwar zu Einer Person, er individualisirt aber dieselbe so, dasz er zu ihr als zu seinem ganzen Geschlechte redet; denn in die Darstellung der poet. Epist. gehört nur das, was dem Individuum, als Theil seiner Gattung, aber freilich unter subjectiven Beziehungen u. individuellen Verhältnissen beigelegt wird. Die Person, an welche sich der Dichter wendet, musz, wenn die poet. Epist. ein aesthetisches Product seyn soll, idealisirt werden, so dasz man in ihr mehr den Menschen überhaupt, als ein bestimmtes Individuum erkennt. —

Hier liegt der Unterschied zwischen dem pros. Briefe und der poet. Epist. Jener, dessen Character in der Theorie des pros. Styls entwickelt wird, musz so speciell seyn, dasz er blos Eine Person angeht, und gleichsam nur für diese verständlich ist; diese hingegen schildert die Menschheit in einem Individuum, u. spricht zu jener, indem sie sich an dieses wendet. Je specieller also der Inhalt der poet. Epistola ist: desto weniger hat sie aesth. Gehalt. Dieser

steigt aber um so höher, je allgemeiner ihr Inhalt ist, wodurch allein die poet. Epist. Leben u. Versinnlichung erhält und sich zur Totalität einer aesth. vollendeten Form erheben kann.

Enthält der Ausdruck der Darstellung die subjectiven Gefühle des Darstellenden; so gehört die poet. Epist. zur lyrischen Form der Poesie. Versinnlicht sie bestimmte Begriffe u. Wahrheit unter einer aesth. Hülle; so schlieszt sie sich an die didactische Form an. Schildert sie Facta; so ist sie Untergattung der epischen Form. Die Wahl des Sylbenmaases musz sich nach dem darzustellenden Stoffe richten; doch ist das ehemals bey den Deutschen gewöhnliche Alexandrin. Sylbenmaase veraltet.

Mit mond erre Édes Uram Bátyám? 'S mit már egyszer a' Vida-Gedichtre? Érzem én, mit mond az a' hallgatás; de kívánnám világosabban érteni.

A' Prof. Fejérhez írt levelet leírtam magamnak. Én ezt nem győzőm eléggé csudálni. Melly szerénység az Egészen, 's melly barátságos kémelés mindenik tournórón! Ez egyik igen szép érdeme a' Pápayra tett Recensiónak is. Az illetén módja a' gáncsolásnak nagyobb dicsőséget nyújt, mint a' Takácsoknak magasztalásaik. A' nálam nála nézve nem vagyok egy hitben Recensenssel. A' nál mindég csak apud, ha három, ha négy 's ha többször kötetnék is az én (am) mellé. Az azt-ot-at, ezt-et-et (Túl a' Dunán), szarvá-ja, felé-je, semmivel sem mond többet vagy mást, mint az azt, ezt, szarva, felé; a' «nálamnál» pedig ezekkel analogum. Miért nem ejtjük tehát így ezeket is: nekemnek, tölemtől? Nekem ugyan nem hiba Csokonaiban ez: Kedvesebb kezd lenni nálam. Kívánnám, hogy Rec. ezt magyarázná. Lips. Lit. Zeitungban nem leltem 's a' Recensiot nem toldottam meg a' birtokos névmások constructiójával. De erről elég bőven szólland Grammatikai Beszélgetésem Nyelvünk Névmásairól. Ez lesz címje a' *Hű serege*-nek. A' Góniusz, Mélt. Tudós Társ kimaradtak. A' beszéllők: Boldogréti Vig, Vidényi (Vitkovics) és Képlaki. Az ez előtti formát — de nem azt, a' mellyet Széphalomra felküldöttem volt — nem goutirozta Pistánk 's Verseghyanernek, Pápayanernek kiáltozott miatta, 's azt állítá, hogy Baesányi lesznek utoljára is, 's hogy systemáját ledönteni akarom. Kiváltképen ezen Mottómra bosszankodott: Nicht wie ein Ausdruck sich etymologisch herleiten u. analytisch bestimmen lässt! sondern wie er gebraucht wird, ist die Frage: *Ursprung u. Gebrauch sind oft sehr verschieden, u. die Untersuchung des ersten ist nichts, als ein Mittel den letz-*

tern genauer zu erforschen. HERDER. — Édes Uram Bátyám azt írja, hogy a' tavasz szép napjait Sallustjának csinosgatásaiban éli. E' szerint nem épen alkalmatlan időben zörgetek Mesterem' ajtaján, midőn azért könyörgök, hogy a' következendő kifejezéseknek fordítását velem közölni méltóztassék. **Conjuravere** — in quibus Cat[i-lina]. De *qua*. In favorem *nobilitatis* veniret, **quorum** pars. Pleraque *nobilitatis credebant*. *Bovlius* [?] cum peditibus aciem **invadunt**. *Pars* in crucem **acti**, *pars* bestiis *objecti*. A' pluralitásról szólván, én ezeket használhatni fogom Gramm. Beszélgetésemben; ha nem magam és állításom mellett, ellenem legalább igen, a' Vig szájában. Édes Uram Bátyám tanácsa én előttem szent. Ezt mutatom most, midőn a' kis munkát sok példákkal kívánom elhinteni. Így fogom emliteni a' mit Gellius N[octes] A[tticae] I. I. C. VII. Ciceronak «hanc sibi rem praesidio sperant futurUM-jára megjegyz: FuturUM non refer-tur ad rem sicut legentibus temere et incuriose videtur; neque pro participio positum est: sed verbum est indefinitum, neque numeris, neque generibus praeserviens, sed liberum, etc. etc. Így a' You, Vous, Ihr, Sie Egyhez. Vig azt fogja reá felelni, hogy már Lessing kigúnyolta ezt. (Lessing's Beyträge zur Kenntniss der deutschen Sprache. Wörterb. über Fr. von Logau Sinngedicht, 1759.)

Ist Deutscher Art mit Worten so zu spielen?

Wir heissen Einen Ihr, u. reden wie mit vielen.

Arra, hogy Révai megczáfollassék, nem sok kellett volna. Nézze Édes Uram Bátyám, mint czáfolja meg önnön maga magát. Elab. Gramm. Vol. I. Tom. II. pag. 453. lin. 12. sequ. «*az ő házok* - sua domus eorum, eodem ō usu antiquissimo et hic pluralem numerum praestante.» — Itt tehát Ő állhat Ők helyett? Itt? 'S sein és ihr csak itt együtt? Ő nem! Ő régente és most is pluralem numerum praestat; t. i. **hic**. Tehát Iliük serege helyes, evidens **Ō** etc. t. i. **hic**. Opportet esse memorem!! Fogom ezt is emliteni a' vége felé. De az *Ut-án-t* elhallgatom. Azt Révai nem mondja, csak Horvát; 's ha mondani kell, mondhatja Vig.

«Das Gefühl der Liebe nach seiner ganzen Innigkeit u. Zart-heit, mehr mit sanften, als mit stärkern Farben aufgetragen, ist der Grundton des Sonetts.» Igaz e ez? Ha igen, úgy ez a' harmadik Sonett nekem méltán kedvesebb a' másodiknál; sőt bátor volnék állítani, hogy szinte olyan kedves, mint az első, pedig abba szörnyen szerelmes vagyok. Az a' «Így szóllott, így járt! gy...»

valamint az egész Quadrain 's kiváltképen az a' meleg kiömlés: «Ez Ó! Ez Ó!» nékem egész' a' bájolásig édes. A' mozog szó ellen nem-tudom-micsoda antipathia van. Az nékem soha és sohol nem tetszett. In allen lehrt der Geschmack... thörichten Antipathien entsagen, etc. Korbácsot, Édes Uram Bátyám, korbácsot! Ha ez az antipathia fundamentum nélkül való, verjük el! Az első Quadrain 3d. sorában a' három egy tagú szót elválasztanám egymástól: Te tűnsz, imádott kedves Kép... — Igaz e az, Édes Uram Bátyám, a' mit Jenisch Ramlernek egy Horatiusi fordítására mond: «Die vielen Monosyllaben rauben dem schönen Herzensergusse viel von seiner starken empfindungsvollen Herzlichkeit; es ist als wenn der volle Strom in Tropfen aufgelöset wird» — ? Nem kívánna e változtatást:

1 2 3 4 5 6 7

Panasz, harc és frigy, 's új meg' új alk... — ?

A' rímek? Schlegelnek, Horvátunk tanítványának a' magyar nyelvben két egyenlő eredetű suffixum nem csinál rímet. Karjában, játékában csak ennyi: karóban, játékóban; 's őben, őben nem rím. Nincs egészen igaza az Etymologusznak. Az még is érezhető, hogy az ilyenek csak azért is szűkölködnek kecs nélkül, mert mindennapiak, közönségesek 's olyan formák, mint a' Busen és Musen, etc. De hol találunk nyelvünkben mindenkor tiszta rímet? Hol olyant, mint a' zengem-engem. Pedig a' rím itt is én én. A' zengem és engem igen igen, 's isnét igen igen szép rím a' Sonetto Muzsájában, akármit mond Horvát. Mikor én Vidához verselgettem, még akkor nem gözelgett ki fejemből az a' Schlegelismus, vagy Calvinista Deákizmus, Kovács Józsefismus inkább, mint csak Schlegelismus; 's ennek a' manianak mindent, mindent kész voltam feláldozni. 'S mit nyertem véle ezzel a' bohósággal? Semmit! — Minden nyelv szépségének meg van a' maga határa, 's jaj annak a' nyelv művészeknek, a' ki útát vesz, 's az igaz határon — de ez a' határ nem az, a' mit a' Debreczeniek vélnek annak! — túl vergődni erőlködik. Erőlködéseit semmi sem rejtheti el. Fesznek kiáltja minden, 's a' Művész megszűn Művész lenni. Mert nem lehet szép a' mi feszült, ha cifra is. De mit írtam ide? Hogy lehetne szép a' mi cifra? Itt a' Vidaversek jutnak eszembe; de tárgyamra vissza! A' magyar nyelvben kevés a' tiszta rím? Igen, de a' mi füleink nem a' Schlegel Ur' etymologizáláshoz szokott fülei. Nekünk a' suffixumos rímek sem épen — kedveltenek. Cultiváltabb része magyarjainknak nem

csak tolerantiával, de gyönyörűséggel is olvassa a' Németeknek nem tiszta — positio nélkül való — mértékes verseiket: miért ne lehetnének a' Schlegelek is igazságosak viszont azt cselekedni a' mi rimeinkkel? A' Hajnali Sonettben még inkább aesth. dísz azok a' könnyű rímek. Lány a' tárgy 's könnyű és édes, 's az ilyenhez a' suffixumos rímek igen jól illenek. Én ugyan ezt hiszem és vallom!

LAURA'S THRÄNEN.

Nach Petrarca.

Ich sah der höchsten Schönheit zarte Blüthe,
Den Reiz, der meine Sinne so verwirrt,
Dasz alles sonst mir Traum u. Schatten wird,
Gepaart mit Seelenhuld u. Engelgüte,

Und sah, von stummer Wehmuth wie berauscht
Ihr helles Aug' im Thau der Thränen schwimmen;
Ah, Wald und Waldstrom hätte wohl gerauscht,
Bey ihren, ihren Klagestimmen.

Denn Weisheit, Seelenadel, Lieb' u. Gram
Verbanden da harmonisch sich Weisen,
Die nimmer noch die Welt so süß vernahm.

Es hallte nach in allen Himmelskreisen;
Es säuselte kein Blatt am Busch u. Baum,
Nur Melodie durchfloss der Lüfte Raum.

A. W. SCHLEGEL.

Midőn a' gyönyörű — mert nekem ugyan igen gyönyörű! — órákat Széphalmon együtt töltöttük, 's egykor a' kis Genie érzékeny lelkéről beszélgeténk; 's a' Grófné próbául egy szomorú dalt kezdte dalolni, 's a' lángérezsű kedves kis leány azonnal sírásra fakadt: emlékezik e erre Édes Uram Bátyám? Én ezt most is édesdeden említem. Nem gyűjthetnék e a' Genie könnyei egy lány Sonettre az **Atyát**, mint a' hogyan a' **Férjet** Sophie már két igen szép Sonettre gyúlasztotta? Én ugyan ohajtanám, hogy igen. Ohajtanám még a' Visszatért *Hazafi* szent csókját is egy Sonettbe. Bosszonkodom magamra, hogy ezt olly hidegen terjesztem — 's még ezen felül az a' hideg metaphor. szó: terjesztem! — Édes

Uram Bátyám eleibe. Lángolva kellett vala mondanom ezeket, hogy teljeseδέst érhessenek. De láng és én! Le innet énelem, le a' Grammaticusok nyájokhoz!

Ismét egy becses régi kézirat fedeztetett fel. A' Zsoltárok fordítása ez. Kultsár Úr vásárlá meg magának a' kótyavetyén. Mutatta, de olvasni még szobájában sem engedi még most. Szeretnék pedig jegyzéseket tenni reá Auroránk számára. A' kézirat végső lapján ez áll: Finit Paulus de Papay, 's az esztendő't jelentő betűi számok 1539. Kultsár Úr mondja hogy eggyetlen eggy az v. a' síncs benne. Van illyen szóllás: «őnékik fejek» pro az ő fejek. Talán azért nem akarja mutatni, mert Tudósításában közölni ő kívánja.

A' Dayka kinyomtatására Kápolnai **Paur** Antal, egykori tanítványa Horvátnak, most Honorarius V. Notarius Fejér Vármegyében, költséget ígért, sőt azt ígéré, hogy mind Daykát, mind Berzsenyit nyomtathatja Vitkovics, Paur ad költsön annyit, a' mennyi a' leg szebb kiadásra is elegendő leszen, 's elvárakozik addig érte, míg az exemplárok elkelnék. Most a' kölcsönadás is jótétel, 's Kápolnai méltó a' szeretetre és becsülésre.

Négy levélre valék adós válasszal, 's most egyszerre fizetém le adósságomat, 's levelem talán egészen az unalomig hosszúra nyúlt. Szemet szemért, azt mondja az Atyám Vade mecuma, 's Édes Uram Bátyámnak nem lesz nehéz hasonló módon bosszút állni hosszúságáért levelmnek. 'S az a' bosszúállás, melly édes lesz az énnekem! De inhol egy nevetelő Coda! Nézze Édes Uram Bátyám, mint ismeri a' német Tudós-lárs nyelvünket!

«Die Walachen (Romanien) sprechen ungrisch mit etwas Hunnischem vermischet.» — *Fabri's Handbuch der Geographie Wien, 1801. Seite 458.*

A' Gessneri csomóra gondom leszen vásárlkor. A' pénzbeli dolgot Eggenbergerrel a' Tövissek eránt Vitkovics barátunk fogja elvégezni. — A' Husvéti Legatus Nagy Ferencznél tette-le Varjast. Vette e Édes Uram Bátyám? Szeretném tudni, él e még a' mi kedves Köleseynk, 's ha él, hol?

Irnék hozzá. Verscit ígéré Auroránkba 's nem kaphatom meg nem tudván lakását.

A' Grófné kezeit csókolom.

Pest, Május' 17dikén, 1811.

Lankadva dőlök újabb **lankadásba** — 'S **írt** nem talállok, melly **enyhítene** — ? Bár csak ők el *ne (se)* mentek volna, el *ne (se)* mennének, el *ne (se)* fognának menni. Úgy tetszik, mintha nyelvünk ezen esetben *ne* és *se*-t parancsolna. Nem tudom megfejtteni magamnak.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2006.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Széphalom, Máj. 18d. 1811.

Kedves barátom!

Ezt ma épen ebédnél kaptam; az Újhelyi postára is csak ma ért; 's íme ma még postára küldöm ismét, hogy időt ne veszítsek, 's Hozzád útasítom, tartván tőle, hogy Vitkovicsunk Pestről kifordult, 's így, ha hozzá útasítottam volna, a' Nyomtatót sokáig várokoztatnám, holott V[itkovics]nak talán az a' szándéka, hogy a' vásárcor az Epistola fényt lásson. Azonban magának is írok, hogy az Epistola a' Te kezeidben legyen, hogy azonnal átalvegye. Sok változtatásokat tettem benne, sok jegyzéseket; nevezetesen az, a' mit a' címlapon kiraktam, úgy hízelkedem vele magamnak. Általatos is szükségesnek fog ismertetni. — Láttam, hogy néhol segítettetek versem vétkeim, és a' hol jónak leltem igazításokat, igen igen nagy örömmel fogadtam azt. Az a' barát, a' ki vétkeinket jókká teszi, köszönetet érdemel tőlünk, 's én óhajtanám, hogy az én barátim az effélet gyakrabban éreztetnék velem. Lap 10. valami változtatással megyen vissza. Az a' *Sátán* Yoricknak érzékeny Utazásaiból van véve. — Ugyan ott az utolsó sorban: *Im, újabb tréfa* Lessingnek Minna von Barnhelmjéből. Hogy plagiarius ne legyek, ennek helyébe mást szúrtam. — Reá akadtam l. 11. ezt én elidálni szeretem; azért tevém *talál-tam* má. — l. 12. Regyekrel mert a' német betű a' Typographiában felette rút, és azért is, mert az ének Deák betűkkel van írva a' maga Originalisában. — l. 15. két sort szúrtam-bé, hogy hirdesse, a' mit az Episztola által örök emlékezetben akartam tartatni.

Ezek valának a' mit Néked és Vitkovicsnak mondanom kelle.

A' Sphynx Vignétjét a' vásárig e vagy épen vásárcor venni fogja V. Tegye vele a' mi magának tetszik.

Vitkovicsot arra kérem, hogy nékem 12 explt ha nem velin is, de szép papirosra nyomtattasson, és hogy mihelytt explt tisztán kap a Typ.-ból, azonnal küldjön egyet postán. Kérem külömben Vitkovicsot, hogy magát ezen nehéz időben ne terhelje szükségtelen költséggel, és nekem feles explt ne küldjön; én azoknak hasznokat úgy sem vehetném. A' ki olvasni akar, vegyen. Könnyebb soknak költeni keveset, mint egynek sokat: 's olly időket élünk, melyben az utolsó fillért is gondolkozva kell kiadnunk.

Szemerét kérem hogy feleljen Sonettjeim eránt tett kérdéseimre, 's írja meg. Pesten vannak e már Töviseim expljai, 's a melléjek tett Studiumokból írja-ki ezt: *Éjjeli harczom után* etc. 's küldje fel. A' vásárcor teljesítse a' mit kérek. — Virágot köszöntöm, 's jelentem hogy ha a' Pestre menők egy hordó bort elvinni akarnak, neki vinni fogják. Poemáji gyönyörűek. Priapusa és Ibam forte etc. kimondhatatlan örömet ada nekem. Mesteri kéz dolgozta. Most recenseálok a' kis munkát. Eljete, barátim, szerencsésen!

Feltörtém levelemet, hogy Szemerének még egyet mondhasak: Ötet az a' leány, a' kit ő nem lelt weiblichnak szüretkor, még mindég várja. Nem volna az rossz. Tenne próbát. Én igen szeretném, ha Szemere Július közepe után, midőn Sophiem már fel fog szabadulni gyermek-ágyából, nálam akarna mulatni legalább egy hetet. Szeretném ha Pali nálam *holmit* látna, 's ezen *holmivel* még *életemben* akarna megismérkedni. Céljainra nézve ez felette szükséges volna; 's osztán én úgy hiszem, hogy ezen itt mulatás neki is, nékem is sok örömet adna. —

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

2007.

Cserey Farkas — Kazinczynak,

Kraszna 20dik May 1811.

Kedves Barátom!

Én még itt vagyok, és annyi foglalatosságom vagyon, hogy noha már két notariomot kaptam Diaetara való bemenetelre, nem mozdulhatok.

Minapi becses leveledbe emlékeztél a kis Jósika Samu Nevelője iránt tett kérésemre — én eszt gr. Wassnéval közölven —

közelebbbrül minő választ vettem tőle — idezárva¹ küldöm Néked Én a Grófnénak aszt írtam, hogy Erdelybe azon jeles gyereknök való Nevelőt bizonyossan nem kaphatván — legyen várakozással, a még Te egyet szerzesz, úgy is a gyerek most az ő keze alatt azon ideig is igen jó heljt vagyon. Minden részről és tekintetből Te lévén az, a ki a jó Nevelőt megválasztani tudod — mert érted 's érzed azon Jókat és Hasznokat, melyek a jól intézet Nevelésből háramlanak a Hazára: tökéletes bizodalommal kérlek, légy munkás ezen heljre egy jó Nevelőnek szerzésibe. Ha a Schelmeczről ajánlott erre reáállana, igen jó volna. —

Kérlek, első Leveledbe ted által Magyarra az itt következő czimet: Anleitung zum Selbststudium der Botanik, ein Handbuch zu öffentlichen Vorlesungen.

Én most Brassóba csináltam egy ui ismereteséget egy ott lakó gazdag kereskedővel, kivel leveledzek is — ez görög, Constantin Buditsnak híják, ifjú ember s utazott — az apja nem régiben halálozván meg, hagyott nékie jó pénzbe három milio forintokat, és ő Oláh országba egy gazdag Boernak leányát elvévén, aval kapott két Dominiumot: eszt megkértem, hogy tudósítson, nem lehetne é Moldovába 's Oláh országba Speculatiot kezdeni a Hegyaljai Borokkal és ezen Speculatiot nem kívánná ő magára vállalni. Barátom, eszt érted tettem. Utolsó levelibe eszt írja Nekem: Einige Neuigkeiten: 1) Der Camenzky ist ganz hergestell't und nächstens wird er wieder abreisen.

2.) Die Russische Armée, welche bereits abgegangen war, kommt wieder zurück, und ist schon über die Donau vorgerückt.

3.) Die heitigen Briefe von Bukorest melden, dass die Russen mit die [!] Engländer schon Frieden geschlossen haben, welches nächstens auch mit die Türken erfolgen soll.

Kolosvárrul tudósítanak, hogy ott a Magyar Theatrum építéséhez hozzá fogtak. Az ui Comanderozo Báro Stipsich nem régibe 500 frtot ajándékozot a Magyar theatralistáknak és maga is szorgalmasan el jár a Magyar theatrunra.

Feleségem tisztel Grófnóddal együtt, kinek én kezeit csókolom és vagyok hív tisztelő barátod

Cs.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

¹ Nincs a levél mellett.

2008. *man*

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

A' Bonyhai Remeteházban.

Május 20dikán 1811.

Nagy érdemű Tekintetes Ur,

Két nap egymás után, a' legédesb levelet, a' nagybecsű pakétot, mely Kenderesyhez volt utasítva, két tiszteletre méltó Aszszony által kaptam. Amazt a' mi édes Grófnénk, Andrásfalváról, az utolsóbbat Ujfalvi Kristina Kolozsvárról küldötte-ki, az én kedves Magyar Poetriám, vagy Költőném.

Tegnap alkonyodottkor, míg kilovaglék, érkezék-meg két hét után Grófnénk, ide. Ma reggel 6 -7 között Lajossal nála lévén, panaszlá, mint haragudott, de haragját mosolygással mondá, hogy az addressz ötöt, a' levél engemet illete. De jobban elijedtem volna én, ha minden ötöt illete volna. Mint vártam e' levelet, mint a' pakétot, 's mint kielégítette szívemet, lelkemet minden. Ha érzéseink elfogadására olly kevés ember vagyon, be boldogok vagyunk, mikor csak a' holt levélből láthatjuk is a' messze élőket, 's azokkal sympathetisch fogunk kezét.

A' Muzéumnak díszít adnak e' kapott darabok. Én Minit [!], és a' Melánkóliát, Nagy Pálhoz, sokszor olvastam már, igen sokszor. Minit, (inkább így nevezném) a' Melancholiával együtt muzsikára tétetem. Által-is adtam már egy Klaviermester, 's Compositeur Ismerősemnek. Így akarok néhány darabokat egybegyűjteni, 's vagy a' Muzéum mellett, vagy külön egy csomóban kiadni. — Szeretném, ha Berzsenyivel közelebb volnék ismerős. Én őt láttam ugyan, de ő engem bizonyosan nem. 'S 15 vagy 16 esztendőskoromban nem úgy néztem mint most. Ez a' Férjű örök nevet vág magának. Nagy Pálhoz írt Ódája excell. Már kérték tőlem leírni. A' Muzéum, ha késik is, el nem marad. Csak egyszer Kolozsvárat lehessenek, mindenkép azon leszek. Mert úgy hiszem, hogy elébb ide, mint Kassára megyünk. A' Grófné éppen nem akar bennünk kivinni, mivel Magyar Országon forspannt nem adnak többé, 's 10—12 ló, a' magáé sokba kerülne. Tán még meglehet győzni az akadályt. Élet, Élet mennyire érzénelek, ha ez bétellyesednék! Széphalmot kétségkívül, 's az Atyámat is megláthatnám, ha Pestre is elmennék. Pedig mennyit sirok én ő utánna. De a' Sors úz, hajt.

Nagy kedvvelenségemre lenne, ha Szemere c' nekem küldött darabokat felvenné. Ugy kell osztoznunk, hogy mind a' két Haza más másokat kapjon, 's így mind a' két Journal ujsága keljen. A' mellyeket a' Tekintetes Ur még nekem szánt, 's szálni-fog, adja, adassa olly kézbe, melly ennyi ideig ne tartsa magánál. Kenderessy a' pakétot, Maj 2dikán kapta. Egy Könyvkötőné adta neki, ennek egy kocsis.

Hogy az Ajánlás* Lajosomnak esik, örvendek. Szeretnénk tudni, hol nyomattatik, 's mennyibe kerül. Az ő, és Lotti levelét eddig vette a' mi szívesen szeretett Széphalmynk. Mint vágyon a' tisztelt Széphalmy Grófné? A' legtisztább tiszteletet, czerszer, számára. Más-tól nem kérdezhetvén, a' Tekintetes Urat kérdezem, ha tud é muzsikát. Én nem emlékezhetem jól reá. Nem jövén sehova félrevontt falusi lakásomból, nem tudom, az **épître republicaine**** történetét. Arankát a' napokban tán megláthatom. Nem jó az ilyen heves képzelődésnek, 's ki az életet nagyobb bájában érezni ohajtozik, igen sokáig falun a' tanuló, tanító szobában lakni, 's olly környülállásokban, hol az ember magához hasonló emberekkel nem társalkodhatik.

Én e' napokban olvasám-el Göthe Egmontjál, Clavigót, Berlichingent, Werthert, Yorick érzékeny utazásait, Rousseau Confessiójit. Most Fielding Tomes Jonessét veszem elé.

A' Leoninisták ellen, ott, hol minden Európai Nemzetek hexameteiről szöllok, én is megmondom vélekedésemet. Kenderessy is illyeneket ada ki.

A' Recenseálás módjáról, Kritikáról Báróczyt és Csokonait beszéltem, a' holtak Országában. Minap Pope Essay on Criticism-jét olvasám. Pope isteni Költő.

Vandza, a' Kolozsvári Magyar Theatrum Igazgatója, annyira igyekszik, hogy a' Gubernátor neve napján győzedelmet viva, a' mint Ujfalvy Kristina írja. Orfeus és Euridicc adatott. A' Dekoráziók bájolók, erősen bájolók. Elvégezek, hogy az elkezdett teatrumi épület vitessék egészen-fel, hogy a' jövő télen a' Nemzeti Társaság abban léphessen-fel. A' Németek még most is ott vagynak. A' Gubernatori ház, 's Gróf Rédei László nagyon faveállják.

Az Osszsiáni dalt hexameterben énekleni én sem tartom alkalmasnak. Egy darabot már jambusban kezdettem a' mint Home

* A' Herder pályáírásához.

** Cserevhez írt Epistolám. — Kazinczy F. jegyzései.

tanítja. De, kísértetve vagyok, hogy néhol hexametert is ne vegyek' a' jambusok közé. Véghetetlen egytónusu kölömben a' darab. Én rég gyanítgátam, gondolám ezt, 's látom azután, hogy Jenisch a, Vorlesungokban éppen erről beszéll.

A' *Vitkovics Misinkhez** írt darab, szép festése a' házi boldog atyai életnek, 's Irója' élet filozofiájának.

Én nem gondolhatom-el, miért hidegült-meg Szemere. Ir, de ritkán, ir, de keveset. Hadd düljék az én Széphalmai kedves Barátom mejjére 's mondjam-meg ott, hogy fájlalom miért nem lakhatom én velek, Pesten. Jaj, nekem, ha ezt az áldozatot, a' Grófné érezni nem fogja. Ha Lajost erősen nem szeretném, elhagynám Erdélyt. Azonban az Ég jó, 's ki fogja őbenne pótolni mindenemet. —

Junius 5-dikén 1811.

Május utolsó napjaiban jártam M. Vásárhelyt. Zsombori és Aranka, elvezetének Gróf Lázár Istvánhoz, egy originális belletrista emberhez. Vásárhelyt a nyáron egy Magyar teatromot akar építtetni. Mondotta plánumait, de azt is mondotta egy Profeszszornak, hogy ő lateinisch ember, 's ha hamar nem segítik feltételében, által nem adják neki a' fundust pénzért, könnyen lehet, hogy felhagy vele. — Arankához menni már mindég félek, mert ros verseivel, 's érthetetlen filozofiájával kínozt, mint Rabner Poetája. Megmutattattam magamnak a' Csereyhez** valóra írt rendjeit. — Nagy Sámuellel azt végeztem, hogy a' volt Wesselényi képét készítse-el az első darabhoz. Nagy nem veszen semmi hivatalt, függetlenül akar élni. Így is kell egy magas szabad lelkű Schönkünstlernek élni, hogy a' mindennapi elmécskéek kapritziájától ne szenvedjenek.

Tegnap kapam a' Verseket, az újakat. A' Hirgeist Nini' emlékezete homályos, nem fejlík magától. Az Atyám levele is tegnap jöve kimondhatatlan érzékenységbé hozta, halok, meghalok, ha elgondolom, hogy többé nem láthatom ezt a' legjobb embert. Nehezteltem Grófnénkra, mikor mig le nem kötém magamat, mindég tisztelte levelemben, 's azután nem.

Ürményi nem érdemli meg azt a' szép dicséretet, ha igaz, hogy Horváthnak ezt mondotta: Ipse semper cum ista stulta hungarisatione terit tempus.

* *Floralbus Phocideusishez*. — Kazinczy F. jegyzete a név fölött.

** A név mellé ezt jegyezte Kazinczy F: «írt Epistolára.»

Az Innep másod napján Lajos exament ada. Mindenek megváltak vele elégedve, 's Anyja könnyezve ajándékozá-meg egy órával.

Édes, lelkem barátom, lelkemnek egyik kísérő kedvese, éljen boldogul. Boldogul, a' millyent a' magas szív és lélek érdemel. Az én óráim, mellyben ezt írom, nem a' legboldogabb, 's pedig nem vak indulat. Adieu, adieu, Nemes Barátom!

Döbrentei impr.

Jun. 7dikén. Ma olvasám, a' Bécsi Annálisokban Viertes Heft. 1811. hogy Hormayrnak Austriai Plutárkusa Jean de Carrótól francziára fordítatik, 's Napoleon második feleségének, a' ki vitézségéből kiöltöztette, ajánlja. Már én rég gondolkoztam ezen Munkának Ellenrecensálásáról, de nem lévén semmi ismeretségben se Sartorival, se Glatzal, nem láttam nyílást. Micsoda despotismussal, 's idegen felcizfrálkodással meri Hormayr abban Hunyadit Austriainak nevezni? De, miként még Zrinyit, Pázmánt, Palmat 's többeket. Ha Virág, Kis, Kazinczy meghalnak, berühmte Oesterreicherok lesznek e? Bámulok, hogy ezt senki nem vetette szemére. — Tegye vagy tétesse-meg a' Tekintetes Úr ezt valakivel, minek előtte Carró fordítása Párisba menne. Mi aluvók! 's még is Oroszlányoknak merjük magunkat nevezni. Glatz a' Szepesi Tudósokból egész Galleriát csinál. Be nagy emberek, be halhatatlan Firkáló egy Bredetzky, egy Fuchs, stb. Ezek a' denevér Magyarok elnyomnak még bennünket. Glatz arra vetemedt, hogy a' rosszszul recenseált rosz Íróknak elégtételt adjon. Előttém majd minden becsé elveszett ezen Ephemerideseknek. Az Oesterreichische Blätterek egy helyt a' Magyarok ellen dolgoznak. Ha igazok volna, jó, de nincs.

Oberster Lipszkyvel két hete, hogy találkoztam. Schedius fogja kiadni Geografiáját, 's németül! Bár csak valaki arra serkentené, hogy magyarul adja-ki.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. kötet.]

2009.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Széphalom, Májusnak 22d. 1811.

Édes barátom! Nem említem mikor vettem leveledet, 's tudod hogy hallgatásodat épen azon mértékben érzem sajnosan, mint a'

hogy tisztelve szeretlek. Mint vagy? Mint van házad' népe? 's mit dolgozol? Én élek, az enyémeek velem együtt jól vannak, 's e' hónapban, a' mint azt utolsó levelemből értetted, verselek. Vedd itt Zrínyimet, mely az én mivem ugyan, de magának szavaival; vedd két legújabb sonettómat is. Cserey felől talán írtam, hogy Májusnak 16d. az ő hatalmas szava tartóztatta vissza az Erdélyi Rendekei az eloszlastól. A' Margitszigeti scéna oly bőven és világosan van magyarázva a' Sonett által, a' hogy azt a' versnek lehetett. Hirgeist Ferencz közöttünk vala, kik Kufsteinből Munkácsra vitettettünk, 's a' szigetben kitéttünk. Módját ejténk, hogy II[irgeist]nak atyja és húga Nini, most B. Prónay Simonné, hozzánk jöhessenek, 's eljöttek. Niny akkor 17 esztendőös vala, de midőn 1795-ben láttam, csak 12. — Vitkovicshez az elmúlt postán küldém vissza hozzája-írt Episztolám próba árkusát. Ő azt Budán adja-ki, és épen egy árkus. — Láttad e már Virágnak *Poémák* neve alatt írt verseit? Most recenseálok az Annálisok' számára. Csudáalom azt az embert. Horázi darabjai mesterművek; az apró darabok mezei virágok, szín és illat nélkül, de úgy, hogy a' szemnek még is tetszhetnek. Élj szerencsésen. Ajánlom magamat becses barátságodba.

Z R I N Y I.

A' Márs sisakjában gilicék* költenek,
'S ez jele, hogy ő 's Vénus egyet értenek.
Én is életemet Mársnak dedicáltam,
De nem tagadhatom, Vénust is szolgáltam;

A' Hazámért,
Júliámért
Sok nagy bajt próbáltam,
Vitézül kiálltam.

Heában! kiálték: úgy akarta Isten! —
Ne fuss én Violám! juttassad eszedben,
Péneus leánya öltözött tőrökben;
Mert kegyetlenségért Isten is kegyetlen.

Zr. verse, de
változtatással.

Jaj, szerelmes Violám! ójad magadat!
Meg ne csipje hangya szép fehér lábadat,
Ne szakassza szederj-in arany hajadat.
Állítsd-meg, állítsd-meg, körlek, futásodat!

Zr. változtatás
nélkül.

* Gerlicze. Zr. *gilicék*nek írja. — Kazinczy F. jegyzete.

A' Dráva partjai meghallák keservem,
'S egygyütt keseregték kínjaimat vélem,
Meddig futsz, kiáltám, te én szerelmesem!
Megállasz e, térded hogy megöleljem. (E ch o) Nem!

Az enyém.

Mint ama' könnyű köd a' forgó szél előtt,
Violám úgy futott én szemeim előtt,
Mint hideg hó-harmat nap melege előtt,
Mint fűr karvaly előtt, mint árnyék nap előtt.

Zr. igen igen
szép verse. Sok
okos ezt nem
csudálná. Én
irigylem.

Szerelmem eránt így süllyedvén kétségben,
Mit ér rugódozni, mondám, ösztön ellen?
Rettenetes szabályamat vevém kezemben,
'S fölléptem a' vitéz Márs nagy seregében.]

Enyém.

Igazabb Isten ez; 's megatta a' szép bért,
Mivel nem kiméltem a' mit tőlem ő kért,
'S a' csatákban magam' kitettem ötvenért.
Ez szerzett nekem fényt 's el nem halható hirt.

Enyém.

Pécs 's az Eszéki-híd ha szállhatna, szállna;
'S ha idegen társam meg nem gátolt volna,
Rosszabbul lett volna a' pogány eb' dolga,
'S mondaná Irigység: Ez nem volt rossz szolgál.

Enyém.

A lengyel koronát ámbár felvehettem,
Mivel nemzetemet 's hazámat szerettem,
Kevélység 's félelem nélkül megvetettem,
Elég vala nékem, hogy meg érdemeltem.

Enyém.

Még egy Isten nyújtá nekem adományát,
Ki mint király bírja Pindus tartományát.
Följebb becslöm én ennek ajándékát,
Mint a' mellyet hordok, Spanyolok' bárányát.

Enyém.

Aeneidost Máró írta tíz tél alatt:
Én szép-atyám vitéz tettét csak egy alatt.
Nem hasomlítom én Máróhoz magamat,
De én professióm versnél várt nagyobbát.

Zr. Praefatiója,
Prósában.

Az kit írtam, írtam czupa multságért,
Jutalmat nem vártam, sem nem várok azért.
Írtam a' mint tuttam. Ha gúnyolsz versemért,
Tökéletességre, gondold, hány dolog ért?

Zr. Praef.

Én soha munkámat meg nem corrigáltam.
 Hagytam a' mint írni először találtam.
 Néhol fabulákkal azt fel is cifráltam;
 Követni Homérust ebben is próbáltam.

Kr. Pász.

Idegen szók vannak keverve versemben,
 Mert azt tenni nékem vagyon jó kedvemben.
 Szegény a' Magyar nyelv! ezt vettem eszemben.
 Írj — és vélem lésszesz egyes értelemben.

2d. Pász.

Magyar! még egy munka marad reád tőlünk:
 Ezt tanítja neked: Van erőnk, nincs lölkünk.
 Kiholt a' jámborság és a' hűség bennünk.
 Kövess engem, szeressd hazád! Isten velünk.

Enyém.

Cseréy Miklóshoz.

Szép a' felduzzadt Áresz táborában — —
 [stb., mint a 2001. számú levélben.]

A' MAGYAR SZIGETVÁR.

1800. Júl. 30d.

Szompolygva tértem földre. A' gyermeket, — —
 [stb., mint a 2001. számú levélben.]

23d. Máj. — Tegnap estve vevém Szemerének levelét. Azt írja, hogy Fejér Várm. honor. Notárius Kápolnai Paur Antal Vitkovicsnak annyi pénzt ad kölcsön, a' mennyi arra kell, hogy a' Dayka 's Berzsenyi Verseik, bár mely csinosan, kinyomtattathassanak, 's árokért addig váraozik, a' meddig az exemplárokból kitelik a' visszafizetendő pénz. Ez, édes barátom, nekem mind a' két igen kedves Poetámra nézve igen kedves hír. Sürgetni fogom Vitkovicsot, hogy fogasson hozzájuk. Te pedig láss hozzá, hogy Verseid úgy legyenek Vitkovicsnál, a' hogy óhajtod látni megjelenéseket, az az hogy hibásan 's tetszésed ellen ne adattassanak ki.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2010.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Azt kérde, mit dolgozom? A' múlt hetekben úgy jártam, mint te; megerőltettem magamat, 's most csak nem semmit sem érek. Olvasgatók, a' mikor lehet, 's leginkább olyat mit, a' mi Lajosom' tanulása' intézésében segíthetne. — Elkezdettem egy munkát is fordítani, vagy inkább alkalmaztatni, mellynek már a titulusát sem tudom magyarul kitenni: Von dem Verfall und der Wiederherstellung der Religiösität von Hrn. Chr. Boll. *Religiösität, religiöse Tendenz Princip*, Idee 's a' t. Mit tsináljak én ezekkel? Ha te útbá nem igazítasz, én csak paraphrasist adok 's azt is Isten tudja millyent.

Recensioimat 's azok között Töviseidét is már egy pár héttel ez előtt vette Glatz, de alkalmasint Julius előtt nem fogjuk olvasni. — Berzsenyi' Versei jönnek-e már ki? Semmit sem hallottam már régen felőlek. Hát Szentgyörgyiről tudsz-e már bizonyos hírt? Sonettedben nem győzőm kivált a' tüzet tsudálni. Az te benned nem csak el nem aluszik soha, hanem szüntelen tisztább, szüntelen egyaránt heves (csak kevesebbé ide 's tova tsapkodó) lánggal ég. Isten hozzád 's tisztelt Kedveseidhez!

Soprony, Máj. 22dikén 1811.

K.

Kivül:

À Monsieur François de Kazintzy

Széphalom.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2011.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Kazinczynak a' Triász legifjabbika
alázatos tiszteletét.

Pest, Május 24dikén, 1811.

Vitkovics barátunk ma este adá-által nekem a' három Sonettet. Ő Pomázra siet, 's kér, hogy helyette én válaszoljak. Olly formán veszem az ajánlást, mint azt venném, hogy Kedvesének a' esőkokat

tőle én vigyem, mert a' Széphalmi válasznak mindenik sora felér egy édes szájaeszkával. —

Édes Uram Bátyám' becses levele a' Triász' Szentegyházában adatott kezeinkbe. Ezt az épületet Vitkovicsnak φ -ja bírja. Felül a' φ , Prok. Petrasovich, alól egy szép görög asszonyka és Horvátunk Theréze a' lakók. A' Triász Innepeit itt szokta tartani, 's mostanában minden estvéneként öszve gyűl. A' Sonnettek felolvastattak. Az Ő Képe és az Aresz Horvátnak igen tetszetek, 's kivált a' Hajnali szinte olly nagyon mint a' fene Ate, 's nem külömbben tetszetek azok Vitkovicsnak is. De mind a' kettő kikelt a' Menuette és Ninon ellen, 's ki ellenem is, mivel én az öt Sonettet így rangirozám:

1. AZ Ő KÉPE.
2. AZ ÉN BOLDOGÍTÓM.
3. MARGIT-SZIGET.
4. A' SONETT' MUZSÁJA.
5. CSEREY MIKLÓSHOZ.

A' vitatás sokáig és hevesen tartott. Asszonykáink elúnták az előttök érthetetlen beszédet 's más tárgyra vontak bennünket, 's én eltettem a' levelet 's a' Triász ismét a' boldog bolondoskodásra creszkedett. Még egy darabig dalolánk 's tizenegy óra szakasztott el bennünket egymástól, 's most midőn ezt írom, már túl van az idő az éjjelen; 's pedig holnap korán kellene felkelnem, mert reggelire a' szép Sztrókainéhoz vagyok invitálva. Megerőltetem szemeimet 's a' kívánt Versekot a' Helikoni Virágokból kiírom:

KÖZÖS LÉLEK.

Secundusból.

Éjjeli harcзом után, Kedves, tikkadva feküdtem
 Karjaid' ált-ölelő szent szövevényi között.
 Elfogya tápláló lélekzete számnak egészen,
 És el aszott mellyem már csak alig pihegett.
 Már láttam Plútót, 's a' Styx vize' kén köves habjait,
 És az öreg Révész tsúnya ladikja' farán,
 Intett; indúltam: de te hirtelen érttem eredvén,
 Éltet-adó tsókod' hűltt ajakomra nyomád.
 Tsókodat, a' mellyel a' Styxtől vissza vezettél,
 S őt zsákmány nélkül hagyta evezni tovább.

Oh nem igaz, hazudok! Nem ment-el Cháron üressen:
 Lelkemet a' poklok' mély fenekére viszi.
 Testemben egy rész lakik lelkednek az óta,
 'S már már omladozó tagjaim' egybe-köti.

KUPÍDÓ.

Bé van kötve szemed, hát hogy' tudsz lőni Kupídó?
 «Önkényén a' vad nyílám elejbe röpül.»

SÁNDOR.

Sándor! igen félt a' feleséged tégedet. «Eztet
 Nem tagadom, mert én Öneki kincse vagyok.»

H A Z U G.

A' sulykot gyakran szoktad nagy messzire vetni!¹
 «Mert félek, ne talán hamar essék vissza fejemre.»

RÉSZEG TÓT.

Nem vagyok én részeg, csak lábom tántorog és rogy.¹
 Nyelved még inkább tántorog, oh te bohó!

SZERELEMDAL.

(Minnelied.)

Ilosvay Samuhoz.

Mint a' magányos gerlicze
 Kerüli a' zöld ágakat;
 De tiszta forrást sem keres,
 'S csergő patakhöz sem röpül,
 Szerelmeit nyögvén.

Így jársz Te, 's ilyen vagy, Samu.
 Ah, mint fogyasztod éltedet!
 Vesd a' Dunába, 's elviszi
 Azt, a' mitől szíved beteg:
 Barátaid kérnek.

¹ L. az 1925. számú levélben is.

Im a' Tavasznak mint örül

Nem csak pacsírta vagy galamb,

Hanem fa, kő 's fű a' mezőn,

'S új új ruhákban áll elő,

'S e' jambusokban int

Budán, 1811. Maj. 12d. Virág Benedek. —

A' Poemákról a' Segítőre, Virágról Ragályira. Tehát Ragályi Széphalmon is csak Ragályi volt. Valóban ő igen különös ember. De különössége családi különösség: nincs Ragályi, a' kiből az a' különös valami, az a' különös magától mást elidegenítő, eltoló valami fel nem találthatnák, a' mi Tamásunkban vagyon. — A' múlt télen Pesten mulatott egy ideig, 's én még akkor Vitkovicsal laktam, 's Ragályi bennünket meglátogatott. A' többek között Horvátnak Ofen-Pestje szemébe tűnt. Még nem láttam, ugymond Ragályi, de igen furcsa történetem volt miatta Kazinczyval. Hogy hogy? kérdezék; 's Ragályi folytatá az Anecdót: Újhelyen vagyok Dókusnál 's ott van Kazinczy is. Bezzeg tudok valamit, ez vala legelső szava is hozzám Kazinczynek, bezzeg tudok valamit Édes Uram Öcsém! 'S mit? kérdém én; hadd tudjam; tudni én is szeretek. «Hát tudja Uram Öcsém Ofen' jelentését?» — Régenten Pestet, 's most... «'S honnan ezt?» De hát ki nem tudná a' ki Bélt olvasta? «Bélt e?» kérdezé Kazinczy..... De Bélt e? kérdezé mingyárt Vitkovics is. Hiszen Béiben emlékezel arról nincsen, hogy Ofen Pest volt. Ragályi erősítette, hogy igen. A' pör' eldöntése Horváthra hagyatott. Ez nem sokára megjelent, 's azt erősítette a' mit Kazinczy és Vitkovics. Végtére hajlott Ragályi 's megismerte, hogy tévedésben van, de másutt olvasta, minden bizonynyal olvasta, néki azt olvasni kellett. Senki sem kérdezé tovább, hogy hol tehát; 's a' beszéd más tárgyal kapott; a' Poetákról leve szó. Még nem látta akkor a' Cse-reyhez írott Episztolát. Mutattuk; olvasta 's tüzzel és ömledézve olvasta, 's szépnek, igen szépnek lelte. Azt mondá egyszer, hogy ő nem tudja, mit imádnak némellyek oly nagyon Matthissonban. Az a' manier néki nem tetszik; de igen a' Berzsenyié: az nem Matthissoni manier! 'S ha nem e, Édes Uram Bátyám! — Továbbá Kovács Józsefre került 's Némellyekre a' beszéd. Ragályi czekek munkájakat nem leli oly szárazaknak, oly vizeseknek mint mi. A' poesis technikai részében Kovács a' legszerencsésebb volt, azt mondá Ragályi, 's Vit-

kovics a' bajúszát pödörgeté, talám, hogy kirohanni akaró kacajját elfojthassa, elrejthesse. Ragályi levelezést kért és ajánlott, 's barátságot mind a' hármunkkal, 's öszvecsókolva egymást, elváltunk. Estve a' redoutban mind a' négyen megjelentünk. Láttuk Ragályit Márjásival fel 's alá sétálni, köszöntöttük 's billentett fejével 's egynehanszor ment el mellettünk a' nélkül, hogy az egész bál alatt hozzánk szóllani méltóztatott volna. Felvilágosítottam társaimat a' Ragályi Ragályisága felől, 's ezek nem ütköztek meg az új barátban. Kevés időre azután, hogy Ragályi elment Pestről, én és Vitkovics teljesítettük ígéretünket 's írtunk hozzá, 's Vitkovics Segítőjébe munkákat küldött, mivel Ragályi azt mondotta volt, hogy tavasz elején Segítőjét S. Patakon minden biztonnyal fogja nyomlattatni. Ragályi mind ez ideig nem felel. Én az üres levélre restellek válaszolni: ezt mondá egykor nékem, midőn kérdezém, hogy több leveleimre miért nem küld választ. —

A' mi Dókusunk Pesten lakozásakor nem csak biztos barátja, hanem igen buzgó tisztelője is volt Tamásnak, 's azt és csak azt hitte, a' mit Ragályi. Újság volt előttem azt hallani, hogy Dókus Ragályival ellenkezett. — Régen akarom tudakozni Dókust, ha az Agathon fordításán dolgozik e? Méltóztassék kérésemet meghallgatni Édes Uram Bátyám, 's méltóztassék azt velem tudatni. Megmondom, miért vágyok tudni. A' tavasz elejétől fogva egy Debreczeni ízlésű íróit igyekszem Proselytusunkká tenni. Ez Prok. Ajtay Sámuel Szathmár Vármegyében. Már annyira mentem vele, hogy Regéinket nem csak szenvedheti, hanem csudálja is, 's kezdi tanulni és studirozni. Ez az Ajtay Meissnernek Skizzeit fordítá 's fordítását vélem láttatá. Alig győztem a' sok Hortobágyismusokat fordításából 's még inkább fejéből kiverni; de ki vertem még is, 's annyira vittem az embert, hogy a' remény, magány, vágy, szellem, kecs, ék, kör, kegy, kedvencz, segéd, csel, únadék, Hős, év, külszín, zord, mimelés szavakat elfogadta 's ezekkel szélteben él 's mindenkor élni fog. Rajta van már a' munkán az Imprimatur 's csak Kiadót vár. Kis István ezt is magára vállalá vagy akarja vállalni. Ajtay ismét fordítani akar. Tőlem kért tanácsot. Én olyan könyvet szeretnék már most másodszori próbatéte után (első fordítása: Fedor és Mária Lafontaine, Belnaynál, 1807.) fordítatni, melly nem csak a' Könyvszerzők agyvelejekkel hízó Kis Istvánoknak, hanem a' Literaturának is hasznot hajtana, 's e' végett — Agathont ajánlottam. Méltóztassék Édes Uram Bátyám segédünkre lenni, 's tanácsa s' aka-

ratja felől engemet mentől hamarább tudósítani, 's ha lehet még ezen Terminus alatt.

MAJUS XXVIDIKÁN.

Bosszonkodni kezdek Zsidaira. Kétszer keresém már a' Vitkovics pakétjáért 's nem lelém szállásán, 's pedig azt sem tudom, kik azok a' Zemplényi Urak 's hol vagynak szállva. Kiátkozom a' világból a' Pörzörgetőt, ha levelemnek miatta kell itt maradni. Most jut eszembe, hogy vasárnap Pünkösöd 's valamellyik Legatustól elküldhetem. Igen a' levelet; de a' pakétokat is szeretném: az Eggenbergertől és tőlünk valókat 's talán a' Jaburekét is. Jabureket tegnap néztem. Ő még nem érkezett meg. —

Ha van e jártó? 'S kötéljártó sincs? Mit mutat az, hogy ver-ttő, üttő, festtő, adtő, hágtő nincsen? Azt e hogy ver-et-ő 's a' t. sem lehet? Mi itt egymást nem értettük. Szabad légyen kérdezniem: Analogum e a' féltő a' tiltóval? De kérdezem 's újra meg újra fogom azt is: Analogum e az egyéb-b az inkább-b-val? Comparativusi végezet e az ébb? Ha nem az, mi tehát? Nincs legegység, azt én jól tudom, de inka sincs, 's még is van inkább, van leginkább. Szeretnék megtérítetni, mert ezen eretnek hűtben nem csak magam vagyok. 'S újra meg újra azt kérdelem tehát: ha analogum e az egyéb-b az inkább-b, ha marább-b, elébb-b 's a' t. comparativusokkal.

Tanítványi alázatos köszönetemet a' Philologusz és Philologus, a' mímelés, az uniformitas, scriptura 's a' Pomponius és Varro felől nyújtott felvilágosításért. Sok az a' mit még tanulnom kell. Most kezdem tapasztalni, Édes Uram Bátyám, hogy ifjú tanulónak nagy akadályára van a' könyvirás dühe. Más meglegszik, ha azt, a' mit tanulni szükség, megtanúlhatja; mi könyvgyártók azt nem csak megtanulni, hanem sajátunkká is változtatni akarjuk. Ez a' Genienél könnyen megyen; de a' nemgenie temérdek időt veszteget el 's legtöbbnyire siker nélkül mint én. Mennyi vesződségembe kerül az a' csekély értekezés is: nyelvünk névmásairól! Göthe intése szerint a' Művésznak eszét, szemét, kezét egyaránt kell gyakorolni 's én mindenikét csak most kezdegetem. Minapi levelemben kikeltem a' Vida-Vers ellen, 's nem épen ok nélkül, 's most még is azt valom, hogy régolta erőlködöm nem mondom tökéletesbbet, de csak ehhez hasonlót teremteni, 's nem tudok. Próbátéceim mind eddig

hasztalanok voltak. Natura an arte, régen kérdezte Horatius is 's régen felele reá, hogy kell mind a' kettő; 's az elsőbik elmúlhatatlanul megkívántatik: nincs semmi, a' mi azt kipótolhatná. — Az Anthologia Kiadójának mind a' kettővel kellene bírni; 's szóval Poetának kellene lenni, mint a' hogyan Matthüssön az volt, 's mint a' hogyan Kis János és Kazinczy azok. Micsoda igazításokat tehetnék én. Pedig azt kellene, mint M[atthüssön] tett. E' szerént a' szép ajánlást, mellyel Mesterem megtisztelt, nem fogadhatom-el, lehetetlen elfogadnom. Sokba kaptam most is 's mindenütt csak félig vagyok: kín ezt érzemem. Más más útát, Édes Uram Bátyám, hogy a' nagy becsű szeretetre igazán méltó lehessen! —

Örvendek a' Kis Recenzióinak 's szeretném azokat Auroránk számára megkapni. Úgy hiszem, Kis az Epistolákat öszve hasonlított. Én az illetén recenseálás módját legtanácsosbbnak vélem. Így ohajtanám Poetáinkat és Nempoetáinkat, kik Odákat zengettek vagy csikorogtattak, recenscaltatva látni. P. o.

- 1.) Baróti Szabó Dávid,
- 2.) Helikonra vezető Kalatúz. Rájnis.
- 3.) Révai Költeményes Munkái.
- 4.) Magyar Minerva. Virág.
- 5.) Pindarus. Fabchich.
- 6.) Iramatok és Danák. Édes.
- 7.) Odák. Csokonai.
- 8.) Odák Horátz mért. Nagy Ferencz.
- L. Muzcum, Orpheus, Mulattató, Holmi, 's a' t.
- 9.) Orodias. Perecsényi.
- 10.) Hubai Költeményes Munkái.

Úgy lehetne e' recenziókat kidolgozni, hogy ezek egygyütt Literaturai historiát tennének, 's ez így nem kevés hasznót fogna hajtani. Bizony ekkor sok olvasóinknak felnyílnának szemek. A' rossz z a b b a k a t csak rövideden, de fontosán, de élesen kellene említeni. —

Wie geschmeidig, wie rund, wie deutsch ist hier Alles! das zweydeutige *an meiner Statt* angen[ommen], wofür wohl besser *an meine Stelle* stände, ist alles übrige höchst vollendet u. untadelhaft.

Etc. Etc. Etc. Etc.

Május XXVIIIKÉN.

Ma dél után Fáy Andrist látogatám meg 's estve társaimat. Vitkovicsot már honn lelém, 's a' Triasz ismét teljes számmal volt. Most itt újra a' Sonettek jövőnek szöbe 's majd továbbad a' poetai Epistolák. Társaim azt vallák, hogy Prof. Fejér gáncsa Mesterünk ellen a' homályosságra nézve alig ha nem igazságos, alig ha nem helyes. Mennyi magyarázat kívántatik az epistolákra, mennyi az Epigrammákra! Kérdém: ha ismernek e tehát művet, melly az Avatakra és Nemavattakra egygyformán hat; 's kérdém, ha lehetnek e esetek, mellyekben az aesthetikai árny nem csak nemhiba, hanem dísz és érdem? — Tudja Édes Uram Bátyám, mit mondott Lessing (27. Band, Wien, 1803) a' Messias elsőbb énekeire tett recensiójában: «Wir muszten es oft genug hören, der Messias sey nicht zu verstehen, und ich musste mich oft genug auslachen lassen, wenn ich sagte, ich wollte, dass er noch dunkler wäre.» A' Triász veszi észre, hogy némelyeken én is felakadok 's csudálkozik rajtam, hogy én még is hallgatok. De én, a' kezdő, a' tanítvány, hajlandóbb vagyok a' magam ízetét kétségbe hozni, mint Azét, a' ki egész életét a' Mesterség' studiumában töltötte el. Olvassuk fel a' mit Lessing (28 Band) Scultetusra megjegyz: «Der vornehmste seiner Fehler ist das Bestreben überall Gelehrsamkeit zu zeigen, durch welches auch in seinem besten Gedichte verschiedene Stellen unerträglich geworden. Es konnen Anspielungen vor, die auch mir, seinem so fleiszigen Leser, noch zu gelehrt sind, obschon nicht gelehrt genug, um mir ein einziges Buch darum nachzuschlagen, Wenn ein Mann diesen Fehler hat: so ist [es] ekele Pedanterey. Aber wenn ein Jüngling darein verfällt: so zeigt er von einem vollen Kopfe, u. ist einer von den wollüstigen Auswüchsen, die ein wenig mehr Geschmack in der Folge schon beschneiden wird. Etwas von diesem Fehler haben zu können. wäre manchem von unseren itzigen jungen Dichtern sehr zu wünschen. Noch mehr aber manchem von unseren itzigen jungen Kunstrichtern: denn da diese Herren selbst keine Verse machen, so würden sie keine damit verderben, wohl aber in denen, welche nur damit verdorben sind, andere Schönheiten darüber nicht zu verkennen, geneigter seyn.» — Hogyan érti ezt Professor Úr? Tehát Kazinczy Scultetus, 's tehát Pedánt-író? Igen is! Professor Uramnak egy Göthe, egy Klopstock, egy Schiller is Az. Hát Jean Paul Richter? O ez igen is pedant! Ennek századik Vittzét sem fogná érteni Tisz-

telendő Úr. Törpék vagyunk 's a' virágot, a' fennt-illatozót vádoljuk, hogy az szagatlan. Nolo acerbam sumere Ölbe a' kis Sugallót, Édes Uram Bátyám, ölbe szaporán! 'S bátran, igen bátran!

MAJUS XXVIII. DIKÁN.

A' Zemplényi pakét még sem adatott kezünkbe. A' hozókat a' Veres-ökör Vendégfogadóban keresém 's nem lelém; 's Büdöskúti Úr nem tette le a' pakétot Zsidainál. — Ma estve csak én és Horvát tartottuk a' Triási gyűlést. Horvát elbeszélé levelének tartalmát¹ azon levelének, a' melyet a' múlt éjjel Kazinczyhoz írt. A' csány és csály fordult elő. Társamnak eleinte tetszett a' csály, 's nem azután. Csáli hó hajsza! csáli! az ökrész szava, 's a' csály erre emlékeztetne, 's a' szó mind keceit, mind méltóságát el fogná veszteni, 's megeshetnék, hogy e' végett magok az új, de szép, de szükséges új szavaknak elősegéllőjik, divatba hozójik, a' Poéták is elidegenednének a' csály szótól. Én a' Hőnyt (Hős) projectálám; 's az inkább tetszett. Azután a' német Tugend-et vet-tük mustrául. Tugend az etymologia szerént nem több mint a' That: mind a' kettő Eggy 's ugyan azon Eggy gyökértől származik, a' *thut*-tól. Lehetne a' te gyökérből virtusnak való szót alkotni? Én így próbálám: tény. De a' *te*-t (vagy *te*-sz-en) vagy *tényt* szerelném *tány*nak változtatni. A' reménykedik, esel, lebeg lehet rimánykodik, csal, lobog, lehetne talán a' *tény* is *tány*. Horvát ugyan ezt nem tartja hibának. Eggyik különös tulajdonsága az a' mi nyelvünknek, hogy kiváltképen a' természeti hang-szavakat him és nőstény hangokon egyszersmind ejteni szokta. Így a' csetten és csattan; így a' libeg, lebeg és lobog; így a' csereg és csorog 's többek. Mit ítéi ezen tulajdonságáról nyelvünknek Édes Uram Bátyám? Mit a' *Tány* szóról? Ha a' Hold lunat nem jelentene, igen kecses szó lenne virtusnak. Nekem kedvesek az ld, ngy, lgy végzetű szavak, mint: hold, föld, zöld, hölgy, völgy, tölgy. Szeretnék a' virtusnak ilyen forma hangzású szót találtatni. Még egy jegyzést az új szó eleibe. Én kemény, de nem hosszú, nem accentuált vocált adnék a' kérdésben forgó szónak. Vagy nem? — De hát a' *hőnyre* mit mond Édes Uram Bátyám? Ez még nem litera-

¹ Az eredetiben tollhiba: tartalmának.

tusnak is tetszett, 's Vitkovics és Horvát készek elfogadni. — Vagy nem *hőny*, hanem *hőnny*? —

Fordítsuk meg, Édes Uram Bátyám! Sok sok az *ás*, *és*, *ság*, *ség* hangzat nyelvünkben, de több, igen igen sokkal több az *et*, *at*, 's *t*. Minden accusativus casus, minden perfectum, minden participium, sok adverbium 's legtöbb részei a' beszédnek teljesek *t*-vel. De hát a' passivumok! A' hat, het! Az ért, miatt, mihelytt, végett. A' tik személyes névmás mind az ígékben, mind a' névszavakban: *verték*, *kezetek*, *tetettetek*! Imhol egy versem:

HaszTalan éiTében elveszeTT a' hiú,
DicsőségeT araT, ki érdemeT veTeTT,
Ő elfeledTeTésT, Te
Hazafi TeTTedben éleTeT.

Érdemem felett való Drága Kedves Uram Bátyám! Szabad legyen még egyszer így szólítanom Édes Uram Bátyámat, mert Édes Uram Bátyám szeretete erántam ugyan érdemem felett vagyon. Mi módon hálálhassam meg, hogy Édes Uram Bátyám még házasságom felől is gondos lenni méltóztatik. Édes Uram Bátyám nékem Mesterem, 's Mesterem ezen szónak legszebb, legszentebb jelentésében, mert Atyám is és Barátom! Alázatosan köszönöm a' gondoskodást. A' Poetánéra nem tudom, mit feleljek. Nem volnék épen idegen feleségemül venni. De én belsőmet külsőmön viselem: nem tudok szerelmet, nem még csak barátságot is mutatni, ha szívem ezektől üres, 's Tercsi nem vak, 's a' dolog alig ha el fogna sülni. Azonban Terminus végével a' Hegyallján kell lennem 's Széphalmon; 's leszek, minden bizonnyal leszek. Addig is hadd kérdezzek némelyeket előre. Nem szándékoznék e Édes Uram Bátyám Praefatiójit, Leveleit 's egyéb apróbb Írásait még egyszer megtekinteni. Kár lenne azokat fel nem venni a' Kazinczy Kiadójának, 's kivált képen a' Leveleket. Én régolta szándékozom azokat öszveszedni. Ezt mondam Kis Jánosnak is, midőn tavaly Pesten volt, 's Kis javallotta, igen nagyon javallotta szándékomat. De én azt hiszem, hogy nem minden levelet kellene felvenni 's a' felvetteken is kellene változásokat tenni, 's ezt mind megtehetnök Széphalmon, ha tudni illik a' levelek előre öszveszedettnének 's leirattnának. Én szívesen ajánlom szolgálatomat. Méltóztatssék Édes Uram Bátyám o' felől gondolkodni 's tudósítani akarátja felől. —

Vitkovics Szentendrén van ismét 's csak holnap után jó haza, 's osztán a' rezet is bevárjuk 's a' «Komám Urannak ott feint» már nem jó ki vásárra, az az a' végére a' vásárnak. Meglehet, hogy valamelly alkalmatosság által a' második correcturát is fel fogjuk küldeni. — Vitkovicsunk Epigrammáján holmi változtatásokat tettem. Közlöm holnap, mert már ujjaim zsibbadnak.

Még ezt: Kis azt mondá, hogy «Rousseaui melegséggel csak Kazinczy tud írni», 's ezt veté utána: „**kiváltképpen levelet.**“

MAJUS' XXIXDIKÉN.

Végtére kezemben van a' Zemplényi pakét. Ma küldötte Zsiday Úr hozzám. Délig az Epigrammákat írom le, dél után pedig Jabureket keresem fel a' könyvekért. Hiszen Jaburek még hétfőtől fogva itten van 's én elhetetlen! — Estvére által fogom adni az igen becses ajándékot Horvátnak. Képzelem mint fog örvideni a' bakszakálú Grammaticus. De lássuk a' tegnap ígértet.

EPIGRAMMÁK

Aurora' I. Füzetéből.

1. Az Olvasóhoz.

Ez vagy amaz sorban megakadsz, mert ellened is szól?
Hallgasd-el! Más azt nem meri fogni reád.

2. CZENCZIEZ.

Égek, rám ha veted szemeid', fagyok imha behűnyod.
Czenczi, te fogsz jéggé tenni avagy hamuvá.

3. DÍSZ.

Szép vagy lyányka, ne tudd! Jót tettél, férfi, felejtsd-el:
Nektek ezen két mód nyújt (ád) igaz emberi dísz.

VITKOVICS.

4. KUPÍDO.

VIRÁG.

5. LIDYIEZ.

Verset akarsz tőlem, Lidy? Én csak hűr vagyok: Amor
A' lantos. Tőlem verset akarsz e? szeress!

6. AZ UJSÁGÍRÓKHOZ.

Titeket a' maradék **egyedül** fog tartani becsben,
Majd ha hazugságtok régi igaznak avúl.

7. SZERELMES.

Aetnát nem láttam, de tüztét nagyon érezi szívem,
A' tengert se', de nagy habjait ontja szemem. —

VITKOVICS.

8. SÁNDOR.

VIRÁG.

9. AZ ERDŐ.

KAZINCZY.

10. ALEXISZHEZ.

A' tükröt 's piperét engedd a' gyenge leánynak:
A' ki magát czifrán kelleti, gyáva legény.

11. CSELSZÍN.

Hivséget himez sokszorta az édes Enyelgő:
Így ad gyémánt fényt a' **töredékeny** üveg (!)

12. CIDLIHEZ.

Sértelenül akarod, szép Szűz, megtartani kebled'?
Légy magad! A' szépség' angyala, örje magány. —

VITKOVICS.

13. LAURA.

VIRÁG.

14. VÍGASZTALÁS.

Ha gonosz nyelv rágalmaz,
Így vigasztald magadat:
Soha sem rossz gyümölcs az,
Mellyet darázs nyalogat.

Nemescsói SZTROKAY ANTAL.

15. HASZONLESEÉS.

Télben fut tőlünk a' fecske, tavaszra meg eljön.
Így a' csalfa barát boldog időkbe' keres.

16. EMMI HALÁLÁRA.

A.

Durva Halál, a' szép ártatlant mért ragadád el?
Tán bizony érzed 's bánt téged is a' szerelem?

B.

A' szép Emmi hamar meghalt; a' csűf Kata él még!
Rózsa lehullta után a' tövis élni szokott.

17. EGY FECSEGŐRE.

Szüntelenül fecseged, mi nagyot fogsz tenni, Libányi:
Ám a' sok fecsegés erre nem enged időt. —

VITKOVICS.

18. LUCRETIA.

Szűz mellyébe vasát vervén Lucretia hajdan,
A' mikor a' habzó vérpatak omlana, mond:
Fertelmes-nem-lételemet bizonyítsa világnak
Férjem előtt vérem; lelke az Isten előtt.

SZTROKAY.

19. RÉSZEG TÓT.

VIRÁG.

20. MŰZSÁMHOZ.

Kérded, Múza, mikor szűnök-meg verseket írni?
Majd ha borom nem lesz, 's csókra nem int Szeretóm.

21. PETRARCHÁRA.

Phoebusz fogta-be két szemeid'; 's a' Pimplai hölgyek
Könnyezték holtod', 's a' Szerelem temetett.

22. VASAS KATONA.

Azt mondd, meg akarsz, Strumpkopf! meghalni Hazáért?
Elhiszem: im roppant mellyvasad erre mutat.

23. SZABADSÁG.

Nem szükség Diploma Neked, hogy légy szabad ember:
A' becsület-szerető férfi valóba szabad.

24. ÁLOMHOZ.

Sok Szeretőt hívtam 's hívásomat egy se' fogadta:
Jöszte, szelíd Álom, légy te az én Szeretőm. —

VITKOVICS.

25. MIMIRE.

Nem képzelem soha, hogy mi
Te benned az: Kedves Mimi!
A' miért úgy szeretlek.
De azt le nem rajzolhatom,
Csak érzem 's ki nem mondhatom,
Szép Mimi, mint szeretlek. —

ARANKA.

26. LURKÓRA.

Szegény volt Homér, de nem írt szegény verseket:
Te gazdag vagy lám Lurko, 's csinálsz szegényeket. —

SZTROKAY.

27. A' HAZUG.

VIRÁG.

28. EMBERISMERŐK.

Belső tettekből megjegyezni, milyen az ember,
Hajdaniak szokták: O be nehéz tudomány!
Képünkből Lavater, koponyánkból szokta ítélni
Gall ezt mostanság: O be hamar tudomány!

VITKOVICS.

29. SZÜZESSÉG.

Szüzesség az lányban
Mint illat rózsában:
De mint tulipánnak
Nincs szaga sok lánynak.

SZTROKAY.

30. BARÓTI SZABÓ DÁVIDRA.

Római Pindarusok, Görög Ország Flaccusi, Német
 'S Francia csín, jertek, vessetek erre szemet.
 Mit mondek? Szemet ész-fénnyel bámulva dicsérni,
 Jertek Hazánk' újdón új színe' fénye' nemét.
 Hallja Safó, rettegve vigyáz 's holt szókra fakadván
 Vallja: szép telljes lelke Szabóba merült.

MOLNÁR JÁNOS

Szepesi Kánonok.

31. VÉGH PÉTERRE.

Fő tárgyunk a' vég; munkánkat vég koronázza:
 'S e' koronát Néked már születésed adá.

32. EPIGRAMMAIM MUZSÁJÁHOZ.

Az kit csipsz Múzsám, ne csudáld, ha kis életet ígér:
 Fülánczott méhnek nem de jutalma halál?

33. EGGY VÉN HÁZASHOZ.

*Kis Cupído, e csoda és lator szer,
 Meglepé Nínád 's lakod' im egészen,
 Hogy kezet fogván vele, jegybe léptél;
 Nem de örülhetsz?*

*Nézzd-el és vigyázzd! Kitekint szeméből;
 Homlokán vídül, mosolyog kegyesded
 Vérbe mártott két ajakán; leveg szép
 Szög haja fürtin.*

*Néha orcáján pirosúlva búvik
 Annak egy pár kis szigetébe; olykor
 A' fogának gyöngysorain keresked,
 Vagy picziny állán.*

*Hol pedig repdes nyaka két meztlen
 Ormain; büszkén kidagadt bokor ho-
 melye dombjáról hunyorít 's parancsol
 A' Kebeléből.*

*Néha melléből kifelé sohajtoz:
 Néha ujján csügg, tekereg gyűrűként:
 Szárnyat ad olykor neki láb helyett a'
 Gyors röpülésre*

*Szóval, eltölté az egész menyecskét
A' kis Amor. Hajh tele véle minden!
Háza is szin' hol lakozik: csupán csak
Szíve üres még.*

PROF. FEJÉR GYÖRGY.

Olvasóink meg fognak ütközni abban, hogy ezen Sapphicumot is az Epigrammák között vettem fel. Mit tanácsol Édes Uram Bátyám? nem jó volna e itt kimutatni a' különbséget az Óda és Epigramma között? Én a' *Vén házas Nínáját* epigrammának nézem. «Epigramm heiszt nun einmal jede interessante, ernsthafte oder komische, auf einen bestimmten Fall passende Reflexion, sobald sie versificirt wird. Eine solche Reflexion ist zuweilen sehr poetisch, zuweilen kaum; sie kann aber auch ganz prosaisch, und doch interessant seyn, und durch den Vers noch interessanter werden. Soll dieses Interesse im poetischen Epigramm sowohl, als im unpoetischen, das höchste werden, das ein vereinzelt Reflexion erregen kann, so musz der interessante Einfall, wie Lessing gezeigt hat, die Erwartung spannen, und sie dann auf eine überraschende Art befriedigen. Aber diese vitzige Tendenz ist, wie Herder gezeigt hat, dem Epigramm nicht wesentlich. Nur das komische, das jetzt am **gewöhnlichsten Epigramm heiszt** (Kivált mi nálunk!), kann die so genannten Pointe nicht entbehren. Ein Epigramm ist also ein Gedicht u. kein Gedicht' wie es sich trifft. Es verliert sich, wenn es ein Gedicht ist, bald in das lyrische Fach, bald in das didaktische. Bis zur Wiederherstellung des wirklichen poetischen Epigramms durch Herders Bearbeitung der griechischen Anthologie wuszte man in Deutschland kaum, was ein poetisches Epigramma ist. Fr. Bouterweck's Aesthetik. Wien u. Prag, 1807. S. 370. — És

Die epigrammatischen Lieder Z. B. in der Manier Hagedorns, Lessings u. der meisten französischen Liederdichter nähern sich schon der eleganten Umgangsprose. Seite, 305.

A' pusztá hasonlatosság, a' szójáték epigramma e? 'S epigramma e a' Sztrokay Vég-je, 's Vitkovicsnak az *Így ad gyémánt fényt és Így a' csalfa barát* versei? Instálom Édes Uram Bátyámat, méltóztassék felvilágosítani. Szeretnék holmit tudni Herderből. Én Herdernek csak a' Kallig. és Ueber die neuere deutsche

Literatur-ját bírom. Mellyik czimű munkájában szóll Lessing 's mellyikben **Herder** az Epigr. felől? Azt talán meg fognám Pesten kaphatni. NB. Olvasó bolt nyíttatott fel Pesten, Júniusban.

MAJUS' XXXDIKÁN.

Most jövök Doct. Kováts Úrtól 's hozom Jegyzését a' virtus Erény vagy Dísz nevezetéről. K[ováts] szeretné Édes Uram Bátyám észrevételét rája hallani 's kért, hogy közöljem. Imhol következik: «*Virtus*, ezt így tevék ki: *jóságos cselekedet*, 's a' Régiek *jóság* és *jószág*. — A' *jóságos cselekedet* széles gondolat; a' *jóság* szélesebb a' virtus értelménél, mert nem mindig bonitas virtus; p. o. *jóság* a' közepszerűség, de nem virtus. Azonban ez a' szó együgyűséget is teszen: jó ember = simplex ember (!) Mind az által a' *jóság* is megállhatna, mert szorosan vévén a' jóságot csak ugyan virtus.» (!!)

«Szabó a' Poéta így tette ki: *Erény*. E' szó nem rossz. Benne van ez a' gondolat: *fortitudo*, *virtus*, a' minek benne kell lenni a' virtus nevében, l. Gesnert. És így jó volna ez a' szó is: *Erő*. De már másra alkalmaztatták 's azért változtatta Szabó *Erénynek*, 's *Erény* is jó szó. — *Köt, kötö, kötény*; *lep, lepő, lepeny*; *vág, vágó, vágány*: tehát *ér, erő, erény*. És így *Erény* jó neve a' virtusnak, mert benne van az *Erő* idea. Azonban jó analogia. És végre semmire sincs alkalmaztatva. (???)

«Lehetne próbálni így is: *Dísz* (!). Mert *Dísz* ornamentum, decus. Ugyde a' virtus ideájával megegyezik az, mivel a' virtus orn. decus. Benne van a' fortitudo idea is. Mert *dí* vagy *dív* expugnat 's dísz ettől jó.» — KOVÁTS.

Tegnap dél után kerestem meg Jaburecket, 's a' könyves ládácska már nálam vagyon, 's felbontva: Két Egyveleg, Erichson Griechischer Blumenkranz, Marmontel Les Incas, Gessner pompás kiadása. Olvastam Erichsont. Lap 46. XXXII. Auf einen Jüngling Leon. (Leon griechisch ein Löwe.) *Solch ein Löwe* begegnet' er einst dem Herakles zum Kampfe. Schwerlich die zwölfte der Mühn ward vom Alciden genannt. Nem olyan epigr. e ez mint a' Sztrokai' *Vég*-je?

MAJUS' XXXIDIKÉN.

Kolozsi szerdán indul Zemplénybe 's leveletem és a' Vitkovicsét ő viszi. Ma a' Hőgyészt vittük fel a' typographiába. Utunkban előtaláltuk Virágot, 's jelentettük nékie a' bort és a' recensiót, 's

Virág mind a' kettőnek egyformán látszott örülni. Hóna alatt vala a' Baróthi Szabó Aeneisze és Bucolicája, 's a' librorum Censorhoz szándékozott velek. A' beszéd tárgya Szabó, Rájnis lett és Batsányi. A' sokat ígérő löbbnyire keveset szokott adni, ugynond Virág: 's így Rájnis, így Batsányi; pedig mind a' ketten szörnyen szájasok voltak. Említettem holmit Virágnak 's ez mosolygott. Közlöm ezt Virágnak Lámiájával is. Allg. Lit. Zeitung 1798. Novemb. *Magyar Minerva. Első Kötet. Ányos Pál munkái.* Wien. Das Mscript fiel in die Hände des Hn. Joh. Batsányi. — B. war der Herausgeber des Magyar Museum. — B. ist ein vorzüglicher Dichter u. Liebingsschriftsteller der ungr. Nation, dem die Sprache, die poetische Kritik, das Feuer, die Rundung u. Fülle des Ausdrucks, u. der gute Geschmack ganz zu Gebote stehen. Seine Vorrede (zu Ányos) u. seine Noten verrathen ihn durch ihren classischen Styl u. feurigen Ton, obwohl er sich nicht genannt hat. — És: 1800. Julius. *Magyar Minerva.* Dritte Band. Oden. Poetische Werke v. Ben. Virág. Pesth, 1799. Seine Vorgänger übertrifft noch dieser Band, welcher dem Hn. Grafen Georg Festetics, auf dessen Kosten sämmtliche drey Bände gedruckt worden, gewidmet ist. Rec. bedauert, dass der Plan dieser Blätter nicht erlaubt, von den vorzüglichen Talenten des H. Virág, die aus diesen mit Auswahl herausgegebenen u. sehr gefeiltten Gedichten hervorglänzen, um zugleich von der Bildsamkeit der ungarischen Sprache, welche dieselbe unter solchen Händen anzunehmen fähig ist, ausführliche Proben zu geben. Überall erkennt man in dem Verfasser den Freund der Literatur und den glücklichen Nacheiferer und Nebenbuhler des beliebten ungr. Dichters Batsányi, von welchem sein Vaterland in einem der künftigen Bände dieser Minerva eine ungarische Übersetzung Ossians erwartet. Batsányi, Virág u. David Szabó von Baroth (dessen Gedichte ebenfalls ein folgender Band enthalten soll) können durch ihre Werke in der ungarischen Nation die Ahndung dessen erwecken, was aus ihr unter anderen Umständen hätte werden können u. noch werden kann: Rec. kann daher nicht umhin in die Ermunterung einzustimmen, welche er aus S. 142. uebersetzt:

Jegliches Volk lebt nur, so lang ihm die Sprache der Väter
 Lieblich ertönet, mit ihr, ach! erlöschet sein schwankendes Daseyn!
 Volk der Magyaren! Du blühst schon acht Jahrhunderte; weil dir
 Deine Sprache noch blüht; Bewahre das köstliche Kleinod!

Ad vocem Batsányi: nem nevet Édes Uram Bátyám! — De Högyészre! A' szedő csudálkozott a' sok correction. — A' réz miatt alig ha két czimlap nem fog szükséges lenni. Kedden ismét által megyünk 's elvégezzük a' dolgot. Dayka . . . De hiszen erről Vitk. ír. —

JUNIUS' ELSŐJÉN.

Ma igen rest vagyok az írásra. Lessing Emiliáját olvasám. — Aufzug V. Auftr. 7. Je eher, je besser. Denn wenn der . . . Ez is elég e egygyütt.

Valóban Báróczi sok jónak vetette meg a' fundamentomát. Tegnap estve olvastam Védelmeztetett M. nyelvét, 's inhol jegyzéseim: Lap 5. sok szomorú példaktól leretentek. Lap 9. ki egyedül hazánk boldogságát lehelli. Lap 26. Oda fel az Égben, itt alatt a' földön. Lap 31. a' **lap**-nak egyik felén deákul. Lap 43. hozzája közéletesz, megtudni ki légyen. Lap 50. a' GörögNÉ Hermione. — Ebben a' cikkelyben magad adod ellened a' fegyvert kezemben, ezt kérdem tölled. Lap 55. adgy hát példát, magad nyelvét *nivelvén*, arra bírni Fejedelmet. Lap 69. értsd meg jól, nem mondok gazdaskodást, mint némelly környékekben, hol a' gazdaskodást gazdÁLKodásnak nevezik, hanem (a' gazdálkodáson) hospitalitást értek. Lap 79. Eredgy, feküdj le, kialunni crapuládat. Jövendőöló spiritusod nem tudásával való mentséged elég nékem, azt magyarázom belőlle: hogy elfogtalak. Lap 81. Igérem én is, ha mi kis creditumom lehet a' Nemzet előtt, secundálni szép ideaidat.

Lit. Zeit. 1796. Excerpt. Almás, d. 23. May, 1810.

AN DIE DICHTKUNST.

Sonett.

Selig, wer im lichten Morgenstrahle
Deiner Höhl' das Leben übersieht!
Selig, wer bey deinem Göttermahle,
Zauberin, von Himmelsfeuer glüht!

Wonn' enströmet deiner Zauberschale
Weit umher; wohin du sprengest, blüht
Sanft verschönernd manche Blum' im Thale,
Wo des Lebens Arbeit ernst sich müht.

Arbeit, Göttin, beugt auch meinen Rücken,
Darum streb' ich nicht nach deinen Höhen,
Froh bereit, im stillen Thal zu gehn.

Lass nur da mich manches Blümchen pflücken,
Deine Freundin friedevoll u. schön,
Stille Tugend anspruchlos zu schmücken.

STARKE.

Lit. Zeit. 1796. Januar.

F R A G E.

Sonett.

Ihm schmeckt das Vogelnest aus goldner Schale,
Mir nur aus Thon des Landmanns reine Kost;
Ihn wärmt der Zobel aus beeistem Thale
Siberiens, mich Wolle nur im Frost.

Mich labt des Vaterlandes reiner Most,
Champagner ihn aus gäschendem Pokale,
Mir beut des Weibes Kuss für Leiden Trost,
Er sucht im Schauspiel ihn und Opernsaale.

Von Thränen funkelt seiner Hand Gestein
Und Seufzer ruhn auf seinem Eigenthume
Und ich, o Gott, darf keinen Rächer scheun.

Ihn reizt der Zeitungsflamme Sonnenblume,
Mich nur des guten Namens niedres Veil,
Sag an, o Freund, wes ist der bessre Theil?

SCHMIDT.

A' Grófné kezeit csókolom.

Takáts a' jöttákát meg akará vásárlani Révától. A' történetet beszélttem Széphalmon. Nem illenék e ez a' Xeniak közzé?

Kolozsi Károly holnap indul. Viszen három pakétot. 1.) E' levél és Vitkovicsé 's Pápay csomója. 2.) Kis Horatiusa. 3.) A' Jaburek által hozott Verschlag. — Kolozsit megkértem, hogy postán tudósítson, mihelytt által adja Széphalmon. Az Epistolákat talán Zsiday Ur viendi.

Pest, Junius 12-dikén 1811.

[Eredetije a Szemeretár III. kötetében.]

2012.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom, Máj. 25d. 1811.

Érdemes, valóban érdemes barátom,

Annak a' Czigány nevű embernek szerencsétlenségét teljességgel nem szánom. Megérdemlette azt, és bár mind büntetettnek azok, a' kik így bánnak; nem sülyedt volna-el Nemzetünk illy rettenetesen, 's Tisztviselőink nem szívnak égrec-kialtó vérengzéssel annak a' népnek véré, melly terhet visel, holott ők magok nem viselnek. Az 1808diki Diaetán láttam a' physiognomiát," 's azon a' szederjszínű képen, azon az ugorka orron, azon a' csücsös koponyán sokat lavaterizáltam, midőn ő egy Circularis Sessióban praesideált, és néha néha szavát hallatta. Irtóztatóság az bennünk, hogy mi a' szegénységen nem csak nem könnyítünk, holott Gyűléseinket megnyitván Vice Ispánjaink, azzal a' formulával is köszönnék-bé, hogy a' Statusokat az Isten az adófizető nép védelmére tartsa-fenn. Egy Vármegyében sem forgok, a' hol illy nyúzások ne történjenek, 's rendes, hogy ez abban a' Vármegyében is történik, a' mellyben Teleki Sámuel olly felséges intést, sőt mennydörgést tarta mind köz helyen, mind osztán a' maga szobájában a' Tek. Magistratusnak. Ugyan abban a' Vármegyében a' mostani Méltóságos Elöljáró felől rendeseket beszéllnek. Gróf Haller Váradí Kánonok ennek egykor épen olly forró barátja mint most ellensége, a' Gyűlésen vetette ennek szemére, hogy az Insurrectio alatt sokakat pénzfizetésért szabadított-fel a' katonaságtól, 's csak ezen Haller megszólamlása után rukkoltánk-ki, hogy a' Cassa felsegélésére egy kis ártatlan fundust csináltunk. Ugyan ez úgy vitte a' ló vétetés dolgát, hogy az neki 40 ezret hozza-bé. Ebből paradirozhatunk osztán. Barátom, mi lesz az olly corpusból, a' hol az, a' ki elől ül, illyeket követ? Mi abból, a' hol a' szolgabíró tartalék és szemérem nélkül ezt kiáltja, minthogy nem tagadhatja: Csak szóljon a' V. Ispán, kikiáltom a' Gyűlésen, hogy *loptam*. De azért *loptam*, mert ő is *lop*. Ám ő lássa, szóljon. Én is fogok. De minek beszéllem én neked ezeket, a' ki ezeket még jobban tudod 's szint úgy szégyelled és sajnálsz mint én? E' helyett fogadd a' legszívesb köszönetemet azon jóvoltodért, hogy tudósítál a' mi nagy Mesterünk' szerencsétlensége felől 's az azé felől, a' ki megfelelt nevének. (A' Czigány *hohér*, mikor *nincs* hohér.)

Én holnap Biharba akarok indulni, hol az Anyám nehezen

elbetegedve vár. E' miatt a' Csokonay darabjait fel nem hanyhatom: de fogom, mihelytt reá érek. — Ha sok képeim 's papirosaim között reá akadhatok a' Lázár képére, ide fogom zárni. Ha reá nem akadok most, hazajöttöm után küldöm vissza.

Nem mint kis madár, ha szélvész ... kell az én barátomnak: hanem keresztelkedni szeretne. Régen keresi ezt, 's nem lel olytat, a' ki felavassa.

Te Poeta nem vagy! Ki mondta azt? Hiszen én Fráter István-tól kaptam egy versedet: *Maedchen mit dem blauen Auge* notájára, mely a' Te poétai tehetségednek kialtozó tanúja. Én pedig, Töled, barátom, sokat várok. Idő vagy üdő? ts vagy es? Ily vagy lj — sokféle Manier van a' Poezisben 's Grammaticában is, mint a' Pestők iskolájiban, 's van jó és van rossz Manier is, de van olyan is, a' mely közben jár a' kettő között. Én nem hiszem, hogy a' Te ízlésed és az enyém mindenben egyezzen: de az nem is szükség. Hát Virgil, Horátz, Catull, Tibull 's a' többi egy Manierű volt e? Sőt épen ellenkező. Kinekinek meg volt a' maga tulajdona. Midőn én *írva* czivakodom, az nem azért esik, mintha garabonczás volnék, hanem azért, mert annak a' félnek akarok elsőseget adatni, a' mellyel meggyőződéseim — *erronea* vel *non erronea* — legjobbnak kiált. Az effélékben toleransoknak kell lennünk mind az eránt, a' miben van jó, ha nem olyan is, mint a' mit szeretünk.

Berzsenyinek nem ábrázatját, hanem poétai physiognomiáját hasonlítottam össze a' Kisével. A' kettő úgy ír, mintha testvérek volnának. A' Lyrai darabokban B. még több mint Kis, sőt annyi lyricus talentomot én sem Daykában, sem Virágban nem lelek. — B. egy kisség Misanthróp; én sem igen szeretem a' Publicumot, az az a' Gyűlésekre járást. Édes barátom, sok ott az olyan fő, a' millyeket Virág *per contentum* Judliumoknak nevez. Néha bémegyek 's a' Gyűléseken keveset és ritkán, az asztalnál és csoportokban sokat beszéllek, Geographiából, Statisticából, Historiából, képekről, könyvekről, 's csak azért, hogy terjedjen a' világosság; de az nem akar terjedni, mert az idő nekik szűk, kártyázni kell menni, a' mit én nem tudok. Mi nem építünk theatrumot; mi azt tartjuk, hogy megalacsonyítaná magát, a' ki Hannswurstot csinálna magából, mert színjászó 's Hannswurst synonym Ujhelyben.

Kérlek, lopj időt, 's írd-meg a' Sp[issich] Biographiáját, még pedig oly bőven, a' hogy csak lehet. A' nagy embereknek legkisebb lépések is interessant és lehrreich.

Ha Festetich Ignáczal [!] leszel, tudakozzd-meg, vette e azon levelemet, melyben 1808ban neki megköszöném, a' mit Kisnek atyjával tett. Ez a' széplelkű ember a' Festetich nemes tettét nekem a' maga ebédje mellett felesége jelenlétében beszölte-el, semmit nem szégyelvén elbeszélni, hogy ő kinek a' fija, melyet csak Haynóczy nem szégyelt. Festetich Ignácz dicső ember. Annyinak veszem, ha Kist juttatja Armalisságra, mintha magamat tenne nemessé. Kérd, hogy mesterkedjék ezen. Kisnek gyönyörtű reményű fija van, 's M. Országon a' nem-nemes annyi mint a' nem-polgár.

Szeressd Berzsenyit. Szeressd azt, a' ki tőled várja lángoló kívánságainak bételjesítését. Parancsold hogy lásson, 's meg fogja nyitni szemeit, 's látni fogja a' fényt, 's áldani hogy fényt láthat. Ezt előbbi levelem folytatásaképen. Felelj, kérlek, hogy tudathassam véle, ha remélheti e Nálad az ujja születést. Ismét 's ismét 's ismét kérlek, édes barátom! tedd ezt. Jót fogsz tenni. Itt senki sincs a' ki tehesse. Élj szerencsésen!

Nem lévén a' Te Lázárodát, a' magamét vettem-ki helyébe Képeim Collectiójából.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

2013.

Horvát István — Kazinczynak.

Ts Kazinczy Ferencz Urnak

H. I. alázatos Idvezletét.

Széphalomra Pestről Majus 26kán 1811.

Az öreg Iudex Curiae Aprilis vége felé Bétsbe utazott szemeit gyógyíttatni. Jobbik szemével gyermekségétől fogva semmit se, a ballal egy idő óta homályosat látott. Amarról Majus 4kén a hályog szerencsésen levétetett, de negyed napra némelly sűrű nedvesség (ned) gyűlt össze benne, és tüzesedést okozott, a mi reményünket nagyon kevesíti. Még most is cura alatt vagyok e jobb szem, 's tsak az a fő szerentse, hogy a bal szem napról napra minden orvosság nélkül javulni kezd. Ezeket Uramtól hitelesen tudom, de ugyan ezeket más-képpen feltzifrázta a' hír. Vak a Iudex Curiae, tehát nyugodalomra kell botsáttatnia, így beszéllenek sok helyen a Bétsi és Pesti Politikusok, kiktől credhetett tudósításod is. Azonban akár mi történnék

a szemmel, én nagyon kételkedem, hogy Ürményi József, a fejedelemnek olly kedves embere lévén, ország gyűlésünk előtt hivatalából elküldessék. — Elküldessék, mondom, mert ugyan ő soha sem fogja kérni elbocsátását, ha tsak igen sullyos nyavalya őt egészen alkalmatlanná nem teszi. Észre veheted ebből, mi karban légyen a dolog; de tudhatod azt is, miért esett olly zavarosan Leveled alá íratása. Sajnálta Uram maga, hogy szebb írásának nyomát nem hagyhatta ott, hol örömet hagyni ohajtotta volna, 's bizonyosan újra leírtam volna számodra az éjjel íratott Levelét, ha az aláírás után tüstént útnak nem indúltunk volna. A mi egyéb aránt Epigrammodat illeti, Magad általláthatod, hogy nem lévén eddig legalább igaz a hír, melyre készült, azt ki nem adhattam Kultsár Ujságában. Belső érdemére igen derék az, tsak azt sajnálom, hogy jegyzések nélkül a nagyobb vagy talán legnagyobb rész meg nem értheti.

A Tárgy hasonlatossága s több ízben kijelentett kívánságod önkényén arra bírnak, hogy Sonettoidról meg vallyam egyenesen. a mit azokról érezek. Tudom, hogy Competens Bíró nem vagyok, mert én a Diplomaticát régen nagyobb hévvel gyakorlottam az aestheticánál, melyet egykor amannál nem kevesebbet kedveltem. Most tsak úgy szólhatok, mint egy egészen idiotának szólni lehet, 's ha hibázok izlésemben, te azt, ugy hiszem, vétkül nem fogod tulajdonítani: mivel nem mindenki bírhat egy mértékű tudományokat és ösméreteket.

Én Sonettoidat két szakaszra szoktam osztani. Egyikben maga áll feleségednek képe, ez a' szakasz merő gyengeség, puhaság, érzés, tűz, finomság. Nem tudom e' darabokat a' többivel egybe hasonlítani, nem tudom ehhez a' többit közel helyhezteni, noha azok közül némellyeket az el ragadtatásig betsülök, noha a' «Nincs Milliók» annyi béhalású volt, hogy midőn először Szemerétől olvasatni hallottam, a' legdühösebb fő fájásomat azonnal el szélesztette. Van valami e Sonettoban, a mi igen fölséges, és a' mi egyszer 's mind érzékenységeidet gyönyörűen festi, és ditsó fénybe helhezteni. Jól zeng a' végén — és mi jól zeng! az a' Gloriát von. A' másik osztályban áll a' Nints Milliók közt, de a' maga első formájában, mint én azt birom, 's mint Méltóságos Ürményi János Ezeredes Kapitány, (legnagyobb hazafi az Ürményiek között) Mészáros József Váli Esperes, Ferentzi János 's Kultsár István és mások sokan tölem bírják — és a Csereyhez íratott Sonetto. Ez az osztály a' dörgést a' szelidséggel, a' tüzet a' mértékletességgel igen szerencsésen foglalja magában. Édes Barátom — tsak most élek, 's itten azon előtttem

igen beises szóval, mellyre több ízben fel szabadítottál — az a Nints Milliók között vajni! ditső költemény, valamint az a Cserey s: ott a végső elkeseredés hangja a' leg szivrehatóbb nyugalom hangjával, itten a' hazafiúság legszentebb érzeményei nagyon alkalmasan jelennek meg, és én Kultsár Ujságában örömet közlém Hazámfiával e' két darabodat, ha erre engedelmedet megnyerném. Tsak azt óhajtanám, hogy az első formában: adhatnám ki az előbbeni, mert megköll vallanom, hogy javítgatásaid meg nem nyerhetik helben hagyasomat, és Te úgy is olly formába adhatod azt ki más helen, a' millyenben neked legjobbnak fog tetszeni. — Nekem a' befeszíteni kifejezés is jobban tetszik a' berepesztetni kifejezésnél.

A Sonetto Musája és Margit szigete ítéletem szerint osztályon kívül vagyon. -- Az előbbeni jó jó, de szűk a' képekben; az utóbbikban vagyon elég tűz, de vagyon víz is benne, és vagyon ollyan homály, melly akadályoztatja, hogy érdemét láthassák az olvasók. Meg engedj, hogy úgy írok e' kettőről a' mint érzek, megbántanám azon tiszteletet, mellyel erántad viseltetem, ha hizelkedő képébe öltözném előtted akkor, midőn egyenességemet kívánod. — Így ítél Vitkovits Barátunk is. — Mit ítéljen Szemerénk, a' nálunk nagyobb művész? azt leveléből meg fogod érteni.

Nemes törekedésed, melly a' Virtusnak Magyar nevet akar teremteni. Igazad vagyon, hogy magyaros hangú szovat kívánsz reá, valamint abban is, hogy köz igyekezettel köll majd az általad készített szovat behoznunk az írói nyelvbe. Azon próbatételek közül, mellyeket velünk eddig közöltél, a' Tsány nekem nem látszik alkalmasnak azért is, mivel a' Tsányi görög dinnye ország szerte igen híres; azért is, mivel a farkos szóllás mód. Most jöttem Csányból, ígyál a pxxámból, a leg szentebb dolgot megalatsonyithatná. Ezen okból voltam én Szemerénk Rima szavának ellensége, s inkább Rimet ajánlottam, mert nállunk a rima Katona-Rima alatsony aszszonyi személyt jelent. A Cyányt magad nem kedvelled, mint én nem a Csályt az ökrökhöz illő Csáli he biztatás miatt. Ugyan is a Virtuost Csálinak kellene neveznünk, ha Csályt elfogadnók Virtusnak. Nekem, nem tudom, miért, a Vály sem igen tetszhetik, annál inkább, mivel reménlem, hogy nem sokára alkalmasabb szovat fogsz készíteni. Ellenben jó a mimezni, 's jobb a' mimélni szómnál, ha imitarinak vesszük. Itten egészen megnyugszom találmányodon, 's élni fogok a szóval, még pedig a' mim gyökérrel is, mihelyest alkalmam akad.

Hálaadással azon említésért, mellyel Tövisék és Virágok nevű gyönyörű könyvedben megtiszteltél érdemem felett, én nagyobbat nem adhatván, mint Diplomaticus, Kazinczy nevednek jelentésével kedveskedem. Állításom közel sem gyanúgatás, hanem valóság, mellyet képes vagyok be bizonyítani. Hogy Kazinczy annyit tészen, mint de Kazincz, vagy de loco Kazincz, nállam nélkül tudod. De mit jelent a Kazincz? Kaz, Kaza, Kazi a Diplomákban Casimirust, Intz, Intze Innocentiust jelent, 's így Kazincz annyi, mint Casimirus Innocentius. És olyan mint p. o. Pese Marton, Elisabetha Martinus, Marton Káta, Martinus Catharina 's a' t. — Sok vizsgálás után tudnillik már tudgyuk, hogy a' faluknak neveik többnyire kereszt nevek, mellyek a' Birtokos nevétül költsönöztettek, 's ha a' falu többeknek jutott, a Testvérek vagy atyafiaknak neveket nyerte el. Elfogy papirosom, hogy bővebb próbákat hozhassak.

Küldöm ajándékban Szászi frantzia Grammaticáját, Pestnek egy nyomtatványát, és Sándor Palatinusnak eredeti Írását, Protographiait, nem Autographiait gyűjteményedbe; Vedd e tsekélyiségeket tőlem szívesen, és tarts meg hajlandóságodban.

[Szemere másolata a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

2014.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Nikla, Jun. 5-dik. 1811.

Nagy érdemű Férjfiú!

Harmadik leveledre felelek, és mast se úgy mint a' Te érde-med 's az én szíves tisztelőtem kívánná, hanem csak a' mint lel-kemnek bágyadt állapotja engedheti. Ugyan is, ebben az egész tavasz-ban Lazarétum volt a' házam, gyermekeim a' Veresben (die Masern) majd egy holnapig szenvedtek, 's végre magunk is a' nyugtalan virrogatás miatt hideg lelésbe estünk. Ezek mellett a' Martiusi Patens is nagy csapás volt nékem, oly csapás, melly életemnek egész pla-numát egy korig lerontotta, 's legkedvesbb törekedésemnek, kinézés-emnek gátot vetett. Vas Vármegyei Jószágocskámát vissza váltani akarván, csak nem minden marhámat pénzé tettem, 's már induló-ban voltam, midőn a' Patens jött. Gondolhatod zavarodásomat! Nagy volt károm, de az mind semmi volna, csak czélomnak elvesztése szívemet oly igen ne nyomná. Somogy nékem csak száinkivetésnek

helye: feloldhatalan kötelek vonnak azon földhez, mely az én szebb korom napjait látta. Le nem irhatom Néked kedvetlenségemet.

Legelső volt Sonetted, mely az én fásúlt szívemet egy kevesse electrizálta 's belé szelidebb érzést öntvén, szememet meg nedvesíté. Nekem is vagynak illy képeim! Édes szerelem, édes Poesis, mi az ember nélkülölet! Te azt írod, hogy még ifjú vagy. Köszönd ezeknek a' kegyes Istenségeknek! Akkít ezek úgy kedvellnek mint Téged, az örök ifjúságot talált.

Költeménykémet igen szépen kereszteled. Te valóban jobban tudod, mit írok én, mint magam. A' Coda én előttem se szép se rút, csak szükségből használom néha. Az illy rimes verset én igen szeretném; de azt bizonyosan látom, hogy erre a' M. nyelv csaknem egészen alkalmatlan.

Kaposban együtt lévén Sárközyvel és Szokolayval, beszédünk tárgya — Hazánk és Kazinczy. — Melly könnyű az okosokkal alknadni. Melly igen ki tudtad Te a' jó embereket keresni! Sárközy előszedte leveleidet mint valamelly szent ereklyéket 's érdemeinek bizonyosságait, én pedig Epigramáiddal kedveskedtem néki. Téged minden tisztelet, imád, de kivált a' Kálvínistákat bálványozókká telted. Tu es Pontifex tuorum. Ti bennetek igen szép buzgást és egy lelkűséget látok. Honnét támad az eggy illy szabad 's hideg vallásban?

Még eggy kis grammaticai felelettel is tartozom. — Orthographiai válaszod nem volt reám nézve meddő; de nem merítetted ki kérdéseimnek egész kerületét, de nem is meríthetted, mert nem is érthetted. Te a' Theoria faklyájával szoktál az igazságok' országába hágdosni, én pedig csak a' *mezítelen okosság' mécsénél bukdolódok, hol a' pusztá szem néha a' Phantomot gazdag ideának, az ideának legkissebb elementumát rendelt systemának nézi*. Mi különböző úton járunk, de nem lehetetlen, hogy tán ugyan azon eggy resultatunhoz ne vezessenek.

Én úgy nézem, hogy a magyar orthographia két igen különböző principiumokon oscillál, tétováz: a' Helyesség és Rövidség principiumain. A' Helyesség principiumán épült orthographia ez:

1-mo. *A betűkre nézve. Comb, TánC, vagy Czomb, TánCz.* A' Rómaiak, nyelvök természete megengedvén, a' C-ét, kétféleképpen is használták, 's mi még eggynek is keveselljük! Mi rövidséget keresünk ott hol nincs, és a' hol van, elvetjük.

2-do.) CsábiTs, mert valóban a' Cs és Ts egészen különbözők

3-o.) *Župp* vagy *Šupp*, mert *Zs* szintolly kifogásokat szenved mint a' *Ts*.

4-o.) *Az írásra nézve*. Egygy, egygyel, aszszony, aszszonnyal, ravasszal, makacsesal, malacczal, dagálylyal, st., mert ezeket így megrövidíteni: ggy, ssz, ccs, st. szintolly kifogásokat szenved mint a' *Ts*, és a' *Te* regulád szerint ugyan azon betűknek minden esetekben ugyan azon hangokat kell jegyezni.

5-o.) Annyi, mennyi, honnyi, olly, melly, st., mert ezeknek hangjok bizonytalan, vagy legalább a' különbség nem igen metsző a' kemény l, n, és lágy ly, ny között, és mivel a lágy ly többnyire még csak végső betűinkbe csúszott bé.

6-o.) Mihelytt, közt, közttem, érttem, akadt, tévedtt, st., mert a' *Te* regulád szerint valahol a' hangzás egészen ellene nem kiált a' gramm. formák charact jegyeinek, ott a' formatiókat kell követni.

A' *Rövidség principiumán épült orthographia* ez: TsábiTs, Tzomb, Tántz, egygy, egygyel, Asszony. Asszonnyal, ravasszal, makacsesal és makattsal, malacczal és malattzal, akadt, tévedt, mihelyt, közt, köztem, értem, loco érettem, st.

Ez esupa hiba, de a' rövidség menti, és ezt híven követni nem olly nagy hiba, mint ezen két igen különböző principiumokon oscillálni. Ezen principiumoknak öszvezevarása okozza leginkább orthographiáknak egytelenségeit 's szakadásait; mert én azt hiszem, hogy a' többi különözések többnyire nyelvünk bizonytalanságából származnak; tudgya, mondgya, rudgya, máktya, írva tökéletesen vagynak, de mondva nem; úgy szintén a' tanéto, tanétto; tanit-to, tanítom, melly, mely, melj, mej, mejj, mell, fellebb, föllebb, fellyebb, feljebb, 'st. mind nem ide való kérdések.

«Az Író nyelve nem dunai, nem tiszai, hanem a' magyar *Schriftsprache*.» Igen. De mi a' *Schriftsprache*? — Kétség kívül nem egyéb, mint a' grammaticai *Igazságnak*, czílos *Okosságnak* és *Izlésnek* serpenyőjében felolvasztott, elválasztott és destillált magyar nyelv. Ennek hazája tehát a' tanuló szoba, provinciái pedig a Duna, Tisza, Erdély, st. Ezek közöttül akármellyikhez ragaszkodni az Igazság, Okosság és Izlés' világos parancsolatja nélkül — *Provincialismus*.

A' Grammaticának egész oeconomiáját tehát az Igazság, Okosság és Izlés vezeti. Az igazság szab törvényt, az Okosság és Izlés pedig Kifogásokat formálnak. Ezek néha egygyütt, néha felváltva 's egyesleg munkálnak; néha az Igazságnak alája vetik magoknak [!], néha pedig azt vetik magok alá; a' hol az Igazság bizonyos tör-

vényt nem szab, ott az Okosság és Izlés végez; a' hol mind Igazság mind Okosság halgat, ott az Izlés maga határoz; a' hol pedig sem Igazság sem Izlés bizonyost nem lát, ott egyedül az Okosság parancsol.

Még a' vissza élés által igazlott grammaticai Igazságnak is alája veti magát kénytelenül az Okosság és Izlés, mikor az illy szavakat elfogadja: Keszkenő, Legyező, vastag, st. Magok alá vetik azonban a' legvilágosabb Igazságot is így: Nem könnyű; nem könyv, hanem könny. A' hol az Igazság bizonytalan, ott az Okosság és Izlés végez. Az Okosság így: Nem Méh és Méh, hanem méh és méhe; az Izlés pedig így; nem tanéttó, nem tanétó, nem tanított, hanem tanító. A' hol pedig sem az Igazság, sem az Izlés bizonyost nem talál, mint a' bizonytalan mennyiségű hangokban, ott egyedül az Okosság parancsol, melly egyebet nem parancsolhat, mint hogy a' mi bizonytalan, az anceps, mert a' nyelvet könnyebbé és hajlékonyabbá tenni fő gondja.

A' Dunai szavaknak számkivetését az Igazság nem parancsolja, az Okosság ellenben, sőt néha az Izlés is világosan tiltják. Minden két értelmű szavaknak elhárítását, az Igazságnak essentiális megsértése nélkül az Okosság parancsolja. Azon szavaknak változtatását, mellyeket én javallék, mind az Okosság, mind az Izlés kívánják: ez azért, hogy az eggy hangzást, amaz hogy a' két értelmet kerülje, s vagynak, mellyeknek változtatását Igazság, Okosság, Izlés egyaránt kívánják.

En mind eddig csak így gondolkodtam. Melly baj Somogyi Som furkóval Római Sambucát vinni!! Te igen kémélve, igen indirecte vágsz. Ezzel engem igen megsértesz. Én nem a' Ti érdemitekről szóllottam, hanem azon hibáokról, mellybe Titeket, számtalan érdemeiteknek igen eleven érzése ejtett.

Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2015.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Méltóságos

Gróf Gyulay Carolína Kisasszonynak.

Angyali barátném!

Azon pillanatban írom válaszómat, a' mellyben az olly kibeszélhetetlenül édes levelkét veszem. De Andrásfalváról Széphalomig másfél holnapig kell e jönni a' levélnek? Nem az én hibám, kedves Comtesse, hogy válaszóom késik; hanemha talán a' levél épen akkor érkezett volna, mikor én Májusnak vég napjaiban Biharba szaladtam vala le.

Nem én teszem első a' tapasztalást, hogy az asszonyi nem sokkal több keccsel tud írni mint mi férfiak, és én is nem itt tapasztalom ezt először. Nagysádnak kedves Asszony-anya, az én örökké imálandó Süsiem, és ennek nagy barátnéja, a' hasonlóképen örökké imálandó Therése, eleget tapasztaltatták ezt velem. De valóban az a' szép levél, melly előttem ellapult, újra elhitet, hogy régibb tapasztalásaim igazak voltak, 's megerősít azon kedves hívésemben, hogy a' szülék' physionomiájik általmennnek a' gyermekekre, lélekben nem kevésbbé, mint arczbán. Nagysád engem visszabájlol ifjú esztendeimre, 's elképzelem, mit érzettem volna ezen levélkéért 's Irójáért, ha az volnék a' ki valaha voltam. Nagysád igen szép culturát kapott; — egygyetlen intésre van szüksége. Ne mesterkéljen soha styluszán; írjon mindég illy természetesen mint itt. A' természeti báj több mint a' mit minden mesterkélés adhat.

Öröm nekem azt látni, hogy Csereyhez írt Epistolámat Hazám-nak még ifjú Polgárnéja is ízeleti. Midőn írtam, sokat ígértem róla magamnak; tudtam hogy sokan lesznek még halálom után is, a' kik érzéseimre gyúladnak. *Keveset* reméltem, midőn azt hittem hogy *sokat* várok. Az Epistola *sokkal közönségesebb* tapsolást nyert mint gondolhattam; 's azon felül hogy érzéseim másoknak is általlángoltak szíveikbe, azt a' jót szülte versezetem, hogy sokan tudakozzák, ki volt az a' Brutus, Timóleon, 's Harmodius és Aristogiton, 's így az a' mit Csereynek mondék, a' mostaniakat 's az utánunk-élendőket is arra fogja inteni, hogy az emberiség két legnagyobb Nemze-

tének történeteit tanulja. Így használ a' hazának és az emberiségnek az a' ki verseket ír. Hány Facultäten-Gelehrter tett és teszen annyit, mint ez a' rövid versezet az által tett, a' mit épen most mondek! — Az okosság azt tanácsolja, hogy e' textust én ne illessem gyakran. Ha azt tenném, nem használnék, hanem ártanék. A' helyett a' szívnek lágyabb érzéseit éneklém. A' szívet, a' phantasiát nemesíteni nem hasztalan igyekezet. Ez az ostobaság' kora melyet élünk, azt, a' mi e m b e r i, rútnak tartja — egészen ellenére a' görögöknek, kik templomjaikban is lepel nélkül állíták-fel Isteneiknek képeiket. Minél *nemesebb* a' Néző, annál *bátrabban* nézi 's *egészen tiszta lélekkel* azokat és az afféléket; 's minél *tudatlanabb, nyersebb*, annál *nevetségesbb szemérmeskedéssel* fordul-el előlök. A' mit ott a' Művész a' Márvánnyal 's ecsettel csinált, azt a' versező verseiben teszi. Nekem legkedvesebbek azok a' Poétáink, kik szerelmet énekelnek, és ez által mind szíveinket mind beszédünket nemesítik. Ha mit tehetni még fogok, e' célra, e' tárgyra lesz fordítva. Ősz hajjal még szabadabban lehetünk Papjai Ámornak, mint midőn a' koszorú alatt göndör fekete hajak simúltak-el.

En betegen lettem a' kis Dencsimei; hatszor lelte-ki a' harmadnapos hideg. A' gyermek nagyon elfogyott. Vigasztal az a' képzelés, hogy ez a' hideg talán csak végső kiömlése mind azon apróbb bajainak, melyek e' tavaszon néha bágyasztgatták, 's egészsége ezen változás által még nyer. De szeretett gyermekemet nehéz szenvedni látni. Nekem a' Gondviselés azt az örömet adta, hogy gyermekeimnek külsőjiken szemem gyönyörűséggel mulathat. Az atya a' maga gyermekeit mindég szépnek leli, 's hogy magamnak szép mind Dencei mind Thalie, azon nem akadok fel. De valóban magam is csudálom, midőn látom, hogy a' vidék a' kis Dencsit tartja a' legszebb gyermeknek, és hogy annak ott kiáltatott-ki, a' hol Sophiem és én jelen nem vagyunk. — Mit ad most Júliusban a' Szerencse, lyányt e vagy fiút, nem tudom. Jelentse Nagysád tisztelt kedves Asszonya Anyjának, hogy az, Ő Nagyságának ígéretéhez képest, a' Süsie' keresztgyermeké lesz. A' keresztatyaságot Vay Ábris vette magának, és azt én igen örömet adám neki, mert mind magát szívesen szeretem, mind atyját 's Onkelét úgy tiszteltem mint érdemlik.

A' Nagysád kedves testvérét, a' kis Grófot, barátságosan ölelem. Levelére első postán fogok felelni; most érkezvén haza, arra is alig marada időm, hogy ezt írjam meg. Hasonló barátságos érzésekkel ölelem a' mi közös barátunkat Döbrentey Urat is. Eddig vette három

Sonettjeimet, melyeket hozzá igen sietve küldék. Isten tudja, mikor fogja tőlem vehetni a' Ráday 's Orczy, etc. életüket. Az olyat megírni nem esik baj nélkül, mert gyakorta többet mondunk mint a' Megholtnak véreik akarnák 's kevesebbet mint a' Publicum vár. Az Orczy életét azért sem igen írhatnám-meg, mert sok tette van, a' mit nem tudhatok. E' helyébe csak véle töltött óráimat fognám elbeszélhetni, melyre kész vagyok, de tunyává teszen az a' félelem, hogy a' Döbrentei Journalja nem ér teljesedést. —

Feleségem tiszteli a' Mélt. Grófnét, 's ajánlja magát azon kedvezéseibe, melyet eránta Ő Nagysága valaha bizonyítani méltóztatott. Ő benne a' többek között nekem az az örööm is van, hogy egy kettőt kivéven, mind azokat, a' kiket én tisztelek és szeretek, ő is igen forrón szereti. Melly öröm volna az nekem, ha Nagyságtok Septemberben, a' mint D[öbrentei] ír, itt volnának, 's én Susiet és Sophiet öszveforradva láthatnám. Éljen szerencsésen Nagysád, kedves Comtesse, 's végye tőlem azt a' Complimentet, hogy ez a' meleg szívvel írt levél, ez a' természeti kecsékkel teljes levél még azzal a' fatalis titulaturával is kedves tudott lenni nekem. Maradok a' legszívesebb barátság tiszteletével

Széphalom, Jún. 9d. 1811.

alázatos szolgája

Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 118. sz.]

2016.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Jún. 10d. 1811.

Kedves barátom!

Ruminak írt levelemből látni fogod hogy Biharból csak most értem haza. Épen azért hogy Te lásd, azt is megírtam, hogy Szentgyörgyink a' tűz által meg nem károsítatott. Sajnálom hogy őtet 's szeretetre méltó familiáját meg nem láthattam, mert én ott is mint Nalad, az *egész házat* szeretem.

Bollnak munkáját, melyet fordítasz, nem ismerem. Jó lehet, ha Te adod magad' fordítására. Mint fordítsd a' Religiositátet, nem tudom. Tudom hogy a' mi Papjaink istenes, szent és kegyes életnek fordítanak: melly annyira nem religiositas, mint a' biborszín nem ezinóber, noha mindkettő a' veres nemébe való. Nagy

kárára van literatúránknak, hogy a' deák 's görög szók terminatióját nem apocopáltuk; úgy az idegen szók nem tarkítanak-meg annyira beszédünket. Én azt néhol merem: plán, Akt, etc., de mint minden újításokkal, úgy itt is nem kell igen bátran bánnunk.

Berzsenyi (úgy értem) Kis Istvánnal valamelly kötésre szállott verseinek kiadása eránt, 's Kis ötet, épen úgy mint engemet a' Dayka verseivel, megjátszodtatá. Vitkovics engem arra kért, hogy engedném neki a' kiadást. Szívesen oda engedém. Fejér Várm. honorar. V. Notár. Kápolnay Antal Úr annyi pénzt ad kölcsön Vitkovicsnak, a' mennyi arra kívántatik, hogy Daykát még e' drágaságban is esinosan kiadhassa. Szemere úgy írja utolsó levelében, hogy V[itkovics] a' B[erzsenyi] verseit is kiadni szándékozik. Ha már erre B-nek megnyerte e engedelmét, nem tudom.

A' Puky és Balla által kérdett szokat, a' mint tudod, én is megneveztem, 's Szemerének barátsága reá veve, hogy concurráljak. Képzeled, hogy sem az 50 f. sem a' laureola nem igen sajnáltatja velem, hogy el nem kaptam a' feltett bért. De azt *senki* nem kapta-el, 's Balla *maga* méltóztatott lenni Bíró, még pedig olly szempillanában, a' mint látszik, a' millyenben az Apostolok látszottak lenni, mikor a' Pünkösdi malasztal a' Csudálkozók közt megjelentek. Hát Tiszt. Báthory Gábor Úr felől, az Agonothetáról, mit mondjak! Azt kell ám hallani, azt, hogy mit mond. Bolondja sem lehet Czinke, noha ez is azt hiszi, hogy *bőv* a' magyar nyelv. A' Dayka Praefatiojában egy kis Excursiót tettem arról, ha elkerülhetik e a' később Nyelvek' Íróji, hogy a' már virágzó nyelveknek példájikat hol tudva 's akarva, hol nem tudva is, kövessék. De mihelytt alkalmam lesz szólani, mingyárt bővebben elmondom a' mit e' részben mondhatok. — Pesti Pred. Molnár Úrnak Biharba indulásom előtt irtam fíja eránt. Itt a' válasz.¹ Magyarúl irtam neki, azt hívén, hogy a' ki magyarul papol, nem fog nehezen írni magyarul; én czifra németnek félve irok németül. Szegényt, nagyon szánom, hogy magyarul kényszeritém felelni. Lehetetlen volt magamat a' nevetéstől megtartóztatnom, midőn azt olvasám. Könnyebb egy gyermeket szülni, mint neki volt azt a' levelet írni. — Édes barátom, első levelem bizonyosan az lesz, a' mellyben érteni fogod, hogy fiam lett e vagy leányom negyedszer is. Mondd reá papi áldásodat. Élj szerencsésen Kedveseiddel együtt, kiket szívesen tisztelek.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

¹ Nincs a levél mellett.

2017.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom den 10. Juni 1811.

Theurester Freund!

Ich komme aus dem Biharer Komitat; wohin ich in [!] May wegen der Krankheit meiner, den 18. May bereits in ihr 72tes Jahr eingetretenen Mutter herabgehen musste. Die arme Frau leidet seit einem Jahr an rheumatischen oder chiragrischen Schmerzen, und ihr Leben war in May in Gefahr. Ich verliess sie schon hergestellt. Gefühle der Natur sind heilige Gefühle, und ewige Gefühle, die nie erstickt werden können. Der Himmel, der mir so viele und so verschiedenartige Leiden zumass, hat mir auch jetzt wieder Augenblicke nicht nur der Freuden, sondern auch des Triumphes gewährt. Gerne entsage ich auf die letztern, wenn ich die erstern haben kann; aber gewiss ist es auch für den, der dabey nicht interessirt ist, Freude zu sehn, dass alle Künste der List und der Unrechtschaffenheit endlich endlich beschämt werden müssen; und Unschuld endlich siegt. Diejenigen, die vor 7 Jahren mich so henkermässig zerquält haben, wie ich mit Gewissheit sagen kann, bloss damit ich nicht *heurathe*, und damit so ihre Massa successionis etwas fetter ausfalle, sind sehr beschämt und das ohne mein Zuthun, durch sich selbst beschämt. Ich habe den schönen Stolz so zu thun, als wenn ich es garnicht merkte, und erwähne der Sache bloss bey denen, die, wie Sie, mein Freund, von diesen Dingen etwas wissen, und den Aufschluss nicht wissen können. Alle Bitterkeit, die in meinem Herzen war, ist längst verschwunden.

Ich sah das unglückliche Debreczin nicht. Hätte mich mein kindliches Gefühl nicht an meine Mutter gekettet, so hätte ich mir die Freude — die schreckliche Freude — den verwüsteten Ort zu sehn, nicht versagt. Mein Freund SzentGyörgyi brannte nicht ab. Er wird die Pfosten seines Hauses mit dem Blute des Osterlammes übertüncht haben, damit der Würngengel, den der heilige Florian wegpeitscht, dort vorübergehe. Der Strom des Feuers ging bey seinem Hause sehr nahe vorbey, und ein Theil des Dachs ward abgeschlagen. Der Würngengel verschonte die reformirte Kirche, deren Thurm mit weissem Blech gedeckt ist, so wie die neue mit Schiefer-

schindeln bedeckte Kirche, und das Collegium, auch mit Schiefer-schindeln bedeckt. Kein Professor und kein Prediger ward abgebrannt. Die Partialität des heiligen Florianus für die Protestanten brachte der Bischof von Grosswardein dadurch ins Gleichgewicht, dass er seine menschliche, christliche und bischöfliche Milde bloss auf die Catholiken ausbreitete, eingedenk der Lehre des heiligen Paulus: Seyd milde etc. vor allen aber gegen die Consorten eures Glaubens. Herr Paul Bek [!] de Téglás, Perpetuus in Bököny S. C. & R. Ap. Majestatis Consiliarius — diess ist sein Titel — bot der Stadt Debreczin seine Dienste an, und zeichnete neue Gassen, breitere Fundos, damit die Stadt solchen Gefahren weniger ausgesetzt werde. Auch dieser würdige Mann ist ein Zipser. Vor 7 Jahren heurathete er ein Fräulein Bárczay, das sehr reich ist. Er selbst hat das Téglás und Bököny vom Hofe erkaufte, und bey diesem Ankauf ward es ihm als ein sehr vorzügliches Verdienst angerechnet, dass er beym Tumult, welche die Fahne des Bernadotte in Wien erregt hat, unter den Bänken der Pferde der zusammengedrückten Cavalleristen sich in das Palais der französischen Ambassade und von da zu die [!] Burg etc. durchgearbeitet hat. Sein Téglás hat er mit einem sehr verständig angelegten Park und einem Gebäud, das kleinlichst genau nach einem königlichen Landsitz um London gebaut ist, geziert, und daran that Beck meiner Meinung nach vollkommen recht. Das Gebäud ist Copie und nicht Original. Aber so haben wir ein Gebäud in Natura und nicht in effigie vor uns, bey dessen Anblick derjenige, wer sich bewusst ist, kein Kenner der Architektur zu seyn, durch Auctorität frappirt wird, und seyn Aug an wahren Formen bilden mag. Er muss supponiren, dass ein Mann der Ingenieur war, kein fehlerhaftes Gebäud würde copirt haben. — Ich schreibe alles dieses Ihnen, weil ich glaube, dass Sie Herrn von B[eck] kennen, und die Nachrichten für Sie *neu* seyn mögen.

Professor Magyari geht als Prediger nach Tür ab. Sein Nachfolger wird erst gewählt werden. (Von Kézy wissen wir nichts. Kein Brief kommt von ihm.)

Den 3. Juni speiste ich sammt meiner Mutter bey Emerich Péchy (er und meine Mutter sind cousins germains und meine Mutter besitzt etwas in Álmosd, wo Péchy wohnt, so wie Péchy in Ér-Semlyén). Binnen 5 Monathen hat er 3 Töchter verheirathet. Therese an Gosztonyi, Caroline an Zsombory und Petronelle an Ivánka. Noch sind 3 Mädchen zu Haus, und sein Sohn Franz in

der Schule, ein Jüngling von 17 Jahren. (Péchy ward den 14. November 1753 geboren.) Er ist einer von den treuesten Attachés des Palatin, dessen sehr schlecht gemaltes Portrait, so wie bey General Vay, hängt. Diese zwey Portraits sind von der nemlichen Hand. Auch ich würde das Portrait dieses wirklich grossen Mannes haben: aber gewiss nicht von dieser elenden Hand gemahlt. — Péchy, den ich seit drei bis vier Jahren nicht gesehen habe, wird etwas fett, und ist vollkommen gesund. Gott erhalte ihn der guten Sache. Es ist ein würdiger Mann. Seine Bibliothek ist aller Achtung werth. Sie besteht aus Classikern, Historikern, Politikern. Johannes von Müller's letztes Werk sah ich bey ihm. Wäre er mit seinem Durchlesen fertig gewesen, ich hätte es ausgeliehen und mitgebracht.

Das B[anko]zettel Patent hat das Pfund Rindfleisch in Bihar dem Land der Viehzucht auf 40 xr gesteigert. Ein Kübel Korn ist auch dort 30 f. und Weitzen 40 so wie hier. Die Halbe Wein wird per 36 xr geschenkt: hier per 1 f. und noch höher.

Kotzebue's Erinnerungen aus der Reise nach Rom und Neapel nahm ich auf die Reise nach Bihar mit, und ich hatte ausser Bernhardis Sprachwissenschaft sonst kein einziges Buch mit genommen, um so mich zu zwingen, das noch nie gelesene Werk zu durchlaufen. Es gelang mir es durch zu lesen, und mein Urtheil ist über dieses Werk, was über alle andere Machwerke dieses kenntnißreichen und genievollen Vielschreibers. Vieles sehr wahr gefühlt, sehr wahr und richtig geurtheilt, oft ein blühender, rauschender, schimmernder Styl, der aber ins triviale, unedle, gemeine so gar niedrige sich verliert. Mein Liebling war er nie, und kann es nie werden. Dass wir einerley Glaubens seyn mögen, das habe ich ihm gleich die ersten Seiten abgesehen; auch gefiel mir die Apologie des Ausfallens über das, was ihm privilegierte Dummheit zu seyn scheint, ungemein. Wenn das Buch nahe um Sie zu finden wäre, lesen Sie doch das, was er 11. Theil Seite 175 sagt. Ich wünschte, dass diess von vielen sogenannten Weisen beherzigt würde. — Über seinen Hass gegen Napolcon entfuhr mir oft ein stolzes Lächeln, so wie über den Weyhrauch, den er — der schmeicheln nicht kann — dem Kaiser Alexander zündet. Da er aber der Königin von Neapel (Mar. Carol.), die für ihn Gnaden hatte, nahe tritt, und ihre Ehre einem unseligen Witz aufopfert, darüber lachte ich nicht. Sie ist durch Kotzebue mehr gekränkt, als der König, dessen fette Hunde er so oft anführt.

Als ich ankam, fand ich Ihren freundschaftlichen Brief vom 21. May auf der Post zu Ujhely, und gestern erhielt ich die Mayhefte der Annalen und der Bilderwelt; das letztere erwähne ich nur um zu zeigen, dass ich sie *schon erhalte*, da Ihnen Glatz darüber schrieb. Glatz hätte den vielen, ihm lästigen Anfragen ausweichen können, wenn er die Praenumeranten in seiner Anzeige von sich abgewiesen hätte, das (vielleicht) nicht geschah. Ich danke Ihnen recht sehr, mein lieber Freund, für die Mittheilung der Rubriken Ihres Werkes, das Sie für Eichhorn erst kurz, dann aber für sich ausführlich arbeiten wollen.

In was immer ich Ihre Absicht befördern kann, so haben Sie nur zu befehlen. Meine Excerpten aus der Preisschrift haben Sie bis jetzt schon erhalten. Bey Abschnitten, welche die ungrische Literatur betreffen, bitte ich Sie nichts ohne Kis's Übersicht stehen zu lassen, da Sie theils aus Mangel an Kenntniss von Kleinigkeiten in der Literatur, welche nur dem bekannt seyn können, der bey dem Fache ist, theils auch einer [aus Mangel] hinlänglichen Kenntniss der Sprache selbst manches fehlerhaft aufsetzen könnten.

Der derbe aber kräftige Ton von Dr. Sártori gefiel mir in den vorjährigen Annalen mehr, als dieser bedächtlichere, glattere, weisere — denn was verschönert nicht mit diesem verdächtig gewordenen Worte! — Ton des jetzigen Redactors. Wahrlich, wahrlich es ist eine missliche Sache um die Conversionen und um die Convertiten! Gerne sehe ich dem schönen Freundschaftsgefühl nach, wenn es die, die man liebt, mit Wärme darstellt. Aber diese Annalen scheinen dieses Jahr ganz Zipserisch und Luthrisch geworden zu seyn. Wie oft kam der Name Bredeczky vor, nicht anders, als wenn der Redactor denen Herrn Schultes und Sártori ihre Ungerechtigkeiten würde verwerfen wollen. Wäre ich Bredeczky, ich würde mit so einer Art Satisfaction sehr übel zufrieden seyn. Schultes und Sártori gaben dem B[redeczky] einige Hiebe, so wie auch B[redeczky] denen zweyen. Das mag angehen; so etwas zu thun bin auch ich fähig. Dieser und jener kann in mein Feuer gerathen, und meinen Antagonisten auch sticheln oder hauen etc. Wenn ich aber besiegt zu seyn scheine, muss mich kein Halbgott von der Arena aufheben und mich zum Sieg verhelfen, denn da erst scheine ich besiegt. Mit einem Wort, ich zittre, dass die Annalen ihren Werth ziemlich verlieren werden. Bis jetzt war ihr Ton etwas *Arrogant* (si exteris placet, denn das war *ihre* Beschuldigung), das ist *etwas derb*, aber

kräftig. Jetzt ist ihr Ton nicht mehr derb, nicht mehr Arrogant. Ist sie auch kräftig?

Gleich als ich 1808 in October von Wien kam, schickte ich exemplare von den Régiségek an Kanzler Teleki, Ocsovszki, Görög, Engel, Báróczy und Sándor nach Wien, und Kis nach Oedenburg. Mich wundert sehr, dass Engel (und also wohl auch die übrigen nicht) sein exemplar nicht erhalten hat. Und haben Sie die Tövissek etc. schon erhalten? Ich bitte Sie, mir das gleich zu sagen wenn es in Ihre Hände kommen wird.

Anton Szirmay und ich werden Ihnen wohl nichts zu Ihren Zwecke liefern können; Szirmay übergab alles, was er hatte der Regnicolár Bibliothek, und ich der Pataker. Aber Ihr Vorhaben will ich dem Professor Szombathy mittheilen; dieser hat auch eigene Aufsätze, die er Ihnen geben kann. — Allem Anscheine nach ist Professor Johann Genersich der Mann, den ich sehr lieb gewinnen würde, wenn ich ihn kennete. Ich weiss nicht, was sein letztes Werk (Traján) ist. Aber ich glaube, es ist was es seyn soll.

Leben Sie wohl.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2018.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolozsvár, 12a Junii 1811.

Cserei Miklós a' későre szállaló Kazintzinak!

Már meg rémitett volt hosszas halgatásod. — Látatlanul, érdem és fáradság nélkül jutni barátságodhoz, 's esmét azon tünődni, hogy talám el tűnt, — talám álmomban talált kints volt, — — itéld meg magad, mivel gyötörtél! — Én veszekedhetném volt veled! meg akartalak támodni levelemmel! — Keményen, keményen akartalak meg támodni, hogy tréfát üztél leg újabb örömemből. — Úgyé hogy lettis volna egy kis *Jus belli*-m ellened? de már meg szűnt, mert a' múltt Hónap 11kén, 12kén botsátott leveleid (mellyek Farkas Uramnál heverték) le tsendesítették ez előtt harmad nappal hánykodásimat. —

Sonátád elég szép, tsak az a' kár, hogy reám nem fér. Bár férne! — Azomban mégis buzgó köszönettel fogadom; nem mint

érdemlett jutalmat, hanem mint Barátság ajándékát. Köszönöm a' Pest Vármegyei Jegyzéstis. Derék és értelmes Patriotákat látok benne; de gondolodé hogy lejjebb nem szállanak, mihent az Udvar keményen meg riasztja őket. Vannak olyan időjárások, mikor a' vetemény szépen kél 's nagy áldást mutat, de a' szárazság reá következik, 's a' tavasz reménységeit el fonnyasztja. Illyen a' nagy igasságok sorsa is! Néha oly felségesen fel kapnak, hogy újjúl a' lelkünk: de egy dördülés, egy hervasztó szél mindent el ront. A' mostani Nyom (aera) erőtlen; fel buzdúl, de a' próbát nem tudgya ki állani. A' férfiúi állhatatosság bútsut vett; a' Hazaszeretés tsak lobbanás a' szivekben, nem tartós meleg, melly életet adgyon az emberek szándékainak. A' Nemzetek jussairól sokan tsevegnek, mint a' Theatralisták a' Hérosok érzeménnyeiről, mellyeket papirosról tanóltak, és elé mutattyk tapsolásért; de hány van, a' kinek tulajdon ösztöne? Egy orráig beszélgetni ezekről, 's idő töltésből fel hevülni, — e' meg jár; de mihent a' meg szokott élet módgyának aprólék maszlagai elé kerülnek, az öltözet, a' külső tsillámlás, a' hivalkodás, a' kártya, a' nagy tárgyakhoz való kedv el tűnik, 's azokká változunk, a' kik lenni meg szoktuk: búbájivá a' földnek, 's vesztegetőivé a' napoknak. Így ismerem nállunk a' tehetösebbeknek nagyobb részét; az az egy néhány pedig, a' ki magát közüllök ki fatsarta, 's különös ösvényt választott, vigyázzon, meg ne botólyék, mert senki sem fut oda, hogy fel emellye, sőt nevető szánakodással fognak rólla beszélni az ebédlés között 's a' játék asztal mellett. Nem így vagyon é nállatokis?

Hogy mi lesz mind ezekből? — Könnyü által látni. El szigorodás, el ájúltt merevedtség, azután fel rettenés, zűrzavar, pusztulás, — 's végre *valaha* (de ki tudgya mikor) újra éledés, újj rend. A' Rend zavarból válik, 's elébb-később esmét zavarra hanyatlík. Nem igazé, hogy az, a' mit politikai értelemben *rendnek*, *igasságnak*, *Nemzeti boldogságnak*, *illő szabadságnak* nevezünk, éppen annyi az Országokra és Nemzetekre nézve, mint az *élet* az állatokra 's a' *virittás* a' növényekre nézve? — Az élet pedig a' halálból, a' virittás a' senyvedésből, 's mind a' kettő a' *megforrásból* (fermentatióból) származik? e' pedig éppen az a' Physicumban, a' mi a' rendetlenség vagyis a' *zűrzavar* (chaos) a' moráléban! Ugyan azért chaoszt az emberseges ember nem tsinál, de mikór láttya, hogy akarattya ellenis meg lett, békével túri mint a' *halált*, és mint a' *telet*, mert hiszi a' *halhatatlanságot*, a' *feltámadást* és az *örökk életet*.

Ugy tetszik, felettébb el-ragadott éjjeli Phantasiám: mert éjjeli írom ezen levelemet: — nappal kezdettem volt írni, de félbe szakasztották. No tsudálkozzál hát Barátom, ha éjjeli sötétes gondolatokat találsz benne!

Az inént jöttem vissza a' Theatrumból. E' még él, vagyis inkább vánszorog: de nem hiszem, hogy sokáig vigye. Itt némelly Vármegyék Instructióbais tették volt a' Követeknek a' Theatrumra [!] való gondoskodást; 's azt tartom, hogy méltánis tselekedték; mert ha messze járis a'tól, a' minek kellene lennie, de ha el enyészik, nehezebb leszsz fel támasztani, mint életében tzéllýára juttatni. Azomban minden tanátskozásaink utánis még semmit sem segéltetünk rajta. Ennek oka, hogy fundusunk nints. Fel-róvást (repartitiót) tenni félelmes, mert az Udvariak, a' kik ezt a' *szükség felett valók* közé számlálják (mint a' porkolabb a' rabokra nézve a' főtt ételt), azt magyaráznak belőlle, hogy bővölkedünk; 's egyszeriben újj Subsidium kéréssel tisztelnék-meg Hazánkat. Egyenként való ajánlások már lettek, és még többeket remélhetünk, de nem hiszem, hogy ezekből tsak a' Theatralis épületet is (melly másfél ölnyre fel van hozva) tökéletességre vihessük, e' pedig még tsak egy lépés a' Theatrum tzéllýára. Én azt javallottam, hogy állyon öszve egy Társaság 9 vagy 13 emberből (mert a' páratlan számot némelly dolgokban szükségesnek tartom, mint a' babonázók) 's azok vegyék magokra a' Theatrumnak mind lábra állittását, mint tzéllýához képest való kórmánytát. Ajánlottam magamatis közikbe: — sokféle képpen jónak tartottam ezt: de még eddig készséget tsak két emberben találtam. —

Kétség kívül nem tsak ezen, hanem minden egyéb köz-szükségünkbenis lehetett volna segéllenünk, ha az első javallásom helyt talált volna; melly abból állott, hogy *ez az Órszág a' maga compromittált Creditumára egy Hazai Báncsó állitson*. Ennek segedelmével fel lehetett volna éleszteti az industriát (meg engedgy, hogy ennek a' szónak magyar nevét nem tudom), meg lehetett volna vetni az activum Commercium básiassát (ennek sem tudom) és ezek felett sok szép és használatos Intézeteket lehetett volna meg indittani: — de quot capita tot sensus! — — —

Bezzeg jó volna, ha olyan belé-beszéllő tehetséggel bírnék, a' milyent bennem képzelni láttatol! hidd el Barátom, hogy Orfeus fél annyi hasznát sem vette lantjának, a' mennyit én venném ennek a' tehetségnek! de hogy nem bírok velle, abbólis ki tetszik: mivel

alig tudok annyira menni, hogy némeily ártalmas lépésektől el tartóztassam Hazám Képviselőit: nemhogy a' fáradságos jó lépésekre reá beszélhetném.

Mű még mind meritgettyük a' vizet jukatos vederrel: senki sem tudja, meddig leszünk itt, mert az előnkbe adatott munkának felét se végeztük el. Mit mondok, felit? Harnadát sem!

A' devalvatiót mű sem vettük bé különbben, hanem tolerative. 's megis irtuk a' Repraesentatióban. Sokáig halogattuk az erről való végzést, 's megvallom, magam voltam egyike a' ki halogattam, az időtől várván bővebb tanácsot. Azomban mindenfelől jött a' hír, hogy Magyar Országon örömmel fogadták, Bétsben tapsóltak, 's a' t. 's így esett azután hogy csak ennyireis mentünk. Mihent pedig a' Devalvatiót nem reclamáltuk, önként folyt, hogy a' privátusok adóságaira nézve mérséklést kellett tennünk. Így esett a' skálának bé vétele, mely esmét aval a' ki jelentéssel lett: Hogy mű a' devalvatióról meg irtt igasságokhoz ragaszkodunk. — Rettenetes dolog, hogy ezen két Ország nints jobb egyetértésben! Tü nem ügyeltek reánk, mű pedig soha sem tudjuk előre a' Tü gondolkodástokat.

Ujságunk nints egyéb, hanem hogy a' Muszkák esmét el töltötték a' két Oláh Országot. Kérlek, tudósíts a' Magyar Országi dolgokról, 's szerezd meg nekem a' nevezetesebb Vármegyék Repraesentatióit. Leveled egyenesen nékem a' Kolosvári Postára ítasítsd. Ohajtva várom feleletedet.

Tisztelő barátod
Cserci Miklós mpr.

P. S. Nagy részére levelednek közelebbi alkalmatossággal fogom meg írni gondolataimat.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2019.

Kazinezy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Jún. 19d. 1811.

Kedves barátom!

Engemet tegnap egy fiú atyjává teve a' felcségem, kit ma Sáros-Pataki Prof. Nagy Ferencz, az Ódák' Írója 's a' Batrachomyomachia 's Bion és Moschus' fordítója Marcus Aemilius Ferencz

nevekre megkeresztelt. Képzelted örömet hogy végre végre nem csak leányok' atyja, hanem fiúé is vagyok. Háromszor nem szomorodtam, hogy leányom leve; tudják a' kik látták, hogy nyugodalmam, melyet mutattam, nem vala tettettet esend. De ha most negyedik-szer is leányom lett volna, gyenge voltam volna, rajta megütödni. Fogadd jóvoltodba a' kis Emilt, édes barátom, 's add reá baráti áldásodat. A' gyermek ép és elég nagy, elég erős gyermek. Nekem nem csak ép, hanem igen szép képű gyermekek is jutnak. Eugeniem felől azt tartja a' vidék, hogy messze földön nem találni hozzá hasonlíthatót. Thalie húsozabb, 's hasonlóul igen szép arcú gyermek. Nem tudnék semmit másképen óhajtani, mint van, azon kívül, hogy Thalienak a' fülei, minthogy az ötvar miatt a' főhöz szorítani nem lehetett, egy kevéssé elállanak a' koponyától, 's félek hogy azt oda szoktatni késő lesz. A' szabadon lobogó haj a' hézagot el fogja tölteni.

Épen most érkezik (Jún. 20d) egy vendégem, 's egynéhány csomó könyvet ad nekem által, melyeket Pestről hoz. Ezeknek egyikében a' Horácz Episzt. két exemplárja vagyon. A' többiben a' Szent-Györgyi Sallustját lelem, 's holnit egyebet. Irni fogok Glatznak, hogy

a' Horácz Epistoláját,
Szentgyörgyi Sallustját,
Virag Poemáját,
Horváth Pestjét,
Nagy Bionját és Moschusát

engedje általam recenseáltatni, 's melléje vetem a' kérésnek, hogy ezen öt munka felől egészen másféle ítéletet fogok hozni, mint a' Szabó Dávid Aencise felől hozni kéntelenítettem. Ezt azért, mivel látom Rumihoz írt levelének némely soraiból, hogy ő vagy fél másokat megbántani, vagy *csak kedvezve* akar ítélni a' megjelent munkákról. Nekem úgy tetszik, hogy az ilyen *Félő* jól tenné, ha Recenziók' Redactorává nem lenne; mert a' Recenziók' írásában kettős a' a' czél: 1) hogy a' Publicum' ítéletét intézzük 's a' könyvvevőknek arról, a' mit a' könyvben találni bizonyosan fognak, hírt adjunk; 2) hogy az Írókat a' gondatlan dolgozástól elrettentsük. A' ki csak oda mereszti szeméit, hogy a' keresztyén felebaráti szeretet türedel-

met parancsol még a' bénák 's még a' részegségekben orra-bukottak eránt is, vagy, hogy magunknak ítéleteink' kimondásai által ellenségeket csinálni annyi, mint a' darázsokat fészkekben bolygatni: az — legalább Recensensnek nincs meghíva. Én megvallom, jobban szerettem Sártorit Redactornak mint Glatzot. A' ma érkezett csomóban vettem Erichsonnak Griechischer Blumenkrantzát. Úgy emlékezem (Biharban hagyám Annálisaim füzetjeiket), hogy ezt is unbedingt magasztalta. Mit mondasz reá, édes barátom, ha elpanaszlom, hogy némelly Epigrammát németül nem értettem, 's kéntelén valék a' görög textusba, (melly ide nyomtattatott) belé tekinteni, 's görögül megértettem. Pedig azon hiúságtól, hogy magamat nagy görögnek akarjam tartattatni, távol vagyok.

Derek fiúk az az én Pesti Triászom, az a' kis Szemere pedig képzelhetetlenül szorgalmas és nagy munkagyőző. Hát szép lelke! Szeretem mindenikét, és a' nélkül, hogy egyike miatt a' másika eránt igazságtalan legyek. Szemerét ízlésének hasonlósága miatt is talán leginkább. De ismét Horvátnak láng-lelke' 's nagy tudománya jut eszembe, akkor Horváté a' koszorú. Vitkovics köztők legkevesebbet tud, mer' a' kettő bizony sokat tud. De Vitkovics viszont olly könnyű, olly víg, olly tiszta és jó lélekkel bír, hogy a' miatt minden érdem nélkül is szerethetném; pedig ő benne érdem is van.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom! a' Tiéiddel együtt, kiket szívesen tisztelek, csókolok. — Irtam, hogy a' mi kedves Szent Györgyink meg nem égett? — Ajánlom magamat becses barátságodba.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2020.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Bonyhán, Junius 19dikén 1811.

Tegnap vevém a' Fattyu *Raphael* G. Gyulayné által, ki Andrásfalváról ismét ide jött. Megpirúlva gondolám-el már sokszor, nem sokára hogy Pestről megérkeztem, mint mertem egy olly Irást által nézetni. Három hét alatt készült az, Moldova szélén, Gergyó Székben a' Borviz mellett, a' hol magamat úntam. Azonban jó vala mégis az általnézetés, 's ha magamtól sem adtam volna bár így ki

ezer köszönetet érette, jólelkű és szívű Kazinczým. Elfog az égni, némely paginákat kivéven, melyeket kijobbítani, más végre fordítani fogok. Az említett Munkák után nem akarok compilálni, 's ha csak Lajossal valaha mind azon szép tárgyakat önnszemeimmel nem láthatom, akkor rólok fundamentomosan nem olvashatok, soha nem írok ollyasok, noha előttem kedvesek felől. Alig tartóztathatám magamat a' kaczagástól, mikor tegnap G. Bethlen Ádámné nagy örömmel azt kérdé, hogy új pakétot kapék — azt gondolván ő, hogy ismét Melancholia, az Erdő jött, melyek neki nagyon tetszettek.

Ollyan gondatlansággal, restséggel irtam én eddig. Sokszor neki hevültem a' társaság közt, ebédnél, 's ha leülhettem, vagy nem tudtam már semmit is, vagy restelkedve ment a' dolog. Még egy munkám sem ment-el csak barátim kezeibe is jól kicsinosítva, 's még is minden féltés nélkül volt bolonságom nekik általadni. Szemere — a' halgatással kinzó — már egyszer ezért megpirongata, 's a' Tek. Urnak, 's neki fogadom, hogy ezután másképpen akarok tenni. Prof. Ahlwardt nevét még nem ismertem. Annyira elfoga engemet a' róla való gondoskodás, hogy a' múlt éjtszaka álmomban, mind a' Profeszszort, mind fordítását láttam.

Kupeczky életét egy Német kidolgozás után, Magyarúl feltettem, 's adtam is hozzá. Nagyon szeretném, ha a' Tekintetes Úr Manyokiéből valamit küldhetne.

Az Idyllistákról kezdék valamit, 's a' Magyarokról — is. Zrínyi idejéhez képest érdemes, csak ollyan Holpricht ne volna, Faludi Kanász, Szabónak lett volna ahhoz telke, de a' ludaskása, a' sok igen köz kifejezés elcsúfítja, Csokonai gugás halálon siránczó vén Pásztor Asszony. Illyes formák gömbölyögnek-ki itéletemből. Hubai csupa követője Gesznernek. Sajnálom, hogy velek nem várt, míg Originál Wendungot nem adott volna darabjainak. Perccsenyit az Istenért el nem kell hagyni. Ő Juhász bundában pipál.*

A' Simontornyi *életet* nem hagyom-el. A' nekem kedvesen jó. —

Némellyek Hamletet, mások Macbethet csudálják. Wilhelm Meistert — ezt a' felséges, ezt a' Nagy Románt — éppen most olvasom. Én nem tudom, ha Shakespeare nem Macbethbe nagyobb é? Igaz hogy sok elvágni való volna benne, de Macbeth, 's Ladyje Karaktere, az egész elrendelés, minden. óh! rettenetes nagyon szép az!

* Így változának itéleteim. Hasztalan. minden Irónak bakokat kell lőni. De jaj, ha mindég csak azt lő. — Döbrentei G. jegyzete a lap szélén.

Most egy festő Versezethez kezdtem. Man soll die leblosen Dinge nicht mahlen. Még is örömmel olvassa minden, még a' Cultivált is, ha csak a' mi kapritizirozva nines, Gessner, Kleiszt, Pope festéseit. Im szaggatott Darabok belőle, mellyek sétálásaim, olvasásim közbe ugrottak puggyarisha.

Mint leng egy játszi szél hársbalzsammal felém,
Tavaszi újulást lehell szárnya belém.
Mint visz, a' honnan jó a' falu határa
A' lelki örömnök legtitkosb polezára,
Ott, a' csendes kunyhók pompátlan körében
Foly az arany búzák habja már széltében.

Ti, kik utáljátok a' város vétkeif,
Unva tekintitek cifrázott szenyjeit:
Nézzetek az édest mosolygó mezőre,
Jertek ama híves fákkal nőtt tetőre,
Örvendjen szívetek a' szűz természetnek,
Melly örök bájt ajánl a' tiszta életnek.
Úszszon ott a' hiú mérges pompájában,
Játszék az Ostobák nyűg társaságában:
Mi, éljünk szabadon a' falu kecsével,
Mulassuk magunk a' vidék szépségével.

Csókolom a' tiszteletre igen méltó Grófné kezét. Boldog, igen boldog napokat a' Széphalmiaknak.

Lajostól csók, a' Grófné 's leányától, a' szép szívűtől, tisztelet. Szeretném, ha Lotti is kapna egy dedicatziót.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2021.

Vitkovics Mihály — Kazinczyna.

Kazinczy Ferencznek

Vitkovits Mihály

barátságos Idvezletét.

Epistolád, melly által nevemnek annyi fényt adtál, egészen elkészült. Itten küldök néhány példányokat, 's velök együtt forró köszönetemet, és örök Hálaadatosságomat. Ezen szép művedben izlésem, Kedvem, Lelkem tellyes megelégedést lel. Virág, és a Triászod' másik két Tagja minden poetai darabodnál legfellyebb betsülik ezt. Procatori szobámban felolvastatott, 's egészen helybe hagyattatott. Errül többet írnom feleslegesnek, 's részrehajlásnak látszathatnék előttd, azért hallgatok. —

Dajkád Július elején nyomtatás alá jön. Egy iv 80 forintban fog kerülni: Drága ugyan, de megérdemli a munka. Mihelyt az első iv elkészül, kívánságod szerint Széphalomra küldeni el nem mulatom. Ujságul írhatom, hogy Augustusnak 25ikén Pozsonyban bizonyosan elkezdődik a' Diaeta. Nagyon hosszasanak jövendőlik. Ez ugyan a Procatorokra nézve igen terhes. Ám Isten neki, tsak jót szüllyön. Horvátunk holnap után itt hagy Bennünket, és a' mi igen fáj nekünk, az, hogy Diaeta végéig tán nem is láthattjuk. Ha írni akarsz Hozzá, méltóztassál hozzám utasítani Leveledet, én utánna fogom küldeni. Liedemannnak a 100 forint nints letéve, mivel Egenberger előre le nem akarta tenni: a' Tövisck és Virágokból pedig mind e'kkoráig tsak 3 adott el, mellynek azt az okát adgya, hogy felette drágallyák a Vevők. Ugy szinte Institoris is tsak 2 adhatott el. A Magyar Olvasók előtt közönségesen ez előtt is igen drágának tetszett a Magyar Literaturának szépe, hát most ezen ötszörös árú Világunkban? Mindenki drágán és szaporán eladhattya műveit, egyedül tsak a Magyar Literator nem. Igy volt ez eddig is mindig, s nem tudhatom, meddig kell így maradnia.

Kápolnay Paur Antal Fejér Vármegyének most lett honorarius Notariussa Dayka verseinek kinyomtatására 500 f. nállam letett, és ha még több segítség kívántatnék, többet is költsönöz. Adgyon sok éltet az illy érdemes Hazafinak a magyar ég!

Triászod, Virágod és a *φανερωτατος* tsokolunk. Élly egészségesen Tieiddel együtt. Pesten Junius 19ikén 1811.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2022.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Tisztelendő Úr, igen kedves barátom!

Végyn részt az Úr is atyai örömben. Az Isten végre megadta érnem, hogy fiam is legyen, három leány után. A' szerencsétlen ember mindég talál, legalább mindég keres valamit, a' mi enyhítse fájdalmát. Én is kerestem azt, 's abban a' poetai gondolatban lelem, hogy előbb született a' 3 Grátzia 's úgy osztán Ámor. — Semlyén bezzeg fog nevetni ha meghallja, hogy a' fiamnak is szokatlan nevet adék. De ha semmiben egyébben nem is, ebben az egyben szabad azt cselekednünk a' mi magunknak tetszik. A' Lónyai Gábor Anyját Florentinának, feleségét Prisca Tulliának kereszteltették szüléjük, a' Florentina testvérét pedig Argenisnek. Én a' fiamnak Emil nevet választottam, de az Emilnek utána vetettem a' Ferenczet, a' Marcust pedig elébe tettem. Prof. Nagy Ferencz kérte-ki előre, hogy ő lehessen a' Keresztelő 's ő volt. Igen szép Elmélkedést bocsáta előre. Gróf Dezsőffy József a' maga fiját Marcus Aureliusnak nevezette. Az enyém Marcus Aemilius Franciscus lett.

Nem képzei az Úr, mely jól esik ennyiszeri várás után egy szép, ép kis fiút látni feleségem karjain. A' gyermeknek magas homloka, hosszas orra van, szája pedig egészen az enyém. Veres mint a' rák. Szemeinek színét még nem tudom, mert ritkán nyitja meg. — Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába, az Ifjú-Asszonyt barátságosan tisztélem, a' kis lánykának kívánok tökéletes egészséget 's gyarapodást 's maradok

Széphalom, Jún. 20d. 1811.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz mp.

A' gyomorrágás ellen legjobb safrán levet az anya tejével beadni. Jó, még pedig igen jó, *Magnesiát* is porban, még pedig úgy, hogy azt mind a' gyermek mind az anyja vegye. De mindennél jobb a' kristály. Nem kellene olly házra akadhatni, a' hol ez a' minden szereknek legáldottabbja ne találtassék.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2023.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Megbecsülhetetlen kedves barátom,

Ma vevém azon két könyvet, mellyel engem megajándékozni méltóztattál. Fogadd a' legszívesbb köszönetet jóvoltodért. A' nagyobbikat birtam, nem a' kissébbiket is, mellyet még eddig nem is láttam. De ne feledd, kérlek, hogy még hátra vagyon valami, a' mit nekem talán megszerezhetsz. Én azt hiszem a' mit Schlözer mondogatott, hogy nincs olly haszontalannak tetsző papiros, mellyet kár nélkül lehetne elvetni. Mit nyernénk, ha ilyen haszontalanoknak tetsző papirosoknak egy egész Herculanuma kapartathatnék ki a' föld' gyomrából!

Ajándékkal együtt a' Kis Horatziusi Epistoláját, a' Szent-Györgyi Sallustját, a' Horvát Pest-Ofenét 's egy igen nevezetes Autographot kaptam. 'S ennyi ajándékkal együtt ma kapám meg azon exemplárját a' Gessner Írásainak, mellyet 1808ban Udv. Könyvkötő Kraus Fridrichnél hagytam vala, hogy veres maroquinba kösse. Ez az, mellyet a' Gessner özvegye 1793ban nékem ajándékban küldé férjének képevel. Húsz egész réztábla 's 40 vignette ékesíti a' pompás négyrétű kiadást, 's a' rezekeket, az elsőn kezdve az utolsóig, maga Gessner rajzolta 's véste. Már rettegtem, hogy soha nem fogom megkapni, pedig Krausnak (ezért és 3 nyolczrétű kötetért) 90 Rftot fizettem, de megkapám csakugyan. — Elidegeníthetetlen kincse lesz maradékimnak, 's hirdetni fogja azon szerencsém, hogy ennek a' nagy embernek familiájával szövetségben valék. Bár fordításomat valaha kiadhatnám. De ki az a' szerencsés, a' ki *most* nyomtattathat!

Vitkovicsunk csakugyan azt írja ma vett levelében, hogy Daykának verseit Jüliusban nyomtatni fogják. Ő vette által a' kiadás' gondjait. Ez után talán a' Berzsenyi Versei kerülnek sajtó alá. Óhajtanám édes barátom, hogy ezt a' csudálásra méltó fiatal embert elébb verseiben azután személyében is láthatnád; mert ő, épen úgy mint Kis, nem csak igen jó és kedves Poeta, hanem egyszersmind igen jó, igen böles, igen nagy és szeretetre minden tekintetben méltó ember is. Talán nem szokásom valakit szer felett magasztalni: de én Kis és Berzsenyi — valamint az én Pesti Triászom — felől meleg szív nélkül szólni nem tudok és nem akarok. — Ha Dayka és Berzsenyi ez idén közre lépnek, úgy ez az esztendő valóban gyönyört

productumokkal fogja gazdagítani Literaturánkat. Melly szerencse hogy a' Virág Poemáját, a' Kis Horatziusi Epistoláját, a' Szent-Györgyi Sallustját láthatánk! Örvendhetünk a' Nagy Fer. Bion és Moszchusz Idylljeinek is. Én ez idén semmit sem fogok nyomtattni; a' végezés az én életemre egy nagy átkot monda, — azt, hogy sem magam sem feleségem ne juthassunk-el útalatos perlekedések nélkül ahhoz, a' mi bennünket illet. Szerencsétlenségeim reám sok terhet vontanak, 's a' nyomtatás terhét ez idén én is még kevésbé bírnám mint mások. — Hadd dicsekedjem fel előtted, édes barátom, hogy feleségem, ki nekem háromszor szüle leányt, negyedszer végre Júniusnak 18dikán fiút szüle, kit Pataki Kálvinista-Pap Prof. Nagy Ferencz által Marcus Aemilius Franciscus nevekre keresztelteték. Legkissebbet sem bántam eddig hogy leányaim lettek és nem fiaim; de ha negyedszer is lányom lett volna megint, eléggé gyenge voltam volna rajta elszompolyodni. Annál nagyobb vala tehát örömöm, midőn a' kis gyermeket felemeltetni látván, felkiálthattam a' Habet! Habet-et. Gyermekeim olly szépek, hogy ez a' táj őket tartja a' legszebbeknek, nevezetesen a' kis Eugenie olly igen szép, hogy ő érdemlette volna meg teljes jussal az ifjabb testvérének jutott *Thalie* nevet. E' szerént azzal a' poetai gondolattal vigasztalhatom magamat, hogy illő vala Ámor előtt a' három Grátziáknak készíteni-el az útát. — Engedj-meg az atyai örömnnek, édes barátom, 's velem együtt tartsd a' kis Emilt is jóvöltödban. Édes nekem azt hinmem, hogy az én barátim gyermekeimnek is barátjai lesznek. — Élj igen szerencsésen! örök tisztelőd, barátod:

Széphalom, Jún. 21d. 1811.

Kazinczy Ferencz.

Takács és Kisfaludy barátinkat tiszteld színetlen tisztelettel. — Elfeledém mondani, hogy az elmúlt holnapban Vitkovicshoz írt poetai Epistolám kinyomtatott, és talán eddig készen van; a' vignéten kelle valamit igazítani. Abban neved is előfordúl, mellyel nem dicsekedhetem, mert azt Vitkovics szúrta belé a' *Révai*' neve' helyett. Az Epistola az *Ibam forte via sacra* párja. Vitkovics engem 1809ban megszóllíta, hogy valamelly poetai mív által tartanám-fel annak emlékezetét hogy ismértük egymást. Ő lévén az első görög hitű Irónk; ezt is emlékezetben kelle tartanom. Így lett az Epistola. Hogy Vitkovics nevedet ide tevé, az nem csak ellenemre nincs, sőt szívesen örvendek rajta. —

[Eredetije Zádor Gyula min. tanácsos birtokában volt.]

2024.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom den 21. Juni 1811.

(Geliebter Freund!

Seit dem 18. Juni bin ich Vater eines hübschen Knaben, der mir viel gleichsehen soll. Am folgenden Tag hat ihn Professor Nagy Ferencz aus Patak getauft; er erhielt die Namen *Marcus-Aemilius Franciscus*. Der Sohn des Grafen Joseph Desöffy führt den des *Marcus-Aurelius*. Da diesem der Name *Marcus-Aemilius* gleicht, so mag einst mein Sohn auch dadurch erinnert werden, die Freundschaft des Sohnes von Pips sich zu erwerben — wenn er nehmlich so brav wird, als es Pips ist. — Ich empfehle meinen kleinen Emil Ihrer Liebe mein Theurester Freund, und wünsche, dass auch Ihnen Ilythia jetzt einen Sohn schenken wolle. Mein liebes Weib gebar mir schon drey Töchter, und nie hat es mich geschmerzt, dass das Kind nicht eine Knabe war, aber wahrlich jetzt hätte es mich verdriessen können. Da meine Kinder das Glück haben sehr schön zu seyn, so könnte ich jetzt, lebete Iphigenie, sagen, es sey in der Ordnung, dass die drey Grazien ihrem jüngern Bruder Amor vorangehen. —

Bis jetzt werden Sie wohl mein Schächtelchen mit der Tufwacke von Golop erhalten haben. Vielleicht werden Sie darüber einen Aufsatz verfertigen, und Herrn André in Brünn für seine Oekonomischen Neuigkeiten einsenden. Setzen Sie dann zu den Nachrichten, die Sie von mir über diesen Keller erhalten haben, dass der *Bogen des Kellers 10 Fuss hoch und 16 Fuss breit ist*.

Ich möchte ein paar Worte über General Vay und seine verehrungswürdige Frau hinzusetzen, und bitte Sie demnach um die Gefälligkeit, den Aufsatz ehe er abgeht, mir mitzuthemen.

Gestern erhielt ich von Pesth Horazens Epistel von Kis übersetzt, Sallust übersetzt von Szentgyörgyi, — Horvát über den verdeutschten Namen Ofen, der der Stadt Pesth zugehört; — und manche andere Artikel. Diese 3 Werke werde ich recensiren, und ihre Recensionen mit der von Virág Poemáji und Nagy Ferencz Bion és Moschus Ihnen übersenden. Herrn Glatz habe ich eben gebeten diesen Recensionen einen Platz in seinen Annalen zu gönnen. Sie werden günstiger seyn, als die der Aeneide war.

Den Hofrath Szirmay habe ich schriftlich ersucht Ihr Unternehmen zu befördern. Noch erhielt ich keine Antwort. Mehr erwarte ich von Professor Szombathy, dem ich Ihr Anliegen auch empfohlen habe. Ich hoffe, dass er bereit seyn wird, Ihnen alle seine Ausarbeitungen mitzutheilen. Professor Nagy sagte mir, Szombathy habe mein Schreiben gefreut, und er wird wohl geneigt seyn, die Bitte zu erfüllen. Vor etwa 8 Jahren suchte Szombathy einen Verleger zu seine [!] Schriften, und fand keinen. Um so willkommener muss ihm jetzt Ihr Antrag seyn.

Dass Herr von Engel den Band meiner Magyar Régiségek nicht erhalten hat, schmerzt mich sehr. Ich bitte ihn, bey Herrn von Ocsovszky nachzufragen, ob der Paack, welcher exemplare dieses Werkes an den Kanzler von Siebenbürgen, an Ocsovszky, an Báróczy, an Sándor, auch enthielt, dort angekommen sey. Durch wen ich diesen Paack abgeschickt habe, entsinne ich mich nicht mehr, und ich habe darüber kein Notatum. Sehr wohl weiss ich aber, dass ich diese freundschaftlichen Geschenke 1808 aus Pesth abgeschickt habe. —

Leben Sie recht sehr wohl, lieber Freund! Ihrer theuren Gemahlin wünsche ich eine so glückliche Reise nach Rom als sie meine Sophie gehabt hat, (da wir ihre Niederkunft in Juli vermutheten, so war hier weder meine Schwiegermutter noch die weise Frau. Den 18ten um 3 Uhr in der Früh kam sie zu mir und weckte mich auf mit der Klage, ihr sey übel. Ich musste Eugenie, die keine Spanne weit von ihrem Bett lag, aufheben und in das Nebenzimmer transportiren, weil ich besorgte, sie könnte dort in ihrem Schlaf gestört werden. Sophie blieb mit der zwanzig jährigen Wärterin meiner Thalie, denn zweye von unseren weiblichen Attachées hatten wir nicht zu Hause. In 5 Minuten hörte ich zur Eugenie hinüber das Lallen des Neugeborenen. Ich sprang zu Sophie, und musste ihr die Schere reichen. In einen Augenblick sah ich an dem Kinde das, worüber man bey der päpstlichen Inauguration das feyerliche Habet! habet! schreyen soll. Meine Schwiegermutter erschien, da alles vorbey war.) —

A borítékon belül, mely nyilván más levélhez tartozik:

Hier 3 Recensionen. In 8 Tagen erhalten Sie auch die Recensionen von Kis's Horazischen Episteln, und von Bion und Moschus des Prof. Nagy in Patak.

Sie werden bis jetzt wissen, dass mir den 18. Juny mein Sohn Marcus Aemilius Franciscus gebohren ist. Ich schrieb es unserm Freunde Kis und in einem Beyschlusse auch Ihnen.

Wenn Sie, oder Ihr Gymnasium eine Ausgabe von Sallust hat, wo auch die Fragmenta stehn, lesen Sie doch dort mir zu gefallen die Rede des Marcus Aemilius wider *Sulla*. -- Als ich vor 25 Jahren Rousseau's Emil las, kam mir die Phantasie, einst meinen Sohn Emil zu nennen. Ich glaube, auch Herder hat einen seiner Söhne darum so genannt.

Den 27. Juni 1811.

A borítékon kívül:

À Monsieur Monsieur Charles George Rumi Docteur en Philosophie.
Professeur à Oedenburg Pest, Raab,

Oedenburg.

franco

Pesth, bey Mathias Trattner: Pest Szabad Királyi Városnak régi Ofen német nevéről. Értekezik Horvát István, a Pesti Fő Iskolának Praesidialis Actuarius és az Ország Bírói Hivatal Secretáriusa. (D. i. Über den veralteten deutschen Ofen Namen der kön. freyen Stadt Pesth. Eine Untersuchung von Stephan von Horvát, Präsidialactuaire bey der kön. Universität von Pesth und Secretär der Würde des Judicatus Curiae Regiae) 1810. 63. Seite 8.

Der gelehrte Verfasser ward 1784 den 3 May zu Stuhlweissenburg von adelichen Eltern geboren, und Nicolaus Révai, Professor der ungarischen Sprache und Literatur, an der Universität zu Pesth, hatte so viel Achtung für ihn, dass er bey Annäherung seines Todes (1. April 1807) in einem Schreiben, das Recensent vor sich hat, diesen sich zum Nachfolger Seiner Excellenz den Judex Curiae Herrn von Ürményi, als Protector der Universität, erbat. Merkwürdig sind Révai's Worte darin: Und wenn ich noch 50 Jahre lehren könnte, so glaubte ich doch nicht, wieder einen zweyten Horvát zum Schüler zu erhalten. Recensent muss das Urtheil des grossen Mannes bestätigen. Wer den vortrefflichen jungen Mann kennt, muss noch beyfügen, dass er ausser den solidesten und weiten Kent-

nissen einen eisernen Fleiss, eine unbedingte Wahrheitsliebe, viel Energie und die liebenswürdigste Humanität sammt dem feinsten Ton des Umgangs in sich vereinigt.

Unter dem Namen *Ofen* versteht man die kön. freye ungarische metropolitane Stadt, die ungarisch und lateinisch *Buda* heisst, und der Stadt *Pesth* entgegen an dem rechten Ufer der Donau westlich liegt. Dass dieses nicht anders gewesen seyn mochte, war uns [bis] jetzt gänzlich unbekannt. Die Entdeckung verdanken wir dem gelehrten Verfasser und da sein Werk in die latcinische oder deutsche Sprache noch nicht übersetzt ist, so hofft Recensent den Dank der Leser unserer Annalen zu verdienen, wenn er davon einen gedrängten Auszug macht.

Sylvesters ung.-lateinische Grammatik, gedruckt zu Ujsziget 1539 ist auf unsere Zeit in einem einzigen Exemplar, das in der Sinaischen Bibliothek zu Debreczin sich befindet, gekommen. Kazinezy nahm davon eine Abschrift, und liess sie in dem 1. Bande seiner *Magyar Régiségek és Ritkaságok*, Pesth 1808 neu abdrucken. Unser Verfasser stiess in dieser Grammatik auf folgende Stellen: Seite 33. *Buda metropolis et Hungariae nostrae quau cum germani nostri lingua sua Ofen vocent, nondum plane intelligo, cum alia sit urbs Pest alia Buda.* Seite 32. sagte Sylvester schon: ut: hoc *Pestum*, (ungarisch) *Pest* germanice *Ofen*. Kazinezy glaubte bey dieser Stelle, Sylvester habe aus Unkunde der deutschen Sprache geirrt, und beschuldigt Sylvestern, er habe mit seiner Unkunde der deutschen Sprache auf eine eigene Weise prahlen wollen. Horvát blieb bey dem Satz, dass zu Sylvesters Zeit die Stadt *Pest* von den in Ungarn lebenden deutschen *Ofen* genannt ward, und dass Sylvester sich daran stiess, stehn und spann seine Untersuchung hier an, welche ihm eine weit reichere Beute gab, als man von der trockenen Untersuchung hätte erwarten können.

(Den gelehrten Philologen war es bekannt, dass das Wort *Pest* (jetzt fast so viel als gänzlich veraltet) bey den alten Ungarn einen *Ofen* bedeutet habe. (Seite 45) Er fand also mit Sylvester natürlich, dass die Stadt *Pesth* deutsch *Ofen* heisse und begriff nicht, wie dieser Name auf die Stadt *Buda* hinüberggegangen sey. Seine Verwunderung hörte aber auf, als er fand, dass die Stadt *Buda* eine Colonie, ja ein integrierender Theil der Stadt *Pesth* sey; dass in einem Diplom von 1244 *Pesth Gross-Pesth*, *Buda* aber *Klein-Pesth* genannt war, und dass die heutige Festung *Ofen* im Jahre

1489 sich Castrum novi montis Pestinensis genannt habe. Alles dieses ist mit einem erstaunlichen Aufwand von Gelehrsamkeit über allen Zweyfel gesetzt.)¹

Geschichte des Ortes Ó-Buda (Alt-Ofen), und der zwey Städte Pest und Buda.

Die römische Colonie Aquincum, später Sicambria, jetzt Ó-Buda — (eine Stunde über das jetzige Ofen) — führte den Namen Budavár, Budvár, Bodvár. «Atila (hunisch Etele oder Ethele) regalem sibi locum constituit juxta Danubium supra calidas aquas (die warmen Bäder von Ofen), et omnia antiqua opera, quae ibi invenit, renovari praecepit, et in circuitu muro fortissimo aedificavit, quae per linguam hungaricam dicitur nunc *Bud-u-vár* et a teutonicis *Ecelburg-u* (Ethele'sburg) vocatur.» *Anonymus Belae regis Notarius C. 1.* — Das *Chronicon Budense* gedruckt zu Ofen 1473 sagt: Et quamvis Rex Atila Hunnis ac aliis gentibus posuisset interdictum, ut eadem civitas non Budavára, sed urbs Atilae vocaretur, Teutonici, interdictum formidantes, Ecelburg eam vocarunt, id est urbem Atilae: Hungari vero interdictum non curantes adhuc eam *O-Budam* usque hodie vocant et appellant P. 1. §. V. Der Name *Ecelburg* blieb dem Orte selbst 1536, wo der Erzbischof und Kanzler Oláh (*Hungaria et Atila*, Wien 1763. Seite 162) sagt: Hungari eam *Budam*, Teutones vero nunc *Ecelburg*. — — — nunc a furnis calcis, quae olim ex lapidibus illic coquebatur *Ofen* vacant. — Wir mussten diess vorauslassen um dadurch über das, was folgt, Licht zu verbreiten.

Als die Ungarn über die Donau setzen wollten, fanden sie dort, wo jetzt Pesth liegt, keine Wohnungen: vielleicht nur eine Fährte. Anonymus Belae Regis Notarius nennt diesen Ort *portum Moger* (Fährte der Ungarn). Der Platz, wo diese Fährte an der anderen Seite aus Ufer stieg, wird bey spätern Schriftstellern *Kelem-* oder *Kelényföld* (Land des Aussteigens) genannt. Als Toxus über die Ungarn herrschte, war an der Stelle der portus Moger schon ein kleiner Fleck, der den Namen *Pestvár* (Pestburg) geführt hat, und dieser Fürst schenkte den Ort den izmaelitischen Gebrüdern Billa und Baks, die ihn durch Handel zu einer blühenden Stadt erhoben. Die anwachsende Stadt baute an der andern Seite der Donau unter dem Felsenhügel (Blocksberg) eine Colonie, die

¹ Ez az egész pont át van húzva többszörösen.

Portus Pest, so wie der Felsenhügel selbst *Mons Pestiensis*, hiess. Der *Portus Pest* ward, als er mehr bevölkert wurde, das Dorf *Szent-Erzsébetfalva*, und die Ansiedeley, die sich über den *Mons Pestinensis* (Blocksberg, auch St. Gellertsberg¹) ansetzte, erhielt den Namen *Minor Pest* und wuchs so stark an, dass es nun mit dem eigentlichen, grossen Pesth zu wetteifern anfang. Bela der IV. baute nun den grossen *Mons novus Pestiensis* (die jetzige Festung Ofen) an, und sein Unternehmen ging so von Statten, dass diese neue obere Stadt bald bis an die Gränzen der alten *Budvár* (Ethelsburg) sich ausgedehnt hatte. So ging gegen das Ende des XIV. Jahrhunderts endlich der Name *Buda* an die allmählig angewachsene Colonie über; der ungrische Name der älteren Stadt ward auch deutsch durch Pest wiedergegeben, und sein deutscher *Ofen* Namen blieb ausschliessend der neuen Stadt an dem rechten Ufer der Donau. Noch im Jahre 1489 begann ein Diplom mit den Worten: *Nos Thomas Meyngos dictus, Iudex Juratique Cives Castri novi montis Pesthinensis*, und das Insigel eben dieser Schrift führt die Umschrift *s(igillum) Civium Budensium*.

(Die Stadt Pesth hat den Herrn Verfasser in die Zahl Ihrer Mitbürger aufgenommen und liess denselben ein ansehnliches Geschenk in Geld übernehmen.)²

Der Verfasser führt Seite 45—52 unwiederlegbare Beweise an, dass das Wort Pest bey den alten Ungarn einen *Ofen* (*fornax*) bedeutet habe. Noch ist es nicht gänzlich *ex consuetudine* gekommen. (Rücken Sie dieses an seinen gehörigen Platz ein.)

Dicatur in fine. Horvát habe das Diplom über die Mitbürgerschaft und ein ansehnliches Geschenk in Geld von der Stadt Pesth erhalten.

* Ofen. mit Schriften der kön. ungarischen Universität: *Poémák. Irta Virág Benedek, néhai királyi Professor* — (das ist Gedichte [Poemata.] von Benedict Virág gewesener königlicher Professor.) 1811. 80 Seite 8.

(Putzen Sie den Aufsatz nach Belieben auf.)

Als das Feuer 1810 in September ausbrach, lief Herr Abbé Virág zu seinem Fr[eun]de, den griechisch nicht unirten Pfarrer von

¹ Fölébe jegyezve: Gerhardsberg.

² Ez a pont szintén ki van törölve.

Ofen, Vitkovics, um ihm bey dem Retten seiner köstlichen Bibliothek Dienste zu leisten. Unterdessen brannte seine Wohnung ab, und alle seine Arbeiten, (Poesien und ein grosser Theil des 2ten Bandes seiner Magyar Századok) wurden Raub der Flamme. Ihm blieb nichts als was er anhatte. Recensent freut sich diesen schönen Zug seiner Seele erzählen zu können. Glücklicherweise hatte er seine Übersetzung und Horazens Sermonen und Episteln einen Tag vor dem Brand Herrn von Kondé ausgeliehen, manches war auch in Briefen dem Recensent mitgetheilt. Was so gerettet blieb, das eilte nun der Dichter dem Druck auch unterdessen zu übergeben, bis er es mit seinen schon 1799 gedruckten Poesien herausgeben kann.

Zwey Oden aus dem Horaz: *Diffugere nives, und Otium divos rogat* machen den Anfang. Sie sind so wie man sie von Virág erwarten kann gerathen.¹ Dann folgen kleine Stücke: *Aurora* Seite 7. *Széphalom* Seite 8. An den Grafen Stephan Illésházy Seite 9 und 10. ein Gedicht in ungarischen Hexametern, welches ein anderes Gedicht in lateinischen Hexametern, die Herr Virág an diesen verehrungswürdigen Freund der Literatoren vor 10 Jahren gedichtet hat, in sich aufnahm, — An Kondé Seite 11. Dann das *Qui fit, Maecenas, das Olim truncus eram — Ibam forte via sacra — Hoc quoque Tiresia — Urbis amatorem, Fuscum — Prisco, si credis — Cum tot sustineas —* und *Flore, bono claroque* Seite 66 ein Brief an Herrn Gubern. Secretär von Kenderesi in Siebenbürgen. — Seite 68 Drey Epigramme an einen Unbenannten. Seite 69 ein lateinisches Gedicht an den kais. kön. Bücherrevisor Herrn Madarasy, Seite 70 und 71 ungarische Hexameter an den Domherrn zu Veszprém Vajky und Nagy von Percsény, Seite 72 ein Lied. Seite 73 eine Ode an Herrn von Kápolnay, Seite 77 kürzere Gedichte an Vitkovics, Horvát und Szemere und eine kurze sapphische Ode an Ferenczi, Seite 78 Epigramme an Édes Gergely, Seite 79 wieder ein Lied. Den Beschluss macht eine Apologie in scherzhaftem Ton. — Das Lied Seite 72., gesungen an den Ufern der Weichsel, ist nicht von dem Dichter, sondern von seinem Freunde, dem Rittmeister bey[den] Kaiser Hussaren, Herrn Josef von Cschy, und Herr Virág hätte das Lied bezeichnen sollen. Er selbst hat ja die Weichsel nie gesehen.

Der liebenswürdige ruhige, gutmüthige und doch schalkhafte charakter des Dichters spricht sich in diesen Gedichten ganz aus.

¹ «Mehr Nachahmungen.» Romy K. jegyzése.

Horazische Übersetzungen gerathen ihm mitunter auch darum so excellent, weil sein Geist mit dem des Horaz gewiss gleich gestimmt, ja nahe verwandt ist. Wer mit Horaz mehr bekannt ist als wie dieses gemeiniglich zu geschehen pflegt, und wer das Glück hat diesen kleinen, gutbelebten, gutmüthigen pusilli animi, raro et perpauca loquentem Mann persönlich zu kennen, wer in unter dem Auflauf von Thoren so ruhig, so ohne Wünschen zu leben sieht, wer ihn — — —

[Vége hiányzik.]

Ofen, in d. Druckerei d. Universität. — Cajus Sallustius Crispus Szent Györgyi Gellérd' magyarázásával. Előre becsátotta Bévezetését a' Classicusok ismertetébe Jankowich Miklós. Első kötet. Catilina, és a' Töredékek. (D. i. C. Sall. Cr. cum Interpretatione Gellerdi (Gerhardi)¹ Szent-Györgyi. Praemisit Introductionem in notitiam Classicorum Nicolaus von Jankowich.) 1811. Die Jankowichsche Einleitung 178 S. Sallust ungr. u. latein. 376 S. 8. mit den Bildnissen des Sallust u. Catilina.

Eine elegante, Sallusts würdige Auflage, die sich mit der bekannten des Teller messen dürfte, (hätte der achtungswürdige Übersetzer nur ein grösseres Format gewählt),² wenn die Druckerey ein grösseres Format gewählt hätte, u. wäre die Schwärze weniger blass. Dem Werke fiel ein geübter Corrector zu, welches bey der Ausgabe eines Classikers kein geringes u. bey uns kein gewöhnliches Glück ist. Der gelehrte Übersetzer hat bey der Unterschrift unter der Zueignung an den grossen Gönner der Gelehrten Ungarns, Se. Exc. d. Herrn Judex Curiae v. Ürményi sich als Priester des erloschenen Pauliner Ordens genannt. Er wird einst Professor gewesen seyn, jetzt ist er Erzieher in dem Hause des Hrn. Kammer-Sekretärs v. Jankowich, der die Einleitung schrieb, und der seine grossen Reichthümer zur Anlage einer schon sehr starken Sammlung von Büchern, Handschriften u. Münzen auf die edelste Art verschwendet.

Herr Szentgyörgyi ist sammt Dugonics u. Kazinczy der erste, der Sallust ins Ungr. übersetzt und der erste, der ihn auch herausgegeben hat, denn diese wollten die (versprochene) Erscheinung der Szentgyörgyischen abwarten, um sie so zu benutzen. Wir dürfen es

¹ A zárjel közli szó Romy jegyzése.

² Ezt a zárjel közli mondatot Kazinczy keresztülhúzta s a következővel pótolta.

zum Lobe des Hrn. Übersetzers u. zum Lobe der ung. Literatur sagen, dass in keiner Sprache eine erste Übersetzung erschienen sey, neben welcher diese sich zu praesentiren scheuen müsste. Rec. begnügt sich aus ihr Stellen, die ihm merkwürdig scheinen, herauszuschreiben.

Es ist bekannt, wie viele Schwierigkeiten die erste Periode in Catilinas Einleitung für Ausleger und Übersetzer hatte u. habe. Diese fühlte auch Hr. Sz. und Rec. muss gestehen, dass sie ihn nicht befriedigt habe. Minden embereknek, kik magokat egyéb állatoknál fellebb emelni törekednek, illik legnagyobb erővel azon iparkodniok, hogy életeket, mint a' barmok, melyeket a' természet borúttakká és hasnak szolgálatjára alkotott, halgatásban el ne töltsek. Die Glieder der Periode sind verrenkt. Rec. erlaubt sich sie in eine natürlichere Ordnung zu bringen ohne Zusatz u. Auslassung: Minden embereknek, kik magokat felebb emelni törekednek az egyéb állatoknál, azon illik a' legnagyobb erővel iparkodniok, hogy életeket ne töltsek el hallgatásban, mint a' barmok, etc. Selbst so gestellt, muss er aber an dieser Übersetzung noch manches ausstellen. Denn wozu im Ungrischen das embereknek, da es genug war Mind azoknak? Denn das homines im lateinischen ist wohl zu nichts da, als um den Satz numerös zu machen und das Leere, was das omnes gelassen hatte, auszufüllen, zu runden. Auch törekednek (student) dürfte durch akarják hinlänglich ausgedrückt seyn, u. das um so mehr, weil durch törekedniök das iparkodniok geschwächt wird. Animal heisst nicht nur alles das, was nicht rationabile ens ist, sondern auch, und hier gewiss *das, was lebt*. Dann muss Rec. beklagen, dass das schöne Bild vitam silentio ne transeant, das ungr. so leicht hätte wiedergegeben werden können, verloren ist. — In den ersten Cap. fiel uns das *virtus clara aeternaque habetur*. Az erkölcs jelesnek és örökké valónak tartatik. Leser die mit S[allust] nicht vertraut sind, könnten verleitet werden zu glauben, S. habe sagen wollen: man haelt dafür (*tartatik*), dass der Glanz, welchen Verdienste gewähren, herrlich sey und ewig daure, da doch S. das *habetur* griechisch für possidetur nahm. C. II. *quae homines arant et virtuti omnia parent*. Az emberek akar szántsanak és mindenkör az ész követik, statt mindent ész igazgat. — Weiter: *artis bonae szelid tudomány*. Ohne Noth untreu.

Wir stellen diesen Straucheln Stellen entgegen, die der Leser nicht ohne wahre Freude lesen wird. C. V. Lucius Catilina nemes

nemből született; nagy lelki és testi erővel, de rossz és gonosz indulattal volt. Nevendék korától a' belső háborúkat, öldökléseket, ragadományokat, polgári visszázkodásokat kedvelte, 's azokban gyakorlotta ifjúságát. Teste az éhséget, hideget, álmatlanságot hitelen feliül kiállotta. Lelke vakmerő, csalárd, változó, minden dolognak szinlője 's elrejtője, a' másót kívánó, magáét tékozló, heves indulatú, beszédes, de kevés bölcseségű. Telhetetlen lelke mindenkor mérték és hitel felett való iszonyú dolgokat kíván vala. — C. XV. Catilina már ifjúságában sok gyalázatos szeplősítéseket követett-el egygy nemes szüzzel és egy Vesta szenteltével, 's több más ilyeneket, minden törvény és igazság ellen. Végtőre megszerette Aurélia Orestillát, kiből a' jó ember szépségén kívül soha egyebet nem dicsért; ki mivel, félvén a' már korosabb mostoha fiától, kételkedék házas társul hozzá menni, bizonyosnak tartatik, hogy megölvén fiát, helyt adott házában ezen fertelmes menyegzőnek. És ugyan ez vala, a' mint nékem kiváltképen látszik, oka a' gonosz cselekedet siettetésének. Mert tisztátalan lelke mind Istenek, mind emberek előtt gyűlöletes, sem ébren, sem nyugton le nem csillapodhatott; úgy annyira faggatta a' belső ismérlet felgerjedett elhnéjét. Innét színe halavány, szemei rútak, járása majd lassú, majd szapora; szóval, egész képéből 's ábrázatjából halgatagság nézett-ki.

Schluss der Recension von S. Györgyi Sallust.

Wir überheben uns mehrere ähnlich gelungene Stellen auszu-schreiben wegen Raum[mangel] Möchte doch der gelehrte Übersetzer bald auch Jurgutha etc.

Die Jankowichsche Einleitung zeugt von den vielseitigen Kennt-nissen des edlen Verfassers, u. das XII. Kap. «Seit jeher in Übung gewesene Übersetzungen der römischen Classiker (auch der griechi-schen (S. 63—66) bey den Ungarn») so wie das XIII. Kap. «Fort-waehrende Achtung der Classiker bey den Ungarn bis zur Schlacht bey Mohács.» S. 78—123 hat für den Literator viel Verdienst (Compliment für Jankowich.)

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2025.

Kazinezy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom Jún. 22d. 1811.

A Marcus Aurelius Atyjának

a Marcus Aemilius atyja

baráti szíves tiszteletét.

Kedves barátom! Három leányt szülvén, végre Sophie jún. 18dikán nekem fiút is adott, kit más nap Pataki Prof. Nagy Ferencz, a' Batrachomyomachia 's a' Bion és Moschus' fordítója, Marcus Aemilius Ferencz nevekre keresztelt-meg. Midőn háromszori lebetegedése nékem lányokat ada, nem neheztettem Lucínára, hogy csak leányt ada. De most világosan kimondom, hogy ha negyedszer is lányom született volna, nagyon el fogtam volna búsulni. Ha élne első lányom, azt mondanám, hogy három Grátia 's Amor van házamnál. — Fogadd kegyességedbe, barátom, a' kis Emilt, ki valaha tégedet bizonyosan példája gyanánt fog nézni. Splényi Maneczinak azon órában megírá, a' melyben a' gyermek lett, 's megírá azt is, hogy melly nevet fog kapni. Ő, a' ki tudja, melly igen szeretlek Tégedet, azt fogja hinni, hogy fiannak azért adám e nevet, mert a' Tiéd hasonlót visel. Bátor vagyok kimondani, mert tudom, hogy bántásnak nem veszed, hogy más oka volt az elnevezésnek. — A' Rousseau Emiljét olvasván huszonöt eszt. előtt, már akkor jött az a' phantasiám, hogy ha valaha fiam lesz, e nevet viselje. Az Aemilius név itt együtt adatván fiannak Marcussal, azt is gondolhatnák sokan, hogy az a' Marcus Aemilius forgott szemem előtt, kinek Oratóója Sulla ellen a' Sallust Töredékei között találatik. De *sokan* azt bizonyosan nem ismerik. — Szó lévén egyszer ez Oratóióról, kérek, kapd elő Sallustot, 's olvassd-meg. Megérdemli.

Én neked a' Te hosszú és véghetetlen becsű leveledre válaszsza tartozom. De Biharban járván Majusban, hol Péchy Imrével is valék, ki erántad kérdéseket teve, azolta pedig holmi által elfoglaltván, lehetetlen volt azt megírnom. Sokat, igen sokat tanultam azon leveledből; az czáfolthatlan tanúja a' Te igen sokféle tudományaidnak.

Imhol a' Kis Horátziusa. Még én a' Prónay Sándorhoz irt ajánlásnál nem olvastam, mert nem olvashattam, többet. De ismereim

kézírásból a' verseket. Csudálni fogod, melly szerencsésen fordítá Horáczt.

Óhajtánám hogy lássd Virágnak Poemáját (e' név alatt ada-ki 5 arkusnyi verseket) — és a' Szent-Györgyi Gellert Sallustiusát. Gyönyörű jelenések!

Miolta leveledet vettem, egy Epistolám nyomtatattatott-ki Budán Vitkovics Mihályhoz. Ibam forte via sacra-i pajkosság, de úgy, hogy a' pajkosság alatt serium is van. A' Te neved benne van. Közleném az Epistolát, de sem nyomtatásban, sem Kézírásban nincs meg nálam, könyv nélkül pedig nem szoktam holnimet tudni. Mihelytt megő, azonnal veszed.

A' Szepesi Repraesentatiónak megküldésekor nem írtad hogy vissza küldjem, 's én olly gondolatlan valék, hogy Erdélybe küldöttem postán. Ott igen nagy örömmel fogadtatott. Ne neheztelj érte, 's leld módját, hogy ismét megkaphassd valakitől.

Élj szerencsésen, kedves barátom. A' Mélt Grófnét vég és határ nélkül való tisztelettel tisztелеm.

Kérlek, ha ellenedre nem volna, méltóztassál Landonomat visszaküldeni. Grosschmid, a' Tarczalon lakozó Képiró, óhajtja látni.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2026.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Horvát Istvánnak Kazinczy Ferencz
szíves tiszteletét, baráti idv.

Érdemes férjfiú, kedves barátom! Tegnap vevém Májusnak 26d. írt kedves leveledet a' mellé tett ajándékokkal együtt. Fogadd-ei érettek szíves köszönetemet. Jún. 18dikán született, 's más nap Sáros-Pataki Professor Nagy Ferencz által Marcus Aemilius Ferencznek keresztelt fiam Sacyt tanulni fogja, 's belé írva találja *annak* nevét, kit a' Magyar nyelv alapos tanulása alatt tisztelettel fog említve hallani. Légy barátja fiamnak, édes barátom. Hogy ő a' Te szeretetedet, és az azokét a' kiket én megkülömböztetve szerettem, megnyerhesse, az most szíves óhajtásom, 's az lesz míg élek szíves igyekezetem. Oh ha a' gyermek fényt vonhatna valaha nevére azon

a' mezőn, melyben az atyja azt nyert ugyan — mert nem fény, nem igaz fény e Néktek tetszeni, Néktek dicsekedhetni barátságokkal — de csak azért nyert, mert kevesen vagynak a' kik a' munkának néki feküdnének, és mivel Ti, Kedveseim, az igyekezetet, az óhajtatást is érdem gyanánt vevétek! oh ha olly munkát írhatna, mely a' Magyar nevet tiszteletessé tehetné irhás szomszédjaink 's zsellérjeink előtt! Melly örömetst mennék akkor a' Simeon éneke dúdolósa alatt az Al-Istenekehez! - -

Hála legyen értte a' Haza Isteneinek, hogy az Ország' Birájára írt Epigrammának nem leheté bémenni a' Kultsár' levelcibe! hála azért, hogy ő székéből holtáig nem lép-ki! Ki tudja, a' Bécsiek azt a' tudományokat-kedvelő Férjfit ültetnék e helyébe, ki most légközelebb ül Hozzá? — Igazod vagyon, hogy Epigrammám kevés olvasó előtt leszen érthető, 's szeretném, ha verseimnek ne kellene sok magyarázat. Szemere is ír ez eránt a' Leveleddel egygyütt érkezett levélben. A' tudományos célzások ha csak azért fordulnak elő hogy olvasásunkkal paradirozzunk, hibák, még pedig nevetséges hibák. Általjában hibáknak nevezni őket nem merném.

Sonettóimmal cselekedd a' mi magadnak tetszik, add-ki úgy a' mint magadnak tetszik. Azok, a' kiket az én szívem a' szerént szeret mint Téged, Vitkovicsot és Szemerét, magammal és mind azzal a' mi tőlem jó, tetszések szerént bánhatnak. Érezzd, édes barátom, hogy a' *bizodalomnak* tulajdon bája vagyon. A' boldog szerelmes, a' ki tudja hogy szerettetik, a' ki tudja hogy Kedvese tudja hogy ő szereti őtet, a' Kedvest, meg meri néki még azt is mondani, hogy óhajtaná, hogy orra, vagy szája más-metszésű volna, 's a' magát szerettetni érző Kedves e' gánésban titkos édességet lél. — De ha kiadod Sonettóimat, kérlek, tanítsd-meg Magyar Olvasóinkat, mit nézzenek a' Sonettóban — (nem az én Sonettómban, hanem általjában a' Sonettóban). Ezt azért kérem, mert különben az a' mit mutatni készülsz, az Olvasók' legnagyobb része előtt haszontalanul lesz mondva.

Én magam is a' Hajnalt és az Átét — vagy az Átét és a' Hajnalt - tartom legszerencsésebb mívemnek e' nemben. Nem csudálkozom tehát, hogy Te is e' kettőnek nyújtod a' koszorút. De azon csudálkozom, hogy a' Csereyhez írottat is kedveled, mert azt alig mertem magamnak ígérni. — Kitörlöm a' *bérepeszténit*. — Szemere ezt nem szereti: *ha kELL ELDölni*... Vettem észre én magam is, hogy az ELL EL nem jól hangzik. Nem volna e' jobb?

'S megdölni, hogyha kell, a' vad csatában.

'S ledölni, }

'S lerogyni, }

Válasszd a' miként magadnak fog tetszeni. — Szemere ezt sem tartja jónak: Elfojtani a' bünt sarjadó korában. De miért? azt én ugyan nem értem. *Sarjad* a' *támad* helyett állhat, mert poetice és nem logice szállunk; 's én nem látom rossznak e' szállást: *elfojtotta a' vétket támadó korában, mint mikor a' fü akkor tapostatik-el midőn csirázik.* — De szeretnék több erőt, több tömötséget. *Hatalmas szózatral mennydörgeni.* — *Hazád isméri* etc. etc. *tettedet.* félek hogy e' három sor prosaisch fog hangzani sokaknak.

A' Sonetto Műsájában a' második négyes és a' két utolsó sor kedves sorain. Az a' négyes felette szép szövevénye az ideáknak, szállásoknak, és igen szép kép azon felül. — A' Margit szigeti szép képet fest, de talán igen igen nem szépen. Felette kész vagyok ezt elhinni. De Szemere elhibázva ítél róla. Nem érti mint függ össze az első hármas a' második négyessel, vagy inkább a' két hármas a' két négyessel. Az pedig igen jól függ össze. Innen:

«Jő Nini a' sajkán. Meglátom, oda leszek. Bolondság volna «azt remélni, hogy a' Felvirúttal azon hangon szólhatsz, mellyen «1795ben, a' 12 esztendő szép gyermekkel, szólhatál. Ezt mondám «magamhoz, 's szompolygva félre tértem. De im, kilép a' partra, «elajuló formán rogy a' Franczi karjaiba, 's a' mint szemeit felveti, «nékem jó etc. etc.»

Nem függ e' össze? Bizonyosan függ. Azonban igaz, hogy a' vers koránt sincs olly szép mint az az Angyali szépségű leány volt, 's az a' scéna volt, mellyről elragadtatás nélkül nem gondolkozhatom.

Édes barátom! Nekem mind egy akármelly neve legyen a' Virtusnak és akárki adja, csak *legyen.* -- A' *tény* nekem azért nem tetszenék, mert a' *tény[a'] terminatiót* jutatja eszembe, mint néked azért nem a' *Csány*, mert a' *dinnye* etc. . . . 's a' *Csály* a' *Csáli-hé* miatt. A' Kovács *erényétől* nem volnék idegen, sem a' *Hönytől.* Csak kötelezzük-le magunkat egymás eránt, hogy azzal, a' mit választani fogunk, élünk, még pedig ha érte Debreczen és a' Pannoniai Debreczen kinevet, kikaczag, sőt Autódafére hány is.

Hogy Kazincz azt jelentheti 's jelenti a' mit Te írsz, elhiszem. Azt tagadni csak az fogja, a' ki nem tudja, hogy Eleink mint változtatták-el a' kereszt 's más ehhez hasonlító neveket.

Ma írek Glatznak Bécsbe, hogy *Pested'* Recenzióját tőlem fogja venni. Recenseálok a' Virág Poemáját, Horácz Epist. Kis után, Szent Györgyi Sallustját is. Ez sok helytt jobb mint remélni mertem: de találtam olly helyekre is, a' hol kevesebb mint gondoltam. Nagyon örvendek hogy megelőzött, mert használni fogom dolgozását.

Élj szerencsésen, kedves barátom! 's midőn barátiddal azon fedél alatt öszve gyűlsz, hol azok laknak, kiket szíved szeret — oh noctes coenaeque Deum! — emlékezzél rólam is. Melly boldog volnék, ha ott, hol a' barátság nevemet hangoztatja, magam is vehetnék részt. Csókold a' Szeretettet, mint szíves tisztelője, barátja, testvére. Ne légyen láncz, édes barátom, melly bennünket egymáshoz nem szorít! — Széphalom, Jún. 22d. 1811.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

2027.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kolozvár 25ik Jun. 1811.

Kedves Barátom!

Krasznárul ide be jöven, itt kaptam két igen becses Leveleidet, melyek Cs[erey] Miklósnak is szólván, közlöttem vele — és eő akkor azokat magához vévén — azon ígéretének, hogy copiajokat ki-adja, nem teljesítése által meg foszta mind bírásoknak szerencséjétül, mind attul, hogy azokra értelmekhez képest válaszolhassak; naprul naprá várván pedig, hogy aszt, a mit kértem, és eő meg is ígért, teljesíteni fogja, késtem válaszzommal — de Cs. Miklós néhány napi mulatásra innen ki is menvén, tovább nem halasztom írásomat, és leg előb is arra kérlek, hogy ezután méltóztassál leveleimbe csupán nékem írni, mert kevesen vannak, főb kép Erdélybe, a kik becsit és érdemét érezni tudnák az illetén Barátsági Bizodalomnak.

Tegnap Postával vettem 10ik Jun. költ igen kedves Leveledet, — az előttem jól ismeretes Tokai s Keresztur közt találkozott Krasznai örmény szerencséjét irigylem, hogy Tégedet eő láthatot, én pedig forró vágyásaim után se láthatlak: gyűrűmön lévő jól talált képed tekintése Boldog órákat csinál nékem — de honnyod kies örömei közt Tégedet láthatni bizony szívem szerint való igaz vágyásom. — Cs. Miklósrul a miket tudni kívánsz, közlöm: Eő negyven egy néhány esztendő ember — Apja kir. Táblai Assessor és Itélő

mester volt, Cserey Mihály. Reformatusnak születet, miért, eö tudja, catholisált — Anyja Báró Heuter Klára volt. Oskoláit itt Kolosvárt kezdette 's itt végezte is — vagy 10 esztendők oltá supernumerarius Assessor fizetés nélkül a kir. Táblán, most itt a Diaetán Követje Belső Szolnok vármegyének, lakik Tihón, Sibóhoz közel — postán leveleit hol veheti, valóban nem tudom, mert lakhelye Tiho, férre való heljt fekszik. Most második felesége vagyon, testvére előbbeni feleségének, mind kettő leányai gr. Lázár Istvánnak, annak a ki Néked Györgyfalvárul egyszer levelet írt; első feleségétül egy leánya van. Az ember jól Tanult, szorgalmatos olvasó, kár hogy Erdéljen kívül nem forgott.

Köszönöm Néked, hogy a Wildenow munkájának czímjét vélem közleni méltóztattál Magyarul — igen heljesnek találom magam is és esztet fogom fordításom elibe tenni. — A Nevelő szerzésit uira is bizodalommal ajánlom. Hogy a mi asszonyaink is Németül, francziául írnak, annak az én vélekedésem szerint fő oka az, hogy ők oly vélekedésbe lévén, hogy mívelt lélek és szív idegen nyelvek tudása nélkül nem lehet, tehát Nemek fainságának tulaidona szerint megbántódva találnák asztot, a kit ők idegen nyelven nem szóllítanak meg, noha aszt, a kinek igaz lélek 's szívbeli míve vagyon, meg nem bántanak. Kotzebue nékem csak azért se emberem, mivel theatralis Darabjaiba maid csak egy sincs, meljbe undok erköcs-telenség, alacson character ne találtatnék, még pedig ugy le festve, hogy ezen festésnek színei a virtus és ép character fénnýt nem sugározatják. Itt eö nagyon kedves ember, és én természetesen halgatok aval, hogy előttem nem kedves.

Pünkösd Innepein a testvérem, Wesselényiné, és kedves fia, Miklós, nállunk voltak Krasznán, igen kellemetesen töltöttük az időt, és képzelheted, hogy róllad gyakran szóllottunk. Gyönyörű gyerek ez és magasztalt érzésekkel teljes. Wessel[ényinek] a melj követ kertembe tészek, készen van már itten, fekete márvány formát adatam nékie. Sibón micsoda temetkező helj készítettessen Wesselényinek, arrul ideat adtam a testvéremnek, t. i. egy jó tágos és világos gothus kápolna, annak közepén légyen sibói márványbul készült pompás koporsóba mostani koporsója a testel edjütt heljhez-tetve — egy szeglet nischenbe pedig fekete márvány postamenten, meljen az inscriptio aranyozott betűkkel légyen vésve, bronzbul csinált meljképe áljon. A kápolna elég tágos és világos légyen benne járhatni, a forma fachadeja[!] hasonlókép gothus architectura szerint.

Gr. Gyulay Ferenczné, a Kácsándi leány most néhány napokra ide jött. Szomszédombba van szállva, ma nálla voltam visitába, sokat beszélgettünk rólad. Fija nincsen itt, csak leányai, kiket igen szépen és okosan nevel.

Felcségem Ugrán vagyon Atjánál igen szomorú foglalatosságba. Edjik férjnél volt sógor asszonyom, egy fiatal, kellemetes, igen szép fiatal menyecske tegnap előtt mult ki a világból; — már szabadsággal itthon lévő Császár Huszár Regimentjébéli Hadnagy fiatal sógorom most halálán vagyon — képzelheted az illetén csapás minő keserves érzést okoz. Él szerencsésen és boldogul. Éppen mikor levelemet végzém, jöve hozzám a Báró Splényi Regimentjének Obestere, Scharlach, ki a Stabbal itt fekszik — szolla [?] rólad és nagy figyelemmel szóllott felölled — aszt mondá, hogy veled edjüt járt oskolába.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2028.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Sárközy István kedves barátjának

Kazinczy Ferencz

szíves tisztelet.

Kedves barátom! Engemet a' levelek írásától semmi ár nem fog elvonni, ha minden levélért 10 flót kell is a' Postának fizetnem. **De szeretnék olly keveset mint lehet.** Ezért írom hozzád e' levélkét is Berzsenyim által, ki ezt neked Postán kívül is kezébe fogja jutathatni, 's kérem, hogy hozzá írt levelemet közölje Veled, vagy legalább annak első sát írja-le számodra. Érteni fogod belőle, kedves barátom, hogy én Juniusnak 18dikán egy szép fiú gyermek' atyjává lettem, 's más nap Pataki Prof. Nagy Ferencz által azt Marcus Aemilius Ferencz nevre kereszteltettem. Szokatlan neveket adni egyik neme a' különfaragásnak (Sonderlingség); de ha ez egy oldalról nevetséges, más oldalról nem az. Mennyi bajára van az embernek, ha *irhás* nemes ember, ha Ősci közt sok az egy nevű, mint az én nemzetemben a' sok *Péter*, a' sok *András*. 'S ebből a' Genealogiai Táblákban, a' Processusokban csak vesződés van. Nekem úgy tetszik, hogy mindenben jó azt tenni, a' mi nemesít — de nem *irhás* értelemben. Berzsenyi barátom megírja, mi tette előttem

kedvessé az *Emil* nevet, mi teheti kedvessé a' *Marcust* (de nem az Evangelistáét), tudja Ő és Te is tudod; a' kettőt pedig egygyütt Sallustból láthatod. — De sok is a' névről! Csak annak örülj hát, barátom, hogy a' Te könyved' segedelme nélkül, 's a' nélkül, hogy a' Ráday Pali' oktatását követtem volna — hogy *Marte proprio* — valaha fiú' atyjává is tevém magamat. Örvendj ennek, és a' kis L—nt¹ fogadd kegyességedbe. Ne feledd soha, hogy az barátodnak a' fija, és, ha én életben nem leszek már akkor, mikor ő az intést veheti, szállítsd-meg őtet, 's tudassd vele, hogy mi egymást szerettük. Légy Vezére. Mondd meg neki, hogy ezt neki Atyja hagyja. B[erzsenyi] felőled és Sz[okolay] barátunk felől úgy szöll, mint a' ki szeretetetekre gyűladt. Öröm nekem azt látni, hogy köztettek Én szerzettem ismeretséget. Oh miért lakunk ily távoll!!!

Júl. 2d. lesz esztendeje, hogy engemet a' hideg kilelt 's tüdőgyulladásba estem. Azolta jobb szárnyán tudomnek minden nap, és többnyire minden órában, érzettem valami rándulást e vagy szúrást. Nem volt Orvos, a' ki a' fájdalmat érthesse. Azt hittem, hogy az fog megölni, még pedig nem sokára. Az a' bába, kit feleségem felhívata, (mert 3 héttel téveszté el az arithm. calculust, 's így sem anyja, sem a' rendes bába nem vala a' háznál, 's Thalicum dajkája karjai közt kevés minutamig tartó fájdalom után szült 's igen szerencsésen), megkenle vállamat, hová az arany ér szokta magát venni, 's szörnyű ropogású gomolyokat lelt ott. A' kenés olly fogatú, hogy a' panaszlott fájdalom már csaknem egészen megszűnt. Látod e, barátom, melly böles vala a' Római ember, hogy ő *ferdett* 's magát *frottírozta*? Véghetetlen az én örömöm e tapasztaláson, e javuláson, mert azzal biztat, hogy fiamat 's lányaimat magam fogom felnevelhetni. Osztan ismersz, hogy én azokat a' más világi boldogságokat annyira nem óhajtom látni, hogy, ha benneteket magammal itt tartóztathatnálak, benneteket, Barátim, 's feleségemet 's gyermekeimet — akár soha se lássam azt a' nagy boldogságot! Ignoti nulla cupido, azt mondá Böles Izdenczy a' maga ismért írása titulusan. — Élj szerencsésen, és szeressd Csereymet, kit újjolag ajánlok jóvoltodba. Feleségednek mondd, hogy őtet nem közönséges tisztelettel tisztelem. Széphalom, Jún. 27d. 1811.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

¹ Az eredetiben is így.

2029.

Kazinezy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Dr. SzentGyörgyi József Úrhoz.

Édes barátom! ÉrSemlyéni Predik. Fazekas István Úr talán által küldé már hozzád azon leveletem, mellyben néked is jelentém, hogy valaha már fiúnak is atyja vagyok. Ha még nem vetted volna, engedd mondanom, hogy az Júniusnak 18d. lett 's más nap Marcus Aemilius Ferencz nevet kapott. Végy részt örömben, édes barátom, és szeressd a' kis Emilt, úgy mint az atyját szereted. Adja Isten hogy fiaink is barátok legyenek valaha.

Ezen jelentésem kivül egy más jelentést kell tennem, még pedig ezt a' másikat nem csak mint barátomnak, hanem úgy is mint Orvosnak. — Emlékezel, melly gyakran panaszlám mellyem' baját, mellyet, sem Te, sem más Orvos nem tudta soha kitalálni? Nem volt nap, mellyben azt a' szúrást, vagy rándulást, ne érzettem volna, nem olly óra, 's igen gyakran nem olly minútum. Ime talán örökre meg vagyok szabadúlva tőle.

Feleségem azt hitte, hogy Júliusnak közepe táján fog lebetegedni, 's ezért a' tanult bölc-sasszonyt ekkorára rendelé. Azonban Jún. 17dikén estve igen mohón éven velem együtt igen excellens cseresnyét, éjjeli 2 óráig el nem alhatott. Ekkor felkölte, hogy ágya mellett fekvő hideglelés lánykánkat emelném-fel 's vinném a' más szobába. A' gyermek felebredt az anyja nyüzsgéseire, 's sirt, nem értvén miért vitetik másuvá. Én még ezt csendesítém, midőn meghallám a' gyermek nyivázkodását. Elíjedve, hogy abortált, általjöttem, magamnak kelle a' papiros-ollót oda nyújtanom, 's Thaliemnek dajkája felemelé a' kis férget, 's ezen felemelés alatt az tűnt szemembe, a' mit meglátván a' Cardinálisok a' Pápa inauguratiójakor — si fabula vera est — ezt kiáltják: Habet! Habet! Egy óra alatt minden keresztül esett a'

fortissima Tyndaridarum!

Ekkor felhívaták a' falusi bölc-sasszonyt, 's ez azolta itt feresztget. — Történetből hátamon öszve gyűlni szokott gomolyaimat kedve jött a' feleségemnek ezzel széljel dörgöltetni. Az arany ér veszi oda magát, közel a' nyakszirthez. Ugy ropogtak a' gomolyák, hogy eleinte

azt hittem, hogy többet tesz a' bába mint kell. Mintegy 7dik napja ma, hogy dörgöl, 's íme oda van a' panaszlott baj. Negyednap olta kétszer érzettem a' rándulást vagy szúrást, és azt hiszem hogy egészen elmúl, 's bár örökre. Térdem hajléki alatt is vannak olly görcsek. Ez a' tudós asszony arra is persvadeál, hogy nyitassak eret, de arra rá nem veszen. Ma tanácskozni fogok eránta Ujhelyben, ma irtam ez eránt Pestre Dr. Kovács Urnak is, ki barátom; de nékem nincs senkihez több bizodalmam mint Hozzád, minekutána Viczay nem él. Maga az Idvezítő is csak úgy gyógyított — ha jól emlékezem — ha a' betegnek hűte volt. Az ugyan nekem felette igen nagy nem mondhatnám hogy volna: de van annyi még is, hogy a' te thaumaturgiai operatióid nem lesznek sikeretlenek. Szólj és felgyógyulok. — De valóban most látom én, hogy a' Rómaiak jól tették, hogy feredtek és magokat dörgöltették. Éljen szerencsésen, igen kedves barátom. Ajánlom magamat 's az Enyéimeket, kik hárman tesznek, etc, Néked és a' Tiéidnek, kik hasonlóul hárman tesznek etc.

Széphalom Jún. 27. 1811.

A' fiú nem abortussal lett; egészséges, ép és jó nagy. Az anyja ma velem jó Ujhelybe.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2030.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Jún. 27d. 1811.

Igen kedves barátom!

Jún. 18dikán én egy szép kis fiú' atyja levék, kit, mivel már egyszer benne vagyok a' szokatlan nevek adásában, Pataki Prof. Nagy Ferencz által más nap Marcus Aemilius Ferencz nevekre keresztelteték. Ajánlom ötöt annak kegyességébe, a' kit ő, ha ugyan élek, példájává tenni, tisztelni és szeretni fog. Szeretnék a' történetek' könyveibe belé pillantani, kedves barátom, 's látni, hogy, ötvenkettedik évét élvén életemnek, nevelhetem e addig, a' meddig kellene, hogy sine cortice úszhasson. Dicsekedés nélkül mondom, sőt dicsekedve, — mert mivel dicsekedhetném inkább? — hogy én jó atya vagyok, és így azzal hizelkedem magamnak, hogy gyermekeimet jól fogom nevelni. Mesterkélni nem fogok, sem vaktá-

han nem követem a' tanítást és példát; fejemet fogom inkább mint a' példákat követni; noha a' tanács sem rossz, 's azt nekem Rousseau és Herder bőven adhatnak. Különös, hogy Rousseau a' maga *sur l'Education* nevű munkáját 's Herder — a' mint ugyan gyanítom — épen a' Rousseau munkáját tartván szemé előtt, az eggyik fiát Emilnek nevezték. Huszonöt eszt. lesz, hogy a' R. Emiljét először olvastam, 's már akkor szálla-meg az a' phantasia, hogy ha valaha fiam lesz, Emil legyen. Nem tudom, könyveid közt van e olly kiadású Sallust, mellyben a' Fragmentumok is meg-vannak. Ha van, vagy ha Somogyban kapsz ollyat — (a' Szent Györgyi Gellérd' magyar fordításában, Budán, 1811., meg vagy az) olvasd-meg, kérek, azt az Oratiót, mellyet M. Aemilius Consul *Sulla* ellen tartá. «Estue viris reliqui aliud, quam solvere injuriam aut **mori per virtutem**» — (mely felséges kifejezés!) Szent Györgyi a' *solvere injuriam* így fordítja: *a' törvénytelenységért bosszút állani* (illy jeleivel annak, hogy Sz. nem értette, mit mond Sallust, tele van az egész fordítás) — holott a' mondás bizonyosan csak ezt teszi: *végét szakasztani a' bántatásnak*. Emori per virtutem anynyi mint dicsőségesen veszni. Szent Györgyi ezt így teszi: *ritézől meghalni*, 's nem épen rossz, mert a' *ritézől* a' virtust itt teheti, de ez a' fordítás azt teheti, hogy *fegyveres kézzel*, melly a' M. Aemilius' rollájához illik, minthogy *buzdító* szó volt. De a' per virtutem és az emori olly halált is jelenthet, a' millyet Seneca és Thræsea Paetus 's Cátó szenvedtek. Legalább nem meghalni-t kell vala tennie Szent Györgyinek, hanem csak halni, hogy a' kínos kimulást fesse. — Csak nézzd, a' felséges ember miként végzi beszédét: Mihi, quamquam per hoc summum imperium (a' Consulságot érti) salis quaesitam erat nominis maiorum, dignitatis, atque etiam praesidio; — melly szép így szóllani familiai 's személyes fényünk felől, 's nem tartani attól, hogy **bolond** aristocratismussal vádoltathatunk — tamen non fuit consilium privatas opes facere; potiorque visa est periculosa libertas quieto servitio. — Oh borúlj térdre, barátom, a' nagy, a' szent árny előtt, 's jer, köszönd-meg, hogy fiamat nevére kereszteltetém. 'S olvasd e' mellé a' Csereyhez írt Epistolámat, 's mosolyogj azokon, a' kik engem nem értenek.

Jól esék, édes barátom, hogy fiam' születését néked békajeleníteni eddig halasztottam, mert tegnap Újhelyben vevém Jún. 5dikén írt leveledet, 's így arra is felelhetek; noha tudod, hogy a' levél-írásban engem még az sem tehet restté, hogy most 35 xrt kell 8 xr helyett, sőt 4 helyett, fizetnem, melly valóban nehéz. Köszönöm a' kedves tudósítást két Somogyi barátim felől. Csudálkozol a' Calvin' tanítványainak, ezeknek a' hideg valláshoz szokott embereknek, meleg szívűségeken. A' megjegyzés felette elmés. De hiszen az én két barátom, a' kit írsz, megtanulta

Sibi res et non se rebus submittere.

Mind ilyen az édes barátom, a' ki a' megválasztottak között Megválasztatott; mert jók és gonoszok, 's Isteneknek és embereknek fiai ott is vannak. — Valóban, édes barátom, nekem nagy szerencsém az, hogy a' ki engem szeret, igazán szeret. De e' részben, mondhatom, hogy ti csak azt cselekszitek, a' mit én töletek érdemlek, mert én is épen úgy szeretlek benneteket. Mint szeret engem Kis és Berzsenyi, az én kedves Ikreim! Mint Virág, mint a' három Pesti barátom, mint a' kis Wesselényi 's a' két Cserey! mint Csehy! 'S mint viszont én őket. A' megholtakról, Révairól 's Daykáról bizonyosságot tettem, hogy olly meleg szívvel szólok mindég felőlök, mintha élnének 's olvashatnák a' mit írtam. De ezeket nem csak szeretnem lehet, de kell is becsülnöm, 's így nem csuda, ha indulatosan szeretem.

Vitkovicshez írt Epistolám már ki van nyomtatva. Kérni fogom, hogy azt Neked küldje-meg. — E' napokban vettem Szemerémtől a' Horázt Epistoláját, mellyeket Kisünk olly szépen fordított, hogy én azt nem kételkedem Literaturánknak ez idei productumai között *elsőnek* nevezni. Pedig midőn ezt mondom, sokat mondok; mert alig volt még esztendő, melly szebb virágokat termesztett volna e' mezőn. Illyen mingyárt a' Virág Poemája. Illyen de magno, maximo, maxississimo proximus intervallo a' Szent Györgyi Sallustja. Ha a' Dayka Versei és a' Berzsenyié ez idén megjelenhetnének, úgy ez a' szörnyű szerencsétlenségekkel rettenetes esztendő Literaturánknak igen szép esztendeje lenne.

Levelednek Grammaticai részét máskorra halasztom. Most a' helyett inkább azt jelentem, hogy valamint a' Te házad látszhatott egész esztendőben Ispotálynak, úgy az enyém valóban az volt. Gyermekeim, Eugénie és Thalie Jan. oltá Májusig olly makacs köhögésben voltak, hogy gyakorta arról gondolkodtam, hogy meg kellene

ásatnom sírjaikat. Általestek a' veres hímél is. Thaliennak nincs többé baja, de azalatt, míg Májusban és Júniusban Semlyénben (Biharban) mulaték, Dencsinet kilelte a' hideg, és olly annyira elgyötrötte, hogy a' szép alakú gyemeken, a' gyönyörű folyamatú szemöldön kívül, alig van valami szép. Látnod kellene, mint ülök a' gyermek ágya mellett olly igen belé tapadva, mintha 20 eszt. előtt a' beteg Gyulayné, 's 15 előtt a' Prónayné ágya körül ültem volna. Magának a' szenvedésnek is vannak örömei. — Most Dencsi már gyógyuló félben van, most tehát azon nedvesedik-el szemem, mikor a' vissza térő egészség' jeleit 's néha néha mosolygást látok képén. Ma Emil, az anyja emlőjén függve valami hangot ada. Nagy csend volt a' szobában, Dencsi kávét ivott, orvosság és nem fölöstököm képében; mert én kávét nem engedek gyermekeimnek, ha ismét olly olesó lesz is mint régen. A' beteg, és kis öccsét, mint bábót, szerető gyermek nevetve monda: *Emil — beszéll — Papával.* Öszve szoptam érte a' gyermeket. A' ki nem atya, nevetni fog rajtam. Hadd nevéssen. Most épen a' szobaleány' karjain jó hozzám. *Papa — schegény koldus — van ki,* az az oda ki 's viszi az alamizsnát. — Thalie olly köpczös, hogy sajnálom, hogy nem fiú. Felette szép gyermek, és ez nem csak nekem az. A' kis Marcust, mikor álmában grimaszokat metsz, nézegetem, ha ki fog e tőle telni valaha, hogy a' quietum servitiumot gonoszabbnak lelje a' periculosus libertasnál, ki fog e, hogy ezt mondja: *emori per virtutem.* Jobb idők jöhetnek reánk.

Előbb 3 leányom 's úgy fiam lévén, 3 Grátzia és 1 Ámor származik tőlem.

Lássd belől a' borítékot.¹

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

2031.

Kazinczy — Kis Imrének.

Kis Imre Urnak Kazinczy Ferencz

baráti szíves tiszteletét.

Nagy érdemű barátom! Hadd dicsekedjem-fel az Úr előtt is, hogy én Jún. 18dikán végre egy fiúgyermeknek lettem atyjává.

¹ Nincs meg.

Három elsőbb gyermekeim lyánykák lévén, azt mondhatnám, hogy Amort a három Grácia szokta felvezetni. — Szokásában lévén annak, hogy gyermekeimnek szokatlan neveket adjak, ezt Marcus Aemilius Franciscusnak kereszteltetém S. Pataki Prof. Nagy Ferencz Úr által. — Méltóztassék ezt Debreczeni barátimnak jelenteni, hogy öröminben részt végyenek, 's kérje az Úr őket, hogy Emilemet fogadják kegyességekbe. — Pips Desöffynek Marcus Aurelius fija van. Ámbár ezzel az igen érdemes emberrel örömet látom magamat öszve hasonlítva, kéntelen vagyok mondani, hogy fiam nem ezért kapta neveit. Az a phantasia, hogy ha valaha fiam lesz, Emil legyen, akkor jött nálam, mikor 25 eszt. előtt *Emil, ou sur l'éducation*, olvastam: — hihető. Herder is ezért nevezte Emilnek az egyik fáját. A Marcus név az Aemiliusok közül Rómában egy olyan emberé volt, a kit én azon véghetetlenül szép Oratiójaért, mely a Sallust fragmentumai közt feltaláltatik, és a melyre azért teszem itt figyelmessé az Urat, hogy tartsa érdemesnek a megolvasásra, nagyon tisztetek. Az olly ember mint Sulla ezt örömet nézettette volna Zendítőnek. De ő bátor volt magával és Öseivel kevélykedni, érezvén, hogy meg nem hazudtoltathatik. Kérem az Urat, olvassa-meg azt az Oratiót, 's kívánja, hogy az én Marcusom is hasonló bizodalommal szállhasson valaha maga felől.

A mi kedves barátunknak Nagy Gábor Úrnak megégésében nálamnál inkább senki sem vehet több részt. Méltóztassék ezt nékie jelenteni. Oda van, hallom, a sok kötetekre nevedezett becses Gyűjtemény, oda vannak szép könyvei, mely utolsók kár ugyan, de nem is hasonlítható a Kézírások karához. Azt halljuk itt, hogy az a gonosztévő, a ki Debreczent koldussá tette, megkapattatott. Ugyan mi vitte ez ördögi tette? 's kinek hívják? és micsoda? — Hogy a mi kedves barátunk Dr. Szent Györgyi Úr a maga háza küszöbeit a bárány vérével megfestette, és hogy így a Florián által üzött öldöklő Angyal küszöbei előtt elment, annak szívesen örvendek. Midőn a tűz híre hozzám eljutott, Szent Györgyi és Nagy Gábor Urak forgottak elnémben, 's rettegetem éretek.

Erős Gábor Úrnak Majusban írt levelét Semlyénből lett feljövetelemmel vevém. Kéntelen vagyok kimondani, hogy a Mesterségben nem ért annyira mint óhajtani kellett volna. Betűji nem jól állanak egymás mellett. A cursívak 's a németek kimondhatatlanul rútak. Sok Magyar Művészt ismerek, a ki félig vagy addig sem teszi-meg az utat, 's magát valaminek véli, holott non homines, non di etc. etc.

Illyen Vandza, illyen Nagy Sámuel és Kis Sámuel, és még néhány más. Erős Urnak nem kellett volna magát eggynél több tárgyra adni. Nem minden Falka: 's maga Falka is mi úgy mint Rézmetsző? Bár csak valaki Erős Urat egy kevéssé nem olly igen bátorrá tudná tenni. Az Ur és Fő Hadnagy Fazekas Ur, kit szívesen tisztellek, sok jót ~~tehetnének~~ ha elébe adnák, melly kár, hogy a' mesterséget a' tökéletességig ~~nem~~ hajtják.

Eggy kérésemet ~~azzal~~ a' bizodalommal terjesztem az Úr elébe, hogy ha lehet teljesíti. Ha nem ~~tehet~~, nem panaszkodhatom elmara-dásán. Az az volna, hogy vagy a' Collegium Bibliothecájából, vagy a' Sinai Gábor Úrétől venné-ki a' maga neve ~~alatt~~ a'

Sallustius Havercampi-t

's pecsét alatt küldené-fel nékem a' Pataki examenre megjelenendő Deb. Deputatusok által. Ezen levelem recognitio helyett szolgálhatna, 's fogadom szentül, hogy a' könyv el nem vész. Kijövéen a' Szent Györgyi Gellérd Sallustja, már most hozzá foghatok az enyémmek kicsinosításához. Patakon nincs Havercampnak a' Sallustja. Nem alkalmatlankodnám a' kéréssel, ha máshonnan kaphatnám. Az Erdélyi Cancellariustól merném remélni ezt a' kegyet, de Erdély messze van.

Ezen leveletem méltóztassék Dr. Szent Györgyi Urral közleni. Maradok szíves tisztelettel 's barátsággal. Széphalom, Jún 27d. 1811.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában: A Petőfi hagyatékában.]

2032.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolosvár, 29-a Junii 811.

Édes Barátom!

Ezen levelem tsak az előbbeninek pótolékja, melyben a' Tied-nek némely részeire nem feleltem volt.

Farkastól tudakoztad, *mellyik Vármegyének vagyok Követtye és hol lakom?* — Erre én magam akarok meg felelni. *Belső Szol-noknak* vagyok Követtye, lakásom pedig *Tihón* volna, Doboka Vár-megye' szélyében, Sibóhoz egy órányira, ha önnön kedvemet követ-ném inkább, mint némely jó akaróim' tetzését. Előbb 12 esztendeig Falusi Gazda voltam, azután bé tettek a' K. Táblához, 's még eddig

esztendőről-esztendőre halasztottam használhatatlan Hivatalomból ki fejtekezni: ez az a' mi el von Falusi lakásomnak izlésétől, 's ifiabb esztendeimnek foglalatosságától, mert a' Törvénykező-Szakaszokat Vásárhelyen kell lőltetnem.

Azt írod Május 12'diki leveledben, hogy *mit kell tsinálni?* meg *tompultál*. Nem tartom ezt feleletet váró kérdésnek, sem a' *megtompultást* valóságnak. Meg engedgy! — Azomban mégis meg mondom, mit tartok. Azt kell tsinálni, a' mi *kötelesség!* Igaz hogy ez a' *kötelesség* tündér idea, gyakran állal változó, mint minden a' mi Cathgoriáktól függ; de igen jól ismerlek én Tégedet (bárha soha sem vóltis szerentsém szemed közé nézni), hogy sem tsüggedezőnek tart-hassalak kötelességeid iránt. — — —

Sok kedvesség van, szép poezis leveled sarkára írt Sonetteidben: — — de az, a' mire reá emlékeztet egyike, nem félelmet, nem rebegést, tsak régi szánakodást (a' mi az elnőtt időnek palástyában gyönyörködés nemévé változik) és *tartós* boszankodást gerjeszthet az el nem fajúlt lélekben. A' kik méltatlanságot tselekesznek, mindenkór (de ők ezt nem tudgyák) magok ellen dolgoznak. A' követ-kezések egymásból lejtődnek 's éppen nem úgy, a' mint a' rossz akaratu emberek intézik. Erről elég.

Hogy: *miként kívánhatnak némellyek Hadakozást*, semmiből egyébből meg nem tudom magyarázni, hanem az ők értetlenségekből. Rajtam 809ben sokan meg ütköztek: mert nem vóltam az ártól el ragadtatva, mint ők. A' Ministereken nem tsudálkozom, hogy mindég zavart kívánnak, mert nekik ebben van leg jobb halászat-tyok. Én mostis azt tartom, és a' békesség meg kötésekoris azt tar-tottam, hogy a' mü békességünk tsak segyverszűnés. Nékünk esmét Háborunk leszsz, 's talám éppen *nem* aval, a' kívül az emberek gondollyák. — A' Fő Pap sorsát méltó sajnálni; ebben vanis mind *igasságtalanság*, mind *illetlenség*: de evel a' meg-indúlt változások-nak fojamattya meg nem áll, se meg nem fordúl; egyéb az a' mivel meg fordúlhat.

Nállunk egy különös hirt rehesgetnek: hogy Napoleont a' Spanyól Országi Expeditióban el fogták. Hídgye *betű* szerént a' kinek tetzik; én *egyebet* értek belőlle. Rendes dolog, miként függesztik fel némely balgatagok az ő veszedelmétől az *emberiség* sorsának job-bulását, mintha tsak azólta lenne panaszsza az emberiségnek, miólta ő *van!* Meg ismerem én, hogy ő-is vétett hóhriben, de e' tsak azt teszi, hogy ő sem vólt több mint *ember*. Utálok Kedves Barátom

az irigység rágalmazásait. Ezeriben egyszer látunk *fel állani* egy-egy Nagy Férfiút, 's az ellenis fel zúdulunk, fenekedünk, mintha itélni tudnánk rólla. — Szánakodásra méltó az emberi nemzet! Kérlek, töltsd bé kérésemet! Szerezd meg nekem a Magyar Órszági leg nevezetesebb Repraesentatiókat. Fáradságodba, költségedbe fog kérülni, jól tudom, de meg adom én a költsönt. Akaszszuk össze ennek a két Magyar Hazának fiait ismerettséggel, 's egymás ügyében való részvétellel.

A' mü Diaetánk még mind tart, 's nemis tudgyuk, mikór leszsz vége, ámbár a' Tiétek, a' mint írják, a' jövőnek 25-kére van ki hirdetve. Mü most az articulusokat vizsgállyuk, hogy a' Politica és Juridica Administratióban készültteket fel küldhessük. Sokból állanak, de sokkal többől, a' mi ki maradhatott volna. Szerentsét kívánok annak az emlékezetnek a' ki mind a' régi, mind az újj Törvényeinket meg tarthattya! —

A' Magyar Theatrum számára alkalmas Oblatumot tettek a SS: minden (1809beli) Insurrectionalis Telekre 40 xrt. Fel menyen in nominali 60- vagy 70 ezerre. A' többbit az egyenként való emberek adakozása ki pótolhattya. A' Szász Nemzetis jó summát akar adni.

Állandóúl maradtam

tisztelő barátod, szolgál

Cserei M. mpr.

[Eredetije a m. tud. Akadémia könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

JEGYZETEK.

Az itt következő jegyzetek az előbbi kötetekből ismeretes jegyzetek szerkesztésmódja szerint készültek a Kazinczy-bizottság észrevételeinek s esetleges adatainak tekintetbe vételével. Ezek mellett mások is készséggel támogattak e jegyzetek összeállításában. Fogadják mindnyájan e helyen is hálás köszönetemet.

1792. Kazinczy e levélben *Péchy Lászlóról* tesz említést s kétségtelenül unokaöccsére, Péchy Sándor és Kazinczy Zsuzsánna fiára czéloz, a ki 1792. márcz. 1-jén született; neje Kengyel Mária volt. V. ö. a *IV. k.* 582. l. L. Nagy I. id. m. IX. k. 183. l. és a *M. P.* 392. l.

1793. 2. lap 2. kikezdés; «A' Bécsi Annalisok ez idei April. füzetében az *én Biographiám* három lapon áll.» Az életrajz, a melyet Rumy írt, az «*Annalen der Literatur und Kunst des In- und Auslandes*» című folyóirat 1810. ápr. füzetének 125. s köv. lapjain olvasható. V. ö. a *VII. k.* 1758-ik jegyzetével.

A Pápay Sámuel munkájának bírálata, a melyre Kazinczy többször hivatkozik, ugyanesak az előbb idézett folyóirat 1810. szept. füzetében jelent meg a 419—437. lapokon. V. ö. a *VII. k.* 1597. számú levelével s ennek jegyzetével.

1795. 5. lap fölül 12. sor: «Sie erhalten bald die Rec. von *Hubay's* eben dem Gedicht.» V. ö. az 1861. számú levéllel s ennek jegyzetével.

U. o. 3. kikezdés: «Bald das Geld für *Weinzierl.*» V. ö. a *VII. k.* 1589. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

Gr. *Török Lajos* nekrológja az «*Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume*» című folyóiratban nem jelent meg, pedig Kazinczy nyilván oda szánta; az «*Allg. Literatur Zeitung*» (Halle u. Leipzig) 1810. évf. 344-ik (decz 13-ki) számában olvasható a következő tudósítás: «Am 23. Jun. 1810. starb zu Kazmer Graf *Ludwig Török*, 62 Jahr alt, vormal's Ober-Director des Kaschauer Literarischen Bezirkes, seit 1796. Privatmann. Er gehörte zu den gebildeten und hellerdenkenden Magnaten. Seine chemischen Kenntnisse wandte er zur Bereitung einer Lebens-Essenz an, die in Ungern unter dem Namen ihres Erfinders bekannt ist.» A gyászlevél magyarul a *M. P.* 261—2 lapján.

1796. A levélben említett *Sághy Ferencz* az egyetemi nyomda vezetője vagy igazgatója volt; nevével többször találkozunk e levelezés folyamán; 1815-től kezdve ő maga is levelezett Kazinczyval.

1797. A 8. lapon olvasható két versszak Kazinczynak az *Apollóhoz* című költeménye változata. L. a *VII. k.* 1776. számú levelét. Sem a Toldy-féle kiadásban nincs meg, sem az Aigner-féleiben.

1799. 11. lap fölül 4. sor: «Kis István próbául néhány kinyomtatott Hexametrumokat és Alkaikumokat utasít Levelében feléd.» Miféle versekre czélóz Vitkovics: el nem dönthető; valószínűleg valami kezdő verselő művei lehettek, különben a levélíró megnevezte volna, s Kis István sem küldte volna Kazinczyhoz bírálatra; de az is lehet, hogy csupán próbanyomtatást ért Vitkovics.

U. o. 14. sor: «Döbrentei... sopánkodik, hogy híre 's tudta nélkül a *Pozsonyi Ujságban kihírszestelték Hónapos Irását.*» Czélzás a *Pressburger Zeitung* 1810. évf. 35-ik (máj. 4-ki) számában közölt tudósításra, a melynek végén fordulnak elő a következő sorok: «Vieles wird von Gabriel Döbrentei erwartet, er ist in Siebenbürgen zu Andrásfalva Erzieher des jungen Grafen v. Gyulay, voll glühendem Eifer für seine vaterländische Litteratur, und ein warmer Verehrer der Deutschen, Brittischen und Italienischen Dichter. Gegenwärtig bearbeitet er Shakespeare's Macbeth für das Theater zu Pest und Erklärungen für Kinder; er will in Verbindung mit mehreren Ungarischen Gelehrten eine *Ung. Literaturzeitung herausgeben.*» V. ö. a *VII. k.* 1760. számú levelével s ennek jegyzetével.

U. o. alul 9. sor: «*Baudius Domonkossal* akarok... futtatni.» Baudius Domokos hírneves XVI. századbeli latin költő; nevezetesebb művei: *Amores*, ed. P. Scriverio, Amstelod., 1638; — *Epistolae semicenturia auctae*, u. o. 1654; — *Poematum nova editio*, Lugd. Bat. 1607.

A 13. lapon idézett Verseghy-féle munkáról a Hazai és Külf. Tudósítások is megemlékeznek 1810. évf. 2-ik (júl. 7-ki) számában s ugyancsak úgy közli a munka címét, mint Vitkovics, de a következő sorokkal toldja meg: «Mulatságra szolgál e' Könyvben a' külömbféle emberi termeteknek és vad embereknek lerajzolása; haszonra pedig az, a' mi a' tanúlni kívánó Olvasót a' Történeteknek sikeres és fogatos tanulására elkészíti»; megjegyzi továbbá a tudósító, hogy a munkának második része is sajtó alatt van.

1801. 2. kikezdés: «A N. Károlyi *Piaristák Rectora*»... Ebben az időben Dani Zsigmond volt a piarista gymnasium igazgatója s valószínűleg rectora is. V. ö. Hannulik életrajzával, Szinnyi J. id. műve IV. köt. 435. hasábjával.

A levél végén említett Baresay-féle francia versekre nézve l. a *VII. k.* 1787. számú levelét s ennek jegyzetét.

1803. Kazinczy e levél 2. pontjában a pataki examenről szól, a melyre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 18-ki (szept. 1-ei) számában a következő tudósítást olvassuk: «*Sáros-Patak*. Júl. 26. Collegiomunkban a' szokott Examenek 15—20-ikig tartattak. Nagy számmal jelen volt a' Patronatus. De kiváltképen való tekintetet szerzett mostan is Mélt. Vajai Vay József Udvari Tanácsos Urnak, mint Fő Curatornak, előlülése. Az Ifjúságnak szép előmenetele

dítsóította ezen esztendő. Tiszt. Sipos Pál a' Természeti Tudományok Professora Erdélyben Tordatsi (!) Prédikátorságra hívatván, tőlünk bútsút vett; Tiszt. Patai János úr, ki eddig Dogmatica Theológiát tanított, most ideiglen felváltotta a' Physica Cathedrát, míg arra alkalmas ember készülhet, és a' Patronatus az ő érdemeit illendően megjutalmazhatja; a' Theologica Cathedrara pedig a' Superintendentiából gyűlt voxok szerint meghívatván, a' hívatalt elfogadta Tiszt. Szathmári Paksi Dániel Úr, ki eddig Ujvárosi Predikátor volt.»

1804. 21. lap. 2. kikezdés 6. sor: «a' *Pataki Plébánus.*» Mint Ballagi Géza szíves közléseiből értesülök, 1805-től 1834-ig *Tulsiczky András* volt a sárospataki plébánus; 1807-ben alesperes lett s csakhamar zempléni főesperes.

U. o. alul 5. sor: «Csak hogy a' mi Relatiókn, melyben *eggy igen jó paragraphus van*, elolvastattott!» Azt a pontot, a melyre Kazinczy céloz, idézem e kötet bevezetésében, l. a VIII. lapot és a *M. P.* 320. 321. lapjait.

22. lap fölül 7. sor: «Ez a szeretetre méltó ember (t. i. Vitkovics) épen olly barátja a' magyar nyelvnek, mint *Sztratimirovics* ellensége.» Kazinczy valószínűleg *Stratimirovics Istvánt*, a karloviczi patriarchát, v. b. titk. tanácsost s a Lipótrend nagykeresztését érti.

U. o. kikezdés: «A' Lipszai tudós újság Intelligenzblattjaiban ez a' rövid paragraphus áll: *Gr. Desöffy József Tacitusnak magyar fordításán dolgozik.*» Ezt a tudósítást nem sikerült megtalálnom az egész 1810. évfolyamban, sem a kisebb hírek között, sem a registerben. Dessewffy válaszában nem tiltakozott ez ellen, s így a tudósítás nyilván tőle indult ki.

U. o. 2. kikezdés: «Irja (t. i. Berzeviczy G.), hogy a' *Patriotische Blätter*-ben nevének aláírásával jelent meg egy munkája.» Ez nem lehet más, mint a «Notizen über das Zipser-Komitat in Ungarn» című értekezése, a mely a nevezett folyóirat 1810. évf. X—XIII. számaiban (jún.) jelent meg.

U. o. 4. kikezdés: «Kedveskedem az ide zárt nyomtatványokkal.» V. ö. az 1812. számú levél jegyzetével.

1805. Döbrentei Gábornak a levélben említett *planuma* nagy folio alakban nyomtatott körlevél, mely 1810. július 20-ki kelettel jelent meg, címe: «Az Erdélyi Muzeum kiadása iránt való Planum. Ajánlva e következő Nagy Meltóságú, Nagyságos Személyeknek, a kik Hazájokot szeretik és abban a tudományokat óhajtják.» Itt aztán föl vannak sorolva az erdélyi előkelő férfiak, köztük a kormányzó, gr. Bánffy György, a püspök, Mártonffy József, továbbá Cserey Miklós, b. Wesselényi Miklós, gr. Gyulay Ferenczné, stb. A névsor után pár szóval azt fejtegeti Döbrentei, hogy az időszaki sajtó mily fontos bármely nemzet művelődésére s a következőkben mondja el a tervet: «Az Erdélyi Múzeumnak tárgyai ezek lennének: Az eddig kijött Magyar Könyveknek recenseáltatása s ez által megvizsgálása annak, mitsoda tudomány nemben mennyit haladtunk, hol nem tettünk még semmit? — Híres tanult embereknek életleírása. — Az Olasz, Francia, Anglus, Német Poéták, más Tudósok Munkáinak, azok Literaturájának rövid esmertetése. — A külföldi tudós újságokból a jobb könyveknek kimutatása. — Hazai, tudományos culturabéli elemeletelek. — A Poesis némely nemeinek theoriái, s ezeknek más nyelvekből fordítások által, vagy eredeti munkák által, példák. — Költemények. — Erkölcsi elbeszélések. — Rövid utazások. — A leg-

nevezetesebb találmányok.» Elmondja aztán Döbrentei, hogy a folyóirathól minden negyedévben jelenik meg egy füzet 1811-től kezdve, 8—10 íven, s «a mikor lehetne, vagy egy Erdélyi vagy egy Magyar Országi Hazafinak mejjképével.» «Annyi áldozatért esedezem — írja Döbrentei — a mennyivel két kötés kinyomtatathatnék s pappirosba béboríthatatnék. A Kolosvári Lyceum Könyvnyomtatója 10 árkosért 5000 exemplárra 400 Rforintot kér, s így két kötésért 800 Rforint lenne szükséges.» A munkatársak közt találjuk Kenderessy Mihályt, Szilágyi Ferenczet, Cserey Farkast, Tompa Jánost, Köteles Sámuelet, Zsombori Józsefet, Karácsoni Sámuelet, Elekes Jánost, Szabó Sámuelet, Aranka Györgyöt, Kazinczy Ferenczet és Kis Jánost. L. a *Figyelő* (szerk. Abafi L.) XXI. köt. 322—324 lapjait s az 1815. számú levelet s ennek jegyzetét.

Alább Cserey Farkas Döbrenteinek a «Lossonei Magyar jádszó társasághoz írt versei»-ről szól. Ezek a versek sem a múzeumi könyvtár nagy katalógusában, sem bibliographiai kézikönyveinkben nem említetnek. A losonczi színészeiről levéltári adatokon épülő hitelességgel semmit sem mondhatni, mert a város levéltára az 1849-iki betörés alkalmával elégett. Bayer J. valószínűnek tartja, hogy a Wandza-Székely-féle erdélyi színtársulat Losoncban is megfordulhatott az alatt az idő alatt, míg Kolosvárott a «lóistállót» színházzá alakították. Ebben ugyanis csak 1810. máj. 19-kén tarthatták meg az első előadást. V. ö. Bayer J. id. m. I. köt. 509—511. és Ferenczi Zoltán: «A kolozsvári színészet és színház története» című munkája 232. s köv. lapjaival.

1806. «Eddig már által meg által olvastad a' *Priapot*.» Virág kétségtelenül a Horatius 1. és 18. satirájára gondol, a melynek fordítását elküldhette Kazinczynak.

Alább nyolcz sorral Percsényi Nagy László verséről tesz Virág említést, a mely a Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 4-ik (júl. 14-ki) számában jelent meg ily czímmel: «Egy ne bántsd a' Nefejejtsekhez. Ép, ha szúr is.» Pár sorát mutatványúl ide iktatom:

Hát tsak ugyan tűrjem méljen halgatva viszállós
Szó-szaporittását Kódrus követője Felének?
Hát soha sem felelek hosszas Rágalmira annak:
A' kit az Aónidák, vas nyárs, vas villa Szerekkel
Pindus alá, tsendes tetejéről verve homállyos
Völgyre íramlattnak? stb.

U. o. alul 9. sor: «Nem adnék olyan ünneplésért, a' millyent a' *Monitör* után emlegetnek ki így, ki úgy.» Virág valószínűleg a Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 5-ik (júl. 18-ki) számában közzétett azon tudósításra céloz, mely a nevezett francia lap júl. 3-ki számában jelent meg; ez Schwarzenberg hgnek júl. 1-jén tartott ünnepélyéről szól, a hol Napoleon és neje is megjelentek, de nagy tűzvész ütött ki a táncsteremmé alakított fabódében, a hercegné is ott lelte halálát.

27. lap alul 10. sor: *Lottichius*. Cézlás Lotichius János Péter (1598—1669) epigramm- és satíraíróra, a kinek nevezetesebb munkái: *Vademecum* s. Epigramm. nov. Centuriae II. Francofurti, 1625; — *De Asini Lana Satyricon*, u. o. 1646.

1808. «Érzetted Te, nagy érdemű 's igen kedves barátom, mint fog fogadtatni *ajándékok*» — kezdi e levelet Kazinczy s bizonyosan a többször említett «Pest-Ofen» című munkát érti, a melynek megjelenését már előbb hirdeti a Haz. és Külf. Tud. 1810. évf. 3-ik (jan. 11-ki) száma következőkép: «A' Magyar nyelvnek díszeré 's a' Hazai Historiának világosodására és bővülésére elkészült egy, tárgyára nézve ritka, historiás kútforrásaira nézve gazdag Értekezés ezen nevezet alatt: Pest Szabad Királyi Városnak régi Ofen német nevéről. Értekezik Horváth [!] István, a Pesti Fő Iskolánál Praesidiális Actuarius és az Ország Bírói Hivatal Secretarius.»

30. lap alul 9. sor: «A' Szabolesban lévő *Zoltán Urak*...» A Zoltán családnak Szabolesban élő ágából származott *Zoltán István* főszolgabíró, *Zoltán Pál* 1790-ben alispán és országgyűlési követ, meghalt 1807-ben; egy hasonlónevű férfiú 1821-ben másod alispáni hivatalt viselt. L. Nagy I. id. m. XII. köt. 423. l.

A levél végén Verseghynek *legutolsó munkájáról* szól Kazinczy. V. ö. az 1799. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1809. 36. lap 2. kikezdés 5. sor: «*De Semler* azt tanítja»... *Semler János Salamon* híres protestáns theologus, tulajdonképi megalapítója a hist. bibliai kritikának, született 1725. decz. 18-kán Saalfelden s meghalt u. o. 1791. márcz. 14-kén. Művei: «*De daemoniacis*» (Halle, 1760; 4. Aufl. 1779); — *Selecta capita historiae ecclesiasticae* (Halle, 1767—9., 3 Bd.); — *Commentationes historicae de antiquo Christianorum statu* (Halle, 1771—2); — *Abhandlung von freier Untersuchung des Kanons* (Halle, 1771—5, 4 Bd.); — *Adparatus ad liberalem Veteris Testamenti interpretationem* (Halle, 1773); — *Observationes novae, quibus Historia Christianorum usque ad Constantinum magnum illustratur* (Halle, 1784). —

37. lap, a levél vége: «Bár a' Nagy József *Rosos felett mondott Beszédét* te megküldhetnéd.» E halotti beszéd a következő czímmel jelent meg: «*Oratio funebris, quam in solennibus equiis Dom. Pauli Rosos de Szent Király Szabadgya episcopi Wesprimiensis, die 5-ta Septembris anno 1809 peroravit.*» Wesprimii (1809).

1810. 38. lap 9. sor: «Nála látám Prof. *Buday* és *Magyar* Virakat.» Az első Buday Ezsaiás ismert tudós és superintendens, a második *Magyar Mihály*, a kiról a Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 44-ik (decz. 1-ei) számában találunk egy rövid megjegyzést abból az alkalomból, midőn Széplaky Pál özvegyének temetésekor a prédikáció után imádkozott; a 47-ik (decz. 12-ki) számban pedig fel van sorolva, mit tanított a főiskolában: «Tiszt. Magyar Mihály Úr a' Historiának, Görög és Deák Literaturának Professora tanítja a' közönséges Historiát, az Európai Statusok Historiáját, a' Magyar Ország Historiáját, és Homérust, Pindarust és Horatiust magyarázza.» — Az «*Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume*» című folyóirat 1811. évf. júl. füzetének 109. lapján a következő tudósítás olvasható Magyar Mihályról: «*Hr. Magyar* [?], Prof. der Geschichte und der griechischen u. römischen Philologie am reformirten Collegium zu Debreezin, hat den Ruf zur reformirten Predigerstelle zu Tür erhalten, und ihn angenommen. Es ist ein grosser Nachtheil für die protestantischen Schulanstalten in Ungarn, dass gegenwärtig, wegen der drückenden Zeitumstände, so viele wackre Professoren sich genöthigt sehen, den undankbaren Schulstand mit dem hie und da doch noch etwas einträglicheren Predigerstande zu vertauschen.» V. ö. az 572. lappal.

1811. Az e levélhez mellékelt epistola olvasható a Toldy-féle kiadásban a 184—188. lapokon, de a jegyzetek, a melyekkel az epistolát Kazinczy kíséri, ott hiányzanak. Ide iktatom a levélhez csatolt jegyzeteket, megnevezve az illető sorokat, a melyekre a jegyzetek vonatkoznak.

13. sor: És porba dőlt a' Clodiusz barátja.

«Caesar Urává akarván tenni magát szabad hazájának, 's látván hogy segéllőkre van szüksége, a' leggazabb embereket is barátságába fogadta. A' nagy, de gyenge Cicerót az tartóztatta, hogy az ő részére nem tért, mert szégyelt a' Clodiusokkal keveredni egyg lévbe.»

18. sor: Így a' ki dölőfős testvérét, szelíd

Könyűkre olvadva hagyta vérzeni.

«Timóleon és Timóphanes.»

20. sor: A' gyilkoló tört myrtuságba rejték.

«Arisztogiton és Harmódusz a' Panathaenajon ünnepén ölék meg Pistratuszl.»

28—32. sor: És a' mit ott a köznek szent szerelme

Hatalmasan tanított a' nagyoknak, —

A' jót szeretni 's gyűlölni a' gonoszt —

E' törpe népnél nem tanítja szív,

De bér, de büntetés 's parancsolat.

V. 28—32. »tulajdon gondolatom, melyet senkitől nem hallottam 's senkiben nem olvastam. Kevély vagyok ez 5 soromra.»

80. sor: Csereym, Ipadnak és nagy Sógorodnak . . .

«Csereynek Ipa Küküllői Fő-lspán Gróf Haller Gábor Excell.; a 'Sógora a' megholt Báró Wesselényi Miklós, a' csudált Beszélő.»

68. sor: Ha majd hallandja *hív atyájától*

Miként vevél vég búcsút . . .

«V. 68. Mária Thérézia kevés órával halála előtt magához hívatta Gróf Esterházy Ferencz magyar Cancellariust, 's azt hagyta neki, hogy mihelytt meghaland, ő minden Vármegyének és Jurisdictionnak írjon, 's köszönje meg nekik a nagy Megholt nevében, hogy a' Nemzet eránta a' Prussz. háborúban hűségét mutatta. Ezt én a' Cancellarius vejének Gróf Sztáray Mihálynak szájából minyárt akkor, mikor ez történt, vettem. — Ha nem hiszi Öcsém Uram, monda nekem Sztáray, írjon az Ipadnak az én hagyásomat említvén, 's kérdje, ha igaz e.» V. 6. az 1813. számú levéllel. —

A Cserey Farkashoz írt epistola a M. N. Múzeum könyvtárában is megvan, még pedig a Horvát Istvánnak küldött példány «A' becsülve-szeretett Horvátnak» ajánlással s Kazinczy két javításával:

5. lap 7. sor: 'S el-eragadva még gyakrabban adta. —

6. lap 2. sor: 'S a' jó felen *meg* nem tud állani — — A dőlt betűkkel szedett szókat Kazinczy javította ki.

1812. Kazinczy a levél elején *Cházár András* két munkáját említi, de czím szerint meg nem nevezi s így nem tudni, Cházárnak mely munkáira czéloz. Az egyik valószínűleg az, mely Kassán, 1809-ben jelent meg ily czímmel: «A nemes

felkelésről szóló törvények három cikkelyei;» — a második talán az, a mely 1807-ben, Nagy-Szombatban jelent meg, czíme: «Ch. A. előre bocsátott elmélkedései a magyar nyelvet tárgyazó s a M. Kurir által kihirdetett jutalomkérdéseknek fontosabban lehető megfelelésére.»

1813. 41. lap alul 2. sor: «Perecsényi Nagy László nekem megküldötte nyavalyás hexameterait.» Kazinczy valószínűen ugyanarra a versre czéloz, mint a mely a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 5-ik (jan. 16-iki) száma toldalékában jelent meg; e verset P. Nagy L. Gyoroki Edlspacher Zsigmond kir. tanácsos, aransarkantyús vitéz s aradmegyei első alispán tiszteletére írta.

1815. 43. lap alul 14. sor: «Én Kolosvárt a' jövő Januarius kezdetével az Erdélyi Muzeumot küldeni elkezdem.» V. ö. az 1805. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel. Ezen kívül az erdélyi Muzeum 1814. évf. 2-ik füzetének elején olvasható egy rövid cikk «Az Erd. Múz. megindulhatása» czímmel, a melyben ide vonatkozólag a következő adatok olvashatók: «A' Kiadó még 1810-ben, Juliusban, közlötte a' maga Planumát Mélt. Nagy-Ajtai Cserey Farkas, Cs. Kir. Kamarás és Májor Úrral, ki azt tulajdon költségén kinyomtattatta, 's azon Méltóságoknak, kiknek eleikbe terjesztve volt, az akkor folyó Ország Gyűlése alatt, az Ország-házában kiosztotta, vagy az ott nem lévőeknek elküldötte.

«Oly renddel említettnek itten a' czélt előmozdított Urak és Dámák nevei, a' mint a' pénzsummának megküldése érkezett. Legelőször kívánta azt elősegíteni N. Mélt. Mártonfi József Püspök Ő. Excell. — Azután M. Gróf Bethlen Ádám Úr Özvegye' M. Gróf Gyulai Katalin; M. Gróf Gyulai Ferencz Úr Özvegye, Kohányi Kácsándy Zsuzsanna; M. Gróf Haller János Cs. Kir. Kamarás Úr; M. Báro Wes-selényi Miklós Úr Özvegye, Nagy-Ajtai Cserey Helena, M. Gróf Bethlen Gergely, Cs. Kir. Kamarás és Kormányzéki Tanácsos Úr, 's Gróf Toldalagi László Úr Özvegye, M. Gróf Korda Anna, Ő Nagyságok. A' plánumnak említett kiosztogatója, Mélt. Cserey Farkas Úr, a' borítékra elkészített rezet fizette-ki.»

A 44. lap 1. kikezdő pontjában Döbrentei az Erdélyi Múzeum első füzetének tartalmát is közli. Erre nézve ide iktatom a tényleg megjelent folyóirat első füzetének tartalmát, a mint következik:

Döbrentei előbeszéde után csakugyan «A magyar literatura története» czímű «töredéke» következik Kazinczynak; ez értekezés elején megjegyzi a szerkesztő, hogy e dolgozat a Cotta-féle jutalomra írt pályamunkának egy része. A füzet 2-ik darabja Kis János verse: «A dicsőség» (27 versszak.), 3-ik darabja Döbrentei dolgozata Barcsay Ábrahám életéről, 5 vers-mutatvánnyal, erre következik Haller Gábornak Barcsay Ábrahámról írt francia nyelvű magasztaló beszéde Kazinczy fordításában, majd Vitkovics Mihálynak Horvát Istvánhoz írt epistolája, a melyről csillag alatt meg van jegyezve, hogy a Szemere Pál gyűjteményéből vétetett, azután: «Az eltűnt ideál» — *M*-től, «Bajvívás Erősszal» s «A gondatlan Ivó,» gr. Dessewffy Józseftől, «Az igazsághoz,» Buczy Emiltől, «Az emlékezet,» «A titkos vidék,» Szemere Páltól, «Szívemhez» (6 soros vers), Horvát Istvántól. Egy névtelen b. Alvinczy József életrajzát adja, s ezt újra versek követik Döbrenteitől (A' Múza 's a' vágyó ifjú — A' szív' vágyása) és Kazinczytól; emettől a következő epigrammák olvashatók: Az erdő, Könyörgés, Panasz, Az elszálló lélek. Lyánykámhoz, Rákoson Pest mellett, Thucydidesz, Antinousz, Laokoon, Madonna,

Canovának Psychéjére, a' lépévet, ~~Nínon~~ képe, Corregionak [!] lojára, Űrményi József, Pászthory' sírja [!], s ugyancsak Kazinczytól Kisfaludy S. «Himfy Szerelmei»-nek recensiója olvasható, ez után Szabó András «philosophiára vezető értekezése», Kölcseytől «A kedvesnek sírja», Kézy Mózesétől pedig «A' római poézis történetei»; a szerkesztő «Eredetiség és jutalomtétel» cím alatt értekezik, «A' nemes lélek» czimmel pedig verset közöl s erre rövidebb hírek következnek, majd az előfizetők nevei. —

A mit Döbrentei tervezett, csak némileg őlthetett testet; így Fénelon életéről az egész vállalatban nem ír, Popétól vagy Archenholtztól szintén nincs semmiféle fordítás; ellenben Florian (Jean Pierre Claris de —) életét csakugyan megírja, de csak a 4-ik füzetben közli, valamint «Szelmur» című elbeszélés fordítását is. Az első füzetben nincs valami könnyed, szórakoztató darab, csak a 2. füzetben: «Herczeg Libu' történetei, Polynézia rövid ismertetésével» cím alatt, Molnos Dávidtól.

A 44. lap 2. pontjára vonatkozólag megjegyzem, hogy a *Himfi Szerelmei*-ről írott bírálata szigorúságából vajmi keveset engedett Kazinczy, meghagyta azt is, a mit Döbrentei törölni szeretett volna: «A' mit közönségesen csak nem minden Poétáink munkáikról mondhatunk, ugyan azt lehet a' jelenvaló két könyvről is mondani. A' tiszteletünkre méltó Poéta dicsősége sokkal igazabb fényben ragyogna, hogy ha e' két Kötetnek legalább harmadát elhagyta volna.» Ezt írja többi közt Kazinczy, s erre Döbrentei G. csillag alatt megjegyzi, hogy Petrarca sok szép sonettjei között három darabot tartanak legszebbnek, aztán «a' legnagyobb léleknek az ő legfőlségesebb munkájában is marad gyengébb hely, mert a' géniusz nem mindég egy szerencsével sugall». Kazinczy természetesen itt annál kevésbbé hagyhatta el az idézett sorokat, minél több megtámadásnak volt kitéve a Kisfaludy S.-ről írott két soros epigrámmja, a költői tizedelés híres tanának hirdetése. De a mit Döbrentei e levele szerint ízléstelennek tart a bírálatban, azt csakugyan elhagyta Kazinczy.

1816. Vitkovics e levélben tudósítja Kazinczyt Berzsenyi arczképéről s egyszersmind célzást tesz arra a levélre, a melyet Berzsenyi a triashoz írt; valószínűleg a Szemeréhez 1810. júl. 29-ki kelettel intézett levelet érti, a melynek eredetije a Szemeretár II. kötetében van.

1817. A levél vége felé Szentgyörgyi a Gellert *Greis* című költeményére hivatkozik, a melynek kétféle fordítása is megvan *Gr. Ráday Gedeon összes munkái*-ban. (Olcso Könyvtár, 314. sz. 65., 66. lap.) A költemény eredetije itt következik, czíme: *Der Greis*.

Von einem Greise will ich singen,
Der neunzig Jahr die Welt gesehn;
Und wird mir itzt kein Lied gelingen,
So wird es ewig nicht geschehn.

Von einem Greise will ich dichten
Und melden, was durch ihn geschah,
Und singen, was ich in Geschichten
Von ihm, von diesem Greise, sah,

Singt, Dichter, mit entbranntem Triebe,
Singt euch berührt an Lieb' und Wein!
Ich lass' euch allen Wein **und** Liebe;
Der Greis nur **soll** mein Loblied seyn.

Singt von Beschützern ganzer Staaten,
Verewigt euch und ihre Müh!
Ich singe nicht von Heldenthaten;
Der Greis sey meine Poesie.

O Ruhm, dring' in der Nachwelt Ohren,
Du Ruhm, den sich mein Greis erwarb!
Hört. Zeiten, hört's! Er ward geboren,
Er lebte, nahm ein Weib, und ... starb.

1818. 49. lap 5. sor: «kérésem van hozzám» h. olv.: «kérésem van hozzád.»

1819. E levél a Kazinczy Gábor-féle kiadásban sok kihagyással van közölve; itt a teljes szöveg olvasható.

Az 50. lapon Dessewffy felsorolja a bártfai fürdő tetszetősebb vendégeit, a kiknek névsora itt következik:

Báró Bánfiné. B. Bánffy József azon erdélyi főurak egyike, a kik a kolozsvári színháznak telket vásároltak öt ezer forinton s 1804-ben az építéshez hozzá fogtak. L. az *E. I.* 371. lapját. Neje Petky Antónia volt. L. Nagy I. id. m. IX. k. 271. l.

«Az apjára ütött *Borbélyné.*» Borbély Sándor neje Bernáth László leánya. L. a *M. P.* 373. l.

«A gyönyörűségesen tekintető *Bek Pálné.*» Beck Pál kir. tanácsos neje Bárczay Anna. V. ö. az *V. k.* 1108. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel. Bárczay Anna mint Bárczay Oszkár szíves magánközléséből látom — a Bárczay Miklósnak és Szénásy Zsuzsánnának leánya, 1804-ben lett a neje Beck Pálnak, a ki nagyon rossz hírű ember volt; csodálkoztak is sokan, hogy a gazdag, független s jó magyar érzelmű Bárczay Miklós mikép adhatta oda leányát oly embernek, a kit «mint spiont és feladót ismertek országszerte a Martinovics-féle összeesküvés idejében.» Azt híresztelték róla, hogy egy alsó-ausztriai péknak volt a fia, tehát nem nemes. Vollak, a kik sógorának, az ifjan elhunyt Bárczay Károlynak a meggyilkolásával is vádolták. Kiténtetésre is azért vágyakozott főként, hogy «piszkos viselkedését elfelejtsék a magyarok».

Keglevits Agostonné; neve nem fordul elő genealogiai kézi-könyveinkben.

«Gróf Károlyi hátra hagyott *Özvegye.*» Gr. Károlyi József es. és kir. kamarás, ezredes, 1794-ben szathmári főispán, meghalt 1803-ban 35 éves korában; neje gr. Waldstein Erzsébet, meghalt 1813-ban. L. a *M. P.* 383. és Nagy I. id. m. VI. k. 160. lapjait.

54. lap kikezdés 2. sor: «El hültem ön is. a' midőn... *poétai érdemünknek védtését* Rumi Urtól olvasnám.» V. ö. az *V. k.* 1251. számú levelével s ennek jegyzetével. — Ez a poétai védelem a «Jenaische allg. Literatur-Zeitung» Intelligenzblattjának 1809. évf. 37-ik (márcz. 17-ki) számában olvasható, ily

czímmel: «Antikritik gegen die Recension des Musenalmanachs von u. für Ungarn auf das Jahr 1808, in der Hall. Lit. Zeitung 1808. No. 117,» a melyben Rummy elmondván, hogy a bíráló neki személyes ellensége, a többi közt így ír: «Der Recensent ist zugleich der incompetenteste Beurtheiler meines Musenalmanachs. Denn er ist als der erbärmlichste deutsche Versificator aus Rösler's Musenalmanach für Ungarn (der desswegen, weil der Recensent Hn. Rösler Beyträge lieferte, in jener Recension ungebührlich gelobt wird), und aus verschiedenen Kinderschriften, welchen er seine Reimereyen auch einverleibt hat, bekannt; er ist der ungarischen Sprache nicht mächtig, und mit der ungarischen Poesie nicht vertraut; er versteht nicht die arabische Sprache und hat sich auch nicht als Kenner der griechischen Sprache und Literatur dem Publikum bekannt gemacht. Desswegen setzt er *dummdreist* Kazinczy's (den Ungarn als eines der ersten hellglänzenden Gestirne am poetischen Horizonte des Vaterlandes mit Recht verehrt) ungarische Poesie herab, nennt meine Uebersetzung einiger arabischer Gedichte und die Probe einer Uebersetzung der Alcesteis von Euripides schülerhaft; desswegen erklärt er ohne Beweise alles im Musenalmanach für schlecht oder mittelmässig. Soll denn das Publicum dem neuen Apoll auf sein Wort glauben? Ich fodere hiemit den Hn. Hofrath Schütz auf, zu gestehen, dass mir der in Wien lebende Recensent wohl bekannt ist, und bitte ihn meinen Musenalmanach durch einen unparteyischen Kenner aufs neue recensiren zu lassen; den Recensenten erkläre ich aber auf so lange für einen *hämischen Verläumder*, bis er das Schlechte in der ungarischen Poesien *Kazinczy's* und *Desöffy's* philologisch und ästhetisch erweist, und die Schülerhaftigkeit in meiner Uebersetzung der arabischen Gedichte und der Alcesteis durch eine Vergleichung mit den Originalen dem literarischen Publicum darthut. Der Recensent spöttelt, dass ich ein lateinisches Epigramm auf — eine gefallene Jungfrau verfasst habe. Er weiss gewiss nicht, dass Lessing ein ähnliches auf *Lorchen* verfasst hat.» stb.

55. lap alul 1. sor: «Jövő Leveleben megküldöm neked Kolbielsky Ur' a' jövedelmezést illető munkáját.» *Kolbielsky Károly Frigyes Glave* báró született 1750-ben Galicziában s meghalt 1831. Budán. Rendkívül eszes, kalandos életű férfiú, a fejedelmi háznak titkos ügynöke. Ifjabb éveiben Lengyelország szolgálatában állott, Thugut révén jutott Bécsbe; része volt neki a Martinovics-féle összeesküvés fölfedezésében is. Valószínűen ennek köszönhette, hogy Ferencz cs. és király közelébe férközött s a bécsi legelső államférfiak közül is többnek meghitt embere volt. A király megbízta őt bizonyos pénzügyi és politikai dolgok írásával, s Kolbielsky nem félt az előtte gyűlöletes ministerek ellen is támadni efféle irataiban. Egy műve nyomtatásban és kéziratban is megvan a M. N. Múzeum könyvtárában: «Instruction zu der von allen Wirtschaftsämtern abzufassenden historischen Güterbeschreibung» czímmel, a melyen a király legfelső elhatározása is olvasható. Minden valószínűség szerint erre czéloz Dessewffy. — Mednyánszky Dénes b. ajándékából Kolbielskynek több kézírata került az említett könyvtárba; nyomtatásban azonban csak az idézett czímű jelent meg. »Sein Agentengeschäft — olvassuk Wurzbach id. m. XII. k. 315. lapján ide vonatkozólag — wurde ein sehr ergiebiges, aber auch um so gefährlicheres, und da Kaiser Franz seiner Gewohnheit nach sich Kolbielsky's Gutachten über verschiedene politische Conjunctionen und Finanzoperationen niederschreiben liess, sein Verderben. So hatte

Kolbielsky auch dasselbe über des Gr. O'Donnell Finanzprojekt abgegeben und darin den Grafen nichts weniger als geschont. Nun war es aber um Kolbielsky's Freiheit geschehen; mehrere an ihn von mächtiger Seite ergangene Warnungen, auf der Hut zu sein, waren erfolglos geblieben und in der That wurde Kolbielsky am 26. März 1810. Abends in seiner Wohnung verhaftet. Lange wurde er im Polizeihause in der Krebsgasse in geheimer Haft gehalten . . . » 1828-ban leánya közvetítése mellett megszabadult s Budán élte le életpályája végső éveit.

56. lap fölül 1. sor: *Minister Onodel*. Gr. Onodel József val. b. titk. tanácsos, a sz. István-rend nagykeresztese, az udvari kamara elnöke, meghalt 1810. máj. 4-kén 54 éves korában. L. a Pressburger Zeitung 1810. évf. I. 428. lapját.

1823. 2. sor: «A' szent Házasság meg van.» Vályi Nagy F. a gr. Török József házasságára czéloz, a ki első nejétől, Vasdinnyi Vas Annától 1780-ban elvált, s 1810-ben másodszor lépett házasságra Sáros-Patakon Horváth Borbálával. V. ö. a *M. P.* 260. 261. lapjaival.

1825. Két oly művészről tesz említést Kazinczy e levelében, a kikről eddig még nem emlékezett. Rövid életrajzi adataik itt következnek:

Jaschke Ferencz tájképfestő, született 1775-ben Rosenthalban, halála éve bizonytalan, csak annyit tudunk róla, hogy 1836-ban még élt. 1794-ben Bécsbe ment, hogy a képzőművészetek akadémiáján tanuljon. 1807. és 1808. években elkísérte Lajos főherczeget a török határszélen tett utazására, 1810-ben pedig Rajner flgget Bukovinába, Galicziába, Erdélybe s Magyarországra és számos főlvételt készített a különböző tájakról. Ismeretese képei: Catullus villájának romjai, Petrarca lakása, Petrarca sírja, Milano panorámája, stb. L. Wurzbach id. m. X. k. 107. 108. l.

Denon Domokos Vivant francia festő és művészettudós, született 1747. Givryben s meghalt 1815-ben Párisban. A rézmetszést már mint híres ember kezdte tanulni; a forradalom egy részét Italiában tölté, honnan Párisba menván, David festőhöz jutott; megnyerte Robespierre kegyét s elkobzott javait visszakapta. Majd később Napoleonhoz csatlakozott az egyiptomi expedíció alkalmával és számos képben örökté meg e hadjárat emlékeit, csatajeleneteit és terveit, sőt egy munkát is írt erről: *Voyage dans la Basse et la Haute Egypte* (Páris, 1802, 2 köt.); Napoleon a múzeumok főigazgatójává nevezte őt ki s ő válogatta össze az elfoglalt művészeti gyűjteményekből azon műtárgyakat, a melyek Párisba küldettek, hogy a Napoleon-féle múzeumban föllállíttassanak. 1815 után visszavonult s a «*Monuments des arts du dessin chez les peuples tant anciens que modernes*» című műve kiadásával foglalkozott, a melyet Duval Amaury fejezett be, Páris, 1829-ben.

1826. 68. lap 1. kikezdés: «Westphaliai Minister 's Tudománybeli Director *Johannes von Müller* Úrnak levele . . . » Ez a levél az Erdélyi Múzeum V. füzetében jelent meg. Müller János német történetíró s államférfiú, született Schaffhausenban 1752. jan. 13-kán s meghalt Casselben 1809. máj. 29-kén. Eleinte theológiával, de aztán történetírással foglalkozott Göttingában s Mainzban, emitt mint az érseki könyvtár őre; midőn Custine Mainzot elfoglalta, Müller Bécsbe ment s 12 évig maradt ott; 1804-ben Frigyes Vilmos udvari történetíróvá nevezte ki s

Nagy Frigyes életrajzának megírásával bízta meg. Napoleon később Fontainebleauban hívatta őt s az akkor alapított westpháliai királyság államtitkárává tette, a mely állásától azonban Jeromos király fölmentette s a közoktatásügy élére állította. Összegyűjtött művei előbb 24, majd (1831—1835) 40 kötetben jelentek meg.

69. lap fölül 11. sor: «Vulcanusnak . . . ta volna.» Az olvashatatlan szó valószínűen: *áldozta* volna.

70. lap fölül 11. sor: «Mint a' hogy a' Decsi M. Kurirjában 1810. Júl. vagy Augustusban megjelent.» Az ekkori számokból a toldalékok hiányozván, a kérdéses helyet nem találhattam meg.

1827. 72. lap alul 4. sor: *das* e helyett olv. *dass*.

1828. 73. lap alul 16. sor: «*Farkas András* ki a Pokolbeli utazást írta.» Farkas András vándor népköltő (1770—1832) számos művet bocsátott közre. L. Szinnyei J. id. műve, III. köt. 139—146. hasábjait. Az itt említett munkája ily cízzel jelent meg: «Farkas A. pokolbeli utazása, melyet két könyvekbe kibővítsémet az author maga költségén, életének húszadikába a nyelvén szőlőknak kedvéért.» Pest, 1794.

U. o. alul 11. sor: «A' Hazai Tudósításokba azt (t. i. a gr. Török L. nekrológját) én küldém meg, Decsynek nem.» A Magyar Kurir 1810. évf. 43. 44-ik (aug. 17.) száma közölte a gr. Török nekrológját; a Hazai és Külf. Tudósításoknak pedig 10-ik (aug. 4-iki) száma közölte a Törökről és Viczayról való tudósítást; innen vette át a M. Kurir az elsőt, a másodikról — úgy látszik — nem emlékezett; legalább ezt nem találta a lapban.

1830. 78. lap fölül 5. sor: *Gulácsy Antal*. Ez a Gulácsy Antal 1810. novemberből kezdve bérelte a debreczeni színházat három évig és sokat áldozott a színház céljaira. L. bővebben Bayer J. id. m. I. köt. 592. 593. és Náményi Lajos «A váradi színészet története» (Nagyvárad, 1898) 44—47. lapjait.

U. o. alul 16. sor: *Feri* h. olv. *Teri*.

1832. Vitkovics e levélben a budai tűzvészről tesz említést, a melyről a Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 20-ik (szept. 8-ki) száma először a következő tudósítást közli: «September 5-dik napja szomorú emlékeztető lészen Buda városának historiájában; mert dél után, midőn épen nagyobb része a Városnak ebédelt, a Rác városban tűz támadott, és részént a' nagy szárazság, részént a' nagy szél miatt olly hirtelen és olly messzére elterjedett, hogy az említett Rác városnak nagy része, a' Duna parton a' Vár alatt álló Sorház, a' halász város, a' Királyi Magazin és Prófontház, a' Vizi városnak egész a' Capucinusokig terjedő része a' tűznek prédájává lett. Rettenetes volt ezen tűz azért kiváltképpen, hogy az utcák szűkek lévén, s a' házak szorosan egymáshoz ragadván, segíteni lehetetlen volt. A' Catholicus templom Tornyával együtt, az Rác templomnak pedig Tornyá megmaradván, mind a' kettő belső készülleteivel földig égett.» stb.

A következő (21-ki) számban folytatja Kulcsár I. a budai tűzvész leírását: «A' Rác Városban sok házak egész földig leégtek. Mindenestől az elégett házak száma 600-nál többre mégyen. Sok ember vesztette el életét ezen hirtelen való veszedelemben. Az eddig tudva lévők közel 50-re mennek . . . A' Rác

templom a' Tabánban 200,000 frtnál több kárt vallott . . . Most pedig fáradhatatlan bölts rendelkezésekkel gondoskodik a' Felsőges Nádor Ispány a' Szegények tartásáról és a' kárvallásoknak helyrehozásáról 's a' szenvedők jövőendőbeli boldogításokról.» — V. ö. az 1838. számú levéllel.

1835. 86. lap fölül 1. sor: «*Kovachich* az elmúlt holnapban Ujhelyben vaia.» Kovachich Márton György körutazást tett ekkor az országban, hogy a M. N. Múzeum számára kéziratokat gyűjtsön. Így járt Zemplénmegyében is. Ez utazásról a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 11-ik (febr. 6-iki) száma a következőkép emlékezik meg: «Örömmel jelenthetjük, hogy a' Haza köz jóvára, az Ország Archivumának és a' Magyar Museumnak gyarapítására kiküldetett Tek. és Tudós *Kovachich Márton György* Ur. a' mint az ő figyelmeletes szemeségétől, 's a' Haza köz állapotját illető tárgyakban való jártosságától várni lehetett, Juniustól fogva 11 Ns. Vármegyéket megjárván, mint a' rakott méh, úgy érkezett vissza ez előtt két héttel; mivel több darab eredeti régi Diplomákat, és 4000-nél több részszerént Copiakat, vagy afféle Jegyzéseket hozott magával, melyekből a' Jus Publicum és a' Magyar Országai Historia jeles világosságot nyerhetnek. Méltó, hogy ily igyekezetet kiki gyámolítottson.»

1837. Vida a 90. lapon b. Prónaynak Kazinczyhoz intézett levelére hivatkozik. V. ö. az I. k. 184. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

1838. 93. lap fölül 13. sor: «Egy *Grosschmidt* nevű Ur.» Erről a festőről a P. R. 213. és 327. lapjain is emlékezik Kazinczy a következőkép: «Kedvem jöve lemásoltatni egy madornát Carlo Dolcétól, mely a Belderbe csak a Terézia halála után mene be, addig a császárné szobájában függ, s director Roza Grossschmied urat ajánlá, mármarosai prefectusunk testvérét, azt vetvén szavaihoz, hogy őt fogná (t. i. ajánlani), ha hazámia nem volna is. Magyarul szólítottam meg, s magyar nyelven felelt s teljesítette, a mit ígért; a szép kép oly hűséggel van adva, mint midőn a gipszöntők egy modellbe öntenek két bűstőt. Most Tarczalon lakik, Tokaj mellett, s még mindig a festésben leli gyönyörűségeit.»

93. lap 2. kikezdés: «Kérem az Urat, a' *Goró* munkáját lássa az Úr velem egészen.» Agyagfalvi *Góró Lajos* (1786—1843) nyug. cs. és kir. mérnöki alezredes már az 1809. asperni útközelben kitűntette magát. Erről írta azt a művét, a melyre Kazinczy hivatkozik: «Egy ének Aszpern útköze után» czímmel, Pozsony, 1809. L. Szinnyi J. id. m. III. köt. 1296. 1297. h.

1841. 96. lap 4. kikezdés: «Kapitány *Csohány*, fja az Igazságnak, megszóllalt.» Csohány József lovaskapitány és a nádor hadsegéde volt. L. a Staats-schematizmus, 1812. 147. l. A Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 40-ik (nov. 17-ki) számában Pestmegye tisztválasztó gyűlését írván le, említi gr. Beckers őrnagyot és Csohány kapitányt, mint a ki balról kísérte a főhg nádor hintáját.

98. lap fölül 6. sor: «Jobb Ninneró [I' miatt»: olv. *Jobb Numeró* miatt.

1842. 100. lap alul 4. sor: «Elégett nála az én 1382idiki évi Magyar Szent Írásom is.» Horvát l. valószínűen az u. n. Báthori László-féle bibliára czéloz, a mely a XV. századból való.

1843. 110. lap: Kazinczy a Daru Horatius-fordításáról tesz említést. *Daru Péter Antal Noel Bruno* gróf francia államférfiú, költő, műfordító s történetíró, szül. Montpellierben 1767. jan. 12-kén, s meghalt Becheville birtokán 1829. szept. 5-kén. A katonai pályára lépett s hadügyi biztos volt, midőn a forradalom kitört; azután fogságot szenvedett s mikor szabadságát visszanyerte, a hadügyminis-teriumban osztályfőnök lett, majd a dunai hadsereg főintendansa. Híres fordítása 1800-ban jelent meg: «Traduction en vers des poésies d'Horace», Paris; 6-ik kiadás 1823-ban. Napoleon grófi rangra emelte s a pozsonyi, tiltsíti és bécsi alkudozásoknál mint meghatalmazott követet alkalmazta. Később XVIII. Lajos párré tette, s mint ilyen a mérsékelt párthoz csatlakozott. Legismertebb műve a «Histoire de la république de Venise», Paris, 1819. 7 köt.

1844. 111. lap kikezdés 4. sor: «Szinte elszégyenlettem magamat egykori ítéletem miatt,» L. az V. k. 1186. 1205. sz. leveleit s mind azokat, a melyek az úgy nevezett «Arkadiai pör»-re vonatkoznak; V. ö. az 1848. számú levéllel.

1845. 113. lap fölül 1. sor: «Kassán Filep Urat kérd rá, hogy szerezze meg Fragmenta Historiae Ungaricae.» Fülep János kassai tanácsos neve már az I. és II. k.-ben is előfordult. A munka, a melyet Virág tőle kíván kéretni, nem bizonyos, melyik, mert ilyen munka több jelent meg a XVIII. század folyamán Kassán. Valószínű mégis, hogy vagy a Wesselényi-féle szövetekezésről vagy a Thököly Imre-féle mozgalomról szóló munkát érti Virág; amannak címe: Fragmenta ungaricae historiae ad annum Christi 1667. et sequ. Wesselinianam conjurationem, conjuratorum supplicia, conjurationis instaurationem et religionis incrementa complectentis, Cassoviae, 1741; — emennek címe: Fragmenta ungaricae historiae ad annum Christi 1678. et sequ. Prosecutionem belli civilis auspiciis Emerici Tököli et alias res gestas complexa, Cassoviae, 1743.

1846. Cserey Parkas Székér Alajos emlékével kapcsolatban *Fekete Ferencz*-ről emlékezik. Fricsi Fekete Ferencz a múlt század utolsó s a jelen század két első évtizedében «egyike volt Erdély legeszesebb embereinek», nagy szerepet játszott az 1790. és 1794. országgyűléseken mint királyi hivatalos, amott már az unio ügyében is buzgólkodott; emitt a kolozsvári színjáték ügyében őt bízta meg az országgyűlés a terv készítésével. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 147. 1. és az E. L. 89., 316. és 370. lapjait.

Szekér Alajos haláláról a Haz. és Külf. Tud. is közöl pár sornyi tudósítást az 1810. évf. 38-ik (nov. 10-ki) számában: «Sept. 27-ikén Kolozsvárott gutaütésben meghalt Nagy Tiszt. és Tudós Székér Joachim Aloysius, a' Nemes Splényi Gyalog Regementjének Tábori Papja, szép elméjű és munkás Hazafi, életének mintegy 56-ik észtendejében.» — Közöl róla rövid nekrológot az «Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oest. Kaiserthume» című folyóirat 1810. évf. decz. füzeté is az 530 lapon.

1851. 126. lap 2. kikezdés: «Frater István barátunk hektikában fekszik.» V. ö. a II. k. 552. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel. Nagy I. id. m. IV. köt. 262. lapján azt jegyzi meg egy ily nevű férfiúról, hogy már 1806-ban meghalt; lehet, hogy Nagy I. adata téves, és talán ugyanaz a férfiú az e levélben említett, mint a kiról Nagy I. szól.

126. lap alul 12 sor: «Ez ember (t. i. Rhódey Lajos) nagy füstöt csinál.»

Valószínűen azért teszi e czélzást épen akkor Kazinczy, mivel e tájban Rhédey az arany éremmel kitüntetett vitézeknek 25—25. az ezüst éremmel kitüntetett vitézeknek pedig 20—20 frtot ajándékozott, összesen 300 frtot az egész hadosztálynak. Erről valamivel később a Hazai és Külf. Tudósítások 1810. évf. 35-ik (okt. 31-ki) száma is említést tesz.

A levél végsora: «Kérlek tudósíts, mi miatt sujtotta-meg *Vajdát* a' menny köve?» Somogy megye első alispánja *Vajda Antal* volt ez idétt, nyilván őt érte Kazinczy. V. ö. az 1999. számú levéllel.

1852. 130. lap 2. kikezdés: «S azt mondom egy bizonyos Urról, a' mit Te.» Bizonyosan b. Prónay Sándort érti, a következő sorban pedig b. Prónay Gábort.

A levél vége: «Generalis Vay Miklós a' meggyúladt Tályának száz mérő lisztet küldé.» Tálva veszedelméről a Hazai és Külf. Tudósítások 1810. évf. 28-ik (okt. 6-iki) számában a következő tudósítás olvasható:

«Tállya Városát Ns Zemplén Vármegyében az a' szerencsétlenség érte, hogy Sept. 7-én délután 4 $\frac{1}{2}$ óraker 184 háza elégett és 353 Familia végső nyomorúságra jutott. Az elégett épületek között vagyon a' Reformatum és Evangelicum templom, a' Prédikátorok házaik, a' Város háza és abban az Archivum, az Uraságnak 15 épületei.»

1853. 131. lap alul 4. sor: «Ezen szép kevéséggel ragyog a' legújabb időkben a' Lengyel *Wielhorszky*.» Wielhorsky Mihály galicziai születésű férfiúról, mint a ki 1789-ben a törökök ellen nagyon kitüntette magát, emlékezik Wurzbach id. m. LVI. köt. 19. lapján; de ez már 1804-ben nyugdíjaztatott, s Kazinczy aligha őt érti, hanem valószínűen ennek a fiát, a kiről azonban Wurzbach művében nincs említés.

1854. 133. lap fölül 11 sor: «Azon képírónak, ki őt (t. i. Berzsényit) festette, Kherkling (Kaergling) a neve.» *Kärgling János Tóbiás* arczképfestő, szül. Augsburghban 1780. febr. 9-kén s meghalt 1845. ápr. 11-kén Pesten. Igen korán, már tizennégy éves korában jeleit adta a művészet iránti hajlamainak, s miután szülővárosában egy ideig képezte magát, 1801-ben Bécsbe ment tanulmányait folytatni s itt a belvederei képtár igazgatójával, Krafft Péterrel szoros barátságot kötött. 1809-ben Pestre jött s itt élt haláláig. Arczkép festményeit általában nagyon dicsérték akkoriban hűségök, a kivitel gyöngédsége s üde színük miatt. L. Wurzbach id. m. X. k. 351. l.

1855. 135. lap alul 12. sor: «Ő Exc. Szécsen Ur talán Camerae Praeses korában lett nemessé.» *Szécsen Sándor* szül. 1740-ben; a horvátországi helytartóságnál kezdé pályáját, 1770—74-ben titkár, 1787-ben már a m. kir. helytartóságnál másodalelnök, v. b. tilk. tanácsos volt, a Sz. István-rend kis keresztese és Kőrös vármegye főispánja. Temerint (Bács m.) kir. adomány mellett szerezte, 1811-ben grófságra emeltetett. Meghalt 1813-ban. Kazinczy nyilván téved, midőn azt hiszi, hogy «camerae praeses» korában lett nemessé; a nemességet 1763-ban Mária Teréziától nyerte Mátyás bátyjával együtt. L. Nagy I. id. m. X. k. 535. l.

A levél végén *Szántó* Úrnak is tiszteletét küldi Kazinczy. Szántó Jánosra vonatkozólag l. az V. k. 1141. számú levelét s ennek jegyzetét.

1856. A levél végsora: «Kérlek, hozass meg nekem egy könyvet, *Thomsons Jahr-Zeiten.*» *Thomson James* hírneves angol tanköltő (1700—1748) művének «Seasons» fordítása német nyelven «Jahreszeiten» címmel 1758-tól kezdve 1825-ig többször megjelent. Cserey Miklós valószínűen azt kérte rokonától, a mely 1805-ben jelent meg Berlinben Schubart fordításában; de lehet, hogy a Horn 1806-ki hallei fordítására célzott, a mely fölvilágosító jegyzetekkel együtt jelent meg. Kazinczy az 1863. számú levélben a francia fordításra is hivatkozik. 1811-ig két francia fordítása jelent meg: «Les saisons, poème trad. de l'anglais» (Paris 1796) Mad. Bontemps-tól; a másik, Deleuze fordítása, 1801-ben jelent meg u. o. Valószínű, hogy Kazinczy az utóbbit értette. V. ö. az 1863. számú levéllel.

1858. 140. lap 3. kikezdés: «Kapitány *Máriási Gergely* negyed nap előtt ebédele itt.» Nagy I. id. m. VII. köt. 310 lapján csak annyit jegyez föl Máriássy Gergelyről, hogy neje Bónis Erzsébet volt.

1861. 146. lap 6. sor: *Hubai Miklós*. V. ö. a VII. k. 1761. számú leve-lével s ennek jegyzetével; l. a 339., 456., 544 és 581. lapokat.

1863. 150. lap fölül 4. sor: «Herczeg *Lichtenstein János* felől különös hír bolyong az emberek között.» Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 33-ik (okt. 24-ki) számában a következő tudósítás olvasható: «Lichtenstein János Herczeg Feldmarsal betegeskedése miatt letette Béts városának és Austriának hadi Kormányát, azért Ő Felsége azon fényes hivatalt a' Würtembergi Ferdinánd Herczegre, Tsászári Királyi Feldmarsalra bízta, minthogy már előbb is ezen Tisztet Ő Felségének tellyes meglegedésével viselte vala. Ezen hivatalba Sept. 28-kán lépett bé Ő Herczegsége.» V. ö. az 1865. és 1874. számú levelekkel.

1865. 153. lap 1. kikezdés: «Sennovitz in Eperjes hat mir *Elias Hellners* Stammbuch, von welchem ich Ihnen einst schrieb, gestern zugeschickt.» Kazinczy az V. k. 423. lapján, az 1808. máj. 6-ki levélben írja ide vonatkozólag: «Herr Hellner, Prediger von Eperjes hatte einst ein (t. Stammbuch), in welchem ich Gellerts Handschrift geküsst habe.» Az ilyen albumok századunk közepéig igen gyakoriak voltak; újabban ritkábban találkozunk velük.

1867. 156. lap alul 4. sor: «Pethe ist also der Mathematiker, dessen Anzeige vor kurzem in den Blättern des M. Kurir erschien?» Célzás a M. Kurir 1810. évf. 5—6-ki (okt. 9-iki) számában megjelent következő tudósításra:

«Magyar Mathésisről való Tudósítás. — A' Mathesis tsaknem minden tudománynak és Mesterségnek gyökere; melyet a' tudósok tanúbizonyságokon kívül megmutat az, hogy az embernek alig van egy mozdulása vagy tselekedete, mely Mathesis nélkül megeshetne; melyről itt többet szólni nem lehet, — másutt léssz helye.

«A' szándék ez: Egy valaki, a' kiért, azonkívül hogy már több Munkáiról is esmeretes a' két Magyar Hazában, kezes léssz e' szóban forgó Munka is, kinállja ezen tudósítás által a' két Haza' olyan Kavallérjait két Darab *Tör'sök Munkával*, a' kik mind a' Haza' szűz Nyelvét, mind a' Tudományoknak ezen egygyik feszesen kapaszkodó gyökerét, a' Mathesist, nem tsak tudják betsúlni: hanem kívánnak is azoknak előtseperedéseken és virágzásokon törekedni.»

Elmondja a tudósító, hogy két kötet munkája felöleli a szám- és mértan egész területét, s arra kéri a hazafiakat, hogy vállalja valaki magára a nyomtatás költségét (3000 frt.) az ő felügyelete alatt s kiköti, hogy a kath., ev. ref. és ág. ev. iskoláknak 10—10 példányt ajándékozzon a nyomtatásból s a szerzőnek szintén 10 példányt. Aztán így folytatja a tudósító:

«Ezen 18 esztendeig készült Munka' tökéletességéről semmit sem szözlünk, hanem az itéltettélt egészszen a' Pártfogóra és a' Tudós próbálókra hagyván, azt kérjük, hogy ha valami magyarázott szónak tökéletlenségére tsak legkisebb ellenvetések lenne is, melyet nehezen reménylünk: annak óltalmazó fontos erősségeit a' Szerzőtől kívánni levél által méltóztassanak.

«A' levél vezetékje (adresse) legyen ez:

á Monsieur F. de *Magyar*, mathématicien

à Oedenbourg.»

1869. Ez a levél minden valószínűség szerint 1808 végén vagy 1809. elején kelt. A Magyar Régiségek és Ritkaságok 1808-ban jelent meg, Kazinczynak bécsi útja szintén erre az időre (szept. 9.—okt. 25.) esik, ekkor volt az országgyűlés is. Kazinczy Gábor az 1810-ben írott levelek közé sorolta, s ez tévesztett meg engem is.

A levélben említett férfiakra vonatkozólag a következőket jegyezem meg:

B. *Hager Alajos* a Lipót rend nagykeresztese, kamarás, főudvarmester s tábornok.

Bezerédj Ignác több vármegye követe, 1793-ban a hétszemélyes tábla bírója kir. tanácsos és a sz. István-rend kiskeresztese, meghalt 1820. júl. 12-kén 65 éves korában. L. Nagy I. id. m. II. köt. 97. és a *M. P.* 373. l.

Nemes-ságodi *Szvetics Jaka'* kamarás, a zalamegyei hasonló nevű hírneves család tagja. V. ö. az 1875. számú levéllel.

1871. 2. kikezdés: Kazinczy a Szemere Pál versét küldi Fazekas Istvánnak, bizonyosan a Vida Lászlóhoz szóló epistolát.

1875. 176. lap fölül 1. sor: «Grüne adott ki egy fekete papirosba kötött broschürt.» *Grünne* (von Pinchard) *Fülöp Ferdinánd Vilmos* született 1762. máj. 15-kén s meghalt 1854. jan. 26-kán, lovassági tábornok s a Mária Terézia-rend vitéze, 1809-ben írt egy kis művet. «Die Relationen der Schlachten bei Aspern, Wagram u. Znaim im Jahre 1809.» címmel. L. Wurzbach id. m. V. köt. 396. l.

Márvácssy István nézve I. a *VI. k.* 1440. számú levelét s ennek jegyzetét. *Schloissnigg János* b. a cseh-osztrák udvari kancellária alelnöke, született 1746-ban s meghalt 1804-ben. Két műve ismeretes: «De iure eundi in partes» (Viennae, 1775); — «Abhandlung über die Vorzüge des Erzhauses Oesterreich bei Reichsbelehnungen» (Wien, 1776). L. Wurzbach id. m. XXX. köt. 137. l.

Spielmann Antal b. született 1738-ban s meghalt 1813-ban; hivatalos szolgálatát az udvari kamaránál kezdte s 1764-ben az alsó-austriai kormánytanács titkára lett, majd udvari fogalmazó s 1790-ben udvari referens, 1793-ban val. b. titk. tanácsos s az udvari kancellária alelnöke.

177. lap. 4. kikezdés 4. sor: *B. Jósika*. V. ö. az 1894. számú levéllel. *B. Jósika János* 1804-ben számfelveti táblabíró, 1812-ben Hunyad vármegye főis-

pánja, 1816-ban főkörmányszéki tanácsos, 1819-ben val. b. titk. tanácsosi ranggal a főkörmányszék alelnöke, három év múlva pedig elnöke, s mint ilyen 1834-ben nyugalomba lépven, a Lipót-rend nagykeresztjével tüntette ki a király. Meghalt 1843. máj. 16-kán. L. Nagy I. id. m. V. köt. 360. l. és az *E. L.* 204—209., 237., 371. lapjait.

1876. 179. lap alul 9. sor: «Praenumerálj Horatius-Wieland-Kiss Leveleire számomra.» A sokszor említett fordítás «Horatius levelei Wielandnak magyarázó jegyzéseivel» (Soprony, 1811.) cím alatt jelent meg. V. ö. a *VII. k.* 1712. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

U. o. alul 5. sor: «Több új magyar munkák jönnek most ki ezen időkben.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1810. évf. 38-ik (nov. 10-ki) számában a következő új munkákat hirdeti: 1) «Antal. Egy szegény Flautásnak sorsával való megelégedése. Szabadon fordította Cseri Péter;» — 2) «A' Bakonyi Történetek;» — 3) «Az Atyám Története, vagy: hogy esett az, hogy én születtem? egy Román 12 Szakaszbán, Koczebuetól.»

181. lap fölül 3. sor: «Egy időtől fogva Tytus lett Pompignanból» (t. i. Jekelfalussyból). V. ö. a *VI. k.* 1405. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

U. o. 3. kikezdés 2. sor: «Én nem vagyok olyan mint *G. Barkóczy János*, vagy *G. Fáy János*.» Gr. Barkóczy János, a Ferencz testvére, kivel együtt utazott Franciaországban, miről Kazinczy is emlékezik a *IV. k.* 913. számú levelében.

Gr. *Fáy János* az eperjesi ker. tábla bírja ez időben.

183. lap kikezdés 2. sor: «Az öreg Vékei *Szirmay Antalt* kegyes felesége... elküldte ide 's tova bujdosni... Úgy tett hajdan egy *Portugallus Királyné* is a' fel szentelt urával.» Az elsőre nézve l. a 196. lapot, a hol Kazinczy világosan megmondja, hogy Szirmay Antal második felesége b. Ghillányi Francziska volt, a kivel 1784-ben kelt össze. V. ö. a *M. P.* 129. lapjával. — A portugál király, ha Dessewffy czélzata valóságban alapul, aligha más, mint II. Sancho, a ki 1223-tól 1245-ig uralkodott, midőn a tróntól megfosztatott.

1882. A levél 5. sorában *Mayer* és *Thibaut* tanárokról emlékezik Kazinczy. Az elsőről semmi adatot nem jegyeztek föl a lexikonok; a második talán *Thibaut Antal Frigyes* (1772—1840), a híres jogtudós, a kinek legbecsesebb műve «System des Pandektenrechts» Jenában, 1803-ban jelent meg 2 kötetben.

Folytatólag így ír Kazinczy: »Ez a' Mayer... a' Budai «Tudós világ történetét» és «Kant philosophiai gyalázatos megrostállását... szélkébe magyarázta.» Buday Ezsaiás említett műve ily címmel jelent meg Debreczenben, 1802: «Régi tudós világ történetje, melyben a könyvnyomtatás feltalálásáig élt mindenféle tudósoknak, főképpen pedig a görög és deák íróknak élete, munkái, érdemei és a tudományoknak akkori állapota rendbeszedve előadódik.» A másik említett munkát Buday Ferencz (Ezsaiás bátyja) adta ki «A Kant szerént való filozófiának rostálgatása levelekben» címmel (Pozsony, 1801); a melyet Kazinczy számos levelében korhol s a «Tövis és Virágok»-ban a következő epigrammával czéloz reá (A' szavas idiota):

A plus B acuale X? Nem igaz! mond Zugdi; hisz AB
Ab! 's Kantot szidja — — Zugdiak, értitek ezt?

1883. Két férfiúról tesz említést e levelében Kazinczy:

Szentimrey Gábor született 1759-ben, előbb másod, 1819-től fogva első alispán volt Abaújmegyében, közben országgyűlési követ is, 1825-ben kir. tanácsos. L. Nagy I. id. m. X. köt. 622. l. V. ö. a *P. E.* 266. lapjával.

Major *Tihavszki*. Tihavszky Xav. Ferencz a Lipót-rend kiskeresztése. V. ö. a 197. lappal.

1885. 198. lap kikezdés 4. sor: *Bartolozzy*. Bartolozzi Francesco híres olasz rézmetsző, született 1728-ban és meghalt 1813-ban; Velenczében Wagner József tanítványa volt; 1764-ben Londonba ment, hogy a yorki hercegnek a király számára gyűjtött rajzait rézbe messe; 1805-ben a lisszaboni képzőművészeti akadémia igazgatójává neveztetett ki.

197. lap, kikezdés 14. sor: Reifen h. olv. *Rechen*.

1886. A levél első pontjára nézve a Hazai és Külf. Tudósítások 1810. évf. 46-ki (decz. 8-ki) számában a következő tudósítás olvasható: «Ezen hónap 4-ikén adatott által az a' 300 forintból álló jutalom, melyet egy éltés Hazafi arra a' kérdésre tett: «Mire fordíthatná egy éltés Hazafi, kinek sem Attyafiai, sem maradéki nintsenek, legnagyobb haszonnal az ő 100.000 Forintig való vagyonát?» A' Kérdésre 53 feleletek érkeztek, melyek megvizsgálata korábban végbe ment ugyan, de némely külső akadályok gátolták a' meghatározást. Most tehát reám méltóztatott bízni azon kedves foglalatosságot, hogy olly két érdemes Literátoraink között egyaránt osztanám ki az említett Summát, kiknek feleleteik leginkább látszottak megnyugtatni az ő kívánságát mind fontosságokra, mind a végbevitel módjára nézve. Az első ezen Tudósok közül Nagy Tiszteletű Virág Benedek Ur; a' második Nagy Tiszteletű 's Tudós Fehér György Ur az Univerzitásnál Theologiae Professor. De ezen hazafiúi örömet még az a' váratlan nagylelkűség öregbítette, hogy ezen tételeen több érdemes Férjfiakkal Tek. Györkényi Pyber Benedek Ur is jelen lévén, azon jutalmat még 300 forintokkal szaporította olly formán, hogy fele a' megjutalmaztattak között osztassék fel, másod fele pedig a' ki-osztónak ebbéli hazafiúi fáradozásáért maradjon. Mind az első, mind a' második nagy lelkű férfiúnak adományá új bizonyossága, hogy Nagy Atyáinknak még most is több jeles Maradékai vannak, kik a Köz jóra áldozatokat tenni gyönyörűségnek tartják, és így a' Magyar Nemzetnek nemes lelkűségét maradékaikra is által plántálják.»

200. lap alul 15. sor: «*De Lille*» fordítása csak paraphrasis *Szabóéhoz* képest.» V. ö. a *VIII. k.* 550. lapjával.

B. Szabó *Aeneis*-fordításáról számos helyen emlékezik e kötetben Kazinczy, v. ö. a 408—415. lapokon közölt bírálatával. Érdekes följegyzést olvashatunk erre nézve a Magyar Kurir 1810. évf. 17. 18-ki (okt. 30-ki) számában, a mint következik:

«*Híradás*. Sz. Mihály havának 10-ik napján, 1809-ik esztendőben, a' Magyar Kurir által ki vala hirdetve, hogy nyomtattatik Bécsben Doll Antal könyváros Urnak költségével, Haykul Antal Urnak műhelyébenn a' *Magyar Eneis*, 's hogy már az első öt Ének ki is van nyomtatva és ha majd elkészül az egész munka, tudósítani fogjuk a' Publikumot iránta.

«Azolta már sok idő elfolyt, a' nyomtatás folytatása, nem tudom mi titkos

okból, akadályt szenved. — Midőn levelem által sürgetném a' dolgot, az említett Könyváros Ur azt felelte: hogy Titt. *Bacsányi János* Urnak (ki magát a' kiadás kormányozására önként ajánlotta, ki most, úgymond, bizonyosan Párisban van, de nem sokára személyesen Bécsben fog lenni) jelenléte 's híre nélkül tovább nem mehet a' munkában, minthogy ő nékie ezt megtiltotta 's a' kézírást is mind elvitte magával.

«Meg illetődtem ezen reménytelen újságonn. Azonban nállam párban maradt frásból a' munkának még hátramaradt többi részeit is úgy el készítettem, hogy semmi változtatást nem kívánok benne. — Jelentettem ezt is, de haszontalanul, Doll Antal Könyváros Úrnak. Mit fog az üdő szólni, nem tudhatom. — Azért kötelességemnek tartottam lenni, hogy a' dolgot, ne talán valami gyanúságba essem, az Érd. Publikumnak voltaképen ki jelentsem. — Vírten, Sz. Mihály havának 22-ik napján, 1810-ik esztendőben. Baróti Szabó Dávid.»

202. lap alul 10 sor: «Szögyényi Úr... a' kir. táblánál Assessori hivatalba lépett.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1810. évf. 49-ki (decz. 19-ki) száma közli Szögyény Zsigmond kineveztetését a következő sorokban: «Tegnap előtt olvastattott fel a' Ts. Curián azon Fels. Kir. Rendelés, mellynek ereje szerint Ts. *Szögyényi Sigmund* Kir. Directionalis Fiscalis Ur, egy jeles talántumú 's nagy igyekezetű Férjfiú, a' Kir. Táblához Referens Assessorrá neveztetett. Ő ezen rangjához képeest azon ülésben a' szokott esküvést letette.» Ő volt 1821-től kezdve 1826-ban történt haláláig a kir. személynök, a ki az 1825.-7-ki országgyűlés elején nagy tekintéllyel dicsekedhetett mint akkor már val. b. t. tanácsos és a sz. István-rend lovagja.

1889. E levelet v. ö. az 1984. számú levéllel.

A levél utolsó előtti 6 sorában említett *Ibrányi János* szabolicsmegyei szolgabíró volt. L. Nagy I. id. m. V. köt. 215. l. és az V. k. 1277. számú levelét s ennek jegyzetét.

1892. E levélnek a kötet nyomtatása közben megtaláltam elküldött példányát is, a mely némi csekély eltérést mutat az itt közlött szövegtől. Ez eltérések itt következnek sor szerint:

1. sor: az *igen* hiányzik az elküldött példányból.

5. sor: «tellyes nagyságában mutattya azt a' Te baráti Lelkedet.»

213. lap fölül 6. sor: «az erős borunktúl.»

U. o. fölül 18. sor: «öszve tudtam velek férni.»

U. o. fölül 20. sor: «azon nyereséget.»

U. o. alul 13. sor: «a» mint nálatok is hallatott.»

214. lap fölül 4. sor: «tsatamezőre.»

U. o. fölül 9. sor: «megkülömböztetve.»

U. o. » 10 sor: «elejétől fogva végig» — e három szó hiányzik.

U. o. » 12 sor: az egész mondat így van: «Májusban megtartattuk *Insurgenseinkkel* a két héti hadi gyakorlást s nem kívántunk élni a' Felsőg Dispensatiójával, mint törvény sebével. — De térjünk már szelídebb tárgyakra.»

U. o. alul 17. sor: «a' Nyelvszokásról értekezel.»

U. o. » 14. sor: «kevesed magaddal hiszel 's azomban úgy»...

U. o. » 13. sor: «mintha közönségesen bevett regulául tartatnának.»

U. o. » 1. sor: «Actákat nyalábonként adatta ki»...

215. lap fölül 4. sor: «országunk *tavalyi állapottjára* nézve»...

U. o. fölül 5. sor: a' Palatinus *játsza*»...

U. o. » 11. sor: «Ő ezen jószágot (Tétnek egy nagy részét)»...

U. o. » 12. sor: «pénzenn *megszerezvén*»...

U. o. » 14. sor: «de keveset *hozott be*»...

U. o. » 15. sor: «a' gazdaságnak adta magát 's a' mellett *kedve szerént él, mint maga Ura.*»

Innen négy sor az elküldött példányban hiányzik.

U. o. alul 10. sor: «tavaly a' *Frk.* [Francziák?] *között nálam*»...

U. o. alul 8. sor: «*Küldeményedért* szívesen szolgálnék»...

Az itteni szöveg utolsó sorát elhagyván, így folytatja Pápay a levél végét: Engedgy egy két Kérdést Hozzád tennem 's akkor, a' midőn kedved tarttya, adandó Feleletedet kérnem:

1.) Teljesítheted-e és mikor azon ígéretedet, hogy *Csokonainak* minden munkáit egy gyűjteményben, úgy *Dayka'* verseit is, ki fogod adni? — Emezzel együtt jártuk az Egri oskolát, ő mint Kispap, én mint Jurista, 's jól esmertük egymást.

2.) Remélhettyük e, hogy tulajdon Munkáidból *Egyv. Irásidat, Magy. Régis. és Ritkaságokat* folytatni fogod? — *Sallustius* le fordítottad-e, 's ki fogod-e adni? — *Szegváridat* — a' Sziegvart elfogytta után — nem tartanád-e jónak egy Nyomtatónak általadni, hogy világ eleibe jöhetne, 's fényeskedhetne a mostani sok idétlen magyar Románok helyett? Hát a' mi legfontosabb

3.) Poétai Lelkednek sok eredeti Remekjeit mikor láthattuk egy tsínos Nyomtatványban? — Megbótsáthatatlan vétek lenne ezekről elfelejtkezned, minekutánna Fordításidat olly szorgalmatosan kinyomtatattad.

4.) Ki az a' B. J. [!] a' ki *Faont és Herszt Lafontainból, Széphalmonn* 1803-bann kiadta? Ez szép kis fordítás — 's hát az az F. F. A. ki lehet, a' ki *Bokréttáját* (Tratnernél, Pest, 1807), mellyel Hazájának kedveskedik, különösen Neked ajánlotta? — Ezen ifjú Poétának némelly versdarabjai nekem tetszenek, 's azért igen sajnálom, hogy nem esmérhetem.

Most már különösen magamra térvén, azt a' kedvetlenséget kell írnom, hogy a' tavalyi szerentsétlen esztendő alatt 's után az volt az én legnagyobb nyomorúságom, hogy majd másfél esztendeig tartó szemfájásban szenvedtem, 's alig tudtam többet írni 's olvasni, mint a' mennyit hivatalom szorosan megkívánt. Tsak most az ősszel kezdetek tisztulni szemeim, 's most már mind jobban erősödnek. Egyébiránt frissen vagyok minden hozzám tartozókkal.

Kedves Grófnédnak forró tisztelettel tsókolom Kezeit. Környékezze őt szüntelenül a' Vigasztalás' Angyala Édes-Attyának — Néhai Kedves Directoromnak — elhunytánn. Új áldások szállják meg Házatokat a' közelgető Új esztendőben, 's tartsátok emlékezetben, hogy nints buzgóbb tisztelőtök mint

[Akad. Lev. 4r. 37. sz.]

Pápay Sámuel mpr.

1893. 216. lap alul 12. sor: Szemere «Évi Irást készít, gyűjt a' mint oda fellyebb maga is megírta.» Vitkovics e szavakkal Szemerének arra a töredék-levelére czölözhat, a melyet Szvorényi közöl a Szemere munkáinak III. kötetében a 31–36. lapokon, s a melyet a Szemere-tár illető kötetében nem találván, Szvorényi után itt közlöm:

Pest, decz. 1810.

Mióta haza jöttem, nem voltam Virágnak látogatására. Ő most Budán tart szállást a barátoknál. Minap Vitkovicsunk epigrammáit közölte velem s Virág így felele rájuk:

Versedet olvasván, kezdék melegülni tüzétől,
 Mely minden szóból el-kilövelte magát.
 Vitkovics! óva mutasd ezután nekem; a Samu s Palkó
 Olvashatják, s a pesti poéta sereg.
 És a Pista. Kemenczének¹⁾ nagy díszei Ti' mind!
 Mondhatom eztet még: és tüzes emberei. V. B.

Tegnap ismét mind Horvát, mind Vitkovics, mind én levelet kaptunk tőle. Hosszú levelet akarok írni Édes Urambátyámnak, s úgy hiszem, nem cselekszem épen fonákul, ha azt, magamtól szegénnytől kevés telhetvén, Virág verseiből hosszabbítom meg. Legalább ez által is jelét adom annak, hogy én literaturánknak három nagy emberét tisztellem: Virágot, Daykát és Berzsenyit. Ime:

Vitkovicsnak Virág B.

«Horrida tempestas» az eget búsítja, vizek közt,
 Hók közt jár Jupiter; most a Duna, most amaz erdő,
 A disznófőtől neves erdő zúg, zajog, ordít.
 Francia vadlelkű Boreását szenvedí, s búsong.
 Mint itt mellettünk ez az agg, de becsületes hegy.
 S máskor jókedvű hegy, igen mély gondolatokban
 (Nagy jele nagy búnak) van, alig néz néha fel a nagy
 Mátyás tiszteletes palotája helyére: barátom,
 Vitkovics! Én ámbár gyakrabban lantolok itten,
 Hogy szétverjem ezen sűrű ködet és az előbbi
 Vig fényt meghozzam völgyekre, hegyekre, mezőkre;
 Mégis kis hasznát látom csak gyenge dalomnak.
 Jer, kezd el dalodat, melynek vig bája Pomáznak ²⁾
 (És mi vadon helynek, ha Budára tekintve ítélünk)
 Zordon sziklái s szőlőtövit, itt is, amott is
 Lejtőztette minap. Mint hallom, örömmre hevülvén
 A borzas Faunok s Szatirok megszűntenek addig
 A félénk Nimfák seregét kergetni dühökben.

Budán, decz. 17. 1810.

Őcsém! Én alig mehetek által, de azért csak kiríézzetek: quam quisque novit artem, in hac se . . . a közmondás szerint. Ezt a Triasz tudja, és desipere in loco dulce est. Dolgozzatok a hazának. Úgy legyen fejeteken a Jehova áldomása. Amen!

¹⁾ Czélzás Horvát István Pest-Ofen című, többször említett munkájára.

²⁾ Virág itt Vitkovicsnak «Sok ifjú hullt a porba» kezdetű, az 1925. számú levél mellett közlött dalára tesz czélzást.

Szemerének Virág B.

Mint eljesztettél, mikor a nagy pesti vidékről
 Elmenvén, búcsút sem vettél tőlem! ezernyi,
 Sőt több gondok közt ide hagyván, jó Palim, engem.
 Így bánták s méltán a Múzsák hajdan Apollót,
 A mikor Admétus legelőn pásztori bottal
 Kellett járnia s farkasokat kergetnie nyájtól,
 A kis Mercurius, mert gyermek-kép vala rajta,
 E nagy vigyázót megkísértette csalárdul.
 A bűnt szóval fedtte, s legott mint régi barátok,
 Így nézték egymást, s örök emlekezetnek okáért
 Zengő lantot ajándékban nyert pásztor Apolló
 A ravasz orzótól; ez amasztól egy botot. Ebben
 Oly nagy ritka s hatalmas erő volt, hogy dühös egy pár
 Sárkányt csendességre hozott. Arkádia most is
 E történetről úgy szól, mint mái dologról.
 Hát, a mint kezdém már mondani, nem vala nyugtom,
 Mert féltettem az életedet sokféle gonosztól.
 Sok gonoszok lappangnak az emberi képnek alatta.
 Még Plátó sem elég nagy eszével minden esetre.
 Annál kedvesb most hozzánk megjötted az útról.
 Néha nem árt idegen s messzebb földekre kimenni.
 Így tőn a nagy hős «captae post tempora Trojae,
 Qui mores hominum multorum vidit et urbes.»
 Nem kétkem, te is ébredten s nyílt szemmel eredvén
 Útnak, sok helyeket látál, sok főre tekintél:
 Már, ha mi jót hoztál, add közhasznunkra, ne rejtse el.

Deczember, 18. 1810.

Egy két nap előtt mondá Horvát, hogy dolgozol és hogy valamit ki akarsz adni, -- áldott szándék! Azon légy, hogy ne sokat, hanem jót szedhess össze. Egyébiránt: si vales, bene est, ego quidem valeo. Eszembe jutott Fleurynek mondása (a két Elmélkedésben): — a hol atyáidat láttad botlani, ott te vigyázva járj. De a mit atyáink elmulasztottak, mi azt, a mennyire tőlünk lehet, pótoljuk ki. Mely nehezen, mely soká törhet ki világosságra az emberi ész. Lassú víz partot mos. Elég.

Tegnap Virágot látogattuk meg Budán, Vitkovics és én. Mutattuk neki a már 21 ívnyi *Aurora* évrást, s kértük, hogy engedjen ő is valamely versdarabot avagy philologiai értekezést belé. Szíves örömmel ajánlá segédét: noha szándéka valon eddig írt verseit, melyek a M. Minervában kiadva nincsenek, Horácznak egy-két epistolája s satyrájával együtt, még a józsefnap-i pesti vásárra benyomtattatni, ezen cím alatt: *Poémák. Virág Benedek által.* 1811. — Már két ívet letisztázva mutatott. — Én az «Aurorához» éneklett ódáját veszem fel Aurorámba, ha ez Poémáiban helyt foglaland is.

Virágtól haza jöven, prof. Fejér Györgyhöz tértünk be s jelentettük látogatásunk okát. Örvendett a jó hazafi s azonnal egy nagy skatulya verset hozott

elő s általadta, hogy a mely darab közötté tetszésünket meggyerhetendi, gyűjteményünkbe iktassuk.

A verseket most Vitkovicsunk olvasgatja. Szörnyű nagy számmal vannak azok, de mely kevés mondhatja el magáról a «me nec Jovis ira, nec ignes»-t. S ha elmondhatja-e csak *egy* is? Irt éneket, dalokat s ódákat, egyedül Sappho mértékein. Megjegyzést érdemel, hogy néhány sonettet is próbált. Mulatóul közlök egyet:

Egy kertész gazda.

Egy gazda kertet ültete,
Csupán maga mulattára;
Örült annak pirultára,
Melynek ez lett története.

Itl már szebbek nem termenek?
Ezek mind csekély virágok,
Csak héjába valóságok.

Egy ifjú szemfüleskedett
Benn; s virágit mint vizsgálta,
Azokat ő csak fitymálta,
S urával így vetekedett:

Ő mond: Jámbor, nem tetszenek?
Vidd el szemed kertemről. -
Ezt valloim én versemről.

Ezen nem-sonett schémájáról jut eszembe most, hogy Csokonai is írt a sonett schémájára. A sonettiról való értekezésben, hol Farkas Károlyról tétetik szó, talán Csokonait is lehetne említeni. Megmentem Édes Urambátyámat a fáradságtól, hogy könyveit felhányja, s kiírom a verset. Lilla, II. kiadás, lap 28.

Az esztendő négy szakasza.

Tavaszi virít s száz rózsza nő
Orczádnak édenében,
S szemed kerületében
Május mosolygó napja jó.

Ősz ül setét orczámba', és
Sok bújja fellegetével,
Özönynyi könyzáporral és

Nyár van nekem, s halálra fő
Szívem tüzes hevében;
Mert Ámor ég egében,
S kanikulát tett benne ő.

Tél szállt fagyos jegével
Szivedbe, s abba semmi rés
Nem ég Ámor tűzével.

Morgenblatt. 1809.

Excerpt. Almás, 1810. máj. 31.

N. b. Improvisirt.

Wohlauf, mein Geist! Ein Probsonetto,
Ein göttliches! — Ich sinn' und trachte — — —
Noch mehr Champagner, Benedetto!
Ey, Ey! Vier Zeilen, eh' ich 's dachte!

Ein Liebchen war Petrarchis Oggetto;
Ruhm, Nachruhm ist, was ich erschnachte,
Den zweiten Tieck beg' ich in petto.
Wie köstlich! Schon der Zeilen achte!

Nur müsset ihr mein hohes Thema,
Volksliederton! und Mystik! würgen.
Heil mir! *Schon eilfe* nach dem Schema.

So dichten, heisst die Zeit verkürzen;
Es klingt doch, wär 's auch kein Poema.
Gottlob! Ich ende stolz mit *vierzehn*.

Malatesta.

Tegnap Kulcsártól a «Mindenek Gyűjtemény» hoztam el. A IV. Negyedben említést találék Daykánk felől. Közlöm azt is, mivel tanúbizonyság ez is D.-nak literatori érdemeire. Lap 86. 87. 88. 89. 90.

«Főtisztelendő Wohlgemuth Filep úr, a pesti nevendék papságnak főkor-mányzója, oly szívvvel, indulattal viseltetik kedves nyelvünkhöz, hogy midőn azon buzgó ohajtásunkat, hogy a német úgy nevezett pastorális theologia helyébe a magyar lépjen be, elébe terjesztettük volna, így válaszolt, hogy minek előtte szót tettünk volna, már erről bőven gondolkozott s ígérte is azon lettét, hogy ne csak a lelkitanítói tudomány, hanem az erkölcsi is a jövő esztendődtől fogva magyarul folytattasson, addig is, míglen idővel az egész szent tudomány kedves nyelvünkön taníttatnék. Valóban megérdemli ezen nevű úr buzgó szeretetünket, a ki azon kívül, hogy a magyar nyelvet maga is szorgalmasan tanulja, azt még új magyar könyvekkel is előmozdítani munkásan igyekszik. Mostanában is három könyvet fordítat magyarrá, kiknek egyikét, u. m. Spaldings Bestimmung des Menschen, t. Dayka Gábor, III-ik esztendőbeli nevendékpapra bízta, ki is ennek fordításával már készen vagyon és nem sokára a Főt. Wohlgemuth úr parancsolatjára sajtó alá fog kerülni. Ezen említett fāradhatatlan nevendék, nem kímélvén csekély egészségét, azon felül, hogy szüntelen magyar munkáknak készítéseken fāradozik, a magyar nyelv tanításának terhét is önként minden jutalom nélkül magára vállalta, melynek kedvéért még ezen iskolai esztendőnek kezdetével magyar praectiókat kezdett tartani, melyeket máig is oly szerencsésen gyakorol, hogy kedves nyelvünk tanulására nem kevés tótokat és horvátokat ödesített. Némelyek még a világi törvénytannulók közül is gyakorolják iskoláját. Talán ő neki köszönhetjük részserint, hogy a velünk levő *horvát társaink nyelvünket már nem csak tārhetik, hanem némelyek beszélnek is*. Ezen nagyra szū-lelett hazafinak egy valaki nevendéktársai közül nevenapjára versekkel is kívánt örvendezni.»

1896. 220. lap kikezdés: «Tegnap vevém *Andrének* levelét . . . » V. 6. az 1921. számú levéllel. *André Keresztély Károly* hírneves nemzetgazdasági író, született 1763. márcz. 20-kán s meghalt 1831. júl. 19-kén. «Die oekonomischen Neuigkeiten» című folyóirata 1811-ben indult meg s 1831-ig állott fenn, nyomt. Prágában; ehhez hívta Kazinczyt munkatársul.

U. o. alul 7. sor: «Gesszner nem fogadhatja-el (t. i. Weber), mert Daph-nisának 's Első Hajósának nyomtatványai felénél nagyobb csomóban nyakán veszték. Ezt Nagy Sámuel fordította.» Gessner e két idylljének fordítása 1797-ben jelent meg Pozsonyban, Weber Simon Péternél e címmel: «Dafnis és az első hajós. Gesznerből,» X, 188. l.

222. lap alul 5. sor: «Célzás Látzainak azon írására, melyet ez idén Januárban vagy tavaly Deczemberben a' Hazai Tudósítások leveleiben adott-ki.»

Láczay Józsefnek a szóban levő cikke a Hazai és Külf. Tudósítások 1809. évf. 51-ki (decz. 23-ki) számában jelent meg s egész terjedelmében itt következik:

«*A' Magyar Versekről.* Tagadhatatlan, hogy mikor valamely Nyelvnek hajlítható és alkalmas voltát valamely más nyelvvel akarjuk összehasonlítani, nints annak bizonyosabb próba mértéke, mintha ennek verseit egyenlő számú és mértékű sorokban úgy lehet amarra által rakni, hogy a' dolog is a' maga fontosságából semmit ne veszítsen. — Vesztett é ezen fordítás akár a' dologban az eredetiből? vagy nem? abban Bíró nem lehetek; az látni való, hogy amaz Ovidiusi válogatott pattogós Caesurákat itt keresni nem kell. De hiszen épen azért is választottam próbára ezen magát inkább Poétai, mint Poétának tartó Horátiusból fordítani való darabot, mivel ő sem örömet kötözött lábaira ily szabad járást hátráltató nyálábokat. Fogjon bár nállamnál elevenebb Magyar Poéta akár Ovidiusba, akár Virgiliusba, fogadom, hogy (nyelvünk hajlítható és alkalmas volta felől ugyan) azokkal is megbirkózhatik, — hogy nyelvünk a' Deák és Görög mértékű Versekről alkotására elég alkalmas, azt már eléggé megmutatták Baróti Szabó, Rájnis, Révai, Virág, Csokonai, Édes, Nagy Ferencz és mások; de hogy a' Deák sem alkalmasabb, mint a' miénk, annak megbizonyítására ilyen-forma több Darabok is kívántatnának.

«Mitévők legyünk tehát? alánézve megvessük, kiűsülfjük é az eddig szokásban lévő véghangos verseket? melyekben oly szép eredeti remekeket hagytak Gyöngyösi István, Pézeli, Szilágyi, Horváth, Mátyási és egyebek. — Távollégyen! — mert valjon válik é egy pallérozott Magyar Gavallérnak legkisebb gyalázatjára is, hogy ő minden tsinosabb Európai Nemzetek' tántzába szint' úgy megteszi a' tempót, valamint maga a' született Francia, Német, Anglus, 's a' t. De a' mellett a' maga Nemzeti tántzában is oly ékes és elmés megindulásokat ejt, hogy azokat az idegen kéntelen vagy vesztleg bántulni, vagy ha követni akarja, tövisbe tapodók módjára kénytelen ejteni formátlan toporzékolását? így, így, szinte ilyen dilsőségére szolgál az mind Nemzeti poésisünknek, mind nyelvünknek, ha ebben minden más Európai Nemzetekkel is a' Cadentiás Versekre nézve megmérkezhetünk, és még is az ezek által követhetetlen Deák és Görög mértékű Versekből is azoknak nyomaikba hághalunk. Esmérek egy Urat, kit mindnyájján veteranus Poétáink közt örömet tisztelünk, a' ki most sem tartja *versnek* azt, a' miben *Cadentia nints*, holott maga is ír mért Syllabákra is. — Én pedig egyiket szint' úgy mint a' másikat igazi Versnek, sőt ha a' gondolat 's előadás a' Poétai mértéket megüti, *poémának* is tartván, megengedjenek, véghangos Verseinknek 's Versioknak kéméllel belsmérői; (legalább míg az ellenkezőről bennünket meg nem győznek) hiszen, *mindennek a' magáét megadatni* kívánó írásomat következő Apologossal rokesztem be:

A' Gém.

Ostobaság üszni! a' Gém így felele:

Ha a' Hattyú hívá versent üszni vele.

Mais, hogy véghangos Verseket tsinálunk,

Dúlnak fúlnak némely Gém-poéták nálunk; —

Üsznának *Horvátta, Póttal, Gyöngyösivel,*

Mátyásival ők is; — de talán *nints mivel!*

Láczai József Pr. m. k.»

1897. 225. lap alul 3. sor: «*Bárczay Farkashoz* mentünk által.» Mint Bárczay Oszkár szíves magánközléséből értesülök, Bárczay Farkas (a Bárczay Sándor és Fáy Klára fia) kétszer nősült: első neje Bónis Mária, a második Okolicsányi Kata volt; unokája volt az 1877-ben elhunyt Bárczay Albert, Abaújmegye főispánja. Bárczay Farkas, a család törzsfészkében, Bárczának déli részén levő kastélyában lakott, a mely most Berzeviczy Egyedné Bárczay Ilona tulajdona.

1899. A levél eleje, mint a számozásból látszik, csouka, s mivel az Akadémia kéziratárában őrzött, valóban elküldött levelek között ez hiányzik, valószínű, hogy Vitkovics nem egészen úgy küldte el a levelet, mint a hogy megfogalmazta; különben Vitkovicsnak e szóban levő és Szemerének az 1900. szám alatti levele a Horvát Istvánéval együtt ment Széphalomra.

Petrásorits Andrásra l. a VII. k. 1676. számú levelét.

A fordítás a *Vida Lászlóhoz* című ismeretes epistola fordítása.

1900. A levél 2. pontjára nézve l. a VII. k. 1764. számú levelét s ennek jegyzetét. Pótléku az ott közlöttekhez ide iktatom az *Annalen der Lit. u. Kunst des In- u. Auslandes* folyóirat 1810. évf. nov. füzetében megjelent nekrológot, a melyre Kazinczy többször hivatkozik: «Am 5. Apr. 1810. starb zu Caschau in Oberungarn der verdienstvolle Stadtarzt Joseph v. Kis-Vitzay nach 40 Jahren seiner medicinischpraktischen Laufbahn und nach eben begonnenem 65. Jahre seines ruhm- und thatenvollen Lebens. Folgende kurze Notizen sind aus einer auf Veranlassung seiner Beerdigung erschienenen Schrift (Vitzay's Todtenfeyer (Todtenfeyer). Eine Trauerrede, gehalten bey Gelegenheit der feyerlichen Beerdigung des verewigten allgemein verehrten Greises, von Michael Heckenast, Prediger an der evang. deutschen Gemeinde in Caschau den 8. Apr. 1810. Caschau. Ohne Abzug der Kosten zum Vortheil der durch Vitzay's Tod verwaisten Armuth. 19. S. 8. Preis 15 kr.) genommen.

«Joseph v. Kis-Vitzay war geboren zu Caschau den 23. März 1746, genoss früh einer guten christlichen Erziehung und legte späterhin unter der Leitung seines kunsterfahrenen Vaters des Staat- und Comitatschirurgs und mehrjährigen Senators Joseph v. Kis-Vitzay den ersten Grund seiner chirurgisch-medicinischen Kenntnisse. Von hier begab er sich auf die hohen Schulen nach Wien, wo er sich den medicinischen Wissenschaften mit dem grössten Fleisse, und volle fünf Jahre hindurch widmete, und sodann nach absolvirtem Curs und nach abgelegtem dreyfachen chrenvollen Examen die medicinische Doctorwürde erhielt. So ausgerüstet mit den nöthigen Kenntnissen und Geschicklichkeiten, so mit allen wissenschaftlichen Auszeichnungen von Seite der Facultät, deren Mitglied er nun war, versehen, kehrte er im Jahre 1771 in seine Vaterstadt als praktischer Arzt, wurde bald darauf zum ordentlichen Physikus der löblichen Torner Gespanschaft und dann im Jahre 1782 zum Stadtphysikus von Caschau ernannt, welchen beyden Aemtern er nach dem einstimmigen Zeugnisse aller, die ihn kannten, bis an sein Lebensende mit der grössten Treue und Gewissenhaftigkeit vorstand.

«Unermüdet, unverdrossener, sich stets gleich bleibender Berufseifer, verbunden mit einer beyspiellosen Uneigennützigkeit, eine Geradheit und Offenheit des Betragens, wie sie nur wenigen Menschen und nur dem selbständigen

Mann zu seyn pflegt, eine echt christliche Theilnahme und Mildthätigkeit gegen die Nothleidende Armuth und vorzüglich auch gegen arme Fremdlinge, eine Religion, die sich mehr durch Thaten als durch Worte und Geberden ausspricht, das waren die Hauptzüge in dem Charakter Vitzay's.

«Ihm verdanken Tausende ihr Leben, ihre Rettung. Ihm ging nichts über seinen hohen Beruf, Kranke zu heilen; ihm war keine Gefahr, keine Anstrengung, keine Aufopferung zu gross. Selbst in der rauhesten ungestümmten Witterung, selbst, als im nächst verflorbenen Sommer die überhand genommene Fieberseuche den höchsten Grad erstieg, und der würdige Greis täglich über 80 Häuser, zum Theil in den entlegensten Vorstädten und in den bösartigsten Fiebern zu besuchen hatte, liess sein Eifer nicht nach; er verdoppelte sich nur in eben dem Grade, als die Krankheiten immer mehr zunahmen. Und eben diese seine letzten Anstrengungen mögen viel zur Beschleunigung seines Todes beygetragen haben. Er verzehrte sich selbst im Dienste, den er Andern leistete. Er wurde desshalb allgemein geschätzt und genoss einer seltenen Auszeichnung von Seiten aller seiner Mitbürger. Sein Nahmenstag war ein Fest für Caschau, sein Sterbetag ein Tag allgemeiner Trauer. Sein Leichenbegängniss war in Rücksicht der unzähligen ihn begleitenden Menschenmenge und der durchgehends sichbaren ungeheuchelten Theilnahme einzig in seiner Art.»

1901. 241. lap 2. kikezdés: az itt közlött epistolát Szemere nem végezte be soha sem, a mely — mint mondja — «egészen a' «Még a' praetextá»-nak követése», t. i. Kazinczynak a Wesselényi Miklóshoz intézett epistolája követése lett volna.

U. o. 3. kikezdés: Szemere a Helikoni Virágok II. kötetét említi, a mely nyomtatásban nem jelent meg, de az anyag már össze volt gyűjtve.

242. lap 4. kikezdés 4. sor: «En az Uram Bátyám leveleit nem olvasom, hanem elnyelem, mint *Jacobi mondja Gleimjának levelei felől.*» Gleim János Vilnos Lajos (1719.—1803) és Jacobi János György (1740.—1814) levelezése «Briefwechsel zwischen Gleim und Jacobi» czímmel Berlinben, 1768-ban jelent meg. Erre vonatkozólag Koberstein Deutsche Nationalliteratur (V. Aufl. V. B. S. 507.) czimű művében ezeket olvassuk: «Nirgends fand die poetische Epistel mehr Pflege, als in Gleims Kreise, nirgend arteten aber auch Charakter und Ton dieser Dichtart in eine süsslichere, unmännlichere und geschmacklosere Tändelei aus, als in dem Epistelwechsel zwischen den Mitgliedern dieses Kreises. Vorzüglich anstössig in dieser Beziehung ist die Sammlung der Briefe zwischen Gleim und Jacobi.» — Jacobi összes műveiben (Carlsruhe, 1780. I. k. 6. l.) ezt írja Gleimről:

«O schöner ist kein Glück auf Erden,
Als das, von Gleim geliebt zu werden.»

U. o. alul 13. sor: «A' *Verselési Értekezést* fel vennünk szabad lesen.» V. ö. a IV. k. 1098. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

1902. 243. lap 2. kikezdés: Az itt említett munka csak később, 1812-ben, került ki a sajtó alól, czíme: Magyar szó-nemzés ötven példákban.

244. lap 2. kikezdés: Székely Istvánnak az 1538-ki s a szövegben idézett műve egészben ismeretlen, egyetlen példánya sincs, az utolsó Enyeden égett el.

A munka címét Bod Péter után ismerjük, Szabó Károly is ez után írja le; I. Régi M. Könyvtár, I. köt. 6. l.

U. o. alul 8. sor: «Ezt már Alejatus [?] . . . tudatlanság jelének állítja.» A szövegben hibás a név, helyesen *Alciatus* Andreas, hírneves olasz jogtudós (1492—1550), a kinek összes művei először Bázelen, 1523-ban, utoljára Frankfurtban 1617-ben jelentek meg 4 fol. kötetben; «Emblematum libellus nuper in lucem editus» című munkája is, a melyre Jankovich M. hivatkozik, számos kiadást ért.

245. lap 3. kikezdés: «Készen várnak ugyan nyomtatásra: a XVI. Századbéli Magyar Barátságos Tollnak Maradványai.» Ez a tervezett kiadás végkép elmaradt; egészben véve a gyűjtemény sincs meg abban az állapotban, a mint azt Jankovich összeszerkesztette; a M. N. Múzeum könyvtárában a XVI. századból számos levél van eredetiben és másolatban, a melyek a Jankovich gyűjteményéből valók, nyilván éppen abból, a melyre itt hivatkozik, ilyen péld. Balassa Bálintnak a Kapy Sándorhoz intézett levele is.

1904. 248. lap fölül 5. sor: «Erdélyi Protonotarius Salla vagy Sala» . . . *Sala Mihály* II. Lipóttól nyerte címeres nemes levelét, 1793-ban ítélő mester lett; I. Nagy I. id. m. X. köt. 12. 13. l.

1905. 252. lap 15. sor: «Még arról panaszkodott (t. i. Kulcsár I.), hogy Cons. Latinovich a' Dalmata Értekezését a' Magyar Nyelvről . . . megtiltotta.» Szemere ez értekezésen nem érthet mást, mint a mely a Hazai és Külf. Tudósítások 1810. évf. 41-ik (nov. 21-ki) számában kezdődik s a 45-ik (decz. 5-ki) számában végződik, elég komoly és tartalmas czikk *a magyar nyelvről*. Az értekező a tübingai pályázatból indul ki, a melyet mélyen elszomorítónak tart nemzetünk sorsára nézve. Vizsgálat alá veszi a kérdés három ágát, hogy 1.) lehetséges-e, 2.) tanácsos-e, 3.) a Magyarországon lakó nemzetek javával megegyeztethető-e a magyar nyelvnek behozatala? Különösen érdekes a kérdés 3-ik pontjának tárgyalása, a mely előtt megjegyzi az értekező, hogy «balvélekedés volna Magyarországon egynél több nemzetet tartani.» «Igen is vannak — úgy mond — több Népségek (Populi): de Nemzet (Natio) tsak egyetlen egy; mert a' Publicisták egyedül azt nevezik Nemzetnek, melly tulajdon neve alatt bírja az Országot, tulajdon Fejedelmei alatt él, tulajdon Törvényekkel bír, és így mástól nem függő jussal tészen egy különös Polgári Társaságot. Mind ezen ditsőséges tulajdonságok egyedül a' Magyar Nemzetet illetik: a' többi Népség ennek vagy Jobbágya, vagy Polgári Társa, vagy Vendége.» V. ö. a 320. lappal.

254. lap fölül 10. sor: «Ad propositionem Palatini etiam duo novi Consilarii ad Consilium denominati, scilicet: B. Gerlitz et Puky Abaujv. V. Com. emeritus.» Erre vonatkozólag idézem a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 3-ik (jan. 9-ki) számában megjelent tudósítást: «Fels. Urunk a' Királyi Magyar Helytartó Székhez tanácsosokká nevezni méltóztatott: 1.) Mélt. L. B. *Gerliczi Mihály* Ő Nagyságát, a' ki mostan a' Fels. M. Udvari Cancellariánál Titoknak volt; 2.) Nagys. Bizáki *Puki László* Kir. Tanácsost, ki előbb Ts. Ns. Abauj Vármegyében V. Ispányságot viselt.

U. ö. 11. sor: «Prodibit opus, auctore Gustermann, regio Censore Librorum, quo totum fere jus publ. Hungariae pertractatus et historica deductione illustratur.»

Czélzás a következő műre: «Die Ausbildung der Verfassung des Königreiches Ungern; aus der Geschichte, und den Gesezen dieses Reiches dargestellt von *Anton Wilhelm Gustermann*, k. k. Bücherzensor und Professor der Rechte in der k. k. Theresianischen Ritter-Akademie, Wien, 1811.» V. ö. Ballagi Géza id. m. 774. lapjával.

U. o. alul 14. sor: «*Salamon et Veszerle* . . . denominati szent Professores Historiarum. alter Posonii, alter Cassoviae, *Orgler* vero Prof. Theol. pastor. in Universitate nostra factus est.» A kinevezést a Hazai és Külf. Tud. 1810. évf. 45-ik (decz. 5-ki) és 1811. évf. 6-ik (jan. 19-ki) száma is közli a következőkben: «Felső-ges Urunk Tiszt. *Salamon József* Basilius Urat, eddig a' Szegedi Lyceumban a' Magyar Országi és a' Közönséges Historia Tanítóját a' Pozsonyi Academiába ugyan hasonló Tanító székre; *Veszerle József* Urat pedig a' Diakovári Püspöki Lyceumban Historiának és Philosophiának volt Tanítóját a' Kassai Academiába a' Magyar Ország Historiája és Közönséges Historia Tanítószékébe emelni méltóztatott.» — *Orgler* kinevezése pedig a következő: «Ő Tsász. Kir. Felsőge a' Pesti Universitáshoz a Lelki Pásztorságot tanító Theologiabéli Tanítószékre méltóztatott Nagy Tiszt. *Orgler József* Urat kinevezni, a' ki is minden órán ezen hivatalát el fogja kezdeni.»

254. lap alul 10. sor: «*Perseus és Andromeda* operáját most adta ki (t. i. Vida László).» E kiadást Petrik nem említi id. művében; Bayer «A magyar dráma-irodalom történeté»-ben följegyzi (I. köt. 241. l.), hogy 1810. jan. 22-kén adták elő, de azt mondja erről is, mint több más felsorolt darabról, hogy «valamennyien még kéziratban elhanyagódtak.» Azonban utóbb ugyancsak Bayer József szíves magánközlése nyomán megjegyezhetem, hogy a kiadásból egy ritka példány épen Bayer J. gyűjteményébe jutott, czíme: «*Perseus és Andromeda*. Eredeti tüneményes énekes játék, egy felvonásban. A Nemzeti játékszínre szabadon készítette Felső pentzi és fegyverneki Vida László.» Pesten, 1810. Sr. 29 lap.

1906. 255. lap alul 7. sor: «A' Vay Himenéuma.» Czélzás Vályi Nagy Ferencz ily című versére: «A' választott Zofia Vay Ábrahámnak November 15-dikénn.» H. és ny. n., 1810.

1908. Vályi Nagy F. a levél 6. sorában «valami *Ungvári Irórról*» emlékezik, a ki deák epigrammákat küldött hozzá. Vajjon ki lehetett ez? biztosan nem tudom; nem lehetetlen, hogy Ungvárnémethi Tóth Lászlóra czéloz, a ki ekkoriban Eperjesen nevelésködt.

1912. 276. lap fölül 9. sor: «De másodsor nyomtattatja *Erbia* nevű Románt.» Ez a regény «*Erbia*, vagy: Abules és Agótás szívreható története» címmel jelent meg; de sem az első, sem a második, itt említett kiadása nincs meg köz-könyvtárainkban; bizonyos azonban, hogy még később is többször megjelent, mert még 1867-ben is újra nyomtatták Debreczenben. A mű szerzője Pálffy Sámuel, a kinek egy másik hasonló tartalmú műve is ismeretes, a «*Zomilla*, az *Erbia* szerzője, P. S. által» címmel, ez 1824-ben jelent meg Pesten. V. ö. Petrik id. műve III. köt. 23. lapjával.

1915. 284. lap kikezdés: «A' Censor Plebanus Úrnak úgy látszik, hogy az Olvasóhoz írt Epigrammában igen nagy szúrás van.» A szóban levő epigramma

mégis úgy jelent meg, mint Kazinczy írta, de hozzá egy hosszabb jegyzetet csatolt, a melyben a többi közt így szól: «Ő nem bántja azt a *tiszteletes* publikumot, mely fentebb van, mint hogy elérhessék nyilai, ő egyedül azt a' tiszteleltre még nem méltó, *maga publicumát* érti és sérti, mely a' *ch* betű' hangját kimondani, a' Themistoclest elsyllabizálni nem tudja; mely az ő *Quae maribus solum* forma sovány 's félő, hogy egyszersmind savatlan, elementáris epigrammaira szorúl.» L. az egész jegyzetet a Toldy-féle kiadás 296. 297. lapjain.

1916. 286. lap fölül 10. sor: «Éppen most estve volt nállam az ide való Acadeiniának igen érdemes Prodirectora, Piarista P. *Horváth* Physices Professor.» Cserey Farkas *Horváth Józsefet* érti, a ki 1774-ben született Győrött s meghalt 1841. Szent-Györgyön; 1790-ben lépett a kegyesrendbe s 1798-ban szentelték föl pappá; tanított Kalocsán, Nyitrán, Váczt, 1802—1804-ig Bécsben tartózkodott, mint a gr. Károlyi József nevelője; 1806-ban ment Kolozsvárra s itt 1808-ig a humaniorák I. osztályát tanította, 1809—1814-ig a lermészettan tanára volt; később beszterczei rector és gymnasiumi igazgató lett, innen M.-Szigetre, majd Szent-Györgyre ment hasonló minőségben. Verses műveit I. Szinnyi J. id. művében, IV. köt. 1245. hasábján.

1917. 287. lap fölül 13. sor: «Klaniczay und sein Weibchen habe ich als ein Kind von 10 Jahren gekannt.» *Klaniczay Jánost*, a b. Prónay Gábor, pozsonyi kerületi főigazgató alatt működött iskola-vigyázót (visitator) érti, a ki Beszterczebányán lakott a mult század nyolczvanas éveiben; itt volt székhelye b. Prónay Lászlónak, a beszterczebányai közigazgatási kerület igazgatójának is, a kinek neje Radvánszky Róza volt, a Radvánszky János testvére, Radvánszky János neje pedig b. Prónay Éva, az említett két Prónay báró testvére; e révén ismerte Kazinczy és levelezett is Klaniczay Jánossal. V. ö. az I. k. 189. 194. 212. 228. számú leveleivel. Klaniczay János, mint protestans, József császár halála után, elvesztette állását, mint Kazinczy, de 1792-ben nemességre emeltetett. 1810-ből úgy említi Nagy I. (id. m. VI. köt. 269. l.), mint verseczi kincstári praefectust, a kiről 1811-ben a Hazai és Külf. Tudósítások 16-ik (febr. 23-iki) száma a következőket írja:

«Sokra mehet a' tudós iparkodás. Ennek jeles példáját mutatja Tek. *Klaniczay János* Ur, Verseczi Cameralis Praefektus, a' ki ott Torontál Vármegyében szép előmenetellel tett próbát a' maga nagy Kertjében a' Pamut bokor természetssel. Ugyan ezen munkás Tiszt próbát tett az Olajfa tenyészttéssel is egy domb oldalban, mely délnek fekszik, úgy hogy méltán reménylhetni ezen fának nálunk való meggyarapodását, mivel 400-ból tsak 14 száradott ki.»

1918. 291. lap alul 1. sor: «Miképpen jött ki Erdélyből a' két *Kózon*?» Ballagi Géának velem közlött adatai után annyit jegyezhetek meg erre vonatkozólag, hogy Vályi Nagy a *Kózon* helyett veszi; akkoriban az erdélyi Gózon család fiai a sárospataki főiskolában tanultak, a minthogy a század első pár évtizedében sok erdélyi fiú tanult Patakon.

A levélhez csatolt ódát nyomtatásban nem ismerem, bibliographiai kézi könyveinkben nincs róla említés, holott az 1944. számú levélben világosan említi Vályi Nagy F., hogy megjelent, s ez annál bizonyosabb, mert a Hazai és Külf.

Tudósítások 1811. évf. 38-ik (máj. 11-ki) száma csakugyan hirdeti is, mint akkor megjelent művecskét.

1919. 3. sor: «A' mit itten Néked benyujtok» . . . Célzás a sokszor emlegetett *Véleményre*, a mely 1811-ben jelent meg külön füzetben, s némileg bővebb változatát közölte Lehóczky Tivadar a *Figyelő* I. köt. 112—116. lapjain; I. a *M. P.* 319—329 lapját és a *VI. k.* 514. 519 lapjait, valamint az 1926. és 1954. számú leveleket.

1920. 296. lap 2. kikezdés: «Egynehány holnapok előtt a' Pozsonyi Ujságban volt kihirdetve egy elementaris Tudákosság olly véggel, hogy Maecenassa akadna.» A Pressburger Zeitung 1810. évfolyamában, hová Csehy utal, nem találtam semmi efféle hirdetést; valószínű, hogy Csehy a Magyar Kurirban olvasta Pethe Ferencz főntebb említett tudósítását s tulajdonképen ezt érti: V. ö. az 1687. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel, továbbá az 1983. számú levéllel is, a melyben Csehy azt írja, hogy «Örülök, hogy tudom, hogy a Mathesis írója Pethe.»

Az «Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume» czfmű folyóirat 1811. évf. szept. füzetének 384. lapján szintén erről szól a következő rövid tudósítás. «Der rastlos thätige ungarische Gelehrte *Franz Pethe von Kis-Szántó* zu Oedenburg hat ein ungarisches Lehrbuch der Mathematik und eine ungarische Uebersetzung von Lavoisier's Chemie zum Druck fertig, es fehlt ihm aber noch ein Verleger.»

1921. 298. lap kikezdés 5. sor: «A' Brünmben kiadott Oekonemische Neuigkeiten Írója ez idén engem is Mitarbeiternek híva-meg.» V. ö. az 1896. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1925. 303. lap alul 4. sor: «Mert a' publikumnak tudni kellett, hány óz, hány róka 's a' t. esett-el.» Virág bizonyosan a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 6-ik (jan. 19-ki) számában megjelent tudósításra czéloz, a melyben el van mondva, hogy Esterházy Miklós hg. ozorai uradalmához tartozó Tamásiban 1810. decz. 18-kán milyen vadászatot tartott; hogy «a' Nagy Vadakból Lövés alá való 116 Szarvast, 14 nyolcz ágút, 10 hat ágút, 18 villást, 12 nyársast ejtettek le. Ezen kívül ugyan Szarvas tehenet 170, Üszőt 126, Borjút 116.» stb.

1927. A latin inscriptio az említett füzetben így jelent meg:

I. A' homloklapra.
Baroni. Antonio. Barkóczy
Andreae. Major. Stephano. Bagi
Ladislao. Dombi
Et. Petro. Olah
Nobili. Genere. Ortis
Strenvis. Civibus
Magno. Exemplo
In videndo. Fato
Gloria. Perenni
Anno. Sal. M.DCCCIX. XVIII. Cal. Jvl.

Praelio. Ad. Javrinum
 Hvngaris
 Felicibvs. Immortalibvs
 Quod. In. Pericvlo. Libertatis
 Pro. Libertate
 Liberi. Periissent.

Az Emlék' jobb oldalára:

Petro. Budaházi

Qvi. Antonivm. Barkóczy

Vvneratvm. Moritrvrvm

Hostibvs. Eripvit

Langventem. Fovit.

Morienti

Lvmina. Clavsit.

A' bal oldalra:

Monvmentvm. Hoc

Grati. Concives

SS. Et OO. Comitavtvs

Zempliniensis

Posvervnt

Anno. Sal. M.DCCCX.

1930. 312. lap alul 3. sor: *Visolyi János*; valószínűleg ugyanaz, a ki Nagy I. id. m. XII. köt. 216. lapján mint tolnavármegyei al- s később főszolgabírótl említ.

1931. 316. lap alul 8. sor: «Eggy barátom írja, hogy *Epistolám a' Mélt Úrhoz* a' Lipsiai Literatur Zeitungban 1810. Jul. No. 80. hosszacsán van recenseálva.» Az epistoláról az Annalen der Lit. und Kunst, stb. című folyóirat 1811. évf. aug. füzete 181—186. lapjain is jelent meg egy kedvező bírálát, s egyszerűsmind a Cserey Farkashoz írott epistoláról is ugyanítt mond el egyet-mást a névtelen bíráló.

317. lap alul 10. sor: «*Zauner* maga olly öreg»... *Zauner* Ferenczt 1748-ban született s így már 62 éves volt. V. ö. az 1691. számú levéllel s ennek jegyzetével. A Hazai és Külf. Tudósítások 1810. évf. 45-ik (decz. 5-ki) számában a következő rövid hír van közölve *Zaunerról*: «A' híres *Zauner*, ki II. Jó'sefnek Bétsben a' Jó'sef piarczán álló réz bálvány képét tsinálta, rendelést vett a' Francia Tsászártól, hogy a' most uralkodó Austriai Tsászárnak I. Ferencznek képét hasonló módon készítténé el.»

U. o. 9. sor: Prof. *Fischer*. V. ö. az V. k. 1123. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

1932. Mándi *Mándy Péter* 1810. jún. 26-kán választatott Szatmármegye másod aljegyzőjévé. L. a Magyar Kurír 1810. évf. 25. 26-ik (júl. 17-ki) számát. Kazinczynak Mándy Péterhez intézett leveleit a Pesti Napló is közölte az 1860. évf. 10. számában, s a leveleket maga Mándy a következő bevezetéssel kísérte: «*Szatmár*, decz. 7d. 1859. — A nagyak műve kicsinyben is áldásos, üdvös és dicsőítő. Felmutatom idvezült Kazinczy Ferenczünknek e lapban közelebb érintett két rendű leveleit. Ki ne látná ezekben az ő leereszkedő nagy lelkét s az érdemet magasztalva buzdító megtörhetlen szorgalmát? Kit — mint a fába, kőbe ártódó csermely habjait — a nagy többség kancsalgó ellenhatása sem vala képes jótékony útjában fellartóztatni.

«Eme drága ereklýéimet, mint az ő halhatlan sok és nagy érdemeinek kis

morzsálékát, a haza oltárára erefetiiben áldozván, egyszersmind azokat az önzés-telen jótéteményekre buzdító, követendő példa gyanánt közzététel végett saját írmodorával híven lemásolva itten közlöm.»

1943. 339. lap kikezdés: «Erwünscht war mir auch die Nachricht, dass *Raths Schreiben* erschien.» Kazinczy valószínűen a *VII. k.*-ben az 1760. számú levél mellett közzétett latin nyelvű levélre céloz, de, hogy ez hol jelent meg, nem tudom, az ekkori német folyóiratokban nem található. Ellenben Ráth Mátvás élet-rajza az *Annalen der Lit. u. Kunst*, stb. című folyóirat 1810. évf. decz. füzetének 521—523. lapjain olvasható. L. a *VII. k.* 1760. számú levelét s ennek jegyzetét.

A Hubay Miklós költeményes munkáiról írt bírálat egészen úgy jelent meg az *Annalen des Lit. u. Kunst*, stb. című folyóirat 1811. évf. okt. füzete 65. 66. lapjain, mint a hogy itt közöltetik.

1945. *Mezősy Gábor és Pál.* V. ö. az 1956. számú levéllel.

1946. A levél első felét v. ö. az 1949. számú levéllel.

347. lap fölül 2. sor: «Olvasta e az Ur az Újságokban, hogy Jan. 6dikán a' Párizsi káptalan Napoleonnál Zsalabér Gen. Vicarius által egy Deputatiót mutatattott-bé.» Célzás a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 8-ik (jan. 26-ki) számában megjelent s a Moniteur jan. 8-káról írt tudósítása után közzétett hírré: «Tegnap előtt a' Párisi Érsek az egész Káptalannal Ő Felsége elejébe botsáttatott, melly alkalmatossággal a' Gen. Vicarius Jalabert Ő Felségéhez intéztetett beszédében ezeket említette:

«Midőn a' Fő Birodalmi Tisztekkel hódításunkat megtettük volna, szomorúan értettük Felséged szájából azon szemre való hányásokat, mellyek közülünk egyiket illették. Sajnálottuk, hogy Uralkodójának bizodalmt elvesztette; de egyszersmind kötelességünknek tartottuk, hogy azon Egyházi hatalmat elvégyük tőle, mellyel előbb felruháztuk. Azért jöttünk Felségedhez, hogy egy szívvel és szájjal most nyilván való vallást tégyünk, hogy a' Francia Anyaszentegyház Tanítása 's Szabadságai mellett állhatatosan meg akarunk maradni, azon tanítás mellett, mellyet a' Párisi Universtitás mindég védelmezett és Bossuet a' Meczi Püspök, a' mi Oraculumunk, böltsen és meggyőzhetetlenül alkalmazott. Megismérjük Felséged előtt, hogy a' Tridenti Gyűlekezet 16. Része 24-ik Ülése szerint valamint azt minden Katolikus Püspöki Egyházak megismérik, hogy a' Püspöki Egyházi Hatalom soha ki nem fogyhat; mivel mind a' Híveknek, mind az Anyaszentegyháznak mindenkor szükséges; még a' Fő Lelki Pásztorak halála által sem, mivel az Érseki és Püspöki Káptalanokra száll tellyes mivoltában, és mind addig azoknál marad, míg a' Szent Szék üres. Ha pedig valamelly Káptalan azon hatalommal tsak 8 nap is élni elmulasztaná, tehát ama Zsinat rendelése szerint azon Egyházi hatalom az Érsekségbéli legöregebb felszentelt Püspökre száll. — Megismérjük, hogy a' Francia Papság Tanítása szerint nintsen az Anyaszentegyházban olyan hatalom, melly a' Conciliumok végzésétől ne függne, 's a' t.» — Erre írja Kazinczy a levélben, hogy a «Pesti M. Újság el 'satöbbizte, *Decsy pedig érthetetlené tette.*» Ugyanis a Magyar Kurir 1811. évf. 9-ik (jan 29-ki) számában a következő tudósítást közli: «A' Párisi Érsek ezen fő anyaeckklésiának Káptalanját Januárius 6-dikán a' Császár' eleibe vezette. A' fő Papi személyek,

mint ezen Káptalan tagjai, írásban egy előadást kívántak ő Cs. Felsege' eleibe terjeszteni. A' Császári Nagy Alamsnarius és az Istentisztelet dolgaira ügyelő Minister is jelen voltak az audientzián, melyben a' Közöséges Vicarius *Jalabert* olvasta-fel a' Császár előtt az említett előadást. Ebben különös képpen nyilatkoztatja a' Káptalan azt, hogy magát tökéletesen hozzá akarja a' Gallicana Ekklesiának azon fundamentumos állatásához tartani — «hogy az Ekklesiában semmi olyan Hatalom ne légyen, a' mely a' Canonnak alája nem volna vettelve, és hogy azok a' Püspökök, a' kiket az uralkodó Felség kinevez, 's a' Káptalan püspöki hatalommal felruház (mint ez Frantzia Országban 14-dik Lajos alatt az 1681-dik esztendőől fogva az 1693-ig történt), minden ellenmondás nélkül administralhassák megyéiket.» — A' Császár majd egy egész óráig beszélgetett a' Káptalannak tagjaival.» V. ö. az 1952. számú levéllel.

1949. A levél 9. sora: «Ma egy Epistolát írtam mintegy 50 jambusban, egygy Római Arcáshoz»... V. ö. az 1952. számú levéllel s ennek jegyzetével.

1952. 355. lap fölül 1. sor: «E' napokhan egy Tometzi nevű piarista... levelével keresett — meg.» Hozzá írta az «Egygy Római Arcáshoz» című epistoláját, a mint az 1955. számú levél mellett közölve van. V. ö. az 522. lappal.

Toméczy (néhol *Thomeczy*) *Ferencz* — mint Főt. Csaplár Benedek szíves magánközlése értesít — «poétának nem épen poéta ugyan, de latinul meglehetősen verselgetett és különösen, a szerzete becsületét szűtyongató főbb állású egyházi dignitariusként, Novák Chrysostomnak elmés versekben odamondogatott holmi megszívlelhető apológiát; meg egyebütt is nyomait láthatni írtaiban a nem megvetendő képzettségnek.» Született 1743. szept. 30-kán Szucsón (Trencsén m.), 1760. okt. 2-kán lépett a kegyes tanító-rendbe s 1768-ban szenteltetett áldozópappá. Próbatanító volt Veszprém-ben, majd Nagy-Károlyban bölcselet-tanuló s 1766—7-ben ugyanott tanár, aztán egymásután következő években Kecskeméten, Szegeden, Nyitrán tanárkodott. «Ha irodalmilag nem tűndöklött is — írja Csaplár B. — az eddig tudomásomra jutott adatok olyanul láttatják őt, ki nem jelentéktelen ügyekvéssel iparkodott helyt állni ott, a hová rendeltetése és a viszonyok helyezték.» Akkoriban több derék piaristát kívántak a felsőbb hatóságok tábori felkészésre, így Endrődy Jánost, Mutz Sebestyént, Darabos Zsigmondot, stb. Így jutott Toméczy is 1773-ban a Nándorfi-ezredhez Csehországba tábori papnak, a következő évtől kezdve pedig 1800-ig a Vurmser-ezrednél szolgált hasonló minőségben. Mintegy harmincz évet töltött mint tábori felkésző a hadseregben; 1802-ben tábori főfelkésző-helyettesessé nevezetett ki Galicziába, 1804-ben a krakói egyházmegyébe lépett át, hol tiszteletbeli kanonokká lön. V. ö. Csaplár B. «Révai Miklós élete» cz. műve, I. köt. 101. lapjával.

1953. A levél 3 első sorára vonatkozólag megjegyzendő, hogy Glatz még 1810. decz. 10-ki kelettel küldött egy nyomtatott felszólítást Kazinczyhoz ily czímmel: «Anzeige betreffend die Fortsetzung der Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterreichischen Kaiserthume.» Ugyancsak ekkor küldött Kazinczyhoz egy másik nyomtatott tervezetet is ily czímmel: «Die Bilderwelt. Ein unterhaltendes und belehrendes Bilderbuch für die Jugend, mit erklärenden Erzählungen in Deutscher, Französischer und Italienischer Sprache.» 1813. Bécs.

1954. 337. lap kikezdés: «A *Germanien* és *Europa* nevű könyvet ez napokban olvasni fogom.» Ily című brochure számos jelent meg a múlt század végén s a jelennek elején; ebből a czélzásból, főleg, mivel Kazinczynak itt említett levele elveszett, nem lehet meg tudni, melyiket érti Cserey; lehet, hogy a következő című munkákra czélöz: «*Germanien oder Miscellen und Denkwürdigkeiten für das wiederbefreyte Deutschland, bestehend in Aktenstücken, Aufsatzen . . . u. Anekdoten zur Geschichte der Zeit*», é. n.; — «*Europa auf der Waagschale oder das Staatsverhältniss des Kaysers mit der Ottomanischen Pforte, aus den Quellen der Politik u. Geschichte*, H. n. 1788.»

1955. 362. lap fölül 4. sor: «Antoniusznak a' statuája», sajtóhiba, e helyett «*Antinous*znak a' statuája.»

Antinous, Hadrianus császár szép kedveltje, Claudiopolis bithyniai városból származott és búskomorságból a Nilusba ölte magát. A császár s utóbb a nép is számos helyen remek szobrokat emeltek neki. Ezeket legbehatóbban tárgyalja: *L. Dietrichson*, Antinous, eine Kunstarchäologische Untersuchung, Christiania 1884 (de még ezen alapos munkából is hiányzik hét Antinous-szobornú, melyek angol magánosok birtokában vannak).

1956. 364. lap alul 1. sor: «Olyan remek munkát olvasok, mind Szemere Pál Uré.» Kétségtelenül a Vida Lászlóhoz írott epistolát érti Dessewffy.

365. lap fölül 5. sor: «A' Debreczeni Epithalamium nem hasonlítható a' Patakihoz.» Czélzás Szombathy Dánielnek «*Epithalamium in nuptias augustas anni 1810. comp.*» című versére, a mely Debreczenben jelent meg 1810. — A pataki epithalamiumon Kézy Mózesnek többször említett művét érti. V. ö. a VII. k. 1684. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel.

372. lap fölül 12. sor: *Szádi. Sza'adi*, valódi nevén Musarrif uddin bin Muszlih uddin Abdullah, Persia első moralista költője, született 1184-ben, meghalt 1292-ben. Legismertebb műve a félig versben, félig prózában írt Guliszlán (rózsáskert), mely a legtöbbször olvasott perzsa könyv Európában. Magyarra Erődi Béla fordította (1889.). Másik nagy műve Sza'adinak a Busztán (gyümölcsös kert); összes művei megjelentek Kalkuttában 1791–95-ben 2 kötetben.

375. lap alul 1. sor: «Mennyire vitte *Hauy* a' vakon születetteknek, *Epée* pedig és *Sicard* a' siket némáknak oskolázását.»

Hauy Bálint hírneves francia paedagogus, született 1745 nov. 3-kán s meghalt 1822. márcz. 18-kán; a vakok számára intézetet alapított, a melyet 1791-ben az állam vett át; 1807-ben Sz. Pétervározt alapított hasonló intézetet. Műve: «*Essai sur l'éducation des aveugles*» (Paris, 1786).

Epée Károly Mihály a siketnémák oktatásának megalapítója, született 1712. nov. 25-kén Versaillesban s meghalt 1789. decz. 23-kán Párisban; 1765-ben két siketnéma leányt fogadott fel s maga találta fel az oktatás új módszerét. Öt év múlva a maga költségén siketnéma-intézetet alapított; oktató módszerét később általánosan elfogadták; Mária Terézia is az ő utasításai szerint alapított egy hasonló intézetet. Főműve: *Institution des sourds et muets par la vue des signes méthodiques* (Paris, 1776, 2. köl.).

Roch-Ambroise Cucurron-Sicard (1742–1822) abbé 1786. óta igazgatója volt a bordeauxi siket-némák intézetének és Epée halála után a párisi intézet

vezetését vette át; tagja volt az akademiának is. Főművei: «Mémoire sur l'art d'instruire les sourds-muets de naissance» (Paris, 1789); — «Théorie des signes pour l'instruction des sourds-muets» (U. o. 1808).

A levél végén Dessewffy *Constantinus Gábort* említi. Fogarasi Constantinus Gábor — mint Ballagi Géza szíves magánközléséből látom, — tekintélyes és közbecsülésben állott birtokos és kereskedő volt, pátaki posztógyárába külföldről hozatott munkásokat. A gyár e század második évtizedében még fennállott. Constantinus Gábor két fia: György és Sándor még Patakon lakott; amaz 1848-ban főszolgabíró volt s 1866-ban halt meg; emez kereskedő volt s a 80-as években halt meg. Ezeknek utódai azonban már elszármaztak Patakról.

1957. 382. lap 5. pont 2. sor: «Most *Herdernek Aesth. Írásaiból* fordítatok néhány Abhandlungot, 's ha belé nem únok a' munkába, *Snellnek Aestheticáját* fordítom.» Kazinczynak e terve Rummy K. útján belejutott az «Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume» folyóirat 1811. szept. füzetébe is (383. l.) a következő tudósítás alakjában: «Der rühmlichst bekannte ungarische Dichter und Philolog, Franz von *Kazinczy* zu Széphalom, arbeitet an einer ungarischen Uebersetzung aller Preisschriften des unsterblichen *Herder*, die in den Abtheilungen seiner Schriften für Philosophie und schöne Literatur stehen, und Sprachen und schöne Wissenschaften betreffen, und einiger Herderschen Abhandlungen ästhetischen Inhalts, und ist gesonnen, dann auch *Snells* Aesthetik in die ungarische Sprache zu übertragen und mit so vielen Erläuterungen und Beyspielen zu versehen, dass ihn auch die Leser, die in die neuere Philosophie nicht eingeweiht sind, werden verstehen können.»

U. o. Utolsó előtti sor: «*Faont* fordította Bozóky István»; nem István, hanem *Bozóky Mihály*, a ki 1755-ben született s 1839-ben halt meg; falusi kántor és jegyző volt Dömösön és Maróton (Esztergomm.); nyomtatásban több munkája megjelent, ezek között a «Faon és Hersze. Lafontaine után. Széphalom, 1803.» L. Szinnyei J. id. m. I. köt. 1291. h.

1958. 384. lap fölül 1. sor: «Ihren Auftrag, die Geschichte der schönen Redekünste in Ungarn für Eichhorns Absicht auszuarbeiten, übernehme ich sehr gerne . . .» V. ö. a 2003. számú levéllel.

1959. 390. lap alul 5. sor: «*Ragályi Józsefné* e napokban indúlt Borsod Vármegyébe.» Szemere, úgy látszik, Ragályi Tamás sógornőjére, Bernát Zsuzsánára céloz, a ki 1817. nov. 11-kén halt meg negyvennégy esztendőskorában. L. a *M. P.* 394. l.

U. o. alul 1. sor: «A' Komám Uram talán ma szabadúl ki a' Censor-kézből.» Tudvalevőleg Szemere Kazinczynak a Vitkovicszhoz írott epistoláját érti, a mely «Komám uramnak ott fenn rossz napot . . .» sorral kezdődik.

391. lap 4. sor: «A' Pálya írást tegnap vettük»; t. i. azt, a melyben Kazinczy a *szellem és egyetem* szavakat ajánlja. V. ö. az 1949. számú levéllel.

1960. 392. lap 2. kikezdés: «Egy Baranyay Ferentz nevű mintegy 24 esztendőskorú ifjú . . .» A Szinnyei J. id. műve I. köt. 555. hasábján van említés egy ilyen nevű alsó-büki ág. ev. lelkészről, a ki talán ugyanaz a személy, mint a

kit Kis János említ; úmbár, mivel már 1805-ben két verses műve jelent meg a Színnyeitől említett Baranyaynak, holott a Kis János levelében felhozott 1811-ben is csak 24 éves, e körülmény ellene mond a két személy ugyanazonosságának; másfelől azonban lehet, hogy Kis János valamivel kevesebbre mondja éveit számát, s így mégis húsz éves lehetett 1805-ben, midőn verses művei megjelentek. Később a Kis János «Nevezetes Utazások Tárháza» című vállalat VI. kötetében ugyanez a Baranyay közölte a «Weld Izsák utazásai Észak-Amerikának statusaiban, felső és alsó Canada tartományaiban 1795—97.» című fordítást német eredeti után.

1963. A levél elején a devalvatio kihirdetéséről szól Cserey F.; erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 22-ik (márcz. 16-iki) száma szintén tudósít, hogy márcz. 15-kén a városi polgárság összehívott a város-házához s felolvasták előtte a «bankó-czéduláról szóló kegyelmes rendelést», a melynek rövid velejét aztán az utcákon és a vásártéren is kihirdették. «A' mostan folyamathan lévő Bankó Czédulák tsak a' következő 1812-ik esztendő Januarius végéig légyenek kelendők; addig pedig az ő nevezetőknek ötöd részében vétessek el, és Beváltó Levelekkel tseréltessek fel. A' mái naptól, ú. m. 1811-ik Martius 15-ikétől fogva a' most folyó Bankó Czéduláknak kelete a' Beváltó Levelekhez vagy a' Conventió Pénzhez képpst 500 Procentum lészen, az az, az ő nevezet-béli betseknek ötöd részére szállítatik és változhatatlanul megállítatik. Tehát

1 Forintos Bankó Czédula 12 kr-ra

2 Forintos B — — C — — 24 kr-ra

3 Forintos B — — C — — 1 Fr-ra.

És ilyen arányos mértékben tovább a' Bankó Czédulákat ezen betsben egész 1812-dik Jan. végéig minden Királyi és közönséges Cassákban, valamint magános személyeknél is el kell venni minden vonatkozás nélkül,» stb. A lap következő számai szószerinti fordításban közlik a hírhedt patenst. V. ö. az 1965. 1966. 1968. 1971. stb. számú levelekkel.

1964. 396. lap kikezdés 2. sor: «Elküldöttem Székely Udvarhelyre (t. i. a Cserey Farkashoz címzett epistolát) egy Professzor barátomnak, *Karácsonyinak.*» *Karácsoni K. Sámuel* született 1776. szept. 21-kén Székely-Udvarhelyt, tanult ugyanott s az enyedi collegiumban, majd a jenai és göttingai egyetemeken s 1804-től kezdve a sz. udvarhelyi collegium tanáraként működött 1814. ápr. 6-kán bekövetkezett haláláig. Egy halotti predikációja 1806-ban jelent meg. L. Színnyei J. id. m. V. köt. 1008. hasábját.

397. lap 3. kikezdés: «A Grófné egy bizonyos *Stipsics*re emlékezteti a Tek. Urat.» Erre vonatkozólag a Hazai s Külf. Tudósítások 1811. évf. 15-ik (febr. 20-ki) számában a következő tudósítás olvasható: «Ő Tsász. Kir. Felsége L. B. Alvinczi Feld Marsal helyébe Budára a' Hadi Kormány Fő Igazgatójává méltóztatott az Erdélyi Commandírozót Gr. Kollowráth Vincze Hadi Tármeister Urat kinevezni, s az ő helyébe pedig Erdélyi Hadi Fő Igazgatónak L. B. *Stipsich József* Urat F. M. L-tot és a' Hadi Cancellariánál valóságos Tanácsost rendelni.»

1967. 402. lap alul 9 sor: «Hát a' . . . régibb *Magyar Ennius* mivel érdemlette a' mélységes elhallgattatást?» Az itteni szövegből is kivehető, de az

1985. számú levél még világosabban mutatja, hogy Szentgyörgyi József itt Gyöngösi Istvánnal cselez. V. ö. az 1985. számú levéllel.

1968. A levélhez csatolt bírálatok közül csak a második jelent meg az «Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume» című folyóirat 1811. évf. jún. füzetének 304—317. lapjain, de egészen más kidolgozásban, mint a hogy itt közölve van. Látni való, hogy az itteni szöveg Baróti Aencis-fordításának nemcsak I—V., hanem VI—XII. énekeire is kiterjed; a második rész pedig csak 1813-ban jelent meg, a mi azt mutatja, hogy Kazinczy későbbi bírálatát egyesítette az első részről írottal, s Romy ezt a bírálatot csatolta az itt közölt levélhez.

1969. 115. lap alul 12. sor: «Heute kam das Blatt No. 21. Hazai Tudósítások, das die Erscheinung meiner *Dornen u. Blumen* anzeigt.» A *Tövisek és Virágokról* szóló tudósítás a Hazai és Küll. Tudósítások 1811. évf. 21-ik (márcz. 13-ki) számában következőleg hangzik: «Több jeles munkákat említettünk már Ujságunk folytában egy időtől fogva, mellyek tsak a' moslani Vásárra jönnek a' Könyvkereskedő Boltokba. De legújabb tünemény a' Magyar Literaturában az a' gyönyörű kis Munka, melly *Tövisek és Virágok* nevét viseli. Ebben az Artistai finom ízlés a' római lélekkel párosodva lündöklök. Széphalom Ura a' nevetlen Szerző, Sáros-Patakon nyomtatott, Budán Falka Úr metszette hozzá hazafiúságból a' nagy értelmű Vignettel, és ennek rézképének nyomtatását Fejér György Úrnak jeles buzgósága áldozta fel a' munka ékesítésére.» V. ö. az 1943. és 1958. számú levelekkel.

A mire Kazinczy Romy K-t kérte, hogy bírálja meg a *Tövisek és Virágokat*, Romy K. teljesítette is, nagyon részletesen szőtt róla az «Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oester. Kaiserthume» című folyóirat 1811. évf. jún. füzetének 317—328. lapjain. E bírálatban Romy K. felhasználja a Kazinczy adatait (1943. sz. levél), de minden egyes darabról külön megemlékezik. Közlöm a bírálat általános részét:

«Wenig, aber gediegenes Gold! Bey allen Nationen schleichen sich sehr leicht verschiedene Missbräuche in der Schriftstellerwelt ein, und überall kann man gewisse herrschende Fehler in derselben antreffen. Bey den ungrischen Schriftstellern muss beydes desto mehr der Fall seyn, weil Lesen und sich durch Lesen belehren lassen, bey diesen nicht so gewöhnlich ist, als bey den Deutschen, Französischen und Englischen. Besonders vernachlässigen sie die feinere Ausbildung des Geschmacks. Vergebens haben ihnen unsere fleissigen deutschen Nachbarn auch in dieser Rücksicht so vieles vorgearbeitet. Viele von ihnen stehen gar in dem Wahne, der Geschmack der Ungern, als einer orientalen Nation, und die Ausbildung ihrer Sprache, als einer morgenländischen, müsste ganz besondere Regeln haben. Wenigstens nehmen von den neuesten Aufklärungen der gebildeten Völker im Gebiete des Geschmacks und der Kunst unsre magyarischen Dichter selten hinlängliche Notiz. Durch diese unverzeihliche Sorglosigkeit, und durch den noch unverzeihlicheren Eigendünkel, der damit gewöhnlich verknüpft ist, lief der ungarische Parnass seit einiger Zeit Gefahr, in einen Augias-Stall verwandelt zu werden. Diesem Unfuge zu steuern, ist die Tendenz des gegenwärtigen schätzbaren ästhetischen Produktes.

«So wohlthätig die Absicht ist, so nachdrücklich und kräftig sind auch die zur Erreichung derselben angewandten Mittel. Man kann hier ohne Uebertreibung sagen, dass den berühmten Sänger von Széphalom (Franz von *Kazinczy*) die Vernunft wider die Thorheiten des grossen Haufens der Schriftsteller mit den Pfeilen des Witzes bewaffnet habe. Die drey und vierzig Epigramme, die diese kleine Sammlung enthält, sind alle gut, die meisten musterhaft. Man findet unter ihnen fast alle Abänderungen der Form, deren das Sinngedicht fähig ist, kleine Gemälde, Beschreibungen, Betrachtungen, kleine Erzählungen, Allegorien, dialogische Einkleidung, Einheit des Inhalts, Bündigkeit des Ausdrucks, verhältnissmässige Zusammenstimmung der Erwartung mit dem Aufschlusse leuchten überall unverkennbar hervor. Die meisten Epigramme besitzen satyrische Lebhaftigkeit, und diejenigen, denen diese fehlt, haben das Verdienst entweder einer anscheinenden Missheiligkeit, oder der Feinheit und Reichhaltigkeit des Hauptgedankens und seiner Einkleidung; in jedem Fall sind sie sinnreich und verdienen den Namen Sinngedichte. Die Sylbenmasse, welche von den Alten am gewöhnlichsten bey den Epigrammen gebraucht wurden, das elegische und jambische, finden wir auch hier angewendet, und mit solcher Sorgfalt behandelt, die fast nichts zu wünschen übrig lässt.

Da Rec. dieses kleine Werk für ein in anmuthigen Versen abgefasstes Gesetzbuch des guten Geschmacks ansieht, da er überzeugt ist, dass es in der Geschichte der ungr. schönen Literatur Epoche macht: so hält er es für seine Pflicht, hier mehr, als sonst bey Werken von diesem Umfange geschehen dürfte, ins Detail zu gehen, und hin und wieder einige Bemerkungen und Erläuterungen, vorzüglich für angehende Schriftsteller, denen er aus der vorliegenden Schrift den meisten Nutzen verspricht, anzubringen.»

Itt aztán sorba veszi Rummy K. az egyes darabokat s a *Kazinczy* jegyzeteinek felhasználása mellett mindegyikre elmondja kedvező észrevételeit, s így végzi:

«Möge der Verf., wo nicht viele, doch gelehrige Leser finden! Mögen seine Dornen nur heilsame und leicht heilbare Ritze verursachen, und seine Blumen allen Lesern angenehm duften!»

1970. 417. lap fölül 5. sor: «A' ki nem fülével lát mint Opor . . .» Célzás *Kazinczynak* a *Synizesis* című epigrammjára:

Diphthongot röviden hangzatni tilalmas Opornak.

Hall, de szemével, Opor; lát, de fülével, Opor.

U. o. 6. sor: «Többet érezhet, mint *Lindinger* volumenjébe.» *Lindinger* Bódognak több nagy munkája van; nem tudni, Vályi Nagy melyikre célozhat; de valószínű, hogy az ó-kori népekről írott következő műveinek valamelyikét értheti: Staat und Charakter der Athenienser (Halle, 1766); — Charaktere denkwürdiger Nationen (Halle, 1757, 2 Th.); — Berühmte Staaten des Alterthums geschildert (Halle, 1760).

1971. 2. sor: *Kisling* (vagy *Kiesling*) *Lipót* híres szobrász (1770—1827); gyermekkorában az asztalos mesterséget tanulta, s csak midőn *Straub*, aztán *Schrott* és *Fischer* szobrászok figyelmét magára vonta, tanulta nagy buzgalommal

a szobrászatot és több pártfogója akadt, így péld. Cobenzl Fülöp gr. Legismertebb művei: *Germanicus, A Patroklos hamvainál gyászoló Achilles, Hymen, Ganymed, Merkur*, stb. I. Würzbach id. m. XI. köt. 256—259. l.

1972. 2. kikezdés: «Ha hozzád találna jutni inez **Könyv: Historische Schauspiele** von Joh. Bapt. *Pyerker*» ... Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 26-ik (márcz. 30-iki) számában a következő tudósítás olvasható:

«Természeti tulajdona a' **Magyarnak**, hogy akkor is, midőn Hazáján kívül idegenek között lakik, a' **Hazabéli** tárgyakban örömet foglalatoskodik. Ezt szám-talan külföldön élő **Magyarról** tapasztalhattuk; 's ugyan ezt tapasztalhatjuk köz-örömmel ezen igen szerentsésen készült Munkának Szerzőjéről is *Pyerker János*-ról, Steyer országban fekvő Tünniez helységnek Plébánosáról, ki Lángon, Székes-Fehérvármegyében nevezkedvén — hol az Atyja uraság' tiszte vala — utóbb a' mi kellemes Virág Benedekünk iskolájában a' Hazát mindenek fölött szeretni 's a' tudományokat kedvelni tüzesen megtanulta volt. Szomorújátékai (*Historische Schauspiele*, Wien, 1810. Die Korwinen — II. Karl der Kleine König von Ungarn — Zrinis's Tod) valóban dicső bizonyosságul szolgálnak, mi gyönyörű előmenetelt tett legyen Nagy Mesterének oktatásaiban és buzgó hazafiúi intéseiben; mert azonkívül, hogy mindegyik Szomorú Játékának tárgya nemzeti és jeles ki választást mutat, tellyes a' tárgy kidolgoztatása is mind a' három darabban tüzes hazafiúsággal, Görög, Római, — de főképen Görög Classicus ízléssel és természetű eleven képekkel. Ékesíti nagyon a munkát még az is, hogy a' Jambusok mértékletesen Énekekkel fölváltattak, 's a' különös személy characterek állandóan egyformában és magokhoz híven adatlak elő. De vagynak mindegyik Darabnak különös kellemei is, noha azt, vajjon A' Korvinusok, vagy a' Kis Károly, vagy pedig a' Zrínyi halála Szigetnél legyen e közöttök a' legjobb, igen nehéz meghatározni, minthogy mind a' három egészen megfelel a' maga tárgyának. Méltán kívánhatjuk, hogy e' tudós hazánkfi [!] pálya futását folytatni meg ne szűnjék; Magyar Játék színünk kedvelői közül pedig találkozzék olly figyelmes hazafi, ki ezen Magyartól Magyar tárgyakról íratott darabokat a' Nemzeti Játék szín hasznára lefordítgassa!!»

Ugyan e műről az «*Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oest. Kaiserthume*» című folyóirat 1811. évf. máj. füzetének 163—166. lapjain is olvasható egy rövid ismertetés, a melynek fontosabb része itt következik:

«Diese Sammlung, welche der Verf. auf dem Titelblatte *Schauspiele* nennt, enthält drey historische *Trauerspiele*. Historisch heissen sie mit Recht; denn ihr Verdienst liegt mehr in dem geschichtlichen Interesse, als in der poetischen Darstellung. Der Stoff ist durchgehends aus der ungarischen Geschichte genommen. Das erste Stück behandelt das unglückliche Schicksal der beyden Söhne des *Mathias Corvinus*, und schliesst mit dem Tode des ältern. Das Sujet des zweyten ist der Tod des Königs *Karl*, welcher den Thron von Neapel verliess, und zu seinem Unglücke den von Ungarn bestieg. Der Stoff des dritten ist die Belagerung der ungarischen Festung *Szigeth*, welche der tapfere Graf *Zrini* im Jahre 1566 mit weniger Mannschaft gegen die Türken vertheidigte, wobey er den Heldentod starb. Die Stoffe und insbesondere einzelne Momente sind glücklich gewählt; die Plane, vorzüglich des zweyten und dritten Stückes gut angelegt. Auch weiss der Verfasser, obwohl es ihm an Phantasie und an Gemüthstiefe

ziemlich fehlt, Situationen herbeizuführen, und einige Charaktere sind ihm nicht misslungen. Allein die Sprache ist ganz verunglückt. Es fehlt ihr an Schönheit und an tragischem Pathos. Die Versification vollends ist unter aller Kritik.» stb.

1975. Az egész levelet v. ö. az 1980. számú levéllel.

428. lap alul 9. sor: «*Gábrriel István* jövőendő Sógora a' mi Fáy Andri-sunknak...» Gábrriel István Fáy Borbálát (a Fáy András testvérét) vette nőül. L. Nagy I. id. m. IV. köt. 307. és Pótl. köt. 232. lapjait.

U. o. alul 1. sor: «A' napokban vettem Prof. *Folnesicstől* is levelet.» V. ö. a IV. k. 1103. számú levelével s ennek jegyzetével. L. még a Szinnyei J. id. m. III. köt. 617. 618. hasábjait.

429. lap fölül 11. sor: «A Kurir most jelenti, hogy ennekutána csak fél árkusonként eresztgeti újságait.» Célzás a Magyar Kurir 1811. évf. 26-ik (márcz. 29-iki) számára, a melyben a szerkesztő, Decsy Sámuel, a roppant drágaságra való hivatkozással ezeket írja:

«Ezek a' szoros környűlállások bírtak minket arra, hogy a' múlt 1810-ik esztendőnek December hónapjában ki adott tudósításunkban a M. Kurir egész esztendőre való taksáját 24 forintokra emeltük. Ez a' 24 forint akkor 24 forintot tett, most pedig a' bankótzéduláknak leszállíttatások után 4 forintnál 's 48 krajtzárnál többet nem teszen, melly a' jelen való drágaságban olly kevés, hogy abból sem magunk nem élhetünk, sem az újsághoz való papirozt és a' typografust ki nem fizethetjük, és illy formán a' Magy. Kurirnál egész Európában öltösbő újság nintsen. — A' Bécsi Német újság, mellynek taksája régebbsen 12, a' most lefolyt fertály esztendőben 23 forint volt, most 78 forintra emeltetell, mellyből meg itélhetik tisztelt Olvasóink, melly terhes környűlállások közzé legyünk mi tételve. — A' M. Kurir taksáját a' jövő fertály esztendőre felyebb emelni nem tartottuk tanátsosnak. Miként kellyen magunkon segíteni tisztelt Olvasóinknak megsértések és magunk kárunk nélkül, sok féleképen gondolkoztam, az újság írást a' Magyar Nemzet és nemzeti nyelvünk kárára félbe szakasztani nem akartuk; végtére sok gondolkozásunk után azt találtuk fel, hogy *Aprilis kezdetétől fogva a' jövő Junius végezetéig hetenként kétszer egy félárkus újsággal szolgállyunk tisztelt Olvasóinknak*, úgy mindazáltal, hogy azokba minden fontos tárgyakat summásan elő adjunk, ollyankor pedig, mikor a' hosszas előadás szükséges leszen, egész árkust nyomtattassunk. Reményljük, hogy tisztelt olvasóink a' jelenvaló igen szoros környűlállásokat szívekre vévén, ezen lselekedetünket rossz néven venni nem fogják.»

1978. 434. lap 3. kikezdés 5. sor: «A Németek közt egy *Hofman* nevezetű számos eroberungokat tett»... Nyilván Cserey F. tollhibából ír *Hofman-t Grossmann* helyett. Grossmann Károly volt ugyanis a német színésztársaság igazgatója ez időtt Kolozsvárott, s Ferenczi Z. (id. m. 248. l.) följegyzi, hogy ezt a Grossmann Károlyt egy Jungheim nevezetű társával együtt a magyar társaság mentette meg 1811. májusában adósságaitól.

1979. 436. lap 3. kikezdés: «Ich werde alles anwenden, dass Hartleben *Galletis* Atlas auch im Ungarischen herausgebe.» Galletti J. G. A. «Allgemeine

Weltkunde, oder geographisch-statistisch-historische Uebersichtsblätter aller Länder« stb. című munkáját csak jóval később, 1818-ban adta ki Hartleben, de ekkor sem magyarul; magyar kiadása átdolgozva és bővítve csak 1844-ben jelent meg.

437. lap fölül 10. sor: «Er (t. i. Szirmay János) und mein Vater waren Cousins.» T. i. Kazinczy Dániel (Kazinczy József atyja) nőül vette Szirmay Terézt (Kazinczy Fer. szerint; Nagy I. szerint Szirmay Borbálát), a széphalmi vezér nagynyáját; innen a rokonság.

438. lap fölül 2. sor: «In den Hazai Tudósítások stand schon, dass unser Schutz-Engel Louise einen Sohn gebar.» Célzás a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 25-ik (márcz. 27-iki) számában megjelent híradásra: «A' Francia Tsászárné Maria Luisa Ő Felsége Martius 20-ikán reggel 9 óraker szerentsésen Herceget szült. Ezen hír Telegráf által Márt. 24-ikén Bétsbe megérkezett.» A 30-ik számban arról van tudósítás, hogy Napoleon gr. Nicolai cs. kamarás által Ferencz császárt és királyt kérte föl, hogy vállalja el a keresztapaságot.

1983. 450. lap alul 9. sor: «Űsméred e Xenophon Cyropaediáját Szilágyi-tól? Xenophon említett műve Szilágyi Márton fordításában jelent meg «Cziropedia. Az az Kzenofonnak a Czirus király életéről, neveltetéséről és viselt dolgairol irott historiája» czímmel (Nagy-Károly, 1784).

U. o. 6. sor: «Francziában egy Le Cointe névű Kapit. írt Commentaireket hozzá» (t. i. az Anabasishez). Az említett munka «Commentaire sur la retraite des Dix-Milles, ou traité de la guerre» czímmel jelent meg, 1766-ban, 2 köt., h. n.

1988. 464. lap alul 9. sor: «Látta az Úr, Balla mit ír... felőle.» Balla Antal rövid tudósítása a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 30-ik (ápr. 13-ki) számában jelent meg a következőképen:

«*Jelentés.* Én a' megígért jutalmat Birói kézhez le tészem: de az én vélekedésem szerint, a' kérdésben fenforgó Szónak: *Universaliter* sem egy, sem más megküldött szó tökéletesen meg nem felel.

«Az Erdélyből küldött Levélbe *Öszvéldnek* neveztetik, de ez inkább Summát tészem, mint sem *mindenekre ki terjedőképpen*, a' minemű értelemben vészem én az *Universaliter* Deák szót.

«A' másik *Egyetemnek* nevezi: De e' sem felel meg az Deák szó erejének. Mivel közönségessen *egyetemben* mondgyuk azt, a' mit Deákul szoktunk *Simul*, vel *una* szókkal kifejezni.» Balla Antal.

465. lap alul 4. sor: «Vitkovics most nyomtattatja egy hozzá írt Epistolámat.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 51-ik (jún. 26-iki) száma hirdeti először ez epistola megjelenését, a melynek végéről 22 sor mutatványt is közöl.

1989. 466. lap alul 2. sor: «Nagyobb része a' városnak elége, 's az én Házam is.» A debreczeni tűzvészről a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 30-ik (ápr. 13-iki) számban találjuk az első rövid hírt, a melyet a következő számban bővebb tudósítás követ, s ebben 1460 [?] ház elégezéséről van szó. Még pontosabb a 32-ik (ápr. 20-iki) számban megjelent tudósítás, a mely elmondja, hogy az első tűz ápr. 3-kán támadt déltájban, s mivel nagy szél fűjt, «szörnyű hamar-sággal elterjedett a' tűz a' városnak déli részére»: a piaristák iskolája és temploma, a Tiszán túli kerületi lörvényszék épülete, a ref. kórház temploma, a nagy ven-

déglő s a benne levő magyar nyári theatrom, stb. mind a lángok martalékaivá lettek; 20 ember életét vesztette. «A' házak számát nehéz meghatározni; de már is látszott Apr. 6-ikán, hogy 100 háznál több tellyesen hamuvá lett, és tsak a' kerítésen belől több 661 háznál elégett, a' külső városban pedig 140. Ezen kívül a' Száraz Malmok közül 25.» Ápr. 8. és 15-kén ismét tűz támadt, a mely három útszát nagyrészen elhamvasztott.

1991. A levél 5. sora: «A' melléjek tett Levelet *Losonczy* Uramnak által küldöttem.» Ballagi Géza adatai szerint a sárospataki főiskolának ez idétt több ily nevű férfiú volt patronusa, így: Susai *Losonczy Károly*, a ki a sajó-szent-péteri egyháznak főkurátora volt, s a ki 500 rh. forintot adott a hazai jog tanára fizetése alapjának gyarapítására; Susai *Losonczy László*, a ki ugyanarra a célra 100 aranyat ajándékozott. *Losonczy Gyürky* Pál 1808. jún. 18-kán 300 rh. forintot adott a nagy collegium építési költségeire. Bizonyosan ezek közül valamelyikre céloz Vályi Nagy F.

1993, 1994. Mind a két levélben említve van B. Szabó Aeneis-fordítása és Szentgyörgyi Gellért Sallustius-fordítása. Ezekről s a Vályi Nagy F. *Bion és Moschusz* fordításáról hosszabb tudósítás olvasható; a Szentgyörgyiéről először a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 33-ik (ápr. 24-iki) számában találunk rövid értesítést, hogy a munka nem sokára megjelenik ugyan, de a papír és munka drágasága miatt föl kellett az árát emelni, a velin papírra nyomott példány árát 36, az író papírra nyomottét 24 és a közönséges papírét 12 frtra. A 43-ik (máj. 29-iki) szám toldaléka a fentebb említett mind három műről a következő tudósítást közli:

«A' Magyar Litteratura Barátjához. Hazafiúi készséggel 's belső örömmel jelentem a' Hazának, hogy Tudósaink nemes igyekezettel gyarapítják Nemzeti nyelvünket. Fő érdemet tulajdonítunk ezen pályra futásban Nagy Tiszt. *Baróti Szabó Dávid* Urnak, a' ki Virgilius Eneissét tsak nem ugyan annyi Hexameterekben, értelmes és velős magyarsággal egészen nemzeti nyelvünkre által tette. Ezen remek fordításunk 5 Könyvei már előbb a' prés alól ki-kerülvén, most a' következő 7 könyvek kezdődtek nyomtatatni. Azzal tetézte ezen Nyelvünk Athletája ősz érdemeit, hogy ugyan Virgiliusnak Eclogáit is hasonló Hexameterekben magyarra fordította. Bár tsak volna, mint Delillének, a' ki az ő nemzeti érdemeit megbetsülje, megjutalmazza!!»

«Második: Virgilius után Salustiusnak fordítója, Tiszt. Szent-Györgyi Gellért, a' ki nyomós fordítását, ámbár igen szerentsés világossággal vitte végbe, még azzal is igyekezett hasznosabbá tenni, hogy a' Deák Textust minden oldalhoz hozzá mellékelte. Ezen munkát tudományos értekezésével, melly Bévezetésül szolgál, meggazdagította Titt. Jankovics Miklós Ur, kinek mind ki-terjedett bő olvasása, mind éles ítéléte megmutatja, hogy jókor kezdett ismérkedni a' régiség remekeivel és most olly Bibliothecával 's olly Tudós ritkaságok Gyűjteményével bir, mellyhez hasonlót Hazánk magános Személy kezében nem mutathat. Ezen Salustius szép rézképekkel ékesítettett, hogy e' tekintetben is megérdemelje, hogy minden közönséges és magános bibliothecákat ékesítsen.»

»Harmadik Tiszt. és Tudós Vályi Nagy Ferencz Sáros-Pataki Prof. Ur, a ki azon kívül, hogy már előbb Homerus Batrachomiomachiáját Magyar Hexa-

meterekben kiadta, most Bion és Moschus Idylliumit olly szerentsésen öltöztette Magyar Hexameterekbe, hogy az ő munkája velünk a' Görög Irokat még inkább megkedveltetheti. Méltán óhajthatni, hogy illy jeles tehetségű Férjfiút valamelly nagy lelkű Hazafi arra bírjon, hogy Homerus Iliassát és Odysseáját is hason mértékű versekben ki-adja Literaturánknak el-enyészhetetlen ditsőségére.»

479. lap alul 2. sor: «Engedd, hogy *Avakumovits*ről, kit *Hüller* versel tisztelt meg, egy két sort írjak.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 38. ik (máj. 11-iki) számában következő hirdetés olvasható: «An den Genius von Avakumovics Flöte (Tek. Kapitány Avakumovics Avakom Úr Háránt Sipjának Geniusához), von Gottlieb Hiller. Tarnow, den 15. Oct. 1807. übersetzt und herausgegeben von Michael Vitkovits Consist. Fiscal. (Németből Magyarra fordította V. M. Úr Cons. Fisc.) -- Pest, 1811.»

480. lap fölül 1. sor: «Mostan élő *Aradi* és *Temesvári* két Püspökeink»... Az aradi püspök ez időben Avakumovics Pál, a temesvári pedig Avakumovics István val. b. t. tanácsos volt.

1999. 488. lap alul 5. sor: «3 Seeblättern» h. olv. 3 Kleeblättern.

488. lap alul 4. sor: «Van nékem a' tájjékon egy esmerős Barátom... *Vizkeleti* nevű.» A terjedelmes családnak mely tagját érti Sárközy, nem tudni; az ez évi sematizmus ily nevű férfiút Erdélyben nem említ, tehát az illető férfiú nem viselt állami vagy megyei tisztséget.

489. lap fölül 17. sor: «De mi haszna, ha úgy jár az ember sokszor, mint *Holberg* comoediájába... egy Úra nyomdokát követő Inas.» B. *Holberg Lajos* (1684–1754) helyzetvígjátékaival akár német, akár magyar fordításban megismerkedhetett Sárközy J. 1793-ban három darabját játszották nálunk, a *Politikus csizmadiát* (Der politische Kannegiesser) Pétzeli József fordításában, a *Szegény Kevélyt* (Armuth und Hoffart) Korneli József, és *Az arabiai port* (Das arabische Pulver) Hatvani István fordításában. Sárközy bízhetőleg Holbergnek Heinrich és Pernille című 3. felv. vígjátékára czéloz, melyet azonban a magyar színpadon nem adtak. L. Bayer József «A magyar drámairodalom története» című munkája, I. köt. 193. l. és R. Prutz: Ludwig Holberg. Stuttgart, 1857. (126–218 l.)

A 490. lap felső négy sorában elsorolja Sárközy az eljátszott darabokat: 1.) Bikkfalvi Koré Zsigmond: «Az embergyűlölés és megbánás», mely Bétsben 1790. jelent meg. — 2.) A szép Uránia Amerikában, egy érzékeny játék, ford. Karádi István. Pesten, (1796.—3); Simai Kristóf: «Gyapai Márton», Budán, 1792-4.) Kozma Gergely: «Szerecsen rabok» (Kotzebue után; Pozsony és Pest, 1802.). — 5.) Szomor Máté: «Kiki a maga háza előtt seperjen», az Endrődy J.-féle gyűjtemény II. kötetében.

2000. 501. lap alul 1. sor: «Én tegnap megírtam a' levelet a' Pesti Luth. Pred.-nak (Molnár János a' neve).» Molnár János született 1757. okt. 10-ikén Bisztrón (Gömörm.), tanult Csetneken, Lőcsén, Modorban és Sopronban; 1782-ben Jenában a theologiát és phylologiát hallgatta. 1783-ban hazatérvén, Radványban lelkészszé választották, majd 1787. okt. 24-kén a pesti evang. egyház lelkésze lőn. Meghalt 1819. nov. 28-kán; halotti beszédet hivatali utóda, Kalchbrenner József mondott fölötte. — Fia: Molnár János Károly, szül. 1788. júl. 10-kén; elvégezvén közép és felsőbb iskolai tanulmányait, Sopronba, innen Lipcsébe és Jenába ment

tanulmányainak tökéletesbitésére. 1811-ben Tápio-sz.-Mártonban lelkészszé választották, a hönnan Czinkotára ment s itt halt meg 1820 táján.

502. lap fölül 7. sor: «Ismeretes még nyomtatott munkájiról is» (t. i. Genersich J.). Genersich János (1761–1825) 1788 óta kézmárki tanár 1821-ig, a midőn a bécsi prot. theologiai intézethez neveztetett ki az egyháztörténet és egyházjog tanárának. Ha csakugyan ez az a férfiú, a kire Kazinczy czéloz (pedig más ily nevű tanára ekkor nem volt a késmárki iskolának, a kinek a neve nyomtatott műveiről is ismeretes lett volna), csakugyan elmondhatta róla, hogy már «nem épen fiatal», mert immár ötven felé járt. 1792 óta írt önálló műveket s dolgozott a korabeli folyóiratokba (Zeitschrift von u. für Ungarn, Archiv, stb.) is; ez ideig hat külön álló műve jelent meg. L. Szinnyi J. id. m. III. köt. 1119–1122 hasábjait.

2003. Az e levélben említett írók mind ismeretesek az irodalomtörténetből, csupán az 512. lap fölül 6. sorban említett *Petr. Horváth* a kevésbé ismert. Ily nevű írónk kettő volt; az egyik sz. Benedek-rendi áldozó-pap (1747–1811), győri tanár és gymn. igazgató, a kinek «Eucharisticon» című verse jelent meg nyomtatásban; Kazinczy bajosan erre czéloz; valóbszínű, hogy Horváth Pétert, a jászberényi gymn. igazgatóját érti, a kinek egy nevezetes történeti műve jelent meg 1802-ben: «Commentatio de initiis ac majoribus jazygum et cumanorum, eorumque constitutionibus», Pestini. L. Szinnyi J. id. m. IV. köt. 1292. h.

2004. *Erős Gábor*ra vonatkozólag I. a III. k. 668-ik számú levelét s annak jegyzetét.

516. lap fölül 14. sor: «De az Ujságba megint egy publicatiót láttam, t. i. a Komáromi Typografia eladó.» Czélzás a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 13-ik (febr. 15-iki) számában közlött hirdetésre: «*Jelentés*. Szab. Kir. Rév-Komárom városában lakozó Özvegy Weinmüller Bálint Typographusné Asszonyság jelenti az érdemes Publicumnak, hogy ő a' Typographiáját Verlagjával egyetemben súlyos beteges állapotja 's két neveletlen gyermekei végett eladni szándékozik. A' kinek tehát annak megvételéhez kedve volna, e' most folyó 1811-ik Esztendő febrüarius 24-ik napjától egész 24-ik Juniusig az említett Özvegygel Komáromban alkudozhatik és végezhet.»

518. lap alul 7. sor: «Mostanába olvastam az Ujságba, hogy valami Budai Kiadók publicálták a Szallusztiuszt.» Czélzás Szentgyörgyi Gellért többször említt fordítására, a melynek elkészültéről a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 33-ik (ápr. 24-iki) számában van először értesítés. V. ő az 1993. számú levéllel s ennek jegyzetével.

2005. 520. lap alul 9. sor: «*Komjáthy Pál* Szántón Abaújban lefordította Wielandnak Idriszét.» Ez a fordítás, úgy látszik, nem jelent meg, legalább a Petrik bibliogr. kézikönyvében nincs megemlítve s a múzeumi könyvtár nagy catalogusában is hiába keressük.

521. lap fölül 10. sor: «Van köztök (t. i. az epigrammák között), a' mit maga *Amivít* sem ért.» Szvorényi id. kiadása 59. lapján megjegyzi, hogy *Amivít* rövidítés, e helyett: Amicus Vitkovics.

U. o. alul 11. sor: «Én az Aestheticák közül nem a' *Bouterweckét*, hanem

inkább a' *Pölitztét* javaslanám.» V. ö. a VII. k. 1736. és VI. k. 1439. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

U. o. alul 3. sor: «A' *Szép*' (Szerdahelyi) Aestheticáját Aurorám számára fogja recenseálni.» V. ö. a VI. k. 1548. számú levelével s ennek jegyzetével.

A levél német idézeteinek orthographiája eltér a Kazinczynak Rummy K-hoz s másokhoz írott leveleinek orthographiájától; ez onnan van, mert Szemere latin betűkkel írta a német szöveget, péld. így: dasz, musz; Kazinczy pedig gót betűkkel, s emezek csak e kiadásban vannak latin betűkkel szedve.

527. lap kikezdés: «Ismét egy becses régi kézirat fedeztetett fel.» A' leírásból könnyen fölismerhető, hogy Szemere Pál a Kulcsár-codexre czéloz, a mely kis ír. alakú papíros-codex; a két utolsó sorban Pápay Pál szerzetes megnevezi magát és a másolás évét (1539). A M. N. Múzeum kézírattárában őriztetik.

2008. 531. lap alul 18. sor: «*En Minit* . . . sokszor olvastam már.» Döbrentei az *Emmihez* című költeményt érti, a melyet ekkoriban írt Berzsenyi és küldött barátaihoz; kezdete: «Emmi! nekem sem fedi szívemet jég» . . .

532. lap alul 7. sor: «Orfeus és Euridice adatott» . . . «Orpheus és Euridice, énekes játék. Írta Kónyi János.» Pesten, 1774.

533. lap alul 15. sor: «Arankához menni már mindég félek, mert rossz verseivel 's érthetetlen filozófiájával kínoz, mint *Rabner* Poétája.» Döbrentei G. nyilván Rabener következő két satírájára czéloz: «*Rechtliches Informat über die Frage: Ob ein Poet, als Poet, zur Kopfsteuer zu ziehen sey?*» és: «*Beweis, dass die Reime in der teutschen Dichtkunst unentbehrlich sind*» (Reutlingen. 1788; II. 1.—9. és 238—293. l.); amabban ezeket írja Rabener: «. . . da es bey gegenwärtigen betrübten Zeiten fast das Ansehen gewinnt, dass man aus Eigensinn von einem Dichter noch etwas mehr, als Reime und Sylben, fodern, und ihm gar ansinnen will, vernünftig zu denken, welches doch nicht jedermanns Werk ist;» emebben a következő sorok lebegthettek Döbrentei előtt:

— — — Der Dichter schwillt!

Sein ganzer Vers ist Rauch, sein Kopf mit Dunst erfüllt.

Seht, wie er die Vernunft in Demantketten führet,

Im Paroxysmus singt, und Oden phantasiret.

De Rabener más satyráiban is gyakran gúnyolja a rossz verselőket, a kik idétlen termékek szavalásával kínozzák az embereket.

534. lap fölül 7. sor: «Ma olvasám a' Bécsi Annalisokban Viertes Heft 1811. hogy *Hormayr*nak *Austriai Plutarkusa Jean de Carrótól francziára fordítatik*.» Czéltzás az «*Annalen der. Lit. und Kunst in dem Oesterr. Kaiserthume*» című folyóirat 1811. évf. ápr. füzetének 111. lapjára, a melyben a következő tudósítás olvasható: «Hr. Joh. de Carro, durch seine Bemühungen für die Verbreitung der Vaccination rühmlich bekannt, übersetzt des Hrn. Baron v. Hormayers mit Geist und Kraft geschriebenes, der Oesterreichischen Literatur im In- und Auslande Ehre bringendes Werk: *Der Oesterr. Plutarch* in das Französische. Bis jetzt sind von dieser Uebersetzung zwey Bände bey Strausz in Wien erschienen. Sie ist Ihrer Majestät der Kaiserinn von Frankreich gewidmet. Herr de Carro hat von dieser Fürstinn dafür eine eben so geschmackvolle als kostbare goldene Dose zum Andenken erhalten.»

Néhány sorral alább írja Döbrentei: «Be nagy emberek, be halhatatlan Firkáló egy *Bredetzky*, egy Fuchs.» Döbrentei azért említi e két magyarországi német író, mert mind a kettőről az előbbi pontban idézett helyen (94—98. lapokon) igen magasztaló életrajz olvasható. Amarról elmondja az életrajzíró, hogy már deák korában jeleit adta nem közönséges költői tehetségének, s később a külföldi egyetemeken mily hasznos munkásságot fejtett ki; emerről a többi közt e sorok olvashatók: «Er gehört zu den geschicktesten Schulmännern und Predigern Ungarns, und zeichnet sich durch Geradheit und Männlichkeit des Charakters aus.»

2011. 542. lap alul 17. sor: *Ajtay Sámuel* született 1774-ben Nagy-Váradon, meghalt 1881. jan. 8-kán (107 éves korában) Szatmár-Németiben. Művei: Fedor és Mária, vagy a holtig tartó ritka hűség tükre (Lafontaine után németből), Pozsony, 1807; — Erkölcsmesítő való és költött történetek, Pest, 1813; — A világ történetei a teremtestől fogva a legújabb időkig, 2 köt., Pest, 1814; — Tanítva mulattató víg és érzékeny anekdotok (Meissner Vázlataiból), Pest, 1816. L. Szimnyi J. id. m. I. köt. 94., 95. hasábjait.

543. lap fölül 3. sor: «Bosszankodni kezdek *Zsidaira*.» Szemere minden valószínűség szerint Zsiday Sándor ügyvédet érti, a kihez Kazinczynak egy pár levele ismeretes is (1813) az Orsz. Levéltárból.

546. lap kikezdés 2. sor: «Büdösküti Ur»... E sokfelé ágazó családnak, nem tudni, melyik tagját érthette Szemere. Kazinczy a *M. P.*-ben (375. l.) említ egy *Bydesküti István* nevű férfiút, a kiről följegyezi, hogy egykor gárdista volt, 1740-ben született s 1814-ben halt meg; lehet, hogy erre céloz a levéltíró.

554. lap fölül 1. sor: «Mellyik című munkájában szólt Lessing 's mellyikben Herder az Epigr. felől?» Amaz: «Sämmtl. Schriften», Berlin, 1796, I. Theil; emez: «Zerstreute Blätter», zweite Sammlung, Gotha, 1796, továbbá a «Zur schönen Literatur u. Kunst» című művében, a mely összegyűjtött munkáinak X. részében (Bécs, 1813.) olvasható.

2012. 558. lap alul 18. sor: «Gróf Haller Váradi Kánonok ennek (t. i. Rhédey L. gr.-nak) egykor épen olly forró barátja, mint most ellensége.» Kazinczy gr. Haller Ferenczre céloz, a kiről hasonló vonatkozással már régebbi leveleiben is megemlékezett röviden. V. ö. az *V. k.* 1251. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

2013. 561. lap alul 6. sor: «Ürményi János Ezerekes Kapitány.» Ürményi János (1778—1843) az Ürményi József fia mint nyugalmazott tábornok halt meg Pozsonyban. L. Nagy I. id. m. XI. köt. 430. és a *M. P.* 177. lapját.

Ü. o. alul 5. sor: «Mészáros József Váli Esperes.» E férfiúról Kazinczy is megemlékezik a *M. P.* 175. lapján, megemlítvén, hogy Ürményi József temetésekor (1825. jún. 13-kán) Mészáros József, mint akkor már «fehérvári kanonok és peturi apát» mondott «magasztaló beszédet», a mely nyomtatásban is megjelent. Székes-Fejérvárott. Különben Mészáros Józsefnek számos egyházi beszéde megjelent nyomtatásban. L. Petrik id. m. II. köt. 725—726. lapjait.

Ü. o. 563. lap 1. sor: «Hálaadással azon említésért, mellyel Tövisék és Virágok nevű gyönyörű könyvedben, megtiszteltél érdemem felett»... Célzás a

«Sylvester» című költeménynek hét utolsó sorára; l. a 272—273. lapokon közölve.

U. o. utolsó előtti 4. sor: «Küldöm ajándékban *Szászi* frantzia Grammaticáját.» V. ö. a *III. k.* 680. számú levelével s ennek jegyzetével.

2017. 573. lap fölül 10. sor: «Johannes von Müller's letztes Werk sah ich bey ihm (t. i. Péchy).» Czelzás Müller Jánosnak arra a művére, a mely a szerző halála után jelent meg: «Vier und zwanzig Bücher Allgemeiner Geschichten, besonders der europäischen Menschheit», Tübingen, 1810. E mű megjelenését hirdeti a Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 38-ik (máj. 11-ki) száma.

2018. 577. lap, kikezdés 2. sor: «Itt némiely Vármegyék Instructióbais tettek volt a' Követeknek a' Theatrumra [!] való gondoskodást.» Cserey Miklós valószínűleg Kolozsmegye követeit, Székely Mihályt és Rettegi Mihályt érti, legalább ezek hozták szóba először a kolozsvári színház ügyét az országgyűlésen 1811. febr. 18-kán; erre aztán, mint Cserey M. is írja, egy bizottságot alakítottak, a mely május 26-kán adta be jelentését az országgyűlésnek. E jelentés értelmében még mintegy 90 ezer frtra volt szükség a teljes befejezéshez s a fedél felrakásához. E célra felszólítják a pártoló tehetősb hazafiakat önkéntes adakozásra s az így begyűlt összeget a belső berendezésre fordítják. Az építés költségeinek fedezésére azt javasolja a bizottság, hogy «mivel az 1809. évi insurrectionalis költségekre újabb adót kell kivetni; ha ez az adó ötszázezer frt lesz, minden frtra vessen ki még 12 krt, ha kevesebb lesz, megfelelő arányban többet; azt szedesse föl s azzal együtt s az így begyűlt összegből fölépülhet a színház.» L. Ferenczi Z. id. m. 173. 174. l. V. ö. a 2032. számú levél végével.

2019. 580. lap fölül 6. sor: «A' ma érkezett csomóban vettem *Erichson*-nak Griechischer Blumenkrantzát. Úgy emlékezem, hogy ezt is unbedingt magasztalta (t. i. Glatz).» Kazinczy az *Annalen der Lit. u. Kunst in dem Oester. Kaiserthume* című folyóirat 1810. évf. okt. füzetének 42—69 lapjain közölt bírálatra czélóz, a hol Glatz számos mutatványt közöl s arra a következményre jut, hogy Erichson fényesen bebizonyította e munkával költői hivatottságát.

2020. 581. lap fölül 9. sor: «Ismét *Melancholia*, az *Erdő* jött.» Amaz tudvalevőleg Berzsenyi, emez Kazinczy költeménye.

U. o. a kikezdés végén: «Prof. *Ahlwardt* nevét még nem ismertem.» *Ahlwardt Keresztély Vilmos* (1760—1830) a régi irodalomnak előbb az oldenburgi gymnasiumban, később a rostocki egyetemen tanára és számos folyóiratnak (*Rostocker Monatschrift*, *Deutscher Merkur*, *Jen. allg. Literaturzeitung*, stb.) dolgozótársa, a ki lefordította Kallimachos hymnusait (1794) és Ossiant eredetiből (1811. és később újra 1839), kiadta Pindarost (1820); e fordításai és kiadásai irodalomtört. szempontból becsek.

U. o. 2. kikezdés: «Kupeckzy életét egy Német kidolgozás után Magyarúl feltettem.» Meg is jelent az Erd. Múzeum VIII. füzetében. Mányokról azonban nincs hasonló életrajz, a melynek írására Kazinczyt kérte Döbrentei.

2024. A levélhez csatolt három bírálat közül a Horvát István és Virág Benedek művéről szólók jelentek meg az «*Annalen der Lit. u. Kunst in dem*

Oesterr. Kaiserthume» cz. folyóirat 1811. évfolyamában; amaz a decz. füzet 299—304. lapjain, emez a szept. füzet 322—326. lapjain. Mivel ez utóbbinak vége a levélhez csatolt szövegben hiányzik, ideiktatom az idézett folyóiratról: «Wer mit Horaz mehr bekannt ist, als dieses gemeinlich zu seyn pflegt, und wer das Glück hat, diesen kleinen, wohlbeleibten, in dem bunten Gewimmel der Thoren nichts wünschenden, nichts affectirenden, selten und wenig sprechenden (*raro et perpauca loquens. Horat*) Mann persönlich zu kennen, ihn, der die Narren so gutmüthig verträgt und so gutmüthig, und gleich seinem Vorbilde, lachend durchhechelt (diess geschieht auch hier in zwey Gedichten, und wir wollen wetten, die guten Männchen, an die sie gerichtet sind, haben sie wohl gar für Aeusserungen von Achtung genommen) — der hat ungefähr eine Idee, wie Horaz ausgesehen haben mag. Eben die feine Ironie, eben die Urbanität, eben die heilige Anhänglichkeit an alle die, die sein Herz schätzt und liebt, eben diese Gluth für alles, was edlen Menschen heilig seyn muss, ohne je dadurch aus seiner Ruhe herauszukommen. Virág ist als Mensch eben so werth, gekannt und studiert zu werden, als er es als Dichter ist, und als solcher darum werth, weil seine Poesieen den liebenswürdigen Mann so ganz darstellen.

Ueber den Werth der hier angezeigten Gedichte haben wir nichts nöthig zu sagen. Sie sind so, wie sie von Virág erwartet werden können. Seine Manier spricht sich hier noch mehr, wie in seinen vorigen Gedichten aus. Wir merken nur für nicht gelehrte Leser an, dass die kleineren Stücke, wie die an Vitkovics, Horváth und Szemere, Feldblumen gleichen, denen hohe Färbung und hoher Geruch zwar abgehen, die aber durch Zartheit anziehen. Für gelehrte Leser geben wir einen Wink, dass die Uebersetzungen aus dem Horaz, — besonders das *Olim truncus eram* und das *Ibam forte via sacra* sie zum lauten Lachen und zur Bewunderung des Meisters bringen werden.

Zum Schluss ein Paar Worte an den achtungswürdigen Künstler *Falka*, mit dessen *Klein-Cicero*-Schriften das Werk gedruckt ist. Die Schönheit dieser Schrift fesselt das Auge des Lesers, und Ungarn kann auf ihn eben so stolz seyn, als Frankreich auf seinen Didot und Deutschland auf Prillwitz es ist. Aber sein *b* ist so bäuchig und sein *M* so ausgehungert, dass sie uns an die mageren und fetten Kühe erinnern, welche der König in Egypten im Traume sah. Auch geht der obere *Ast* in dem *K* nicht so weit heraus, als er gehen sollte. Diese drey Buchstaben verdienen wohl, dass sie Hr. Falka neu schneide, um die Schrift durchaus schön zu machen.»

Virág Benedek *Poémák* című költeményeit a Hazai és Külföldi Tudósítások 1811. évf. 15-ik (febr. 20-iki) számában szintén ismerteti, valamint a Kazinczynak Cserey Farkashoz írt epistoláját is megemlíti s tizenhét sor mutatót közöl belőle, a mely sorok Mária Teréziáról szólnak. A Virág művéről szóló rövid ismertetés itt következik:

«Ezen Poémák kiadásokkal a' mi Magyar Horátiusunk főképen arra látszik czélozni, hogy a' Rómainak magyaros öltözetbe illettett Darabjait valamely véletlen veszedelemtől megmentse.» S felszámolva röviden a tartalmat, így folytatja a tudósítás: «Ezen jeles Poétánktól Horátiusnak több munkáit már gyönyörködve olvasta a' Hazai. Ezeket is kellemesen fogja olvasni, annál is inkább, minthogy ezek *tanquam a Domini funere rapta sui* tsak azon szerentsés történet által maradtak meg a' Budai tűznek lángjától, mely ezen hazafi Irónknak

szép Könyveit és jeles Kézírásait megemésztette vala, hogy Tek. Póka-Teleki Kondé József Benedek Ur a' Tudományoknak és Horatiusnak nagy lelkű Baráttya azokat olvasás végett magának Esztergomba kikérte.»

A Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. 18-ik (márcz. 2-iki) számában újra visszatér a Virág művére s a *Kápolnai Paur Antalnak* és az *Aurora* című mutatványokat közli belőle.

2027. 603. lap kikezdés: «Edjik férjnél volt sógor asszonyom... tegnap előtt mult ki a világból.» Cserey F., úgy látszik, Haller Gábor gróf leányára gr. Haller Annára, Berzenczey J-néra czéloz. L. Szadeczky Lajos tanulmányát a *Turul* 1886. évf. II. táblázatán.

2028. 604. lap fölül 4. sor: «Csak annak örülj hát, hogy a' *Te könyved segedelme nélkül*, 's a' nélkül, hogy a' *Ráday Pali* oktatását követtem volna... valaha fiú atyjává is tevém magamat.» V. ö. a *VII. k.* 1416. és 1526. számú leveleivel.

2032. A levél végét v. ö. a 2018. számú levéllel s ennek jegyzetével.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lapok számát mutatják; a csillagos számok azon számokat jelölik, a melyeken az illető névről vagy tárgyról némi felvilágosítás olvasható.

- A**chenwall. 153.
 Aczél István. 162.
 Addison. 370.
 Adelung. 380. 446.
 Ahlwardt Keresztély Vilmos. 581. 663.*
 Ajtay Sámuel. 542. 662.*
 Alciatus (Andreas —). 244. 643.
 Allgemeine Literatur-Zeitung. 615.
 Alxinger János. 288.
 André Keresztély Károly. 220. 302.
 415. 587. 639.
 Annalen der Literatur und Kunst. 2.
 615. 641. 649. 661.
 Anonymus, Belae regis notarius. 208.
 451.
 Antal főhg. 149.
 Antinous statuája. 362. 650.*
 Apor b. plebanus. 397. 477. 481.
 Aranka György. 1. 42. 139. 285. 295.
 317. 428. 464. 551. 618.
 — levele Szemere Pálhoz. 439.
 — «Kazinczynak.» (Vers.) 285.
 Aristophanes. 323.
 Asbóth János. 155.
 Avakumovits Avakom. 479. 659.
 Avakumovits István. 480. 659.
 Avakumovits Pál. 480. 659.
 Ányos Pál. 205. 510. 555.
 Áts János. 470.
- B**acsányi János. 161. 253. 512. 555.
 634.
 Bahrdt. 153.
 Bajkor. 255.
 Balassa Bálint levele Kapy S-hoz. 643.
 Baldacci Antal. 176.
 Balkay Pál. 93. 162. 204.
 Balla Antal. 157. 274. 349. 428. 441.
 464. 520. 570.
 — Jelentés. 464. 657.
 Ballagi Géza. 617. 644. 645. 651. 658.
 Balogh Péter. 82. 161.
 Baloghy (Lajos ?). 161.
 Baranyay Ferencz. 392. 651.*
 — Weld Izsák utazásai. 652.
 Baranyi Gábor. 161.
 Baranyi László. 456. 470.
 Barcsay Ábrahám. 3. 40. 75. 85. 176.
 204. 269. 304. 339. 458. 510.
 — versei. 17. 22. 616.
 Barcsay Ábrahámné. 92.
 Barkóczy Ferencz gr. 632.
 Barkóczy János gr. 181. 334. 632.
 Baróti Szabó Dávid. 31. 200. 241. 360.
 449. 463. 507. 544. 552. 555. 640.
 — Aeneis fordítása. 41. 200. 242. 300.
 302. 344. 408—415. 468. 579. 633.*
 653. 658.
 — Magyarság virágai. 274. 302.

- Bartolozzi (Francesco —). 198. 633.*
 Batthyány József gr. 176.
 Baudius Domokos. 11. 616.*
 Baumelle (La —). 371.
 Bayer József. 618. 626. 644. 659.
 Bayle. 371.
 Bánffy Dénes gr. 219.
 Bánffy György gr. 617.
 Bánffy József gr.-né Petky Antónia.
 50. 623.
 Bárczay Albert. 641.
 Bárczay Farkas. 225. 641.
 Bárczay Oszkár. 623. 641.
 Bárczay Sándor. 641.
 Báróczy Sándor. 3. 205. 304. 507.
 556. 575. 588.
 Báthori Gábor. 240. 254. 391. 428.
 446. 520. 570.
 Báthori László-féle biblia. 100. 627.
 Beck Pál. 64. 572. 623.*
 Beck Pálné Bárczay Anna. 50. 572.
 623.
 Beckers Ferencz gr. 627.
 Belidor. 296.
 Bene Ferencz. 199.
 Benkő József. 16. 453.
 Beöthy László. 126.
 Berchtold Lipót gr. 449.
 Beregszászi Nagy Pál. 18. 201.
 Bernhardi Ágost. 101. 573.
 Berzeviczy Egvedné. 641.
 Berzeviczy Gergely. 32. 35. 38. 55.
 134. 220. 280. 435. 617.
 — De conditione et indole rusticorum
 in Hungaria. 134.
 — Notizen über das Zipser Comitat.
 22. 617.
 Berzeviczy Sándor. 280.
 Berzsényi Dániel. 4. 7. 18. 38. 63. 75.
 94. 122. 137. 146. 161. 168. 205.
 256. 314. 317. 321. 325. 348. 358.
 392. 431. 481. 489. 511. 534. 559.
 563. 603. 606.
 — ódái: Görög Demeterhez. 8.
 — — Esterházy. 328. 361.
 — — Életphilosophia. 393. 399. 427.
 431.
 Berzsényi Dániel: Emmihez. 393. 426.
 531.
 — — A tánczok. 393.
 — — A melancholiához. 531. 581.
 — — Nagy Pálhoz. 329. 361.
 — — arczképe. 12. 45. 79. 94. 96. 133.
 169. 622.
 — művei kiadása. 63. 77. 94. 125.
 169. 234. 240. 467. 484. 527. 537.
 570. 585. 608.
 — orthographiájáról. 325. 358. 561.
 Besseney György. 3. 41. 304.
 Bethlen Ádám gr.-né. 581. 621.
 Bethlen Farkas gr. 177. 453.
 Bethlen Gábor képe. 80. 94.
 Bethlen Gergely gr. 621.
 Bethlen Imre gr. 170.
 Bezerédj Ignác. 161. 631.*
 Bél Mátyás. 453. 541.
 Bister. 153.
 Blair Hűgő. 370.
 Blaschke János. 120.
 Blumauer. 367.
 Bocatius (Joannes —). 453.
 Bocskay István levele. 114. 117. 205.
 208. 210.
 — élete. 453.
 Bod Péter. 643.
 Boll Chr. 538. 569.
 Bontemps (Mad. —). 630.
 Borbély Sándorné. 50. 623.
 Born. 155. 194.
 Bornemisza Ignác b. 114. 118.
 Bossuet. 54. 365. 648.
 Boufflers. 372.
 Bourdaloue. 280. 365.
 Bouterweck. 521. 553. 660.
 Bozóky István. 382. 520. 635. 651.
 Bozóky Mihály. 635. 651.
 Bredeczky Sámuel. 512. 534. 574. 662.
 Buchholz. 207. 366.
 Buczy Emil. 167. 331.
 Buday Ezsaiás. 18. 21. 38. 185. 347.
 619. 632.
 — Régi tudós világ históriája. 192. 632.
 Buday Ferencz. 632.
 Budits Konstantin. 530.

- Buffon. 371.
 Burke. 370.
 Butler. 370.
 Bydeskúti (István ?). 546. 662.
 Bülow. 366.
 Büsching. 153.
 Cabanis. 370.
 Calaber (Petrus) a. m. Pomponius. 444.
 Carpozov. 153.
 Carro (Jean de —). 534. 661.
 Catullus. 157.
 Cházár András. 39. 620.
 Chenier. 365.
 Chipault. 381.
 Cicero. 74. 130. 199. 199. 365.
 Cointe (Le —). 450. 657.
 Collin Henrik József. 172. 288.
 Comenius (Amos —). 370.
 Condillac. 370.
 Condorcet. 365.
 Constantin Gábor. 377. 430. 651.*
 Corneille Péter. 372.
 Crebillon. 365.
 Csaplár Benedek. 649.
 Csapody Gábor. 123. 127. 491.
 Csáky István gr. 114. 117.
 Csány. 445. 546. 562. 600.
 Cséhy Ignác. 460.
 Cséhy József. 295. 448.
 Cserey Farkas (id. —). 16. 48. 172. 204. 246.
 Cserey Farkas (ifj. —). 16. 24. 41. 43. 48. 59. 62. 79. 84. 88. 93. 113. 117. 121. 131. 135. 138. 142. 148. 154. 169. 174. 193. 203. 211. 218. 226. 245. 285. 309. 330. 356. 393. 433. 460. 463. 484. 488. 492. 529. 601. 617.
 Cserey Lőrincz. 75. 172. 246.
 Cserey Miklós. 63. 87. 97. 114. 131. 136. 142. 149. 170. 204. 211. 246. 294. 309. 331. 351. 395. 421. 492. 503. 535. 575. 601. 611. 617.
 Cseri Péter. 632.
 Csohány József. 96. 627.
 Csokonai Vitéz Mihály. 45. 126. 205. 277. 321. 381. 390. 397. 488. 508. 544. 559. 581. 635. 640.
 — verse: Az esztendő négy szakasza. 638.
 — sírköve. 298.
 Csokonai V. M. anyja. 61.
 Custine. 625.
 Czetter Sámuel. 457.
 Czigány. 558.
 Czindery (Nagy-atádi —) László. 127. 315.
 Czinke Ferencz. 3. 41. 67. 243. 256. 403. 520. 570.
 D'Alembert. 430.
 Dani Zsigmond. 616.
 Darabos Zsigmond. 649.
 Daru Péter Antal: Horatius fordítása. 110. 120. 165. 628.*
 David János Lajos. 625.
 Davoust. 254.
 Dayka Gábor. 19. 137. 205. 508. 559. 608. 639.*
 — élete (Kazinczy F.-től) 201. 232.
 — műveinek kiadása. 6. 10. 19. 63. 79. 133. 194. 201. 230. 231. 240. 242. 251. 262. 276. 282. 336. 365. 381. 467. 480. 484. 527. 537. 570. 583. 585. 608. 635.
 Dániel Istán. 40.
 Dániel Istvánné. 84.
 Decsy Sámuel. 43. 70. 73. 388. 626. 648.
 Degerando: Histoire comparée. 369. 437.
 Deleuze. 630.
 Delille: Aeneis fordítása. 200. 372. 633.
 D'Ellevaux Fülöp. 267.
 Denon Domokos Vivant. 65. 625.*
 Descartes. 370.
 Dessewffy Aurél gr. 584.
 Dessewffy József gr. 20. 39. 49. 158. 159. 163. 178. 190. 276. 306. 332. 339. 345. 352. 364. 429. 437. 508. 513. 584. 587. 597.

- Dessewffy József gr.: észrevételei a nyugati népek irodalmáról. 365.
 — Tacitus fordítása. 22. 158. 617.
 Devalvatio. 150. 153. 296. 311. 354. 394. 398. 400. 418. 423. 430. 435. 454. 461. 493—500. 563. 652.*
 Diaeta (Erdélyi —). 17. 24. 48. 94. 121. 211. 310. 352. 576. 613.
 Diaeta (Pozsonyi —). 583.
 Dietrichson L. 650.
 Diószeghy Sámuel. 111. 347. 504.
 Dobos János. 334.
 Dobozy Mihály. 139.
 Dókus László. 202. 277. 318. 385. 433. 462. 542.
 Dolce (Carlo —): Madonna. 93. 627.
 Doll Antal. 633.
 Domokos Jakab. 126. 191.
 Domokos Lajos. 191.
 Domokos Lőrincz. 126. 191.
 Donsa. 3. 33.
 Döbrentei Gábor. 43. 52. 66. 79. 86. 91. 190. 223. 242. 331. 395. 461. 469. 486. 511. 531. 565. 580.
 — folyóirata: Erdélyi Múzeum. 11. 21. 24. 43. 48. 63. 69. 85. 121. 139. 170. 203. 223. 230. 242. 331. 395. 464. 616. 617. 621.
 Drevenák Ferencz. 162. 191. 193. 195. 218.
 Dryden. 370.
 Drouet. 254.
 Dugonics András. 321. 449.
 Duval Amaury. 625.
Ebert. 153.
 Eder József. 453.
 Edlspacher (Györöki —) Zsigmond. 621.
 Eggenberger. 12. 19. 133. 215. 382. 480. 583.
 Egyetem (Universtum). 157. 274. 320. 346. 349. 382. 387. 428. 442. 464. 657.
 Ehrenreich. 273.
 Eichhorn. 384. 403. 475. 505.
 Elekes János. 167. 618.
 Emmánuel. 297.
 Endrődy János. 649. 659.
 Engel Keresztély. 23. 119. 575. 587.
 Epée Károly Mihály. 375. 650.*
 »Erbia« regény (Pálffy S.-tól). 252. 276. 644.*
 Erdősi (Sylvester) János. 205.
 — grammatikája. 159.
 Erény. 554. 562. 600.
 Erichson. 554. 580. 663.
 Erődi Béla. 650.
 Erős Gábor. 512. 610. 660.
 Eschenburg. 153.
 Essling. 254.
 Esterházy Ferencz gr. 40. 41. 620.
 Esterházy József gr. 302. 318.
 Esterházy Mihály gr. 64.
 Esterházy Miklós hg. 646.
 Esterházy Pál gr. püspök levele. 395.
 »Europa auf der Waagschale.« 357. 650.
 Examen (Pataki —). 21. 36. 616.*
 Édes Gergely. 544. 640.
Falka Sámuel. 274. 336. 611. 653.
 Faludi Ferencz. 510. 581.
 Farkas András. 73. 626.*
 Fazekas István. 1. 135. 139. 151. 166. 170. 183. 247. 346. 400. 504. 584. 605.
 Fazekas Mihály. 347. 484. 504.
 Fábich József. 205. 456. — L. külön a *Kazinczy versei* között is.
 —: Pindaros fordítása. 544.
 Fábri: Thesaurus eruditionis scholasticae. 19.
 Fábri Pál. 469. 472. 501.
 Fáy András. 382. 428. 448. 545. 635. 656.
 Fáy Barnabás. 191.
 Fáy János gr. 181. 632.
 Fejér György. 43. 82. 129. 199. 240. 254. 274. 336. 344. 386. 398. 545. 553. 637.
 — jutalmat nyer. 199. 633.
 — művei: Anthropologia. 468.
 — —: Egy kertész-gazda (vers). 638.

- Fejér György: Jutalomra érdemesített értekezés. 404–408.
 Fekete Ferencz. 114. 117. 170. 332. 357. 628.*
 Ferdinánd (Württembergi) hg. 630.
 Ferencz es. és király. 162. 172. 175. 181. 647.
 Ferenczi Zoltán. 618. 656.
 Ferenczy János. 322. 561.
 Ferenczy Lajos. 189.
 Ferguson. 370.
 Festetics Antal gr. 23.
 Festetics György gr. 128. 155. 157. 481.
 Festetics Ignác gr. 560.
 Fichte János. 250.
 Fielding. 532.
 Filep (Fülöp) János. 113. 628.
 Filiczki (Farkasfalvi —) János. 238.
 Fiorella. 381.
 Firdusi. 372.
 Fischer József. 317. 647.
 Florian (Jean Pierre Claris de —). 372. 622.
 Fodor József. 290.
 Folnesics Lajos. 428. 521. 656.
 Fontaines (Des —) 371.
 Fox. 370.
 Földi János. 507.
 Fráter István. 126. 559. 628.
 Fráter Mihály. 191.
 Freron. 256. 371.
 Frigyes (Nagy —) névaláírása. 206. 207.
 — életrajza. 626.
 Frigyes Vilmos. 625.
 Fuchs Sámuel. 534. 662.
 Fűger Frigyes. 65.
 Galletti: Allg. Weltkunde. 207. 274. 338. 436.
 —: Uebersicht der europ. Staaten. 472. 656.
 Garnerin. 247.
 Gatterer 153.
 Gábel István. 438. 656.
 Geistinger. 119.
 Gellert. 47. 151. 153. 622.
 —: Der Greis. 622.
 Genersich János. 473. 502. 575. 660.*
 Genlis (De —): Nouveaux Contes Moraux. 279.
 Gerliczy Mihály b. 254. 643.
 »Germanien.« 357. 650.
 Gerstner. 120. 336. 390.
 Gessner Salamon. 33.
 —: Daphnis és az Első hajós. 220. 639.
 — özvegve. 585. — L. külön a *Kazinczy fordításai* között is.
 Gibbon. 370. 371.
 Glatz Jakab. 185. 219. 227. 302. 355. 415. 436. 534. 574. 579. 587. 601. 649.
 Gleim János Vilmos. 242. 642.
 Goethe J. F. 230. 275. 279. 280. 367. 430. 437. 457.
 — művei (általában). 66. 279. 532.
 — Xenien. 340.
 Goldsmid. 370.
 Goró Lajos. 93. 627.
 Gosztonyi. 572.
 Gottsched. 85.
 Gózon-család. 291. 645.
 Görög Demeter. 575.
 Grange (La —). 365.
 Grosschmidt. 93. 204. 225. 627.*
 Grossman Károly. 656.
 Grünne (von Pinchard) Fülöp Ferdinánd. 176. 631.*
 Gulácsy Antal. 78. 626.
 Gustermann Antal Vilmos. 254. 643.
 Guzmics Izidor. 512.
 Gvadányi József gr. 205. 449. 463. 512.
 Gyöngyösi István. 455. 640. 653.
 Gyöngyösi János. 278. 455. 511.
 — arczképe. 278.
 Gyulaffy László cancellarius. 114. 118. 210.
 Gyulay Ferencz gr.-né. 43. 66. 225. 396. 465. 531. 568. 603. 617.
 Gyulay Karolina grófnő. 189. 225. 465. 565.

- Gyulay Lajos gr. 66. 189. 462. 465.
531. 534. 565.
Gyürky (Losonczy —) Pál. 464. 658.
Hadik gr. 176.
Hagedorn. 372.
Hager Alajos b. 160. 631.
Hajnóczy József. 134. 176.
Halitzky András. 230.
Haller Anna (Berzenczey Jánosné). 603.
665.
Haller Ferencz gr. 558. 662.
Haller Gábor gr. 75. 665.
Haller János gr. 621.
Haller József gr. 176.
Haller László gr. 506.
Hannulik Chrysosilhom. 16.
Hartleben. 72. 339. 436. 657.
Hatvani István. 126. 659.
Haüy Bálint. 375. 650.*
Haykul Antal. 276. 381. 633.
Heckenast Mihály. 641.
Heinsius. 33.
Hellner Illés. 153. 630.
Helvetius. 83. 130. 370.
Henrik (IV.) névalírása. 206. 207.
Herder művei. 162. 382. 387. 532.
606. 610. 651. 662.
— véleménye nyelvünkéről. 3. 129.
274. 449.
Herodotos. 371.
Heyne Keresztély. 21. 36. 156. 192.
196. 344. 390. 464.
Hiller Gottlieb. 479. 659.
Hirzeist Ferencz. 122. 203. 494. 503. 535.
Hobbes. 370.
Hoffmann (?) 434. 656.
Holberg Lajos. 489. 659.*
Home. 370.
Horatius. 14. 25. 157. 179.
— levelei. L. *Kis János* alatt.
Hörmayr. 534. 661.
Horn. 630.
Horvát István. 9. 12. 21. 30. 52. 62.
68. 82. 99. 194. 199. 217. 238. 252.
270. 320. 322. 379. 446. 487. 528.
539. 541. 560. 580. 583. 598. 636.
Horvát István: Pest városának némei
Ofen nevééről. 30. 39. 56. 320. 579.
585—592. 601. 619. 636. — L. a
Kazinczy bírálatai között is.
Horváth Ádám. 127. 314. 489. 640.
Horváth János. 507.
Horváth József. 286. 645.*
Horváth László. 64. 191. 277. 384.
438.
Horváth Péter. 286. 512. 660.
Horváth Tamás. 430. 435.
Hőgyészi I. *Hubay* alatt.
Hölty. 19.
Hubay Miklós. 5. 146. 339. 544. 554.
556. 581. 615. 630.
Hume. 370.
Ibrányi János. 208. 454. 634.
Igaz Sámuel. 183.
Ilosvay Samu. 540.
Institoris Mossóczy Mihály. 120. 186.
220. 274. 400. 583.
Insurrectio (1809-ki). 212.
Inzaghi Károly gr. 64.
Ivánka. 572.
Izdenczy József. 175. 176.
Jaburek Venczel. 81. 282. 336. 389.
543. 548. 554.
Jacobi János György. 242. 642.
Jalabert. 337. 355. 388. 648.*
Jankovich Miklós. 243. 643. 658.
— munkái. 245. 643.
Jaschke Ferencz. 63. 119. 625.*
János főhg. 176. 212.
Jean Paul. 366.
Jekelfalussy József. 159. 165. 181.
632.
Jenaische allg. Literatur-Zeitung 54.
623.
Jenisch Dániel. 366. 525.
Jeromos király. 626.
Jerusalem. 153.
John Frigyes. 64. 86. 204.
Jósika János b. 177. 211. 394. 631.*
Jósika Samu b. 529.
József (II.) császár. 126. 175. 647.

József főhg. nádor. 59. 67. 96. 127.
160. 176. 316. 322. 484. 627.
Jungheim. 434. 656.

Kaergling (Kärgling) János Tóbiás.
133. 138. 629.*

Kaestner. 153.

Kandó Gábor. 334.

Kant. 250. 368. 632.

Kaprinay István. 34. 40.

Kapy Sándor. 643.

Karácsoni K. Sámuel. 396. 464. 618.
652.*

Karádi István. 659.

Kazinczy Dániel. 637.

Kazinczy Dénes. 123. 126. 166. 191.

Kazinczy Ferencz: életrajzi adatok. 2.
432. 615.

— arcképe. 64. 86. 93. 204.

— betegsége. 2. 4. 7. 9. 17. 18. 20.
34. 37. 39. 40. 45. 66. 71. 74. 78.
383. 402. 455. 604.

— anyagi helyzete. 164. 263. 277.
302. 400. 504. 608.

— véleménye a magyar nyelv fejlődéséről. 2. 3. 271.

— orthographiai vitája. 271. 358. 387.

— autographiai gyűjteménye. 29. 34.
40. 41. 73. 114. 127. 205. 217. 313.

— verses művei:

— — Apollo. 616.

— — Az erdő. 581.

— — Napoleon menyegzőjére. 6. 37.
69. 72. 156. 471.

— — A bugaczi csárda (Orczy L.
után). 93. 96. 97.

— — Az én sugallóm. 260.

— — Egy római Arcashoz. 362. 522.
649.

— — Sonettjei (általában). 589. 623.
624.

— — Az én boldogítóm. 69. 201.
224. 539. 561. 589.

— — Az ő képe. 474. 482. 494.
539. 562. 589.

— — Cserey Miklóshoz. 492. 503.
535. 537. 539. 561. 564. 575. 589.

Kazinczy Ferencz: A Margit szigetén.
494. 502. 533. 535. 538. 539. 564. 600.

— —: Sonetto műzsája. 223. 539. 562.
600.

— epigrammái:

— —: Tövises és virágok (általában).
151. 165. 169. 181. 186. 193. 208.

225. 244. 248. 256. 278. 282. 284.

290. 299. 308. 323. 333. 340. 343.

348. 350. 354. 365. 378. 387. 391.

396. 399. 402. 415. 416. 433. 449.

463. 467. 471. 478. 583. 644. 653.*

— —: Tövises és virágok (külön-
külön):

— —: A két természet. 145. 148. 186.

— —: A fennszavú (szavas) idióta.
250. 632.

— —: A békák. 257. 278. 323. 399.

— —: A neo- és palaeologus. 3.

— —: Az avatatlan. 157. 165.

— —: Arbuscula. 157.

— —: Egy a legszükségesebb. 250.

— —: Epigrammai morál. 223. 225.
248. 260.

— —: Baróti Szabó Dávid. 224. 248.
396. 463.

— —: Báróczy. 205.

— —: Fábchich. 205. 250.

— —: Fentebb stílus. 152.

— —: Fülmile és czinke. 147.

— —: Herculeshez. 146. 151. 165.
186. 218. 268.

— —: Himfy. 250. 256. 380.

— —: Io és Jupiter. 198.

— —: Kis és Berzsenyi. 205. 209.
221. 225. 250. 412. 559.

— —: Koczantýusi. 278. 402. 455.
521.

— —: Különbség a poetai és prózai
mív között. 145. 148.

— —: Jádhattý. 222. 225. 248. 256.
396. 467. 639.*

— —: Mikrologusz. 148. 151.

— —: Péczeli József. 222. 224. 248.
396.

— —: Ráday Gedeon. 209. 249. 402.

— —: Sylvester. 272.

- Kazinczy Ferencz: Subai. 145. 147. 186.
- — Synzesis. 654.
 - — Szokás. 145. 147. 186.
 - — Törvényszegés. 147. 151. 186.
 - — «Veszett idők!» ... 261.
 - epistolái:
 - — Cserey Farkashoz. 28. 34. 38. 48. 56. 60. 62. 72. 73. 76. 87. 92. 94. 96. 99. 124. 129. 131. 135. 136. 148. 152. 168. 191. 206. 210. 226. 303. 313. 458. 464. 471. 565. 607. 620. 647.
 - — Vitkovics Mihályhoz. 79. 288. 323. 335. 389. 390. 465. 483. 533. 548. 583. 586. 598. 608.
 - — Wesselényi Miklóshoz. 31. 241. 288. 316. 386. 471. 647.
 - Zrínyi eposza elejének átdolgozása. 535.
 - prózai művei:
 - Inscriptio a győri ütközetben elesettek emlékére (Vélemény. . .). 21. 52. 200. 255. 274. 277. 283. 290. 294. 298. 299. 302. 305. 316. 322. 332. 339. 356. 364. 420. 617. 646.
 - Egyveleg írásai. 381. 635.
 - Bácsmegyei levelei. 316.
 - Dayka G. életrajza. 232. 238.
 - Tübingai pályairás. L. *külön* e címét.
 - — fordításai:
 - — Gessner idylljei. 19. 32. 381. 585.
 - — Goethe műveiből: Clavigo. 78.
 - — Stella. 78. — Teri és Bataly. 78. — Testvérek. 78.
 - — Herder aestheticai művei. 382. 385. 462. 651.*
 - — Kotzebue: Lanassza. 115. 143. 171.
 - — Lessing: Emilia Galotti. 78. — Minna v. Barnhelm. 78.
 - — Marmontél regéi. 80. 297. 464.
 - — Rochefoucauld maximái. 37. 41. 91. 119. 385.
 - — Sallustius. 382. 462. 611. 635.
- Kazinczy Ferencz: Snell: Aesthetik. 382. 651.
- — Szegvári. 381. 635.
 - kiadványai és szerkesztései:
 - — Magyar régiségek és ritkaságok. 159. 382. 575. 587. 635.
 - — Helikoni virágok II. köt. 241. 642.
 - bírálatai:
 - — Baróti Szabó D. Aeneis-ford. 408—415. 433. 436. 456. 476. 579.
 - — Fejér György: Jutalomra érdeemesített értekezés. 404—408. 433. 436. 456.
 - — Himfy. 5. 44. 156. 214. 380. 622.
 - — Horvát István: Pest-Ofen. 589—592. 601.
 - — Hubay Miklós költeményei. 5. 340. 456. 615. 648.
 - — Pápay Sámuel: A magyar literatura eszmérete. 3. 5. 156. 200. 214. 379. 615.
 - — Szentgyörgyi Gellért: Sallust-ford. 594—596. 601.
 - — Virág Benedek: Poémák. 592. 594. 601. 663—665.
- Kazinczy Ferencz: gr. Török Zsófia. 7. 34. 39. 66. 76. 125. 127. 129. 156. 605.
- arcképe. 123. 168. 172. 204. 205. 481.
- Kazinczy Ferencz gyermekei:
- — Eugenia. 19. 95. 148. 190. 432. 455. 466. 568. 579. 586. 608.
 - — Marcus Aemilius Fr. 578. 584. 586. 587—598. 603. 606. 609. 610.
 - — Thalie. 149. 190. 227. 348. 387. 432. 455. 464. 466. 579. 586. 608.
- Kazinczy Gábor. 631.
- Kazinczy István. 242. 255. 389.
- Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsánna. 337. 400. 504. 558. 571.
- Kazinczy Péter (K. F. nagybátyja). 121. 132. 149. 163. 174. 196. 270.
- Kazinczy Zsófia (Vay Ábrahámné). 121. 124. 130. 149. 163. 174. 196.

- Kazinczy Zsuzsanna (Péchy Sándorné).
1. 615.
- Káldy György. 3. 506.
- Kállay Ferencz. 347.
- Károly hg. 175.
- Károlyi József gr. 645.
- Károlyi József gr.-né Waldstein Erzsé-
bet. 50. 623.
- Kászonyi (János ?). 283.
- Keglevich Ágoston. 158.
- Keglevich Ágostonné. 50. 623.
- Kenderessy Mihály. 87. 91. 114. 117.
139. 143. 150. 154. 170. 203. 210.
211. 246. 291. 295. 299. 343. 618.
- Kerosztúry (József ?). 347.
- Kézy Mózes. 4. 19. 21. 50. 70. 132.
135. 156. 192. 196. 268. 318. 355.
365. 444. 458. 572.
- ... Hymeneum. 364. 650.
- Kilián. 275. 396. 464.
- Kininger Vince György. 64. 138.
- Kis Imre. 61. 80. 111. 187. 330. 347.
400. 515. 609.
- Kis István. 6. 10. 41. 63. 79. 96. 110.
125. 133. 139. 186. 194. 220. 230.
240. 242. 251. 262. 276. 381. 400.
484. 542. 570. 616.
- Kis János. 8. 14. 32. 37. 71. 81. 128.
137. 144. 151. 155. 161. 184. 193.
205. 219. 280. 301. 361. 391. 399.
455. 463. 469. 478. 502. 505. 512.
538. 559. 569. 578. 618.
- Horatius leveleinek fordítása. 14.
82. 95. 101—110. 120. 128. 165.
178. 184. 276. 281. 301. 392. 453.
579. 585—587. 597. 601. 608. 632.
- beszéde b. Prónay László felett.
37. 83. 130.
- Kis Lajos (Kis J. fia). 14. 15. 32. 37.
71. 81. 96. 155. 186. 280. 301. 391.
455. 463. 560.
- Gratulatio ad festum nominis. 281.
- Kis Sámuel. 611.
- Kisfaludy Sándor. 96. 161. 205. 214.
361. 434. 463. 509. 586.
- műveinek bírálata. — L. a *Kazinczy*
bírálatai között.
- Kisfaludy Sándor: Az 1809. insurrectio
története. 214. 434.
- Kisling (v. Kiesling) Lipót. 417. 654.*
- Klaniczay János. 287. 645.*
- Kleist Ewald Ker. 372.
- Klobusiczky Péter szalmári püspök.
506.
- Klopstock 33. 85. 280.
- Grammatiche Gespräche. 12. 133.
242. 521.
- Epigrammái. 340. 378. 521.
- Klotz. 153.
- Koberstein. 642.
- Kócsi Patkó János. 78.
- Kolbielsky Károly b. 55. 174. 191.
199. 207. 624.*
- Kollowráth Vincze gr. 652.
- Kolozsi Károly. 554. 557.
- Komjáthy Pál. 520. 660.
- Kondé József. 112. 138.
- Kónyi János: «Orfeus és Euridice.»
532. 661.
- Koppi Károly. 369.
- Kóré Zsigmond. 490. 659.
- Korneli József. 659.
- Koros Imre. 29.
- Kosegarten. 280.
- Kotzebue. 78. 365. 602.
- : Erinnerungen. 573.
- : Janassza (ford. Kazinczy F.) 115.
143. — L. még a *Kazinczy fordí-
tásai* között is.
- : Az alyám története. 632.
- Kovachich Márton György. 67. 86.
134. 627.*
- Kovács József. 541.
- Kovács Mihály dr. 199. 230. 254.
423. 554. 606.
- Kozma Gergely. 659.
- Kózon (Gózon-család) 291. 645.
- Kölcsey Ferencz. 242. 347. 350. 466.
481. 504.
- Köteles Sámuel. 618.
- Kövr Imre. 504.
- Kövy Sándor. 18. 21.
- Kraft Péter. 629.
- Kraus Frigyes. 585.

- Kreil. 369.
 Kresznerics Ferencz. 450.
 Kreutzinger József. 64. 93. 204.
 Krieger dr. 231.
 Kulcsár István. 2. 11. 43. 52. 82. 128.
 134. 160. 179. 199. 242. 252. 283.
 302. 320. 322. 388. 520. 527. 561.
 633. 639.
 —: értekezés a magyar nyelvről. 252.
 643.*
 Kulcsár-codex. 527. 661.
 Kupeczky János. 581. 663.
 Kutasy György. 470.
 Lafontaine. 372. 635. 651. 662.
 Lambert. 365.
 Lande (La —). 368. 437.
 Laskai Sámuel. 170.
 Latinovich. 252. 643.
 Lauriston. 254.
 Lavoisier. 646.
 Láczy József. 256. 350. 639.*
 —: A magyar versekről. 640. — L. a
 Kazinczy epigrammjai (Lúdhattyú)
 között is.
 Láczy József. 162.
 Lázár István gr. 533.
 «Lehel kürtje.» 82. 128. 200. 242.
 Lehóczky Jób. 90.
 Leibnitz. 370.
 Leonardus Aretinus. 88.
 Lessing. 153. 545. 624. 662. — L. a
 Kazinczy fordításai között is.
 Lichtenstein János hg. 150. 153. 171.
 296. 630.*
 Liedemann Márton. 583.
 Lindinger Bódog. 417. 654.
 Lipót (I.) cs. és király. 330.
 Lipót (II.) cs. és király. 175. 271.
 Lipsky. 534.
 Locke. 370.
 Loison. 254.
 Lónyay Gábor. 194. 584.
 Lónyay Menyhért. 38.
 Losonczy Károly. 468. 658.
 Losonczy László. 468. 658.
 Lotichius János Péter. 27. 618.*
 Luther M. kéziratai. 75. 208.
 Luzsinszky Pál b. 191. 195.
 Lübeck. 220.
 Macher kereskedő. 389.
 Madarassy Ferencz. 242.
 Magyar Mihály. 38. 572. 619.*
 Magyar Kurir. 179. 429. 633. 656.* —
 L. *Decsy Sámuel* alatt is.
 Magyar szó-nemzés. 243. 642.
 Majláth. 162.
 Major Gergely. 29. 40.
 Malalesta verse: «Wohlauf, mein
 Geist.» 638.
 Malebranche. 370.
 Malthus. 370.
 Mariotte. 279.
 Marmontel művei (általában). 3. 200.
 554. — L. a *Kazinczy fordításai*
 alatt is.
 Martini. 84.
 Massillon. 365.
 Matthiesson. 280. 543. 544.
 —: Erinnerungen. 275. 321.
 Mayer. 192. 196. 632.
 Mándy Péter. 318. 319. 444. 647.
 Mányoky Ádám. 581. 663.
 Mária Terézia. 5. 40. 41. 73. 100.
 219. 313. 459. 620.
 Máriássy Gergely. 139. 630.
 Máriássy István. 176. 631.
 Márton József. 160. 200. 276. 282.
 381.
 Mártonffy József. 49. 63. 73. 96. 121.
 132. 170. 395. 617. 621.
 Mátyás (II.) cs. és király levele. 117.
 210.
 Mátyási József. 256. 291. 640.
 Mednyánszky Dénes b. 624.
 Mednyánszky b. 163.
 Meissner. 542.
 Melanchton Fülöp névaláírása. 208.
 Mendelsohn. 370.
 Metternich Kelemen gr. 150. 172.
 Meyer. 268.
 Mezősy Gábor. 345. 364. 648.
 Mezősy Pál. 345. 364. 648.

- Mészáros József. 561. 662.
 Michaelis. 153.
 Miller Jakab Ferdinánd. 67. 252. 384.
 Milton János. 370.
 Mindenese Gyűjtemény. 639.
 Mitterpacher Lajos. 21.
 Mocsáry Antal. 134.
 Molière. 372.
 Molnár János szepesi kanonok. 511. 552.
 Molnár János ág. ev. lelkész. 470. 502. 570. 659.*
 Molnár János Károly. 470. 659.*
 Molnos Dávid. 622.
 Montaigne. 365.
 Montesquieu. 54. 365.
 Mutz Sebestyén. 649.
 Müller János. 68. 86. 153. 166. 573. 625.* 663.

Nagy Gábor. 111. 135. 337. 484. 504. 515. 610.
 Nagy Iván. 615. 619. 623. 628--656. 662.
 Nagy József. 37. 506. 619.
 — beszéde Rosos Pál püspök felett. 37. 83. 619.
 Nagy (Felsőbüki —) Pál. 339. 391.
 Nagy Sámuel. 220. 396. 533. 611. 639.
 Napoleon. 65. 70. 150. 274. 296. 347. 612. 625. 626. 648.
 — névaláírása. 206. 207.
 Napoleon neje Mária Lujza. 438. 460. 486. 657. 661.
 Nádaskay András. 291.
 Náményi Lajos. 626.
 Neidl János. 204. 246.
 Nemes János gr. levele. 434.
 Neumányi. 88.
 Newton. 370.
 Németh Aristipp. 34. 72. 155.
 Németh János. 176.
 Nicolai Kristóf Frigyes. 68.
 Noehbelt. 153.
 Novák Crysosthom. 649.

 Ocsovszky Pál. 575. 587.
 O'Donnell. 625.
 Oekonomische Neuigkeiten. 298. 639.
 Onodel József gr. 56. 625.*
 Orézy Lőrincz. 3. 29. 75. 205. 509. 569.
 —: A bugaczi csárdára. 97. — L. a *Kazinczy versei* között is.
 Orgler József. 254. 644.
 Ossian. 372.

Őri Fülöp Gábor. 21.
Őz Pál. 176.

Paksi (Szatmári —) Dániel. 617.
 Parny. 372.
 Pap József. 513.
 Pasquich János. 21.
 Pataky Mózes. 132. 167.
 Patay János. 21. 36. 83. 469. 617.
 Patriotische Blätter. 22. 35. 617.
 Patru. 365.
 Paur (Kápolnai —) Antal. 217. 527. 537. 583.
 Pálffy Sámuel. 644.
 —: Erbia. — L. külön e címmel.
 —: Zomilla. 644.
 Pápay Pál zsoltárai. 527.
 — L. a *Kulcsár-codex* alatt is.
 Pápay Sámuel. 212. 377. 585. 615. 634. 635.
 — A magyar literatura esmérete. L. a *Kazinczy bírálatai* között.
 Pászthory Sándor. 21. 52. 68. 271. 361. 457.
 Pázmány Péter. 3. 506.
 Perecsényi Nagy László. 25. 41. 544. 581. 618. 621.
 —: Orodias. 544.
 Pethe Ferencz. 156. 450. 630.* 645.
 Petrarca. 380. 616.
 Petrásovits András. 228. 230. 240. 539. 641.
 —: Szemere Pál Vida Lászlóhoz írott epistolájának latin fordítása. 228.
 Petrik G. bibliographiai műve. 644. 662.
 Péchy Imre. 429. 513. 572. 597.

- Péchy László. 1. 347. 615.
 Péchy Sándor. 615.
 Péczeli József (id.). 465. 510. 640. 659.
 Péczeli József (ifj.). 347. 402.
 Place (La—). 365.
 Plutarchos. 4. 19. 149.
 Pócs András. 256. 291. 640.
 Pope. 370. 532.
 Posselt. 366.
 Poturnyai András. 437.
 Pölitz Károly. 521. 661.
 Prónay Gábor b. 130. 629. 645.
 Prónay László b. 83. 90. 160. 645.
 Prónay Sándor b. 83. 130. 201. 320.
 391. 428. 439. 597. 629.
 Prónay Simon b. 210.
 Prónay Simonné Ilirgeist Ninon. 93.
 122. 203. 204. 210. 494. 503. 535.
 Prutz L. 659.
 Puky (Bizáki —) Ferencz. 157. 254.
 349. 520. 570.
 Puky László. 643.
 Pyber Benedek. 199. 322. 633.
 Pyrker János: Hist. Schauspiele. 419.
 655.*
Rabener. 533. 661.
 Racine János. 372.
 Radvánszky János. 645.
 Radvánszky Teréz. 226.
 Ragályi Ábrahám. 162.
 Ragályi Józsefné. 390. 651.
 Ragályi Tamás. 42. 321. 469. 521.
 541. 651.
 Rajner főhg. 59. 64. 127. 176.
 Ramler Károly. 525.
 Ratschky József Ferencz. 155. 288.
 Ráday Gedeon gr. 209. 507. 569.
 Rájnis József. 507. 544. 555. 640.
 Ráth Mátvás. 339. 648.
 Rátkay István. 454. 459.
 Reichard Károly: Guide des voyageurs en Europe. 70.
 — Biographien. 338. 457.
 Rettegí Mihály. 663.
 Révai Miklós. 31. 195. 360. 511. 524.
 544. 586. 608.
 Révai Miklós arczképe. 195. 217. 240.
 273.
 Rhédey Lajos gr. 48. 123. 126. 162.
 191. 628.
 Rhédey László gr. 532.
 Rhédey László gr.-né. 434.
 Riedele András b. 114. 295. 448.
 Robertson. 370. 371.
 Robespierre. 625.
 Rochefoucauld művei (általában). 3.
 L. a *Kazinczy fordításai* között is.
 Rosos Pál. 37. 213. 619.
 Rousseau. 53. 279. 589. 597. 607. 610.
 Rozgonyi József. 21. 62. 67. 283.
 Rudolf főhg. 150.
 Rummy József. 468.
 Rummy Károly György. 4. 14. 71. 119.
 152. 155. 164. 195. 220. 227. 287.
 297. 338. 382. 403. 415. 435. 472.
 473. 505. 569. 571. 587.
 — Almanach. 54. 623.*
Sacy Antal Izsák. 563. 598. 663.
 Sala (Salla) Mihály. 248. 643.*
 Salamon József. 254. 644.
 Sallustius. 287. 456. 483. 607. 610.
 — Havercampus kiadása. 611.
 L. a *Kazinczy fordításai* között is.
 Sancho (II.) 183. 632.
 Sartory Bernát. 512. 574. 580.
 Sasio. 438.
 Sággy Ferencz. 6. 10. 240. 242. 251.
 321. 381. 616.
 Sándor István. 32. 41. 91. 274. 322.
 575. 588.
 Sándor Lipót főhg. nádor. 176. 563.
 Sárközy István. 73. 125. 312. 457.
 488. 558. 564. 603.
 Sárváry Pál. 179.
 Scaliger. 33.
 Sebarlach. 603.
 Schedius Lajos. 21. 56. 143. 201. 254.
 280. 521. 534.
 Scheverlay (Schäverleim) Mátvás Dá-
 niel. 18. 384. 501.
 Schiller Fr. 180. 280. 366. 372. 383.
 —: Don Carlos. 67.

- Schiller Fr.: Orleansi Szűz. 297.
 —: Xenien. 340. 378. 437.
 Schinnerer. 366. 389.
 Schindelmayer. 514.
 Schlegel Fr. 373. 525. 526.
 Schloissnigg János b. 176. 631.*
 Schlözer Ágost Lajos. 36. 120. 366. 437. 585.
 Schmidt: Frage. 557.
 Schröckh. 153.
 Schubart. 630.
 Schultess. 574.
 Schütz műve Napoleonról. 338.
 Schwaiger. 338.
 Schwandtner. 451.
 Schwartzner Márton. 21. 56. 160.
 Schwarzenberg hg. 618.
 Scultetus. 545.
 Semler János Salamon. 86. 153. 619.*
 Sennovitz Mátyás. 153.
 Sennyey (János?) b. 91.
 Serra: De bello Germanico. 378.
 Shaftesbury. 370.
 Shakspeare. 370.
 Sheridan. 370. 371.
 Sicard. 375. 650.*
 Simai Kristóf. 659.
 Sinay Gábor. 611.
 Sinay Miklós. 159. 484.
 Sipos Pál. 9. 18. 61. 70. 85. 132. 139. 192. 218. 268. 339. 343. 354. 458. 463. 506. 617.
 Snell Keresztély. 382. 651.
 Sombory (Zsombory) József. 167. 618.
 Somogyi Ambrus. 453.
 Somogyi (Perlaki —) Lipót. 419.
 Somogyi (Kazinczy F. orvosa). 5.
 Somssich Lázár. 127. 315. 458. 491.
 — arczképe. 457. 491. 589.
 Sonnenfels. 155.
 Spalding. 153. 639.
 — Bestimmung des Menschen. 639.
 Spangár András. 468.
 Spielmann Antal b. 176. 631.*
 Spissich János. 73. 127. 143. 315. 458. 491. 559.
 Splényi Anna. 597.
 Starke: An die Dichtkunst. 556.
 Steigentesch. 372.
 Stenczel. 277. 332.
 Sterne. 370. 372.
 Stipsich József b. 397. 466. 530. 652.
 Stolberg Frigyes. 477.
 Stunder. 138.
 Sturz. 366.
 Svetics (Nemes-ságodi) Jakab. 162. 176. 631.
 Swieten. 78. 361. 459.
 Swift. 370. 372.
 Szabó (Wesselényi M. b. nevelője). 84.
 Szabó (János?) 197.
 Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár. 643.
 Szabó Sámuel. 618.
 Szadeczky Lajos. 665.
 Szamosközy István. 453.
 Szapáry János (?) gr. 348. 484.
 Szarka 191.
 Szatmári Pap Dániel. 192.
 Szádi (Sza'adi). 372. 650.*
 Szántó János. 135. 629.
 Szegedi. 357.
 Szekér Alajos. 114. 116. 143. 154. 171. 628.
Szellem (spiritus). 157. 346. 349. 382. 387. 428. 445.
 Szemere Albert. 255.
 Szemere László. 202.
 Szemere Pál. 9. 11. 12. 19. 22. 43. 68. 78. 82. 90. 128. 131. 156. 166. 190. 194. 199. 203. 231. 240. 251. 274. 280. 320. 349. 364. 381. 389. 398. 426. 439. 445. 468. 520. 529. 538. 570. 580. 599. 608. 635.
 — Aurora (tervezett folyóirat). 200. 216. 225. 241. 242. 274. 321. 428. 548. 635.
 — epistola Baróti Szabó Dávidhoz. 241. 321.
 — epistola Vida Lászlóhoz. 522. 523. 543. 650.
 — A philologus és nyelvünk nemtője. 320. 443. 543.
 Szentgyörgyi Gellért: Sallustius-fordí-

- lása. 243. 479. 579. 585—587. 594.
 —596. 601. 607. 611. 658.
 Szentgyörgyi István. 36.
 Szentgyörgyi József. 37. 45. 111. 337.
 401. 454. 478. 482. 504. 571. 605.
 Szentimrey Gábor. 194. 633.
 Szentjóni Szabó László. 510. 581.
 Szentpály Gábor. 88.
Szerény. 320. 346. 464.
 Széchenyi Ferencz gr. 2. 67. 155.
 Szécsen Sándor gr. 134. 629.*
 Székely István: A keresztyénségnek
 fundamentomáról való tanúság. 244.
 642.
 Székely Mibály. 663.
 Szép János: Aesthetica. 331. 521. 661.
 Széplaky Pál. 619.
 Szilassy József. 491.
 Szilágyi Ferencz. 44. 396. 618.
 Szilágyi Márton: «Cziropedia.» 450.
 657.
 Szilágyi Sámuel. 465. 510. 512. 640.
 Szinnyei József. 626. 627. 645. 651.
 660.
 Szirmay András. 438.
 Szirmay (Vékei-) Antal. 59. 67. 86.
 183. 196. 206. 278. 575. 588. 632.
 — Historia Jacobinorum. 206. 207.
 Szirmay Antal (ifj.—) 195. 278. 433.
 Szirmay (Tolesvai—) Antal. 195.
 Szirmay Ádám. 191. 195. 334.
 Szirmay Ádámné b. Podmaniczky
 Teréz. 195.
 Szirmay János. 429. 437. 657.
 Szilávy György. 126.
 Szokolay József. 127. 314. 564. 604.
 Szoláresik Sándor. 176.
 Szombathy Dániel: Epithalamium. 364.
 650.
 Szombathy János. 30. 40. 62. 67.
 166. 206. 365. 451. 469. 575. 587.
 Szomor Máté. 659.
 Szögyény Zsigmond. 202. 215. 283.
 634.*
 Sztankovics. 516.
 Sztáray Albert gr. 159. 430.
 Sztáray Mihály gr. 41. 620.
 Sztratinirovics István. 22. 617.
 Sztrokay Antal. 11. 22. 276. 549. 551.
 Szulyovszky Menyhért. 435.
 Szűcs prof. 199.
 Szvorényi József. 635. 660.
 Tacitus (ford. Dessewffy J. gr.) 22.
 53. 158.
 Takács (Péteri—) József. 5. 44. 214.
 255. 557. 586.
 Teleki Ádám gr. 2. 3.
 — Cid-fordítása. 2. 511.
 Teleki József gr. (id.—). 286. 506.
 Teleki József gr. (ifj.—) 3. 331.
 Teleki László gr. (id.) 286.
 Teleki László gr. (ifj.—). 84. 118.
 Teleki Sámuel gr. 176. 575.
 Terentius. 151. 165.
 Tessedik Sámuel. 153.
 Thomson: Jahreszeiten. 136. 149. 370.
 630.
 Thibaut (Antal?). 192. 632.
 Thugut. 624.
 Thummel. 373.
 Tihanyi. 175.
 Tihavszky Ferencz. 194. 197. 297. 633.
 Tinódi Sebestyén. 5. 492.
 Tisza (Lajos?) 183.
 Tiszta Ferencz. 162.
 Tokody György. 191.
 Toldalaghy László gr. 621.
 Toméczy Ferencz. 355. 395. 649.*
 Tomka (Szászki—) János. 451.
 Tomka László. 254.
 Tompa János. 618.
 Tóth-Pápay. 23.
 Török József gr. (Kazinczy F-né nagy-
 apja) 5. 74.
 Török József gr. (Kazinczy F-né nagy-
 bátyja.) 22. 62. 625.
 Török József gr. (Kazinczy F. sógora).
 18. 181. 263. 385.
 Török Lajos gr. 4. 5. 15. 22. 44. 56.
 73. 165. 271. 361. 615.
 — nekrológja. 5. 6. 615. 626.
 — arcképe. 230. 396. 464.
 Tralles. 70.

- Tutsiczky András. 21. 617. 644.
 Tübingai pályairás. 23. 160. 162. 382.
 384. 466. 475. 505.
 Tűzvész (Budai—). 80. 91. 100. 137.
 626.*
 Tűzvész (Debreczeni—). 466. 482. 504.
 571. 610. 657.*
 Tűzvész (Tállyai—). 130. 629.*
- Ujfalvi Krisztina. 531.
 Ujházy Sámuel. 18. 20. 191. 280. 365.
 Ungvárnémeti Tóth László (?). 262.
 644.
 Ürményi János. 561. 662.*
 Ürményi József. 100. 125. 127. 129.
 132. 162. 200. 217. 305. 316. 322.
 391. 420. 487. 533. 560. 589.
- Vajda Antal. 127. 315. 491. 629.
 Vandza Mihály. 532. 611.
 Varjas János *É*-s éneke. 282. 321.
 Vater: Versuch einer allg. Sprachlehre.
 133. 242.
 Vay Ábrahám. 101. 121. 124. 130.
 132. 134. 163. 174. 187. 189. 196.
 291. 565. 644.
 Vay Dániel. 30.
 Vay József. 18. 21. 36. 90. 124. 130.
 149. 152. 163. 166. 174. 178. 192.
 196. 211. 270. 277. 394. 514. 616.
 Vay Józsefné Mocsáry Erzsébet. 149.
 152.
 Vay László b. 204.
 Vay Miklós b. 30. 50. 124. 130. 132.
 174. 176. 196. 218. 287. 297. 330.
 458. 478. 504. 513. 587. 629.
 Vay Miklósné Adelsheim Johanna. 197.
 Vályi Nagy Ferencz. 42. 61. 67. 132.
 149. 153. 190. 192. 240. 243. 255.
 262. 283. 290. 298. 308. 323. 343.
 416. 463. 468. 509. 578. 597. 640.
 — ódák. 544.
 — Bion és Moschusz-fordítása. 417.
 579. 586. 587. 658.*
 — Kenderessy Mihályhoz írt óda. 291.
 292. 298. 344. 521. 645.
 — Vay-Hymeneuma. 255. 644.
- Verséggy Ferencz. 13. 138. 403. 509.
 — Az emberi nemzetnek története.
 13. 32. 616.
 Veszlerle József. 254. 644.
 Vécsey József. 191.
 Vécsey Leopoldin. 466.
 Vécsey Pál. 191.
 Viczay (Kis-viczai - -) József. 44. 73.
 231. 641.*
 — arcképe. 230. 396. 464.
 Vida László. 12. 57. 77. 89. 254. 644.
 -- Perseus és Andromeda. 254. 644.
 Virág Benedek. 8. 19. 25. 31. 79. 81.
 90. 91. 100. 112. 117. 118. 134.
 136. 138. 154. 160. 164. 170. 199.
 203. 205. 240. 302. 344. 361. 398.
 419. 506. 507. 521. 544. 555. 559.
 583. 636. 640. 663.
 — arcképe. 138.
 — jutalmat nyer. 199. 633.
 — Poémák. 302. 321. 336. 390. 450.
 479. 535. 579. 586. 587. 592—594.
 601. 608. 664.*
 — Magyar századok. 25. 100. 112.
 161. 180. 304. 419.
 — művei kiadása. 138. 303.
 Virgilius. 4. 408—415.
 Visolyi János. 312. 647.
 Vitkovics János. 80.
 Vitkovics Mihály. 10. 19. 22. 45. 52.
 68. 80. 82. 91. 133. 138. 194. 199.
 216. 228. 240. 244. 252. 282. 320.
 335. 381. 398. 400. 427. 479. 529.
 537. 541. 546. 570. 580. 583. 636.
 637.
 — Ivó dal. 304. 400. 636.
 Vízkeleti. 488. 659.
 Voltaire. 54. 83. 130. 256. 273. 280.
 297. 365. 371. 430. 467. 521.
 Vondernothné (Van der Nath) 91.
 438.
 Voss: Horatius-fordítás. 110. 120. 280.
 473.
- Wagner József. 633.
 Wallaszky Pál. 153.
 Wallis gr. 172.

- Wass gr.-né Bethlen Rozália. 393. 485. 501.
- Wattay György. 390. 520.
- Weber Simon Péter. 146. 186. 220. 382.
- Weinmüller Bálintné. 516. 660.
- Weinzirl Ferencz. 5. 615.
- Werner. 436.
- Weisse. 33.
- Wesselényi Miklós b. (id.—). 122. 140. 142. 167. 170.
- emléke. 317. 344. 602.
- Wesselényi Miklós b. (ifj.—). 84. 131. 140. 167. 295. 316. 417. 602. 617.
- Wécsey Lőrincz b. 267.
- Wieland. 33. 36. 279. 280. 366. 520. 660.
- jegyzetei Horatiushoz. 14. 110.
- Wielhorszky (Mihály?). 131. 629.
- Wildenow. 602.
- Wohlgemuth Fülöp. 639.
- Wurzbach. 624. 625. 631. 655.
- X**enophon: Kyropaideia és Anabasis. 450. 657.
- Z**amborszky. 248.
- Zauner Ferencz. 317. 417. 647.
- Závodszy György. 453.
- Zeyk. 177.
- Zichy Károly gr. 172. 175. 271.
- Zimmermann. 366.
- Zoltán-család. 30. 619.
- Zoltán István. 619.
- Zoltán Pál. 619.
- Zoltán prof. 283.
- Zrinyi Miklós gr. 205. 456. 581.
- sírköve. 125.
- műveinek kiadása. 126. 127. 397.
- átdolgozása. 535—537.
- «Zrinyi Miklós és az ő barátjai.» 252.
- Zsiday Sándor. 543. 546. 548. 557. 662.
- Zsombory I. 'Sombory alatt.

TARTALOM.

	Lap
1792. Kazinczy --- Fazekas Istvánnak. [K. és h. n.]	1(615)*
1793. Kazinczy --- Aranka Györgynek. Széphalom, Jul. 1-én 1810.	1 (615)
1794. Berzsenyi Dániel --- Kazinczynak. Mikla, Jul. 5-dik. 1810.	4
1795. Kazinczy --- Rummy Károly Györgynek. Sz[é]phalom] 6. Jul. 1810.	4 (615)
1796. Kis István --- Kazinczynak. Pestről 6 die 12a. July 1810.	6 (616)
1797. Kazinczy --- Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Jul. 12d. 1810. ...	7 (616)
1798. Kazinczy --- Sipos Pálnak. Széphalom, 13d. Jul. 1810.	9
1799. Vitkovics Mihály --- Kazinczynak. Pestről, Jul. 13-ikán 1810.	10 (616)
1800. Kis János --- Kazinczynak. Sopron, Jul. 14-ikén 1810.	14
1801. Cserey Farkas --- Kazinczynak. Kolosvárt 17-dik Jul. 1810.	16 (616)
1802. Kazinczy--- Cserey Farkasnak. 17. Jul. 1810.	17
1803. Kazinczy --- Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Jul. 21d. 1810. ...	18 (616)
1804. Kazinczy --- Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Jul. 24d. 1810.	20 (617)
1805. Cserey Farkas --- Kazinczynak. Kolosvárt, 20-dik Jul. 1810.	24 (617)
1806. Virág Benedek --- Kazinczynak. Budán, 1810. Jul. 26-án.	25 (618)
1807. Kazinczy --- Cserey Farkasnak. Széphalom, Jul. 27d. 1810.	28
1808. Kazinczy --- Horvát Istvánnak. Széphalom, Jul. 27d. 1810.	30 (619)
1809. Kazinczy --- Kis Jánosnak. Széphalom, Jul. 27. 1810.	32 (619)
1810. Kazinczy --- Szentgyörgyi Józsefnek. Jul. 28. 1810.	37 (619)
1811. Kazinczy --- Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Jul. 31d. 1810. ...	38 (620)
1812. Kazinczy --- Gr. Dessewffy Józsefnek. Jul. 31. 1810.	39 (620)
1813. Kazinczy --- Horvát Istvánnak. Széphalom, Jul. 31. 1810.	40 (621)
1814. Aranka György --- Kazinczynak. Maros-Vásárhely, Aug. 1. napján 1810.	42
1815. Döbrentei Gábor --- Kazinczynak. Bonyhán, Aug. 4-dikén 1810.	43 (621)
1816. Vitkovics Mihály --- Kazinczynak. Pesten, Aug. 4-dikén 1810. ...	45 (622)
1817. Szentgyörgyi József --- Kazinczynak. Debreczen, Aug. 8-án 1810.	45 (622)
1818. Cserey Farkas --- Kazinczynak. Kolosvár, 11-dik Aug. 1810.	48 (623)
1819. Gr. Dessewffy József --- Kazinczynak. A. O. 11-dik Aug. 1810.	49 (623)
1820. Vida László --- Kazinczynak. Törtelyen, 12a. Aug. 1810.	57

* A zárjel közti szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

	Lap
1821. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Ujhely, Aug. 13d. 1810.	59
1822. Kis Imre — Kazinczynak. Debretzenben, 1810. Észl. Aug. 17-dik.	61
1823. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakán, 22-dik Aug. 1810.	61 (625)
1824. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 25-dik Aug. 1810.	62
1825. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Aug. 26. 1810.	63 (625)
1826. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Aug. 26d. 1810.	66 (625)
1827. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 28-ten August 1810.	71 (626)
1828. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. [1810. júli. aug.]	73 (626)
1829. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 1-ma Sept. 1810.	75
1830. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Septemb. 3d. 1810.	77 (626)
1831. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Septb. 4d. 1810.	79
1832. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, 7ber 8-ikán 1810.	80 (626)
1833. Kis János — Kazinczynak. Sopron, Sept. 9-dikén 1810.	81
1834. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 9-dik Sept. 1810.	84
1835. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Sept. 10d. 1810.	85 (627)
1836. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 11-dik Sept. 1810.	88
1837. Vida László — Kazinczynak. Pest. Septemb. 18a 1810.	89 (627)
1838. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Sept. 19. 1810.	91 (627)
1839. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 20-dik Sept. 1810.	93
1840. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Ér-Semlyén, Biharban, Sept. 24d. 1810.	94
1841. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén, Sept. 24d. 1810.	95 (627)
1842. Horvát István — Kazinczynak. Pestről, Sept. 26-dikán 1810.	99 (627)
1843. Kazinczy — Kis Jánosnak. Ér-Semlyén, Octob. 2d. 1810.	101 (628)
1844. Kazinczy — Kis Imrénék. Ér-Semlyén, Octob. 3d. 1810.	111 (628)
1845. Virág Benedek — Kazinczynak. Budán, October 4-dikén 1810.	112 (628)
1846. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 4-dik Octob. 1810.	114 (628)
1847. Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Kolosvárt, Octob. 6-án 1810.	117
1848. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 11. Octob. 1810.	119
1849. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 12-dik Octob. 1810.	121
1850. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Octob. 13d. 1810.	122
1851. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Octob. 14d. 1810.	125 (628)
1852. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Octob. 15d. 1810.	128 (629)
1853. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Oct. 15d. 1810.	131 (629)
1854. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pestről, October 16-ikán 1810.	133 (629)
1855. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Octob. 17d. 1810.	135 (629)
1856. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 19-dik Octob. 1810.	136 (630)
1857. Kazinczy — Virág Benedeknek. Széphalom, Oct. 21d. 1810.	137
1858. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Oct. 21d. 1810.	139 (630)
1859. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibó, 25-ik Octób. 1810.	141
1860. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Octób. 26d. 1810.	142
1861. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Oct. 29d. 1810.	144 (630)
1862. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Novemb. 3-d. 1810.	146

	Lap
1863. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Nov. 6d. 1810.	148 (630)
1864. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Nov. 7. 1810.	151
1865. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 7. Nov. 1810.	152 (630)
1866. Cserey Farkas — Kazinczynak. Tasnád, 11-dik Novemb. 1810.	154
1867. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 15. Nov. 1810.	155 (630)
1868. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. A-Olysó, 15-dik 9bris 1810.	158
1869. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. [K. és h. n.]	159 (631)
1870. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. [1810. nov. 16. v. 17. ?] ...	163
1871. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Nov. 16. 1810.	166
1872. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibó, 22-ik Nov. 1810.	167
1873. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 23-o Nov. 1810.	168
1874. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 30-ik Nov. 1810.	169
1875. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, December 1-jén. 1810.	174 (631)
1876. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Alsó-Olyson, 1810. 1-ső Decz.	178 (632)
1877. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Dec. 2d. 1810.	183
1878. Kis János — Kazinczynak. Sopron, Dec. 3-dikán 1810.	184
1879. Kazinczy — Fercenczy Lajosnak. Széphalom, Decemb. 4d. 1810.	187
1880. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolina és Lajos testvéreknek. Széphalom, Dec. 4d. 1810.	189
1881. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Dec. 6d. 1810.	190
1882. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Dec. 8. 1810.	192 (632)
1883. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Dec. 8d. 1810.	193 (633)
1884. Szemere Pál és Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, 10ber 8-ikán 1810.	194
1885. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 9 Xber 1810.	195 (633)
1886. Szemere Pál — Kazinczynak. Pesten, December 10d. 1810.	199 (633)
1887. Kazinczy — Cserey Farkasnak. Széphalom, Dec. 14d. 1810.	203
1888. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, december 16. 1810.	205
1889. Kazinczy — Szombathy Jánosnak. Széphalom, Dec. 16d. 1810.	206 (634)
1890. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Dec. 16d. 1810.	208
1891. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvár, 17-dik Decemb. 1810.	211
1892. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Dec. 20d. 1810.	212 (634)
1893. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, 1810. Dec. 25.	216 (635)
1894. Horvát István — Kazinczynak. Pestről, Dec. 25-dikén 1810.	217
1895. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 26-dik Decemb. 1810.	218
1896. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Dec. 27d. 1810.	219 (639)
1897. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Decemb. 27. 1810.	223 (641)
1898. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 27-ten Xber 1810.	227
1899. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. 1810. Xbr. 27.	228 (641)
1900. Szemere Pál — Kazinczynak. [Pest, 1810. Dec. 27.]	231 (641)
1901. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Decemb. 29d. 1810.	240 (642)

	Lap
1902. Jankovich Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.]	243 (642)
1903. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt 1-a Január 1811.	245
1904. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Jan. 2d. 1811.	247 (643)
1905. Szemere Pál — Kazinczynak. Január 5. MDCCCXI.	251 (643)
1906. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. 9-a Jan. 1811.	255 (644)
1907. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Január 10d. 1811.	256
1908. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. Jan. 10-dikén 1811.	262 (644)
1909. Kazinczy — Gr. Török Józsefnek. Széphalom, den 11. Jan. 1811.	263
1910. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordason, 15. Jan. 1811.	268
1911. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Január 16d. 1811.	270
1912. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Január 17d. 1811.	276 (644)
1913. Kis János — Kazinczynak. Sopron, Jan. 18-dikén 1811.	280
1914. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pestről, Január 19-ikén 1811.	282
1915. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, Január 21-dikén 1811.	283 (644)
1916. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvár, 22-dik Január 1811.	285 (645)
1917. Kazinczy — Rumi Károly Györgynek. Széphalom, den 27. Jan. 1811.	287 (645)
1918. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, Jan. 29-dikén 1811.	290 (645)
1919. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Január 29d. 1811.	294 (646)
1920. Cseh József — Kazinczynak. Cronsdorf, 30. Jan. 1811.	295 (646)
1921. Kazinczy — B. Vay Miklósnak. Széphalom, febr. 2d. 1811.	297 (646)
1922. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakon, 2-dik napján febr. 1811.	299
1923. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, Febr. 4-én 1811.	300
1924. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, febr. 5d. 1811.	301
1925. Virág Benedek — Kazinczynak. Budán, 1811. Február 7-dikén	302 (646)
1926. Kazinczy — Ürményi Józsefnek. Széphalom, febr. 7d. 1811.	305
1927. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Febr. 7d. 1811.	306 (646)
1928. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patak, Febr. 7-dikén 1811.	308
1929. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron, Febr. 10-kén 1811.	309
1930. Sárközy István — Kazinczynak. X.-Bajom, 10. Febr. 1811.	312 (647)
1931. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Febr. 11d. 1811.	316 (647)
1932. Kazinczy — Mándy Péternek. Széphalom, febr. 11. 1811.	318 (647)
1933. Mándy Péter — Kazinczynak. [II. és év n.]	319
1934. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Február 12d. 1811.	320
1935. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Febr. 14d. 1811.	322
1936. V. Nagy Ferencz. — Kazinczynak. S.-Patak, Febr. 15-dikén 1811.	323
1937. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 15-a Febr. 1811.	325
1938. Kis Imre — Kazinczynak. Béts, Február 16. 1811.	330
1939. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 16-dik Febr. 1811.	330
1940. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Febr. 18d. 1811.	332
1941. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Febr. 19-dikén 1811.	335
1942. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, Febr. 19d. 1811.	337

1943. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 21. Febr.	
1811.	338 (648)
1944. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S-Patak, Febr. 22-én 1811.	343
1945. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Febr. 23d. 1811.	345 (648)
1946. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 24. febr. 1811.	346 (648)
1947. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Febr. 24d. 1811.	348
1948. Gr. Szapáry János — Kazinczynak. Budae, 24. febr. 1811.	348
1949. Kazinczy — Szemere Pálnak. Febr. 24d. 1811.	349 (649)
1950. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Febr. 25d. 1811.	350
1951. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosváron, Febr. 27-kén 1811.	351
1952. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Febr. 28d. 1811.	354 (649)
1953. Glatz Jakab — Kazinczynak. Wien, 1. Maerz 1811.	355 (649)
1954. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 3-ik Mart. 1811.	356 (650)
1955. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Mart. 8d. 1811.	358 (650)
1956. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Eperiest, 8-dik Mart. 1811.	364 (650)
1957. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Mart. 11d. 1811.	377 (651)
1958. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 11. März	
1811.	382 (651)
1959. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Martius 12d. 1811.	389 (651)
1960. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Martz. 13-dikán 1811.	391 (651)
1961. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Mikla, 13-dik Mart. 1811.	392
1962. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 14k. Mart. 1811.	393
1963. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 16-dik Mart. 1811.	394 (652)
1964. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. O.-Andrásfalván, Mart. 16-dikán	
1811.	395 (652)
1965. Kazinczy — Kis Jánosnak. Mart. 25d. 1811.	399
1966. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Mart. 26d. 1811.	400
1967. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debr. Márztius 27-én 1811.	401 (652)
1968. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom den 27. März.	
1811.	403 (653)
1969. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom d. 30. März.	
1811.	415 (653)
1970. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S-Patakon, Mart. 31-dikén 1811.	416 (654)
1971. Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. Széphalom, Mart. 31d. 1811.	417 (654)
1972. Virág Benedek — Kazinczynak. Martiusban 1811.	419 (655)
1973. Ürményi József — Kazinczynak. Pesten, April 1-sőjén 1811.	420
1974. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolozsvár, 2-da Apr. 1811.	421
1975. Szemere Pál — Kazinczynak. Pesten, April. 1811.	426 (656)
1976. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, April 3d. 1811.	429
1977. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, April 4d. 1811.	431
1978. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvárt, 4-dik April 1811.	433 (656)
1979. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 8. Apr.	
1811.	435 (656)
1980. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, April 5d. 1811.	439
1981. Kazinczy — Mándy Péternek. Széphalom, Apr. 7d. 1811.	444
1982. Szemere Pál — Kazinczynak. April VIIId. 1811.	445
1983. Csely József — Kazinczynak. Cronsdorf, 9-dik Apr. 1811.	448 (657)

	Lap
1984. Szombathy János — Kazinczynak. S-Patak, April 10-dik napj. 1811.	451
1985. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Apr. 12d. 1811.	454
1986. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Apr. 19d. 1811.	457
1987. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 20-dik April 1811.	460
1988. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Apr. 21d. 1811.	461
1989. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Debreczen, April 23-dik. 1811.	466
1990. Kazinczy — Rumy Károlynak. Széphalom, den 27. April. 1811.	468
1991. V. Nagy Ferencz — Kazinczynak. S.-Patakonn Aprilis 28-dikán 1811.	468 (658)
1992. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Máj. elsőjén 1811.	469
1993. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 1. May 1811.	473 (658)
1994. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten Május 2-ikán 1811.	479 (658)
1995. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Május 3d. 1811.	481
1996. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Máj. 3d. 1811.	482
1997. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán 5-dik May 1811.	484
1998. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Máj. 7d. 1811.	487
1999. Sárközy István — Kazinczynak. Kaposvár, 11. May 1811.	488 (659)
2000. Kazinczy — Cserey Miklósnak és Cserey Farkasnak. Széphalom, Május 11d. 1811.	492 (659)
2001. Kazinczy — Kis Jánosnak. Máj. 12d. 1811.	502
2002. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. [H. és é. n.]	504
2003. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 12. May 1811.	505 (660)
2004. Erős Gábor — Kazinczynak. Lovas-Berény, die ... May, 1811.	512 (660)
2005. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Május' 17-dikén, 1811.	520 (660)
2006. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Máj. 18d. 1811.	528
2007. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna 20-dik May 1811.	529
2008. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. A' Bonyhai Remeteházban. Május 20-dikán 1811.	531 (661)
2009. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Májusnak 22d. 1811.	534
2010. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Máj. 22-dikén 1811.	538
2011. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Május 24-dikén — 1811. Június 12-dikén	538 (662)
2012. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Máj. 25d. 1811.	558 (662)
2013. Horvát István — Kazinczynak. Pestről Május 26-kán 1811.	560 (662)
2014. Berzsényi Dániel — Kazinczynak. Nikla. Jun. 5-dik. 1811.	563
2015. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Jún. 9d. 1811.	567
2016. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jún. 10d. 1811.	569
2017. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom den 10. Juni 1811.	571 (663)
2018. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvár, 12a. Junii 1811.	575 (663)
2019. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jún. 19d. 1811.	578 (663)
2020. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Bonyhán, Junius 19-dikén 1811.	580 (663)
2021. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Junius 19-ikén 1811.	583
2022. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Széphalom, Jún. 20d. 1811.	584

	Lap
2023. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Jún. 21d. 1811. ...	585
2024. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom den 21. Juni 1811. ...	587 (663)
2025. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom Jún. 22d. 1811.	597
2026. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Jún. 22d. 1811. ...	598
2027. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kolosvár 25-ik Jun. 1811. ...	601 (665)
2028. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Jún. 27d. 1811. ...	603 (665)
2029. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom Jún. 27. 1811. ...	605
2030. Kazinczy — Berzsényi Dánielnek. Széphalom, Jún. 27d. 1811. ...	606
2031. Kazinczy — Kis Imrének. Széphalom, Jún. 27d. 1811. ...	609
2032. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvár, 29-a Junii 811. ...	611 (665)
Jegyzetek ...	615
Név- és tárgymutató ...	667

TARTALOM.

ABC-rendben a levélírók szerint.

Aranka György. 1814.*

Berzsenyi Dániel. 1794. 1829. 1873. 1937. 1961. 2014.

Cseh József. 1920. 1983.

Cserey Farkas. 1801. 1805. 1818. 1824. 1834. 1836. 1839. 1846. 1849. 1856. 1866.
1874. 1891. 1895. 1903. 1916. 1939. 1954. 1962. 1963. 1978. 1987. 1997.
2007. 2027.

Cserey Miklós. 1929. 1951. 1974. 2018. 2032.

Dessewffy József gr. 1819. 1868. 1876. 1927. 1956.

Döbrentei Gábor. 1815. 1964. 2008. 2020.

Erős Gábor. 2004.

Glatz Jakab. 1953.

Horvát István. 1842. 1894. 2013.

Jankovich Miklós. 1892.

Kazinczy -- Aranka Györgynek. 1793.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 1797. 1803. 1811. 1825. 1840. 1850. 1862. 1888.
1907. 1947. 1955. 1977. 1995. 2009. 2030.

Kazinczy — Cserey Farkasnak. 1802. 1807. 1821. 1831. 1835. 1858. 1860. 1863.
1875. 1883. 1887. 2000 (és Cserey Miklósnak).

Kazinczy — Cserey Miklósnak. 1919. 2000 (és Cserey Farkasnak).

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. 1804. 1812. 1869. 1870. 1881. 1912. 1940.
1945. 1976. 2025.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 1826. 1838. 1897. 1988.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 1792. 1855. 1871. 1877. 1904. 1916. 1966. 2002.
2022.

Kazinczy — Ferenczy Lajosnak. 1879.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. 1880 (és gr. Gyulay Lajosnak). 2015.

Kazinczy — Kis Imrének. 1844. 2031.

Kazinczy — Kis Jánosnak. 1809. 1841. 1843. 1852. 1861. 1864. 1890. 1896. 1924.
1965. 2001. 2016. 2019.

* A számok az illető levelek sorszámai.

- Kazinczy — Kölcsy Ferencznek. 1950. 1996.
Kazinczy — Mándy Péternek. 1932. 1981.
Kazinczy — Nagy Gábornak. 1942.
Kazinczy — Pápay Sámuelnek. 1957. 2023.
Kazinczy — Rummy Károlynak. 1990.
Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. 1795. 1827. 1848. 1865. 1867. 1885. 1898.
1917. 1943. 1958. 1968. 1969. 1979. 1993. 2003. 2017. 2024.
Kazinczy — Sárközy Istvánnak. 1828. 1851. 1986. 2012. 2028.
Kazinczy — Sipos Pálnak. 1798. 1882. 1952.
Kazinczy — Szemere Pálnak. 1949.
Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. 1810. 1985. 2029.
Kazinczy — Szombathy Jánosnak. 1889.
Kazinczy — Gr. Török Józsefnek. 1909.
Kazinczy — Ürményi Józsefnek. 1926.
Kazinczy — B. Vay Miklósnak. 1921.
Kazinczy — Vida Lászlónak. 1830.
Kazinczy — Virág Benedeknek. 1857.
Kazinczy — B. Wesselényi Miklósnak. 1853. 1931. 1971.
Kenderessy Mihály. 1847.
Kis Imre. 1822. 1938.
Kis István. 1796.
Kis János. 1800. 1833. 1878. 1913. 1960. 1960. 1992. 2010.
Kölcsy Ferencz. 1889.
Mándy Péter. 1933.
Pápay Sámuel. 1892.
Sárközy István. 1930. 1999.
Sipos Pál. 1910.
Szapáry János gr. 1948.
Szemere Pál. 1884 (és Vitkovics Mihály). 1886. 1900. 1901. 1905. 1934. 1959.
1975. 1980. 1982. 2003. 2011.
Szentgyörgyi József. 1817. 1967.
Szombathy János. 1984.
Ürményi József. 1973.
Vályi Nagy Ferencz. 1823. 1906. 1908. 1915. 1918. 1922. 1923. 1928. 1936. 1944.
1970. 1991.
Vida László. 1820. 1837.
Virág Benedek. 1806. 1845. 1925. 1972.
Vitikovics Mihály. 1799. 1816. 1832. 1854. 1884 (és Szemere Pál). 1893. 1899.
1914. 1941. 1994. 2021.
Wesselényi Miklós b. 1859. 1872.